

ΦΩΤΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

4

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ

1. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ
ΑΝΑΒΛΑΣΤΗΣΕΩΣ (ΛΟΓΟΙ Α΄-Δ΄)
2. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΣΑΚΚΑΛΗ ΙΓΝΑΤΙΟ
ΦΙΛΟΛΟΓΟ

4

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

ΦΩΤΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝ/ΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 880. Οικίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στόν παρόντα τόμο δημοσιεύονται τρία ἀπό τὰ πολὺ σπουδαῖα δογματικά ἔργα τοῦ ἁγίου Φωτίου, α. *Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως*, β. *Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας*, καὶ γ) *Κατὰ τῶν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται.*

α) *Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως.* Ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερις Λόγους (βιβλία), ἀπευθυνόμενους ἐναντίον τῶν νέων Μανιχαίων, τῶν Παυλικιανῶν, θεόμαχος αἵρεση πού εἶχε ἐμφανισθεῖ τὸν ζ' αἰῶνα στὴν Ἀρμενία. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς αἵρεσης, πού ὑπῆρξαν ἀρκετοὶ κατὰ καιροὺς, θεωροῦσαν ἀρχηγοὺς τοὺς τὸν ἀπόστολο Παῦλο, τὸν ὁποῖο τιμοῦσαν ἰδιαίτερα. Δέχονταν δύο ἀρχεῖς τῶν ὄντων, τὸν ἀγαθὸ Θεό, δημιουργὸ τοῦ ἀόρατου κόσμου, καὶ τὸν δημιουργὸ καὶ ἐξουσιαστή τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ἀρνοῦνταν τὴ δόξα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τὴν ἀτίμαζαν, κηρύττοντας ὅτι ὁ Κύριος δὲν σαρκώθηκε ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ τὸ σῶμα του κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀφοῦ διῆλθε ἀπὸ αὐτὴν σὰν μέσα ἀπὸ σωλήνα. Ἰσχυρίζονταν ἀκόμα, ὅτι μετὰ τὸν φρικτὸ τόκο τοῦ Κυρίου ἡ Ἀειπάρθενος γέννησε καὶ ἄλλους υἱοὺς ἀπὸ τὴ σχέση της μὲ τὸν Ἰωσήφ. Σχετικὰ μὲ τὸ τελευταῖο δεῖπνο τοῦ Κυρίου ἔλεγαν ὅτι δὲν ἔδωσε ὁ Κύριος στοὺς μαθητές του ἀληθινὰ ἄρτο καὶ οἶνο, ἀλλὰ συμβολικὰ ἢ παραβολικὰ εἶπε «λάβετε φάγετε». Ἰδιαίτερο γνώρισμά τους ἦταν ἡ αὐστηρότατη ἐγκράτειά τους.

Στὸ πρῶτο βιβλίον ἐκθέτει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς αἵρέσεως, τοὺς ἀρχηγοὺς πού κατὰ καιροὺς διετέλεσαν αὐτῆς, καὶ

γενικά τὴν ὄλη τρικυμώδη πορεία αὐτῆς, καὶ στὰ ὑπόλοιπα τρία ἀναιρεῖ τὶς πλανημένες αὐτὲς δοξασίες τῶν Μανιχαίων (PG 102, 15-263).

β) *Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας*: Μία ἀπὸ τὶς αἰτίες διάστασης μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν θεωροῦσε ὁ Φώτιος καὶ τὶς ἀξιώσεις τοῦ πάπα Ρώμης περὶ πρωτείου καὶ τὴν προσθήκη στὸ σύμβολο τοῦ Filioque, δηλαδή τὴν ἐκπόρευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ὁ Φώτιος γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἔγραψε μιὰ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἀκυλητίας καὶ ἀργότερα ἐξέδωσε τὸ ἔργο αὐτὸ μὲ τὸν παραπάνω τίτλο. Στὸ ἔργο αὐτὸ μὲ εὐστροφία καὶ ὀξύτητα συλλέγει μαρτυρίες ἀπὸ τὴ Γραφή καὶ τοὺς Πατέρες καὶ μὲ βάση τὰ βιβλικὰ καὶ πατερικὰ χωρία καθὼς καὶ μὲ λογικὲς θεολογικὲς ἀποδείξεις ἀναπτύσσει ὁ Φώτιος κατὰ τρόπο τελείως πρωτότυπο τὸ θέμα τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα: «Ὡσπερ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ἱερολογεῖται γεννᾶσθαι, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰτίου θεολογεῖται ἐκπορεύεσθαι».

γ) *Κατὰ τῶν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται*. Ὅπως δηλώνεται καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο διαπραγματεύεται καὶ στὸ ἔργο αὐτὸ τὴν ἐκπόρευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα. Μᾶλλον πρόκειται γιὰ σύνοψη τοῦ προηγουμένου ἔργου.

Τὸ ἔργα αὐτὰ ἀποτέλεσαν μεγάλο βοήθημα στοὺς μεταγενέστερους ὀρθοδόξους θεολόγους γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς περὶ Filioque αἵρετικῆς δοξασίας τῶν Παπικῶν. Εἶναι δημοσιευμένα στὴν PG 102, 263-399, ἀπὸ ὅπου καὶ παραλαμβάνονται πρὸς δημοσίευση στὸν τόμο αὐτό.

M. E

ΔΙΗΓΗΣΙΣ
ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ ΑΝΑΒΛΑΣΤΗΣΕΩΣ
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ ΑΝΑΒΛΑΣΤΗΣΕΩΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

α. Πολλοῖς ὀρώντες ἀγνοούμενον, ὅθεν δὴ τὴν ἐπωνυμίαν τὸ βδελυκτὸν τοῦτο καὶ νεοφανὲς τῶν Πανλικιανῶν ἐκλήρωσατο σύστημα, καὶ πολλὴν ἐσκεδασμένην ἀνακόλουθόν τε καὶ διάφορον τὴν περὶ τοῦτο συρομένην εἰς πάντας ὑπόνοιαν, οὐκ
5 ἄκαιρον ἠγησάμην βραχέα τινὰ καὶ ἅπερ ἀνεπτυθόμην παρὰ τῶν βδελυξαμένων καὶ μετανοίας δάκρυσιν τὸ τῆς ἀποστασίας ἀποπλυναμένων ἄγος, καθωμιλημένῳ καὶ συντόμῳ λόγῳ περὶ ταύτης διαλαβεῖν τῆς προθέσεως, καὶ εἴ τι ἄλλο παρὰ τὰ πάλαι δόξαντα τοῖς ἀπὸ Μάνεντος ἐνεωχμώθη τε καὶ συγκατε-
10 σκευάσθη τοῖς ὕστερον.

β. Σαμύσατα πόλις ἐστὶ τῆς Συρίας, ἐν ἧῖ πάλαι τὸ Μανιχαίων θεοστρυγὲς ἐπεκώμασε φρόνημα. Ἐν ταύτῃ γυνή τις ὀνόματι Καλλινίκη, τῆς τοιαύτης αἰρέσεως ὅλον ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα τὸν βόρβορον, δύο τίπτει παῖδας, ὡς εἶθε μὴ ὄφει-
15 λεν, ὧν ὁ μὲν Παῦλος, τὸν δὲ Ἰωάννην ὀνόμαζον. Οὗτοι παῖδες οὐδὲν ἤττον τῆς γαστρὸς ἢ τῆς αἰρέσεως ἐκείνης γενόμενοι τῆς κακοδαίμονος, ἄκρατον τὸν ἰὸν τῆς ἀποστασίας εἰσεδέξαντο. Καί γε τῶν ἄλλων ἐπὶ τῇ δυσσεβείᾳ διαφέροντας καὶ

---

1. Αἵρεση πού ἐμφανίσθηκε τὸν 7ο μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἔχει πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα μὲ τὸν Γνωστικισμό. Ἀπέρριπτε διβλία τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης, καθὼς καὶ τὰ μυ-

ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΔΙΗΓΗΣΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΛΑΣΤΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

1. Βλέποντας ότι πολλοί αγνοοῦν ἀπὸ ποῦ ἔλαβε τὴν ἐπωνυμία της ἡ βδελυρὴ αὐτὴ καὶ νεοφανὴς ὀργάνωση τῶν Παυλικιανῶν¹, καὶ ὅτι εἶναι διάχυτη σχετικὰ μ' αὐτὴν μιὰ ἀντιφατικὴ καὶ ἐντελῶς διαφορετικὴ γνώμη ποῦ σέρνεται σὲ ὅλους, δὲν θεώρησα ἄκαιρο ἀπὸ ὅσα ἔμαθα καὶ πληροφορήθηκα ἀπὸ ἐκείνους ποῦ μίσησαν τὸ βδέλυγμα τῆς ἀποστασίας καὶ τὸ ἀπέπλυναν μὲ δάκρυα μετάνοιας, νὰ ἐκθέσω μὲ ἀπλά λόγια καὶ μὲ συντομία τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ ὅποια ἄλλα τυχὸν μαζί μὲ τὶς τέλειες δοξασίαις της ἀνανεώθηκαν καὶ ἐπινοήθηκαν ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους ὀπαδοὺς τοῦ Μάνεντα.

2. Τὰ Σαμόσατα εἶναι πόλη τῆς Συρίας ὅπου ὀργίασε ἡ μισητὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ αἵρεση τῶν Μανιχαίων. Στὴν πόλη αὐτὴ μία γυναίκα μὲ τὸ ὄνομα Καλλινίκη, ἀφοῦ κυοφόρησε μέσα της ὅλον τὸν βόρβορο αὐτῆς τῆς αἵρεσης, γεννᾷ δύο παιδιὰ, ποῦ εἶθε νὰ μὴ συνέβαινε, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἓνα τὸ ὀνομάζαν Παῦλο καὶ τὸ ἄλλο Ἰωάννη. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ποῦ ἦταν γεννήματα καθόλου λιγότερο τῆς κοιλιᾶς της ἀπὸ ὅ,τι ἐκείνης τῆς δαιμονικῆς αἵρεσης, δέχθηκαν στὴν ψυχὴ τους καθαρὸ τὸ διλητήριο τῆς ἀποστασίας. Κι ἐπειδὴ διακρίνονταν

στήρια καὶ τὶς τελετές, καὶ δεχόταν μόνο τὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ὑπαρξὴ δύο ἀρχῶν, ἀγαθῆς καὶ κακῆς, πολεμούντων κατ' ἀλλήλων.

δραστηρίους ὄντας τὸ κακοποιῆσαι κήρυκας τῆς ἀνομίας τοῦ
 τοιούτου μύσους οἱ μύσται καὶ μυσταγωγοὶ εἰς τὴν τῶν Ἀρ-
 μενικῶν οὕτω νυνὶ καλουμένην χώραν ἐξέπεμψαν. Φανά-
 ρεια δὲ αὐτοὺς ἐπιχωρίῳ γλώσσει τὴν κλήσιν ἢ κόμη λαβοῦσα
 5 πρὸ τῶν ἄλλων ὑπεδέξατο καὶ τὰ τῆς ἀσεβείας ἐνεκνυμόνησε
 σπέρματα, ἐξ οὗ καὶ τὴν προσωνημίαν ἔν τι τῶν περιεχομένων
 αὐτῇ χωρίων “Επίσπαρις” ἐκληρώσατο. Ἐκ θατέρου τοίνυν
 τῶν εἰρημένων, ὅτι Παῦλος ἦν ὄνομα, ἀντὶ τοῦ γινώσκεσθαι
 διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρωνυμίας τὴν τῶν Παυλικιανῶν κλή-
 10 σιν οἱ τῆς ἀποστασίας ἐρασταὶ μετηλλάξαντο, οἱ δὲ οὐκ ἐκ θα-
 τέρου φασίν, ἀλλ’ ἐξ ἑκατέρου συναφθέντων ἀλλήλοις τῶν ὀνο-
 μάτων εἰς ἐκβαρβαρωθεῖσαν ἐπὶ κλήσιν σύνθετον, καὶ ἀντὶ τοῦ
 Πανλοῖωάνναι, καλεῖσθαι αὐτοὺς ὅπερ νῦν ὀνομάζονται.

γ’. Χρόνου δὲ διαρρυνέντος ἕτερον αὐτοῖς τὸ τῆς ἀποστα-
 15 σίας συνέδριον χειροτονοῦσι διδάσκαλον, ὃς ἐκ τῶν γεννησα-
 μένων Κωνσταντῖνος ἔλκων τὴν κλήσιν εἰς Σιλουανὸν ἑαυτὸν
 μετωνόμασε. Καί γε τοῦτον πολλῶ τῶν Καλλινίκης παιδῶν οἱ
 τῆς ἀποστασίας ὑπασπιστὰὶ ἐπίπροσθεν ἄγουσιν. Οὗτος δὴ,
 οὗτος ὁ δεινότατος κακουργῆσαι τὰ ἀτόλμητα, τὰ μὲν αἰρε-
 20 τικὰ φρονήματα γραφῇ παραδοῦναι οὐκ ἐθάρρησεν, ἔθει δὲ
 καὶ συνεχεῖ διδασκαλία κατασφαιλισάμενος, τοῖς μυσταγω-
 γηθεῖσι κατέχειν ἀπαράτρωτα τὰ τῆς ἀσεβείας παρακατατί-
 θησιν ὄργια. Τὸ μὲν τοι εὐαγγέλιον καὶ τὸν Ἀπόστολον, ᾧ
 καὶ τὸ θεῖον τῶν Χριστιανῶν περιπτύσσεται καὶ τιμᾶ σύνταγ-
 25 μα, ἐγγράφως τούτοις παρέθετο, τοῖς ῥήμασι μὲν καὶ ὀνόμα-
 σιν οὐδὲν μέγα παραλλάττων, οὐδὲ κατακιβδηλεύων τοῦ λό-
 γου τὸ σχῆμα, καθάπερ Οὐαλεντῖνος καὶ ἕτεροι, ὅλον δὲ τὸν
 νοῦν τῆς εὐσεβείας διαστρέφων καὶ καταθραύων, καὶ πάντα
 ποιῶν καὶ περιέλκων πρὸς τὸ τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ φρόνη-
 30 μα. Καὶ τὰ μὲν ῥητὰ, ὡς εἴρηται, δίδωσι κατέχειν, τοῦ τε εὐ-
 αγγελίου μήτε παρενθήκαις μήτε προσθήκαις ἀνέδην λυμαι-
 νόμενος, ἀνάπτει δὲ τούτοις καὶ ὑποβάλλει νοήματα, οἷς ἀρ-
 μόζει μὲν οὐδὲν τῶν ἱερῶν ῥημάτων, οὐδεμία δὲ τούτοις

2. Ἀπὸ τὸ ῥῆμα ἐποσπείρω.

ἀπὸ τοὺς ἄλλους στήν ἀσέβεια καὶ κινουῖνταν δραστήρια στὸ κακὸ ἔργο τους, τοὺς ἔστειλαν οἱ προϊστάμενοι καὶ δάσκαλοι αὐτοῦ τοῦ παράνομου βδελύγματος στή χώρα τῶν Ἀρμενιακῶν, ὅπως λέγεται αὕτη σήμερα. Πρῶτη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες κωμοπόλεις τοὺς δέχθηκε ἡ Φανάρεια, σύμφωνα μὲ τὸ ὄνομα πού τῆς ἔδιναν οἱ ἐντόποιοι, καὶ κυοφόρησε τὰ σπέρματα τῆς ἀσέβειας, ἀπ' ὅπου ἓνα χωριὸ γειτονικὸ πῆρε τὸ ὄνομα Ἐπίσπαρις². Ἀπὸ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ πού εἶπαμε ὅτι λέγονταν Παῦλος οἱ ἔραστὲς τῆς ἀποστασίας ἄλλαξαν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ, τὸ προερχόμενο ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ μετονομάσθηκαν Παυλικιάνοι· ἄλλοι πάλι λένε ὅτι ὄχι ἀπὸ τὸν ἓνα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο, ἀφοῦ ἔνωσαν σὲ ἓνα τὰ δύο ὀνόματά τους, ἀποτελώντας μιὰ βαρβαρική ὀνομασία σύνθετη, καλοῦνται, ἀντὶ Παυλοῖωάνναι³, Παυλικιάνοι ὅπως λέγονται τώρα.

3. Ἀφοῦ πέρασε πολὺς καιρὸς τὸ συνέδριο τῆς ἀποστασίας χειροτόνησε ἓναν ἄλλο δάσκαλο τῆς αἵρεσῆς τους. Αὐτὸς ἀπὸ τοὺς γονεῖς του λεγόνταν Κωνσταντῖνος, ἄλλαξε ὅμως τὸ ὄνομά του σὲ Σιλουανό, καὶ αὐτὸν οἱ πρόμαχοι τῆς ἀποστασίας τὸν τοποθετοῦν πολὺ πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς Καλλινίκης. Αὐτὸς λοιπὸν, αὐτὸς ὁ φοβερὸς στὸ νὰ τολμᾷ τὶς ἀτόλμητες κακουργίες, δὲν ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ παραδώσει στὴ γραφὴ τὶς αἵρετικὲς δοξασίες του, ἀλλὰ ἐξασφαλίζοντάς τις μὲ τὴ συνήθεια καὶ τὴ συχνὴ διδασκαλία, ἄφησε παρακαταθήκη στοὺς μαθητὲς του ἀπρόσβλητη τὰ μυστήρια τῆς ἀσέβειάς του. Τὸ Εὐαγγέλιο λοιπὸν καὶ τὸν Ἀπόστολο, τὰ ὁποῖα τιμᾷ καὶ ἀσπάζεται ἡ θεία παράταξη τῶν Χριστιανῶν, τὰ παρέθεσε γραπτὰ χωρὶς νὰ παραλλάσσει καὶ πολὺ τὰ λόγια καὶ τὰ ὀνόματα, οὔτε καὶ νὰ παραποιεῖ τὴ μορφή τοῦ λόγου, ὅπως ὁ Οὐαλεντῖνος καὶ ἄλλοι, διαστρέφει ὅμως ὅλο τὸ νόημα τῆς εὐσέβειας κατακερματίζοντάς το καὶ κάνοντας τὰ πάντα καὶ παρασύροντας στὸ φρόνημα τῆς ἀποστασίας πού ἦταν ἐκφραστὴς τῆς. Καὶ τὰ ἱερὰ βέβαια λόγια, ὅπως εἶπαμε, τοῦ Εὐαγγελίου τὰ παραδίδει στήν κατοχὴ τους χωρὶς μὲ παρεμβολὲς καὶ προσθήκες νὰ τὰ καταστρέφει φανερά, συνάπτει ὅμως μ' αὐτὰ καὶ ὑποβάλλει σ' αὐτὰ νοήματα πού δὲν ἀρμόζουν καθόλου στὰ ἱερὰ λόγια· δὲν παρατηρεῖται

3. Παῦλος-Ἰωάννης = Παυλοῖωάνναι-Παυλικιάνοι.

ἀκολουθία ἐνορᾶται, μάχεται δὲ πρὸς ἄλληλα, καὶ ὑπὸ πάντων
 μᾶλλον δηλοῦται ἢ τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ εὐαγγελικῶν
 λογίων. Ταῦτα δὴ οὖν παρακαταθέμενος, μηδὲν ἕτερον αὐτοῖς
 ἀναγινώσκειν παρά τε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Ἀπόστολον
 5 δόγμα τίθησιν. Ἀλλ' ὁ μὲν μετὰ χρόνον ἀπεφθάρη τὴν ψυχὴν
 πλέον τοῦ σώματος.

δ'. Μετὰ δὲ τὸν Σιλουανόν, Συμεῶν αὐτῶν τοῦ δυσσεβοῦς
 διδασκαλείου προΐσταται, Τίτον καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν μετονομα-
 σάμενος. Ἐξῆς δὲ Ἀρμένιος γένος, Γεγναΐσιος ὄνομα, μετα-
 10 κληθεὶς εἰς Τιμόθεον. Καὶ τέταρτος Ἰωσήφ ὁ εἰς Ἐπαφρόδι-
 τον μεταβεβλημένος τὸ κύριον. Εἶτα Ζαχαρίας, ὃν οὐκ ἐλαχί-
 στη μοῖρα αἰρέσεως μισθωτόν τε ἡγεῖται καὶ τῆς διδασκαλι-
 κῆς αὐτῶν προεδρίας ἀνάξιον. Ἐκτος αὐτοῖς ἐπιγίνεται
 Βαάνης ὁ ῥυπαρός, ἐφ' οἷς ἑβδομον καὶ τελευταῖον κακὸν
 15 Σέργιος ἀναφύεται, εἰς Τυχικὸν δὲ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν μετεκά-
 λεσεν. Ἀλλ' οἱ μὲν τῆς ἀποστασίας αὐτῶν διδάσκαλοι, ἀφ' οὗ
 τῆς Παύλου μετωνυμίας ἔλαχεν τὸ ἀποστατικὸν τοῦτο καὶ μι-
 σόχριστον σύνταγμα, μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς ἦκοντος χρόνου ἐπὶ
 τοσοῦτον προήχθησαν. Ἐκεῖνο δὲ δεῖ καλῶς ἐπιστῆσαι καὶ
 20 εἰδέναί, ὡς οἱ νῦν τῆς ἀποστασίας ταύτης παῖδες, ἐπειδὴν αὐ-
 τοὺς τις ἀπαιτοῖ τούς ἐξάρχους τῆς τοιαύτης ἀποπέμπεσθαι
 βδελυρίας, Μάνεντα μὲν καὶ Παῦλον καὶ Ἰωάννην καὶ τοὺς
 ἄλλους προθύμως ἀναθεματίζουσιν, Κωνσταντῖνον δέ, ὃν Σι-
 λουανὸν καλοῦσι, καὶ Συμεῶνα τὸν Τίτον, καὶ Γεγναΐσιον τὸν
 25 Τιμόθεον, καὶ τὸν Ἰωσήφ Ἐπαφρόδιτον, καὶ τὸν ῥυπαρὸν Βα-
 ἀνην, καὶ Σέργιον τὸν Τυχικόν, οὐδαμῶς ἀναθεματίσαι κατα-
 δέχονται, ἀλλ' οἷα δὴ Χριστοῦ ἀποστόλους καὶ τῆς εὐσεβείας
 διδασκάλους περιπτύσσονται τε καὶ ἀποδέχονται, οὐ πάντες
 δέ, οὐδὲ τοὺς εἰρημένους πάντας ὁμοίως περιέπουσιν, ἀλλὰ
 30 τοὺς μὲν μέχρι Βαάνους καὶ Σεργίου καταγομένους ἐξίσου
 θειάζουσιν, ἐκεῖθεν δὲ ῥαγέντες εἰς ἀντιπάλους δύο μερίδας,
 οἱ μὲν τὸν Βαάνην, οἱ δὲ θεοποιοῦσι τὸν Σέργιον, ἐπὶ τοσοῦ-
 τον τὴν κατ' ἀλλήλων ἔριν καὶ στάσιν κρατύνοντες, ὡς καὶ
 μέχρι σφαγῆς αὐτοῖς προχωρεῖν τὸ φιλόνηκον.

σ' αὐτὰ καμμιὰ λογικὴ ἀκολουθία, ἀλλὰ ἀντιμάχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ μᾶλλον φανερώνεται ἡ συμφωνία τῶν ἀποστολικῶν καὶ Εὐαγγελικῶν λόγων. Δίνοντας λοιπὸν αὐτὴν τὴν παρακαταθήκη, διδάσκει νὰ μὴ διαβάξουν τίποτε ἄλλο ἔκτος ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸν Ἀπόστολο. Ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ ἓνα διάστημα ἡ διαφθορὰ τῆς ψυχῆς του ἔγινε μεγαλύτερη ἀπὸ τοῦ σώματος.

4. Μετὰ τὸν Σιλουανὸ προϊστάμενος τοῦ διδασκαλείου τῆς ἀσέβειας ἔγινε ὁ Συμεών, ἀλλάζοντας κι αὐτὸς τὸ ὄνομά του σὲ Τίτο, καὶ στὴ συνέχεια ἓνας Ἀρμένιος στὴν καταγωγή, πού λεγόταν Γεγναίσιος καὶ μενονομάσθηκε Τιμόθεος. Τέταρτος ἔγινε ὁ Ἰωσήφ, πού ἄλλαξε τὸ ὄνομά του σὲ Ἐπαφρόδιτο. Ἐπειτα ὁ Ζαχαρίας, τὸν ὁποῖο ὄχι μικρὸ μέρος τῶν αἵρετικῶν τὸν θεωροῦσε πληρωμένο κι ἀνάξιο νὰ εἶναι πρόεδρος τοῦ διδασκαλείου τους. Ἐκτος στὴ σειρά ὑπῆρξε ὁ Βαάνης ὁ ρυπαρός, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς ἔβδομο στὴ σειρά καὶ τελευταῖο κακὸ ἀναβλάστησε ὁ Σέργιος, πού μετονόμασε κι αὐτὸς τὸν ἑαυτό του Τυχικό. Ἀλλ' οἱ δάσκαλοι τῆς ἀποστασίας αὐτῶν, ἀφοῦ ἡ ἀποστασιαστικὴ καὶ μισόχριστη αὐτὴ σίναξις ἔλαχε τὴν ἐπωνυμία της ἀπὸ τὸν Παῦλο, προχώρησαν ἔτσι καὶ ἔφτασαν μέχρι τίς ἡμέρες μας. Πρέπει ὅμως νὰ προσέξομε καὶ νὰ γνωρίζομε καλὰ ἐκεῖνο, ὅτι οἱ τωρινοὶ ἀπόγονοι αὐτῆς τῆς ἀποστασίας, ὅταν ἀπαιτήσῃ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ν' ἀποπέμψουν τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῆς τῆς σιχαμερῆς αἵρεσης, τὸν Μάνεντα καὶ τὸν Παῦλο καὶ τὸν Ἰωάννη καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀναθεματίζουν μὲ προθυμία, τὸν Κωνσταντῖνο ὅμως, πού τὸν ὀνομάζουν Σιλουανὸ καὶ τὸν Συμεῶνα Τίτο καὶ τὸν Γεγναίσιο Τιμόθεο καὶ τὸν Ἐπαφρόδιτο Ἰωσήφ καὶ τὸν ἀκάθαρτο Βαάνη, καὶ τὸ Σέργιο Τυχικό, δὲν καταδέχονται μὲ κανένα τρόπο νὰ τοὺς ἀναθεματίσουν, ἀλλὰ σὰ νὰ ἦταν ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ καὶ δάσκαλοι τῆς εὐσέβειας τοὺς ἀσπάζονται καὶ τοὺς ἀποδέχονται, ὄχι ὅμως ὅλοι, οὔτε ὅλους ὅσους εἶπαμε τοὺς φροντίζουν ὅμοια, ἀλλ' ἐκθειάζουν ἐξίσου ἐκείνους πού φτάνουν μέχρι στὸν Βαάνη καὶ τὸν Σέργιο. Ἀπὸ ἐκεῖ, χωρισμένοι σὲ δύο μερίδες, ἄλλοι θεοποιοῦν τὸν Βαάνη, καὶ ἄλλοι τὸν Σέργιο, ἐντείνοντας σὲ τόσο βαθμὸ τὴν μεταξύ τους φιλονεικία καὶ τὴ διχόνοια, ὥστε νὰ φτάνει ἡ ἀντιπαλότητά τους μέχρι καὶ στὴ σφαγή.

ε'. Ἐξ δὲ αὐτῶν ἀνομολογοῦσιν Ἐκκλησίας, ὧν τὴν μὲν
 Μακεδονίαν καλοῦσιν, Ἀχαΐαν δὲ τὴν δευτέραν, καὶ τρίτην
 τῶν Φιλιππησίων, ἐφ' οἷς τὴν Λαοδικέων, καὶ πέμπτην τῶν
 Ἐφεσίων, τελευταίαν δὲ τὴν τῶν Κολοσσαέων. Ἀλλὰ τὰ μὲν
 5 ὀνόματά ἐστι πόλεων, ὧν καὶ ἡ παλαιὰ τὴν γνῶσιν εἶχε ἱστορία
 καὶ ὁ θεῖος ἐμνημόνευσε Παῦλος, οἱ δὲ μηδὲν ἄδολον, μηδ'
 ἀκατήλευτον φιλονεικοῦντες καταλιπεῖν, μηδ' ὅσα ὑψὲρ διε-
 λέγχεται, μηδὲ ταῦτα δυσωπούμενοι, Μακεδονίαν μὲν ὀνομά-
 ζουσι πολίχνιον τι Κολωνείας καλούμενον «Κίβωσσα», ἐν ἧ
 10 Κωνσταντῖνος ὁ Σιλουανὸς τὴν ἀποστασίαν ἐδίδαξε. Κώμη δὲ
 Σαμοσάτων ἐστὶν ἡ Μανάναλις (Μάναλις), ἣτις τῆς Γεγναι-
 σίου, τοῦ καὶ Τιμοθέου, διδασκαλίας ἐχρημάτισε. Ταύτη δὲ τὴν
 Ἀχαΐαν ἐπιφημίζουσιν ὅσοι δὲ τοῦ ἐξ Ἰωσήφ Ἐπαφροδίτου
 καὶ Ζαχαρίου τοῦ μισθωτοῦ ποιμένος, μαθηταὶ ἐχρημάτισαν,
 15 τούτοις δὲ τὴν τῶν Φιλιππησίων ἐπιγράφουσιν. Τοῖς δὲ ἐν
 Ἀργαῖ τῇ πολίχνῃ τῶν Λαοδικέων ἐπιφημίζουσι. Καὶ τοὺς ἐν
 Μοψουεστία εἰς τὴν Ἐφεσίων μεταπλάττουσιν, ὥσπερ καὶ
 τοὺς λεγομένους «Κυνοχωρίτας» εἰς τὴν τῶν Κολοσσαέων
 ἀναφέρουσιν. Τούτων δὲ τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ σύστη-
 20 μα καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰς Σέργιον, τὸν καὶ Τυχικόν, ἀνά-
 πτουσί τε καὶ ἀνατιθέασιν. Ἄλλ' οἱ μὲν διδάσκαλοι καὶ αἱ
 λεγόμεναι αὐτῶν Ἐκκλησίαι ἐν τούτοις, οὐκ ἐκ μιᾶς δέ τινος
 πλάνης, ἀλλ' ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων τὸ πολύπλοκον τοῦτο
 τῆς ἀποστασίας συνέστηκε φρόνημα.

25 ζ'. Δύο μὲν ἀρχὰς ὁμολογοῦσιν, ὡς οἱ Μανιχαῖοι. Φασὶ δὲ
 ἕτερον μὲν εἶναι Θεόν, τὸν ἐπουράνιον Πατέρα, ὃν καὶ τῆς
 τοῦδε τοῦ παντός ἐξουσίας ὑπερορίζουσι, τοῦ μέλλοντος μό-
 νον τὸ κράτος αὐτῷ ἐγχειρίζοντες, ἕτερον δὲ τὸν Δημιουργὸν
 τοῦ κόσμου, ᾧ καὶ τὸ κῦρος τοῦ παρόντος αἰῶνος χαρίζονται.
 30 Καὶ τοὺς μὲν ἀληθῶς ὄντας Χριστιανούς Ρωμαίους οἱ τρισα-
 λιτήριοι ὀνομάζουσιν, ἑαυτοῖς δὲ τὴν κλησιν, ἧς ἀλλότριοι
 παντελῶς καθεστήκασι, τῶν Χριστιανῶν περιάπτουσιν. Λέ-

5. Ἄνομολογοῦν ὅτι ἔχουν ἕξι ἐκκλησίαις, ἀπὸ τῆς ὁποῖας τὴν μίαν τὴν ὀνομάζουσαν Μακεδονία, τὴν δευτέραν Ἀχαΐαν, τὴν τρίτην τῶν Φιλιππησίων, καὶ οὗ αὐτὴς προσθέτουσαν τὴν ἐκκλησίαν τῶν Λαοδικέων, πέμπτην τῶν Ἐφεσίων, καὶ τελευταίαν τῶν Κολοσσαίων. Ἄλλα τὰ ὀνόματά τους βέβαια εἶναι πόλεων πού τις γινώριζε ἢ παλαιὰ ἱστορία καὶ τις μνημόνευσε καὶ ὁ θεῖος Παῦλος, αὐτοὶ ὅμως πού φιλονεικοῦν νὰ μὴν ἀφήσουν τίποτε ἀνόθευτο οὔτε ἀκατήλευτο, οὔτε διστάζουσαν μπροστὰ σὲ ὅσα ἀκόμα διακρίνονται γιὰ τὸ ὕψος τους, Μακεδονία ὀνομάζουσαν μὰ πολίχνη τῆς Κολωνείας λεγόμενη Κίβωσσα (ἢ Κίβωσα), ὅπου δίδαξε τὴν ἀποστασίαν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Σιλουανός. Πόλη τῶν Σαμοσάτων εἶναι ἡ Μινάναλις (ἢ Μάναλις), πού χρημάτισε ἔδρα διδασκαλίας τῶν Γεγναισίου, ὁ ὁποῖος μετονομάσθηκε Τιμόθεος. Σ' αὐτὴν ἀποδίδουσαν τὸ ὄνομα Ἀχαΐαν. Ὅσοι πάλι χρημάτισαν μαθητὲς τοῦ Ἐπαφρόδιτου, πού ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ Ἰωσήφ πού λεγόταν, καὶ τοῦ Ζαχαρία τοῦ μισθωτοῦ ποιμένα, μ' αὐτῶν τὰ ὀνόματα ὀνομάζουσαν τὴν ἐκκλησίαν τῶν Φιλιππησίων. Σὲ ἐκείνους πού ἀνήκουσαν στὴν πολίχνη Ἀργαίαν τὴν ὀνομάζουσαν ἐκκλησίαν τῶν Λαοδικέων. Ἐκείνους πάλι πού ζοῦσαν στὴ Μοψουεστία τοὺς μεταπλάθουσαν μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἐφεσίων, ὅπως βέβαια καὶ τοὺς λεγομένους Κυνοχωρίτες τοὺς ἀντικαθιστοῦσαν μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Κολοσσαίων. Αὐτῶν τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν σύστασιν καὶ τὴν διδασκαλίαν τὴν ἀποδίδουσαν καὶ τὴν ἀναθέτουσαν στὸ Σέργιον, τὸν μετονομασμένον Τυχικό. Ἄλλα τόσο οἱ διδάσκαλοι, ὅσο καὶ οἱ Ἐκκλησίαις πού λέγονται ἔτσι ἀπὸ αὐτοὺς, ὄχι ἀπὸ μίαν, ἀλλὰ ἀπὸ πολλὰς καὶ ποικίλας πλάνης, τίς συγκρότησε αὐτὴ ἢ πολὺπλοκὴ μαγία τῆς ἀποστασίας.

6. Αὐτοὶ, ὅπως καὶ οἱ Μανιχαῖοι, ὁμολογοῦσαν δύο ἀρχάς. Ἰσχυρίζονται λοιπὸν ὅτι ἄλλος εἶναι Θεὸς ὁ ἐπουράνιος Πατέρας, τὸν ὁποῖον ἐξορίζουσαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος καὶ τοῦ παραχωροῦσαν μόνον τὴν ἐξουσίαν τοῦ μέλλοντος, καὶ ἄλλος εἶναι ὁ Δημιουργὸς τοῦ κόσμου, πού τοῦ χαρίζουσαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ παρόντος αἰῶνα. Καὶ αὐτοὺς πού εἶναι ἀληθινὰ Χριστιανοὶ τοὺς ὀνομάζουσαν οἱ τρισάθλιοι Ῥωμαῖοι, καὶ τὴν ὀνομασίαν τῶν Χριστιανῶν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν εἶναι τελείως ξένοι, τὴν προσάπτουσαν στὸν ἑαυτό τους.

γουσι δὲ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, λέξεις μὲν εὐσεβεῖς, ὑποβάλλοντες δὲ ταύταις τὴν ἐσχάτην ἀσέβειαν. Οὐ γὰρ ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, οὕτω καὶ οὗτοι φρονοῦντες λέγουσιν, ἀλλὰ τὰς λέξεις ἐκείθεν
 5 ἀποσπαράξαντες, δυσσεβεστάταις ἐννοίαις ταύτας ἐπιφημίζουσι, καὶ φασὶ προθύμως, ὡς “Ἀνάθεμα εἶησαν, ὅσοι μὴ πιστεύουσιν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα”, Πατέρα εὐθέως οὐ τὸν παντοκράτορα καὶ ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων ἀνακηρύττοντες, ἀλλὰ πατέ-
 10 ρα φάμενοι, τὸν ἐπουράνιον ἐπισυνάπτουσιν, ᾧ καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ τῶν ἐν αὐτῷ οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἐπιτρέπουσι. Τινὲς δὲ τοῦ μὲν οὐρανοῦ τὴν ἐπιστάσιαν αὐτῷ ἐγχειρίζουσι, τῶν δὲ ἐμπεριεχομένων οὐκ ἔτι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν τῆς δυσσεβείας τοιοῦτον.

15 ζ. Βλασφημοῦντες δὲ τὴν ὑπεραγίαν Δέσποιναν ἡμῶν Θεοτόκον, ἃ μῆτε γραφῇ μῆτε ἀκοῇ θεμιτὸν παραδοῦναι, οὐ πεφρόικασιν οἱ τρεῖς οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιοι λέγοντες: “Πιστεύομεν εἰς τὴν παναγίαν Θεοτόκον ἐν ἣ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ὁ Κύριος”. Καὶ τοῖς ῥήμασι τούτοις τὴν ἄνω ὑποβάλ-
 20 λουσιν Ἱερουσαλήμ, καὶ φασὶ ἐν αὐτῇ πρόδρομον ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελθεῖν τὸν Χριστόν, ὡς καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἔφη. Ἔσθ’ ὅτε δὲ συνελανόμενοι διομολογεῖν ἐκ τῆς Παρθένου προελθεῖν τὸν Χριστόν, ἐπειδὴ ὄλως συναναγκασθῶσιν, ἄνωθεν μὲν τὸ σῶμα συγκατενευγεῖν αὐτὸ τερατολογουῦσιν, δι’ αὐτῆς
 25 δὲ ὡς διὰ σωλήνος διεληλυθέναι, καὶ ταύτην τὴν ἄσπιλον καὶ καθαρὰν Παρθένον μετὰ τὸν σωτήριον τόκον ἑτέρους υἱοὺς ἐκ τοῦ Ἰωσήφ παιδοποιῆσαι. Ὡσαύτως δὲ τὴν κοινωνίαν τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μυρίαις ὕβρεσι πλύνοντες, ἀποδέχεσθαί φασὶ σῶμα καὶ αἷμα, τερα-
 30 τολογοῦντες τὰ Δεσποτικὰ ῥήματα, ἃ καὶ φασὶ μεταδιδόντα τοῖς ἀποστόλοις εἰπεῖν «Λάβετε, φάγετε καὶ πίετε», ἀλλ’ οὐκ ἄρτον ποθὲν ἢ οἶνον προσφέροντα. Καὶ τὸν ζωοποιὸν δὲ

Χρησιμοποιοῦν τὶς λέξεις Πατέρα, Υἱὸς καὶ ἅγιο Πνεῦμα, λέξεις βέβαια εὐσεβεῖς, ὑποβάλλουν ὅμως σ' αὐτὲς τὴν ἔσχατη ἀσέβεια. Γιατὶ δὲν τὶς λένε μὲ τὸ ἴδιο νόημα ὅπως ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀποσπώντας ἀπὸ αὐτὴν τὶς λέξεις, τὶς φορτώνουν μὲ δυσσεβέστατες ἔννοιες καὶ διακηρύσσουν μὲ εὐκολία· “Νὰ εἶναι ἀναθεματισμένοι ὅσοι δὲν πιστεύουν στὸν Πατέρα, τὸν Υἱό, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα»” Πατέρα ὅμως δὲν ἀνακηρύττουν εὐθέως τὸν Παντοκράτορα καὶ ποιητὴ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὄλων τῶν ὄρατῶν καὶ ἀοράτων, ἀλλὰ λέγοντας Πατέρα ἐπισυνάπτουν τὸν ἐπουράνιο στὸν ὁποῖο καθόλου καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν τοῦ ἀποδίδουν τὴν ἐξουσία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανίων. Μερικοὶ ὅμως τοῦ παραχωροῦν βέβαια τὴν ἐπιστασία τοῦ οὐρανοῦ, ὄχι ὅμως καὶ αὐτῶν ποὺ περιέχονται σ' αὐτόν. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ πρώτη ἀπόδειξη τῆς ἀσέβειάς τους.

7. Βλασφημώντας τὴν ὑπεραγία Δέσποινά μας Θεοτόκο, μὲ βλασφημίες ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε νὰ τὶς γράψομε οὔτε νὰ τὶς ποῦμε, δὲν νιώθουν φρίκη αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἄξιοι ὄχι μιά, ἀλλὰ τρεῖς φορές νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια, λέγοντας· “Πιστεύομε στὴν Παναγία Θεοτόκο, στὴν ὁποία εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθε ὁ Κύριος”. Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὑπονοοῦν τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, καὶ λένε ὅτι εἰσῆλθε σ' αὐτὴν ὁ Χριστὸς ἀνοίγοντας τὸ δρόμο γιὰ μᾶς, ὅπως εἶπε καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος⁴. Μερικὲς φορές ὅμως, ἀναγκαζόμενοι νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ὁ Χριστὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο, ὅταν πιά φθάνουν στὸ ἀπροχώρητο τῆς ἀνάγκης, καταφεύγουν στὴν τερατολογία, ὅτι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κατέβασε τὸ ἴδιο τὸ σῶμα καὶ μέσω τῆς Παναγίας πέρασε σὰν ἀπὸ σωλήνα, καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ ἄσπιλη καὶ καθαρὴ Παρθένος μετὰ τὴ σωτήρια γέννα τῆς ἀπέκτησε καὶ ἄλλους υἱοὺς ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ. Ἐπίσης καὶ τὴν κοινωνία τοῦ τίμου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας, περιλούοντάς τὴν μὲ ἄπειρες ὕδρεις, λένε ὅτι ἀποδέχονται σῶμα καὶ αἷμα, δίνοντας ὅμως νόημα τερατώδες στοὺς Δεσποτικὸς λόγους, λένε ὅτι μεταδίδοντάς τα στοὺς Ἀποστόλους τοὺς λέγει βέβαια, «Λάβετε, φάγετε καὶ πῖετε»⁵, δὲν τοὺς προσφέρει ὅμως κάποιο εἶδος ἄρτου ἢ οἴνου.

5. Ματθ. 26, 26.

σταυρόν δυσφημοῦντες, φασὶν αὐτὸν προσκυνεῖν καὶ ἀποδέχεσθαι, σταυρόν οἱ πλάνοι καὶ γόητες αὐτὸν ἀναπλάττοντες τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ αὐτός, φασὶν, εἰς σταυροῦ σχῆμα τὰς χεῖρας ἐξήπλωσε. Τὸν ἀληθῶς δὲ σταυρόν, ἅτε δὴ ξύλον, φασί, καὶ
5 κακούργων ὄργανον καὶ ὑπὸ ἄραν κείμενον, οὐ δεῖ προσκυνεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι.

η'. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἱεροὺς προφήτας καὶ πᾶσαν τὴν παλαιὰν Γραφήν καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστρέφονται ἁγίους, ληστὰς αὐτοὺς καὶ κλέπτας ἀποκαλοῦντες, μάλιστα δὲ τὸν
10 κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων Πέτρον δυσφημοῦσιν, ὅτι γέγονεν ἕξαρονος, φασί, τῆς εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ Χριστόν πίστεως. Καίτοι γε τοῦ διδασκάλου αὐτῶν Μάνεντος διαπρουσίως αὐτοῖς ἐμβοῶντος καὶ λέγοντος, ὡς «Οὐκ εἶμι ἄσπλαγχνος, ὡς ὁ Χριστὸς ὁ εἰπὼν Ὅστις μὲ ἀρνήσεται ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,
15 πῶν, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὰρ. Ἀλλ' ἐγὼ λέγω τὸν ἀρνησάμενόν με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῷ ψεύδει τὴν οἰκείαν σωτηρίαν πορισάμενον, ὡς μὴ ἀρνησάμενόν με μετὰ χαρᾶς προσδέξομαι, καὶ τὴν ἀνάκλασιν αὐτοῦ καὶ τὸ ψεῦδος ὡς φυλακὴν καὶ συντήρησιν τῆς ἐμῆς ὁμολογίας ἠγήσομαι».
20 Ἀλλ' οὖν οὕτως ἔχοντες καὶ τὴν τοῦ οἰκείου δόγματος ὁμολογίαν, ἐπειδὴν φοβηθῶσιν, εὐχερῶς ἕξαρονούμενοι, καὶ μηδεμιᾶς αἰτίας ὑπευθύνους φάσκοντες ἑαυτούς, καὶ μυριάκις ἕξαρονοὶ γένωνται, αὐτοὶ τὸν πρὸς βραχύ τι, τοσοῦτων φόβων περιεστηκότων, ἀνθρώπινόν τι παθόντα καὶ πρὸς ἄρνησιν ὑπολι-
25 σθήσαντα, ἀπόβλητον παντελῶς καὶ ἀποτρόπαιον τίθενται, οὐδὲ δ' προσφασίζονται, ἀλλ' ὁ σιγῶσι καὶ ἀποκρύπτονται. Διότι περὶ τῆς ἀποστασίας αὐτῶν προανεκήρυξε λέγων· “Σπουδάσατε ἄσπιλοι καὶ ἄμωμοι αὐτῷ εὐρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἠγεῖσθε, καθὼς καὶ
30 ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν Παῦλος κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν, καὶ ἐν πάσαις ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἐστὶ δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Γραφὰς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν”. Τὰ γὰρ τοῦ κορυφαίου ταῦτα

Ἐὰν καὶ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν τὸν περιβάλλουν μὲ ὕβρεις καὶ λένε ὅτι τὸν προσκυνοῦν καὶ τὸν ἀποδέχονται, ἀναπλάθοντας οἱ δόλιοι ἀπατεῶνες τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν ὡς σταυρὸν. Γιατὶ αὐτός, λένε, ἀπλωσε τὰ χέρια του σὲ σχῆμα σταυροῦ. Τὸν ἀληθινὸν ὅμως σταυρὸν, ἐπειδὴ, λένε, εἶναι ξύλον καὶ ὄργανον κολασμοῦ τῶν κακούργων καὶ θεωρεῖται καταραμένο, δὲν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦμε καὶ νὰ τὸν ἀσπαζόμεσθε.

8. Ἐὰν βέβαια καὶ τοὺς ἱεροὺς προφῆτες τοὺς ἀποστρέφονται καὶ ὅλη τὴν παλαιὰ Γραφή καὶ τοὺς ἄλλους ἁγίους ἀποστόλους, ἀποκαλώντας αὐτοὺς ληστές καὶ κλέφτες, καὶ περισσότερο κατηγοροῦν τὸν κορυφαῖον ἀπόστολον Πέτρον, ἐπειδὴ ἀρνήθηκε, λένε, τὴν πίστην του στὸν διδάσκαλον καὶ Χριστόν. Ἐὰν καὶ βέβαια ὁ δάσκαλός τους ὁ Μάνης φωνάζει δυνατὰ πρὸς αὐτοὺς καὶ λέγει· “Δὲν εἶμαι ἄσπλαχνος, ὅπως ὁ Χριστὸς ποὺ εἶπε, ὅποιος μὲ ἀρνηθεῖ μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, θὰ τὸν ἀρνηθῶ καὶ ἐγώ. Ἐὰν ἐγὼ λέγω, ὅποιος μὲ ἀρνηθεῖ μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ τὸ ψεῦδος ἐξασφάλισε τὴν σωτηρία του, θὰ τὸν δεχθῶ μὲ χαρὰ σὰ νὰ μὴ μὲ ἔχει ἀρνηθεῖ, καὶ τὴν ἀρνησὴ καὶ τὸ ψεῦδος του θὰ τὴν ἐκτιμήσω ὡς φύλαξιν καὶ τήρησιν τῆς ὁμολογίας μου”. Ἐὰν νομίζοντας καὶ εὐκόλα, ὅταν φοβηθοῦν, ἀρνούμενοι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τους καὶ ἀπαλλάσσοντας τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ κάθε κατηγορίας ἀκόμα καὶ ἂν ἀρνηθοῦν ἄπειρες φορές, οἱ ἴδιοι, ἐνῶ ὑπάρχουν τόσοι φόβοι, ἐκείνον ποὺ γιὰ μὴ στιγμὴν ἔπαθε κάτι ἀνθρώπινο καὶ ὀλίγησεν εἰς τὴν ἀρνησὴν, τὸν ἀποβάλλουν τελείως καὶ τὸν θεωροῦν ἀποτρόπαιον, ὅχι γι’ αὐτὸ ποὺ προβάλλουν ὡς πρόφασιν, ἀλλὰ γι’ αὐτὸ ποὺ ἀποσιωποῦν καὶ ἀποκρύπτουν. Ἐπειδὴ γιὰ τὴν ἀποστασίαν τους διεκήρυξε λέγοντας· «Φροντίστε νὰ βρεθεῖτε εἰρηνικὰ μπροστὰ τοῦ χωρὶς σπύλους καὶ μολυσμοῦ, καὶ θεωρήσατε σωτηρίαν σας ἐν τῇ μακροθυμίᾳ τοῦ Κυρίου μας, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς μας Παῦλος σᾶς ἔγραψε μὲ τὴν σοφίαν ποὺ τοῦ δόθηκε, καὶ σὲ ὅλες τὰς ἐπιστολάς του μιλώντας σ’ αὐτὰς γιὰ τὰ θέματα αὐτά, ποὺ ἔχουν κάποια δυσνόητα σημεῖα, καὶ ποὺ τὰ διαστρεβλώνουν οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀσταθεῖς, ὅπως βέβαια καὶ τὶς λοιπὰς Γραφάς, πρὸς ἀπώλειαν τοῦ ἑαυτοῦ τους»⁶. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ λόγια τοῦ

6. Β΄ Πέτρον, 2, 14-16.

λόγια ἄντικρυς τὴν αὐτῶν προανακηρύττει τόλμαν τε καὶ
 δυσοσέβειαν, οἱ αὐτά τε τὰ Κυριακὰ λόγια καὶ τὰ ἀποστολικὰ
 καὶ τὰς ἄλλας Γραφάς, φημί δὴ τὰς τε Πράξεις τῶν ἀποστό-
 λων καὶ τὰς Καθολικὰς λεγομένας, πλὴν τῶν ἀναφερομένων
 5 εἰς τὸν κορυφαῖον ἐκείνας γὰρ οὐδὲ τοῖς ῥήμασι παραδέχον-
 ται. Οὗτοί εἰσιν οἱ ὡς ἀληθῶς στρεβλοῦντές τε καὶ διαστρέφον-
 τες πρὸς τὴν ἰδίαν ἀπώλειαν. Καὶ τὰς Πράξεις δὲ τῶν ἀποστό-
 λων καὶ τὰς Καθολικὰς οὐ πάντες αὐτῶν συναρμόζουσι τοῖς
 ἄλλοις, εἰσὶ δὲ οἱ καὶ συντάττουσι. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν προφη-
 10 τῶν καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν λοιπῶν
 ἁγίων διαλαμπάντων καὶ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων
 οὕτω μεμήνασιν.

Θ. Καθολικὴν δὲ Ἐκκλησίαν τὰ ἑαυτῶν καλοῦσι συνέ-
 δρια, ἥνικα μάλιστα πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς λόγους καὶ συζητή-
 15 σεις κινουῦσι. Καθ' ἑαυτοὺς γὰρ προσευχὰς καλοῦσιν αὐτῶν
 τὰ συνέδρια. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ σωτήριον διαπτύοντες βάπτι-
 σμα, ὑποπλάττονται παραδέχεσθαι αὐτό, τὰ τοῦ Εὐαγγελίου
 ῥήματα τῆ τοῦ βαπτίσματος φωνῆ ὑποβάλλοντες. Καὶ γὰρ
 φασιν «Ὁ Κύριος ἔφη· Ἐγὼ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν»· πλὴν, ἐπει-
 20 δὴν σφοδρότερον τινὶ σωματικῷ νοσήματι περιπέσωσιν, καὶ
 τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν τὸν ἐκ ξύλου πεποιημένον
 ἑαυτοῖς ἐπιτιθέασιν. Ἐπειτα τυγχάνοντες τῆς ἰάσεως, διαθλώ-
 σιν τοῦτον ἢ συμπατοῦσι, καὶ ἀπορρίπτουσι. Ἀλλὰ καὶ τοὺς
 παῖδας αὐτῶν (ὑπὸ τῶν τῆς Ἐκκλησίας πρεσβυτέρων αἰχμα-
 25 λωσίας λόγῳ πολλάκις παρ' αὐτοῖς κατεχομένων) τῷ σωτηριῷ
 ἀξιοῦσι φωτισθῆναι βαπτίσματι, λυσιτελεῖν τῷ σώματι τὸν τε
 σταυρὸν καὶ τὸ βάπτισμα οἱ πάσης ὠφελείας λογοποιούντες
 ἀνάξιοι, μὴ μέντοιγε διαβαίνειν τὴν τούτων ἐνέργειαν εἰς ψυ-
 χῆς κάθαρσιν ἢ τινα ἄλλην ταύτης ὠφέλειαν. Ναὶ δὴ καὶ τῆς
 30 κοινωνίας εἰσὶν αὐτῶν οὐκ ὀλίγοι τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵ-
 ματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀλλὰ τοῦτο πρὸς ἐξαπάτην
 τῶν ἀπλουστέρων μεταλαμβάνουσιν. Ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις
 οὐδὲ τοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας πρεσβυτέρους, οὐδὲ τοὺς
 λοιποὺς ἱερεῖς ἀποδέχονται. Διότι, φασί, τὸ κατὰ Χριστοῦ

κορυφαίου προανακηρύττουν ἀπροκάλυπτα τὴν τόλμη καὶ τὴ δυσσέβεια αὐτῶν, οἱ ὅποιοι καὶ τὰ Κυριακὰ λόγια καὶ τὰ ἀποστολικά καὶ τὶς ἄλλες Γραφές, ἐννοῶ βέβαια τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ τὶς Καθολικὲς λεγόμενες Ἐπιστολές, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἀναφέρονται στὸν κορυφαῖο· γιατί ἐκεῖνες οὔτε μὲ τὰ λόγια τὶς παραδέχονται. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πραγματικὰ στρεβλώνουν καὶ διαστρέφουν αὐτὲς πρὸς ἀπώλεια τοῦ ἑαυτοῦ τους. Ἀλλὰ καὶ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ τὶς Καθολικὲς λεγόμενες ἐπιστολές δὲν τὶς ἐντάσσουν ὅλοι τους στὶς ἄλλες, μερικοὶ ὅμως τὶς ἐντάσσουν. Τέτοια μανία ἔχουν ἐναντίον τῶν προφητῶν καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῶν ἁγίων ποὺ ἔλαμψαν σ' αὐτὴν μὲ τὴν παρουσία τους καὶ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων.

9. Τὰ συνέδριά τους τὰ ὀνομάζουν Καθολικὴ Ἐκκλησία, ὅταν μάλιστα ἀνακινοῦν πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς λόγους καὶ συζητήσεις, γιατί μεταξὺ τους καλοῦν τὰ συνέδριά τους προσευχές. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἅγιο βάπτισμα τὸ περιφρονοῦν, γιατί, προσποιούμενοι ὅτι τὸ ἀποδέχονται, ἀντικαθιστοῦν τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὴ λέξη βάπτισμα. Γιατὶ λένε «Ὁ Κύριος εἶπε· Ἐγὼ εἶμαι τὸ νερὸ ποὺ δίνει ζωή»⁷, πλὴν ὅμως ἂν τοὺς συμβεῖ κάποια σφοδρότερη σωματικὴ ἀσθένεια, τοποθετοῦν ἐπάνω τους ἀκόμα καὶ τὸν ζωοποιὸ σταυρὸ ποὺ εἶναι καμωμένος ἀπὸ ξύλο. Ἐπειτα, ὅταν ἐπιτύχουν τὴ θεραπεία τους τὸν σπάζουν ἢ καὶ τὸν πατοῦν μὲ τὰ πόδια τους καὶ τὸν ρίχνουν στὰ ἀπορρίματα. Ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιά τους (ποὺ τὰ κρατοῦν πολλὲς φορές οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας λόγω αἰχμαλωσίας) ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ φωτιστοῦν μὲ τὸ σωτήριο βάπτισμα. Εἶναι ὠφέλιμα, λένε οἱ ἀνάξιοι κάθε ὠφέλειας, γιὰ τὸ σῶμα καὶ ὁ σταυρὸς καὶ τὸ βάπτισμα, δὲν προχωρεῖ ὅμως ἡ ἐνέργειά τους· στὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς ἢ κάποια ἄλλη ὠφέλεια. Καὶ ἀκόμα ὄχι λίγοι κοινοῦν καὶ τὸ τίμιο σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μας, ἀλλὰ τὸ μεταλαβαίνουν γιὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀπλούστερους. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπαμε δὲν ἀποδέχονται οὔτε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας οὔτε τοὺς λοιποὺς κληρικούς. Γιατὶ, λένε, τὸ συνέδριο ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ τὸ συγκρότη-

7. Ἰω. 4, 10.

συνέδριον οἱ ἱερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ συνεστήσαντο. Τοὺς μέντοι παρ' αὐτοῖς ἱερέων τάξιν ἐπέχοντας, οὐχ ἱερεῖς, ἀλλὰ συνεκδήμους καὶ νοταρίους ἐπονομάζουσιν. Οὗτοι δὲ οὔτε σχήματι, οὔτε διαίτη, οὔτε τινὶ ἄλλῳ τρόπῳ βίον σεμνότε-
5 ρον ἐπιτελοῦντι τὸ διάφορον αὐτῶν πρὸς τὸ πλῆθος ἐπιδείκνυνται.

ι. Τὸ δὲ παρ' ἡμῶν Εὐαγγέλιον οὐκ ἐπιδιστάζουσι προσκυνεῖν, οὐ μὴν, ἔνθα τοῦ τιμίου σταυροῦ ὁ τύπος διακεχάρα-
κται, ἀλλ' ἐν τῷ λοιπῷ τοῦ βιβλίου μέρει, ἐν ᾧ τὸ ἀπεικόνισμα
10 τοῦ σταυροῦ μὴ διασημαίνεται. Φασὶ δὲ τὸ βιβλίον προσκυνεῖν ὡς τοὺς Δεσποτικούς περιέχον λόγους, ἀλλ' ὅσα μὲν εἰς δογμάτων ἀνήκει λόγον, οὕτως εἰσὶ δυσσεβεῖς, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς παντελῶς ἀσύμφωνοι. Ἡ δὲ πολι-
15 τεία τούτων γέμει μὲν ἀκολασίας, γέμει δὲ καὶ μiasμῶν ἀρρήτων καὶ ῥυπασμάτων ἀνεπινοήτων. Χρῶνται μὲν γὰρ μίξεσιν ἑκατέρας φύσεως, πρὸς ἅπασαν ἀρρητουργίαν ἀνερευθριάστως ἔχοντες. Πλὴν ἐνίους τινὰς αὐτῶν φασὶ τὴν πρὸς τὰς γεννησαμένας ἀποκλίνειν συνάφειαν μέθη δὲ καὶ ἀσωτία τὸν βίον ὅλον ἔκδοτον ἔχουσι, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἡθῶν διαφθορὰν πε-
20 ριέπουσι. Καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ μὴ ἐκεῖνο φᾶναι; οὐδὲν τὸν βίον ἀπάδοντα τοῖς δόγμασι περιφέρουσι.

ια. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Εἰ δέ τισι φίλον καὶ ἄνωθὲν ποθεν ἰδεῖν αὐτῶν τὴν δυσσέβειαν καὶ τὰ πρῶτα σπέρματα ὅθεν κατεβλήθη, Κύριλλός τε αὐτοῖς, ὁ τὰ τῆς ἱερᾶς πόλεως
25 ἐγκεχειρισμένος πηδάλια, τῆς ἱστορίας καθηγήσεται, καὶ ὁ πολὺς ἐν θαύμασιν Ἐπιφάνιος, καὶ δὴ τῶν τὰς ἐκκλησιαστικὰς Ἱστορίας ἀναταξαμένων οὐκ ὀλίγοι, Τίτος τε ὁ Βοστροηνῶν ἐπίσκοπος, καὶ Σαραπίων ὁ τῆς Θμουέως, ὁ τε τῆς πόλεως Λύκων Ἀλέξανδρος τοὺς ἀρχιερατικούς ἐγκεχειρισ-
30 σμένος νόμους. Ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ τούτων πάντων κατὰ κράτος μάλιστα θριαμβεύσας τε καὶ διελέγξας τὴν προκειμένην ἀσέβειαν Ἡρακλειανὸς ὁ Χαλκηδόνος ἐπίσκοπος, ἐν εἴκοσι βιβλίοις τοὺς κατὰ τῆς ἀποστασίας ἀγῶνας καταβα-
λόμενος, καὶ πλεῖστοι ἕτεροι. Πλὴν καὶ νῦν, ὁ λόγος οὐκ ἀσύμ-

σαν οἱ ἱερεῖς καὶ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ. Αὐτοὺς πού ἀνάμεσα τους ἔχουν τὴ θέση ἱερέων δὲν τοὺς ὀνομάζουν ἱερεῖς, ἀλλὰ συνέκδημους καὶ γραμματεῖς. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε μὲ τὸ σχῆμα οὔτε μὲ τὴ ζωὴ τους οὔτε μὲ ἄλλο τρόπο σεμνότερης διαβίωσης παρουσιάζουν τὴ διαφορὰ τους πρὸς τὸ πλῆθος.

10. Δὲν διστάζουν νὰ προσκυνήσουν τὸ Εὐαγγέλιο πού ἔχομε ἐμεῖς, ὄχι βέβαια ἐκεῖ ὅπου ἔχει χαραχθεῖ ὁ τύπος τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἀλλὰ στὸ ὑπόλοιπο μέρος, ὅπου δὲν γίνεται φανερὴ ἡ ἀπεικόνιση τοῦ σταυροῦ. Καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι προσκυνοῦν τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ περιέχει τοὺς Δεσποτικούς λόγους, ἀλλ' ὅσα ἀνάγονται στὰ δόγματα εἶναι τόσο δυσσεβεῖς καὶ ἐντελῶς ἀσύμφωνοι καὶ πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ μεταξὺ τους. Ὁ βίος πάλι καὶ ἡ πολιτεία τους εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀκολασία, ἀλλὰ γεμάτη καὶ ἀπὸ ἀνείπωτα μιάσματα καὶ ἀφάνταστες ἀκαθαρσίες. Ἔρχονται σὲ σωματικὲς ἐπαφὲς μὲ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο φύλον καὶ δὲν κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπὴ μπροστὰ σὲ καμμιά πράξη πού δὲν λέγεται. Ὅμως μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, λένε, ἀποφεύγουν τὴ συνάφεια μὲ τὶς μητέρες τους. Σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους εἶναι παραδομένοι στὴ μέθη καὶ τὴν ἀσωτία καὶ καλλιεργοῦν κάθε ἄλλη ἠθικὴ διαφθορά. Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέμε ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ μὴν ποῦμε ἐκεῖνο; Παρουσιάζουν ἓναν τρόπο ζωῆς πού δὲν εἶναι καθόλου ἀντίθετος πρὸς τὴ διδασκαλία τους.

11. Τόσα βέβαια γι' αὐτὰ. Ἄν ὅμως κάποιον θέλουν νὰ δοῦν τὴν ἀρχὴ τῆς ἀσέβειάς τους καὶ ἀπὸ ποῦ ἔπρσαν τὰ πρῶτα σπέρματα, ἀφηγητῆς τῆς ἱστορίας τους θὰ γίνῃ ὁ Κύριλλος πού ἔχει στὰ χέρια του τὰ πηδάλια τῆς ἱερῆς πόλης, ὁ πολὺς στὰ θαύματα Ἐπιφάνιος, καὶ βέβαια ὄχι λίγοι ἀπὸ ἐκείνους πού συνέταξαν τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἱστορίες, ὁ Τίτος ὁ ἐπίσκοπος τῶν Βοστρηνῶν⁸, ὁ Σεραπίων ὁ ἐπίσκοπος τῆς Θμούεως, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος πού εἶχε τὴν ἀρχιεπισκοπικὴ διοίκηση τῶν Λύκων. Καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς πού εἶπαμε κι αὐτὸς πού θριάμβευσε ἐναντίον ὅλων αὐτῶν κατὰ κράτος καὶ ἤλεγξε αὐτὴ τὴν ἀσέβεια, ὁ Ἡρακλειανός, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Χαλκηδόνας, περιλαμβάνοντας σὲ εἴκοσι βιβλία τοὺς ἀγῶνες του ἐναντίον τῆς ἀποστασίας, καὶ πάρα πολλοὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ τώρα,

8. Συνέγραψε τὸ ἔργο Κατὰ Μανιχαίων, ἀπαρτιζόμενο ἀπὸ 4 βιβλία.

φορον τοῦτο λογιζόμενος, κατ' ἐπιδρομήν τινα τῶν εἰς γνῶσιν ἐχόντων τὸ ἀπαραίτητον διελεύσεται.

ιβ'. Σκυθιανός τις τὴν πατρίδα Αἰγύπτιος, τὸ δὲ ἐξ ἀνθρώπων γένος Σαρακηνός, τὴν Ἀλεξανδρέων ᾤκει, οὔτε Χριστιανοῖς συμφερόμενος, καὶ τὰ Ἰουδαίων οὐ προσιέμενος. Οὗτος ἐκ τῶν Ἀριστοτελικῶν παρακουσμάτων ἐντριβῆς τὴν γλῶσσαν γεγονώς, τέσσαρας συντάττει βίβλους, ὧν τὴν μὲν Εὐαγγέλιον ἐπωνόμασεν, ἐν ἧ' πράξεις Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν φθοροποιοί τινες καὶ ἀποτρόπαιοι θεομάχῳ γνώμῃ δια-
10 πλάττονται, τῇ δευτέρῃ δὲ «Κεφάλαιον» τὴν κλῆσιν ἐπέθετο, καὶ τὴν τρίτην τῶ τῶν «Μυστηρίων» ἐσέμνυνεν ὀνόματι, ἐν ἧ', ὡς ἔδοξεν αὐτῷ, τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν διασκευαί τινες καὶ διαβολαὶ πραγματεύονται. Ἡ δὲ τετάρτη, ψυχικοῦ θανάτου πρόξενος οὔσα, «Θησαυρὸς ζωῆς» ἐπιγέγραπται. Τούτῳ
15 δὴ τῷ Σκυθιανῷ μαθητεύει Τερέβινθος ὄνομα, καὶ πικρῷ θανάτῳ τοῦ διδασκάλου κατὰ τὴν Ἰουδαίαν (ἐκεῖσε γὰρ παρεγεγόνει) τῶν ἀνθρώπων ἀποφθαρέντος, ὁ τῆς κακίας μαθητῆς, τῶν τε χρημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν βιβλίων τὸν κλῆρον ὑπέρχεται. Ἐν Παλαιστίνῃ δὲ καὶ Ἰουδαίᾳ διατριβῶν καὶ πα-
20 ρὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἀπάντων καταγινωσκόμενος, καὶ μὴ φέρον τὸν ὄνειδον, ἀπαίρει πρὸς τὴν Περσίδα, Βούδην ἑαυτὸν μετονομάσας. Ἦδη γὰρ καὶ ἡ κλῆσις αὐτοῦ θρυλουμένη μισητὸν ἐποίει τὸν ἀσεβῆ καὶ πρὸ τῆς ἐντεύξεως Πλὴν οὐδὲν τῆς μετωνυμίας ἀπώνατο. Ἐκ γὰρ τῶν ἔργων καὶ τῶν δογμα-
25 των κατάφωρος τοῖς πρὶν ἄγνοοῦσι γινόμενος, ὑπὸ τῶν παρὰ Πέρσαις λογίων, οὐδ' αὐτῶν μὲν εὐσεβοῦντων, ἄμεινον δ' ἐκείνου περὶ πάντα διακεμένων, ἠλέγχετό τε καὶ ἀπηλαύνετο. Ἐξ οὗ φηγὰς γεγονώς, γυναικί τινι ἀνδρὸς κεκηρωμένη, ξενίας λόγῳ παρεισφθείρεται. Εἶτα ἐπὶ τινος δώματος ἀνελθὼν
30 καὶ τοὺς ἐξ ἔθους αὐτῷ καλουμένους δαίμονας ἐπιβοώμενος, οὓς καὶ μέχρι νῦν οἱ τῆς Μανιχαϊκῆς ἀποστασίας ἐρασταί, ἐπειδὴν αὐτῶν τὴν μυσαρὰν Ἰσχάδα τελοῦσιν, ἐπικαλοῦνται. Ταύτην δὴ οὗτος τὴν ἐξάριστον διαπραττόμενος τελετήν,

θεωρώντας ὁ λόγος μου ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ ἀνώφελο, θὰ ἐκθέσει ἐπιτροχάδην μερικὰ πού εἶναι ἀπαραίτητα νὰ τὰ γνωρίζομε.

12. Κάποιος Σκυθιανός, Αἰγύπτιος ὡς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ὡς πρὸς τὴ γενιᾶ Σαρακηνός, ζοῦσε στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὁ ὁποῖος οὔτε τοὺς Χριστιανούς συναναστρεφόταν οὔτε καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἀνεχόταν. Αὐτὸς ἀπὸ παρακούσματα τῶν Ἀριστοτελικῶν βιβλίων, ἀφοῦ μὲ τὴ μελέτη αὐτῶν ἀσκήθηκε στὴ γλῶσσα καὶ ἀπέκτησε γνώση, συγγράφει τέσσερα βιβλία, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἓνα τὸ ὀνόμασε Εὐαγγέλιο, στὸ ὁποῖο μεταπλάθονται κάποιες πράξεις τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας μὲ ἐχθρική διάθεση πρὸς αὐτόν, πολὺ καταστροφικὲς καὶ ἀποτρόπαιες· τὸ δεύτερο τὸ ὀνόμασε Κεφάλαιο, τὸ Τρίτο τὸ τίμησε μὲ τὸ ὄνομα Μυστήρια, ὅπου ἐκθέτει κατὰ τὴ γνώμη του κάποιες διασκευὲς τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν καθὼς καὶ διαβολές. Τὸ τέταρτο βιβλίον, ἐνῶ προξενεῖ τὸν ψυχικὸ θάνατο, ἐπιγράφεται Θησαυρὸς ζωῆς. Κοντὰ στὸ Σκυθιανὸ αὐτὸν μαθητεύσε κάποιος μὲ τὸ ὄνομα Τερέβινθος, κι ἀφοῦ ὁ δάσκαλός του μὲ πικρὸ θάνατο στὴν Ἰουδαία (γιατὶ ἐκεῖ εἶχε φθάσει) ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὁ μαθητὴς τῆς κακίας κληρονόμησε τὰ χρήματά του καὶ τὰ βιβλία του. Ζώντας στὴν Παλαιστίνη καὶ στὴν Ἰουδαία, ἐπειδὴ τὸν κατηγοροῦσαν ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς, μὴ ὑποφέροντας τὴ χλεύη, φεύγει πρὸς τὴν Περσία, ἀλλάζοντας τὸ ὄνομά του σὲ Βούδη. Γιατὶ καὶ μόνο τὸ ὄνομά του κυκλοφορώντας παντοῦ ἔκανε τὸν ἀσεβῆ μισητὸ καὶ προτοῦ νὰ τὸν συναντήσουν. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴ μετονομασία δὲν ὠφελήθηκε καθόλου. Γιατὶ ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ τὴ διδασκαλία του, ἀφοῦ ἀποκαλύφθηκε σὲ ἐκείνους πού πρῶτα τὸν ἀγνοοῦσαν, ἀπὸ τοὺς λογίους τῶν Περσῶν, πού οὔτε καὶ αὐτοὶ ἦταν εὐσεβεῖς, εἶχαν ὅμως καλύτερη συμπεριφορὰ ὡς πρὸς ὅλα ἀπὸ αὐτόν, γινόταν ἢ ἀποκάλυψή του καὶ ἐκδιωκόταν. Ἐξαιτίας αὐτοῦ κατάντησε φυγὰς καὶ ἔφτασε στὴ διαφθορὰ μὲ μία γυναῖκα χήρα λόγῳ φιλοξενίας ἀπὸ αὐτὴν. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀνέβηκε σ' ἓνα δῶμα, ἐπικαλοῦνταν αὐτοὺς πού ἀπὸ συνήθεια καλοῦσε δαίμονες, τοὺς ὁποίους καὶ μέχρι τώρα ἐπικαλοῦνται οἱ ὄπαδοὶ τῆς Μανιχαϊκῆς ἀποστασίας ὅταν τελοῦν τὴ βρωμερὴ Ἰσχάδα⁹ τους. Αὐτὴν τὴν ἁμαρτωλὴ

9. Ὑπαινίσσεται κάποια τελετὴ τῶν Μανιχαίων. Ἰσχάς = τὸ ξερὸ σύκο.

θείας καὶ δικαίας, ὡς ἀληθῶς, ἀπειλῆς ἔργον γίνεται. Ἐκ-
 δισκευθεῖς γὰρ τοῦ δώματος αὐτῆ δυσσεβεία καὶ βδελυραῖς
 τελεταῖς ὅλος τε τὸ σῶμα διετρίβη καὶ τὸν βίον κατεστρέψα-
 το.

5 Ἄλλ' οὕτω μὲν καὶ τὸ δεύτερον τῆς δυσσεβείας ἐξεκόπη
 θηρίον. Οὐκ εἰς καλὸν δὲ ἄρα ἢ χήρα τῆς δυσσεβοῦς ξενίας
 ἀπώνατο. Ὁρῶσα γὰρ ἑαυτὴν ἀνδρός τε καὶ παίδων καὶ τοῦ
 λοιποῦ γένους ἔρημον, χρημάτων τε κληρὸν αὐτῆ περιγεγόμε-
 νον, καὶ τῶν μυσαρῶν ἐκείνων παραμυθίαν τῆς ἐρημίας
 10 παῖδα, Κούβρικον ὄνομα, ἀργυρίου τιμῆς ὠνεῖται, ὃν υἱὸν
 θεμένη, τοῖς Περσῶν μὲν τέως μαθήμασιν ἐστοιχείου, πικρὸν
 δὲ ἄρα θέλος κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης παρώξυνε φύσεως.
 Ἀποφθαρείσης γὰρ τῆς χήρας, κληρονόμος μὲν καὶ τῶν χρη-
 μάτων γίνεται καὶ τῶν δυσσεβῶν διδλίων. Τὸ δὲ τῆς οἰκετικῆς
 15 ὄνομα τύχης, ἵνα μὴ αὐτῷ μῶμον ἢ δουλεία προστρίβοιτο, εἰς
 Μάνην μεταβάλλει. Δηλοῖ δὲ τοῦτο Περσίδι γλῶσση τὸν οἶον
 ὀμιλητικὸν καὶ πρὸς διάλεξιν δραστήριον. Καὶ τοιοῦτος γὰρ
 τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, ὁ μᾶλλον Ἑλληνι γλώσση ἢ τῆ Περσίδι
 Μάνης ἐπάξιος ὀνομάζεσθαι. Ἔργω γὰρ ὡς ἀληθῶς τῆς μα-
 20 νίας δοχεῖον, εἴπερ τις ἄλλος, ἐχρημάτισεν, ὅλον τὸ τῆς πλά-
 νης πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ χωρήσας, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργοῦμενος,
 ὃς καὶ Παράκλητον ἑαυτὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐξεμάνη ὀνομά-
 σαι, τὸν τοιοῦτον τρόπον τῆς μιμήσεως ἐκ τῶν καθηγησαμέ-
 νων αὐτοῦ διαδεξάμενος. Καὶ γὰρ δὴ τούτων ὁ μὲν Σκυθιανὸς
 25 Πατέρα ἑαυτὸν, ὁ δὲ Τερέδινθος Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ Παρθένου
 τε γεννηθῆναι (ὃ τῆς ὑπερβολῆν οὐκ ἐχούσης ἀθεότητος!)
 ὀνομάζειν ἀπετόλμησεν. Ἐξ οὗ καὶ μαθητὰς συνηθροίσατο
 δύο καὶ δέκα, οὓς καὶ τῆς πλάνης διέπεμπε κήρυκας. Ἄλλ' ὁ
 μὲν ἐμβρόντητος Μάνης, τῷ κακῷ γεγονῶς περιδότης, ἦκει
 30 ταῖς φήμαις μέχρι καὶ τῶν ὠτων τοῦ Περσῶν βασιλέως, ὁ δὲ
 (καὶ γὰρ αὐτοῦ ὁ παῖς νοσήματι ἐαλώκει), ἐπεὶ τὸν Μάνην
 ἐπαγγελλλόμενον ἦκουεν εὐχῆ τὸν παῖδα ῥύσασθαι τῆς νόσου,
 δέχεται τὸν ἀλαζόνα τοῦ παιδὸς ἐπὶ θεραπείᾳ. Καὶ δὴ οὗτος

τελετὴ ἐκτελώντας, γίνεται ἔργο ἀπειλῆς ἀληθινὰ θείας καὶ δίκαι-
ας ἀφοῦ δηλαδὴ γκρεμίσθηκε ἀπὸ τὸ δῶμα μὲ τὴν ἀσέβειά του καὶ
μὲ ὅλες τὶς βρωμερὲς τελετές, τελείωσε τὴ ζωὴ του μὲ συντριβὴ ὄλου
τοῦ σώματός του.

Ἔτσι λοιπὸν κατακόπηκε καὶ τὸ δεύτερο θηρίο τῆς ἀσέβειας.
Δὲν ἀπεκόμισε ἐπομένως ἡ χήρα ὠφέλειες γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ἀπὸ
τὴν ἀσεβῆ φιλοξενία. Βλέποντας λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ της ὀρφανὸ ἀπὸ
ἄνδρα καὶ παιδιὰ καὶ τὴ λοιπὴ συγγένεια καὶ νὰ ἀποκτᾶ κληρονο-
μὰ τὰ χρήματα ἐκείνου καὶ τὰ βρωμερὰ βιβλία του, γιὰ παρηγορία
τῆς μοναξιᾶς της ἀγοράζει, πληρώνοντας χρήματα, ἓνα ἀγόρι, μὲ
τὸ ὄνομα Κούβρικος, καὶ ἀφοῦ τὸ υἱοθέτησε, τὸν ἐκπαίδευσε μὲ τὰ
μαθήματα τῶν Περσῶν, ἀλλὰ ἀκόνιζε πικρὸ βέλος κατὰ τῆς ἀν-
θρώπινης φύσης. Γιατί, ἀφοῦ πέθανε ἡ χήρα, γίνεται αὐτὸς κληρο-
νόμος τῶν χρημάτων καὶ τῶν ἀσεβῶν βιβλίων. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τῆς
δουλικῆς του τύχης, γιὰ νὰ μὴν τοῦ προξενεῖ ὄνειδος ἢ δουλεία, τὸ
ἄλλαξε σὲ Μάνη. Τὸ ὄνομα αὐτὸ στὴν Περσικὴ γλῶσσα σημαίνει
τὸν εὐγλωττο καὶ ἱκανὸ στὴν ὁμιλία. Καὶ πράγματι ἔτσι τὸν θεω-
ροῦσαν οἱ πολλοί, αὐτὸν ποὺ ἦταν ἄξιος νὰ ὀνομάζεται Μάνης⁷
στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μᾶλλον, παρὰ στὴν Περσικὴ. Γιατί στὴν
πράξι ἦταν ἀληθινὰ δοχεῖο τῆς μανίας περισσότερο ἀπὸ ὅποιον-
δήποτε ἄλλο, περιέχοντας μέσα του ὅλο τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης καὶ
ἐνεργούμενος ἀπὸ αὐτό, καὶ ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔφτασε στὴν τρέλλα
ν' ἀποκαλεῖ τὸν ἑαυτὸ του Παράκλητο καὶ ἅγιο Πνεῦμα· τὴ συμπε-
ριφορὰ βέβαια αὐτὴ τὴ διδάχθηκε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑπῆρξαν
καθοδηγητὲς του. Καὶ πράγματι ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Σκυθιανὸς τόλμησε
ν' ἀποκαλέσει τὸν ἑαυτὸ του Πατέρα, ἐνῶ ὁ Τερέβινθος Υἱὸ τοῦ
Θεοῦ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο (ὡ ἀθεῖα πέρα ἀπὸ κάθε
μέτρο). Γι' αὐτὸ καὶ μάζεψε δώδεκα μαθητὲς, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπέ-
στειλε κήρυκες τῆς πλάνης του. Ἀλλὰ ὁ παράφρων Μάνης, ποὺ
ἔγινε περιβόητος γιὰ τὴν κακία του, ἔφθασε μὲ τὴ φήμη μέχρι τ'
αὐτιά τοῦ βασιλιᾶ τῶν Περσῶν. Ὁ βασιλιάς (ποὺ ὁ υἱὸς του εἶχε
προσβληθεῖ ἀπὸ κάποια ἀρρώστια) ὅταν ἄκουσε τὸν Μάνη νὰ ὑπό-
σχεται ὅτι μὲ προσευχὴ θὰ σώσει τὸ παιδί ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, δέχθη-
κε τὸν ἀλαζόνα Μάνη πρὸς θεραπεία τοῦ παιδιοῦ του. Αὐτὸς

τὸν παρόντα ἰατροὺς καίτοι ῥαδίαν ἐπαγγελλομένους
 παιδὸς τὴν ἴασιν, ἀποπεμψάμενος, ἅμα τε εὐχὴν ἐτέλει καὶ τῆς
 ζωῆς ἐξήλαυσε τὸν οὐκ ἂν τοῦτο παθόντα, εἰ μὴ αὐτὸς τὴν
 θεραπείαν ὑπέσχετο. Οὕτω γοῦν θᾶπτόν τε καὶ περιφανῶς τῆς
 5 ἀσεβείας τε καὶ ἀλαζονείας τοῦ κακοδαίμονος στήλιτευθείσης,
 εἰρκτὴν κακούργων οἰκεῖν ὁ πλάνος καταδικάζεται. Ἄλλ' ὁ γε
 δοῦλος ὢν καὶ δουλικῆς τέχνης ἔμπειρος, εἰδὼς τε ἀκριβῶς ὡς
 φόνου δίκας ὑποσχεῖν οὐκ εἰς μακρὰν ἔστιν ἄξιος, ἅτε δὴ τῇ
 καθ' ἑαυτὸν ἀποστασία τὸν βασίλειον ἀνελὼν παῖδα, διαφεύ-
 10 γει τοῦ οἰκήματος, καὶ γίνεται τῶν δεσμοφυλάκων θανάτου
 παραίτιος. Καὶ γὰρ ὅτι μὴ ἀσφαλῶς ἐτήρουν τὸν ἀλιτήριον,
 τῆς κεφαλῆς ἐξημιώθησαν ἅπαντες.

ιγ'. Ἄλλ' οὗτος ὁ δοῦλος καὶ πλάνος καὶ φονεὺς καὶ δέ-
 σμιος φυγὰς καταλαμβάνει τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ σπεῖρειν
 15 πάλιν ἀπάρχεται τὰ τῆς ἀποστασίας ζιζάνια. Ὁ δὲ τῶν Καρ-
 χάρων ἐπίσκοπος (Ἀρχέλαος αὐτοῦ ὄνομα, ἀνὴρ ἱερός καὶ
 περὶ λόγους τοὺς τε θείους καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους περιδέξιος),
 Ἑλληνικὸν ἀθροισάμενος ἀκροατήριον, ἵνα μὴ δόξη Χριστια-
 νῶν κρινόντων φιλοτιμία λαμβάνειν τὰ νικητήρια ἢ ἀλήθεια,
 20 πρὸς τὸν τῆς μανίας ἐπώνυμον τὸν τῆς εὐσεβείας ἀνακινήσας
 λόγον, οὕτω κατήσχυεν καὶ διήλεγξε τὸν τρισαλιτήριον, ὡς
 αὐτίκα τε φυγεῖν ἐκεῖθεν, καὶ μηδὲ φυὴν λαβεῖν τὰ τῆς ἀπο-
 στασίας αὐτοῦ σπέρματα. Ἄλλ' ἐκεῖθεν ἀποδράς, καταλαμβάνει
 κώμην τινὰ τῶν εὐτελεστάτων. Κάκει πάλιν ὑποθάπτειν
 25 ἐμηχανᾶτο καὶ παραδεικνύειν τὸ οἰκεῖον δυσσέβημα. Ἄλλ' ὁ
 θερμὸς τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχος καὶ ὡς ἀληθῶς ποιμὴν Ἀρ-
 χέλαος, οὐ τὴν τυχοῦσαν τῶν προβάτων ποιούμενος πρόνοι-
 αν, οὐκ ἐνερραθύμει διώκειν τὸν πικρότερον λύκου τὸ ποί-
 μνιον διασπαράσσειν ἐπανιστάμενον. Διὸ πάλιν ἐκεῖθεν, ὁ τῆς
 30 μανίας ἐπώνυμος, οὐδ' αὐτὴν τὴν παρουσίαν ἄνευ μεγάλης
 ἀγωνίας ὑποστάς, ἀποδιδράσκει, καὶ τόπον ἐκ τόπου διήμει-
 βεν, ἐν οἷς πλανώμενον οἱ τοῦ Περσῶν βασιλέως δορυφόροι,
 ἅτε πανταχοῦ τὸν ἀλιτήριον διερευνώμενοι, εὐρόντες ἄγουσι

λοιπὸν διώχοντας τοὺς γιατροὺς, παρόλο πού ὑπόσχονταν γρήγορη θεραπεία τοῦ παιδιοῦ, τὴν ὥρα ἀκριβῶς πού ἔλεγε τὴν προσευχὴ στέρησε καὶ τὴ ζωὴ ἀπὸ αὐτό, πού δὲν θὰ πέθαινε ἂν δὲν τοῦ ὑποσχόταν αὐτὸς τὴν θεραπεία. Ἔτσι λοιπὸν ἀφοῦ πολὺ γρήγορα καὶ ὀλοφάνερα στηλιτεύθηκε ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ κακοῦ αὐτοῦ δαίμονα, καταδικάσθηκε ὁ πλάνος νὰ κατοικεῖ σὲ φυλακὴ κακούργων. Ἄλλ' αὐτὸς πού ἦταν δοῦλος καὶ εἶχε βιώσει τὴ δουλεία καὶ γνώριζε μὲ ἀκριβεία, ὅτι δὲν θὰ περνοῦσε πολὺς καιρὸς νὰ ὑποστῇ τὴν τιμωρία μὲ ἐκτέλεση, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀποστασία του θανάτωσε τὸν υἱὸ τοῦ βασιλιᾶ, διαφεύγει ἀπὸ τὴν οἰκοδομὴ τῆς φυλακῆς καὶ γίνεται αἷτιος τοῦ θανάτου τῶν δεσμοφυλάκων. Μὲ τὴν κατηγορία ὅτι δὲν φύλαγαν μὲ ἀσφάλεια τὸν ἀλιτήριο, τιμωρήθηκαν ὅλοι μὲ ἀποκεφαλισμό.

13. Ἄλλὰ αὐτὸς ὁ δοῦλος καὶ πλάνος καὶ φονιάς καὶ δέσμιος φεύγοντας φτάνει στὴ Μεσοποταμία καὶ ἀρχίζει πάλι νὰ σπέρνει τὰ ζιζάνια τῆς ἀποστασίας. Ὁ ἐπίσκοπος τότε τῶν Καρχάρων (τὸ ὄνομά του ἦταν Ἀρχέλαος, ἄνθρωπος ἅγιος καὶ ἰκανότατος στοὺς θεῖους καὶ τοὺς ἀνθρώπινους λόγους), ἀφοῦ συγκέντρωσε ἀκροατήριον ἑλληνικόν, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅτι ἡ ἀλήθεια παίρνει τὴ νίκη μὲ τὴν εὐνοία Χριστιανῶν κριτῶν, στρέφοντας τὸ λόγο τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν ἐπώνυμο τῆς μανίας, τόσο πολὺ καταντρόπιασε καὶ ἀπέδειξε τὴν πλάνη τοῦ πανάθλιου, ὥστε νὰ φύγει ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ καὶ οὔτε κἀν νὰ φυτρώσουν τὰ σπέρματα τῆς ἀποστασίας. Δραπετεύοντας ὅμως ἀπὸ ἐκεῖ φτάνει σ' ἓνα πολὺ ἀσήμαντο χωριό. Καὶ ἐκεῖ πάλι ἔψαχνε νὰ βρεῖ τρόπους γιὰ νὰ ὑποθάλπει καὶ νὰ προβάλλει τὴ δυσσεβῆ διδασκαλία του. Ἄλλὰ ὁ θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς εὐσέβειας καὶ ἀληθινὸς ποιμένας Ἀρχέλαος, δείχνοντας ὄχι τυχαία φροντίδα γιὰ τὰ πρόβατά του, δὲν ἀδιαφοροῦσε στὸ νὰ καταδιώκει αὐτὸν πού ὁρμοῦσε νὰ κατασπαράξει τὸ ποίμνιόν του χειρότερα ἀπὸ λύκο. Γι' αὐτὸ πάλι καὶ ἀπὸ κεῖ ὁ ἐπώνυμος τῆς μανίας, μὴν ὑποφέροντας οὔτε τὴν ἐκεῖ παρουσία του χωρὶς μεγάλη ἀγωνία, δραπετεύει, καὶ μετέβαινε ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, ὥσπου οἱ δορυφόροι τοῦ βασιλιᾶ τῶν Περσῶν, πού ἐρευνοῦσαν παντοῦ γιὰ τὸν ἀλιτήριο, τὸν βρῆκαν νὰ περιπλανιέται καὶ τὸν ὀδήγησαν δεμένο σὲ ἐκεῖνον

πρὸς τὸν ἀποστείλαντα δέσμιον. Καὶ ὡς τοῦ τε ψεύδους καὶ
 τῆς φυγῆς πολλὰ χλευάσας καὶ κατονειδίσας, δίκην ἔλαβεν
 ἀντὶ πάντων μίαν, τὸν τοῦ ἀπατεῶνος καὶ κείνῳ μόνῳ πρόπον-
 τα θάνατον. Εἰ γὰρ καὶ μηδαμῆ μηδαμῶς τῆς ἀνθρωπίνης
 5 φύσεως ἦν, μήτε παθεῖν μήτε δράσαι ἄξιος, ἀλλὰ γε τῶν
 Μάνεντος ἀνυπερβλήτων δυσσεβημάτων οὐκ ἀνάξιος. Ἐτι
 γὰρ ἐν ζῶσιν ὄντος τοῦ κακοδαίμονος, εἰς ἄσκον τὸ σῶμα
 ἀποδείραντες, οὕτω τῆς ζωῆς διασπῶσι καὶ διαρρηγνύουσι,
 τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος βορὰν θηρίοις προσρίψαντες, αὐτὸ δὲ
 10 τὸ δέρμα θυλάκου τρόπον πληρώσαντες πνεύματος πρὸ τῶν
 πυλῶν ἀνηρτήσαντο. Ἀλλὰ τὴν μὲν τοῦ βίου καταστροφὴν ὁ
 ἀποστάτης οὗτος καὶ τρισαλιτήριος τοιαύτην ἀπέιληφεν.

ιδ'. Ἐτερος δὲ τῷ χρόνῳ βραχὺ τι τούτου προγενέστερος,
 ὁμότιμος δὲ τὴν δυσσέβειαν, Ζαράνης ὄνομα, καὶ αὐτὸς οὐκ
 15 ὀλίγα ταῖς δυσσεβείαις τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἐπελυμήνατο.
 Μαθηταὶ μέντοι τοῦ δυσωνύμου Μάνεντος γέγονασι δώδεκα,
 Σισίνιος, ὁ καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ τῆς δυσσεβοῦς διδασκαλίας
 ἀναδεξάμενος, καὶ Θωμᾶς, ὁ τὸ κατ' αὐτὸν ὀνομαζόμενον
 συνταξάμενος Εὐαγγέλιον, Βούδας τε καὶ Ἑρμᾶς, Ἀδάμαν-
 20 τος καὶ Ἀδεΐμαντος, ὃν καὶ διαφόροις διέπεμψε κλίμασι τῆς
 πλάνης καὶ τῆς ἀποστασίας αὐτῶν κήρυκα. Ἐξηγηταὶ δὲ αὐ-
 τοῦ καὶ οἷον ὑπομνηματισταὶ γέγονασι Ἰέραξ τε καὶ Ἡρα-
 κλείδης καὶ Ἀφθόνιος. Ἠριθμοῦντο δὲ τῷ χορῷ τῶν μαθητευ-
 θέντων αὐτῷ καὶ Ἀγάπιος, ὁ τὴν Ἐπτάλογον καλουμένην
 25 συντάξας, καὶ Ζαρούας καὶ Γαυριάδιος. Καὶ ὁ μὲν τῶν τότε
 συνακμασάντων τῆς ἀσεβείας χορὸς ἐν τοσοῦτοις παρετείνε-
 το, ὧν πῶς ἂν τις εἴποι τὰς πράξεις, πῶς δὲ διέλθοι τὰ δόγμα-
 τα; Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἤλασαν πάσης μὲν ἀκαθαρσίας, πάσης
 δὲ ῥυπαρίας καὶ πάσης ἀθεωτάτου δόξης, καὶ τοσοῦτων
 30 αὐτῶν γέμει τὰ βιβλία ῥυπασμάτων τε καὶ ἀτοπημάτων, ὡς
 μηδὲ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐκείνων προεληλυθότας, καὶ τὰ πλεῖστα
 τῆς αὐτῶν δυσσεβείας παρακατασχόντας ἀνέχεσθαι τοῦ
 λοιποῦ στέργειν ἐκεῖνα καὶ ἀποδέχεσθαι, τοῦτο μὲν τὸ ἀνυ-

πού τοὺς ἔστειλε. Αὐτὸς τότε, ἀφοῦ τὸν χλεύασε καὶ τὸν κατηγορή-
σε πολὺ γιὰ τὰ ψεύδη καὶ τὶς ἀποδράσεις του, τέλος γιὰ ὅλα ὅσα
ἔπραξε ἔλαβε μία τιμωρία πού μόνο σ' αὐτὸν ἄρμοζε, τὸ θάνατό του
ὡς ἀπατεῶνα. Γιατί, ἂν καὶ δὲν ἦταν καθόλου καὶ μὲ κανένα τρόπο
κατάλληλος γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση αὐτὸς ὁ θάνατος οὔτε νὰ τὸν
ὑποστῆ ἢ νὰ τὸν προκαλέσει, ἀλλὰ δὲν ἦταν καθόλου ἀνάξιος γιὰ
τὰ ἀνυπερέβλητα δυσσεθήματα τοῦ Μάνεντα. Ἔτσι λοιπόν, ἐνῶ ὁ
κακοδαίμονας ἦταν ἀκόμα στὴ ζωὴ, ἀφοῦ ἔγδαραν τὸ δέριμα ἀπὸ
τὸ σῶμα, ἔτσι τὸν διέσπασαν καὶ τὸν ἀπέκοψαν ἀπὸ τὴ ζωὴ, καὶ τὸ
ἄλλο βέβαια σῶμα τὸ ἔρριξαν γιὰ τροφή στὰ θηρία, ἐνῶ τὸ δέριμα,
σὰ νὰ ἦταν ἓνας θύλακας, ἀφοῦ τὸ φούσκωσαν μὲ ἀέρα, τὸ κρέμα-
σαν μπροστὰ στὶς πύλες. Τέτοιο ἦταν τὸ τέλος τῆς ζωῆς πού εἶχε
αὐτὸς ὁ πανάθλιος ἀποστάτης.

14. Ἐνας ἄλλος ὅμως, λίγο προγενέστερος ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ
ἰσόβαθμος στὴν ἀσέβεια, ὀνομαζόμενος Ζαράνης, δὲν προξένησε
καὶ αὐτὸς μὲ τὶς ἀσέβειές του λίγη καταστροφή στὸ ἀνθρώπινο
γένος. Μαθητὲς τοῦ δυσώνυμου Μάνεντα ὑπῆρξαν δώδεκα· ὁ
Σισίννιος, πού ἔγινε καὶ διάδοχός του στὸ ἀξίωμα τῆς ἀσεβοῦς
διδασκαλίας, ὁ Θωμᾶς, πού συνέταξε τὸ Εὐαγγέλιο πού ἀναφέρε-
ται μὲ τὸ ὄνομά του, ὁ Βούδας, ὁ Ἑρμᾶς, ὁ Ἀδάμαντος καὶ ὁ
Ἀδείμαντος, τὸν ὁποῖο καὶ ἔστειλε σὲ διάφορες περιοχὲς κήρυκα
τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀποστασίας τους. Ἐξηγητὲς πάλι αὐτοῦ καὶ
κατὰ κάποιον τρόπο ὑπομνηματιστὲς του ὑπῆρξαν ὁ Ἰέραξ, ὁ
Ἡρακλείδης, καὶ ὁ Ἀφθόνιος. Στὸ σύλλογο ἐκείνων πού ἔγιναν
μαθητὲς του συμπεριλαμβάνονταν καὶ ὁ Ἀγάπιος, πού συνέταξε τὴ
λεγόμενη Ἑπτάλογο, καὶ ὁ Ζαρούας καὶ ὁ Γαυριάβιος. Σὲ τόσοις
λοιπὸν ἀπλωνόταν ὁ κύκλος τῆς ἀσέβειας ἐκείνων πού τότε εἶχαν
ἀκμάσει συγχρόνως, τῶν ὁποίων τὶς πράξεις πῶς νὰ τὶς πεῖ κανεὶς
καὶ πῶς νὰ ἐκθέσει τὰ διδάγματά τους, Γιατὶ τόσο πολὺ προχώρη-
σαν σὲ κάθε ἀκαθαρσία καὶ κάθε βρωμιᾶ καὶ κάθε χωρὶς θεὸ δοξα-
σία, καὶ ἀπὸ τόσες πολλὲς ἀκαθαρσίες καὶ ἀποπήματα εἶναι γεμᾶτα
τὰ βιβλία τους, ὥστε ἀκόμα καὶ αὐτοὶ πού προῆλθαν ἀπὸ ἐκείνους
καὶ παρέλαβαν τὰ περισσότερα διδάγματα τῆς ἀσέβειάς τους νὰ
μὴν μποροῦν στὸ ἐξῆς νὰ τὰ ἀνεχθοῦν καὶ νὰ τὰ ἀποδεχθοῦν ἀπὸ

πέριβλητον τῆς βδελυρίας οὐ στέγοντας, τοῦτο δὲ τῶν προ-
 σταγμάτων τὸ ἀλόγιστον λογισμοῖς ὑποβάλλειν οὐκ ἔχοντας,
 τοῦτο δὲ τὸν παρὰ πᾶσιν ὄνειδον καὶ τὴν χλεύην καὶ τὸν κατά-
 γελων καὶ τὸ μῖσος ὥσπερ διευλαβουμένους καὶ ἀποκλίνοντας
 5 Διὰ τοῦτο καὶ αὕτη ἡ νεοφανῆς τῶν παλαιῶν ἐκείνων τῆς βδε-
 λυρίας σπερμάτων παραφυάς, ὥσπερ καὶ πρόσθεν ἔφημεν, τὰ
 παρ' ἐκείνων τῶν διδασκάλων ἐγγράφως αὐτοῖς συντεταγμένα
 οὐ μὲν οὖν οὐκ ἀγαπῶσιν, οὐδὲ περιέπουσιν. Ἄλλ' ἐκείνοις
 μόνοις κακούργως καὶ πονηρῶς προσανέχειν ὑποπλάττονται,
 10 ἐν οἷς τὰ τε Κυριακὰ ἀναγέγραπται λόγια καὶ τοῦ μεγάλου
 ἀποστόλου Παύλου αἱ Ἐπιστολαί, καὶ παρ' ἐνίοις τῶν ἀπο-
 στόλων αἱ Πράξεις, καὶ τῶν Καθολικῶν ὅσαι παρὰ τὰς τοῦ
 κορυφαίου τυγχάνουσιν. Τούτων δὲ τῶν ἱερῶν ἀντιποιεῖσθαι
 σχηματίζονται λογίων, ὡς ἂν ἔχοιεν ῥαδίως ἔξαπατᾶν τοὺς
 15 νωθεστέρους τε πρὸς εὐσέβειαν καὶ ἀμαθεστέρους, ὡς παρ'
 αὐτοῦ Χριστοῦ εἶησαν παρειληφότες καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν,
 ἃ τῆς ἀποστασίας αὐτοῖς ἀπέτεκεν ἡ ἀπόνοια.

ιε. Ὁ μὲν οὖν Μάνης οὗτος ὁ τῆς τηλικαύτης ἀποστασίας
 ἐξάρχων, ἔτει τῆς βασιλείας ἐνάτῃ Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλιη-
 20 νοῦ, οἱ Ρώμης εἶχον τὸ βασιλείον κράτος, τὴν ἐν Πέρσαις φυ-
 λακὴν διαφυγῶν (οὐδὲν γὰρ κωλύει διελθεῖν, ἃ τῆς ἱστορίας ὁ
 δρόμος παρῆλθεν ἄνωθεν), καὶ κατὰ Μεσοποταμίαν γεγονώς,
 ὑπὸ τοῦ θεσπεσίου Ἀρχελαίου (Καρχάρων δὲ τῆς αὐτῆς χώρας
 οὗτος ὁ ἱερός ἀνὴρ ἔφορος ἦν) πολλοὺς μὲν καὶ μεγάλους ἐλέγ-
 25 χους τῆς δυσσεβείας ἀπητήθη. Ἐκεῖθεν δὲ διὰ τὴν ἀδόκητον
 αἰσχύνην ἀποδράς, εἰς Διωρίδα, Καρχάρων κώμην, ἀποδύε-
 ται. Ἐν ταύτῃ δὲ Τρύφωνί τινι σπουδαίῳ, ἱερῷ μὲν ἀνδρί, τὸν
 δὲ τοῦ πρεσβυτέρου διέποντι βαθμὸν ἐντυχῶν, τὰ ἴσα ὑπέστη.
 Πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτός γε ὁ Ἀρχέλαος τὴν ἐκεῖσε παρεῖσδυσιν
 30 τοῦ πλάνου μαθῶν (ὄξυς γὰρ ἦν καὶ θερμὸς τὸν εὐσεβῆ ζῆ-
 λον), καταλαμβάνει τὸ χωρίον, καὶ πολλῆς ἐμπλήσας τὸν πλά-
 νον ἀμηχανίας, καὶ ἦν ἔφευγεν αἰσχύνην, οἷς αὐτοῦ τὰ μυσάρᾳ
 τῶν δογμάτων ἀνέτρεπέ τε καὶ ἀνεσκεύαζε, καὶ προὔτιθει
 πᾶσι γέλωτά τε καὶ βδέλυγμα, παρασκευάζει πάλιν φυγάδα

τῆ μὰ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν ἀνυπέρβλητη ἀκαθαρσία, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποβάλλουν στὴ λογικὴ αὐτὸ πού δὲν ἐπιδεχόταν λογικὴ, καὶ τέλος τὰ ἀπέφευγαν ἐπειδὴ φοβοῦνταν τὶς κατηγορίες ἀπὸ ὅλους καὶ τὸν χλευασμὸ καὶ τὸ μίσος. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ νεοφανέρωτη αὐτὴ παραφυάδα τῶν παλαιῶν ἐκείνων σπόρων τῆς ἀκαθαρσίας, ὅπως καὶ προηγουμένως ἔχομε πεῖ, ὅσα παρέλαβαν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς δασκάλους γραπτῶς, ὄχι μόνο δὲν τὰ ἀγαποῦν καὶ δὲν τὰ φροντίζουν, ἀλλὰ προσποιοῦνται μὲ ὑπουλία καὶ πονηρία, ὅτι σέβονται ἐκεῖνα μόνο, σὰ ὅποια ἔχουν γραφεῖ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου καὶ οἱ ἐπιστολές τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου, καὶ μερικοὶ δέχονται καὶ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἀπὸ τὶς Καθολικὲς ἐπιστολές ὅσες εἶναι τοῦ κορυφαίου. Αὐτὰ τὰ ἱερὰ λόγια ὑποκρίνονται ὅτι τὰ ἀποδέχονται, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ἐξαπατοῦν εὐκολὰ τοὺς πιὸ ἀμελεῖς στὴν εὐσέβεια καὶ πιὸ ἀμαθεῖς, ὅτι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καὶ τοὺς μαθητές του εἶχαν παραλάβει ὅσα ἔχει γεννήσει ἡ ἀνοησία τῆς ἀποστασίας αὐτῶν.

15. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Μάνης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς τόσο μεγάλης ἀποστασίας, τὸ ἕνατο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλιηνοῦ, πού εἶχαν τὴ βασιλικὴ ἐξουσία στὴ Ρώμη, διαφεύγοντας ἀπὸ τὴν φυλάκισή του στὴν Περσία (τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ διηγηθοῦμε ὅσα ἡ ἐξιστόρηση παρέδραμε πιὸ πάνω) καὶ φτάνοντας στὴ Μεσοποταμία, κατηγορήθηκε ἀπὸ τὸν θεσπέσιο Ἀρχέλαο (πού ἦταν ἔφορος τῶν Καρχάρων στὴν περιοχὴ αὐτῆ) γιὰ τὶς πολλὲς καὶ μεγάλες ἀσέβειές του. Δραπετεύοντας τότε ἀπὸ ἐκεῖ ἐξαιτίας τοῦ ἀπρόσμενου καταντροπιασμοῦ του, φτάνει στὴ Διωρίδα, ἕνα χωριὸ τῶν Καρχάρων. Σ' αὐτὸ συνάντησε κάποιον Τρύφωνα, ἐπιφανὴ καὶ ἅγιο ἄνθρωπο, πού εἶχε τὸ βαθμὸ τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ ἔπαθε τὰ ἴδια. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχέλαος, μαθαίνοντας τὴν εἰσχώρησιν ἐκεῖ τοῦ πλάνου (γιατὶ ἦταν ταχὺς στὶς ἐνέργειες καὶ θερμὸς στὸν εὐσεβῆ ζῆλο) φτάνει στὸ χωριὸ, καὶ ἀφοῦ προκάλεσε μεγάλη ἀμηχανία στὸν πλάνο καὶ ντροπὴ πού ἤθελε ν' ἀποφύγει, ἐπειδὴ ἀνέτρεπε καὶ ἀνασκεύαζε τὴν ἀποκρουστικὴ διδασκαλία του καὶ προξενούσε σὲ ὅλους γέλιο καὶ ἀποστροφή, τὸν ἀναγκάζει πάλι νὰ

γενέσθαι, καθ' ἣν, ὡς καὶ προέφημεν, πλάνην ὑπὸ τῶν ἀνε-
ρευνῶντων αὐτὸν καὶ ζητούντων ἀλούς, τῷ βασιλεῖ τῶν Περ-
σῶν ἀπέτισε τὴν πικρὰν ἐκείνην δίκην.

ις. Ἐκείνου δὲ τὸν βίον οὕτως οἰκτρῶς καὶ ἀθλίως κατα-
5 στρεψαμένου, χρόνῳ ὕστερόν τινες τῶν αὐτοῦ τῆς δυσσεβείας
μαθητῶν μέχρι Σαμοσάτων τῆς Ἀρμενίας τὰ τοῦ Πονηροῦ
ξιζάνια ἐγκατέσπειραν. Καὶ οὐ πολὺ τὸ μέσον, καὶ τὸ φθορο-
ποιὸν ἐκεῖνο γεώργιον μέχρι Φαναρείας ὤφθη νομὴν λαβὸν
καὶ φυόμενον. Ἐξ οὗ καὶ ἡ κακὴ Καλλινίκη τοῦ βορβόρου
10 πλησθεῖσα, ὡς μοι προεῖρηται, Παῦλον καὶ Ἰωάννην γεννήμα-
τα ἐχιδνῶν ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπέτεκε. Κα-
κεῖθεν διὰ τῶν ἐφ' ἐξῆς διαδόχων τῆς ἀσεβείας, μέχρι τῶν χρό-
νων Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως (ἀπόγονος δὲ ἦν οὗτος Ἡρα-
κλείου) τῆς τοιαύτης θεομαχίας ἀκαινοτομήτου παρατεινομέ-
15 νης, καὶ πολλῶν μὲν παραινέσεων καὶ διδασκαλιῶν, εἰ καὶ πρὸς
ἀνόνητον ἀπεκρίθησαν πέρας, καταβληθέντων, πολλῶν δὲ
εὐσεβῶν βασιλέων ξίφει τὴν δίκην τοὺς ἀποστάτας εἰσπρατο-
μένων, καὶ μηδ' οὕτω τῆς ἀσεβοῦς φορᾶς ἰσταμένης, ἐπιγίνεταιί
τις τοῖς ἀποστάταις Ἀρμένιος, ὀνόματι Κωνσταντῖνος, Μανά-
20 ναλις, κόμη Σαμοσάτων, πατρὶς αὐτῷ ἐπιγράφεται, ἣτις καὶ
μέχρι τοῦ νῦν Μανιχαίων τροφὸς ὑπάρχει καὶ ἐνδιαίτημα.

Ἄλλὰ γὰρ οὗτος Κωνσταντῖνος, τῶν τῆς ἐκκλησίας τινᾶ
διάκονον ἀπὸ τῆς κατὰ Συρίαν αἰχμαλωσίας πρὸς τὴν οἰκείαν
ὑποστρέφοντα πατρίδα ἐπὶ ἡμέρας οὐκ ὀλίγας ἐξένισε, δί-
25 βλους δὲ ἀπὸ Συρίας ὁ αἰχμάλωτος συνεπεφέρετο αὐτῷ δύο,
μίαν μὲν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, ἑτέραν δὲ τοῦ μεγάλου ἀπο-
στόλου Παύλου, ἃς, ὥσπερ ἀμειβόμενος τῆς ξενίας ὁ ξενισθεὶς
καὶ ἀγνοῶν τοῦ ξενίσαντος τὸ δυσσεβὲς τῆς θρησκείας, τὰς ἱε-
ρὰς ἀντεδωρεῖτο βίβλους. Κατιδὼν δὲ ὁ Ἀρμένιος Κωνσταν-
30 τῖνος βδελυκτὴν καὶ πᾶσι φευκτὴν καὶ ἀποτρόπαιον τὴν αὐ-
τοῦ δυσφημίαν καὶ ἀποστασίαν, τῇ τοῦ διαδόλου συμβουλῇ
μηχανᾶται τοιόνδε. Πάσας μὲν, ὅσας αὐτοῦ ἡ θρησκεία ἠγάπα-
τε καὶ περιεπτύσσετο βίβλους, ἀποβάλλεται καὶ ἀποσκορακί-
ζει, γυμνὰ δὲ τὰ δόγματα τῶν γραμμιάτων παρακατασχών, πει-

γίνει φυγὰς, καὶ κατὰ τὴ φυγὴ τοῦ αὐτῆ, ὅπως καὶ εἶπαμε πιὸ μπροστά, τὸν συνέλαβαν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἀναζητοῦσαν καὶ πλήρωσε στὸ βασιλιὰ τῶν Περσῶν μὲ τὴ σκληρὴ ἐκείνη τιμωρία.

16. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια τελείωσε τὴ ζωὴ τοῦ μ' αὐτὸ τὸν οἰκτρὸ καὶ ἄθλιο τρόπο, ὕστερα ὅμως ἀπὸ καιρὸ μερικοὶ μαθητὲς τοῦ στὴν ἀσέβεια διέσπειραν ὡς τὰ Σαμόσατα τῆς Ἀρμενίας τὰ ζιζάνια τοῦ πονηροῦ, καὶ πρὶν περάσει πολὺ διάστημα ἢ καταστροφικὴ αὐτὴ φυτεία φάνηκε νὰ ἀπλώνεται καὶ νὰ φυτρώνει μέχρι τὴ Φανάρεια. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀσεβῆς ἐκείνη Καλλινίκη παραγεμίζοντας ἀπὸ τὸ βόρβορο, ὅπως εἶπα, γέννησε τὸν Παῦλο καὶ τὸν Ἰωάννη τὰ γεννήματα τῶν ἐχιδνῶν πρὸς καταστροφή τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα μὲ τοὺς ἐπόμενους διαδόχους τῆς ἀσέβειας, μέχρι τοὺς χρόνους τοῦ βασιλιᾶ Κωνσταντίνου (ποὺ ἦταν ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλείου) ἡ θεομαχία αὐτὴ παρατεινόταν χωρὶς καμμιά ἀλλαγὴ. Καὶ μολονότι τοὺς εἶχαν γίνει πολλὲς παραινήσεις καὶ διδασκαλίαι, ποὺ βέβαια κατέληξαν στὸ ἀνώφελο, καὶ ἀφοῦ εὐσεβεῖς βασιλεῖς τιμώρησαν τοὺς ἀποστάτες μὲ ἀποκεφαλισμό, καὶ οὔτε ἔτσι σταματοῦσε ἡ ἀσεβῆς πορεία, παρουσιάζεται βοηθὸς στοὺς ἀποστάτες κάποιος Ἀρμένιος, μὲ τὸ ὄνομα Κωσταντῖνος, ποὺ ὡς πατρίδα τοῦ ἀναφέρεται ἡ Μανιχαιαία, χωρὶς τῶν Σαμοσάτων, ποὺ μέχρι τώρα εἶναι τροφὸς καὶ κατοικητήριον τῶν Μανιχαίων.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Κωσταντῖνος φιλοξένησε κάμποσες ἡμέρες ἓνα διάκονο τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἐπέστρεφε στὴν πατρίδα τοῦ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ στὴ Συρία. Ὁ αἰχμάλωτος αὐτὸς ἔφερε ἀπὸ τὴ Συρία μαζί τοῦ δύο βιβλία, ἓνα τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου, καὶ τὸ ἄλλο τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου, καὶ ἀνταποδίδοντας ὁ φιλοξενηθεὶς τὴ φιλοξενία καὶ μὴ γνωρίζοντας τὴν ἀσεβῆ κακοποίησιν τῆς θρησκείας ἀπὸ τὸν φιλοξενητὴ τοῦ, τοῦ ἔκανε ἀντιχάρισμα τὰ ἱερὰ βιβλία. Ὄταν ὁ Ἀρμένιος διαπίστωσε ὅτι ὅλοι βδελύσσονταν καὶ ἀπέφευγαν καὶ ἀποστρέφονταν τὴν κακόφημη ἀποστασία τοῦ, σοφίζεται μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ διαδόλου τὸ ἔξης "Ὅλα τὰ βιβλία ποὺ ἡ αἴρεσί τοῦ τιμοῦσε καὶ ἀποδεχόταν τὰ ἀπέρριψε καὶ τὰ ἔβαλε στὸ περιθώριον, καὶ κρατώντας γυμνά τὰ διδάγματα τῶν γραμμιά-

ροῦται τὰς τοῦ Εὐαγγελίου λέξεις καὶ τοῦ Ἀποστόλου τούτοις ἐναρμόζειν τε καὶ περιάπτειν. Διὸ πάσης αὐτοῦ τῶν δυσσεβημάτων καταψηφισάμενος δίδλου, μόνῳ προσανέχειν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ πρόσταγμά τε καὶ σπούδασμα ποι-
5 εῖται, ὡς ἂν δυνηθεῖ διὰ τῆς τοιαύτης κακοτεχνίας, ἐπικαλυψάμενος αὐτοῦ τὸν βόρβορον τῆς ἀποστασίας, πολλοῖς τὸν θανατηφόρον ἰὸν τῶν δηλητηρίων αὐτοῦ δοξασμάτων ἐγκεράσαι.

Ἄλλ' ἀποπέμπεται μὲν, ὥσπερ εἴρηται, σχήματι μόνῳ καὶ
10 πλάσματι τὰς τῶν Μανιχαίων δίδλους, ἅτε δὴ καὶ ὄρων τοὺς τῶν Χριστιανῶν νόμους τοὺς, ὅσοι κέχρηται ταῖς τῆς ἀποστασίας δίδλοις, τῷ ξίφει παραδιδόντας καὶ αὐτὰς ἐκείνας πυρὸς δαπάνην ποιούμενους. Τὰ μέντοι τῶν δοξασμάτων ἐπικαιρότατα καὶ τέλεια, πρὸς ἀσέβειαν περιθάλπων τε καὶ περι-
15 πτυσσόμενος, τοῖς Δεσποτικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς ὑποβάλλειν τε καὶ ὑποτιθέναι ῥήμασιν, μηχανὴν πᾶσαν καὶ ἀγῶνα ἐτίθετο. Τὰς δέ γε Οὐαλεντίνου τερατολογίας τῶν τριάκοντα αἰώνων καὶ θεῶν καὶ τὴν τοῦ Κουβρικού περὶ τοῦ ὑετοῦ βδελυκτὴν μυθοποιίαν, Βασιλείδου τε τὰ μιάσματα καὶ τὰς ἀσελγεί-
20 ας, καὶ τῶν παραπλησίων τὸν δυσώδη βόρβορον, οὔτε σὺν παρρησίᾳ ἠσπάζετο, οὔτε κατὰ γνώμην καὶ μυσταγωγίαν ἀπεστρέφετο. Ἄλλ' οἷά τις πρόσφατος καὶ καινὸς νομοθέτης ἐκ πόρνης τε καὶ πολυπλόκου δυσσεβείας δόγματα τεκῶν, ἀποστασίας ὀδηγὸς καὶ προστάτης τοῖς πειθόμενοις ἐσχάτης
25 ἀπωλείας ἀναδείκνυται. Ὅθεν οἱ νῦν τῶν Μανιχαίων παῖδες, ὡς καὶ πρὶν ἔφθην εἰπὼν, Σκυθιανὸν μὲν καὶ Βούδην καὶ Μάνεντα προθύμως τῷ ἀναθέματι πέμπουσιν, Κωνσταντῖνον δὲ εἰς τὰ μάλιστα θειάζουσί τε καὶ περιέπουσι, καὶ δὴ καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ἀναδειχθέντας διαδόχους ἴσα καὶ Χριστοῦ γεραί-
30 ρουσιν, ἵνα μὴ πλέον εἴπω, ἀποστόλοις.

ιζ'. Ἄλλ' οὗτος ὁ ἐκ Κωνσταντίνου Σιλουανὸς εἰς Κίβωσσαν ἀπὸ Μαν(αν)άλεως μετελθὼν (ὦ ψυχῆς ἀθέου καὶ γνώμης πᾶσαν ἀναισχυντίαν καὶ ψεῦδος μηδὲν ἠγουμενῆς!), ἔαυ-

των, ἐπιχείρησε νὰ τὰ συνδέσει καὶ νὰ τὰ ἑναρμονίσει μὲ τὶς λέξεις τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστόλων. Γι' αὐτό, καταδικάζοντας κάθε βιβλίο πὸν περιεῖχε τὶς ἀσέβειές του, κάνει πρόσταγμα καὶ φροντίδα του νὰ μένουν προσηλωμένοι στὸ Εὐαγγέλιο μόνο καὶ τὸν Ἀπόστολο, ὥστε νὰ μπορέσει μ' αὐτὸ τὸ κακὸ τέχνασμα, ἐπικαλύπτοντας τὸν βουῦρκο τῆς ἀποστασίας του, νὰ ἐνσταλάξει σὲ πολλοὺς τὸ θανατηφόρο δηλητήριο τῶν δοξασιῶν του. Καὶ ἀπορρίπτει βέβαια, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, προσχηματικὰ μόνο καὶ προσποιητὰ τὰ βιβλία τῶν Μανιχαίων, ἐπειδὴ ἔβλεπε ἤδη οἱ νόμοι τῶν Χριστιανῶν νὰ παραδίδουν στὸ ξίφος ἐκείνους πὸν χρησιμοποιοῦσαν τὰ βιβλία τῶν ἀποστατῶν καὶ τὰ ἴδια τὰ βιβλία νὰ τὰ κάνουν παρανάλωμα τοῦ πυρός. Τὶς πιὸ καίριες ὅμως καὶ τέλειες δοξασίες πὸν τὶς φύλαγε καὶ τὶς περιέθαλπε γιὰ τὴν ἀποστασία, χρησιμοποίησε κάθε τέχνασμα καὶ κατέβαλε ἀγῶνα νὰ τὶς μεταφέρει καὶ νὰ τὶς ἐντάξει στοὺς λόγους τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου. Ἀντίθετα τὶς τερατολογίες τοῦ Οὐαλεντίνου γιὰ τοὺς τριάντα αἰῶνες καὶ τοὺς θεοὺς καὶ τὸ σιχαμερὸ μυθολόγημα τοῦ Κουβρίκου γιὰ τὴ βροχή, καὶ τοῦ Βασιλείδη τὰ μιάσματα καὶ τὶς ἀσέλγειες, καὶ τὸν βρωμερὸ βουῦρκο τῶν ὁμοίων τους, οὔτε μὲ παρηρησία τὰ ἀσπάζονταν, οὔτε σύμφωνα μὲ τὶς πεποιθήσεις καὶ τὴ θρησκεία του τὰ ἀποστρεφόταν. Ἔτσι, σὰν κάποιος πρόσφατος καὶ καινούργιος νομοθέτης, πὸν γέννησε δόγματα ἀπὸ πορνικὴ καὶ πολύπλοκη ἀσέβεια, ἀναδείχθηκε ὁδηγὸς τῆς ἀποστασίας καὶ πρωτοστάτης ἐκείνων πὸν τὸν πίστευαν ἔσχατης ἀπώλειας. Γι' αὐτὸ οἱ σύγχρονοι ὄπαδοὶ τῶν Μανιχαίων, ὅπως εἶπα καὶ προηγουμένως, ἀναθεματίζουν μὲ προθυμία τὸν Σκυθιανό, τὸν Βούδη καὶ τὸν Μάνεντα, τὸν Κωνσταντῖνο ὅμως (τὸν Ἀρμένιο) τὸν ἐκθειάζουν καὶ τὸν τιμοῦν ὅλως ἰδιαίτερα, καὶ τοὺς διαδόχους πὸν παρουσιάσθηκαν μετὰ ἀπὸ αὐτὸν τοὺς τιμοῦν ἴσα μὲ τοὺς ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ μὴν πῶ περισσότερο.

17. Αὐτὸς ὅμως, πὸν ἀπὸ Κωνσταντῖνος ἔγινε Σιλουανός, ἀφοῦ μετακινήθηκε ἀπὸ τὴ Μανά(να)λη στὰ Κίβωσσα (τί ψυχὴ ἄθη καὶ γνώμη πὸν θεωροῦσε τίποτε κάθε ντροπὴ καὶ κάθε ψεῦδος) ἔλεγε

τὸν ἔλεγεν εἶναι, ὃν αἱ τοῦ θεσπεσίου Παύλου Ἐπιστολαὶ ἐπὶ
 μνήμην φέρουσι Σιλουανόν. Καὶ τί ἂν τις εἴποι πρὸς τοσαύτην
 ἐμβρονησίαν; Εἰς ποῖον δὲ ἄτοπον ἀπενεχθέντα τις ἐπιδειξά-
 μενος, αἰσχυνθῆναι παρασκευάσει τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀρχῆς οὕτω
 5 διὰ καταφώρου κλοπῆς καὶ φρενοβλαβείας οὐκ ἐρυθριάσαντα
 προελθεῖν; Πλὴν ἀλλ' οὕτω περιφανῶς τερατευόμενος καὶ ψευ-
 δολογῶν, εὗρεν, οὓς εἴλκυσε, πείθεσθαι αὐτῷ. Καὶ Μακεδόνας
 μὲν ἐκάλει τοὺς τῆς ἀπάτης μαθητάς, ἐαυτὸν δέ, ὡς προεῖρη-
 ται, Σιλουανόν, ἀπεστάλθαι τε παρὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου
 10 πρὸς αὐτούς, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἄλλα διερραψῶδει τε καὶ
 συνέπλαττεν. Ἄλλ' εἴκοσι μὲν καὶ ἑπτὰ διατροίφας ἔτη ὅλα, ἐν
 οἷς εἴρηται τόποις, τὸ λαοπλανὲς ἐκεῖνο καὶ κακομήχανον τέ-
 ρας, πολλοὺς τε τῶν ἐγχωρίων τῆς αὐτῆς μετασχεῖν παρασκευ-
 άσας λύμης, καὶ κατάφωρος ἐφ' οἷς ἐθεομάχει γεγονώς, καὶ
 15 λίθων βολαῖς τὴν δίκην ὑποσχῶν ἔδου εἰς ἄδου.

Κωνσταντῖνος γὰρ ὁ βασιλεύς, τὰ κατ' αὐτὸν ἀναπεπυσμέ-
 νος, στέλλει τινὰ τοῦνομα Συμεῶνα, τὸν μὲν λαοπλάνον ὑπα-
 γαγεῖν τῇ δίκῃ, ὅσοι δὲ τῆς ἐκείνου πλάνης μετέσχον, εἶτα ταύ-
 τῆς ἀφίστανται, καὶ τὴν τῶν μετανοούντων χώραν ὀλοψύχως
 20 ἀναπληροῦσιν, τούτους ἄρα πρὸς μάθησιν τῶν ὀρθῶν δογμα-
 τῶν καὶ κατάγνωσιν ἐπιπλέον τῆς ἀποστασίας ταῖς τοῦ Θεοῦ
 προσκαρτερεῖν παραδοῦναι Ἐκκλησίαις. Καταλαβὼν δὲ ὁ
 ἀπεσταλμένος τὴν χώραν, ἐν ἧ τὸ τῆς πλάνης ἀνέωκτο ἐργα-
 στήριον, καὶ συμπαραλαβὼν τινὰ τῶν ἐκεῖσε ἐπαρχόντων
 25 (Τρύφων ἦν τῷ ἀνδρὶ ὄνομα), συλλαμβάνει μὲν τοὺς ἠπατημέ-
 νους, συλλαμβάνει δὲ καὶ τὸν τῆς ἀπωλείας διδάσκαλον, καὶ
 τοὺς μὲν πρὸς μετάνοιαν ὀλοψύχως ὀρῶντας ἢ δοκοῦντας
 ὀρᾶν, τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν τοῖς ἐφόροις ἐνεχειρίζε, τοὺς
 δ' ἔτι πνέοντας τὴν ἀποστασίαν ὑφ' ἐν ποιησάμενος, καὶ εἰπὼν,
 30 ἂ τοῖς τοιούτοις ἀκούειν ἤρμοξε, σκοπὸν μὲν αὐτοῖς προστίθη-
 σι τὸν καθηγεμόνα τῆς πλάνης, αὐτοὺς δὲ βάλλειν προστάσσει
 τοῖς λίθοις. Ἄλλ' οἱ μὲν ἄλλοι ὀκηρρότερόν πως ἤπτοντο τοῦ
 ἔργου, Ἰουστός δὲ τις ὄνομα, υἱὸς κατὰ θέσιν πεποιημένος τῷ
 Κωνσταντῖνῳ, παρ' ᾧ καὶ τὴν Μανιχαϊκὴν αἵρεσιν ἐμαθητεύ-

πὼς ἦταν ὁ Σιλουανὸς ποὺ μνημονεύουν οἱ Ἐπιστολὲς τοῦ θεσπέσιου Παύλου. Καὶ τί θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς μπροστὰ σὲ τέτοια ἀνοησία; Καὶ σὲ ποιὸ παραλογισμό δείχνοντας κανεὶς ὅτι ἔφτασε, θὰ κάνει νὰ ντραπεῖ αὐτὸς ποὺ δὲν ντραπήκε νὰ προχωρήσει μὲ τόση ὀλοφάνερη κλοπὴ καὶ φρενοβλάβεια; Ὡστόσο, ἂν καὶ ὀλοφάνερα λέγει τόσο τερατώδεις ψευδολογίες, βρῆκε ἐντολὴ ποὺ προσέγκυσε νὰ τὸν πιστέψουν. Ἔτσι, καλοῦσε Μακεδόνες τοὺς μαθητὲς τῆς ἀπάτης, τὸν ἑαυτὸ του, ὅπως ἔχει λεχθεῖ προηγουμένως, Σιλουανό, καὶ ὅτι εἶχε ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὸ θεῖο Παῦλο σ' αὐτούς, καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια ραψωδοῦσε καὶ ἔπλαθε. Ἄλλ' ἀφοῦ ἔζησε εἴκοσι ἑπτὰ ἔτη συνολικὰ στοὺς τόπους ποὺ ἔχουν προαναφερθεῖ τὸ τέρας ἐκεῖνο ποὺ παραπλανοῦσε τὸν λαὸ μὲ τὰ κακὰ τεχνάσματά του καὶ ἔκανε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους νὰ παρασυρθοῦν σ' αὐτὴν τὴν πανούκλα, καὶ ἀφοῦ ἀποδείχθηκε ὀλοφάνερα ὅτι μάχεται τὸν Θεό, κατέληξε στὸν ἄδη τιμωρούμενος μὲ λιθοβολισμό.

Ὁ βασιλιάς δηλαδὴ Κωνσταντῖνος, ὅταν πληροφορήθηκε τὴ δράση του, ἔστειλε κάποιον Συμεῶνα νὰ ὀδηγήσει σὲ δίκη τὸν λαοπλάνο, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀναμιχθεῖ στὴν πλάνη του καὶ ἔπειτα ἔφυγαν ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἔλαβαν ὀλόψυχα θέση στὴ χώρα τῶν μετανοούντων, αὐτούς, γιὰ νὰ μάθουν τὰ ὀρθὰ δόγματα καὶ νὰ καταδικάσουν ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀποστασία, νὰ τοὺς παραδώσει καὶ νὰ τοὺς προσκολλήσει στὶς Ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἔφτασε ὁ ἀπεσταλμένος στὴ χώρα, ὅπου εἶχε ἀνοίξει τὸ ἐργαστήριό τῆς πλάνης, ἀφοῦ πῆρε μαζί του κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ἐπάρχους (Τρύφων ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου) συλλαμβάνει ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀπατηθεῖ, συλλαμβάνει καὶ τὸν δάσκαλο τῆς ἀπώλειας. Καὶ ἐκείνους βέβαια ποὺ ἀπέβλεπαν ὀλόψυχα στὴ μετάνοια ἢ νόμιζαν πὼς ἀπέβλεπαν, τοὺς παρέδιδε στοὺς ἐφόρους τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ὅσους ὅμως πίστευαν ἀκόμα στὴν ἀποστασία, ἀφοῦ τοὺς μάζεψε ὅλους μαζί καὶ ἀφοῦ τοὺς εἶπε ὅσα ἄρμοζε ν' ἀκούσουν, βάζοντας στόχο τοὺς τὸν ἀρχηγὸ τῆς πλάνης τοὺς πρόσταξε νὰ τὸν λιθοβολήσουν. Οἱ ἄλλοι βέβαια ἀρχισαν τὸ ἔργο μὲ κάποιον δισταγμό, κάποιος ὅμως μὲ τὸ ὄνομα Ἰουῆτος, υἱὸς ἀπὸ υἰοθεσία τοῦ Κωνσταντίνου, κοντὰ στὸν ὁποῖο ἔμαθε καὶ τὴ Μανιχαϊκὴ αἵρεση,

θη, ὡς ἐπιγνούς, ὡς ἔοικεν, εἰς οἶον αὐτὸν βάραθρον ὁ διδάσκαλος ἐμβεδλήκει, χειροπληθῆ λίθων λαβών, καὶ πληγὴν καιρῶν τῷ κακῷ διδασκάλῳ ἐντεινάμενος, τοῦ ζῆν τὸν ἄθλιον ἀθλίως ἀπήλασεν, μεθ' ὃν καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος συνεπιθέμενοι τῷ ἔργῳ, σωρὸν λίθων τὸ πτώμα εἰργάσαντο, ὡς καὶ μέχρι νῦν ἐκεῖθεν Σωρὸν ἐπὶ κλησιν τὸν χώρον λαχεῖν.

ιη'. Οἱ μέντοι ταῖς τοῦ Θεοῦ παρατεθέντες Ἐκκλησίαις, τόγε πλεῖστον αὐτῶν ἀντὶ τῆς ἐπιστροφῆς τὸ ἀδιόρθωτον ἐπεδείξαντο, καὶ ὃ γε ταλαίπωρος Συμεών, ἀμαθῆς τε ὢν σωτηρίου διδάγματος, καὶ ἄλλως τὰς φρένας κοῦφος καὶ εὐπαράγωγος, λογοθετῶν καὶ ἀναπνυθανόμενος τὰ κατὰ τοὺς ἀποστάτας, ἀντὶ τοῦ μετακαλεῖν τινὰς πρὸς τὸ τῆς εὐσεβείας φρόνημα, αὐτὸς εἰς τὴν ἐκείνων ὀλέθριον θρησκείαν μετέβαλεν. Πράξας δ' οὖν, ὅπερ εἴρηται, καὶ ἀναδραμῶν πρὸς τὸν ἀπεσταλκὸν βασιλέα, καὶ κρύπτων ἔνδον καὶ περιθάλλων τὸ θηρίον ἐπὶ ἔτη τρία, ἐπεῖτερ αὐτοῦ κατανεμηθέντα ἔδνον πάντα ῥαγῆναι ἤδη καὶ πρὸς τὰ ἔξω ἐδιάζετο, ἀπαίρει λάθρα τῆς βασιλίδος, καὶ εἰς τὴν προειρημένην Κίβωσσαν παραγεγονώς, ἀθροίζει μὲν τοὺς ὁμιλητὰς Κωνσταντίνου, ὃν αὐτὸς ἐκ προστάγματος ἀνεῖ-
20 λεν, διδάσκαλον δὲ καὶ διάδοχον αὐτὸς ἑαυτὸν τῆς ἀποστασίας ἐξάρχων καὶ τὴν κλησιν εἰς Τίτον μετέθετο. Τρεῖς δὲ ἐνιαυτοὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ διατελέσας πλάνῃ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τῆς εὐσεβείας συλαγωγῆσας, ἔπειτα τοιαῦτα πράττων ἐάλω καὶ τὸν διὰ πυρὸς ἀπέτισεν ὄλεθρον, αὐτὸς τε καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ
25 μυσταγωγηθέντων, ὅσους ἀνεῖλεν τὸ ἀμεταμέλητον. Ὁ γὰρ τοι προειρημένος Ἰουῆτος, οὗ χειρὸς ἔργον ὁ τοῦ ἀποστάτου κατέστη θάνατος, μετὰ πολλὰς ἄλλας, οἷα εἰκός, ὁμιλίας τε καὶ συζητήσεις τὸ ἀποστολικὸν προβαλλόμενος λόγιον τὸ φάσκον
«Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς
30 γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσθη, καὶ αὐτὸς ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε», τοῦτο δὴ προβε-

αὐτός, ἐννοώντας φαίνεται σὲ ποιὸ βάραθρο τὸν εἶχε ρίξει ὁ δάσκαλός του, ἀφοῦ πῆρε στὰ χέρια του μὰ πέτρα τόση, ὅση μπορούσε νὰ σηκώσει, κατὰφερε καίριο χτύπημα στὸν κακὸ δάσκαλο, καὶ ἔτσι μὲ ἄθλιο τρόπο ἔβγαλε τὸν ἄθλιο ἀπὸ τὴ ζωή. Ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος παίρνοντας μέρος στὴν ἐπίθεση, ἔκαναν τὸ πτώμα του ἓνα σωρὸ ἀπὸ πέτρες, ὥστε καὶ μέχρι τώρα ὁ τόπος ἐκεῖνος ἔξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος νὰ ὀνομάζεται Σωρός.

18. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ παραδόθηκαν σὶς Ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ, οἱ περισσότεροι, ἀντὶ νὰ ἐπιστρέψουν, ἔδειξαν ὅτι παρέμεναν ἀδιόρθωτοι. Κι αὐτὸς ὁ ταλαίπωρος Συμεών, ἐπειδὴ ἦταν ἄπειρος στὴ διδασκαλία τῆς σωτηρίας, ἔξάλλου εἶχε καὶ κάποια ἐλαφρότητα στὰ μυαλὰ καὶ παρασυρόταν εὐκόλα, ἐλέγχοντας καὶ ξαναρωτώντας τοὺς ἀποστάτες, ἀντὶ νὰ ἐπαναφέρει μερικοὺς στὴν εὐσέβεια, ἄλλαξε ἐκεῖνος καὶ προσχώρησε στὴν ὀλέθρια θρησκεία ἐκείνων. Ἀφοῦ ἔκανε ὅ,τι ἔχομε προαναφέρει καὶ ἐπέστρεψε στὸν βασιλιᾶ ποὺ τὸν εἶχε στείλει, κρύβοντας καὶ περιθάλποντας μέσα του ἐπὶ τρία ἔτη τὸ θηρίο, ἀφοῦ καταφαγώθηκαν ὅλα μέσα του καὶ διερράγησαν πιά καὶ πίεζαν μὲ βία νὰ βγοῦν πρὸς τὰ ἔξω, ἀναχωρεῖ κρυφὰ ἀπὸ τὴ βασιλεύουσα καὶ φθάνοντας στὴν Κίβωσσα ποὺ ἔχομε προαναφέρει, συγκεντρώνει τοὺς συντρόφους τοῦ Κωσταντίνου, τὸν ὁποῖο ὁ ἴδιος εἶχε μὲ διαταγή του σκοτώσει, καὶ ἀφοῦ αὐτοδιορίσθηκε διδάσκαλος καὶ διάδοχος τῆς ἀποστασίας, ἄλλαξε τὸ ὄνομά του σὲ Τίτο. Ἀφοῦ πέρασε τρεῖς χρόνους σ' αὐτὴ τὴν πλάνη κι ἀφοῦ ἀπέσπασε πολλοὺς ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πίστη, ἔπειτα τὸν συνέλαβαν ἐνῶ ἔκανε τέτοια πράγματα καὶ πλήρωσε μὲ θάνατο στὴ φωτιὰ καὶ ὁ ἴδιος καὶ ὅσοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχε μυήσει τοὺς εἶχε σκότωσε ἢ ἀμετανοησία τους. Ὁ Ἰουῆτος δηλαδή ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως καὶ ποὺ ἦταν αὐτόχειρας τοῦ θανάτου τοῦ ἀποστάτη, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἄλλες, ὅπως ἦταν φυσικὸ, ὁμιλίες καὶ συζητήσεις, προβάλλοντας τὸν ἀποστολικὸ λόγο ποὺ λέγει, «Τὰ πάντα δημιουργήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν, τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, οἱ ἀρχές καὶ οἱ ἐξουσίες, τὰ πάντα δημιουργήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ σ' αὐτὸν κατευθύνονται. Αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα καὶ ὅλα σ' αὐτὸν ὀφείλουν τὴν ὑπαρξὴ τους»⁸, προβάλλοντας

βλημένος τὸ ῥητὸν ἀντανίστατο τῷ Συμεῶνι, φάσκων, ὡς ἄρα
 μήποτε αὐτοί τε ἠπατημένοι εἶεν· καὶ τοὺς ἐπομένους συνα-
 πατῶσιν, οὐ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς Θεὸν ἀληθῶς καὶ
 Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ ἐπιγράφοντες, ἀλλὰ
 5 παρὰ τοῦτον ἕτερόν τινα, ὃν τὰ ἀποστολικά οὐκ ἐπίσταται
 λόγια. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς κινήσεως, ἔριδος αὐτοῖς καὶ μάχης
 ἀσπόνδου συστάσης, πρόσεισιν ὁ Ἰουῆτος τῷ Κολωνείας
 ἐπισκόπῳ, ὡς ἂν τὴν διάνοιαν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ κατα-
 λάβοι σαφέστερον, καὶ ἀνακαλύπτει πάντα, ὅσα αὐτῷ τε καὶ
 10 τοῖς συνουσίῳ διεπράττετο. Ὁ δὲ ἀναφέρει ταῦτα τῷ βασιλεῖ
 (Ἰουστινιανὸς δὲ ἦν, ὁ μετὰ Ἡράκλειον τὴν βασιλείαν διαδε-
 ξάμενος), καὶ ὃς ἐρεύνη καὶ κρίσει δικαίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ὑπο-
 βληθῆναι κελεύσας, τοὺς τε ἀμεταμελήτως ἔχοντας, καὶ τοὺς
 μετάνοιαν πάλαι μὲν ἐπαγγελαμένους, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἐαν-
 15 τῶν ἀποστασίαν περιέποντας, τὸν διὰ πυρὸς ὑποστῆναι προσ-
 ἔταξε θάνατον. Καὶ τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἅμα Συμεῶνι, τῷ καὶ
 Τίτῳ, οὕτω τοῦ ζῆν πικρῶς ἀπεστερήθησαν.

ιβ. Παῦλός δέ τις, γένος Ἀρμένιος, δύο παιδῶν πατήρ, ὧν
 τῷ μὲν ἦν Γεγναΐσιος, τῷ δὲ Θεόδωρος ὄνομα, τοῦ θανάτου
 20 διαδιδράσκει, ὃς κατὰ πάσης τῆς ἀποστατίδος μοίρας ἐψήφι-
 στο, καὶ παραγίνεται μὲν εἰς τὴν ἄνωθεν ἡμῖν ὀνομασθεῖσαν
 Ἐπίσπαριν, καὶ σπεύρειν ἐσπούδαξε τὴν ἀσεβείαν. Ἐκ τούτου
 δὴ τοῦ Παύλου μερὶς οὐκ ἐλαχίστη τῆς ἀποστασίας καὶ τὴν
 ἐπωνυμίαν ἔλκειν μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν τῆς Καλλινίκης παιδῶν τὸ
 25 μυσαρὸν τῶν Μανιχαίων ἔθνος νομίζουσιν. Οὗτος τὸν ἐαν-
 τοῦ υἱὸν Γεγναΐσιον εἰς τὸ τῆς ἀθεότητος προκαθίζει διδα-
 σκαλεῖον, μετονομάσας Τιμόθεον. Ἐξ οὗ δὴ φθόνος μὲν
 ἐμφύεται τῷ ἀδελφῷ, καὶ ὁ φθόνος τὴν στάσιν ἀπέτικτεν. Καὶ
 ἐαυτὴν διαιρεθεῖσα κατενέμετο ἢ ἀσεβεία τῶν ἀδελφῶν καὶ
 30 τὴν μήτραν καὶ τὴν ἀσεβείαν, τοῦ μὲν λέγοντος τὴν τοῦ πα-
 τρός ἄνωθεν ἀπεσταλμένην χάριν, ἐαυτὸν τε παρὰ τοῦ λαθό-
 ντος εἰσδέξασθαι καὶ τοῦ προνομίου τῆς ἀσεβείας τῷ δευ-
 τέρῳ μὴ ἐξίστασθαι, τοῦ δὲ Θεοδώρου ταύτην ἀντισπῶντος

λοιπὸν αὐτὸ τῆ ρητὸ ἐναντιωνόταν στὸν Συμεών, λέγοντας ὅτι τὸ ἔκανε γιὰ νὰ μὴν βρῖσκονται οἱ ἴδιοι σὲ ἀπάτη καὶ συναπατοῦν καὶ ἐκείνους πού τοὺς ἀκολουθοῦν μὲ τὸ νὰ μὴν ὀνομάζουν τὸν δημιουργὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς Θεὸ ἀληθινὸ καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ κάποιον ἄλλο σχετικὰ μ' αὐτόν, πού δὲν ἐννοοῦν βέβαια τὰ ἀποστολικά λόγια. Ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὴ τὴν κίνηση συγκροτήθηκε φιλονεικία καὶ μάχη ἄσπονδη, πηγαίνει ὁ Ἰουῆτος στὸν ἐπίσκοπο τῆς Κολωνείας, γιὰ νὰ κατανοήσῃ σαφέστερα τὸ νόημα τοῦ ἀποστολικοῦ ρητοῦ καὶ ἀποκαλύπτει ὅλα ὅσα γίνονταν ἀπὸ αὐτόν καὶ τοὺς συντρόφους του. Ὁ ἐπίσκοπος τὰ ἀνέφερε αὐτὰ στὸν βασιλιὰ (πού ἦταν ὁ Ἰουστινιανός, ὁ διάδοχος στὴ βασιλεία τοῦ Ἡρακλείου), καὶ αὐτὸς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ὑποβληθοῦν οἱ πράξεις τους σὲ ἔρευνα καὶ κρίση δίκαια, κι ὅποιοι ἔμειναν ἀμετανόητοι, καὶ ὅσοι ἀπὸ παλαιά, ἐνῶ εἶχαν ὑποσχεθεῖ μέτανοια, συνέχιζαν ὅμοια τὴν ἀποστασία τους, πρόσταξε νὰ ὑποστοῦν τὸ θάνατο στὴ φωτιά. Ἔτσι τὸ ἄλλο πλῆθος μαζί μὲ τὸν Συμεών, πού ἐπονομαζόταν καὶ Τίτος, μ' αὐτόν τὸν τρόπο στερήθηκαν ὀδυνηρὰ τὴ ζωὴ.

19. Κάποιος ὅμως Παῦλος, Ἀρμένιος τὴν καταγωγὴ, πατέρας δύο παιδιῶν, πού τὸ ἓνα λεγόταν Γεγναΐσιος καὶ τὸ ἄλλο Θεόδωρος, διέφυγε τὸ θάνατο πού εἶχε ἀποφασισθεῖ γιὰ ὅλη τὴν μερίδα πού εἶχε ἀποστατήσῃ, καὶ ἔφτασε στὴν Ἐπίσπαρη πού ἀναφέραμε πιὸ μπροστὰ, καὶ ἐπιχειροῦσε νὰ διασπείρει τὴν ἀσέβεια. Ἀπὸ αὐτόν λοιπὸν τὸν Παῦλο μὰ μερίδα ὄχι πολὺ μικρὴ τῆς ἀποστασίας νομίζει τὸ βρωμερὸ πλῆθος τῶν Μανιχαίων ὅτι πῆρε τὴν ὀνομασία του, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ παιδιά τῆς Καλλινίκης. Ὁ Παῦλος κάνει προϊστάμενο στὸ διδασκαλεῖο τῆς ἀθείας τὸν υἱό του τὸν Γεγναΐσιο, μετονομάζοντάς τον σὲ Τιμόθεο. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς γεννιέται φθόνος στὴν ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὁ φθόνος γεννᾷ τὴ διχόνοια. Διαιρεμένη λοιπὸν ἡ ἀσέβεια κατέτρωγε καὶ τὴν ἀδελφικὴ ἰδιότητα καὶ τὴν ἀσέβεια· γιὰτὶ ὁ ἓνας ἔλεγε ὅτι τὴ χάρη πού εἶχε σταλεῖ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὸν πατέρα τους τὴν εἶχε δεχθεῖ αὐτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἔλαβε αὐτήν, καὶ δὲν παραχωροῦσε τὸ προνόμιό του στὴν ἀσέβεια στὸν δεύτερο, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος τὴ

ἐφ' ἑαυτόν, καὶ μὴ πατρόθεν ἐκ τοῦ λαβόντος δευτέρα δόσει μετασχεῖν, ἀλλ' ἐκ τῆς πρώτης δωρεᾶς, καὶ ὅθεν ὁ πατήρ ταύτην εἴλκυσε. Ἐμεινεν οὖν ἡ τοιαύτη στάσις καὶ φιλονεικία μέχρι τοῦ ἐδδελυγμένου τέλους τῆς αὐτῶν δυσσεβεστάτης 5 ζωῆς.

Ὁ δὲ ἐκ Γερμανικείας τῆς κατὰ Συρίαν Λέων τηνικαῦτα τὰ σκῆπτρα τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐνεχειρίζετο, ὃς τὰ περὶ τῶν ἀσεβεστάτων τούτων ἀναμαθῶν, μετάπεμπτον μὲν ποιεῖται τὸν Γεγναῖσιον, οὐκ ἔχων δὲ κρίσιν τὰ τοιαῦτα διερευνᾶν, καὶ 10 τοῦτο καλῶς συνειδῶς, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐξετάζει τὸν αἰτιαθέντα, τῷ δὲ κατὰ καιροῦς τῶν ἱερατικῶν θρόνων τὴν προεδρίαν λαχόντι ἐξετασθσόμενον ὑπὲρ τῆς θρησκείας διαπέμπει. Λόγων οὖν πολλῶν πρὸς τὴν ἀποστάτην προεληλυθόντων, καὶ τὰ μὲν τῶν ἀσεδημάτων, ὡς ἔθος αὐτοῖς, διὰ τῆς ἀρνήσεως 15 ἀποδυομένου, τὰ δὲ ῥήμασιν ὀρθοδόξοις ἐπιχρωννύντος, καὶ τῷ πολυπλόκῳ τῶν μεταβολῶν ἧς ἔνοχος ἦν ἀποστασίας, διεισδύνοντός τε καὶ διολισθαίνοντος, ἡ τῶν ἀκροατῶν ψῆφος ἀφεώρα πρὸς ἀθώωσιν, καὶ ὁ πάσης ἀσεθείας πλήρης ἀνεύθυνος εἶναι τῶν ἐπικλημάτων ἐνομίζετο.

20 Οἱ δὲ λόγοι, ὡς ἂν ἡ μίμησις εἴποι, τοιοῦτῳ διευτυποῦντο σχήματι “Διὰ τί”, φησὶν ὁ πατριάρχης, “ὦ οὗτος, τὴν ὀρθόδοξον ἀπηρνήσω πίστιν; Ὁ δὲ ἀποστάτης τὸν ἀρνησάμενον τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀνάθεμα εἶναι ὑπεκρίνατο, ὀρθόδοξον καλῶν τὸ οἰκεῖον ἀσέδημα. Ἐπεὶ δὲ καὶ δευτέρα προῆλθεν 25 ἐρώτησις “Διὰ τί οὐ προσκυνεῖς καὶ περιπτύσσεις τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ;” ὁ ἀποστάτης πάλιν τῇ ὁμοίᾳ ἀρᾷ τὸν μὴ προσκυνοῦντα τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν περιεπέμπετο, σταυρὸν ὁ πάσης ἀρᾶς ἔνοχος καὶ τὰ ἄνω κάτω ποιῶν, αὐτὸν ἀποκαλῶν τὸν Χριστόν. Τῇ γὰρ τῶν χειρῶν ἐκτάσει αὐτός, φησί, 30 διέγραψε τὸν σταυρὸν. Καὶ τὰ μὲν ῥήματα ἦσαν τοῦ θεάτρου καὶ κοινά, τὰ δὲ διὰ τῶν ῥημάτων δηλούμενα τῆς ἀποστασίας καὶ μυστικά. Ἐπὶ τούτοις ἐρωτᾶτο “Τί δήποτε τὴν παναγίαν Θεοτόκον τῆς ὀφειλομένης τιμῆς καὶ προσκυνήσεως οὐκ ἀξι-

διεκδικούσε για τὸν ἑαυτό του, καὶ ὅτι δὲν συμμετεῖχε σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸν πατέρα του σὲ δεύτερη δόση ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴν εἶχε λάβει, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρώτη δωρεὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ τὴν εἶχε λάβει ὁ πατέρας του. Ἡ διάσταση αὐτὴ καὶ ἡ φιλονεικία παρέμεινε μέχρι τὸ ἄθλιο τέλος τῆς ἀσεδέστατης ζωῆς τους.

Τότε ἀκριβῶς ὁ Λέων ἀπὸ τὴ Γερμανικεῖα τῆς Συρίας ἔπαιρνε στὰ χέρια του τὰ σκῆπτρα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Αὐτὸς ὅταν πληροφορήθηκε τὰ σχετικὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς ἀσεδέστατους, ἔστειλε καὶ κάλεσε τὸν Γεγναῖσιο. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐρευνᾷ αὐτὰ τὰ θέματα, καὶ αὐτὸ τὸ γνώριζε καλά, ὁ ἴδιος δὲν προέβη σὲ ἐξέταση τοῦ κατηγορούμενου, ἀλλὰ τὸν ἔστειλε νὰ ἐξετασθεῖ γιὰ τὶς θρησκευτικὲς του ἰδέες σὲ ἐκεῖνον ποὺ κατὰ καιροὺς εἶχε λάβει τὴν προεδρία τῶν ἱερατικῶν θρόνων. Κι ἀφοῦ ἔγιναν πολλὲς συνομιλίες μὲ τὸν ἀποστάτη, καὶ ἄλλα ἀπὸ τὰ ἀσεδήματά του, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια αὐτῶν, τὰ ἀπέβαλλε μὲ τὴν ἄρνηση καὶ ἄλλα τὰ ἐπικάλυπτε μὲ ὀρθόδοξους λόγους, διεισδύοντας μέσα στὴν πολυπλοκότητα τῶν μεταβολῶν τῆς ἀποστασίας καὶ ὀλισθαίνοντας μέσα σ' αὐτὴν, ἡ ἀπόφαση τῶν ἀκροατῶν του ἔκλινε στὴν ἀθώωσή του, κι αὐτὸς ποὺ βαρυνόταν μὲ ὅλη τὴν ἀσέβεια θεωρήθηκε ὅτι ἦταν ἀνεύθυνος γιὰ ὅλες τὶς κατηγορίες.

Οἱ λόγοι, ἂν θέλαμε νὰ τοὺς μιμηθοῦμε, ἔπαιρναν τὴν ἐξῆς μορφή. “Γιατί”, τοῦ λέγει ὁ πατριάρχης, “ἄνθρωπέ μου, ἀπαρνήθηκες τὴν πίστη σου;” Καὶ ὁ ἀποστάτης ὑποκρίθηκε ὅτι ἀναθεματίζει τὸν ἀρνητὴ τῆς ὀρθόδοξης πίστεως, χαρακτηρίζοντας ὀρθόδοξη τὴ δική του ἀσέβεια. Κι ὅταν τοῦ ὑποβλήθηκε καὶ δεύτερη ἐρώτηση, “Γιατί δὲν προσκυνᾷς καὶ δὲν ἀσπάζεσαι τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ;” ὁ ἀποστάτης πάλι ἐκτόξευε τὴν ἴδια κατάρρα σὲ ἐκεῖνον ποὺ δὲν προσκυνεῖ τὸν ζωοποιὸ σταυρὸ, ἀποκαλώντας, αὐτὸς ποὺ ἦταν ἔνοχος κάθε κατάρρας καὶ ἀνέτρεπε τὰ πάντα, σταυρὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Γιατί, λέγει, μὲ ἔκταση τῶν χειρῶν του ὁ Χριστὸς σχημάτισε τὸν σταυρὸ. Καὶ τὰ λόγια βέβαια ἦταν γιὰ τὸ θεαθῆναι καὶ κοινά, ἐνῶ τὰ νοήματα τῶν λόγων δηλοῦσαν τὴν ἀποστασία καὶ ἦταν μυστικά. Ἐπειτα τοῦ ἀπευθύνθηκε ἡ ἐρώτηση· “Γιατί δὲν κρίνεις ἄξια τὴν Παναγία Θεοτόκο μὲ τὴν ὀφειλόμενη τιμὴ καὶ

οἷς;». Ὁ δὲ τὸ σύνηθες αὐτοῦ καὶ οὐ μήποτε διέστη, ἀνάθεμα
κατὰ τῶν μὴ προσκυνούντων τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἀπέρριπτε,
προστιθεὶς ἀσπάξασθαι καὶ σεβάξασθαι αὐτήν, ἐν ἣ ἔξ-ἦλθε
καὶ εἰσῆλθεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὴν μητέρα
5 πάντων ἡμῶν.

Ταῦτα δὲ ὁ δόλιος τῆ γλώττη λέγων, κατὰ τὴν μυσαρὰν
αὐτοῦ τελετὴν καὶ διάνοιαν, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐσκηνοποιεῖ
καὶ ἀνέπλαττε Θεοτόκον, ἐν ἣ καὶ πρόδρομον ὑπὲρ ἡμῶν εἰσ-
ελθεῖν τὸν Χριστόν, τὰ τοῦ Ἀποστόλου κηρύσσει διδάγματα
10 Τέταρτον εἰς ἐρώτησιν αὐτοῦ προὔκειτο, τί δήποτε ἄχραντον
καὶ φρικτὸν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὑβρίζει τε
καὶ διαπτύει, καὶ μετασχεῖν αὐτῶν οὐκ ἀνέχεται. Ὁ δὲ τρισαλι-
τήριος πάλιν τὸν τε ἀτιμίαις ὑπάγοντα τὸ σῶμα καὶ αἷμα Χρι-
στοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τὸν τῆς μετοχῆς αὐτῶν ἔξω διαμένον-
15 τα τῷ ἀναθέματι παρετίθετο, σῶμα πάλιν καὶ αἷμα ὁ κατάρα-
τος ἐννοῶν, οὐχ ἄπερ ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ κοινὸς Δεσπότης σῶμα
καὶ αἷμα καλεῖν, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων τὰ Κυριακὰ λόγια. Τὰ ἴσα δὲ
καὶ ὅμοια περὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπαιτηθεὶς καὶ ἀ-
ποφηνάμενος, τὰ συνέδρια τῶν Μανιχαίων Καθολικὴν Ἐκκλη-
20 σίαν ἐνενοῶν τε καὶ ἀπεσεμνυνεν. Ἡ δὲ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἔκτη
ἐρώτησις περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτὸν ἀνεπυνθάνετο, εἰ μὴ
καθάρισον ἡγεῖται τοῦτο τῶν ψυχῶν καὶ ψυχικῶν μολυσμά-
των καὶ λουτρὸν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως Ὁ δὲ πάλιν διὰ τῆς
ὁμοίας μηχανῆς καὶ προθύμως ἀπεδίδου τιμῶσαν τὸ βάπτισμα
25 καὶ ἀποδεχομένην ἀπόκρισιν, τῆ τοῦ βαπτίσματος φωνῆ, ὁ
πάντα φύρων καὶ συγγέων, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν
ὑποβάλλων γεγράφθαι γὰρ αὐτὸν εἶναι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν.

Οὕτω δὴ, οὕτω τὸ δόλιον ἐκεῖνο καὶ κακομήχανον τέρας,
μηδὲν μὲν τῆς Ἀποστολικῆς καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὸ
30 παράπαν φρονοῦν, μᾶλλον δὲ τάναντία πάντα περιθάλλον τε
καὶ περιέπον καὶ τιμῶν, ἐπεὶ πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐνομί-
σθη τοῖς παροῦσιν οὐκ ἀπομάχεσθαι λέξεις, ὑφ' αἷς ἐκεῖνος
τὸν θανατηφόρον τῆς ἀποστασίας ἔκρουπτεν ἰόν, ἔδοξεν, ὡς-

προσκύνηση; Κι αὐτὸς σύμφωνα μὲ τὴ συνήθειά του, ποὺ δὲν τὴν ἄφηνε ποτέ, ἔρριχνε τὸ ἀνάθεμα σ' ἐκείνους ποὺ δὲν προσκυνοῦσαν τὴν ἁγία Θεοτόκο, προσθέτοντας ὅτι ἀσπάζεται καὶ σέβεται αὐτὴ στὴν ὁποία εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, τὴ μητέρα ὅλων μας.

Λέγοντας ὅμως αὐτὰ ὁ ὑπουργὸς μὲ τὸ στόμα, σύμφωνα μὲ τὴ μυσαρὴ μέσα στὸ νοῦ του ἀναπαράστασι καὶ σκέψι ὑπονοοῦσε ὡς σκηνὴ καὶ μίμησι τῆς Θεοτόκου τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ὅπου καὶ πρόδρομος γιὰ μᾶς εἰσῆλθε ὁ Χριστός, κηρύττοντας τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου. Τέταρτη ἐρώτησι ποὺ τοῦ ὑποβλήθηκε· “Γιατί ὑδρίζει καὶ προσβάλλει τὸ ἄχραντο καὶ φρικτὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μας καὶ δὲν δέχεται τὴν κοινωνία αὐτῶν. Καὶ πάλι ὁ τρισαλιτήριοις αὐτὸν ποὺ ἀτιμάζει τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μας κι αὐτὸν ποὺ μένει μακριὰ ἀπὸ τὴν κοινωνία τοὺς περιέβαλλε μὲ τὸν ἀναθεματισμό, ἐννοώντας ὁ τρισκατάρατος σῶμα καὶ αἷμα ὄχι αὐτὰ ποὺ μᾶς δίδαξε ὁ κοινὸς Δεσπότης νὰ καλοῦμε σῶμα καὶ αἷμα, ἀλλ' ἀντὶ γι' αὐτὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου. Κι ὅταν τοῦ ζητήθηκαν τὰ ἴδια καὶ τὰ ὅμοια γιὰ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία κι ἀπάντησε, Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐννοοῦσε καὶ ἐξυμνοῦσε τὰ συνέδρια τῶν Μανιχαίων. Ἡ ἕκτη ἐρώτησι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ τοῦ ζητοῦσε ν' ἀπαντήσῃ γιὰ τὸ ἅγιο βάπτισμα, ὃν δὲν τὸ θεωρεῖ καθάριστο τῶν ψυχῶν καὶ τῶν ψυχικῶν μολυσμάτων καὶ λουτρὸ γιὰ τὴν ἄφεσι τῶν ἁμαρτημάτων. Κι αὐτὸς πάλι μὲ τὸ ἴδιο τέχνασμα καὶ τὴν ἴδια προθυμία ἔδινε ἀπάντησι ποὺ τιμοῦσε κι ἀσπαζόταν τὸ βάπτισμα, ὑπονοώντας μὲ τὴ λέξι αὐτὴ, αὐτὸς ποὺ ἀναμιγνύει καὶ συγχέει τὰ πάντα, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό· γιὰτὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ ζωντανὸ νερό¹¹.

Ἔτσι λοιπόν, ἔτσι τὸ ὑπουργοῦ ἐκεῖνο καὶ πολυμήχανο τέρας τῆς κακίας χωρὶς νὰ πιστεύει καμμιά ἀπολύτως ἀπὸ τὴς ἀλήθειες τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ μᾶλλον περιθάλλοντας καὶ φροντίζοντας καὶ τιμώντας ὅλα τὰ ἀντίθετα, ἐπειδὴ μ' αὐτὰ δὲν θεωρήθηκε ὅτι μαχόταν τὴς ἐκκλησιαστικῆς λέξεις, κάτω ἀπὸ τὴς ὁποῖες ἐκεῖνος ἔκρυβε τὸ θανατηφόρο δηλητήριο τῆς ἀποστασίας,

11. Πρβλ. Ἰω. 4, 10-11.

περ ἔφημεν ἀπ' ἀρχῆς, ὁ τρισαλιτήριοις ἐκεῖνος οὐκ ἔνοχος
 ἀσεβείας εἶναι, ἀλλὰ τοῦ φρονήματος ὑπάρχειν τοῦ ἐκκλη-
 σιαστικοῦ, ἀπολύεται δὲ διὰ τοῦτο τῆς ἐτάσεως ἠθωωμένος, ὁ
 διπλῆν ἄξιος ὑποσχεῖν τιμωρίαν, τῆς τε πατρῶας ἀσεβείας καὶ
 5 τῆς ἀπάτης, δι' ἧς τῶν τε κρινόντων τὴν ὀρθὴν κρίσιν διέστρε-
 ψε, καὶ δόξαν ἑαυτῶ, δυσσεδέστατος ὢν, τῆς ἡμῶν εὐσεβείας
 περιέφευγεν. Πλὴν ἀλλ', ἐπεὶ γε τοιαύταις μηχαναῖς τοῦ κριτη-
 ρίου ἀπολυθεὶς, αἰτεῖ τε καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ βασιλέως
 τύπον ἔγγραφον, πᾶσαν αὐτῶ διδόντα τὴν ἄδειαν οἴκοι τε δια-
 10 τρίβειν, καὶ τὰ αὐτοῦ ἀνεπηρεάστως πράττειν, καὶ μηδὲν ἔτι
 τῶν συκοφαντῶν δεδιέναι τὰς γλώσσας. Ἀπάρας οὖν τῆς
 βασιλίδος καὶ καταλαβὼν τὴν Ἐπίσπαριν, συναθροίζει μὲν
 τοὺς τῆς ἀποστασίας μαθητάς, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς τὴν Μανά-
 ναλιν, ἐξ ἧς ὁ προειρημένος ὠρμάτο Κωνσταντῖνος, φυγὰς
 15 σὺν τοῖς ἐπομένοις παραγίνεται. Χρόνους δὲ ἱκανοὺς ἐν αὐτῇ
 κατατρίψας καὶ πολλὰς ψυχὰς ἀνθρώπων ὁ δαίμων διαφθεί-
 ρας, λοιμικῶ θανάτῳ (ἐπενέμετο γὰρ κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκεί-
 νους ἀφειδῶς τὸ ἀνθρώπινον) καὶ αὐτὸς ἀλοὺς τὸν θῖον κατέ-
 στρεψεν, ἐπὶ ἔτη που τριάκοντα προστάτης τῆς ἀσεβείας γενό-
 20 μενος. Οὗτος οὖν ὁ τρισαλιτήριοις υἱὸν ἐκ σκοτίας μίξεως τὸν
 Ζαχαρίαν τίπτει, ὃν, ὡς ἔφημεν, ἔνιοι τῶν τὰ Μανιχαίων τι-
 μώντων, μισθωτὸν ἠγοῦνται καὶ τοῦ ποιμένος ἀνάξιον καὶ τοῦ
 διδασκαλικοῦ χοροῦ ὑπερόριον.

κ. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ Γεγναισίου ἀποφθαρέντος, τὸ τῶν
 25 μαθητῶν εἰς δύο σχίζεται, οἱ δὲ τὸν Ἰωσήφ, ὃν καὶ νόθον τινὲς
 ἐπεφήμιζον, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν τοῦ μὲν ὅλην
 οἴκεῖν ἐν ἑαυτῶ διαπληκτιζομένου, θατέρου δὲ ἀντισπῶντος
 ταύτην εἰς ἑαυτόν, καὶ κενὸν λείπειν τὸν ἀντιστασιώτην δια-
 τεινομένου. Ποῖον δ' ἂν εἶη πνεῦμα, ὁ τούτοις ἂν ἐπιφοιτήσοι-
 30 εν, εἰ μὴ τὸ πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον καὶ τοιούτων δοχείων
 ἐπάξιον; Πλὴν τῆς ἔριδος δι' ἅπερ εἴρηται κατισχυοῦσης καὶ
 χερσὶν ἤδη καὶ πληγαῖς κρινομένης, ὑπεραλγῆσας ὁ Ζαχα-

12. Ἡ παρένθεση συμπληρώνει τὸ ὑπονοούμενο.

νομίσθηκε, ὅπως εἶπαμε ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὁ τρισαλιτήριοις ἐκεῖνος ὅτι δὲν ἦταν ἔνοχος αἰρέσεως, ἀλλ' ὅτι ἀκολουθοῦσε τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀπολύθηκε ἀπὸ τὴν ἀνάκριση ἀθωωμένος, αὐτὸς ποὺ ἦταν ἄξιός νὰ ὑποστῇ διπλῇ τιμωρία, καὶ γιὰ τὴν πατρικὴ ἀσέβεια καὶ γιὰ τὴν ἀπάτη, μὲ τὴν ὁποία διέστρεψε τὴν ὀρθὴ κρίση τῶν δικαστῶν καὶ ἀπέσπασε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴ γνώμη ὅτι ἦταν εὐσεβὴς ὅπως ἔμελλε. Ὡστόσο, ἀφοῦ μὲ τέτοια τεχνάσματα ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὸ δικαστήριον, ζητεῖ καὶ παίρνει ἀπὸ τὸν βασιλιὰ γραπτὴ διαταγή, ποὺ τοῦ ἔδινε ὅλη τὴν ἀδεια νὰ μένει στὸ σπίτι του καὶ νὰ κάνει ἀνεπηρέαστα τὶς δουλειές του, καὶ καθόλου πιά νὰ μὴ φοβᾶται τὶς γλώσσες τῶν συκοφαντῶν. Ἀναχωρώντας λοιπὸν ἀπὸ τὴ βασιλεύουσα καὶ φτάνοντας στὴν Ἐπίσπαρη, συναθροίζει τοὺς μαθητὲς τῆς ἀποστασίας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ φτάνει ὡς φυγὰς μαζὶ μὲ τοὺς ὄπαδούς του στὴ Μανάναλη, ἀπὸ ὅπου καταγόταν ὁ Κωνσταντῖνος ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως. Κι ἀφοῦ ἔμεινε ἐκεῖ πολλὰ χρόνια καὶ διέφθειρε ὁ ἄθλιος πολλὰς ψυχὰς ἀνθρώπων, τελείωσε τὴ ζωὴ του μὲ θάνατο ἀπὸ λοιμώδη ἀσθένεια ἀπὸ τὴν ὁποία προσβλήθηκε καὶ αὐτὸς (ἢ ὁποία κατέστρεφε τότε μαζικὰ καὶ χωρὶς διάκριση τὸ ἀνθρώπινο γένος), ἀφοῦ διετέλεσε ἐπὶ τριάντα χρόνια ἀρχηγὸς τῆς ἀσέβειας. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τρισάθλιος ἀπέκτησε ἕναν υἱὸ ἀπὸ σκοτεινὴ σχέση, τὸν Ζαχαρία, τὸν ὁποῖο, ὅπως εἶπαμε, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὄπαδούς τῶν Μανιχαίων τὸν θεωροῦν μισθωτό, ἀνάξιο τοῦ ποιμένα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν διδασκαλικὸ κύκλον.

20. Πλὴν ὅμως ὅταν πέθανε καὶ ὁ Γεγναίσιος, οἱ μαθητὲς χωρίσθηκαν στὰ δύο· (ἄλλοι πῆγαν μὲ τὸ Ζαχαρία¹²), καὶ οἱ ἄλλοι ὑποστήριζαν τὸν Ἰωσήφ, τὸν ὁποῖο μερικοὶ τὸν ἀποκαλοῦσαν καὶ νόθο. Καὶ ὁ ἕνας ἰσχυριζόταν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος κατοικοῦσε ἀκέραια σ' αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἄλλος προσπαθοῦσε νὰ τὴν ἀποσπάσει στὸν ἑαυτὸ του, καὶ ὑποστήριζε ὅτι ὁ ἀντίπαλός του ἔμενε κενὸς ἀπὸ αὐτήν. Καὶ ποιοὶ πνεῦμα θὰ ἦταν αὐτὸ ποὺ θὰ ἐπιφοιτοῦσε σ' αὐτούς, ἂν ὄχι τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸ καὶ ἀκάθαρτο καὶ τὸ ἀντάξιο τέτοιων ἀποδεκτῶν, Ὡστόσο δυνάμωνε ἡ διαμάχη γιὰ τοὺς λόγους ποὺ εἶπαμε καὶ ἤδη κρινόταν μὲ ἀλληλοπλήγματα καὶ

ρίας, οἷα δὴ τῆς πατρῴας ἐλαννόμενος κληρουχίας, παίει τὸν Ἰωσήφ, ὡς ἐγγὺς θανάτου τὴν πληγὴν ἐλάσαι. Θατέρου δὲ τῶν στρατητῶν τῆς ἀποστασίας ἐπὶ γόνυ κλιθέντος, ἔμενε μὲν ἑκατέρω μερίς σφοδρώτερον κατὰ τῆς ἐτέρας ἐπανισταμένη, 5 ἐκαιροφυλάκει δὲ τὴν συμπλοκὴν, τὸ τέλος ἀμφίβολον ἐννοουμένη τῆς μάχης, ἐκρίθη δὲ μᾶλλον, μετ' ὀλίγον χρόνον, θατέραν ἀπὸ θατέρας διαστήναι, καὶ μὴ τῷ ἀδήλῳ τῆς μάχης καταπιστεύσαντας ἑαυτοὺς πανωλεθρία διαφθαῖναι. Ἐκατέρου δὲ τμήματος μετὰ τὴν περιφανεστάτην διάστασιν οὐχ 10 ὑπ' ἀλλήλων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πέριξ ἐξονειδιζομένου τε καὶ διασυρομένου καὶ εἰς ὧδᾶς καὶ γέλωτα πᾶσι προκειμένου, μελέτη γίνεται παρ' ἑκατέρω μοίρᾳ, πάσης ἐκείνης τῆς περιχώρου δρασμῶ λαθραίῳ ἐξοικισθῆναι.

Ἐν τούτῳ δὲ τῶν Σαρακηνῶν τὰ Ρωμαίων ὄρια κατατρε- 15 χόντων καὶ πολέμου νόμῳ τὴν ἔξοδον ποιουμένων, τὴν ἔφοδον πόρρωθεν ὁ Ζαχαρίας ἰδὼν, φεύγει μὲν αὐτὸς ἀνά κράτος, λιπὼν δὲ τοῖς πολεμίοις καὶ τοῖς ξίφεσι τοὺς μαθητάς, μόνος τὸν κοινὸν ἀποδιδράσκει φόνον. Τὸ γὰρ σὺν αὐτῷ 20 πλῆθος ἅπαν τοῦ ζῆν τοῖς ξίφεσιν ἀπηλάσθησαν, ἧτις αὐτῷ πρᾶξις καὶ τὸ μισθωτὸν ἀντὶ ποιμένος ἐπώνυμον τοῖς πολλοῖς περιεποιήσατο. Ἰωσήφ δὲ ἄρα, τοῖς ποσὶ μὲν ὥσπερ ὁ Ζαχαρίας οὐ πιστεύων, πανουργίαν δὲ καὶ μηχανὴν ῥάψαι ταχύ- 25 τερος ὢν, καὶ πίστεως διαφορὰν οὐ θέλων εἰδέναι (ἐτύγχανε γὰρ ἀποδιδράσκων κατ' αὐτὴν τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον), οὗτος δὴ τοῖς ἐρραμμένοις θαρρήσας καὶ μακρόθεν τὸ πολέ- 30 μιον ἐπιφερόμενον θεασάμενος, ἀναστρέφει μὲν τῆς φυγῆς αὐτός, ἀναστρέφει δὲ τὰ τε ὑποζύγια καὶ τὰς ἀμάξας τοῖς ἐπομένοις προστάττει. Καὶ δὴ κατασηματίσας ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πρὸς τὸ τῶν αὐτομόλων σχῆμα, τὴν ἀντιπρό- 30 σωπον ἤλαυνε τοῖς πολεμίοις, ὡς δῆθεν αὐτοῖς ἐπιουῖσιν προσχωρῶν ἅμα τοῖς συνεπομένοις, καὶ δόξας τῷ πλάσματι πιθανὸς καὶ τὰ ἐκείνων στέργειν ἐπομοσάμενος, ἀφείθη τε σὺν

χειροδικίες. Ὁργισμένος ὑπερβολικὰ ὁ Ζαχαρίας, ἐπειδὴ ἔβλεπε νὰ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν πατρικὴ κληρονομία, καταφέρει στὸν Ἰωσήφ χτύπημα παραλίγο θανάσιμο. Ὅταν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς λύγισε, κάθε μερίδα βέβαια ἐξακολούθησε νὰ χτυπᾷ τὴν ἄλλη σφοδρότερα, καὶ παρακολουθοῦσε τὴ συμπλοκὴ διαπιστώνοντας ὅτι ἡ ἐκδασὴ τῆς μάχης ἦταν ἀμφίβολη. Κρίθηκε τότε καλύτερο σὲ λίγο καιρὸ νὰ χωριστεῖ ἡ μία μερίδα ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ νὰ μὴν καταστραφοῦν μὲ μιὰ πανωλεθρία πιστεύοντας στὴν ἄγνωστη ἐκδασὴ τῆς μάχης. Κάθε μερίδα τώρα μετὰ τὴν ἐπίσημη διάστασή τους δεχόταν τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τὸ διασυρμὸ ὄχι μόνο ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς γύρω, καὶ ἐπειδὴ γινόταν ἀντικείμενο χλευαστικῶν τραγουδιῶν καὶ περιέγελου, ἀποφάσισαν τότε καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη μερίδα ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ ὅλη τὴν περιοχὴ ἐκείνη μὲ κρυφὴ φυγὴ.

Στὸ μεταξὺ ἐπειδὴ οἱ Σαρακηνοὶ ἔκαμναν ἐπιθέσεις στὰ σύνορα τῶν Ρωμαίων καὶ ἐκστράτευαν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ πολέμου, βλέποντας ὁ Ζαχαρίας ἀπὸ μακριὰ τὴν ἔφοδο, ἔφυγε ὁ ἴδιος ὀλοταχῶς, ἀφήνοντας τοὺς μαθητὲς του στοὺς ἐχθροὺς καὶ στὰ ξίφη τους, καὶ μόνος αὐτὸς διέφυγε τὴν κοινὴ σφαγὴ. Γιατὶ ὅλο τὸ πλῆθος ποὺ ἦταν μαζί του στερήθηκαν μὲ τὰ ξίφη τὴ ζωὴ τους, καὶ αὐτὴ ἡ πράξις ἦταν ποὺ ἔκανε τοὺς πολλοὺς νὰ τοῦ δώσουν καὶ τὸ ἐπάννυμο τοῦ μισθωτοῦ ἀντὶ τοῦ ποιμένα. Ὁ Ἰωσήφ ὅμως, ποὺ δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη στὰ πόδια του ὅπως εἶχε ὁ Ζαχαρίας, ὅμως ἦταν πιὸ γρήγορος στὴ μηχανορραφία, καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀναγνωρίσει τὴ διαφορὰ στὴν πίστη (γιατὶ τύχαινε νὰ δραπετεύει κατὰ τὴν ἴδια τὴν ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν), αὐτὸς λοιπὸν παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὸ τέχνασμα τοῦ καὶ βλέποντας ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἐχθροὺς νὰ ἔρχονται, γυρίζει πίσω ἀπὸ τὴ φυγὴ καὶ προστάζει τοὺς ὀπαδοὺς του νὰ γυρῶσιν πίσω μαζί μὲ τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ ἀμάξια ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσαν. Ἔτσι λοιπὸν, δίνοντας στὸν ἑαυτὸ του καὶ στοὺς συντρόφους του τὴν ὄψη τῶν αὐτομόλων, προχωροῦσε κατὰ μέτωπο πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν, τάχα ὅτι προχωροῦσε μαζί μὲ τοὺς δικούς του σὲ ἐκείνους ποὺ ἔκαναν τὴν ἐπίθεση. Φάνηκε πιστευτὸς στὴν προσποίησίν του καὶ ἀφοῦ ὀρκίσθηκε ὅτι θὰ ἀνεχθεῖ τὰ δικά

τοῖς ἐπομένοις τοῦ θανάτου, καὶ τῶν ἄλλων οὐδενὸς τὴν
 ζημίαν ὑπέστη. Καιροφυλακῶν δὲ τὸν δρασμὸν, ἐπεὶπερ αὐτῷ
 τὸν μελετώμενον καιρὸν ἐπιτήδειον εὗρεν, φεύγει μετὰ τῶν
 ἐπομένων, εἰς δὲ τὴν πολλάκις ὀνομασθεῖσαν κῶμην Ἐπί-
 5 σπαριν παραγίνεται, καὶ λαμπρᾶς παρὰ τῶν ἐνοικούντων τῆς
 ὑποδοχῆς τυχῶν (καὶ γὰρ ἦν τῶν τῆς ἀποστασίας ἐραστῶν τὸ
 χωρίον ἐργαστήριον), ὥστε καὶ λαμπάδας αὐτῷ κατὰ τὴν
 εἴσοδον παρ' αὐτῷ προσανάπτεσθαι καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν
 θεραπείαν καὶ τιμὴν, ὅση Χριστοῦ μαθηταῖς ἐποφείλεται·
 10 οὗτος δὲ οὕτω δεξιωθεὶς χρόνον τινὰ διετελεῖ πλανῶν τε καὶ
 πλανώμενος, καὶ τοὺς πειθομένους εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας κατα-
 σύρων βάραθρον.

Ἄνθρωπος δὲ τις Κρικοράχης ἔχων ἐπώνυμον, τοῖς δὲ τέλεσι
 τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων ἐξεταζόμενος, θεοσεβῆς μὲν τὸ
 15 δόγμα, εὐσταθῆς δὲ τὸ ἦθος, τὸν τε ζῆλον ἀξιάγαστος καὶ τοὺς
 θεοστρυγεῖς μυσαιττόμενος, μαθὼν τὸν πλάνον ἐπιχωριάσαντα
 καὶ τὴν ἀποστασίαν ἔτι μᾶλλον εἰς ἐπίδοσιν χωροῦσαν, χεῖρα
 λαβὼν στρατιωτικὴν, καταλαμβάνει τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὰ τῆς
 ἀποστασίας ἐτελεῖτο μυστήρια, καὶ κυκλωσάμενος τὴν οἰκίαν,
 20 αὐτὸν μὲν τὸν τῆς δυσσεβείας ἔξαρχον, οἷα δὲ συμβαίνει, ἄλ-
 λων πρὸς ἄλλα τρεπομένων ἐν ταῖς αἰφνιδίαις ἐπιδρομαῖς τε
 καὶ ἐφόδοις, οὐχ εἶλεν (ἔλαθε γὰρ διαφυγῶν), τοὺς δὲ μαθη-
 τὰς συνέσχε τοῦ πλάνου, καὶ τὴν νομὴν τέως τοῦ τηλικούτου
 κακοῦ φερομένην ἐπέσχε καὶ ἀνεχαίτισεν. Ὁ δὲ τῆς ἀποστα-
 25 σίας οὗτος θερμὸς διδάσκαλος Ἰωσήφ (ἦν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ
 Ἐπαφρόδιτος ὄνομα) κραταιῶς ἐλασθεὶς ὅθεν εἴρηται, καὶ
 τὴν φυγὴν ἐπὶ Φρυγίαν ποιούμενος, χρόνῳ ὕστερον βραχεῖ
 καταλαμβάνει τὴν ἐν Πισιδίᾳ Ἀντιόχειαν, ἐν ἧ παροικήσας
 καὶ ἀδείας τῶν διωκόντων λαβόμενος, ἅτε δὲ τούτων ὡς πορ-
 30 ρωτέρῳ διαστάς, πολλοὺς μὲν τῶν ἐπιχωρίων τῆς αὐτοῦ λύμης
 ἔργον ἀπέδειξεν, πολλῆς δὲ τῆς παρ' ἐκείνων ἠξιώται δεξιώ-
 σεως, καὶ τὴν ἀσέβειαν ἔτεσιν ὄλοις τριάκοντα κηρούξας, μόλις
 ποτὲ τὸν ἐξάγιστον καὶ ἐβδελυγμένον καταλύει βίον, ἐν προα-

τους, διέφυγε τὸ θάνατο μαζί με τοὺς ὄπαδούς του καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲν ὑπέστη τὴν τιμωρία. Καιροφυλακτόντας ὅμως κατὰ τὴ φυγή, ὅταν βρῆκε τὴν κατάλληλη εὐκαιρία πού περίμενε, φεύγει μαζί με ἐκείνους πού τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ φτάνει στὸ χωριὸ Ἐπίσπαρη πού ἀναφέραμε πολλές φορές, ὅπου τοῦ ἔγινε ἀπὸ τοὺς κατοίκους λαμπρὴ ὑποδοχὴ (γιατὶ τὸ μέρος ἦταν ἐργαστήριον τῶν ἐραστῶν τῆς ἀποστασίας), ὥστε καὶ λαμπάδες τοῦ ἀναψαν κατὰ τὴν εἴσοδό του καὶ τοῦ ἔκαναν καὶ ὅλη τὴν ἄλλη τιμὴ, ὅση ὀφείλεται στοὺς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς τότε, ὕστερα ἀπὸ μὰ τέτοια ὑποδοχὴ πού ἔτυχε, πέρασε λίγο καιρὸ πλανώντας ἄλλους καὶ πλανώμενος καὶ σέρνοντας ἐκείνους πού τὸν πίστευαν στὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας.

Κάποιος ὅμως ὀνομαζόμενος Κρικοράχης, πού ὑπολογιζόταν ἀνάμεσα στοὺς ἄρχοντες τῆς περιοχῆς, εὐσεβῆς στὴν πίστη, στὸ ἦθος σταθερός, ἀξιοθαύμαστος στὸ ζῆλο, καὶ νοιώθοντας ἀποστροφή γιὰ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔμαθε ὅτι ἦρθε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν περιοχὴ ὁ πλάνος καὶ ὅτι ἡ ἀποστασία ὅλο καὶ προόδευε, ἀφοῦ πῆρε στρατιωτικὴ δύναμη, πῆγε στὸ μέρος ὅπου τελοῦνταν τὰ μυστήρια τῆς ἀποστασίας, καὶ ἀφοῦ περικύκλωσε τὸ σπίτι, τὸν ἴδιο βέβαια τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἀσέβειας, ὅπως συνήθως συμβαίνει, καθὼς φεύγουν ἄλλος ἀπὸ δῶ καὶ ἄλλος ἀπὸ κεῖ κατὰ τὶς αἰφνίδιες αὐτὲς ἐπιδρομὲς καὶ ἐπιχειρήσεις, δὲν τὸν συνέλαβε, γιατί διέφυγε ἀπαρατήρητος, συνέλαβε ὅμως τοὺς μαθητὲς τοῦ πλάνου, καὶ ἔτσι ἐμπόδισε καὶ ἀναχαίτισε τὴ διάβρωση ἀπὸ τὸ τόσο μεγάλο κακὸ πού ξαπλωνόταν μέχρι τότε. Ὁ θερμὸς ὅμως αὐτὸς δάσκαλος τῆς ἀποστασίας Ἰωσήφ (πού ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα Ἐπαφρόδιτος), ἀφοῦ ἐκδιώχθηκε βίαια ἀπὸ τὸ μέρος πού εἴπαμε καὶ ἔφυγε πρὸς τὴ Φρυγία, ὕστερα ἀπὸ λίγο διάστημα ἔφτασε στὴν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας, ὅπου, ἀφοῦ ἐγκαταστάθηκε καὶ ἔλαβε ἄδεια ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ διοικητὲς, ἐπειδὴ βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ αὐτὴ, παρουσίασε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους ἔργο τῆς καταστροφικῆς του δράσης, καὶ ἀξιώθηκε μεγάλης περιποίησης ἀπὸ ἐκείνους ἐκεῖ. Ἀφοῦ ἐπὶ τριάντα ὁλόκληρα χρόνια κήρυξε τὴν ἀσέβεια, ἐπιτέλους ἔφτασε στὸ τέρας τῆς ἠ καταραμένη καὶ σιχαμερῆ ζωῆ του, σὲ ἓνα

στείω τῆς εἰρημένης πόλεως οὐ πόρρω διακειμένω καὶ τὴν ὀνομασίαν Χορτοκοπίον ἔχοντι.

καί. Ἔτι δὲ τοῦ τρισαλιτηρίου τῷ βίῳ παρόντος καὶ ἀκμάζοντος τὴν ἀσέβειαν, μία τις τῶν συνήθων αὐτῷ ἀνδρὶ διὰ 5 γάμον ἠρμοσμένη, ἐξυβρίζει μὲν τὴν ἀνύδριστον κοίτην, ἔκδοτος δὲ γίνεται μοιχεΐα. Τὸν δὲ διαρρήξαντα τοὺς ἀλλοτριούς γάμους ἕνα μὲν εἶναι τῶν μαθητῶν φασὶ τοῦ πλάνου, ἔξ Ἑβραίων δὲ πρὸς τὴν ἄθεον θρησκείαν μεταβληθῆναι. Πλὴν ἐκ τοιαύτης ἀδίκου τε καὶ ἐβδελυγμένης μίξεως τίκτεται τῇ 10 μοιχαλίδι τὸ ἐπ' αἰσχρότητι καὶ βδελυρία περιδόητον ἄγος, ὁ ὄνπαρὸς καὶ ἀκάθαρος Βαάνης. Οὗτος οὖν τὴν κορυφὴν τῶν κακῶν ὁ χείριστος διαδέχεται τὸν εἰρημένον Ἐπαφρόδιτον ὁ Βαάνης, ὃς πάντα μὲν τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ, οἷς συνεκροτεῖτο ἡ ἀσέβεια, στέργων, ἀκαθαροσία δὲ βίου καὶ σωμάτων μίξεσιν 15 ἀρρήτοις καὶ ταῖς ἄλλαις ἀθεμιτουργίαις τοὺς ἔμπροσθεν φιλονεικῶν ἀποκρούσασθαι, διετέλει διδάσκων τοὺς πειθομένους τὴν ὀλέθριον μάθησιν.

Ἐπὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους συναναφύεται τῷ πολυμόρφω τούτῳ καὶ βδελυρῷ θηρίῳ ἕτερόν τι παραπλήσιον δρακον- 20 τείου γέμον ἰοῦ. Κώμη δὲ ἦν αὐτῷ πατρὶς ἢ Ἀ(ν)νία, τῇ Ταβία πλησιάζουσα πόλει, καὶ Δρυῖνος ἦν τῷ δειλαίῳ τὸ ὄνομα, τῆς κλήσεως θριαμβευούσης τὸν ἰοβόλον καὶ φθοροποιὸν ὄφιν κρυπτόμενον ἐν ἀνθρωπίνῳ σκηνώματι. Τούτῳ τῷ θηρίῳ τίκτεται παῖς, ἐξ αὐτῶν, οἶμαι, τῶν ἰοβόλων μᾶλλον σπερμάτων τοῦ 25 ἀρχεκάκου ὄφεως, ἢ ἐκ τοῦ προσεχῶς φύντος ἔλκων τὰς ἀπαρχὰς τῆς γενέσεως. Τίθεται δ' οὖν ὁ πατὴρ τῷ γεννηθέντι κλησὶν τὴν Σέργιον, σκεῦος ὑστερον ἀναδειχθέντα πᾶσαν τοῦ διαδόλου τὴν κακίαν χωρῆσαι δυνάμενον πιθανὸν μὲν κηρύξαι τὴν ἀσέβειαν, δραστήριον δὲ καιροῦ κελεύοντος κρούσαι τὸ φρόνη- 30 μα, καὶ δεινὸν μὲν τὴν ἀρετὴν σχηματίσασθαι, ὄξυν δὲ δόλους ῥάψαι καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων συνελκύσαι πρὸς ἀπώλειαν, καὶ συντόμως φάναι τῶν ἐν τῇ ἀποστασίᾳ πῶποτε γεγονότων πρὸς πᾶσαν δραματοουργίαν δεινότατόν τε καὶ πιθανότατον.

προάστειο τῆς πόλης πού ἔχομε ἀναφέρει, ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖνο, πού λεγόταν Χορτοκοπίο.

21. “Ὅταν ὁμως ἀκόμα ζοῦσε ὁ τρισαλιτήριος καὶ ἄκμαζε ἡ ἀσέβειά του, μία ὑπανδρῆ γυναίκα τῆς συναναστροφῆς του προσβάλλει τὸν ἱερὸ γάμο καὶ παραδίδεται στὴ μοιχεία. Καὶ λέγεται ὅτι ἐκεῖνος πού διέλυσε τὸν ξένο γάμο ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ πλάνου καὶ εἶχε προσέλθει στὴν ἄθεη πίστη (τοῦ Ἰωσήφ) ἀπὸ τὴν Ἑβραϊκὴ θρησκεία. “Ὅμως ἀπὸ τὴν παράνομη καὶ βδελυρὴ αὐτῆ ἔνωση ἡ μοιχαλίδα ἀποκτᾷ τὸ περιβόητο μίasma γιὰ τὴν αἰσχροτήτα καὶ βδελυγμία του, τὸν ρυπαρὸ καὶ ἀκάθαρτο Βαάνη. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ χεῖριστος Βαάνης διαδέχεται τὸν κορυφαῖο τῶν κακῶν, τὸν Ἐπαφρόδιτο πού εἶπαμε, ὁ ὁποῖος (Βαάνης) δεχόταν ὅλα τὰ διδάγματα τῶν προηγουμένων του, πού συγκροτοῦσαν τὴν ἀσέβεια, καὶ θέλοντας νὰ τοὺς ἐπισκιάσει μὲ τὴν ἀκαθαρσία τοῦ βίου του, μὲ τὶς ἀνείπωτες ἐνώσεις τῶν σωμάτων καὶ τὶς ἄλλες ἀθέμιτες πράξεις, δίδασκε ἐκείνους πού τὸν πίστευαν τὴ ὀλέθρια διδασκαλία του.

Τὸν ἴδιο καιρὸ ὁμως βλαστάνει μαζὶ μ’ αὐτὸ τὸ πολὺμορφο καὶ σιχαμερὸ θηρίο καὶ ἓνα ἄλλο παρόμοιο, γεμᾶτο ἀπὸ δηλητηριόφιδοῦ. Πατρίδα του ἦταν τὸ χωριὸ Ἄν(ν)ία, κοντὰ στὴν πόλη Ταβία, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄθλιου ἦταν Δρυῖνος, ὄνομα πού ἔδειχνε πανηγυρικὰ τὸ δηλητηριώδες καὶ θανατηφόρο φίδι πού κρυβόταν στὸ ἀνθρώπινο σῶμα. Αὐτὸ τὸ θηρίο ἀπέκτησε παιδὶ ἀπὸ αὐτὰ, νομίζω, μᾶλλον τὰ δηλητηριώδη σπέρματα τοῦ ἀρχέκακου φιδιοῦ, ἢ ἔλκοντας τὰ σπέρματὰ του ἀπὸ ἐκεῖνον πού πρόσφατα τὸν εἶχε γεννήσει. Ὁ πατέρας του λοιπὸν τὸν ὀνόμασε Σέργιο, αὐτὸν πού ἀργότερα ἀναδείχθηκε δοχεῖο πού μπορούσε νὰ χωρέσει ὅλη τὴν κακία τοῦ διαβόλου. Ἦταν πιστευτὸς στὸ κήρυγμα τῆς ἀσέβειας, ἱκανὸς ὅταν τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ περίσταση νὰ κρύψει τὸ πιστεῦο του, φοβερὸς στὸ νὰ προσποιηθεῖ τὴν ἀρετὴ, πρόθυμος στὸ νὰ πλέκει δολοπλοκίες καὶ νὰ συμπαρασύρει ψυχὲς ἀνθρώπων στὴν ἀπώλεια καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ μ’ ἓνα λόγο, ἀπὸ ὅσους ἀποστάτες ὑπῆρξαν μέχρι τώρα ἦταν ὁ πιὸ ἱκανὸς καὶ ὁ περισσότερο ἀπὸ ὅλους πιστευτὸς στὴ διάπραξη ὁποιασδήποτε δραματοποιίας.

Οὗτος ὁ ἐπάρατος ἄλλα τε καὶ ἔκθεσμα τοὺς ἠπατημένους
 μυσταγωγῶν καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν, κατὰ μικρὸν εἰς τὸ
 ἐξηρημένον τούτοις παρατιθείς, καὶ καταπιστεύων οὐδὲ Παρά-
 κλητον, οὐδὲ Πνεῦμα ἅγιον (ὡ γλώσσης καὶ ψυχῆς καὶ νοῦ καὶ
 5 στομάτων θεομάχων!) καλεῖν ἑαυτὸν, κακείνους ὀνομάζειν τε καὶ
 νομίζειν οὐ μὲν οὖν οὔτε φροκτὸν ἦγεν, οὔτε ἀθεῶτατον. Παρε-
 δίδου δὲ ταῦτα μυστικῶς καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν πρὸς ἀλλήλους,
 τοὺς ἔξωθεν ἀκροατὰς ἀναξίους εἶναι τελετῆς τοιαύτης καὶ μυστη-
 ρίων ὁ θεομάχος διατιθέμενος. Καὶ οἷ γε τρισάθλιοι καὶ τῆς αὐτοῦ
 10 μυσταγωγίας ὡς ἀληθῶς ἄξιοι τὴν τοιαύτην τοῦ ἄγους ὑπερ-
 βολὴν οὔτε διέπτυνον, οὔτε ἐμυσάπτοντο, ἀλλ' ἀπεδέχοντό τε τὴν
 μηδεμιᾶ ἀθεότητι ὑπερβολὴν λιποῦσαν ἀσέβειαν, καὶ τοῖς παρ'
 ἑαυτῶν ἐπεκύρουν ψηφίσμασιν. Οὕτω τὸ ἄθλιον, οἴμοι, ζῶον ὁ
 ἄνθρωπος, ἐπειδὴν ἀποστῆ τοῦ Πλάστον καὶ τῆς ἐκεῖθεν αὐτὸν
 15 προνοίας ἀποτέμη, ὅπως γίνεται θήραμα τοῦ Πονηροῦ καὶ πρὸς
 πᾶσαν κακίαν ὑποβρόχιος φέρεται. Ἐλεγε δ' οὖν ἑαυτὸν ὁ ἐξάγι-
 στος ἐκεῖνος καὶ λυγροφανῆ ἄστέρα, καὶ πολλὰ ἄλλα, σιγαῖσθαι
 μᾶλλον ἢ θριαμβεύεσθαι ἄξια.

Ἄλλᾳ γὰρ οὗτος ὁ θεοβλαβῆς Σέργιος, πατρὸς γεγονῶς
 20 δυσοσεβεστάτου, ὡς μοι εἴρηται, οὐκ ἐκ τοῦ φύντος τὰ τῆς ἀπο-
 στασίας τελεῖται μυστήρια, ἔτι δὲ τὴν ἡλικίαν νέαν ἄγων προσ-
 φθείρεται γυναικί τινι πρεσβευούσῃ τε καὶ κηρυττούσῃ τὰ
 Μανιχαίων ὀλέθρια δόγματα, καὶ συχνὸν χρόνον τελεσθεῖς
 ὑπ' αὐτῆς καὶ συντελεσθεῖς τὴν ἀσέβειαν, γίνεται τοῦ Ἀντι-
 25 χρίστου πρόδρομος. Ἐδει γάρ, ἔδει τοὺς τῆς βδελυρᾶς ταύτης
 καὶ θεομάχου ἀποστασίας διδασκάλους καὶ κήρυκας, τοὺς
 μὲν Ἀγαρηνῶν εἶναι γεννήματα, τοὺς δὲ τοῖς τῆς δουλείας
 κατεστιγμένους ὁρᾶσθαι καὶ ὕβρεσι καὶ παθήμασιν, ἄλλους
 μοιχείας προελθεῖν βλαστήματα, ἑτέρους δὲ παραφροσύνης
 30 γυναικειᾶς καὶ ἐμμανοῦς γνώμης μαθητὰς ἐπιγινώσκεσθαι.
 Πλὴν ἀλλ' ὁ γε Σέργιος, ὡς διὰ βραχέων φάναι, ὧδέ πη τὴν
 τῆς ἀποστασίας κατήχησιν ἄρχεται παραδέχεσθαι. Ἡ προει-
 ρημένη Μανιχαία γυνή, ἠνίκα τὸ πρῶτον εἰς ὀμιλίαν αὐτῷ

Αὐτὸς ὁ καταραμένος διδάσκοντας καὶ ἄλλα παρόνομα ἐκείνους πού ἔξαπατοῦσε καὶ προβάλλοντας σ' αὐτοὺς βαθμιαῖα τὴ γνώμη γιὰ τὸν ἑαυτό του σὲ βαθμὸ ἐντελῶς ξεχωριστὸ καὶ ἔχοντας ἀπόλυτη πίστη, ὅτι οὔτε Παράκλητο οὔτε Πνεῦμα ἅγιο (τί γλώσσα ἀλήθεια καὶ ψυχὴ καὶ νοῦς καὶ σῶμα γεμᾶτα ἔχθρα πρὸς τὸν Θεὸ) ἂν ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν ὀνομάζουν καὶ ἐκεῖνοι καὶ τὸν θεωροῦν, δὲν τὸ θεωροῦσε οὔτε φρικτὸ οὔτε ἀθεότατο. Κι αὐτὰ βέβαια τὰ παρέδιδε μυστικά, νὰ τὰ πιστεύουν καὶ νὰ τὰ λένε μεταξύ τους, καλλιεργώντας ὁ θεομάχος τὴν ἰδέα ὅτι οἱ ἔξωτερικοὶ ἀκροατὲς ἦταν ἀνάξιοι γι' αὐτὴ τὴν τελετὴ καὶ τὰ μυστήρια. Κι αὐτοὶ οἱ τρισάθλιοι καὶ ἄξιοι πραγματικὰ τῆς μυσταγωγίας του οὔτε ἀποστρέφονταν οὔτε θεωροῦσαν βδελυρὴ τὴν τόσο μεγάλη ὑπερβολὴ τοῦ βδελύγματος, ἀλλὰ ἀποδέχονταν τὴν ἀσέβεια πού δὲν παρέλιπε καμμιά ὑπερβολὴ ἀθείας καὶ τὴν ἐπικύρωναν μὲ τὴ συγκατάθεσή τους. Τόσο πολὺ τὸ ἄθλιο, ἀλλοίμονο, ζῶο, ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν Πλάστη του καὶ ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν πρόνοιάν του, γίνεται θήραμα τοῦ πονηροῦ καὶ βυθίζεται μέσα σὲ κάθε κακία. Ὁ βρωμερότατος λοιπὸν ἐκεῖνος ἀποκαλοῦσε τὸν ἑαυτό του καὶ λαμπρότατο ἀστέρι καὶ πολλὰ ἄλλα, πού εἶναι καλύτερο νὰ τὰ ἀποσιωποῦμε, παρὰ νὰ τὰ ἀποκαλύπτομε.

Ἄλλὰ βέβαια ὁ θεοβλαθῆς αὐτὸς Σέργιος, ἂν καὶ εἶχε πατέρα δυσσεβέστατο, ὅπως ἔχω πεῖ, δὲν μνήθηκε στὰ μυστήρια τῆς ἀποστασίας ξεκινώντας ἀπὸ τὸν πατέρα του. Σὲ νεαρὴ ἡλικία ἀκόμα προσκολλήθηκε σὲ κάποια γυναῖκα πού πρέσβευε καὶ κήρυττε τὰ ὀλέθρια δόγματα τῶν Μανιχαίων, κι ἀφοῦ διδάχθηκε πολὺν καιρὸ ἀπὸ αὐτὴν καὶ μνήθηκε στὴν ἀσέβεια, ἔγινε πρόδρομος τοῦ Ἀντιχρίστου. Ἐπρεπε δηλαδή οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ κήρυκες αὐτῆς τῆς βδελυρῆς καὶ γεμάτης ἔχθρα πρὸς τὸν Θεὸ ἀποστασίας, ἄλλοι νὰ εἶναι γεννήματα Ἀγαρηναίων, ἄλλοι νὰ φαίνονται μὲ τὰ στίγματα τῆς δουλείας καὶ τὶς προσβολὰς καὶ τὰ παθήματα, ἄλλοι νὰ εἶναι βλαστήματα μοιχείας, καὶ ἄλλοι νὰ ἀναγνωρίζονται ὡς μαθητὲς γυναικείας παραφροσύνης καὶ μανιώδους γνώμης. Ὅμως αὐτὸς ὁ Σέργιος, γιὰ νὰ μιλῶσω μὲ συντομία, κάπως ἔτσι ἄρχισε νὰ δέχεται τὴν κατήχησιν τῆς ἀποστασίας. Ἡ Μανιχαία γυναῖκα πού ἀναφέ-

κατέστη, ἵνα τί, φησίν, εἰπέ μοι, τὰ θεῖα οὐκ ἀναγινώσκεις
 Εὐαγγέλια; Ὁ δὲ (οὕτω γὰρ ἦν αὐτῷ δι' ἐγκάτων βαθύνας ὁ
 τῆς ἀποστασίας ἰός), μὴ ἐξεῖναι, φήσας, τὴν τῶν λαϊκῶν πλη-
 ροῦντι τάξιν ἀνέδην οὕτως τὴν τῶν φρικτῶν λογίων ποιεῖσθαι
 5 ἀνάγνωσιν ἀνεῖσθαι γὰρ τοῖς ἱερεῦσιν τὸ ἔργον ἀκούει παρὰ
 τῆς μαινάδος ὡς μάτην αὐτῷ ἢ τοσαύτη περὶ ταῦτα τιμᾶται
 εὐλάβεια· μὴ γὰρ εἶναι προσωποληψίαν παρὰ τῷ Θεῷ· πάντα
 γὰρ βούλεσθαι αὐτὸν σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας
 ἐλθεῖν. Ἀλλὰ τό γε διακεῖσθαι εὐλαβῶς ὑμᾶς περὶ τὰ Κυριακὰ
 10 λόγια, οὐ τιμῆς ἐκείνων ἐστὶ πρόνοια, μηχανὴ δὲ καὶ σόφισμα
 τῶν λεγομένων ὑμῶν ἱερέων, οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ κατηλεύ-
 ει ἐθέλοντες, καὶ τῶν ἐν Εὐαγγελίοις μυστηρίων ἀμετόχους
 εἶναι σπουδάζοντες. Διὰ τοῦτο μὴ παραπλησίως ὑμᾶς ἐκείνοις
 ἀναγινώσκειν ταῦτα ἀπειρογούσιν· ἐπεὶ καὶ ὅσα ὑμῖν εἰς ἐπήκο-
 15 ον ἀναγινώσκουσι, περικόπτοντες τοῦ ὄλου σώματος καὶ ἀπο-
 σπαράσσοντες, οὕτως ὑμᾶς ἀκροατὰς τῶν λεγομένων παρα-
 λαμβάνουσιν. Οὕτω μὲν τὴν πρώτην πείραν ἢ μαχλὰς καὶ
 μαινᾶς τῷ πεσεῖν ἐτοίμῳ προσῆκεν, ὑπορύπτουσά τε τὸν νοῦν
 τοῦ ἀθλίου καὶ διαμοχλεύουσα.

20 Ἐφεξῆς δὲ προσηρώτα· Τί δὲ βούλεται δηλοῦν τὸ Κυρια-
 κὸν λόγιον ἐκεῖνο, τὸ λέγον, «Πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν τῇ ἐκείνῃ
 ἡμέρᾳ λέγοντες Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύ-
 σαμεν καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαμόνια ἐξεβάλομεν καὶ τῷ σῶ ὀνό-
 ματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐ-
 25 τοῖς, ὅτι Οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργα-
 ζόμενοι τὴν ἀνομίαν». Τίνες οὖν εἰσιν οὗτοι πρὸς οὓς ὁ Κύριος
 λέγει, «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς»; Ἀλλ' ἢ μὲν ταῦτα διηρώτα, ὁ δὲ τῶν
 ἀγελαίων εἰς ὧν ἔτι καὶ ἀγροίκων, καὶ τῶν θείων λογίων παν-
 τελῶς ἀμαθής, ἐξαπορούμενος μὲν ἐσιώπα, ἐζήτει δὲ παρ' αὐ-
 30 τῆς τῆς διαπυθνομένης τὸν νοῦν τῶν ἐπηρωτημένων ἀνα-
 μαθεῖν. Ἡ δὲ τοῦτο μὲν εὐθύς οὐκ ἐποίει (δεινὸν γὰρ γυνή θη-
 ρεῦσαι δι' ἀναβολῆς τὸν σπουδαζόμενον), εἰς ἐπιθυμίαν δὲ

ραμε προηγουμένως, ὅταν συνομίλησε μαζί του για πρώτη φορά τοῦ εἶπε: “Πές μου, γιατί δὲν διαβάζεις τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια;” Κι ἐκεῖνος (δὲν εἶχε ἀκόμα εἰσχωρήσει στὰ βάθη του τὸ δηλητήριο τῆς ἀποστασίας) ἀπάντησε, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται, ἐνῶ ἦταν λαϊκός, νὰ διαβάζει ἔτσι ἀπερίσκεπτα τὰ φρικτὰ λόγια· τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνήκει στοὺς ἱερεῖς. Ἀκούει τότε τὴ μαινάδα νὰ τοῦ λέγει, ὅτι εἶναι ἀνώφελη σ’ αὐτὸν ἡ ὑπερβολικὴ αὐτὴ εὐλάβεια καὶ τιμὴ πού δείχνει σ’ αὐτά· καθόσον στὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει προσωποληψία, γιατί θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι καὶ ν’ ἀποκτήσουν τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας¹³. Ἀλλὰ τὸ νὰ συμπεριφερόμαστε μὲ εὐλάβεια πρὸς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου δὲν ἀποτελεῖ πρόνοια ἐκείνου νὰ τιμηθοῦν αὐτά, ἀλλ’ εἶναι τέχνασμα τῶν λεγομένων ἱερέων σας, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ κατηλευθοῦν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ φροντίζουν νὰ εἴσαστε ἀμέτοχοι τῶν μυστηρίων τῶν Εὐαγγελίων. Γι’ αὐτὸ σᾶς ἀπαγορεύουν νὰ τὰ διαβάσετε παρόμοια μὲ ἐκείνους, ἐπειδὴ καὶ ὅσα διαβάζουν καὶ τὰ ἀκοῦτε, περικόποντας καὶ ἀποσπώντας τα ἀπὸ τὸ ὅλο σῶμα, μ’ αὐτὸν τὸν τρόπο σᾶς κάνουν ἀκροατὲς τῶν λόγων. Ἔτσι ἡ ἀσελγὴς αὐτὴ καὶ μανιακὴ γυναίκα τοῦ προκάλεσε τὸν πρῶτο πειρασμό, ὑποσκάπτοντας καὶ κλονίζοντας τὸ νοῦ τοῦ δυστυχισμένου.

Στὴν συνέχεια τὸν ρώτησε ἀκόμα: “Τί θέλει νὰ πεῖ ἐκεῖνος ὁ λόγος τοῦ Κυρίου πού λέγει: «Πολλοὶ θὰ ποῦν ἐκείνη τὴν ἡμέρα καὶ θὰ μὲ ρωτήσουν· Κύριε, Κύριε, δὲν προφητεύσαμε στὸ ὄνομά σου, καὶ δὲν θγάλαμε δαιμόνια στὸ ὄνομά σου καὶ δὲν κάναμε στὸ ὄνομά σου πολλὰ θαύματα; Καὶ τότε θὰ τοὺς ὁμολογήσω· Δὲν σᾶς γνώρισα ποτέ· φύγετε ἀπὸ κοντά μου ὅσοι πράττετε τὴν ἀνομία»¹⁴. Ποιοὶ λοιπὸν εἶναι αὐτοὶ στοὺς ὁποίους ὁ Κύριος λέγει, «Δὲν σᾶς γνώρισα ποτέ; Καὶ ἡ γυναίκα βέβαια τοῦ ἔκανε αὐτὲς τὶς ἐρωτήσεις, αὐτὸς ὅμως, πού ἦταν ἀκόμα ἓνας ἀπὸ τὸν ὄχλο καὶ τοὺς ἀγροίκους καὶ τελείως ἀμαθὴς ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια, ἀποροῦσε καὶ σιωποῦσε καὶ ζητοῦσε ἀπὸ αὐτὴν πού τὸν ρωτοῦσε νὰ πεῖ τὸ νόημα ὅσων ρωτοῦσε. Ἀλλ’ ἐκείνη δὲν ἀπαντοῦσε ἀμέσως (γιατὶ εἶναι φοδερὴ ἡ γυναίκα στὸ νὰ συλλάβει μὲ τὴν ἀναβολὴ αὐτὸν πού διακατέχεται ἀπὸ τὸν πόθο αὐτόν), ἐρεθίζοντας ὅμως περισσότερο τὴν

14. Ματθ. 7,22-23.

μαλλον τὸν ἠπατημένον τῶν ζητουμένων ἐκκαίουσα καὶ προσαναφλέγουσα, οὗ μὲν ἐγλίχετο τυχεῖν οὐκ ἐδίδου, προὔτεινε δὲ αὐτῷ ῥητὸν εὐαγγελικὸν ἕτερον, περὶ τίνων εἰπεῖν νομίζει τὸν Κύριον, ὅτι «Πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσι
5 καὶ κλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον». Τίνας δὴ τοὺς υἱοὺς τῆς βασιλείας ὑπονοεῖς, καὶ πῶς ταύτης ἀπορριπτούμενοι τῷ ἐξωτέρῳ σκότει παραπέμπονται;

10 Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἕτερα τὸ γυναικόμορφον ἐκεῖνο τῆς ἀπάτης ὄργανον τῷ τρισαθλίῳ προτείνουσα καὶ κατὰ μικρὸν ὑπογοητεύουσα, ἐπέιπερ ὅλον αὐτῇ προσκλιθέντα εἶχε καὶ καθάπερ διδασκάλῳ προσέχοντα εἶδεν, ὑπολαβοῦσα δὴ, Τῆς Βασιλείας, ἔφησεν, υἱοὶ οἱ ταύτης μὲν ἐκβαλλόμενοι, τῷ σκό-
15 τει δὲ τῷ ἐξωτέρῳ καταδικαζόμενοι, οὗτοί εἰσιν, οὓς σύ τε καὶ οἱ κατὰ σέ ἀγίους καλοῦσι καὶ νομίζουσι, οἱ καὶ δαίμονας φυγαδεύουσιν καὶ πάθη θεραπεύουσιν, οἷς καὶ προσάγειν διεγνώκατε σέβας, τὸν μόνον ζῶντα καὶ ἀθάνατον καταλιπόν-
20 τες Θεόν οὗτοι γάρ, οὗτοι καὶ παρὰ τοῦ δικαίου ἐκεῖθεν ἀκούουσι κριτοῦ, «Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς». Ἐκ ταύτης οὖν τῆς πονηρᾶς καὶ ὀλεθρίου σπορᾶς τὸν ἔτοιμον εἰς γεωργίαν τῆς ζιζανίων ἑαυτῆς ποιησαμένη, τὴν λοιπὴν τῶν ἀσεβημάτων βλάβστην εὐχερῶς εἶχεν αὐτόματον ἀναφυομένην, καὶ οὕτω πάσης λύμης καὶ διαφθορᾶς τὴν ἐκεί-
25 νου ψυχὴν καρποφόρον χωρίον ἀνέδειξεν, ὡς καὶ τοὺς ἔμπροσθεν πάντας ἐπ' ἀσεβείᾳ βεβημένους, καὶ μάλιστα ταύτη παιδᾶς νομισθῆναι τῇ ἐκείνου παραμετρομένους ῥαδιουργία τε καὶ τοῖς ἐπικλόποις ἤθεσι, καὶ τῇ ἄλλῃ τῆς ἀπάτης μηχανουργία τε καὶ περινοῖα. Οἱ μὲν γάρ πρὸ αὐτοῦ, εἰ καὶ τῷ βορβόρῳ
30 τῆς ἀκολασίας καὶ τῇ ἄλλῃ τῶν ἔργων ἀρρητουργία καὶ ταῖς εἰς Θεὸν ἀνυπερβλήτοις βλασφημίαις τὸ πρωτεῖον εἶχον, ἀλλ' οὖν βδελυκτοὶ τε καὶ ἀποτρόπαιοι μικροῦ πᾶσιν ἐνομίζοντο

ἐπιθυμία τοῦ ἀπατημένου γι' αὐτὰ πού ζητοῦσε, ἀναρριπίζοντας αὐτήν καὶ ἐνισχύοντας καὶ ἄλλο τὴ φλόγα τῆς, αὐτὸ πού ἐπιθυμοῦσε νὰ ἐπιτύχει δὲν τοῦ τὸ ἔδινε, ἀλλὰ τοῦ πρότεινε ἕναν εὐαγγελικὸ λόγο γιὰ νὰ τῆς πεί γιὰ ποιούς νομίζει ὅτι ὁ Κύριος τὸ εἶπε· «Πολλοὶ θὰ ἔρθουν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τὴ δύση καὶ θὰ καθίσουν μαζὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Ἰακώβ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας θὰ ἐκδιωχθοῦν στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο»¹⁵. Ποιοὶ ὑποπτεύεσαι ὅτι εἶναι οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας, πού ἀπορρίπτονται ἀπὸ αὐτὴ καὶ παραπέμπονται στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο;

Τέτοια καὶ ἄλλα ὅμοια ἐκεῖνο τὸ γυναικόμορφο ὄργανο τῆς ἀπάτης προτείνοντας στὸν τρισάθλιο καὶ μαγεύοντάς τον λίγο λίγο, ὅταν πιά εἶδε πῶς τὸν εἶχε ὀλόκληρο στὰ γόνατά τῆς καὶ τὴν πρόσεχε σὰν κάποιον δάσκαλο, παίρνοντας λοιπὸν τότε τὸ λόγο εἶπε· Οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας πού ἀποβάλλονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ καταδικάζονται στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο εἶναι αὐτοὶ πού ἐσὺ καὶ οἱ ὅμοιοί σου τοὺς ὀνομάζετε καὶ τοὺς θεωρεῖτε ἁγίους, οἱ ὅποιοι καὶ τοὺς δαίμονες φυγαδεύουν καὶ τὶς ἀσθένειες θεραπεύουν, στοὺς ὁποίους καὶ συνηθίσατε νὰ ἀποδίδετε τὸν σεβασμὸ σας, ἐγκαταλείποντας τὸν μόνον Θεὸ πού ζεῖ καὶ εἶναι ἀθάνατος. Γιατὶ αὐτοὶ ἀκριβῶς εἶναι πού ἀκοῦν ἀπὸ τὸν δίκαιο κριτὴ νὰ τοὺς λέγει· «Μακριὰ ἀπὸ ἐμένα, γιὰτι ποτὲ δὲν σᾶς γνώρισα»¹⁶. Ἀπὸ αὐτὴ λοιπὸν τὴν κακὴ καὶ ὀλέθρια σπορὰ συνάπτοντας μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς τὸν ἔτοιμο γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν ζιζανίων, εἶχε τὴν ὑπόλοιπη βλάστηση νὰ φυτρώνει αὐτόματα μὲ εὐκολία, καὶ ἔτσι κατέστησε τὴν ψυχὴ ἐκείνου καρποφόρο χωράφι κάθε ἀκαθαρσίας καὶ διαφθορᾶς, ὥστε καὶ ὅλοι οἱ προηγούμενοι διαβόητοι γιὰ τὴν ἀσέβειά τους, καὶ μάλιστα γι' αὐτὴν, νὰ θεωρηθοῦν μικρὰ παιδιὰ συγκρινόμενοι μὲ τὴ ραδιουργία καὶ τὴ δολιότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἄλλη ἐφευρετικότητα στὴν ἀπάτη καὶ τὴ σκευωρία. Γιατὶ οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ἂν καὶ εἶχαν τὸ πρωτεῖο στὸν βόρβορο τῆς ἀκολασίας καὶ στὴ διάπραξη τῶν ἄλλων ἀθέμπτων ἔργων καὶ στὶς ἀνυπέρβλητες βλασφημίες πρὸς τὸν Θεό, ὥστόσο θεωροῦνταν σιχαμεροὶ καὶ βδελυροὶ ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς

16. Ματθ. 7, 23.

τοῖς ἀνθρώποις τῷ προδήλῳ τοῦ μύσου, ὧν ἐτόλμων, πάντας ἔχοντες μισοῦντας. Καὶ ὀλίγους ἦν ὄρᾱν πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπάτην μεταχωροῦντας, ἀπερικαλύπτων καὶ χωρὶς τεχνασμάτων τῶν ἀσέμνων ἔργων προκειμένων καὶ τῆς ἀνέδην ἀποστα-
5 σίας εἰς προφυλακὴν ἀρκούσης τοῦ μὴ θᾶπτον πρὸς αὐτὴν ὑπολισθαίνειν καὶ ἀθρόον θήραμα τοῦ Πονηροῦ τ' ἀνθρώπινα γίνεσθαι.

κβ'. Οὗτος δὲ τὰ τῶν μισμάτων πρόδηλα περικόπτων καὶ ἃ κατέλιπε τῆς ἀκολασίας ἐπικαλύπτων, τὰ τε μὴ δ' ἀκοῆ
10 φορητὰ τῶν ἀσεβημάτων ἢ συστέλλων ἢ καταμιγνύς τοῖς ἀνεκτοτέροις, καὶ σύμπαν εἶπειν κωδίῳ προβάτου τὸν λύκον ἐναποκρύπτων, πολλοῖς μὲν ἔδοξε διδάσκαλος εὐσεβείας καὶ ὁδηγὸς σωτηρίας, πολλοὺς δ' ἀπροόπτως αὐτῷ καταποθέντας, τῷ βαράθρῳ τῆς ἐσχάτης ἀπωλείας κατεκροῆμνισε. Καὶ γὰρ
15 οὐδὲ τοῖς πρότερον ἀμελούμενον ὅμως καὶ τοῦτο αὐτῷ σπουδαιότερον μεμηχάνηται, ὥστε μὴ κατ' ἀρχὰς εὐθύς τοῖς αὐτῷ μνεῖσθαι προσερχομένοις τὰ τελειότερα τῶν ἀσεβημάτων θαρρεῖν, μὴδὲ τῶν μυστηρίων προτιθέναι τὰ ἐξάγιστα, ὧν ἐστι
20 τὸ κεφάλαιον ἄρνησις παντελῆς Θεοῦ, καὶ τοῦ διαδόλου δόξα καὶ κράτος, καὶ δημιουργίας ἰσχύς καὶ τιμὴ καὶ οἰκείωσις. Οὐδὲν οὖν ἐκεῖνος τοιοῦτον κατεπίστευεν τοῖς ἄρτι μνουμένοις Ἄλλὰ πρῶτα μὲν τοῖς εὐαγγελικοῖς ἐπειρᾶτο καταρροθμίξειν ῥήμασιν αὐτῶν τὰ ἦθη, καὶ ἃ μὴδὲν ἐκέλευσε περὶ δόγματος, καὶ τούτοις τέως κατακηλεῖν τε καὶ καταγοητεύειν
25 ἐπεχειρεῖ, καὶ χειροῆθεις ἀπεργάζεσθαι τοὺς μυσταγωγουμένους. Ἐπειδὴν δ' εὖνους εἶχε καὶ ὡς διδασκάλῳ καὶ σωτηρίας ἑώρα προσανέχοντας ὁδηγῶ, τότε καὶ τὸν ὅλον τῆς ἀποστασίας ἰὸν χανδὸν αὐτοῖς παρεῖχεν ἐκροφεῖν, καὶ τετελεσμένους ὁμοίως ἐκείνῳ ἀνηγόρευέ τε καὶ ἀνεκῆρυττε τὴν ἀσέβειαν.
30 Τυχικὸν δ' αὐτὸν καὶ οὗτος ὁ τρισαλιτήριος ἐπωνόμαζεν, οὐ τὴν κλησιν ἐκκλέπτων μόνον τοῦ μακαρίου Παύλου μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν καὶ ὑπόστασιν εἰς ἑαυτὸν μεταπλάσσω καὶ παραχαράσσω καὶ ὑποβαλλόμενος· οὐ γὰρ

ἀνθρώπους, ἐπειδὴ μὲ τὴν ὀλοφάνερη βδελυρότητά τους ἐπέσυραν μὲ ὅσα τολμοῦσαν τὸ μίσος ὄλων. Καὶ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς λίγους μόνο νὰ μετακινοῦνται στὴν δική τους ἀπάτη, ἀφοῦ τὰ ἄσεμνα ἔργα τους βρίσκονταν μπροστὰ στὰ μάτια τους ἀπερικάλυπτα καὶ χωρὶς τεχνάσματα, καὶ ἡ ὀλοφάνερη ἀδιάντροπη ἀποστασία ἦταν ἀρκετὴ πρὸς προφύλαξιν γιὰ νὰ μὴν διολισθαίνουν εὐκόλα σ' αὐτὴν καὶ γίνονται οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ μὰ λεία τοῦ Πονηροῦ.

22. Αὐτὸς ὅμως περιορίζοντας τὰ φανερά μιάσματα καὶ περικαλύπτοντας ὅσα ἀπὸ τὴν ἀκολασία ἄφηνε, καὶ τὰ ἀσεδήματα πού οὔτε στὴν ἀκοή εἶναι ἀνεκτὰ ἢ περιορίζοντας ἢ ἀναμγνύοντάς τα μὲ πιὸ ἀνεκτὰ, καὶ γιὰ νὰ μιλήσω γενικά, κρύβοντας τὸν λύκο μέσα σὲ προβεῖα προβάτου, ἀπὸ πολλοῦς θεωρήθηκε δάσκαλος τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ ὁδηγὸς πρὸς τὴ σωτηρία, ἐνῶ πολλοὺς πού τοὺς κατάπιε ἀπρόοπτα τοὺς κατακρήμνισε στὸ βάραθρο τῆς φοβερότερης ἀπώλειας. Γιατὶ καὶ οἱ προγενέστεροι βέβαια αὐτὸ δὲν τὸ ἀμελοῦσαν, ὅμως αὐτὸς καὶ αὐτὸ τὸ μηχανεύθηκε μὲ μεγαλύτερη ἐπιμέλεια, φροντίζοντας δηλαδὴ νὰ μὴν ἐμπιστευέται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ τελειότερα ἀσεδήματα σὲ ἐκείνους πού προσέρχονταν σ' αὐτὸν γιὰ νὰ διδαχθοῦν, οὔτε νὰ τοὺς παρουσιάζει τὰ φρικτότερα μυστήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερο εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἄρνηση τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ διαδόλου δόξα καὶ δύναμη καὶ ἰσχύς τῆς δημιουργίας καὶ τιμὴ καὶ σφετερισμός. Τίποτε τέτοιο λοιπὸν ἐκεῖνος δὲν ἐμπιστευόταν σὲ ἐκείνους πού μουῦνταν πρόσφατα, ἀλλὰ πρῶτα ἐπιχειροῦσε νὰ ρυθμίζει μὲ τὰ εὐαγγελικὰ λόγια τὰ ἦθη τους καὶ μὲ ὅσα δὲν ἀναφέρονταν καθόλου στὰ δόγματα, καὶ μὲ αὐτὰ ἐπιχειροῦσε νὰ μαγεύει καὶ νὰ παραπλανᾷ καὶ νὰ κάνει τοῦ χειροῦ του ἐκείνους πού δίδασκε. Ὅταν λοιπὸν κέρδιζε τὴν εὐνοιά τους καὶ ἔβλεπε ὅτι τὸν πρόσεχαν σὰν δάσκαλο καὶ ὁδηγὸ τῆς σωτηρίας, τότε τοὺς ἔδινε νὰ ροφήξουν ἀχόρταγα καὶ ὄλο τὸ δηλητήριο τῆς ἀποστασίας, καὶ τοὺς ὀνόμαζε καὶ ἀνακήρυττε ὅτι ἦταν ὅμοια μ' ἐκεῖνον μνημένοι στὴν ἀσέβεια. Κι αὐτὸς ὁ τρισαλιτήριοις ὀνόμασε τὸν ἑαυτοῦ Τυχικό, κλέβοντας ὄχι μόνο τὸ ὄνομα τῶν μαθητῶν τοῦ μακάριου Παύλου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν ὑπόστασι τὴν μετέπλαθε στὸν ἑαυτοῦ καὶ τὴν παραχάραζε καὶ τὴν

ἄλλον τινά (ὡ μωραῖς γλώσσης, μωροτέρας δι' ἀκοῆς τῶν παραδεχομένων!), ἀλλ' ἐκεῖνον εἶναι τὸν Τυχικὸν ἑαυτὸν ἑτερατολόγει, ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀποστόλου φερόμενόν τε καὶ πολλαχοῦ μνήμης ἐπαινουμένης ἀξιούμενον.

5 Τοῦτο δὲ τὸ κακόπλαστόν τε καὶ ἀναιδές καὶ ἠλίθιον καὶ ἄθεον, καὶ οὐ μὴ ἔστι παρ' οὐδεμιᾶ τῶν πώποτε γεγενημένων αἰρέσεων παραπλήσιον, τοῦτο δὴ καταβαλὼν καὶ προθεμελιώσας ταῖς τῶν ἠπατημένων ψυχαῖς ἐκεῖθεν ἐπωκοδόμει τὰ ἄλλα· κήρυκά τε γὰρ ἀπεστάλθαι πρὸς αὐτοὺς παρ' αὐτοῦ,
 10 καὶ ἃ διαγγέλλει καὶ λέγει, μὴ τῆς αὐτοῦ σοφίας εἶναι, τοῦ δὲ διδάξαντος καὶ ἀπεσταλκότης Παύλου παραγγέλματα. Καὶ ὁ πολλάκις τοῖς ἔτι μᾶλλον μυστικωτέροις τὴν ἀσεβειαν Πνεῦμα καὶ Παράκλητον ὑμῶν ἑαυτὸν, εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν τοῦ θεσπεσίου Παύλου πρὸς τὸ ἄλλο πλῆθος κατέλεγεν ἑαυ-
 15 τόν, ἐπτακοσίων ἐτῶν ἐγγὺς μεταγενέστερος καὶ Παύλου καὶ Τυχικοῦ γεγονώς. Καὶ γὰρ ὁ κατάρατος οὗτος καὶ τερατίας ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐγνωρίζετο χρόνοις κήρυξ τῆς ἀσεβείας ὡς οὐπω τις διάπυρος ἕτερος. Πολλὰς γὰρ ὁ πλάνος πόλεις περιῆλθε καὶ χώρας, θηρῶν, ἀπατῶν, καὶ παγιδεύων τὰς τῶν
 20 ἀπλουστέρων, οἴμοι, ψυχάς, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ ψεύδους ὡς ἀληθῶς υἱὸς ἐν μιᾷ τῶν αὐτοῦ φησιν ἐπιστολῶν· «Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ νότου ἔδραμον κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον Χριστοῦ τοῖς ἑμοῖς γόνασιν». Εἰ γὰρ ὡς ἐν πᾶσιν οὕτω κἀνταῦθα ἠλαζονεύετο, ἀλλ' οὖν οὐκ ὀλίγον δρό-
 25 μον ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ καὶ τῶν πειθομένων ἀπωλείας κατεβάλετο. Ἐγγὺς δὲ καὶ οὗτος τριάκοντα ἔτη ἐπὶ τοῖς τέσσαρσι τῆς ἀσεβείας προέστη, καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς πλάνης διήνυσεν.

Εἰρήνη δὲ τῆνικαῦτα τὸ φιλόθεον ἐκεῖνο καὶ θεομακάριον γύναιον τῆς βασιλείου ἀρχῆς ἐπεστάτει, ἠνίκα τῷ φρονήματι
 30 τῆς ἀποστασίας ὁ θεομάχος οὗτος καὶ θεοβλαθῆς ἠκμαζεν, ἐξ οὗ χρόνου μέχρι τοῦ παρόντος ἢ νῦν ἐπιχωριάζουσα ἀσεβεία τῆς ἐκεῖνου μὲν ἤρτηται διδασκαλίας, παρενδοκιμεῖ δὲ τὰς

ὑποκρινόταν. *Οχι δηλαδή πὺς ἦταν κάποιος ἄλλος (πόσο ἀλήθεια ἀνόητη γλώσσα καὶ ἀκοή πιὸ ἀνόητη τῶν ἀκροατῶν του), ἀλλὰ τερατολογοῦσε ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν ἐκεῖνος ἢ Τυχικός, πὺ ἀναφέρεται στὶς ἐπιστολές τοῦ Παύλου, καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα γινόταν ἄξιος ἐπαινετικῆς ὑπόμνησης.

Κι αὐτὸ τὸ κακόπλαστο τὸ γεμᾶτο ἀπὸ ἀναΐδεια καὶ βλακεία καὶ ἀθεΐα, πὺ ποτε καμμιά ἄλλη αἴρεση ἀπὸ ὅσες ὑπῆρξαν δὲν ἔχει τὸ ὅμοιό της, αὐτὸ προκαταβάλλοντας καὶ θέτοντας ὡς θεμέλιο μέσα στὶς ψυχές ἐκείνων πὺ ἀπατοῦσε, πάνω σ' αὐτὸ ἐποικοδομοῦσε τὰ ὑπόλοιπα. *Ὅτι δηλαδή στάλθηκε σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Παῦλο ὡς κήρυκας καὶ ὅτι ὅσα διακηρύττει καὶ διδάσκει, δὲν εἶναι δική του σοφία, ἀλλὰ παραγγέλματα τοῦ Παύλου πὺ τὸν δίδαξε καὶ τὸν ἔστειλε. Κι αὐτὸς πὺ πολλές φορές ἐξυμνοῦσε τὸν ἑαυτὸ του σὲ ἐκείνους πὺ ἦταν βαθύτερα μνημένοι στὴν ἀσέβεια, ὅτι ἦταν τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Παράκλητος, κατέτασσε στὸ ἄλλο πλῆθος τὸν ἑαυτὸ του στὸ χορὸ τῶν μαθητῶν τοῦ θεσπέσιου Παύλου, ἐνῶ ἦταν σχεδὸν ἑπτακόσια χρόνια μεταγενέστερος ἀπὸ τὸν Παῦλο καὶ τὸν Τυχικό. Γιατὶ αὐτὸς ὁ καταραμένος τερατολόγος φημιζόταν στοὺς χρόνους μας θερμὸς κήρυκας τῆς ἀλήθειας ὅσο κανένας ἄλλος. Αὐτὸς ὁ πλάνος περιῆλθε πολλές πόλεις καὶ χῶρες, θηρεύοντας, ἀπατώντας καὶ παγιδεύοντας, ἀλλοίμονο, τὶς ψυχές τῶν ἀπλούστερων, ὅπως ἀληθινὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ υἱὸς τοῦ ψεύδους γράφει σὲ μὰ του ἐπιστολή. *Ἀπὸ ἀνατολῆ καὶ δύση, ἀπὸ βορρὰ καὶ νότο, ἔτρεξα κηρύττοντας τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ μὲ κόπο τῶν ποδιῶν μου". *Ἄν δηλαδή ὅπως σὲ ὅλα, ἀλαζονευόταν καὶ γι' αὐτό, ὡστόσο δὲν ἔκανε πράγματι λίγο δρόμο γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς δικῆς του καὶ ἐκείνων πὺ τὸν πίστευαν. Τριάντα τέσσερα σχεδὸν χρόνια καὶ αὐτὸς ἦταν ἀρχηγὸς τῆς αἵρεσης καὶ ἀγωνίσθηκε τὸν ἀγῶνα τῆς πλάνης.

Τὴ βασιλικὴ ἐξουσία τότε τὴν εἶχε ἡ Εἰρήνη, ἐκείνη ἡ φιλόθεη καὶ θεομακάριστη γυναίκα, ὅταν βρισκόταν στὴν ἀκμή του μὲ τὰ ἀποστασιακὰ φρονήματά του αὐτὸς ὁ θεομάχος καὶ θεοβλαθής, καὶ ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀτυχὴ ἡμέρα μέχρι σήμερα ἡ ἀσέβεια πὺ σήμερα ἐπικρατεῖ παντοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ διδασκαλία ἐκείνου. Ξε-

ἀντιτέχνους, κὰν πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτὴ τε καὶ αἱ παρασπίζουσαι ταύτη φέρωσιν ὄλεθρον. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' αὐτὸν οἱ τάλανες τῶν μαθητευθέντων θειάζουσιν, ὥστε ἄλλα τε ἄτοπα περὶ αὐτοῦ καὶ ἀκοῆ ἀνύποιστα φθέγγονται, καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὰς ἰδίας προσευχάς, μᾶλλον δὲ ὑλακάς, ἐπισφραγίζουσιν, “Ἡ εὐχή”, λέγοντες, “τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐλεήσει ἡμᾶς”. Ἐκάλει δ' οὗτος ὁ σκολιὸς ὄφις ἑαυτὸν καὶ θυρωρὸν καὶ ποιμένα καὶ ὄδηγόν. Γράφει γὰρ τοῖς ἐν Κολωνείᾳ: “Τὸ δόκιμον ὑμῶν τῆς πίστεως προεγνωκότας ὑπόμνησιν πρὸς
 10 ὑμᾶς ποιούμεθα, ὅτι ὥσπερ αἱ παρελθοῦσαι Ἐκκλησιαὶ ποιμένας καὶ διδασκάλους ἐδέξαντο” (λέγει δὲ Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς ἄλλους, οὓς ὁ λόγος ἀνωτέρω ἠριθμήσατο), “οὕτω καὶ ὑμεῖς λαμπάδα φαεινὴν καὶ λύχνον φαίνοντα καὶ ὄδηγὸν σωτηρίας ἐδέξασθε κατὰ τὸ γεγραμμένον «Ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς
 15 σου ἀπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται»”. Καὶ μετ' ὀλίγα: “Μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον, ταύτας δὲ τὰς ἐπαγγελίας ἔχοντες παρὰ Θεοῦ θαρσεῖτε. Ἡμεῖς γὰρ πεπεισμένοι ὄντες ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐγράψαμεν ὑμῖν, ὅτι ὁ θυρωρὸς καὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ ὄδηγὸς τοῦ σώματος τοῦ
 20 Χριστοῦ, καὶ ὁ λύχνος τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, ἐγὼ εἰμι καὶ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος”.

Οὗτος οὖν (ὡ τί ἂν τις αὐτὸν εἰπὼν ἀξίως εἴποι,) ἀλλ' οὖν ὁ κάκιστος καὶ ἀθεώτατος ἀνθρώπων ὑπεράνω φέρων ἑαυτὸν καὶ ὑψῶν, ἀξίαν μὲν, ὡς ὕστερον δηλωθήσεται, πτώσιν κατη-
 25 νέχθη, γράφει δ' οὖν καὶ πρὸς Λέοντά τινα Μοντανόν: “Σὺ δὲ τήρησον σεαυτόν, ἔνδος τὸ τέμνειν τὴν ἀκλινην πίστιν· τίνα γὰρ κατηγορίαν ἔχεις καθ' ἡμῶν; Μὴ τίνα ἐπλεονέκτησα ἢ ὑψηλοφρόνησα; Οὐ δύνασαι εἰπεῖν. Εἰ δὲ καὶ εἴπῃς, ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής, ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο μισῆσαί σε,
 30 ἀλλὰ παρακαλέσαι ὡς ἐδέξω ἀποστόλους καὶ προφήτας, οἵτινές εἰσι τέσσαρες, δέξαι καὶ ποιμένας καὶ διδασκάλους, ἵνα μὴ θηριάλωτος γένη”.

περνᾶ τις ἀνταγωνίστριές της, μολονότι σὸν ἴδιο ὄλεθρο ὀδηγοῦν καὶ αὐτὴ καὶ ὅσες τὴ συναγωνίζονται. Τόσο πολὺ ἐκθειάζουν αὐτὸν οἱ δύστυχοι μαθητές του, ὥστε διαδίδουν καὶ ἄλλα ἄτοπα καὶ ἀπαράδεκτα στὴν ἀκοή, καὶ μάλιστα σφραγίζουν καὶ μὲ τὸ ὄνομά του τὶς προσευχές τους, ἢ καλύτερα τὶς κραυγές τους, λέγοντας, “Ἡ εὐχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ μᾶς ἐλεήσει”. Αὐτὸ τὸ δόλιο φίδι καλοῦσε τὸν ἑαυτό του καὶ θυρωρὸ καὶ ποιμένα καὶ ὀδηγό. Πράγματι γράφει στοὺς ὀπαδούς στὴν Κολώνεια: “Γνωρίζοντας ἀπὸ πρῶτα τὴ δοκιμασμένη πίστη σας, σᾶς ὑπενθυμίζομε ὅτι, ὅπως οἱ προγενέστερες Ἐκκλησίες δέχθηκαν ποιμένες καὶ δασκάλους” (καὶ ἐννοεῖ τὸν Κωνσταντῖνο καὶ τοὺς ἄλλους πού ἀρίθμησε ὁ λόγος πρὸ πάνω), “ἔτσι καὶ ἐσεῖς μὲ δεχθήκατε λαμπάδα φωτεινὴ καὶ λύχνο πού φωτίζει καὶ ὀδηγὸ σωτηρίας, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ: «ἂν τὸ μάτι σου εἶναι καθαρὸ, ὅλο τὸ σῶμα σου θὰ εἶναι φωτεινόν»¹⁷”. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα λέγει: “Νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατήσῃ κανένας μὲ κανένα τρόπο, καὶ ἀφοῦ ἔχετε αὐτὲς τὶς ὑποσχέσεις ἀπὸ τὸν Θεὸ, νὰ ἔχετε θάρρος. Γιατὶ ἐμεῖς, ἔχοντας βαθιὰ ἐμπιστοσύνη σ’ ἐσᾶς, σᾶς γράψαμε, ὅτι ὁ θυρωρὸς καὶ ὁ ποιμένας ὁ καλὸς καὶ ὁ ὀδηγὸς τοῦ σώματος Χριστοῦ καὶ ὁ λύχνος τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ εἶμαι ἐγώ, καὶ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες, μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου”.

Αὐτὸς λοιπὸν (ἀλήθεια πῶς νὰ τὸν ὀνομάσω πού νὰ τοῦ ἀξίξει;), αὐτὸς ὁ κάκιστος καὶ ὁ πρὸ ἄθεος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀνεβάζοντας τὸν ἑαυτό του στὰ ὕψη, ὑπέστη πτώση σὸν γκρεμὸ ἀντάξιά του, ὅπως θὰ δηλώσω πρὸ κάτω. Γράφει λοιπὸν καὶ σὲ κάποιον Λέοντα Μοντανό. “Ἐσὺ φύλαξε τὸν ἑαυτό σου, σταμάτησε νὰ διασπᾶς τῆς ἀδιαίρετη πίστη· γιατί σὲ τί μπορεῖς νὰ μὲ κατηγορήσεις; Μήπως ἀδίκησα κάποιον ἢ μήπως ἔδειξα ὑψηλοφροσύνη; Δὲν μπορεῖς νὰ τὸ πεῖς. Κι ἂν τὸ πεῖς, ἡ μαρτυρία σου δὲν θὰ εἶναι ἀληθινή. Ἐγὼ βέβαια, μὴ γένοιτο νὰ σὲ μισήσω, ἀλλὰ θὰ σὲ παρακαλέσω, ὅπως δέχθηκες ἀποστόλους καὶ προφῆτες, οἱ ὅποιοι εἶναι τέσσερες, δέξου καὶ ποιμένες καὶ δασκάλους, γιὰ νὰ μὴ γίνεις λεία τοῦ θηρίου”.

17. Ματθ. 6, 22.

Οὕτω μυρίαῖς ἑαυτὸν μετέπλαττεν μορφαῖς πρὸς τὰ διά-
 φορα τῶν ἀπατωμένων ἀρμοζόμενος ἦθη. Καὶ νῦν μὲν γίγας,
 νῦν δὲ πίθηκος, νῦν δὲ λέων, νῦν δ' ἀλώπηξ, νῦν δ' ἄλλο τι καὶ
 ἄλλο τι καὶ ἄλλο τυπούμενός τε καὶ διαπλαττόμενος. Ἀλλα-
 5 χοῦ δὲ πάλιν λέγει· “Ἡ πρώτη πορνεία, ἣν ἐκ τοῦ Ἀδάμ περι-
 κείμεθα, εὐεργεσία ἐστίν, ἡ δὲ δευτέρα μείζων ἐστί, περὶ ἧς
 λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος, «Ὁ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁ-
 μαρτάνει»”. Πορνείαν δὲ ταύτη λέγων ὁ ἐξάγιστος τὴν ἐκ τῶν
 αὐτοῦ ὀδελυρῶν δογμάτων ἀναχώρησιν, ἐκάλει δὲ σῶμα Χρι-
 10 στοῦ ἑαυτόν. Διὰ τοῦτο τοὺς ἀποφοιτῶντας αὐτοῦ τε καὶ τῶν
 θεοστυγῶν αὐτοῦ ἐντολῶν τῷ τῆς πορνείας ἀλῶναι διελοι-
 δορεῖτο πάθει. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς αὐτῆς ἐχόμενα θεοβλα-
 βείας καὶ τερατολογίας ἐν πολλοῖς αὐτοῦ τῶν μιαρῶν γραμ-
 μάτων ἐστὶν ἐνιδεῖν, ἃ δευτέρου ἂν εἶη λόγου καὶ ἰδιάζοντος
 15 καθεξῆς διελθεῖν καὶ στηλιτεῦσαι, καὶ εἴ τι ἄλλο τούτοις συνήρ-
 τηταί τε καὶ συνδιαπλέκεται. Καὶ γὰρ καὶ ἅπερ εἴρηται πρὸς
 ἔνδειξιν μόνον ἐρρέθη τῆς πολυπλόκου ταύτης καὶ πολυμηχά-
 νου θεομαχίας.

κγ'. Μηδεὶς δὲ οἰέσθω ῥίζης ἐτέρας βλάστημα εἶναι, παρ'
 20 ἣν ἐρρίζωσεν ὁ θεομάχος Μάνης τὴν παραφυάδα ταύτην τῶν
 δυσσεβῶν Σεργίου δογμάτων. Μία μὲν γὰρ ἐστὶ καὶ ἡ αὐτὴ
 καὶ τὸν αὐτὸν ψυχόλεθρον καρπὸν φέρει. Ἦνίκα δὲ Σέργιος
 τοῦ διδασκαλικοῦ τῆς ἀποστασίας ἐπέβη θρόνου, θέλων πολ-
 λούς ἀποπλανῆσαι τῆς Καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας,
 25 σχίζεται μὲν περιφανῶς, μέχρι τότε καιροῦ συναγελαζομένων
 ἀλλήλοις, τοῦ ῥυπαροῦ Βαάνου, ἀναδέχεται δὲ κατ' ἐνώπιον
 τῶν μαθητῶν καὶ τὴν κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ φιλονεικίαν καὶ
 μάχην, καὶ ἡ στάσις αὐτοῦ δραματουργεῖται δημοσίῳ θεάτρῳ,
 δι' ἧς ἐτέχναζεν δελεάζειν, καὶ τῆς οἰκείας πλάνης ἔλκειν ὀπί-
 30 σω ἄλλους τε ὅσους ἐδύνατο καὶ οἵτινες ἠταιρίζοντο τὸν Βα-
 άνην. Ἦν δὲ αὐτῷ καὶ σκηνὴ ἀρετῶν προβεβλημένη, μέγα
 δέλεαρ τῶν προσιόντων, καὶ ταπεινὸν ἦθος καὶ δεξιώσεως

Ἔτσι μετέπλαθε τὸν ἑαυτό του σὲ ἄπειρες μορφές, προσαρμοζόμενος στὰ διάφορα ἦθη ἐκείνων πού ἀπατοῦσε. Καὶ τὶ μὰ γινόταν γίγαντας, τὴν ἄλλη πίθηκος, τὴν ἄλλη λιοντάρι, τὴν ἄλλη ἀλεπού, καὶ τὴν ἄλλη παίρνοντας καὶ μεταπλαθόμενος σὲ ἄλλη καὶ ἄλλη καὶ ἄλλη μορφή. Ἄλλοῦ πάλι λέγει: “Ἡ πρώτη πορνεία, πού φέρομε ἐπάνω μας ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, εἶναι εὐεργεσία, ἡ δεύτερη εἶναι μεγαλύτερη, καὶ εἶναι αὕτη γιὰ τὴν ὁποία μιλᾷ ὁ Ἀπόστολος: ὅτι ὅποιος πορνεύει, ἁμαρτάνει στὸ δικό του σῶμα»¹⁸”. Καὶ τέτοια πορνεία ἐννοεῖ ὁ ἀλιτήριος τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ βδελυρὰ δόγματα του, ὀνομάζοντας σῶμα Χριστοῦ τὸν ἑαυτό του. Γι’ αὐτὸ ἐκείνους πού ἀπομακρύνονταν ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὶς θεομίσητες ἐντολές του τοὺς κατηγοροῦσε ὅτι εἶχαν κυριευθεῖ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς πορνείας. Καὶ πολλὰ ἄλλα γεμᾶτα ἀπὸ τὴν ἴδια ἀσέβεια καὶ τερατολογία μπορεῖ νὰ διαπιστώσει κανεὶς σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ μαρὰ γραπτὰ του, τὰ ὁποῖα χρειάζονται δεύτερο καὶ εἰδικότερο λόγο γιὰ νὰ τὰ ἐκθέσει κανεὶς ἕνα ἕνα καὶ νὰ τὰ στηλιτεύσει καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο συνδέεται καὶ διαπλέκεται μ’ αὐτά. Γιατὶ βέβαια καὶ αὐτὰ πού εἰπώθηκαν, λέχθηκαν ἀπλῶς καὶ μόνο γιὰ νὰ δείξουν αὐτὴν τὴν πολὺπλοκή καὶ πανούργα μάχη ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

23. Κανένας λοιπὸν ἂς μὴ νομίζει ὅτι εἶναι βλάστημα ἄλλης ρίζας, κοντὰ στὴν ὁποία ρίζωσε ὁ θεομάχος Μάνης τὴν παραφυάδα τῆς αἰρετικῆς διδασκαλίας τοῦ Σεργίου. Γιατὶ εἶναι μία καὶ ἡ αὕτη καὶ παρᾶγει τὸν ἴδιο ψυχόλεθρο καρπὸ. Ὅταν ὅμως στὸν διδασκαλικὸ θρόνο τῆς ἀποστασίας ἀνέβηκε ὁ Σέργιος, θέλοντας νὰ παραπλανήσει πολλοὺς ἀπὸ τὴν καθολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἀποσχίζεται φανερὰ ἀπὸ τὸν ρυπαρὸ Βαάνη πού μέχρι τότε συναγελάζονταν μεταξύ τους, καὶ ἀρχίζει μπροστὰ στοὺς μαθητὲς του τὴ φιλονικία καὶ τὴ μάχη ἐναντίον του, καὶ ἡ διάστασή του διαδραμάτιζε σὲ δημόσιο θέατρο, μὲ τὴν ὁποία μηχανευόταν νὰ δελεάσει καὶ νὰ σύρει στὴ δική του ἀπάτη καὶ ἄλλους ὅσους μπορούσε καὶ οἱ ὁποῖοι ἦταν ὀπαδοὶ τοῦ Βαάνη. Εἶχε προβάλει μάλιστα καὶ μὴ σκηνὴ τῶν ἀρετῶν του, μεγάλο δόλωμα γιὰ ἐκείνους πού προσέρχονταν, καὶ ταπεινὴ συμπεριφορὰ καὶ ὑποκριτικὸ

18. Α΄ Κορ. 6, 18.

κατεσχηματισμένος τρόπος καὶ ἡμερότης οὐ τοὺς οἰκείους ὑποσυναίνουσα μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τραχύτερον διακειμένους ὑπολεαίνουσά τε καὶ συλαγωγούσα. Ἄλλὰ γὰρ τὸ μὲν ῥυπαρὸν τῶν μιαρῶν πράξεων τοῦ ἀντιστασιώτου Βαάνους 5 στηλιτεύειν τε καὶ ἀποπέμπεσθαι, μάλιστα γε κατὰ τὸ ἐμφανὲς μελέτην εἶχεν, πρὸς δὲ τὰ δυσσεβῆ τῶν δογμάτων κατ' οὐδὲν ἀντιπίπτων οὐδὲ διαφερόμενος ὤφθη.

Ὁ μὲν οὖν Βαάνης ἀσυνηγόρητον ἔχων τὴν τῶν ἐκθέσμων ἔργων ἐπίδειξιν ἐπὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ μόνον κατέφενυγεν, καὶ διὰ 10 τῆς τῶν προσώπων ποιότητος, ὡς ἐνόμιζε, τὸ κίβδηλον αὐτοῦ καὶ κατεστνηγμένον τοῦ φρονήματος συνεκρότει τε καὶ ἀπεσέμνυνε, μαθητὴν ἑαυτὸν τοῦ Ἐπαφροδίτου εἶναι μεγαλαυχῶν, καὶ τὴν ἐκείνου τιμῶντα παράδοσιν, πρὸς τὰς ἀποτροπαίους τῶν πράξεων καὶ βδελυρὰς οὐδένα δισταγμὸν ἢ ἐρύθημα 15 φέρειν, ὡς οὐ χρὴ πράττεσθαι. Νεοφανῆ δὲ Σέργιον ἐλοιδορεῖτο, καὶ μηδένα τῶν ἐπισήμων διδασκάλων μῆτε ἰδεῖν, μῆτε ἀκροατὴν χρηματίσαι, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν ἐκεῖθεν σπάσαντα φωτὸς ἐν πλάνῃ καὶ ἀπάτῃ διαπορεύεσθαι. Ὁ μὲν οὖν ἐξάγιστος Βαάνης τούτοις τε τὸν ὁμότεχνον καὶ ἀντιστασιώτην ἔβα- 20 λε καὶ ἑαυτὸν ἐμεγάλυνεν, τὸ δὲ ποικίλον θηρίον ὁ Σέργιος τὸ μὴ βεδυθίσθαι περιφανῶς οὕτω τῶν πράξεων τῷ βορβόρῳ, μὴδ' οὕτως ἀπόζειν ὥσπερ ὁ Βαάνης τὴν ἀκαθαρσίαν, ἀλλὰ πολλοῖς ταύτην καὶ ῥημάτων καὶ φασμάτων παρακαλύμμασι περιστέλλειν ἔλαβεν ἰσχὺν εἰς δύο τὴν ἀποστασίαν σχῆσαι, καὶ 25 τοὺς μὲν ὅσοι τῆς μερίδος ὤφθησαν τοῦ Βαάνους, αὐτὸς διαπτύων Βαανίτας ἐκάλει, ἐκεῖνος δ' ἀμειδόμενος τὴν ὕβριν, ἀποτροπαίους τε οὓς ἢ μοῖρα εἶχε τοῦ Σεργίου ἐποιεῖτο καὶ Σεργιώτας ὠνόμαζεν ὁμοίως. Καὶ ἦν μὲν αὐτοῖς ἡ ἔρις καὶ στάσις καθ' ἡμέραν αὐξομένη τε καὶ κραταιουμένη καὶ τὰς 30 μιαρὰς μερίδας εἰς ἄσπονδον ἔχθραν καθεστῶσα.

κδ'. Χρόνῳ δὲ ὕστερον θανάτῳ τὸν δίον καταστρέψαντος Σεργίου, ἐπὶ τοιοῦτον οἱ τούτου μαθηταὶ εἰς τὴν πρὸς τοὺς Βαανίτας ἀνεροάγησαν μάχην, ὡς οὐκ ἔτι λόγοις καὶ λοιδορίαις, ἀλλὰ καὶ χερσὶ καὶ ξίφεσι κρίνεσθαι τὴν ἔριν, καὶ πολὺν

τρόπο ὑποδοχῆς, καὶ μὰ ἡμερότητα ποῦ δὲν κολάκευε μόνο τοὺς δικούς του, ἀλλὰ μαλάκωνε καὶ ἐκείνους ποῦ εἶχαν τραχύτερη διάθεση ἀπέναντί του καὶ τοὺς ἔκανε λεία του. Φαινομενικὰ βέβαια μελετοῦσε κυρίως νὰ στηλιτεύσει καὶ ν' ἀπορρίψει τὶς ρυπαρὲς καὶ μαρὲς πράξεις τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Βαάνη, ὡς πρὸς τὰ αἰρετικὰ ὅμως δόγματα τοῦ δὲν φάνηκε σὲ κανένα νὰ εἶναι ἀντίθετος οὔτε καὶ διέφερε.

Ὁ Βαάνης λοιπὸν ἐπειδὴ δὲν εἶχε κάποιους ποῦ νὰ συνηγορήσουν στὴν ἐπίδειξη τῶν παράνομων ἐνεργειῶν του, κατέφευγε μόνο στοὺς προγενέστερους του καὶ μὲ τὴν ποιότητα τῶν προσώπων, ὅπως νόμιζε, συγκροτοῦσε καὶ πρόβαλλε τὶς κίβδηλες καὶ μισητὲς ἀπόψεις του, καυχώμενος ὅτι ἦταν μαθητὴς τοῦ Ἐπαφρόδιτου, καὶ τιμώντας τὴ διδασκαλία ἐκείνου, δὲν κοκκίνιζε καθόλου οὔτε ἔνωθε δισταγμὸ γιὰ τὶς ἀποτροπιαστικὲς καὶ βδελυρὲς πράξεις, ὅτι δὲν πρέπει νὰ πράττονται. Κατηγοροῦσε τὸν Σέργιο σὰν νέο δάσκαλο, καὶ ὅτι δὲν εἶχε δεῖ οὔτε εἶχε γίνεи ἀκροατὴς κανενὸς ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους δασκάλους, καὶ γι' αὐτό, μὴ ἔχοντας ἀποσπᾶσει ἀπὸ ἐκεῖ καμμιά ἀκτίνα φωτός, βάδιζε στὴν πλάνη καὶ τὴν ἀπάτη. Ὁ τρισάθλιος λοιπὸν Βαάνης μὲ αὐτὰ πολεμοῦσε τὸν ὁμότεχνο καὶ ἀντίπαλό του καὶ ἐξύψωνε τὸν ἑαυτό του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ ποικιλόμορφο θηρίο ὁ Σέργιος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε βυθισθεῖ τόσο φανερά στὸν βόρβορο τῶν πράξεών του οὔτε ἀπέπνεε τὴ δυσσομία ὅπως ὁ Βαάνης, ἀλλὰ περιορίζε αὐτὴν μὲ πολλὰ περικαλύμματα καὶ λόγων καὶ μύθων, ἔλαβε τὴ δύναμη νὰ διαιρέσει στὰ δύο τὴν ἀποστασία, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ φάνηκαν νὰ εἶναι τῆς μερίδας τοῦ Βαάνη, αὐτὸς τοὺς ἀποκαλοῦσε περιφρονητικὰ Βαανίτες. Ἐκεῖνος πάλι, ἀνταποδίδοντας τὴν ὕβρη, θεωροῦσε βδελυροὺς ὅσους περιελάμβανε ἡ μερίδα τοῦ Σεργίου καὶ ὅμοια τοὺς ἀποκαλοῦσε Σεργιῶτες. Καὶ κάθε μέρα ἡ φιλονεικία καὶ ἡ διάσταση μεταξύ τους μεγάλωνε καὶ δυνάμωνε, θέτοντας τὶς μαρὲς μερίδες σὲ ἄσπονδη ἔχθρα.

24. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ κάποιο διάστημα, ὅταν καταστρέφοντας τὸν ἑαυτό του πέθανε ὁ Σέργιος, σὲ τέτοιο βαθμὸ συνεπλόκησαν σὲ μάχη οἱ μαθητὲς του μὲ τοὺς Βαανίτες, ὥστε ὄχι πὰ μὲ λόγια καὶ μὲ κατηγορίες, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ ξίφη νὰ κρίνεται ἡ φιλο-

φόνον τῶν Βαανιτῶν ῥυῆναι. Ἐπεκράτει γὰρ ἡ μερίς Σεργίου
 τῶ τε πλήθει, καὶ ὅτι τῆς ἐν αὐτοῖς ὀπλιτικῆς δυνάμεως ὁ ἄρ-
 χων τῇ δόξῃ προσαπέκλινε Σεργίου, καὶ ἂν εἰς τέλος, ὥσπερ
 ἦν ἄξιον, οἱ Βαανῖται ὑπὸ τῶ ὁμοδόξων καὶ ὁμοφύλων χειρῶν
 5 ὠλοθρεύθησαν, εἰ μὴ τις Θεόδοτος ὄνομα, δυσσεβῆς εἰ καὶ τις
 ἄλλος τὴν θρησκείαν, συνέκδημος Σεργίου λεγόμενος, τὸν
 φόνον ὀξέως ῥέοντα ἀνέσχε τε καὶ ἀνέκοψεν, ἄλλοις τε πολ-
 λοῖς αἰμυλίαις λόγοις καὶ τὸ κοινῇ συνοῖσον εἰσηγούμενος,
 φάμενός τε καὶ διατεινόμενος καὶ πολλοῖς κατασκευάζων ἔρ-
 10 γοις καὶ λόγοις τὸ προτεινόμενον, ὡς ἑκατέρω μερίς τῆς αὐτῆς
 εἰσι θλαστήματα σποραῖς καὶ τοῖς αὐτοῖς ἔθεσι συνηυξήθησαν
 καὶ κοινὴν τὴν δίαιταν εἶχον, καὶ ὁμονοία περιετειχίζοντο, οὐ-
 δὲν μέγα περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων στασιάζοντες, καὶ τοῦτο
 ἐκράτει χρόνοις πολλοῖς μέχρι τῆς τοῦ διδασκάλου Σεργίου
 15 ἀναδείξεως καὶ ὡς οὐ χρὴ οὐ μὲν οὖν τὴν ἐν τοσοῦτοις χρό-
 νοις σύμπτνοιάν τε καὶ συνάφειαν εἰς αἵματα καὶ σφαγὰς δια-
 λῦσαι, οὐδὲ τοὺς εἰς αὐτὰ τὰ καίρια καὶ νῦν συνημμένους τε
 καὶ ὁμοφρονοῦντας διὰ τινος προσφάτως ἀναρριπισθείσας
 διαφορὰς ὡς ἑτεροπίστους παντελῶς καὶ ἀθέους εἰς τὸν διὰ
 20 ξίφους ὄλεθρον ἀφειδῶς παραπέμπειν. Ἄλλ' ὁ μὲν τοιούτοις
 τισὶ ῥήμασι τὸν κατ' ἀλλήλων (ὡς εἶθε μὴ ὄφελεν· οὐ γὰρ ἂν ὁ
 ψυχόλεθρος πλείους ἐπενεμήθη ψυχὰς) ἔστησε φόνον.

κέ. Μιχαὴλ μέντοιγε τοῦ βασιλέως τὰ Ρωμαϊκὰ σκηπτρα
 διέποντος, ὃς ἐκ τῆς βασιλείου στολῆς εἰς τὸ τῶν μοναχῶν
 25 ἡμείφθη σχῆμα, καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντος Λέοντος
 οὐκ ἐν τῶ ῥαθύμῳ τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἔρευναν τῆς ἀποστα-
 σίας τιθεμένων, ἀλλὰ καὶ σπουδὴν τὴν πρέπουσαν ἀναδεξα-
 μένων, στέλλονται τινες τῶν οὐκ ἀσήμων ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ρω-
 μαϊκὴν ἀρχήν, τοὺς, εἴ τινες ἂν φωραθεῖεν τῆς τοιαύτης κάτο-
 30 χοι θεομαχίας, ἐπεῖτερ πολλάκις αὐτοὺς αἱ τῶν ἀρχιερέων καὶ
 ἱερέων νουθεσίαι καὶ παραινέσεις οὐδὲν οὔτε ὤνησαν, οὔτε

νεικία, καὶ νὰ τρέξει πολὺ αἷμα τῶν Βαανιτῶν. Γιατὶ ἐπικρατοῦσε ἡ μερίδα τοῦ Σεργίου καὶ ἕξαιτίας τοῦ πλήθους τῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὀπλιτῶν ποὺ ὑπῆρχαν σ' αὐτοὺς ἔκλινε πρὸς τὴ δοξασία τοῦ Σεργίου, καὶ σὺν τέλος, ὅπως ἄξιζε νὰ γίνῃ, οἱ Βαανίτες θὰ ἐξολοθρευόνταν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ὁμόδοξων καὶ ὁμοφύλων τους, ἂν κάποιος, ὀνομαζόμενος Θεόδοτος, ἀσεβέστατος θρησκευτικὰ περισσότερο ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλον καὶ ποὺ ἔλεγαν ὅτι ἦταν συνέκδημος (συνοδοιπόρος) τοῦ Σεργίου, δὲν συγκρατοῦσε καὶ δὲν ἀνέκοπτε τὸ αἷμα ποὺ ἔτρεχε ἄφθονο, καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ κολακευτικὰ λόγια, καὶ συμβουλεύοντες τὸ κοινὸ συμφέρον, τὸ ὁποῖο διακήρυττε καὶ ὑποστηρίζε καὶ μὲ πολλὰ ἔργα καὶ λόγια μηχανευόταν τὴν ὑλοποίηση τῆς πρότασής του, λέγοντας, ὅτι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη μερίδα εἶναι βλαστήματα τῆς ἴδιας σπορᾶς καὶ μὲ τὶς ἴδιες συνήθειες εἶχαν αὐξηθεῖ παράλληλα καὶ εἶχαν κοινὸ τὸν τρόπο ζωῆς καὶ περιφροροῦνταν μὲ τὰ τείχη τῆς ὁμόνοιας χωρὶς νὰ στασιάζουν καὶ πολὺ γιὰ τὰ ἀμφιβαλλόμενα σημεῖα, πράγμα ποὺ κρατοῦσε πολλὰ χρόνια μέχρι ποὺ ἀναδείχθηκε δάσκαλος ὁ Σέργιος, καὶ ὅτι δὲν πρέπει ἡ σύμπτωσις καὶ ἡ ἐνότητα τῶν χρόνων νὰ διαλυθεῖ μὲ αἷμα καὶ σφαγές, οὔτε ἐκείνους ποὺ στὰ καίρια σημεῖα εἶναι τώρα ἐνωμένοι καὶ ὁμοφρονοῦν, ἕξαιτίας κάποιων διαφορῶν ποὺ πρόσφατα ἀναζωπυρώθηκαν, νὰ τοὺς στέλνομε ἀλύπητα στὸν ὄλεθρο μὲ τὰ ξίφη σὰν νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀλλόδοξοι καὶ ἄθεοι. Καὶ αὐτὸς βέβαια μὲ κάποια τέτοια λόγια σταμάτησε τὸν μεταξύ τους φόνον (ποὺ εἶθε νὰ μὴ γινόταν αὐτό· γιατί δὲν θὰ κατέστρεφε περισσότερες ψυχές ὁ ἐξολοθρευτὴς τῶν ψυχῶν).

25. Ὄταν τὴ Ρωμαϊκὴ ἐξουσία τὴν ἀσκοῦσε ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ¹⁹, ὁ ὁποῖος ἄλλαξε τὴ βασιλικὴ στολὴ μὲ τὸ μοναχικὸ σχῆμα, καὶ ὁ Λέων, ποὺ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἔγινε βασιλεὺς, δὲν ἔδειξαν ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἀναζήτηση καὶ τὴν ἔρευνα τῆς ἀποστασίας, ἀπεναντίας ἔδειξαν τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔπρεπε, στάλθηκαν κάποιοι ἀπὸ τοὺς ὄχι ἀσημαντοὺς σὲ ὅλο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος μὲ σκοπὸ, ἂν συλληφθοῦν κάποιοι ὀπαδοὶ αὐτῆς τῆς θεομαχίας, ἐπειδὴ οἱ νοθεσίες καὶ παραινέσεις τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἱερέων ποὺ ἔγιναν

19. Ὁ Κουροπαλάτης, μὲ τὸ ἐπώνυμο Ραγκαβῆς.

μεταβάλλειν ἔπεισαν τὴν ἀσέβειαν, τούτους οὕτως ἀμεταθέτως ἔχοντας ὡς κοινὴν λύμην καὶ φθορὰν τοῦ γένους πρὸς τὸν διὰ ξίφους θάνατον ὑπάγειν. Ἦκεν οὖν τὰ προστάγματα καὶ εἰς τὴν καλουμένην χώραν τῶν Ἀρμενιακῶν. Θωμᾶς δὲ ἦν τῆνι-
 5 καῦτα Νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος καὶ τις ἕτερος Παρακονδά-
 κης ἐπώνυμος ἐξάρχων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ὅσοι τῆς κατὰ τὸν θίον σεμνότητος εἶχοντο καὶ τῆς ὑψηλοτέρας πολιτείας ἐποιοῦντο ἐπάγγελμα συντηρεῖν τὰ θέσμια. Τούτων τοίνυν τῶν ἀνδρῶν ἑκάτεροι ἅμα συνεδριάζειν μετὰ καὶ ἑτέρων τινῶν
 10 λογίων βασιλικὸν δεξάμενοι θέσπισμα, οὓς ἂν τῶν ἀποστατῶν ἢ πολιτικῇ χεῖρ εὕρισκέ τε καὶ συνελάμβανε καὶ πρὸς αὐτοὺς διεπέμπετο, ἐξήταζόν τε καὶ ἐλογοθέτουν λεπτομερέστερον, καὶ τοὺς ὑπαιτίους τῶν ἀναιτίων φυλοκρινουῦντες, τοὺς μὲν ἀπέλυον, ἔστι δ' οὓς καὶ ἐπιτιμίαις ἐκκλησιαστικοῖς καθυπέ-
 15 βαλλον, τοὺς δὲ παντελῶς ἀνιάτους οἱ πολιτικοὶ νόμοι καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρχόντων παρελάμβανε τὸ δικαιωτήριον.

Οὕτω δὲ τῆς ἐρεύνης τε καὶ κρίσεως καὶ τοῦ λογοθεσίου καὶ τῆς πράξεως προιούσης, μερίζονται τῶν εἰρημένων κρι-
 τῶν τὴν σφαγὴν οἷ τε λεγόμενοι Κυνοχωρίται, καὶ οὓς ἐπω-
 20 νόμαζον Ἀστάτους Ἦσαν δὲ οὗτοι τῶν τοῦ Σεργίου μαθη-
 τῶν οἱ λογάδες. Οἱ μὲν οὖν Ἀστατοὶ μηδενὸς ἑτέρου δεηθέν-
 τες αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς δόλω καὶ προδοσίᾳ κατασφάζουσιν τὸν εἰρημένον ἑξαρχον, τοῖς δὲ Κυνοχωρίταις, ἐπεῖπερ ἐνέδει στρατηγὸς τοῦ μιάσματος, εἰς τῶν εἰρημένων Ἀστάτων ἐπί-
 25 σταται, καὶ κατασφάζουσι καὶ αὐτοὶ τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ Θωμᾶν. Ἀνέδην δὲ τούτων οὕτω παρανομηθέντων, ὡς ἔφην, ἑκατέρας μαιφονίας ἀρχιτέκτονες, φεύγουσι μὲν σὺν τοῖς ἐπομένοις σπουδῇ ἀπὸ πάσης γῆς, ἣν ὁ Χριστιανῶν ἐκόσμη θεομὸς, παραγίνονται δὲ ἐν Μελιτινῇ, πόλει τῆς δευτέρας Ἀρ-
 30 μενίας, πολιτείαν οὖσαν τότε τῶν μισοχρίστων Σαρακηνῶν, ἧς καὶ Ἀμηρᾶς ἦρχεν, ὃν ἐπεκάλουν Μονοχεράρη, καὶ οὗτος ὁ

πολλές φορές σ' αὐτούς δὲν ὠφέλησαν σὲ τίποτε, οὔτε τοὺς ἔπεισαν νὰ ἀποβάλουν τὴν ἀσέβειά τους, αὐτοὺς ποὺ ἔμειναν ἔτσι ἀμετάπειστοι σὰν κοινὴ νόσο καὶ ὄλεθρο τοῦ γένους νὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὸ θάνατο μὲ τὸ ξίφος." Ἐφτασαν λοιπὸν οἱ διαταγές καὶ στὴ λεγόμενη χώρα τῶν Ἀρμενιακῶν. Ἐπίσκοπος τότε Νεοκαισαρείας ἦταν ὁ Θωμᾶς, καὶ ἓνας ἄλλος ὀνομαζόμενος Παρακονδάκης, ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν πρῶτος ἀνάμεσα σὲ ὅσους ζοῦσαν βίο σεμνὸ καὶ ἔργο τους εἶχαν νὰ τηροῦν τοὺς θεσμοὺς τοῦ ὑψηλότερου τρόπου ζωῆς. Καὶ οἱ δύο λοιπὸν αὐτοὶ ἄνθρωποι, μόλις δέχθηκαν τὸ βασιλικὸ διάταγμα συνεδρίασαν μαζὶ μὲ μερικοὺς ἄλλους μορφωμένους, καὶ ὅποιους ἀπὸ τοὺς ἀποστάτες εὔρισκε καὶ συνελάμβανε ἡ πολιτικὴ ἐξουσία καὶ τοὺς ἔστειλε σ' αὐτούς, τοὺς ὑπέβαλαν σ' ἐξέταση καὶ τοὺς ἀνέκριναν λεπτομερέστερα, καὶ ξεχωρίζοντας τοὺς ὑπαίτιους ἀπὸ τοὺς ἀθώους, ἄλλους ἀθώωναν, σὲ μερικοὺς ἐπέβαλλαν καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια, καὶ τοὺς τελείως ἀθεράπευτους τοὺς παραλάμβαναν οἱ πολιτικοὶ νόμοι καὶ τὸ δικαστήριον τῶν ὑπεύθυνων ἀρχόντων.

Καθὼς λοιπὸν ἐξελίσσονταν ἔτσι ἡ ἔρευνα καὶ ἡ κρίσις καὶ ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ διαδικασίᾳ, μοιράζονται τὴ σφαγὴ τῶν δικαστῶν ποὺ εἶπαμε καὶ οἱ λεγόμενοι Κυνοχωρίτες καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἀποκαλοῦσαν Ἄστατους. Αὐτοὶ ἦταν οἱ μορφωμένοι μαθητὲς τοῦ Σεργίου. Οἱ Ἄστατοι λοιπὸν χωρὶς νὰ χρειασθοῦν κανέναν ἄλλο, ἀλλὰ μόνοι τους μὲ δόλο καὶ προδοσίᾳ σφάζουν τὸν ἑξαρχο ποὺ εἶπαμε²⁰. Οἱ Κυνοχωρίτες πάλι, ἐπειδὴ τοὺς ἔλειπε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μᾶσματος τους, γίνεται ἀρχηγὸς τους ἓνας ἀπὸ τοὺς λεγομένους Ἄστατους, καὶ σφάζουν καὶ αὐτοὶ τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ Θωμᾶ. Μετὰ τὴ διάπραξη τῶν βδελυρῶν αὐτῶν παρανομιῶν, ὅπως εἶπα, οἱ ἀρχιτέκτοντες τῆς μᾶς καὶ τῆς ἄλλης μαρῆς ἐγκληματικῆς σφαγῆς φεύγουν μαζὶ μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τους μὲ διασύνη ἀπὸ ὅλη τὴ χώρα, ὅπου κυριαρχοῦσαν οἱ Χριστιανοί, καὶ φτάνουν στὴ Μελιπνή, μὰ πόλη τῆς δεύτερης Ἀρμενίας, ποὺ ἦταν τότε πολιτεία τῶν μισόχριστων Σαρακηνῶν καὶ ἄρχοντας τῆς ἦταν ὁ Ἀμηρᾶς, ποὺ τὸν ἀποκαλοῦσαν Μονοχεράρη. Καὶ ὁ μισόχριστος αὐτός, ἀφοῦ

20. Δηλαδή τὸν Παρακονδάκη.

μισόχριστος τούς μισοχρίστους φυγάδας τά τε ἄλλα φιλοφρο-
νησάμενος δεξιῶς καὶ παντός ἐλευθερώσας ἀνθρωπίνου δέ-
ους, τὸ Ἄργαοῦν, πολίχνιον οὕτω καλούμενον ἐπιχωρίῳ γλώτ-
τη, οἰκεῖν ἐπιτρέπει, ἀθροίσματος δὲ ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ τῶν
5 τὴν ἀποστασίαν φρονούντων συνερρηκότης, ὡς καὶ εἰς λη-
στρικὴν ἐξαρχεῖν ἐπιδρομὴν τε καὶ χεῖρα, πολλή καὶ πολλάκις
τῶν πλησιοχώρων Χριστιανῶν αἰχμαλωσία τοῖς ἀθέοις ἐπετη-
δεύετο. Κάκειθεν κραταιούμενον τὸ κακὸν οὐ μόνον τοὺς ἀπ'
ἀρχῆς θεραπευτὰς ἀδεῶς ἐδίδου τὴν ἀσέβειαν θρησκειν,
10 ἀλλὰ καὶ τινὰς τῶν αἰχμαλωτιζομένων πολλὴν παρεῖχε τὴν
ἐξουσίαν συναναγκάζειν εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοῖς καταπίπτειν
ἀθεότητα.

Γίνεται δὴ καὶ Σέργιος, οὐ πολλάκις ἔσχε μνήμην ὁ λόγος,
ἐκεῖσε, καὶ χρόνον τινὰ τοῖς φυγάσι διατρέψας καὶ βαθύνας
15 αὐτοῖς ἐπὶ πλέον τῆς ἀσεβείας τὰ δόγματα, τὴν ἄνωθεν ὁμως
δίχην οὐ διαδιδράσκει. Ξυλουργίας ἦν ὁ καιρὸς καὶ τεκτονι-
κῆς ὁ Σέργιος οὐκ ἀμελέτητος ἦν, καὶ δὴ καὶ συνήθης ἦν κε-
χρησθαι τῇ τέχνῃ καὶ εἰς σανίδας ἀποξέειν τῶν πρέμνων τὰ
ἐπιτήδεια. Οὗτος κατὰ τὸ σῆθηδες εἰς τὸ παρακείμενον ὄρος
20 τοῦ Ἄργαοῦ παραγεγονῶς ἔπραττε τὰ αὐτοῦ, καὶ εἰς σανίδας
τὰ ξύλα ἀπέξεεν πρὸς ταύτη δὲ ὄντα τῇ ἐργασίᾳ Τζανίων
ὄνομα, γένος ἐκ Νικοπόλεως, εὐσεβῆς τὴν θρησκείαν, τὴν γνώ-
μην ἀνδρείος καὶ τὰς χεῖρας παραπλήσιος, ὡς εἶδεν οὕτω τὸν
θεομάχον ταῖς μαγγανείαις αὐτοῦ τεθαρρηκότα καὶ ταῖς γοη-
25 τεῖαις τὴν ζωὴν πεπιστευκότα καὶ καταμόνας ξυλουργεῖν ἐ-
πηρμένον, μέγα τι καὶ διάτορον κατὰ τοῦ ἀπατεῶνος ἐμβοή-
σας καὶ τῇ φωνῇ φόβου τε καὶ ἐκπλήξεως πληρώσας, ἀφαιρεῖ-
ται μὲν αὐτός, ἄνοπλος ὢν, τὴν ἀξίνην τῶν χειρῶν, παίει δὲ
τὸν πλάνον καιρίαν, καὶ αὐταῖς ταῖς πληγαῖς ὁ πικρὸς ἐπηκο-
30 λούθησε τοῦ ἀλιτηρίου θάνατος. Οὕτω μὲν δὴ, οὕτω τὸ τῆς
ἀπάτης ὡς ἀληθῶς πνεῦμα, ὁ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ὀλετήρ,
ἢ πικρὰ καὶ βαθεῖα τῆς ἀποστασίας ρίζα, τὸ ἔσχατον καὶ χεῖ-
ρον τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντων κακῶν τῆς οἰκείας αὐτοῦ

περιποιήθηκε μὲ φιλοφροσύνη τοὺς μισόχριστους φυγάδες καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο φόβο, τοὺς παραχώρησε νὰ κατοικήσουν στὸ Ἄργαοῦ, ἓνα χωριουδάκι ποὺ λέγεται ἔτσι στὴν ἐντόπια γλῶσσα. Ἀφοῦ μαζεύθηκε ἐκεῖ πλῆθος ἀποστατῶν μέσα σὲ πολὺ λίγο χρόνο, ὥστε νὰ ἐπαρκοῦν σὲ ληστρική ἐπιδρομὴ καὶ ἐπιχείρηση, οἱ ἄθεοι ἐπιδίδονταν πολλὰς φορὲς σὲ αἰχμαλωσίαι τῶν γειτόνων Χριστιανῶν, καὶ δυναμώνοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ κακὸ, δὲν ἔδωσε τὴν ἔλευθερίαν στοὺς παλαιοὺς μόνο πιστοὺς τοὺς νὰ πιστεύουν στὴν ἀσέβεια, ἀλλὰ καὶ κάποιους ἀπὸ τοὺς αἰχμαλωτιζόμενους τοὺς ἔδινε μεγάλη ἐξουσία νὰ τοὺς ὑποχρεῶνουν νὰ ἀσπάζονται τὴν ἴδια μ' αὐτοὺς ἀθεΐα.

Πηγαίνει λοιπὸν ἐκεῖ ὁ Σέργιος, ποὺ πολλὰς φορὲς μνημονεύσαμε, καὶ ἀφοῦ ἔμεινε κάποιον διάστημα μαζί μὲ τοὺς φυγάδες καὶ τοὺς παρέδωσε ἀκόμα βαθύτερα δόγματα τῆς ἀσέβειας, στὸ τέλος δὲν διέφυγε τὴν τιμωρίαν τοῦ οὐρανοῦ. Ἦταν ἐποχὴ τῆς κοπῆς ξύλων καὶ ὁ Σέργιος δὲν ἦταν ἄπειρος στὴν ξυλουργικὴ τέχνη, καὶ μάλιστα ἦταν συνηθισμένος νὰ ἀσκεῖ τὴν τέχνην του καὶ νὰ σχίζει σὲ σανίδες τοὺς κατάλληλους κορμούς. Αὐτός, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθειάν του, πήγαινε στὸ γειτονικὸ στὸ χωριὸ Ἄργαοῦ ὄρος καὶ ἔκανε τὴ δουλειάν του, σχίζοντας τὰ ξύλα σὲ σανίδες. Ἐνῶ ἔκανε αὐτὴ τὴν ἐργασίαν, κάποιος ὀνομαζόμενος Τζανίων καὶ καταγόμενος ἀπὸ τὴ Νικόπολη, εὐσεβὴς στὴ πίστη, μὲ γνώμην δυνατὴ καὶ χέρια παρόμοια δυνατά, ὅταν εἶδε τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ νὰ παίρνει θάρρος ἀπὸ τὶς μαγεῖες του καὶ νὰ ἐμπιστεύεται τὴ ζωὴν σὲ τὶς γοητεῖες του, καὶ νὰ ἔχει τὸ θάρρος νὰ καταγίνεται μόνος μὲ τὴν κοπὴν ξύλων, ἀφοῦ ἔβγαλε μὲ μεγάλη καὶ δυνατὴ φωνὴ ἐναντίον τοῦ ἀπατεῶνα καὶ τὸν γέμισε μὲ τρόμο καὶ ἐκπληξῆν, ἀφαιρώντας του αὐτὸς ὁ ἄοπλος τὸ τσεκούρι ἀπὸ τὰ χέρια του, ἔδωσε στὸν πλάνον καίριον χτύπημα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ χτυπήματα ἀκολούθησε στὴ συνέχειαν ὁ θάνατος τοῦ κατεργάρου. Ἔτσι λοιπὸν, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ πνεῦμα ἀληθινὰ τῆς ἀπάτης, ὁ ἐξολοθρευτὴς τῶν ἀνθρώπων ψυχῶν, ἡ πικρὴ καὶ βαθειὰ ρίζα τῆς ἀποστασίας, τὸ ἔσχατο καὶ χειρότερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ ποὺ διέπραξε προηγουμένως, κατακοιμήμενος ἀπὸ τὸ ὄπλον τοῦ ἰδίου του χειροῦ καὶ τῆς τέχνης του, ἀποκόπηκε καὶ ἀπὸ τοὺς

χειρὸς καὶ τέχνης τῷ ὄπλῳ κατακοπεῖς, τῶν τε θεομάχων καὶ ὑπερηφάνων λόγων καὶ βδελυκτῶν καὶ ἀνοσιῶν ἔργων καὶ τῶν ἀμηχάνων ὑποσχέσεων καὶ ἐλπίδων καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἐξεκόπη, καὶ εἰς τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ αἰώνιον αὐτῷ τῷ θεο-
5 μάχῃ φρονήματι παρεπέμφθη.

κς. Τρίτον καὶ τεσσαρακοστὸν καὶ τριακοσιοστὸν πρὸς τοῖς 5 ἀπ' ἀρχῆς τῆς κοσμογενείας ἠνύετο ἔτος, ὅτε τὸν βίαιον ὁ θεομάχος οὗτος ἀπέτισε θάνατον. Λεῖπει δὲ μαθητὰς τῆς αὐτοῦ μυσαρότητος καὶ ἀποστασίας, οἱ τὸ πρωτεῖον ἐν ταῖς
10 μυστικαῖς μαγγανείαις τε καὶ γοητείαις ἔφερον, τρεῖς, ὧν ὁ μὲν Μιχαήλ, ὁ δὲ Κανακάρης, ὁ δὲ τρίτος Ἰωάννης ὠνομάζετο, οἷς καὶ ὁ μνημονευθεὶς ἄνωθεν Θεόδοτος συνητάζετο. Οἱ δὲ μετ' ἐκείνους Βασίλειός τε καὶ Ζώσιμος, καὶ ἕτεροι πλείους ἦσαν, ἀλλ' οὗτοί γε οἱ τοῦ τρισαλιτηρίου ἐκείνου τρισακάρατοι μα-
15 θηταί, οὓς καὶ συνεκδήμους τὸ ἠπατημένον πλῆθος ἐπονομάζουσι, τὸν ἀθροισθέντα λαὸν ἐν τῷ Ἄργαοῦ, καίτοι τὸν πικρὸν καὶ θεήλατον τοῦ διδασκάλου θάνατον ὄψει λαβόντες, καὶ οὐδέν, ὧν ἐθεομάχει καὶ ἑτερατεύετο, προελθόν, ὅμως τοῖς ὁμοίοις κακοῖς διεφθειρόντο τε καὶ κατελυμαίνοντο, οὐκ ἔτι
20 μὲν εἰς ἓνα τινὰ ἢ εἰς δύο τὸ διδασκαλικὸν τῆς θεομαχίας ἀναφέροντες ἀξίωμα, ὁμοτίμως δὲ ἀλλήλοις αὐτοὶ κατὰ πλῆθος τῆς πλάνης τῷ πλήθει καθηγούμενοι. Ὅμως δὲ καὶ ὑποβεβηκότας αὐτῶν τινὰς ἑτέρους ἔταττον, οὓς καὶ νοταρίους ὠνόμαζον, καὶ τινὰ τῶν ἀπορρήτων καὶ βδελυκτῶν ὀργίων εἰς ἐπο-
25 ψίαν καὶ τελεστικὴν ἀφώριζον ἐπιμέλειαν.

κς. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς ἀναφαίνεται καιροὺς καὶ ὁ τρισαλιτήριος Καρβέας, ἀνὴρ δεινὸς μὲν ὑπελθεῖν ὄχλον, στεγανὸς δὲ κρύπτειν τὸ ἀνέκφορον, καὶ τοῖς χεῖλεσιν ἄλλα προφέρειν παρὰ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ μελέτην πιθανώτατος, καὶ πίστιν
30 μὲν οὐδ' ἦντινα στέργων, ἐπεὶ καὶ τὰ τῶν Ἀράδων θειάζειν ἐσχηματίσατο, πλὴν τῆς ἀποστασίας ἐραστῆς καὶ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι κλέος ποιούμενος, οὐδὲ τῆς κατὰ πόλεμον ἐμπειρίας ἀγύμναστος. Διὸ καὶ τῆς ἀποστατικῆς ἐκείνης πληθύος

ἐχθρόθεους καὶ ὑπερήφανους λόγους του, καὶ ἀπὸ τὰ ἀποτροπιαστικά καὶ ἀπαίσια ἔργα του, καὶ ἀπὸ τὶς ἀδιέξοδες ὑποσχέσεις καὶ ἐλπίδες, καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ, καὶ ἀπορρίφθηκε στὴν ἄσθηστη καὶ αἰώνια φωτιὰ ἕξαιτίας τοῦ ἐχθρικοῦ φρονήματός του πρὸς τὸν Θεό.

26. Διανυόταν τὸ ἔτος ἕξι χιλιάδες τριακόσια σαράντα τρία ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, ὅταν αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ πλήρωσε μὲ βίαιο θάνατο. Ἀφήνει τρεῖς μαθητὲς τῆς βδελυρότητας καὶ ἀποστασίας του, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὸ πρωτεῖο στὶς μυστικὲς μαγεῖες καὶ γοητεῖες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας λεγόταν Μιχαήλ, ὁ ἄλλος Κανακάρης, καὶ ὁ τρίτος Ἰωάννης, στοὺς ὁποίους συμπεριλαμβάνονταν καὶ ὁ Θεόδοτος πού μνημονεύσαμε προηγουμένως. Οἱ ἐπόμενοι ἀπὸ ἐκείνους ἦταν ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Ζώσιμος καὶ ἄλλοι περισσότεροι, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ τρισκατάρτοι μαθητὲς τοῦ τρισάθλιου ἐκείνου, τοὺς ὁποίους καὶ συνέκδημους (συνοδοιπόρους) τοὺς ἀποκαλεῖ τὸ ἀπατημένο πλῆθος, τὸ λαὸ πού μαζεύθηκε στὸ Ἄργαοῦ, μολονότι εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους τὸν ὀδυνηρὸ καὶ θεόστολτο θάνατο τοῦ δασκάλου τους καὶ καμμιὰ ἀπὸ τὶς θεομαχίες καὶ τὶς τερατολογίες του δὲν εἶχε ἐπαληθευθεῖ, ὥστόσο καταστρέφονταν καὶ χάνονταν μὲ ὅμοιες συμφορὲς καὶ δὲν ἀπέδιδαν τὸ ἀξίωμα τοῦ δασκάλου τῆς θεομαχίας σὲ ἕναν ἢ σὲ δύο, ἀλλὰ ἰσότιμα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, καὶ τὸ πλῆθος τῆς πλάνης ἐμφανιζόταν σὰν ἀρχηγὸς στὸ πλῆθος. Ἀλλ' ὄριζαν καὶ μερικὸς κατώτερους τους, πού τοὺς ὀνόμαζαν νοταρίους, καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀπόρητα καὶ βδελυκτὰ ὄργια ὄριζαν νὰ γίνονται μὲ ἐποπτεία καὶ μνητικὴ ἐπιμέλεια.

27. Στους ἴδιους χρόνους ἐμφανίζεται καὶ ὁ τρισαλιτήριος Καρβέας, ἄνθρωπος ἰκανὸς νὰ κοινητοποιήσῃ τὸν ὄχλο καὶ μὲ τὴ δυνατότητα νὰ κρύβῃ τὰ μυστικά, πάρα πολὺ πιστευτὸς νὰ προφέρει μὲ τὰ χεῖλη ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνα πού μελετοῦσε στὴν καρδιά του, καὶ χωρὶς νὰ ἔχει καμμιὰ πίστη, ἀφοῦ εἶχε προσποιηθεῖ ὅτι θαύμαζε καὶ τὴν Ἀραβικὴ θρησκεία. Πλὴν ὅμως, θεωρώντας δόξα καὶ τιμὴ του νὰ λέγεται καὶ νὰ νομίζεται ἐραστής τῆς ἀποστασίας, δὲν ἦταν ἀγύμναστος οὔτε στὴν πείρα τοῦ πολέμου. Γι' αὐτό, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τῆς ἀποστασίας μετατρεπόταν ἤδη μὲ τὴ σκληρότητά

ἤδη πρὸς χεῖρα πολεμικήν τε καὶ βαρεῖαν ἀδρυνομένης, ἄρ-
 χειν ὑπὸ τοῦ πλήθους ἠρέθη, ὃς ἐπὶ μᾶλλον αὖξων τε καὶ κρα-
 τύνων τὸ θεομάχον ἄθροισμα, ἐπεὶ τῇ βαρύτητι τοῦ πολυχνίου
 στενοχωρούμενος εἶδε τοὺς ὑπὸ χεῖρα, πόλιν ἄλλην εὐρυχω-
 5 ροτέραν ἐγείρει, ἣν ἐπωνόμαζε Τεφρικήν, καὶ ταύτην τοῖς
 ἐπομένοις πολίζει, ὁμοῦ μὲν καὶ τὴν ἐπιφερομένην τῶν Μελι-
 τινιτῶν ἀποκλίνων τυραννίδα. Καὶ γὰρ εἰ κατ' ἀρχὰς φιλο-
 φρόνως ὑπεδέξαντο, ἀλλ' οὖν πλουτοῦντας ὀρῶντες, καὶ πλέ-
 ον ὧν ἠλπίζον, ταῖς καθ' ἡμέραν ληστρिकाῖς ἐφόδοις εἰς εὐπο-
 10 ρίαν ἐπιδιδόντας, οὐκ ἔτι τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῖς ἐπιβάλλειν
 φθόνου χωρὶς καὶ πλεονεξίας ἠδύναντο. Διὸ λαφυραγωγούν-
 τες αὐτοὺς τέχναις πολλαῖς καὶ μεθόδοις οὐκ ἐνέλιπον. Μία
 τοίνυν καὶ αὕτη αἰτία, δι' ἣν ὡς ἀπωτέρω τῆς προτέρας οἰκή-
 σεως πολίζειν ἔγνω τὸ ὑπήκοον. Ἔτι δὲ καὶ τῷ ἀνεπιμίκτῳ
 15 τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εἰς τὰς δαιμονιώδεις καὶ ἐκτόπους τῶν
 πράξεων, ἅτε δὴ καθ' ἑαυτοὺς ὄντας, ἀδεῶς χωρεῖν καὶ σὺν
 παρρησίᾳ προνοούμενος Ἐκ γειτόνων γὰρ ἔχοντες πρότερον
 τοὺς Σαρακηνοὺς, ἐσέβοντο μὲν τὰ αὐτῶν, ἐσέβοντο δὲ καὶ τὰ
 ἐκείνων, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνων θεατροῖζοντες, τὰ δὲ οἰκειᾶ μυ-
 20 στηριαζόμενοι.

κη'. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἐπίκαιρος ἐδόκει πρὸς τὰς κατα-
 δρομὰς τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς ἦν ἀνέστη πόλιν. Μᾶλλον τε γὰρ
 ἐπλησίαζε τοῖς αὐτῆς ὀρίοις. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις αὐτομολεῖν ἐκεῖ-
 θεν ἐβούλετο τῶν τὴν αὐτὴν ἀσέβειαν ἐγκόλπιον φερόντων,
 25 ἔτομοιότατον εὕρισκε διὰ τὸ γειτόνημα τὴν πρὸς αὐτὸν κατα-
 φυγὴν τε καὶ ἀναχώρησιν. Οὓς μὲν οὖν ἐκεῖνος διήνεγκεν οὐκ
 ἔτι ληστρικούς, ἀλλ' ἐκ παρατάξεώς τε καὶ τοῖς Σαρακηνοῖς
 συνταπτόμενος. Ἐν οἷς τε τὸ πλεόν ἔσχε, καὶ ἐν οἷς ἀπηνέγκα-
 το τὸ ἥττον, ἄλλης τέ ἐστιν ὑποθέσεως καὶ ἰδιάζοντος χρόνου.
 30 Ὅτι δὲ παντοδαπῶν ἐπλήρωσε συμφορῶν τὰς τῆς Ρωμαϊκῆς
 ἀρχῆς πλησιαζούσας αὐτῷ χώρας, τὸ μέγεθος ἐξαρκεῖ τοῦ πά-
 θους, ἀντὶ λόγου, τοῖς μεθ' ἡμᾶς παρασχεῖν ἀνεπίληστον τὴν
 γνώσιν.

του σὲ βαριά πολεμική δύναμη, ἐκλέχθηκε ἀπὸ τὸ πλῆθος ἀρχηγός, κι αὐτὸς αὐξάνοντας περισσότερο καὶ ἰσχυροποιώντας τὸ ἐχθρικό πρὸς τὸν Θεὸ πλῆθος, ἐπειδὴ εἶδε τοὺς ὑπηκόους του νὰ στενοχωροῦνται ἀπὸ τὴ στενότητα τοῦ χωριοῦ, χίτζει ἄλλη πιὸ εὐρύχωρη πόλη, στὴν ὁποία ἔδωσε τὸ ὄνομα Τεφρική, καὶ ἐγκατέστησε σ' αὐτὴν τοὺς ὄπαδούς του, γιὰ νὰ ἀποφύγει συγχρόνως καὶ τὴν τυραννική ἐξουσία τῶν Μελιτινιτῶν πού τοὺς πίεςζε. Γιατί, ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ τοὺς δέχθηκαν μὲ φιλοφροσύνη, ὅταν ὅμως τοὺς εἶδαν νὰ πλουτοῦν, καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἔλπιζαν, καὶ μὲ τίς καθημερινές ληστρικές ἐφόδους νὰ αὐξάνουν τὴν εὐπορίας τους, δὲν μποροῦσαν πιὰ νὰ τοὺς βλέπουν μὲ βλέμμα χωρὶς φθόνο καὶ πλεονεξία. Γι' αὐτὸ δὲν παρέλειπαν μὲ πολλὰ τεχνάσματα καὶ μεθόδους νὰ τοὺς λαφυραγωγοῦν. Μία λοιπὸν αἰτία ἦταν καὶ αὕτη γιὰ τὴν ὁποία ἀποφάσισε νὰ ἐγκαταστήσει τοὺς ὑπηκόους του ὅσο γινόταν πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο τῆς προηγούμενης ἐγκατάστασής τους. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἐλάμβανε αὕτη τὴν πρόνοια ἐπειδὴ δὲν συμμετεῖχαν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι στὶς δαιμονικές καὶ ἄτοπες πράξεις τους, καὶ ἔτσι θὰ ζοῦσαν μεταξύ τους χωρὶς φόβο καὶ μὲ ἐμπιστοσύνη. Γιατί, ὅταν προηγουμένως εἶχαν γείτονές τους τοὺς Σαρακηνοὺς, σέβονταν καὶ τίς δικές τους συνήθειες καὶ τίς συνήθειες ἐκείνων, ἀλλὰ τίς συνήθειες ἐκείνων μὲ ὑποκριτικὸ τρόπο, ἐνῶ στὶς δικές τους ἔδιναν χαρακτηρισμὸν μυστηριακό.

28. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ἡ πόλη πού ἐκπαισε θεωροῦνταν ἐπίκαιρη θέση γιὰ τίς καταδρομὲς τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς. Γιατὶ πλησίαζε περισσότερο στὰ σύνορά της. Ἀλλὰ καὶ ἂν κάποιος ἤθελε ν' αὐτομολήσει ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν ἐγκολπωθεῖ τὴν ἴδια αἴρεση, τὴν εὕρισκε, χάρις στὴ γειτονία, εὐκολότερη γιὰ καταφυγὴ καὶ ἀναχώρησή του σ' αὐτήν. Τοὺς πολέμους λοιπὸν ἐκείνους πού ἔκανε αὐτός, τοὺς ἔκανε ὄχι μὲ ληστρικό τρόπο, ἀλλὰ κατὰ ἀντιπαράταξη καὶ συμπαραπομπή μὲ τοὺς Σαρακηνοὺς. Ποῦ ὅμως μπόρεσε νὰ ὑπερισχύσει καὶ ποῦ ἠττήθηκε, αὐτὸ εἶναι ἄλλο θέμα ἰδιαίτερου χρόνου. Ὅτι ὅμως γέμισε μὲ συμφορὲς κάθε εἶδος τίς χῶρες τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς πού τοῦ ἦταν γειτονικές, περιττὸς ὁ λόγος, ἀφοῦ ἀρκεῖ τὸ πάθημα μὲ τὸ μέγεθός του νὰ μᾶς δώσει ἀλησιμόνητη γνώση.

κθ. Πλὴν ἀλλ' ὃ γε παλαμναῖος ἐκεῖνος χρόνοις μακροῖς
 τὰ ἀνήκεστα δράσας, ὁψὲ καὶ μόλις νόσω τὸν θῖον κατέστρε-
 ψε, καὶ τῆς ἐκείνου τυραννίδος καὶ τῆς ἀσεθείας διάδοχος
 ἀναδείκνυται, ἐπὶ παιδί μὲν γαμβρός, ἐκ τοῦ γένους δὲ τὸ ἀνε-
 5 ψιὸν ἔλκων καὶ τὸ ἐπώνυμον Χρυσοχέρης Καθ' οὓς καιροῦς
 τήνδε τὴν συγγραφὴν ὁ λόγος ἀνταταξάμενος τοῦ πρόσω χω-
 ρεῖν, ἅτε δὴ τῶν μελλόντων τὴν γνῶσιν οὔτε ἔχων, οὔτε ἐπαγ-
 γειλάμενος ἀπέστη. Εἰ δὲ καὶ τὰς ἐλπίδας δοίη τις, ὅσαι γε
 μάλιστα εἰς τὴν θείαν εἰσὶν εὐμένειαν ἠρτημένοι καὶ τῆς τοῦ
 10 γένους ἐρῶσι σωτηρίας μὴ σφαλερὰς μηδὲ πλάνους εἶναι,
 τάχα ἂν οὐ νεανιεύσαιτο ἢ γραφὴ οὐκ εἰς μακροὺς προαγο-
 ρεύουσα χρόνους, ῥυτῆναι τε καὶ διαφθαρεῖν τοῦ ἀποστα-
 τικοῦ τούτου καὶ ἀθέου πληρώματος καὶ τὸ φρύαγμα καὶ τὰ
 δόγματα καὶ τὴν ἰσχύν. Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν παρῶν λόγος ὅθεν τε
 15 τὰς πρώτας ἀρχὰς εἶχεν ἢ πλάνη καὶ ὅπως δευτέρας ἐπισπο-
 ρᾶς αὐτῆ τῆς πικρίας ῥίζα βλαστοῦς ἀνέδωκε τῆς θεομαχίας,
 καὶ ὡς καὶ μέχρι τρίτης προῆλθε προβολῆς ζιζανίων, τίνες δὲ
 τῆς ἀποστασίας αἱ καλούμεναι Ἐκκλησίαι καὶ πόσαι, καὶ
 τίνες ἔσχε διδασκάλους, ὅπως τε τὰς ἱεράς κατακιβδηλεύουσι
 20 φωνάς, καὶ οἷς αὐτῶν τὸ δυσσεβὲς ἐπισκιάζουσι φρόνημα, καὶ
 ὅσα ἄλλα κατ' ἐπιδρομὴν ἢ ἱστορία διεπεράνατο, ταῦτα διελ-
 θῶν εἰς τὸν δεύτερον ἀνατίθεται λόγον τὰς τε κατ' ἔπος τῶν
 δυσσεβῶν δοξασμάτων ἀνασκευάς, ὅσα μάλιστα μὴ μέχρι νῦν
 τὸν ἔλεγχον ὑπέσχε, καί, εἴ τι ἄλλο ῥηθῆναι δέον, παρήκεν, ἂν
 25 ἄρα τὸν γράφοντα τῆς πολλῆς συνοχῆς ἀνοχὴν ἢ φιλάνθρω-
 πος ἰδεῖν παρασκευάσει καὶ θεία εὐμένεια.

28. Ὡστόσο ἐκεῖνος ὁ ἐγκληματίας, πού γιὰ πολλοὺς χρόνους προξένησε τὰ ἀθεράπευτα κακά, ἀργὰ καὶ μόλις μετὰ ἀπὸ νόσο ἔφτασε στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, καὶ διάδοχος στὴν τυραννικὴ ἐξουσία καὶ στὴν ἀσέβειά του ἀναδείχθηκε ὁ ἄνδρας τῆς κόρης του, ποῦ ἦταν ἀνεψιὸς του καὶ ὀνομαζόταν Χρυσοχέρης. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πού συντάξαμε αὐτὴ τὴ συγγραφὴ, σταματήσαμε, ἐπειδὴ οὔτε τὰ μελλοντικὰ γνωρίζαμε, οὔτε τὰ εἶχαμε ὑποσχεθεῖ. Κι ἂν δεχθεῖ κάποιος ὅτι καὶ οἱ ἐλπίδες, ὅσες μάλιστα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ θεία εὐμένεια καὶ ἀποβλέπουν στὴ σωτηρία τοῦ γένους, ὅτι δὲν εἶναι οὔτε σφαλереῖς οὔτε παραπλανητικὲς, ἴσως δὲν θὰ ἦταν παράτολμο μιλώντας ἀπὸ πρὶν ἢ συγγραφὴ νὰ πεῖ, ὅτι ὄχι μετὰ ἀπὸ μακροὺς χρόνους θὰ καταρρεύσουν καὶ θὰ καταστραφοῦν αὐτοῦ τοῦ ἄθεου ἀποστατικοῦ πλήθους καὶ ἡ λύσσα καὶ τὰ δόγματα καὶ ἡ δύναμη. Ἀλλὰ ὁ παρῶν λόγος μας, ἀφοῦ διεξῆλθε ἀπὸ ποῦ εἶχε τὶς πρῶτες ἀρχές τῆς ἡ πλάνη, καὶ πῶς μὲ δεύτερη σπορὰ πάνω στὴν πρώτη ἢ ἴδια πικρὴ ρίζα ἀνέδωσε βλαστοὺς τῆς θεομαχίας, καὶ πῶς προχώρησε καὶ μέχρι τρίτη προβολὴ ζιζανίων, ποιὲς εἶναι οἱ καλούμενες Ἐκκλησίαι τῆς ἀποστασίας, ποιούς εἶχε δασκάλους, πῶς παραποιοῦν τὰ θεῖα λόγια καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ἐπικαλύπτουν τὸ ἀσεβὲς φρόνημά τους καὶ ὅσα ἄλλα ἢ ἀφήγησις περιέγραψε μὲ συντομία, αὐτὰ ὅλα ἀφοῦ τὰ διεξῆλθε, ἀναθέτει στὸν δεύτερο λόγο τὶς κατὰ λέξιν ἀνασκευὲς τῶν αἰρετικῶν δοξασιῶν τους, ὅσες μάλιστα ὡς τώρα δὲν δέχθησαν τὸν ἔλεγχο καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔπρεπε νὰ λεχθεῖ καὶ δὲν τὸ εἶπε, ἂν ἡ φιλόανθρωπη εὐμένεια παραχωρήσει στὸν γράφοντα τὴν ἀνοχὴ τῆς γιὰ τὰ πολλὰ πού τὸν καταπιέζουν.

ΛΟΓΟΣ Β΄.

ΑΠΟΡΙΑΙ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ.

α. Εἰ ὁ Ἄγαθός μὲν τὴν ψυχὴν δημιουργεῖ, ὁ δὲ πονηρὸς τὸ σῶμα, πῶς ἠνέσχετο ὁ Ἄγαθὸς ἐνωθῆναι τὸ πλάσμα αὐτοῦ τῷ πλάσματι τοῦ Πονηροῦ; πῶς δὲ καὶ ὑπέμεινε τὴν ἔνωσιν ὁ 5 Πονηρὸς; Ἡ γὰρ ἔνωσις ἢ ἀγαθοποιήσῃ τὸ σῶμα, ὅπερ οὐ χρὴ τὸν Ἄγαθὸν τοῦ Κακοῦ τὸ ἔργον ἀγαθοποιεῖν, ἢ κακοποιήσῃ τὴν ψυχὴν, ὅπερ πολὺ ἀτοπώτερον, ἢ τταῖσθαι τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ πλάσματος τοῦ Πονηροῦ. Διατί δὲ καὶ ἠνέσχετο ὁ Ἄγαθὸς Θεὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐνωθῆναι τῷ 10 ἔργῳ τοῦ Πονηροῦ καὶ κακωθῆναι ὑπ' αὐτοῦ; Ὁ Πονηρὸς δὲ πάλιν πῶς ὑπέστη ἀγαθύνεσθαι τὸ ἔργον αὐτοῦ; Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων τίς ἀπήρξατο τῆς ἐνώσεως; Εἰ μὲν γὰρ ὁ Ἄγαθός, πῶς οὐκ ἐκακώθη κατὰ τοῦτο τὸ πονηρὸν ἔργον προσλαβόμενος; Εἰ δὲ ὁ Πονηρὸς, δῆλον ὡς καὶ αὐτὸς ἠγαθύνθη κατὰ 15 τοῦτο, ἔρωτα λαβὼν Ἄγαθοῦ δημιουργήματος, τό τε Ἄγαθὸν γέγονεν ἅμα Πονηρόν τε καὶ Ἄγαθόν. Ἡ γὰρ ἔνωσις τὴν ἐκατέρου φύσιν τῆ κοινωνία συγχέουσα, τό τε οἰκεῖον ἐλωδήσατο καὶ τὸ ἀλλότριον ᾠκείωσατο, ὥστε καὶ ὁ Ἄγαθός πονηρόν τε ἅμα καὶ ἀγαθὸν ἐποίει τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ὁ Πονηρὸς πονη- 20 ρόν τε ἅμα καὶ ἀγαθόν, οὗ τί ἂν εἶη ἀνοητότερον ἢ ἀτοπώτερον; Οὕτω μὲν οὖν, εἰ συμπροῆλθε τῆ τῶν ἔργων δημιουργία καὶ ἡ ἔνωσις, εἰ δ' ἦν ἀλλήλων ποτὲ κεχωρισμένα ταῦτα καὶ ὑφ' ἐκατέρου πλάστου προνοίας τε καὶ ἐπιμελείας τὸ οἰκεῖον πλάσμα ἠξιοῦτο, ἀμιγῆς συντηρούμενον τοῦ ἀντικειμένου, τίς ἦν αὐτὸς ὁ τότε τῆς διακρίσεως λογισμὸς, καὶ πόθεν ὕστερον εἰς τὴν τῆς ἐνώσεως ἠλλοιώθησαν; Ἡ γὰρ πρότερον πρὸς τὸ

ΛΟΓΟΣ Β΄.

ΑΠΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ

1. Ἐάν ὁ ἄγγελος δημιουργεῖ τὴν ψυχὴν καὶ ὁ πονηρὸς τὸ σῶμα, πῶς ἀνέχθηκε ὁ Ἄγαθός νὰ ἐνωθεῖ τὸ δημιουργημά του μὲ τὸ δημιουργημα τοῦ Πονηροῦ; Καὶ πῶς δέχθηκε τὴν ἐνωσιν ὁ πονηρὸς; Γιατὶ ἢ ἐνωσιν ἢ θὰ μεταβάλλει σὲ ἀγαθὸ τὸ σῶμα, πράγμα πού δὲν πρέπει ὁ Ἄγαθός νὰ κάνει ἀγαθὸ τὸ ἔργο τοῦ Κακοῦ, ἢ θὰ μεταβάλλει σὲ κακὴν τὴν ψυχὴν, πράγμα πολὺ πιὸ ἀπαράδεκτον, νὰ ἠτῶται τὸ δημιουργημα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ κατὰσκευάσμα τοῦ Πονηροῦ. Καὶ γιατί ἀνέχθηκε ὁ Ἄγαθός Θεὸς νὰ ἐνωθεῖ τὸ ἔργο του μὲ τὸ ἔργο τοῦ Πονηροῦ καὶ νὰ μεταβληθεῖ σὲ κακὸ ἀπὸ αὐτόν; Κι ὁ πονηρὸς ἀπὸ τὴν ἄλλην πῶς ἀνέχθηκε νὰ μεταβάλλεται σὲ ἀγαθὸ τὸ ἔργο του; Ἐκτός ἀπὸ ὅσα εἶπαμε ποιὸς ἄρχισε αὐτὴ τὴν ἐνωσιν; Ἐάν ἄρχισε ὁ Ἄγαθός, πῶς σύμφωνα μὲ αὐτὸ δὲν μεταβλήθηκε σὲ κακὸ προσλαμβάνοντας τὸ πονηρὸ ἔργο; Ἐάν πάλι ἄρχισε ὁ Πονηρὸς, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ αὐτὸς ἔγινε ἀγαθός, ἀφοῦ ἐρωτεύθηκε τὸ ἀγαθὸ δημιουργημα καὶ τὸ ἀγαθὸ ἔγινε ταυτόχρονα καὶ πονηρὸ καὶ ἀγαθόν. Γιατὶ ἢ ἐνωσιν, συγγέοντας τῆ φύσιν τοῦ καθενὸς μὲ τὴν ἐπικοινωνίαν, καὶ τὸ δικόν του κατέστρεψε καὶ τὸ ξένο οἰκειώθηκε. Ὡστε καὶ ὁ Ἄγαθός ἔκανε τὸ ἔργο του ταυτόχρονα καὶ πονηρὸ καὶ ἀγαθόν καὶ ὁ Πονηρὸς πονηρὸ καὶ συγχρόνως ἀγαθόν, πράγμα ἀπὸ τὸ ὅποῖον τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἀνόητον καὶ πιὸ ἄτοπον; Ἐποὶ λοιπὸν ἂν προέκυψε μαζὶ μὲ τὴν δημιουργίαν τῶν ἔργων καὶ ἢ ἐνωσιν. Ἐάν ὅμως ἦσαν κάποτε χωρισμένα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ ὁ καθένας δημιουργός τους ἔδειχνε στὸ δικόν του πλάσμα τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φροντίδα πού τοῦ ἄξιζε καὶ παρέμενε καθαρὸ τὸ πλάσμα τοῦ ἀντιπάλου, μὲ ποιά λογικὴ ἔγινε τότε ἢ διάκρισίν τους; Καὶ γιὰ ποιά αἰτία ὕστερα

οἰκεῖον συμφέρον καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ πλάσματος συνετήρει ἑκάτερος ἀνεπίμικτον, ἢ, ἀσύμφορον εὐρόντες, ἐκεῖθεν ἐσωφρονίσθησαν πρὸς τὴν ἔνωσιν. Καὶ πόσας ἄλλας δυσσεβείας τε καὶ ἀνοίας βρῦει ἢ πρώτη τῆς πλάνης ὑπόθεσις οὕτω θεομάχον τε καὶ ἐμμανές καὶ ἀνόητον, τὸ ἄλλον μὲν τῆς ψυχῆς, ἕτερον δὲ τοῦ σώματος δημιουργὸν τερατεύεσθαι!

β'. Τὸ δὲ φάσκειν τοὺς ἐν τῇ πλάνῃ κατεχομένους ὡς ἐνοχλεῖ ἡμᾶς πρὸς κακίαν ὁ Πονηρός, τῆς ἀληθείας ἐστίν, ἀλλ' οὐ τῆς πλάνης ὁδός. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ παρατραπῆναι 10 μερίζειν ἡμᾶς τὸν ἄτμητον καὶ ἀδιαίρετον τοῦ Θεοῦ ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν εἰς δύο, τῆς πολυμηχάνου καὶ σφοδρᾶς ὀχλήσεως ἐστὶ τοῦ Πονηροῦ. Πλὴν ἐκεῖνος μὲν δυνατός ἐστὶν ὀχλεῖν, οὐδὲ ἡμεῖς δὲ ἀδυνατοῦμεν διακρούσασθαι τὴν ὀχλήσιν αὐτοῦ. Διακρουόμεθα δὲ διὰ τε σώματος καὶ ψυχῆς. Ὡστε, εἰ τὸ 15 σῶμα ἡμῶν δύναται διακρούσασθαι τὴν ὀχλήσιν τοῦ Πονηροῦ, καὶ οὐ διακρούσασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ καταβαλεῖν αὐτοῦ πᾶσαν μηχανήν, πῶς ἐστὶν ἐκεῖνος πλάστης αὐτοῦ; Τὸ μὲν γὰρ ποίημα τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς ὀλιγωρῆσαι Δεσποτικῆς καὶ τῆς ἀπάτης γενέσθαι τοῦ ἐχθροῦ, γνώμης ἐστὶ τῆς ἐπ' ἄμφω 20 ῥέπειν, ἐν τῇ πλάσει δεδομένης ἡμῖν (αὐτεξούσιον γὰρ ἢ ψυχή· «Καὶ ἰδοὺ τέθεικα πρὸ προσώπου σου τὸν θάνατον καὶ τὴν ζωὴν»), τὸ δὲ ἤδη τὴν ὀλοκληρίαν ἔχον τοῦ κακοῦ, πῶς οἶόν τέ ἐστὶν καταστρατηγῆσαι τῆς ἀρχῆς; Πόθεν γὰρ κρίσιν οὐκ ἔχον ἐξέστη τοῦ χείρονος; πῶς δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον ἔκλινε 25 καὶ τῆς προαγούσης ἰσχύος ἐκράτησεν; Ὡστε ἀδύνατον εἰς ἀντικεμένους ἀναφέρεσθαι ἀρχὰς τοῦ σώματος τὴν δημιουργίαν καὶ τῆς ψυχῆς.

γ'. Ἀλλὰ γὰρ ἔτι φασὶ καλῶς γε φάσκοντες οὐδὲ γὰρ, οὐδ' οὕτω κατεκράτησεν οὐδὲ τῶν ἐκόντων προδεδωκότων ἑαυτοὺς τῆς ψυχῆς ὁ ἐχθρός, ὡς μηδαμῆ πρὸς μηδεμίαν ὄλως τῆς ἀληθείας αἴγλην τοὺς ἐσκοτισμένους ἐπιστρέφειν. Διό φα-

ἡ διάκριση ἀλλοιώθηκε καὶ ἐγίνε ἐνωση; Γιατί, ἡ προηγουμένως πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τοῦ ἴδιου καὶ τοῦ δημιουργήματός του τὸ διατηροῦσε καθένας ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἡ τὸ βρῆκαν αὐτὸ ἀσύμφορο, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ συνετίσθησαν καὶ προχώρησαν στὴν ἐνωσή τους. Καὶ πόσες ἄλλες ἀσέβειες καὶ ἀνοησίες ἀναβλύζει ἡ πρώτη ὑπόθεση τῆς πλάνης καὶ πόση θεομαχία καὶ μανία καὶ ἀνοησία δὲν εἶναι, τὸ νὰ τερατολογοῦν ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ψυχῆς καὶ ἄλλος τοῦ σώματος!

2. Τὸ νὰ ἰσχυρίζονται οἱ κυριευμένοι ἀπὸ τὴν πλάνη, ὅτι μᾶς ἐνοχλεῖ ὁ Πονηρὸς ὠθώντας μας στὴν κακία, εἶναι δρόμος πρὸς τὴν ἀλήθεια ὄχι πρὸς τὴν πλάνη. Γιατὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ παρεκτροπή, τὸ νὰ μερίζομε τὴν ἄτμητη καὶ ἀδιαίρετη ἀρχὴ καὶ ἔξουσία τοῦ Θεοῦ σὲ δύο, εἶναι ἔργο τῆς πολυμήχανης καὶ σφοδρῆς ἐνόχλησης τοῦ Πονηροῦ. Πλὴν ὅμως ἐκεῖνος βέβαια ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐνοχλεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐμᾶς δὲν λείπει ἡ δύναμη νὰ ἀποκρούομε τὴν ἐνόχλησή του. Καὶ τὴν ἀποκρούομε καὶ μὲ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὴν ψυχὴ. "Ὡστε, ἂν τὸ σῶμα μας μπορεῖ ν' ἀποκρούει τὴν ἐνόχληση τοῦ πονηροῦ, καὶ ὄχι νὰ τὴν ἀποκρούσει μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ διαλύσει κάθε μηχανορραφία του, πῶς εἶναι ἐκεῖνος δημιουργὸς του; Γιατὶ τὸ ν' ἀδιαφορήσει τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ προσχωρήσει στὴν ἀπάτη τοῦ ἐχθροῦ, εἶναι γνώρισμα ἐλεύθερης γνώμης του ποὺ ρέπει καὶ σὰ δύο ποὺ μᾶς δόθηκε κατὰ τὴ δημιουργία μας γιατί ἡ ψυχὴ εἶναι αὐτεξούσια, ἀφοῦ λέγει: «Νά, ἔβαλα μπροστά σου τὸ θάνατο καὶ τὴ ζωή»¹, αὐτὸ ὅμως ποὺ εἶναι ὀλοκληρωτικὰ κακό, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ παραβεῖ τὴν ἀρχὴ του; Πῶς δηλαδὴ ἀφοῦ δὲν ἔχει κρίση ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὸ χειρότερο; Καὶ πῶς ἔκλινε στὸ καλύτερο καὶ νίκησε τὴ δύναμη ποὺ τὸ καθοδηγοῦσε; Ὡστε εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀναφέρεται σὲ διαφορετικὲς ἀρχές ἡ δημιουργία τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς.

3 Ἀλλὰ λένε ἀκόμα, καὶ τὸ λένε σωστά: γιατί ὅπωςδήποτε δὲν κυρίευσε ὁ ἐχθρὸς τίς ψυχές τόσο πολὺ, οὔτε καὶ ἐκείνων ποὺ παρέδωσαν τὸν ἑαυτό τους μὲ τὴ θέλησή τους, ὥστε καθόλου καὶ πρὸς καμμιά ἀπολύτως ἀκτινοβολία τῆς ἀλήθειας νὰ στρέφονται οἱ

1. Δευτ. 30, 19.

σιν, ὅτι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἦν αἰεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται, καὶ ὅτι ἀόρα-
 τος καὶ ἀκατάληπτος. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ τῆς ἀκτίνος ἔστι τῆς
 ἀληθείας, τῷ χρόνῳ δὲ τὸ σκότος δύναμιν πολλὴν λαβὸν αὐτί-
 κα καταχεόμενον αὐτῶν τῆς διανοίας, τυφλοῖ τοὺς λογισμοὺς
 5 καὶ παρανοεῖν καὶ λέγειν, ὡς ὁ Πονηρὸς γέγονεν ἐκ τοῦ σκό-
 τος τε καὶ τοῦ πυρός, ὃ πολλοῦ γέλωτός ἐστιν ἄξιον, μᾶλλον
 δὲ δακρύων ἀενάων καὶ ἀδιανόητον γέννημα ψυχῆς. Τὸ γὰρ
 σκότος καὶ τὸ πῦρ, εἰ μὲν αἰσθητὸν λέγουσιν, πάντως καὶ τὸ ἐξ
 αὐτῶν προελθὸν αἰσθητόν ὥστε ὁ πονηρὸς αἰσθητός ἐστιν. Εἰ
 10 δὲ νοητὸν ἔστι τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, μᾶλλον ἔστιν ὁ
 Πονηρὸς καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν προελθόν. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ σκότος
 καὶ τὸ πῦρ ἄρα συναϊδιά ἐστι τῷ Θεῷ, ἢ ὕστερον γέγονε; Καὶ
 ποῦ ἦν τότε ὁ Πονηρὸς ὅτε ταῦτα ἦν; Εἰ δὲ ὕστερον γέγονε,
 τίς ὁ προαγαγὼν αὐτά; Τὸ γὰρ νοητὸν σκότος ἀπ' ἀρχῆς
 15 ὑπάρχον σκότος, οὐδὲ τὸν προαγαγόντα αὐτὸν ἀθῶον ἀφί-
 ησιν ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ πῦρ, εἴπερ νοητὸν ὄν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς
 κακίας γέγονε προβολεύς. Καὶ πῶς ἀρχηγὸς ὁ ἐξ ἐτέρων τὴν
 ὑπαρξίν λαβών; Καὶ πόσα ἂν τις εἴποι τὴν ἄλογον ταύτην
 συζυγίαν λογοθετῶν;

20 δ'. Πῶς οὐκ ἤρκεσε τὸ σκότος μόνον προαγαγεῖν; πῶς οὐχὶ
 τὸ πῦρ; τίς ὁ συναγαγὼν ταῦτα μᾶλλον; καὶ τί γέγονε; τί δὲ
 ποιεῖ, τοῦ ἐξ αὐτοῦ προεληλυθότος ἀρπάσαντος τὴν ἀρχήν;
 Ἄλλως τε δέ, εἰ ἐγένετο ὁ Πονηρὸς ἐκ τοῦ σκότους καὶ τοῦ
 πυρός, πῶς πάλιν τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρός ποιητὴν λέγου-
 25 σιν τὸν Πονηρόν; Εἰ δὲ οὐκ ἔστι τοῦ πυρός ὁ Πονηρὸς ποιη-
 τής, ἔστι δὲ τὸ πῦρ αἰσθητόν, πῶς λέγουσιν, ὅτι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς
 οὐδὲν ἐποίησεν αἰσθητόν; Εἰ γὰρ αἰσχυνθείη τὸ ἀναίσχυντον
 αὐτῶν τῆς πλάνης, δοῦναι τῷ Πονηρῷ τὴν γένεσιν τοῦ πυρός,
 ἵνα μὲν νῦν μὲν πλάστην, νῦν δὲ πλάσμα τὸ αὐτὸ διελέγχοιτο
 30 ληροῦσα, εἰς οὐδὲν ἐλάττονα γινωσκέτω καταστρέφουσα αἰ-
 σχύνην ὁμολογήσει γὰρ καὶ ἄκουσα καὶ σιγῶσα τοῦ ἀγαθοῦ
 εἶναι Θεοῦ δημιουργήματα, ὅπερ αὐτοῦ πάση σπουδῇ καὶ μη-

παραδομένοι στο σκότος. Γι' αυτό λένε, ότι ο αγαθός Θεός υπήρχε πάντοτε και υπάρχει και θα υπάρχει, και ότι είναι άορατος και ακατάληπτος. Ἄλλ' αυτό βέβαια είναι γνώρισμα τῆς ἀκτινοβολίας τῆς ἀλήθειας· με τὸν καιρὸ ὅμως τὸ σκοτάδι ἀφοῦ δυνάμωσε πολὺ καὶ ἀπλώθηκε στὴ διάνοιά τους τυφλώνει τοὺς λογισμοὺς τους, ὥστε νὰ παραιοῦν καὶ νὰ λένε, ὅτι ὁ Πονηρὸς ἔγινε ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ, πράγμα πού εἶναι ἄξιο γιὰ πολλὰ γέλια, ἢ καλύτερα γιὰ παντοτινὰ δάκρυα, καὶ εἶναι ἀδιανόητο γέννημα τῆς ψυχῆς. Γιατὶ τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ, ἂν τὸ θεωροῦν αἰσθητὸ, τότε καὶ αὐτὸ πού προῆλθε ἀπὸ αὐτὸ θὰ εἶναι αἰσθητό. "Ὡστε ὁ Πονηρὸς εἶναι αἰσθητός." Ἄν ὅμως εἶναι νοητὸ ἐκεῖνο τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ, πολὺ περισσότερο εἶναι νοητὸς ὁ Πονηρὸς καὶ αὐτὸ πού προῆλθε ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο. Καὶ ἄρα αὐτὸ τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ εἶναι συναιώνια με τὸν Θεό, ἢ ἔγιναν ἀργότερα; Καὶ ποῦ ἦταν τότε ὁ Πονηρὸς ὅταν αὐτὰ υπήρχαν; Ἄν ὅμως ἔγιναν ἀργότερα, ποιὸς εἶναι πού τὰ δημιούργησε; Γιατὶ τὸ νοητὸ σκότος πού εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σκότος δὲν ἀφήνει ἀθῶο οὔτε τὸ δημιουργὸ του, καὶ ὁμοίως καὶ τὸ πῦρ, ἂν εἶναι νοητό, ἔγινε προβολέας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κακίας. Καὶ πῶς εἶναι ἀρχηγὸς αὐτὸς πού ἔλαβε τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ ἄλλο; Καὶ πόσα ἄλλα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ἐξετάζοντας με τὸ λόγο αὐτὴ τὴν παράλογη συζυγία;

4. Πῶς δὲν ἦταν ἀρκετὸ νὰ δημιουργήσῃ μόνο τὸ σκότος ἢ μόνο τὸ πῦρ; Ποιὸς εἶναι πού τὰ ἔφερε σὲ ἔνωση; Καὶ τί ἔγινε; Καὶ τί κάνει με τὴν ἀρπαγὴ τῆς ἐξουσίας ἀπὸ ἐκεῖνον πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν; Ἐξάλλου ἂν ὁ Πονηρὸς ἔγινε ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὸ πῦρ, πῶς πάλι λένε ὅτι ὁ Πονηρὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρός; Ἄν ὅμως ὁ Πονηρὸς δὲν εἶναι δημιουργὸς τοῦ πυρός καὶ τὸ πῦρ εἶναι αἰσθητό, πῶς λένε ὅτι ὁ αγαθὸς Θεὸς δὲν δημιούργησε τίποτε τὸ αἰσθητό; Ἄν ντραπεῖ ἢ ἀδιάντροπη πλάνη τους ν' ἀποδώσῃ στὸν Πονηρὸ τὴ γένεση τοῦ πυρός, ὥστε νὰ φτάσῃ ἢ φλυαρία τους νὰ δέχεται ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ἄλλοτε πλάστης καὶ ἄλλοτε πλάσμα, νὰ γνωρίζει ὅτι σὲ καθόλου μικρότερη ντροπὴ δὲν ὀδηγεῖται. Γιατὶ θὰ ὁμολογήσῃ καὶ χωρὶς νὰ θέλει καὶ σωπαίνοντας, ὅτι εἶναι δημιούργημα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, πράγμα πού τὸ ἀφαιροῦσε ἀπὸ αὐτόν με κάθε προσπάθεια καὶ με ὅλα τὰ τεχνάσματα. Γιατὶ ὅπωςδήποτε τὸ

χαναῖς ἀφηρεῖτο πάσαις. Πάντως γὰρ τὸ αἰσθητὸν πῦρ, ὅσον ἂν ἐσκοτίσθησαν, οὔτε ἄναρχον, οὔτε αἰδίου ἐροῦσιν.

εἴ. Εἶτα τοῦ σκοτίους πάλιν, εἰ καὶ μὴ πάντες αὐτῶν, ἔνιοι δὲ ὁμῶς ἀναδύντες λέγουσι, τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἔχειν μὲν τὰ ἐπου-
 5 ράνια, καὶ δημιουργὸν εἶναι τοῦ οὐρανοῦ καὶ χορηγὸν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις πράξεων, οὐ μέχρι πολλοῦ δὲ τὴν ἀγλὴν ἀποσκευασάμενοι πάλιν δυσφημοῦσιν, οὔτε τῆς γῆς δημιουργίαν, οὔτε τῶν ἐν μέσῳ αὐτῷ συναρμόττοντες, ἕτερον δὲ δημιουργὸν ἐπεισάγοντες τινὲς δὲ αὐτῶν (πολυσχιδῆς γὰρ ἡ πλάνη) καὶ
 10 τὸν οὐρανὸν αὐτὸν καὶ τὰ ἐν μέσῳ πάντα τετολμήκασι λέγειν ποιήματα τοῦ Ἐχθροῦ Ἄλλ' εἶπερ ἐστὶν ὁ οὐρανὸς κατὰ τὴν ἐκείνων ἐμβροντησίαν ἔργον τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἀναπαύεται; Καὶ εἰ ὁ οὐρανὸς περιέχει τὸν ἀέρα καὶ τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ (καὶ γὰρ καὶ τὰ καταχθόνια πε-
 15 ριέχεται ἐν αὐτῷ), πῶς ὁ οὐρανὸς τοῦ ἐπουρανίου Θεοῦ οἶκος ὦν τὰ τοῦ Πονηροῦ ἔργα, τουτέστι γῆν καὶ πῦρ καὶ ἀέρα, περιέχει, καὶ οὐ περιέχει μόνον, ἀλλὰ καὶ διακυβερονᾶ; Ἐκ γὰρ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς δύσεως καὶ τῶν ἀστρων, ἅ εἰσι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ καὶ πῦρ, τῆ τοῦ Θεοῦ
 20 προνοίᾳ καὶ τῆς εὐκρασίας ἀπολαύουσι, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα μεταβολὴν ἐπὶ κοινῷ καρποῦνται συμφέροντι καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις πρὸς τὴν παροῦσαν χρεῖαν ἀρμόζονται.

Ἄλλ' εἰ τῆς πονηρᾶς ἀρχῆς ὁ οὐρανός, πῶς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν
 25 εὐχέσθαι τὴν θαυμασίαν ἐκείνην καὶ φρικτὴν ἐκδιδάσκων καὶ παραδιδούς, «Πάτερ ἡμῶν», φησὶν, «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καί, «Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς»; Πῶς οὖν ἐν ἀλλοτριῷ κτίσματι ὁ πάσης δημιουργὸς κτίσεως ἐνοικεῖ, καὶ τῷ τε Πονηρῷ καὶ ἔργον ὑπάρχοντι Πονηροῦ; Ἄλ-
 30 λαχοῦ δὲ συμπαθεῖς εἶναι πρὸς ἀλλήλους νομοθετῶν ὁ Σωτὴρ, «Ἐὰν ἀφῆτε», φησὶ, «τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος». Καὶ πάλιν τῷ θε-

αἰσθητὸ πῦρ, ὅσο καὶ ἂν σκοτίσθησαν, δὲν θὰ τὸ ποῦν οὔτε ἄναρχο οὔτε αἰώνιο.

5. Ἐπειτα πάλι, ἂν καὶ ὄχι ὅλοι, ἀλλὰ μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, ἀφοῦ ἀναδύθηκαν ἀπὸ τὸ σκότος, λένε ὅτι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἔχει τὰ ἐπουράνια καὶ εἶναι δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶναι χορηγὸς (καλῶν) πράξεων στοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀποβάλει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ σκότος, βλασφημοῦν πάλι καὶ δὲν τοῦ ἀποδίδουν οὔτε τῇ δημιουργίᾳ τῆς γῆς οὔτε τὰ περιεχόμενά της, ἀλλὰ εἰσάγουν ἐπιπρόσθετα ἄλλο δημιουργό, ἐνῶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς (γιατὶ ἢ πλάνη ἔχει πολλὰ παρακλάδια) τόλμησαν νὰ λένε, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ οὐρανὸς καὶ ὅλα ὅσα περιέχει εἶναι δημιουργήματα τοῦ Ἐχθροῦ. Ἄλλὰ ἂν εἶναι ὁ οὐρανός, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνοησία τους, ἔργο τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἀναπαύεται στὰ ἐπουράνια; Καὶ ἂν ὁ οὐρανὸς περιέχει τὸν ἀέρα καὶ τὴ γῆ καὶ τὸ νερὸ (γιατὶ βέβαια καὶ τὰ καταχθόνια περιέχονται σ' αὐτόν), πῶς ὁ οὐρανός, ποὺ εἶναι κατοικία τοῦ ἐπουράνιου Θεοῦ, περιέχει τὰ ἔργα τοῦ πονηροῦ, δηλαδή τὴ γῆ καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἀέρα, καὶ δὲν τὰ περιέχει μόνο, ἀλλὰ καὶ τὰ κυβερνᾷ; Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τὴ δύση τοῦ ἡλίου καὶ τὰ ἄστρα, ποὺ εἶναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ γῆ καὶ τὸ νερὸ καὶ ὁ ἀέρας καὶ τὸ πῦρ μὲ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐκρασία ἀπολαμβάνουν, καὶ τὴ μεταβολὴ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἄλλο τὴν καρποῦνται πρὸς τὸ κοινὸ συμφέρον καὶ ἑναρμονίζονται σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ τῶν ἄλλων ζώων.

Ἄλλὰ ἂν ὁ οὐρανὸς ἀνήκει στὴν ἀρχὴ τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ Σωτήρας μας διδάσκοντάς μας καὶ παραδίδοντάς μας νὰ ἀπευθύνουμε τὴ θαυμασία ἐκείνη καὶ φρικτὴ προσευχὴ λέγει, «Πατέρα μας οὐράνιε»², καὶ «Ἄς εἶναι ἅγιο τὸ ὄνομά σου ὅπως στὸν οὐρανό, ἔτσι καὶ πάνω στὴ γῆ»³; Πῶς λοιπὸν ὁ δημιουργὸς ὅλης τῆς κτίσης κατοικεῖ σὲ ξένο κτίσμα, τὸ ὁποῖο καὶ κακὸ εἶναι καὶ ἔργο εἶναι τοῦ Πονηροῦ; Ἄλλοῦ πάλι, νομοθετώντας ὁ Σωτήρας νὰ ἔχομε μεταξύ μας συμπάθεια, λέγει: «Ἐὰν συγχωρήσετε στοὺς ἀνθρώπους τὰ παραπτώματά τους, θὰ συγχωρήσει καὶ τὰ δικά σας ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος»⁴. Καὶ πάλι, προτρέποντάς μας ν' ἀκολουθοῦμε τὸ θέλημα

3. Ματθ. 6, 9, 10.

4. Ματθ. 6, 14.

λήματι τοῦ Θεοῦ κατακολουθεῖν παραινῶν, ἐπεὶ αὐτὸς πρῶτον ὑπερφυῶς ἐτελείωσε τὸ θέλημα αὐτοῦ, «Ὅστις ἄν», φησί, «ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτὸς μου ἀδελφός καὶ ἀδελφή καὶ μήτηρ ἐστί», φιλανθρώποις δωρούμενος σπλάγγνοις, ὅπερ αὐτὸς εἶχε κατὰ φύσιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς οὐ κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν πληρῶν δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τὸ θέλημα αὐτῶν τοὺς κατὰ μίμησιν πληρωτὰς εἰς υἰοθεσίαν ἄγει καὶ τὸ τῶν ἀδελφῶν χαρίζεται ὄνομα. Καὶ τί ἄν τις ἀναλέγοι, δι' ὧν οὐράνιον καὶ ἐν οὐρανοῖς
 10 ὁ Σωτὴρ τὸν Πατέρα ἀννυμεῖ; Τί δὲ τᾶλλα λέγω; πῶς τῶν παλαμναίων οὐ καταδύεται τὸ ἀναίσχυντον τῆς Δεσποτικῆς ἐχούσης φωνῆς, «Ἐξομολογοῦμαί σε, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς»; οὐ γὰρ μόνον ἐνταῦθα τοῦ οὐρανοῦ Κύριον, ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς τρανολογεῖ. Καὶ τί ταύτης τῆς μαρτυρίας σα-
 15 φέστερον; τί δὲ δυνατώτερον καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δημιουργὸν καὶ Κύριον παραστήσαι τοῦ παντός, καὶ τὸ θεομάχον τῆς ἀποστασίας θριαμβεῦσαι;

ζ. Θεολογήσαντι δὲ πάλιν τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων Πέτρῳ τὸν κοινὸν ἡμῶν Διδάσκαλον καὶ Θεόν, ὥσπερ τῆς θεολογίας αὐτὸς ἀνταποδιδούς μισθόν, μακαρίζει μὲν τὸν θεολόγον θεοπρεπῶς, τὴν ἀποκάλυψιν δὲ ταύτην τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα ἐκδιδάσκει παρασχεῖν αὐτῷ· «Μακάριος εἶ», φησί, «ὅτι Ἰωανᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ γὰρ ἐγὼ σοὶ λέγω. Σὺ εἶ Πέτρος,
 25 καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καὶ μυρία ἄν τις εἰς ἔλεγχον τῆς ἀ-
 30 σεβοῦς διανοίας ἐκ τῶν ἱερῶν συναγάγοι Λογίων. Ὅρα δὲ καὶ τοῦτο· «Βαπτισθεῖς ὁ Ἰησοῦς, ἄνεισιν εὐθύς ἀπὸ τοῦ ὕδατος».

5. Ματθ. 12, 50.

6. Ματθ. 11, 25.

τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς πρῶτος μὲ ὑπερφυσικὸ τρόπο πραγματοποίησε τὸ θέλημά του, λέγει· «Ὅποιος ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου τοῦ οὐράνιου, αὐτὸς εἶναι ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή καὶ μητέρα μου»⁵, χαρίζοντάς μας ἀπὸ φιλανθρωπία αὐτὰ πού ἐκεῖνος εἶχε ἀπὸ τὴ φύση του. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι Υἱὸς τοῦ Πατέρα ὄχι κατὰ χάρη, ἀλλὰ κατὰ φύση. Ἐκπληρώνοντας σὰν ἄνθρωπος τὸ θέλημά του, αὐτοὺς πού κατὰ μίμησή του ἐκπληρώνουν τὸ θέλημά του τοὺς ὁδηγεῖ στὴν υἰοθεσία καὶ τοὺς χαρίζει τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ τί μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ γι' αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Σωτήρας ἀνυμνεῖ τὸν Πατέρα του οὐράνιο καὶ ὅτι κατοικοῖ στοὺς οὐρανοὺς; Καὶ γιατί λέγω τὰ ἄλλα; Πῶς ἢ ἀδιαντροπιά τῶν κακούργων δὲν ἐξαφανίζονται, ὅταν ἡ Δεσποτικὴ φωνὴ λέγει, «Σοῦ ἐξομολογοῦμαι Πατέρα, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς»⁶; Γιατὶ ἐδῶ δὲν τὸν διακηρύσσει μόνο Κύριο τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς. Καὶ τί πιὸ σαφὲς ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὴ τὴ μαρτυρία; Καὶ τί πιὸ δυνατὸ ἀπὸ αὐτὸ ὑπάρχει πού νὰ μπορεῖ καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ τὸν παρουσιάσει Δημιουργὸ καὶ Κύριο τοῦ παντός, καὶ νὰ ἐπιτύχει θριαμβευτικὴ νίκη πρὸς τὴν ἐχθρικὴ πρὸς τὸν Θεὸ ἀποστασία;

6. Κι ὅταν πάλι ὁ κορυφαῖος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους Πέτρος ὁμολόγησε τὸν κοινὸ Δάσκαλό μας καὶ Θεό, δίνοντάς του αὐτὸς κατὰ κάποιον τρόπο ἀνταμοιβὴ γι' αὐτὴ τὴν ὁμολογία του, μακαρίζει βέβαια τὸν Θεολόγο μὲ θεῖο τρόπο, ἀλλὰ τὴν ἀποκάλυψη αὐτὴ μᾶς διδάσκει ὅταν τοῦ τὴν ἔκανε ὁ οὐράνιος Πατέρας· γιατί λέγει· «Εἶσαι μακάριος, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, γιατί δὲν σοῦ ἔκανε αὐτὴ τὴν ἀποκάλυψη σὰρκα καὶ αἷμα (ἄνθρωπος), ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος. Καὶ ἐγὼ σοῦ λέγω· Σὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ πάνω σ' αὐτὴ τὴν πέτρα θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησία μου, καὶ οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲν θὰ κατανικήσουν αὐτήν· καὶ ἀκόμα θὰ σοῦ δώσω τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὅ,τι δέσεις πάνω στὴ γῆ, θὰ εἶναι δεμένο καὶ στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὅ,τι λύσεις στὴ γῆ, θὰ εἶναι λυμένο καὶ στοὺς οὐρανοὺς»⁷. Καὶ μύρια ἄλλα μπορεῖ νὰ συλλέξει κανεὶς ἀπὸ τὰ ἱερὰ Λόγια γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ ἡ ἀσεβὴς αὐτὴ γνώμη. Πρόσεχε ὅμως καὶ αὐτό· «Ἐξομολογήσῃς τὸν Κύριόν σου Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀνέβηκε ἀμέσως ἀπὸ τὸ νερό»⁸.

7. Ματθ. 16, 17-18.

8. Ματθ. 3, 6.

ᾧ γλώσσης μελετώσης δυσσέβειαν! Ἐν τῷ πλάσματι τοῦ Πονηροῦ ὁ τοῦ ἀγαθοῦ Πατρὸς ἀγαθὸς Υἱὸς βαπτισθεὶς ἐκεῖθεν ἄνεισι, καὶ «Ἴδου ἀνεώχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί!». Ἄλλο πλάσμα πάλιν πονηρᾶς χειρός· διατί δὲ ἀνεώχθησαν καὶ τίνος 5 χάριν; «Εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ», φησί, «καταβαῖνον ὡσεὶ περιστεράν». Τρίτος οὗτος τῆς ἀσεβείας ἐν ὀλίγοις ῥήμασιν θρίαμβος. Πῶς γὰρ ἐν τῷ σχήματι τοῦ πλάσματος τοῦ Πονηροῦ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα τυποῦται, καὶ κάτεισιν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἐχθροῦ, κακεῖθεν κατιῶν ἔρχεται ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν; Καὶ 10 τετάρτη στήλη τῆς ἀσεβείας φωνὴ δίδοται ἐκ τῶν οὐρανῶν «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα».

Ἐπισκόπει μοι, ἀγαπητέ, καθεκάστην λέξιν, ὅπως αὐταῖς συμπρόεισιν ὁ κατὰ τῆς ἀσεβείας ἄφυκτος ἔλεγχος· «Οὗτός ἐστι», φησί, «ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα». Τίς οὗ- 15 τος; Ὁ ἐν ὕδατι βαπτιζόμενος, ᾧ ἀνεώχθησαν οἱ οὐρανοί, ἐφ' ὃν τὸ Πνεῦμα τὸ ἐμὸν ἐν μορφῇ περιστερᾶς καταβαῖνον ἐκ τῶν οὐρανῶν συνεπιμαρτύρεται τοῦ βαπτιζομένου τὴν υἰότητα; Πάντα ἐμὰ διὰ τῶν ἐμῶν κτισμάτων, ὁ ἐμὸς Υἱός, τὸ θέλημα πληρῶν τὸ ἐμὸν, τὴν σωτηρίαν καταπράττει τοῦ κόσμου, μόνης 20 δὲ τοῦ Πνεύματος ἐξουσίας, τῷ ὁμοφυεῖ συμπαρούσης καὶ ἀνακηρυττούσης τῷ πράγματι τὸ γνήσιον τῆς υἰότητος. Ἐτέρωθεν δὲ πάλιν τοῖς πάντα πράττουσι, πρὸς τὸ ἀρέσκειν ἀνθρώποις, ἐπιτιμῶν, «Μισθόν», φησί, «οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ Πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καί· «πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ 25 ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν;», καί· «Εἷς ἐστιν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Τί δὲ καὶ ἀνέβλεπεν ὁ ἀγαθὸς Υἱὸς τοῦ ἀγαθοῦ Πατρὸς ἀλλότριον ποῖημα τὸν οὐρανόν, καὶ τοὺς δακτύλους εἰς τὰ ὦτα ἐμβαλὼν τοῦ κωφοῦ ἤπτετο τῆς γλώσσης, πτύσας καὶ τῆς κωφώσεως ἀπέλυε 30 τὸν κωφόν;

Ἄλλο πάλιν πλάσμα πονηρόν, ὡς οἱ θεομαχοῦντές φασιν. Τί δέ, λέγοντος αὐτοῦ, «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν», ἐκ τοῦ

Ἦ γλώσσα πού μέλημά της ἔχει τὴν ἀσέβεια. Μόλις ὁ ἀγαθὸς Υἱὸς τοῦ ἀγαθοῦ Πατέρα βαπτίσθηκε στὸ δημιούργημα τοῦ Πονηροῦ καὶ ἀνέβηκε ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ «Νά, ἀνοίχθηκαν σ' αὐτὸν οἱ οὐρανοί»⁹. Ἄλλο πάλι δημιούργημα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Πονηροῦ. Γιατί ἀνοίχθηκαν οἱ οὐρανοὶ καὶ γιὰ χάρη ποιου; «Εἶδε», λέγει, «τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ νὰ κατεβαίνει σὸν περιστέρι¹⁰. Τρίτη αὐτὴ μὲ λίγα λόγια θριαμβευτικὴ νίκη κατὰ τῆς ἀσέβειας. Πῶς δηλαδή μὲ τὴ μορφή ἑνὸς πλάσματος τοῦ Πονηροῦ σχηματίζεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ κατέρχεται ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἐχθροῦ καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ πηγαίνει πάνω στὸν Ἰησοῦ; Καὶ τέταρτη στηλίτευση τῆς ἀσέβειας: ἀκούγεται φωνὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς: «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, σὸν ὁποῖο βρῆκα τὴν εὐαρέσκειά μου»¹¹.

Πρόσεχε, ἀγαπητέ μου, σὲ παρακαλῶ κάθε μιὰ λέξη, πῶς μ' αὐτὲς προχωρεῖ ὁ ἀναπόφευκτος ἔλεγχος τῆς ἀσέβειας. Γιατί λέγει: «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, σὸν ὁποῖο βρῆκα τὴν εὐαρέσκειά μου». Ποιὸς αὐτός; Αὐτὸς πού βαπτίζεται στὸ νερό, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀνοίξαν οἱ οὐρανοί, πάνω στὸν ὁποῖο τὸ Πνεῦμα μου κατεβαίνοντας μὲ τὴ μορφή περιστεριοῦ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ἐπιβεβαιώνει τὴν υἰότητα αὐτοῦ πού βαπτίζεται. Ὅλα εἶναι δικὰ μου, γιατί ἐγὼ τὰ δημιούργησα: ὁ Υἱὸς μου, πού κάνοντας τὸ θέλημά μου, πετυχαίνει τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, καὶ μὲ μόνη τὴν ἐξουσία τοῦ Πνεύματος πού ἦταν παροῦσα ἐκεῖ μαζί μὲ τὸν ὁμοφυῆ καὶ ἀνακήρυττε μὲ τὸ γεγονός ὅτι ἦταν γνήσιος Υἱός. Σὲ ἄλλο πάλι μέρος, ἐπιτιμῶντας ἐκείνους πού κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ ἀρέσουν στοὺς ἀνθρώπους, λέγει: «Δὲν ἔχετε μισθὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιο»¹². Καί, «Πόσο περισσότερο ὁ οὐράνιος Πατέρας σας θὰ δώσει τὰ ἀγαθὰ σ' αὐτοὺς πού τοῦ τὰ ζητοῦν»¹³. Καί, «Ἐνας εἶναι ὁ Πατέρας σας στοὺς οὐρανοὺς»¹⁴. Γιατί λοιπὸν καὶ ἔβλεπε ὁ ἀγαθὸς Υἱὸς τοῦ ἀγαθοῦ Πατέρα ξένο δημιούργημα τὸν οὐρανό, καὶ βάζοντάς τὰ δάχτυλά του στὰ αὐτιά τοῦ κουφοῦ ἄγγιζε τὴ γλώσσα, καὶ φτύνοντας ἀπάλλαξε τὸν κουφὸ ἀπὸ τὴν κώφωσή του;

Ἄλλο πάλι πονηρὸ δημιούργημα, ὅπως λένε οἱ πολέμοι τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἐνῶ αὐτὸς λέγει, «Πατέρα, δόξασε τὸν Υἱό σου»¹⁵, ἦρθε

13. Ματθ. 7, 11.

14. Ματθ. 23, 9.

15. Ἰω. 12, 28.

οὐρανοῦ ἤκεν ἡ φωνὴ λέγουσα, «Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δο-
 ξάσω»; Ἦδει μὲν γὰρ αὐτὸς ὅτι καὶ ἐδόξασε καὶ δοξάσει. Καὶ
 οὐ διὰ τοῦτο ἦτει τὸν Πατέρα· αὐτὸς γὰρ ἔχων πάντα τοῦ Πα-
 τρός, καὶ μόνος εἰδὼς τὸν Πατέρα, οὐδὲ τοῦτο ἠγνόει, ἀλλ' ἵνα
 5 καὶ τὸ παρὸν τῶν ἀκροωμένων πλήθος σαφῶς ἐπιγνῶ, καὶ
 μάθη, ὅτι καὶ παραιτεῖται τὸ πάθος ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐπιζητεῖ
 τοῦτο, πάντας διδάσκων ὡς ἐκὼν αὐτὸ ὑπέρχεται. Διὸ καὶ ἔλε-
 γεν· «Οὐ δι' ἐμὲ γέγονεν ἡ φωνή, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς». Ἐγὼ μὲν γὰρ
 ἦδειν τὰ τοῦ Πατρὸς πάντα, καὶ οὐδὲν ἠγνόουν· οὐδὲ δι' ἐμὲ
 10 τὴν φωνὴν πρὸς αὐτὸν ἀφῆκα, οὐδὲ δι' ἐμὲ ταύτην αὐτὸς ἐβε-
 θαίωσεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, ἵνα γνῶτε, ὅτι συντρέχει τὸ θέλημα τὸ
 ἐμὸν τῷ θελήματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ πάθος δόξαν ὀνομάζω.
 Ὑπὲρ γὰρ ὑμῶν ἀπάντων ἀνακαταδέχομαι τοῦτο· διὰ τοῦτο
 καὶ ἡ αἴτησις προσήχθη, καὶ ἡ ἐξ οὐρανῶν πατρικὴ φωνὴ ἐβε-
 15 θαίωσε τὰ αἰτηθέντα. Ἀλλὰ τέως μὲν τοσαῦτα περὶ τούτων.

ζ. Εἰ δέ γε τὸ πῦρ ποίημα τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς
 Θεός, ὁ τοῦ ἀγαθοῦ Υἱός, τοὺς μυσταγωγουμένους αὐτῷ ἐν
 Πνεύματι ἀγίῳ βαπτίζει καὶ πυρὶ τὸ πλάσμα συνάπτων τοῦ
 Ἐχθροῦ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι καὶ δι' ἀντικειμένων ἀγιάζων τὸν
 20 βαπτιζόμενον; Ποῖος γὰρ ἂν τις τοῦτο παραδέξῃται νοῦς;
 ποῖος οἴσει τὸ δύσφημον λογισμός; τίς δὲ οὐ καταγνοίῃ τῆς
 δυσεβείας τὸ μέγεθος; Πῶς δὲ πάλιν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ποιεῖ
 τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ
 πυρὸς φλόγα, τοῖς ἀλλοτριόις ἔργοις ποιητὴν ἐπιγράφων ἑαυ-
 25 τόν; Τὴν γὰρ προφητικὴν ταύτην φωνὴν ὡς ἐκ Θεοῦ καὶ θεί-
 αν ὁ Παῦλος καὶ τῆς ἀληθείας ἐπισφραγίζεται κήρυγμα. Καὶ
 τὸ ἄχυρον δὲ ὁ τῶν ἁμαρτωλῶν μηνύει τὸ ἄχρηστον, πῶς πάλιν
 τῷ πλάσματι παραδίδωσιν εἰς κόλασιν τοῦ Ἐχθροῦ; Πυρὶ
 γὰρ ἀσβέστῳ φησὶ κατακαίεσθαι. Καὶ πῶς ἦλθε πῦρ βαλεῖν
 30 ἐπὶ τὴν γῆν ὁ καθαιρέτης τοῦ Ἐχθροῦ, τὸ ἔργον πλατύνων καὶ
 αὐξων τοῦ Ἐχθροῦ; Πῶς δὲ καὶ ἠτοίμασται τῷ διαδόλῳ τὸ
 πῦρ, εἰ ἐκείνός ἐστιν ὁ τούτου δημιουργός; Οὐ γὰρ αὐτὸς ἑαυ-

ἡ φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πού ἔλεγε, «Καὶ σέ δόξασα καὶ πάλι θὰ σέ δοξάσω»¹⁶; Τὸ ἤξερε βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ὅτι τὸν δόξασε καὶ θὰ τὸν δοξάσει καὶ πάλι. Καὶ δὲν τὸ ζητοῦσε γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα· γιατί αὐτὸς πού ἔχει ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας του καὶ μόνος αὐτὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα, οὔτε αὐτὸ τὸ ἀγνοοῦσε. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γνωρίσει μὲ σαφήνεια τὸ πλῆθος τῶν ἀκροατῶν πού ἦταν ἐκεῖ καὶ νὰ μάθει ὅτι καὶ ἀρνεῖται τὸ πάθος ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιζητεῖ, διδάσκοντας ὅλους, ὅτι τὸ ὑπομένει αὐτὸ μὲ τὴ θέλησή του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Δὲν ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ γιὰ μένα, ἀλλὰ γιὰ σᾶς»¹⁷. Γιατὶ ἐγὼ γνώριζα ὅλα τὰ διανοήματα τοῦ Πατέρα καὶ τίποτε δὲν ἀγνοοῦσα. Οὔτε ἀπηύθυνα τὴ φωνὴ μου σ' αὐτὸν γιὰ μένα, οὔτε γιὰ χάρη μου αὐτὸς τὴν ἐπιβεβαίωσε, ἀλλὰ γιὰ σας· γιὰ νὰ γνωίσετε ὅτι συμφωνεῖ τὸ θέλημά μου μὲ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου καὶ τὸ πάθος μου τὸ ὀνομάζω δόξα. Γιατὶ γιὰ ὅλους ἐσᾶς τὸ ἀποδέχομαι. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦ ἀπευθύνθηκε ἡ αἴτησή μου, καὶ ἡ πατρικὴ φωνὴ ἐπιβεβαίωσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὅσα ζήτησα. Ἀλλὰ τόσα τώρα γι' αὐτά.

7. Ἄν ὅμως τὸ πῦρ εἶναι δημιούργημα τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεός, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀγαθοῦ, αὐτοὺς πού ὀδηγοῦνται μυσταγωγούμενοι σ' αὐτὸν τοὺς βαπτίζει μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ πῦρ¹⁸, συνδέοντας τὸ δημιούργημα τοῦ Ἐχθροῦ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἁγιάζει μὲ τὰ ἀντίθετα αὐτὸν πού βαπτίζεται; Ποιὸς νοῦς δηλαδή θὰ τὸ δεχθεῖ αὐτό; Ποιὸς λογισμὸς θὰ ὑποφέρει τὴ δυσφήμιση; Καὶ ποιὸς δὲν θὰ καταδικάσει τὸ μέγεθος τῆς ἀσεβείας; Καὶ πῶς πάλι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς κάνει τοὺς ἀγγέλους τοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς του φλόγα πυρός¹⁹, ἐπινομάζοντας τὸν ἑαυτοῦ του δημιουργὸ τῶν ξένων ἔργων; Γιατὶ τὴν προφητικὴ αὐτὴ φωνὴ, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ εἶναι θεία, ὁ Παῦλος ἐπισφραγίζει μὲ αὐτὴν τὸ κήρυγμα τῆς ἀλήθειας. Καὶ τὸ ἄχυρο πάλι πού ὑποδηλώνει τὴν ἀχρηστία τῶν ἁμαρτωλῶν, πῶς πάλι τὸ παραδίδει στὸ δημιούργημα τοῦ Ἐχθροῦ γιὰ τιμωρία; Γιατὶ λέγει, «θὰ κατακαεῖ σέ ἄσβεστη φωτιά»²⁰. Καὶ πῶς ἦρθε γιὰ νὰ βάλει φωτιά στὴ γῆ²¹ ὁ καθαιρέτης τοῦ Ἐχθροῦ, ἐπεκτείνοντας καὶ αὐξάνοντας τὸ ἔργο τοῦ Ἐχθροῦ; Καὶ πῶς τὸ πῦρ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸ διάβολο²², ἂν ἐκεῖνος εἶναι ὁ δημι-

20. Λουκᾶ 3, 17.

21. Λουκᾶ 12, 49.

22. Ματθ. 25, 41.

τῷ τὴν τιμωρὸν ὑφίστησιν δίκην. Ἄλλως δέ, εἰ μὴ τὸ πῦρ, ὡς ἔοικεν, ὑπέστησεν ὁ Ἐχθρός, οὔτε δι' οὗ τοὺς ἀνεπιστρόφως ἁμαρτάνοντας κολάσει, οὔτε αὐτὸν σπορέα τῶν ζιζανίων, δι' οὗ τὴν δικαίαν εἰσπράξεται δίκην. Καὶ πόσα ἂν τις ἀπαριθμή-
5 σαιτο τοιαῦτα;

ἦ. Ἄλλ' εἶπερ, ὡς ἡ βλάβσφημος καὶ δυσσεβῆς θρασύνεται γλῶσσα, τὰ ἐπίγεια τοῦ Πονηροῦ, πῶς λέγει αὐτὰ ἴδια ὁ κοινὸς ἡμῶν Δεσπότης καὶ Σωτὴρ; «Εἰς τὰ ἴδια γὰρ ἦλθε», φησί, «καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον». Εἰ δὲ λέγοιεν οἱ ἀποστάται, ἴδια
10 μὲν εἶναι τοὺς προφητικὸς λόγους, ἐλθεῖν δὲ εἰς αὐτοὺς τὸν Χριστόν, ἐκείνους δὲ τοῦτον μὴ παραδέξασθαι, ὅρα τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν ἄνοιαν καὶ ἀναισχυντίαν. Πρῶτον μὲν πῶς λέγουσι τοὺς προφητικὸς λόγους ἰδίους εἶναι τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὺς τοὺς προφήτας λέγοντες πλάσμα τε εἶναι καὶ ἐπίπνοϊαν
15 δέχεσθαι τοῦ Πονηροῦ; Δεύτερον δέ, πῶς εἰς τοὺς προφητικὸς λόγους ἦλθεν ὁ Χριστός; Πρῶτον μὲν γὰρ εἰς ἀλλοτρίους ἦλθε, κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον· ἀλλότριον γὰρ οἱ προφητικοὶ λόγοι, ὡς ἐξ ἀλλοτρίου ἐμπνεόμενοι, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα δὲ πῶς δύνανται ὅλως ἴδιοι εἶναι οἱ προφητικοὶ
20 λόγοι τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν; Λέγει γάρ, «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον».

Ἔτι δὲ τίνας ἔδωκεν ὁ Χριστὸς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι; ἄρα τοὺς προφητικὸς λόγους; Καὶ πῶς οὐ μακρὸς λῆρος τοῦτο; Οἱ λόγοι γάρ, εἰ μὲν ἐκ Θεοῦ εἰσιν, αὐτόθεν ἔχουσι
25 τὸ εἶναι οἰκεῖοι Θεοῦ, εἰ δὲ πονηροί, πῶς ἂν τεκνωθεῖεν Θεῶ; Ἔτι δέ, ποῖος μὲν λόγος προφητικὸς ἐξ αἱμάτων καὶ ἐκ θελήματος ἀνδρός καὶ ἐκ θελήματος σαρκὸς ἐγεννήθη; Ἐπάγει γάρ. «Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν». Τίνες οὖν οἱ ἐξ
30 αἱμάτων γεγεννημένοι λόγοι; καὶ τίνες οἱ μή; Οὐδεὶς γὰρ λόγος, οὔτε ἀγαθός, οὔτε πονηρός, ἀλλ' οὔτε ἀληθής, οὔτε ψευδής, καὶ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ πρόεισιν, καὶ ἐκ τοῦ πονηροῦ, οὐ μενοῦν ἐξ αἱμάτων, εἰ καὶ πλέον μακῶσιν οἱ ταῦτα λέγον-

ουργός του. Δέν θά ἐτοιμάσει βέβαια ὁ ἴδιος τήν τιμωρία του. Καί διαφορετικά· Ἄν, ὅπως φαίνεται δέν δημιούργησε τὸ πῦρ ὁ ἐχθρός, οὔτε μὲ αὐτὸ θά τιμωρήσει ὅσους ἁμαρτάνουν καὶ δέν μετανοοῦν, οὔτε τὸν ἴδιο τὸ σπορέα τῶν ζιζανίων, πού μὲ τὸ πῦρ θά λάβει τὴ δίκαια τιμωρία. Καὶ πόσα παρόμοια μπορεῖ ν' ἀπαριθμήσει κανεὶς;

8. Ἄν ὅμως, ὅπως μὲ θράσος ἰσχυρίζεται ἡ βλάσφημη καὶ δυσσεβῆς γλῶσσα, τὰ ἐπίγεια εἶναι (δημιουργήματα) τοῦ Πονηροῦ, πῶς λέγει ὅτι εἶναι δικά του ὁ κοινὸς Κύριός μας καὶ Σωτήρας; Γιατὶ λέγει· «Ἦρθε στοὺς δικούς του, καὶ οἱ δικοὶ του δέν τὸν ἀποδέχθησαν»²³. Καὶ ἂν οἱ ἀποστάτες λένε, ὅτι «δικά του» εἶναι οἱ προφητικοὶ λόγοι καὶ σ' αὐτοὺς ἦρθε ὁ Χριστὸς καὶ ἐκεῖνοι δέν τὸν ἀποδέχθησαν, πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴ ἀνοησία αὐτῶν καὶ ἀδιαντροπιά. Πρῶτον, πῶς λένε ὅτι οἱ προφητικοὶ λόγοι εἶναι τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ λένε ὅτι αὐτοὶ οἱ προφῆτες εἶναι δημιουργήματα τοῦ Πονηροῦ καὶ δέχονται τὴν ἔμπνευση αὐτοῦ; Δεύτερον, πῶς ὁ Χριστὸς ἦρθε στοὺς προφητικούς λόγους; Γιατὶ πρῶτον ἦρθε σὲ ξένους, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο ἐκείνων· καθόσον οἱ προφητικοὶ λόγοι εἶναι ξένοι, ἐπειδὴ ἔμπνέονται ἀπὸ ξένον καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεό. Ἐπειτα πῶς μποροῦν νὰ εἶναι δικοὶ του οἱ προφητικοὶ λόγοι τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὅποιοι δέν τὸν δέχθησαν; Γιατὶ λέγει· «Ἦρθε στοὺς δικούς του, καὶ οἱ δικοὶ του δέν τὸν ἀποδέχθησαν»²⁴.

Κι ἀκόμα, σὲ ποιὸς ἔδωσε ὁ Χριστὸς ἐξουσία νὰ γίνουν τέκνα τοῦ Θεοῦ; Ἄραγε στοὺς προφητικούς λόγους; Καὶ πῶς αὐτὸ δέν εἶναι ὑπερβολικὴ φλυαρία; Γιατὶ οἱ λόγοι, ἂν εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἐξαιτίας αὐτοῦ εἶναι οἰκείοι τοῦ Θεοῦ, ἂν ὅμως εἶναι πονηροί, πῶς μποροῦν νὰ γίνουν τέκνα τοῦ Θεοῦ; Καὶ ἀκόμα, ποίος προφητικὸς λόγος γεννήθηκε ἀπὸ αἷμα καὶ θέλημα ἀνδρὸς καὶ ἀπὸ θέλημα σάρκας; Γιατὶ προσθέτει· «Οἱ ὅποιοι οὔτε ἀπὸ αἷμα οὔτε ἀπὸ θέλημα ἀνδρα γεννήθηκαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό»²⁵. Ποιοὶ εἶναι λοιπὸν οἱ λόγοι πού γεννήθηκαν ἀπὸ αἷμα καὶ ποιοὶ ὄχι; Γιατὶ κανένας λόγος οὔτε ἀγαθὸς οὔτε πονηρὸς, ἀλλὰ οὔτε ἀληθὴς οὔτε ψευδής, εἴτε προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, εἴτε ἀπὸ τὸν Πονηρό, δέν ἔχει γεννηθεῖ ἀσφαλῶς ἀπὸ αἷματα, κι ἂν ἀκόμα κυριευθοῦν ἀπὸ περισσότερη

23. Ἰω. 1, 11.

24. Ὅπ. π.

25. Ἰω. 1, 13.

τες, οὐ γεγέννηται. Ὡστε χώραν ἐν τούτοις τοῖς Δεσποτικοῖς ῥήμασιν οὐδεμίαν οἱ προφητικοὶ λόγοι λαμβάνουσιν. Ἄλλ' ἴδια μὲν καλεῖ τὸν κόσμον, ὡς πού και ἀλλαχοῦ φησι πρὸς τοὺς μαθητάς «Ἴδου ἔρχεται ὥρα, και νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια». Ποῖα οὖν ἴδια λέγει ἐνταῦθα; Ἔρα τοὺς προφητικούς λόγους, ἧ δηλονότι τὸ κτῆμα και τὴν κατοικίαν ἕκαστου;

Ὡσπερ οὖν ἐνταῦθα ἴδια οὐχὶ κατὰ τὸν μεμνηνὸτα λῆρον τοὺς προφητικούς λόγους λέγει, ἀλλὰ τὸ ἕκαστου κτῆμα και τὴν ἰδίαν οἰκίαν, οὕτω και ἐπειδὴν λέγει, «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, και οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον», «ἴδια» μὲν τὸν αἰσθητὸν κόσμον λέγει· κτῆμα γὰρ αὐτοῦ και ποιῆμα οὗτος ὡσαύτως δὲ και οἱ ἐν αὐτῷ, ὧν οἱ μὲν παρέλαβον αὐτοῦ τὴν μυσταγωγίαν, οἱ δὲ οὐ. Και ἀλλαχοῦ πάλιν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὴν ἰδίαν περιτρέχων πατρίδα, και τὴν αἰτίαν τῆς περιδρομῆς ἀποδιδούς, ἐμαρτύρησε λέγων, ὅτι «Προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει». Φανεραῖς τοίνυν γεγενημένης τῆς φωνῆς ἐξ αὐτῶν τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων τῆς σημαινούσης «τὰ ἴδια», ὅτι τὸν κόσμον και τὴν ἐν τῷ κόσμῳ πατρίδα ἧ τὸ κτῆμα δηλοῖ, πῶς οὐ μεμῆνασι φανερώτερον οἱ πρὸς μύθους και λήρους τὰ οὕτω περιφανῆ καταστρέφοντες; Τῶν γοῦν Δεσποτικῶν λογίων «ἴδια» μὲν τοῦ Κυρίου τὸν κόσμον λεγόντων, «ιδίους» δὲ τοὺς ἐν αὐτῷ, κἂν τε ἔλαβον αὐτόν, κἂν τε μὴ (οἱ μὲν γὰρ λαβόντες μετὰ τοῦ εἶναι ἴδιοι ὡς ποιήματα αὐτοῦ, και ἔτεκνώθησαν αὐτῷ, δεξάμενοι τὸν ἐπὶ τῇ σφῶν αὐτῶν σωτηρία παραγεγονότα, οἱ δὲ μὴ παραλαβόντες αὐτόν, κἂν ἴδιοι ὦσιν, ὡς πλάσμα αὐτοῦ, ἀλλ' οὖν οὐ παραδεξάμενοι αὐτόν, τῆς δευτέρας και πνευματικῆς υἰοθεσίας ἀπεξένωσαν ἑαυτούς). οὕτω γοῦν τῶν λογίων τὰ ἴδια και τοὺς ιδίους ἐρμηνευόντων, πῶς οὐ βδελυκτὸν τῆς πλάνης ἕτερόν τι τοῖς ῥήμασιν ὑποβαλλόμενοι; Ὅτι δὲ ἴδια τὸν κόσμον φησί, και ἐκ τούτων ἔστι σαφῶς συνοραῖν. «Ἦν γάρ», φησί, «τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὁ φωτίζει πάντα ἄν-

μανία αὐτοὶ πού τὰ λένε αὐτά. Ὡστε σ' αὐτοὺς τοὺς Δεσποτικούς λόγους καμμιά θέση δὲν ἔχουν οἱ προφητικοὶ λόγοι, ἀλλὰ «δικά του» καλεῖ τὸν κόσμον, ὅπως καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει στοὺς μαθητές του· «Νά, ἔρχεται ὥρα, καὶ ἦρθε τώρα, γιὰ νὰ σκορπισθεῖτε ὁ καθένας στὰ σπίτια σας»²⁶. Ποιὰ δικά τους λοιπὸν ἐννοεῖ ἐδῶ; Μήπως τοὺς προφητικούς λόγους; Ἡ εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἐννοεῖ τὸ κτῆμα καὶ τὴν κατοικία τοῦ καθενός;

Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ «δικά τους» δὲν ἐννοεῖ, σύμφωνα μὲ τὴν ἐξωφρενικὴ φλυαρία τους, τοὺς προφητικούς λόγους, ἀλλὰ τὸ κτῆμα καὶ τὴν κατοικία τοῦ καθενός, ἔτσι καὶ ὅταν λέγει, «Ἦρθε στὰ δικά του καὶ οἱ δικοὶ του δὲν τὸν δέχθησαν», «δικά του» ἐννοεῖ τὸν αἰσθητὸν κόσμον, γιὰτὶ αὐτοὶ εἶναι δικό του κτῆμα καὶ δημιούργημα. Ἐπίσης καὶ ὅσοι εἶναι μέσα σ' αὐτόν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι δέχθησαν τὴν ἱερὴ διδασκαλία του καὶ ἄλλοι ὄχι. Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο πάλι ὁ Ἰησοῦς ὁ ἴδιος, ὁ Σωτὴρας μας, διατρέχοντας τὴν πατρίδα του καὶ αἰτιολογώντας τὴν διαδρομὴ του, ἔδωσε τὴν ἐξῆς μαρτυρία του· «Ὁ προφήτης δὲν τιμᾶται στὴν πατρίδα του»²⁷. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔγινε φανερὸ τὸ νόημα τῆς διατύπωσης «δικά του» μὲ τὰ ἴδια τὰ εὐαγγελικὰ λόγια, ὅτι δηλώνει τὸν κόσμον καὶ τὴν πατρίδα στὸν κόσμον ἢ τὸ κτῆμα, πῶς δὲν ἔγινε φανερότερο ὅτι ἔχουν κυριευθεῖ ἀπὸ μανία ὅσοι τὰ τόσο ὀλοφάνερα τὰ ἀνάγουν σὲ μύθους καὶ φλυαρίες; Τὰ Δεσποτικὰ λοιπὸν λόγια τοῦ Κυρίου «δικά του» λένε τὸν κόσμον καὶ «δικούς του» αὐτοὺς πού ζοῦν μέσα σ' αὐτόν εἴτε τὸν δέχθησαν εἴτε ὄχι (γιατὶ ὅσοι τὸν δέχθησαν, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι εἶναι «δικοὶ του», ὡς δημιουργήματά του, ἔγιναν καὶ τέκνα αὐτοῦ, ἀφοῦ δέχθησαν αὐτόν πού ἦρθε γιὰ τὴ σωτηρία τους ὅσοι ὅμως δὲν τὸν δέχθησαν ἀκόμα, ἂν καὶ εἶναι δικοὶ του ὡς δημιουργήματά του, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔχουν δεχθεῖ, ἀποξενώσαν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὴ δεύτερη καὶ πνευματικὴ υἱοθεσία). Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ Λόγια δίνουν αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία στὰ «δικά του» καὶ τοὺς «δικούς του», πῶς δὲν εἶναι βδελυρὴ πλάνη νὰ ἀποδίδουν ἄλλο νόημα στὰ λεγόμενα; Ὅτι «δικά του» λέγει τὸν κόσμον, μπορούμε νὰ τὸ διαπιστώσομε μὲ σαφήνεια καὶ ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ λέγει· «Ἦταν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, πού φωτίζει κάθε ἄνθρωπο

θρωπον ἐρχόμενον εἰς τόν κόσμον». Ποῖον κόσμον; δηλονότι τὸν αἰσθητόν. Καὶ πότε ἐφώτισεν; Ὅτε παραγέγονεν ἐν αὐτῷ. Πότε δὲ παραγέγονε; Τὸ Εὐαγγέλιον βοᾷ· «Ἐν τῷ κόσμῳ γὰρ ἦν», φησί· πάντως γὰρ ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ ὧν τὸν ἐρχόμε-
5 νον εἰς τὸν αἰσθητόν κόσμον ἐφώτιζεν.

Εἶτα τίνος ἦν ὁ κόσμος ποίημα, ἐν ᾧ τε αὐτὸς ἦν, καὶ τὸν ἐρχόμενον εἰς αὐτὸν ἐφώτιζεν, οὐκ ἄλλοθεν ἔστι μαθεῖν, ἀλλ' ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων. «Ὁ κόσμος», γὰρ φησι, «δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω». Ὁ ἴσον ἐστὶ
10 τῷ, «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον». Ὁρᾷς πῶς πανταχόθεν αὐτὴ ἑαυτῇ μαρτυρεῖ ἢ ἀλήθεια, καὶ τὸ φῶς αὐτῆς μᾶλλον ἀναλάμπει τοῖς ἐπιζητοῦσιν αὐτόν; Τῶν οὖν ἱερῶν ῥημάτων καὶ ἴδια τοῦ Σωτῆρος τουτονὶ τὸν ὀρώμενον κόσμον καλούντων, καὶ δι' αὐτοῦ κηρυττόντων αὐτὸν γενέ-
15 σθαι, καὶ τοὺς ἐρχομένους εἰς τὸν κόσμον οὐκ ἄλλον, ἀλλ' αὐτὸν εἶναι τὸν φωτίζοντα, πῶς οὐ πεφρίκασι τὰ τῆς ἀποστασίας ὡς ἀληθῶς πλάσματα καὶ τοῦ Πονηροῦ τέκνα, ἄλλον μὲν εἰσάγοντες δημιουργὸν τοῦ ὀρωμένου κόσμου, ἕτερον δὲ τὸν φωτίζοντα τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, κόσμον, ὃν τῆς νοητῆς
20 μόνον δημιουργὸν καταλείπουσιν ὑποστάσεως;

θ. Καὶ ἀλλαχόθεν ἄν τις τὸ ἄτοπον ἐπιδείξοι ἀνακαλυπτόμενον. Εἰ γὰρ τὰ ἐπίγειά ἐστι τοῦ Πονηροῦ, πῶς ἠνέσχετο διὰ τῶν καρπῶν, οὓς ἐφύσε τὸ ποίημα τοῦ Πονηροῦ, τοῦτο μὲν καὶ ἐκ πέντε ἄρτων, τοῦτο δὲ ἐξ ἑπτὰ, πολλὰς μυριάδας χορτάσαι;
25 Πόσῳ γὰρ ἦν ἄμεινον καὶ θεοπρεπέστερον μὴ ἐξ ἀλλοτρίων καρπῶν, ἀλλ' ἐξ οἰκείων δημιουργημάτων τρέφειν τοὺς μυσταγωγουμένους αὐτῷ! Μᾶλλον δὲ πῶς ὅλως τροφήν ἢ ποτὸν αὐτὸς προσηνέγκατο, ἃ καρπὸς ἦν τῶν ἔργων τοῦ Πονηροῦ; Πῶς δὲ πάλιν ὀφθαλμοὺς δημιουργῶν τῷ τυφλῷ οὐκ ἐξ ἄλλης ὕλης,
30 ἀλλ' ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, ἅπερ ἦν τοῦ Πονηροῦ, τὴν ὄψιν ἐκαινοποιεῖ, μονονουχὶ συμμεριζόμενος τῷ Ἐχθρῷ, καὶ τῷ μὲν ἀφείς τὸ πλεόν ποιεῖν, αὐτὸς δὲ τὸ μέρος ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης

πού ἔρχεται στὸν κόσμο»²⁸. Ποιὸ κόσμος; Προφανῶς τὸν αἰσθητό. Καὶ πότε τὸν φώτισε; Ὅταν ἦρθε σ' αὐτόν. Καὶ πότε ἦρθε; Τὸ Εὐαγγέλιο τὸ φωνάζει· γιατί λέγει· «²⁹ Ἦταν μέσα στὸν κόσμος»²⁹. ἦταν δηλαδή ὅπωςδήποτε μέσα στὸν αἰσθητὸν κόσμος καὶ φώτιζε ὅποιον ἐρχόταν μέσα στὸν αἰσθητὸν αὐτὸν κόσμος.

Ἐπειτα τίνος δημιουργήματα ἦταν ὁ κόσμος, μέσα στὸν ὁποῖο ἦταν αὐτὸς καὶ φώτιζε ὅποιον ἐρχόταν σ' αὐτόν, μπορούμε νὰ τὸ μάθουμε ὄχι ἀπὸ ἄλλοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ εὐαγγελικὰ λόγια. Γιατὶ λέγει· «Ὁ κόσμος ἐγένε ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὁ κόσμος δὲν τὸν ἀναγνώρισε»³⁰. Αὐτὸ εἶναι ταυτόσημο μὲ αὐτό· «Ἦρθε σὰ δικά του, καὶ οἱ δικοί του δὲν τὸν δέχθηκαν»³¹. Βλέπεις πῶς ἡ ἀλήθεια παρουσιάζει μαρτυρίες ἢ ἴδια γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, καὶ τὸ φῶς της ἀκτινοβολεῖ περισσότερο σὲ ἐκείνους πού τὸν ἐπιζητοῦν; Ὅταν λοιπὸν τὰ ἱερὰ λόγια καλοῦν «ἴδια» τοῦ Σωτήρα αὐτόν ἐδῶ τὸν κόσμος πού βλέπομε καὶ διακηρύττουν ὅτι αὐτὸς ἐγένε ἀπὸ αὐτόν, καὶ αὐτοὺς πού ἐρχονται στὸν κόσμος δὲν εἶναι ἄλλος, ἀλλὰ αὐτὸς πού τοὺς φωτίζει, πῶς δὲν αἰσθάνονται φρίκη τὰ δημιουργήματα ἀληθινὰ τῆς ἀποστασίας καὶ παιδιὰ τοῦ Πονηροῦ, διδάσκοντας ὅτι εἶναι ἄλλος ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου πού βλέπομε, καὶ ἄλλος αὐτὸς πού φωτίζει ὅποιον ἐρχεται στὸν κόσμος, κόσμος πού τὸν δέχονται μόνο ὡς δημιουργὸ τῶν νοητῶν ὑποστάσεων;

9. Κι ἀπὸ ἄλλοῦ μπορεῖ ν' ἀποδείξει κανεὶς ὅτι φανερώνεται τὸ παράλογο. Ἐάν δηλαδή τὰ ἐπίγεια εἶναι τοῦ Πονηροῦ, πῶς δέχθηκε μὲ τοὺς καρπούς πού ἔβγαλε τὸ δημιουργήματα τοῦ Πονηροῦ, τὴ μιά φορά μὲ πέντε ψωμιά καὶ τὴν ἄλλη μὲ ἑπτὰ νὰ χορτάσει πολλές μυριάδες; Πόσο καλύτερο δηλαδή θὰ ἦταν καὶ πιὸ θεοπρεπὲς ὄχι μὲ καρπούς ἄλλου, ἀλλὰ ἀπὸ δικά του δημιουργήματα νὰ τρέφει ἐκείνους πού δίδασκε; Ἡ καλύτερα, πῶς δέχθηκε ὁ ἴδιος τροφή ἢ ποτό, ἐκεῖνα πού ἦταν καρπὸς τῶν ἔργων τοῦ Πονηροῦ; Καὶ πάλι πῶς, δίνοντας μάτια στὸν τυφλό, ὄχι ἀπὸ ἄλλο ὑλικό, παρὰ ἀπὸ χῶμα καὶ νερό, πού ἦταν ἔργα τοῦ Πονηροῦ, ἀνακαίνιζε τὴν ὄραση, συνεργαζόμενος κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὸν Ἐχθρό, ἀφήνοντας σ' αὐτόν νὰ κάνει τὸ περισσότερο, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἀνασπληρώνει τὸ μέρος μόνο τοῦ

31. Ἰω. 1, 11.

ὥσπερ ἀπορῶν ἰδίας, τοῦ ἀλλοτριίου πλάσματος ἀναπληρῶν; Καίτοι, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλ' αὐτό γε τοῦτο τοὺς ἀθλίους ἔδει δυσωπηθῆναι καὶ κατανοῆσαι, ὅτι ὄντως ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν ἐκ πηλοῦ, αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ κατ' ἀρχὰς πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἐκ πηλοῦ. Οἷας γὰρ ὕλης ἐστὶ τὸ μέρος, τῆς αὐτῆς καὶ τὸ ὅλον, καὶ ὃν ἔσχε τὸ ὅλον δημιουργόν, τὸν αὐτὸν καὶ τὸ μέρος

Ἄλλως τε δέ, εἰ τὸ σῶμά ἐστὶν ἐκ τοῦ Πονηροῦ, πῶς ἔκλαυσε διαφθειρομένου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου; Καὶ πῶς ὑπέμεινε διαλυόμενον τὸ ἔργον τοῦ Πονηροῦ αὐτὸς πάλιν συσφίγξαι καὶ ζωποιοῆσαι, καὶ τὸν Λάζαρον ἀναστήσαι, καὶ τότε τὸν ἴδιον ἐπικαλούμενος Πατέρα, ἵνα τὸ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ καλῶς διαφθειρόμενον αὐτὸς πάλιν ἀναζώσῃ καὶ ζωώσῃ; Καὶ εἰ τὸ σῶμά ἐστὶ τοῦ Πονηροῦ, πῶς τὸν τῆς χήρας υἱὸν τεθνεῶτα ἀνέστησε; Πῶς τὰς ἄλλας μυριάς θεοσημείας, ὅσαις τὰ τῶν ἀνθρώπων εὐεργέτησε σώματα, διεπράξατο; Ὁ δὲ τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς, ἡ δὲ τοῦ Πέτρου πενθερά, ἡ συγκύπτουσα τῷ πάθει γυνή, ἡ τῷ πολυχρονίῳ ρεύματι κατασυρομένη τοῦ αἵματος καὶ πᾶσαν ἀφηρημένη σωτηρίας ἐλπίδα, οἱ λεπροί, οἱ παράλυτοι, οἱ κωφοί, τὰ μυρία τῶν παθῶν καὶ τῶν νοσημάτων γένη, ὧν ἀπάντων καθαρὸν ἀπέλυε τὸ σῶμα

Ταῦτα πάντα οὐχ ἱκανὰ καταισχῦναι τοὺς λέγοντας τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα πλάσματα τοῦ Πονηροῦ; Πῶς γὰρ τὸ πλάσμα τοῦ Ἐχθροῦ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς διαφθειρόμενον ἀνεκαίνιζε, καὶ οὐ προσιόντων μόνον τὰ πάθη ἀπήλυνεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνοις ἐπιφοιτῶν καὶ παραγινόμενος; «Περιῆγε γὰρ ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν». Καὶ οὐκ ἐθεράπευσε μὲν τούτους, εἰσὶγα δὲ τὴν θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ προσέτασε διαγγέλλεσθαι. «Πορευθέντες», γὰρ φησιν, «ἀπαγγεῖλατε Ἰωάννη· Τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, κωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται». Καὶ τοῖς μαθηταῖς δὲ σημεῖον τῆς αὐτοῦ δυνάμε-

ξένου δημιουργήματος ἀπὸ ξένη ὕλη, σὰ νὰ τοῦ ἔλειπε ἡ δική του; Ἐὰν καὶ βέβαια, ἂν ὄχι κάτι ἄλλο, ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ ἔπρεπε νὰ φοβηθοῦν οἱ ἄθλιοι καὶ νὰ κατανοήσουν, ὅτι πράγματι αὐτὸς ποὺ ἀνέπλασε τὸν ὀφθαλμὸ ἀπὸ τὸν πηλό³², αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ πηλό. Γιατὶ ἀπὸ ὅποια ὕλη εἶναι τὸ μέρος, ἀπὸ αὐτὴ εἶναι καὶ τὸ ὅλο, καὶ ὅποιον δημιουργὸ εἶχε τὸ ὅλον, αὐτὸν ἔχει καὶ τὸ μέρος

Ἐξάλλου, ἂν τὸ σῶμα προέρχεται ἀπὸ τὸν Πονηρό, πῶς ἔκλαψε ὅταν γινόταν ἡ ἀποσύνθεση αὐτοῦ στὸν Λάζαρο³³; Καὶ πῶς ἀνέχθηκε ὅταν διαλυόταν τὸ ἔργο τοῦ Πονηροῦ, νὰ τὸ συσφίξει πάλι αὐτὸς καὶ νὰ τὸ ζωοποιήσει καὶ ν' ἀναστήσει τὸν Λάζαρο, ἐπικαλούμενος καὶ τότε τὸν Πατέρα του νὰ ἀνασώσει καὶ νὰ ζωοποιήσει πάλι τὸ δημιούργημα τοῦ Πονηροῦ ποὺ καλῶς ὀδηγοῦνταν στὴ φθορά; Καὶ ἂν τὸ σῶμα εἶναι τοῦ Πονηροῦ, πῶς ἀνέστησε τὸν πεθαμένο υἱὸ τῆς χήρας, Καὶ πῶς ἔκανε τὰ μύρια ἄλλα θαυματουργὰ ἔργα, μὲ ὅσα εὐεργέτησε τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων; Ἀλλὰ καὶ τὸ παιδί τοῦ ἑκατοντάρχου, καὶ ἡ πεθερὰ τοῦ Πέτρου, ἡ γυναίκα ποὺ ἡ ἀρρώστια τῆς³⁴ τὴν ἔκανε νὰ σκύβει, ἡ γυναίκα ποὺ βασανιζόταν ἀπὸ τὴν πολύχρονη ρύση τοῦ αἵματος καὶ εἶχε χάσει κάθε ἐλπίδα σωτηρίας, οἱ λεπροί, οἱ παράλυτοι, οἱ κουφοί, τὰ ἄπειρα εἶδη τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀσθενειῶν, ποὺ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἄφηνε τὸ σῶμα καθαρὸ.

Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀρκετὰ νὰ κατατροπιάσουν ὅσους λένε ὅτι τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων εἶναι πλάσματα τοῦ Πονηροῦ; Πῶς δηλαδή ὅταν τὸ δημιούργημα τοῦ Ἐχθροῦ ὀδηγοῦνταν στὴ φθορὰ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τὸ ἀνακαίνιζε, καὶ δὲν ἔδιωχνε τὰ πάθη μόνο ἐκείνων ποὺ τὸν πλησίαζαν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος πηγαίνοντας καὶ ἐπισκεπτόμενος ἐκείνους; Γιατὶ λέγει, «Περίοδευε ὁ Ἰησοῦς ὅλες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά, διδάσκοντας σὺς συναγωγὰς τοὺς καὶ θεραπεύοντας κάθε νόσο καὶ κάθε ἀδυναμία»³⁵. Καὶ δὲν τοὺς θεράπευε βέβαια καὶ σιωποῦσε τὴν θεραπεία, ἀλλὰ πρόσταζε νὰ τὶς διακηρύττουν. Γιατὶ λέγει· «Πηγαίνετε καὶ πέστε στὸν Ἰωάννη· τυφλοὶ ξαναβλέπουν, χωλοὶ περπατοῦν, λεπροὶ καθαρίζονται, κουφοὶ ἀκοῦνε, καὶ νεκροὶ ἀνασταίνονται»³⁶. Καὶ στοὺς μαθητὰς του δίνει σημάδι τῆς δυνάμεως

35. Ματθ. 9, 35.

36. Ματθ. 11, 5.

ως και ἰσχύος και χάριτος, τὸ ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθεῖναι
 και ἰᾶσθαι δίδωσιν. Οὕτως ὡς οἰκείου πλάσματος ἐποιεῖτο
 τὴν πρόνοιαν, ὃ και τὴν ψυχὴν και τὸ σῶμα παραγεγονῶς
 σῶσαι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, και οὐ μέχρις αὐτοῦ τὴν εὐεργε-
 5 σίαν αὐτοῦ περιγράφων, ἀλλὰ και τοῖς μαθηταῖς τὰ ἴσα ποι-
 εῖν διδούς τὴν ἐξουσίαν. Εἰ δέ, ὡς τὰ τοῦ Πονηροῦ στόματα
 θεομαχεῖ, τὸ σῶμά ἐστι τοῦ Πονηροῦ, πῶς δι' αὐτοῦ τὰ μέγι-
 στα τῶν κατορθωμάτων πράττομεν, σωφροσύνην, ἐγκράτει-
 αν, ἀγρυπνίαν, στάσιν, πρὸς τὰ δεινὰ καρτερίαν, μαρτυρίου
 10 πόνους, ἃ πάντα σώματος μᾶλλον ἢ ψυχῆς ὄντα, εἰς δόξαν
 ἀναφέρεται τοῦ πλάστου και δημιουργοῦ; Και γὰρ ἡ ψυχὴ
 καθ' ἑαυτὴν οὔτε πράξει ταῦτα πρὸς ἀγῶνας ἔλθοι, οὔτε λό-
 γον, ὅτι μὴ ἔπραξεν, εἰσπραχθήσεται πλημμελείας Πῶς οὖν
 τὸ ποῖημα τοῦ Πονηροῦ πράττει τὰ ἀγαθὰ και συνεργεῖ τῇ
 15 ψυχῇ κατορθῶσαι, ἃ, μὴ παρόντος, οὐμενοῦν οὐ κρίνεται
 κατορθώματα;

Σὺ δέ λογίζου και τοῦτο· εἰ τὸ σῶμα ἦν τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ
 Παῦλος ἐλυπεῖτο, νοσοῦντος τοῦ Ἐπαφροδίτου, και ἔλεγεν, ὅτι
 «Ἐλέησεν αὐτὸν ὁ Θεός, οὐκ ἐκεῖνον δὲ μόνον, ἀλλὰ και ἐμέ,
 20 ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ»; Τί γὰρ ἔδει λυπεῖσθαι τὸν Παῦ-
 λον, ὁρῶντα λυόμενον τὸ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ; Και εἰ τὸ πλά-
 σμα ἦν τοῦ Πονηροῦ, πῶς ἐπέστελλε Τιμοθέῳ ὁ αὐτὸς μετάρ-
 σιος ἄνθρωπος, «Οἶνω ὀλίγω χρω δια τὸν στόμαχόν σου και τὰς
 πυκνάς σου ἀσθενείας»; Ἔδει γὰρ τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον διδά-
 25 σκαλον, εἴπερ ἐφρόντιζε Τιμοθέου, ἐπεὶ καθ' ὑμᾶς πλάσμα ἦν
 τὸ σῶμα τοῦ Πονηροῦ, γράφειν αὐτῷ· Μηδόλως κέχρησο οἶνω,
 ἵνα θάπτον ῥαγῇ τὸ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ, και ἐλευθερωθῆς τοῦ
 βάρους αὐτοῦ. Και εἰ τὰ σώματά εἰσι τοῦ Πονηροῦ, πῶς λέγει ὁ
 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, «Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου
 30 πωλεῖται; και ἐν ἑξ' αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἄνευ τοῦ Πατρὸς μου

του καὶ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς χάριτος, τὸ νὰ βάζουν τὰ χέρια τους στοὺς ἀρρώστους καὶ νὰ τοὺς θεραπεύουν. Ἔτσι προνοοῦσε γι' αὐτό, ἐπειδὴ ἦταν δικό του δημιούργημα, γιὰ τὸ ὅποιο ἦρθε ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς μας νὰ σώσει τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα του, καὶ δὲν περιορίζει ὡς ἐκεῖ μόνο τὴν εὐεργεσία του, ἀλλὰ δίνει τὴν ἐξουσία καὶ στοὺς μαθητὲς του νὰ κάνουν τὰ ἴσα. Ἄν ὅμως, ὅπως τὰ στόματα τοῦ Πονηροῦ πὺν πολεμοῦν τὸν Θεό, τὸ σῶμα εἶναι τοῦ Πονηροῦ, πῶς μέσω τοῦ σώματος ἐπιτυγχάνομε τὰ μεγαλύτερα κατορθώματα, τὴ σωφροσύνη, τὴν ἐγκράτεια, τὴν ἀγρυπνία, τὴν ὀρθοστασία, τὴν καρτερικότητα στὰ δεινά, τοὺς πόνους τοῦ μαρτυρίου, κατορθώματα πὺν ὅλα εἶναι τοῦ σώματος μᾶλλον καὶ ὄχι τῆς ψυχῆς καὶ ἀναφέρονται στὴ δόξα τοῦ πλάστη καὶ δημιουργοῦ μας. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ μόνη της οὔτε σὲ ἀγῶνες θὰ ἐπιδοθεῖ γιὰ νὰ τὰ πράξει αὐτά, οὔτε θὰ τῆς ζητηθεῖ δικαιολογία γιὰ τὴν πλημμέλειά της ἐπειδὴ δὲν τὰ ἔπραξε. Πῶς λοιπὸν τὸ δημιούργημα τοῦ Πονηροῦ πράττει τὰ ἀγαθὰ καὶ συνεργάζεται μὲ τὴν ψυχὴ νὰ κατορθώσει αὐτά, πὺν ἂν δὲν εἶναι παρόν, δὲν θεωροῦνται ἀσφαλῶς κατορθώματα;

Ἐσὺ ὅμως σκέψου καὶ αὐτό· ἂν τὸ σῶμα ἦταν τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ Παῦλος λυπόταν πὺν ἦταν ἀρρωστος ὁ Ἐπαφρόδιτος καὶ ἔλεγε, «Ἔδειξε τὸ ἔλεος του ὁ Θεὸς σ' αὐτόν, καὶ ὄχι σ' ἐκεῖνον μόνο, ἀλλὰ καὶ σ' ἐμένα, γιὰ νὰ μὴ μοῦ προκαλέσει λύπη πάνω στὴ λύπη»³⁷; Γιατὶ ἔπρεπε νὰ λυπηθεῖ ὁ Παῦλος βλέποντας νὰ διαλύεται τὸ δημιούργημα τοῦ Πονηροῦ; Καὶ ἂν τὸ δημιούργημα ἦταν τοῦ πονηροῦ, πῶς ἔγραφε στὸν Τιμόθεο αὐτὸς ὁ οὐράνιος ἄνθρωπος, «Νὰ χρησιμοποιοεῖς λίγο κρασί γιὰ τὸ στομάχι σου καὶ τίς συχνὲς ἀσθένειές σου»³⁸; Γιατὶ ἔπρεπε ὁ οὐράνιος αὐτὸς διδάσκαλος, ἂν ἐνδιαφερόταν γιὰ τὸν Τιμόθεο, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀποψή σας τὸ σῶμα ἦταν ἔργο τοῦ Πονηροῦ, νὰ τοῦ γράφει: Μὴ χρησιμοποιοῦσε καθόλου κρασί, γιὰ νὰ διαρραγεῖ γρήγορα τὸ δημιούργημα τοῦ Πονηροῦ καὶ νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ τὸ βάρος του. Καὶ ἂν τὰ σώματα εἶναι τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει, «Δὲν πουλοῦν δύο σπουργίτια γιὰ μὰ δραχμὴ; Καὶ ὅμως οὔτε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν

του ἔν οὐρανοῖς»; Τί γὰρ μέλει τῷ ἀγα-θῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν πλα-
 σμάτων τοῦ Πονηροῦ, οἷς οὔτε περίκειται ἄθλα, οὔτε ζωὴ αἰώ-
 νιος, οὔτε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; Ἀλλ' ὅτι κτίστης αὐτῶν καὶ
 Κύριος καὶ ἐξουσιαστής, διὰ τοῦτο οὐδὲ ταῦτα χωρὶς αὐτοῦ
 5 στερίσκεται ζωῆς. Πῶς δὲ καὶ μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ
 τοῦ Παύλου σώματι, εἶπερ τὸ σῶμα πλάσμα τοῦ Πονηροῦ;

Καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ μυστηρίων ὑποφήτης, εἶπερ
 οὐκ ἦν τὸ σῶμα πλάσμα τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, πῶς τὸ σῶμα
 καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν ὀλόκληρον ἐπεύχεται διατηρη-
 10 θῆναι καὶ τότε ἐν τῇ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ; Λέγει γάρ· «Αὐτὸς
 δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιασαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον
 ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ πα-
 ρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατηρηθεῖη». Χωρὶς
 δὲ τούτων, εἰ ἄλλης μὲν ἦν ἀρχῆς ἔργον ἢ ψυχὴ, ἑτέρας δὲ τὸ
 15 σῶμα, πῶς ὁ ἀληθὴς ἡμῶν πλάστης καὶ Θεὸς ἀπερισπάστους
 εἶναι βουλόμενος, τοὺς αὐτοῦ νουθετῶν λατρευτὰς παραινεῖ
 περὶ ἑκατέρου λέγων «Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε
 ἢ τί πίνητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε»; Εἶτα καὶ πλέον
 ἡμᾶς τῷ παραδείγματι πρὸς τὴν νουθεσίαν ἔλκων, «Ἐμβλέ-
 20 ψατε», φησὶν, «εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν,
 οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας»· καὶ πόθεν
 αὐτοῖς ἡ ζωὴ; «Ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά». Εἰ
 οὖν Πατέρα ἡμῶν οὐράνιον τὸν τρέφοντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ καὶ οἶδε καὶ λέγει τῆς ἀληθείας ἡ πηγὴ, λέγει δὲ καὶ τὸν
 25 χόρτον τοῦ ἀγροῦ τὸν εἰς τὸν κλίβανον βαλλόμενον, ὑπὸ τοῦ
 αὐτοῦ Θεοῦ κάλλος ἀμφιέννυσθαι οἷον οὐδὲ Σολομῶν ἐν ὅλῃ
 αὐτοῦ περιεβάλετο τῇ δόξῃ, πῶς τὰ ἀπύλωτα τῆς ἀσεβείας στό-
 ματα, ἄλλον μὲν τοῦ χόρτου καὶ τῶν πετεινῶν καὶ τοῦ σώματος
 καὶ τῶν αἰσθητῶν ἀπάντων χειροτονουῖσι δημιουργόν, ἑτέρω
 30 δὲ τὴν ἡμίτομον χαρίζονται ἀρχήν;

ί. Ὅτι δὲ ὁ αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ ταῦτα τὰ πρόσκαιρα διδούς,
 καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν λεπτομερέστερον βεβαιῶν τὸ

θά πέσει χωρίς νὰ τὸ θέλει ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος»³⁹. Γιατί δηλαδὴ ἐνδιαφέρεται ὁ ἀγαθὸς Θεὸς γιὰ τὰ πλάσματα τοῦ Πονηροῦ, γιὰ τὰ ὅποια δὲν ὑπάρχουν ἔπαθλα, οὔτε ζωὴ αἰώνια, οὔτε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶναι δημιουργὸς τους καὶ Κύριος καὶ ἔξουσιασπῆς τους, γι' αὐτὸ οὔτε αὐτὰ χάνουν τὴ ζωὴ τους χωρὶς τὸ θέλημά του. Ἄλλὰ καὶ πῶς θὰ δοξασθεῖ ὁ Χριστὸς στὸ σῶμα Παύλου, ἂν τὸ σῶμα εἶναι πλάσμα τοῦ Πονηροῦ;

Καὶ πάλι ὁ ἴδιος ὁ προφήτης τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἂν τὸ σῶμα δὲν ἦταν πλάσμα τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων, πῶς τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ εὐχεται νὰ διατηρηθοῦν ὁλόκληρα καὶ τότε κατὰ τὴν παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου; Γιατί λέγει· «Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης νὰ σᾶς καταστήσει ἔξολοκλήρου ἀγίους, καὶ ὁλόκληρο τὸ πνεῦμα σας καὶ ἡ ψυχὴ σας καὶ τὸ σῶμα νὰ διατηρηθοῦν ἄμεμπτα κατὰ τὴν παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁴⁰. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ἂν ἡ ψυχὴ ἦταν ἔργο ἄλλης ἀρχῆς καὶ ἄλλης τὸ σῶμα, πῶς ὁ ἀληθινὸς πλάστης καὶ Θεὸς μας θέλοντας νὰ εἴμαστε ἀπερίσπαστοι ἀπὸ φροντίδες, νουθετώντας τοὺς λατρευτὲς του, τοὺς συμβουλεύει καὶ γιὰ τὸ ἓνα καὶ γιὰ τὸ ἄλλο, λέγοντας «Μὴ φροντίζετε γιὰ τὴν ψυχὴ σας, τί θὰ φᾶτε καὶ τί θὰ πιεῖτε, οὔτε γιὰ τὸ σῶμα σας τί θὰ ντυθεῖτε»⁴¹; Ἐπειτα καὶ ἀκόμα περισσότερο σύροντάς μας στὴ νουθεσίᾳ μὲ τὸ παράδειγμα, λέγει· «Κοιτάξτε τὰ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ· οὔτε σπέρνουν οὔτε θερίζουν οὔτε συνάγουν σὶς ἀποθήκες τους»⁴² καὶ πῶς ἐξασφαλίζουν τὴ ζωὴ τους; «Τὰ τρέφει ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος»⁴³. Ἄν λοιπὸν Πατέρα μας οὐράνιο καὶ ἀναγνωρίζει καὶ ὀνομάζει ἡ πηγὴ τῆς ἀλήθειας ἐκεῖνον ποὺ τρέφει τὰ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ λέγει ἀκόμα ὅτι καὶ τὸ χόρτο τοῦ ἀγροῦ ποὺ ρίχνεται στὸν φοῦρνο, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸ ντύνει μὲ τέτοια ὁμορφιά, ποὺ δὲν ντυνόταν οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Σολομὼν μὲ ὅλη τὴ λαμπρότητά του⁴⁴, πῶς τὰ ἀπύλωτα στόματα τῆς ἀσέβειας χειροτονοῦν ἄλλον δημιουργὸ τοῦ χόρτου καὶ τῶν πουλιῶν καὶ τοῦ σώματος καὶ ὅλων τῶν αἰσθητῶν, καὶ σὲ ἄλλον χαρίζουν τὴ μισὴ ἔξουσία;

10. Ὅτι ὁμοῦς εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ δίνει καὶ αὐτὰ τὰ πρόσκαιρα, καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, βεβαιώνοντας λεπτομερέστερα τὸ

42. Ματθ. 6, 26.

43. Ὅπ. π.

44. Ματθ. 6, 28-30.

δόγμα· «Οἶδε», γάρ φησιν, «ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι
 χρήσετε τούτων ἀπάντων. Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν
 τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προσ-
 τεθήσεται ὑμῖν». Τίνος ἐστίν, ἄθλιε, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ
 5 τίνος ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ; καὶ τίς ὁ προστιθείς καὶ τὰ εἰς τὴν
 χρεῖαν τοῦ σώματος διαρκῆ; οὐχ ὁ αὐτὸς Θεὸς ὁ εἷς καὶ μόνος;
 οὐχ ὁ κοινὸς πλάστης; οὐχ ὁ πάντων δημιουργός; Εἰ δὲ ὁ τὸν
 ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἄγαθούς, καὶ βρέ-
 χων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ὁ αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ διὰ τὴν τε-
 10 λείωσιν τῶν ἀρετῶν νίθητουμένος ἡμᾶς, οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ Πα-
 τὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πῶς οὐχὶ σφόδρα βδελυκτὸν ἢ
 ἀσέβεια τῶν ἀποστατῶν; «Ἐγὼ γάρ», φησὶν ὁ Σωτὴρ, «ὑμῖν
 λέγω· Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦ-
 σιν ὑμᾶς». Εἶτα καὶ τίς ὁ τοῖς πειθομένοις μισθός; «Ὅπως γέ-
 15 νησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἀλλὰ τίς ὁ
 ἐν οὐρανοῖς Πατήρ; «Ὁ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλων ἐπὶ πονη-
 ροὺς καὶ ἄγαθούς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους Ἔσε-
 σθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς τέλειός
 ἐστίν». Ὁ γοῦν τέλειος Πατήρ, ὃν ἡμᾶς μιμεῖσθαι ὁ φύσει
 20 παραινεῖ Υἱός, αὐτὸς οὗτός ἐστιν, οὐκ ἄλλος ὁ τὸν ὀρώμενον
 ἀνατέλλων ἥλιον, καὶ τὸ φῶς ἡμῖν τοῖς αἰσθητοῖς τὸ αἰσθητὸν
 χορηγῶν, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ἐπὶ καρποφο-
 ρία καὶ γεωργία τῆς γῆς, καὶ ὡς ἄν, εἴ τι πρὸς ἀκρασίαν ἐπέ-
 κλινε διὰ ξηρότητα, ᾧ χρώμεθα πρὸς ἀναπνοήν, ὁ ἀήρ, διὰ τῆς
 25 ἀπὸ τῶν ὑετῶν νοτίδος πρὸς εὐκρασίαν ἐπαναχθῆ. Ποῦ τοίνυν
 εἰσὶν οἱ τῆς ἀμερίστου τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἔκθεσμοι μερισταί,
 οἱ τῆς γῆς μὲν καὶ τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ὑετῶν καὶ τοῦ ἡλίου καὶ
 τῶν ὁμοστοίχων ἕτερον ἀναπλάττοντες δημιουργόν, ἄλλον δὲ
 τῶν ἔτι παρὰ ταῦτα τὴν τῶν νοητῶν ἐπέχει τάξιν;
 30 **ια.** Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ τοῦτο· Εἰ θρόνον τοῦ Θεοῦ τὸν
 οὐρανὸν καλεῖ ὁ μάλλον τῶν ἄλλων τὸν Πατέρα καὶ τὰ τοῦ
 Πατρὸς εἰδώς, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν, καὶ πόλιν αὐτοῦ τὰ

δόγμα τῆς πίστεως μας, λέγει· «Γιατί γνωρίζει ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος ὅτι ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὅλα αὐτὰ. Ἄλλὰ νὰ ζητᾶτε πρῶτα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ἐπιπρόσθετα»⁴⁵. Τίνος εἶναι, ἄθλιε, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δικαιοσύνη του; Καὶ ποιὸς προσθέτει καὶ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος; Δὲν εἶναι ὁ ἴδιος Θεός, ὁ ἕνας καὶ μόνος; Δὲν εἶναι ὁ κοινὸς πλάστης; Δὲν εἶναι ὁ δημιουργὸς ὅλων; Κι ἂν αὐτὸς ποὺ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο τοῦ γιὰ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς καὶ βρέχει γιὰ δίκαιους καὶ ἄδικους⁴⁶, εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ μᾶς υἱοθετεῖ γιὰ τὴν τελείωση τῶν ἀρετῶν, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Πατέρας μας ὁ οὐράνιος, πῶς δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ βδελυρὴ ἢ ἀσέβεια τῶν ἀποστατῶν; Γιατὶ ὁ Σωτῆρας μας λέγει· «Ἐγὼ σᾶς λέγω· Νῦν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας καὶ νὰ κάνετε τὸ καλὸ σὲ ἐκείνους ποὺ σᾶς μισοῦν»⁴⁷. Ἐπειτα καὶ ποιὸς εἶναι ὁ μισθὸς ἐκείνων ποὺ τὸν πιστεύουν; «Γιὰ νὰ γίνετε υἱοὶ τοῦ Πατέρα σας τοῦ οὐράνιου»⁴⁸. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ οὐράνιος Πατέρας; Αὐτὸς ποὺ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο τοῦ γιὰ κακοὺς καὶ καλοὺς, καὶ βρέχει γιὰ δίκαιους καὶ ἄδικους. Νὰ εἴσαστε λοιπὸν ἐσεῖς τέλειοι, ὅπως εἶναι τέλειος καὶ ὁ οὐράνιος Πατέρας σας»⁴⁹. Ὁ τέλειος λοιπὸν Πατέρας ποὺ ὁ φύσει Υἱὸς του συμβουλεύει νὰ τὸν μιμούμαστε ἡμεῖς εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ ὄχι ἄλλος, αὐτὸς ποὺ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο ποὺ βλέπομε καὶ ποὺ χορηγεῖ σ' ἐμᾶς τοὺς αἰσθητοὺς ἀνθρώπους τὸ αἰσθητὸ φῶς καὶ βρέχει γιὰ δίκαιους καὶ ἄδικους γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν καρποφορία τῆς γῆς, καὶ μὲ σκοπὸ, ἂν ὁ ἀέρας ποὺ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὴν ἀναπνοὴ συμβεῖ νὰ τραπεῖ ἐξαιτίας ξηρότητας σὲ κακὴ σύσταση τῶν στοιχείων του, μὲ τὴν ὑγρασία τῶν βροχῶν νὰ ἐπανέλθει στὴν εὐκρασία. Ποῦ εἶναι λοιπὸν οἱ παράνομοι μεριστὲς τῆς ἀμέριστης βασιλείας τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ ποὺ πλάθουν ἄλλο δημιουργὸ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρα καὶ τῶν βροχῶν καὶ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ὁμοίων, καὶ ἄλλον τῶν παράλληλων μ' αὐτὰ ποὺ κατέχουν τὴν τάξη τῶν νοητῶν;

11. Ἐσὺ ὅμως πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, καὶ τοῦτο· Ἄν καλεῖ τὸν οὐρανὸ θρόνον τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει περισσότερο ἀπὸ ὅτι οἱ ἄλλοι τὸν Πατέρα καὶ τὰ διανοήματα τοῦ Πατέρα, καὶ ὑποπόδιό

48. Ὅπ. π.

49. Ματθ. 5, 45, 48.

Ἱεροσόλυμα, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀσεβείας, ὧν μάρτυς ὁ Υἱός, ταῦτά τινες περικόπτειν αὐτοῦ, καὶ ἕτερον τῶν περικοπέντων ποιεῖν ποιητήν; Ὁ γὰρ πάντα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν καὶ πράτων καὶ παραινῶν Χριστὸς ὁ Θεός, τὸν ὄρκον ὡς ὄντα τῆς
 5 ἐπισημίας πύλην τῆς ἀνθρωπίνης ἀποκλείων πολιτείας, φησὶν «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὁμόσαι ὅλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μήτε ἐν τῇ γῆ, ὅτι ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐστὶ, μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου». Ἀλλὰ μηδὲ ἐν τῇ κεφαλῇ σου, φησὶν, ὅτι οὐ
 10 δύνασαι ποιῆσαι ἐξ αὐτῆς λευκὴν τρίχα ἢ μέλαιναν, κεφαλὴν καὶ Ἱεροσόλυμα καὶ γῆν καὶ οὐρανὸν τὰ αἰσθητά, τὰ ὄψει κρινόμενα, λέγων, ἃ τοῖς Ἰουδαίοις ἔθος ἦν ὄρκον ποιεῖσθαι. Μηδὲ πάλιν εἰς μύθους καὶ λήρους τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν ἢ μανία παρατρέποι. Τὸν
 15 γὰρ ὁρῶμενον οὐρανὸν καὶ τὴν αἰσθητὴν γῆν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἃ πάλαι μὲν ᾠκοδόμητο, γενεαῖς δὲ ὕστερον ὁ Δαβὶδ ἀνοικοδομεῖ καὶ πολίξει, ταῦτα τὸν μὲν θρόνον καλεῖ, τὴν δὲ ὑποπόδιον, τὰ δὲ πόλιν τοῦ μεγάλου βασιλέως Ποίου βασιλέως; αὐτὸς ἐτέρωθι σαφέστερον ἐδιδάσκει, «Μὴ ποιεῖτε», λέγων,
 20 «τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου», τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν τοῦ Πατρὸς οἶκον ἀποσημνῶν, δι' ὃν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τοῦ βασιλέως πόλιν καλεῖ. Ὁν γὰρ ἐν τῇ τῶν ὄρκων ἀπαγορεύσει μέγαν ἀνεῖπε βασιλέα, ἐνταῦθα Πατέρα ἴδιον ἐθεολόγει. Διὸ καὶ τοὺς πωλοῦντας τὰς βόας καὶ τὰ πρόβατα
 25 καὶ τὰς περιστεράς, τὴν πατρικὴν οἰκίαν τῆς ἐμπορικῆς καθαιρῶν παροινίας ἀπελαύνει, καὶ τὴν δικαίαν αὐτοῖς ὀργὴν ἀπειλεῖ, οἷα δὴ καταφρονητὰς εὐρῶν καὶ τοῦ πατρικοῦ οἴκου καὶ τῆς πατρικῆς ἐντολῆς.

Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ πρότερον μὲν ὑπὸ τοῦ παναγίου
 30 ου Πνεύματος ἐμπνεόμενος ὁ Δαβὶδ, ὕστερον δὲ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος λαμπρᾶ διακέκραγε τῇ φωνῇ, ὡς ὁ κηρυττόμενος ὑπὸ Μωσέως Θεός, πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέγει.

του τῆ γῆ καὶ πόλη του τὰ Ἱεροσόλυμα, πῶς δὲν εἶναι ἔσχατη ἀσέβεια, αὐτὰ πού ἀποτελοῦν μαρτυρίες τοῦ Υἱοῦ, αὐτὰ μερικοὶ νὰ τὰ περικόπτουν ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ κάνουν ἄλλον δημιουργὸ αὐτῶν πού περικόπτουν; Γιατὶ ὁ Χριστὸς ὁ Θεός, πού ὅλα τὰ κάνει γιὰ τὴ σωτηρία μας, ἀποκλείοντας ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ τὸν ὄρκο, ἐπειδὴ εἶναι πύλη τῆς ἐπιτορκίας, λέγει· «Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, νὰ μὴν ὀρκίζεσθε καθόλου, οὔτε στὸν οὐρανό, γιατί εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ, οὔτε στὴ γῆ, γιατί εἶναι ὑποπόδιο αὐτοῦ, οὔτε στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐπειδὴ εἶναι πόλη τοῦ μεγάλου Βασιλιᾶ»⁵⁰. Ἄλλ' οὔτε στὸ κεφάλι σου, λέγει, νὰ ὀρκισθεῖς, γιατί δὲν μπορεῖς νὰ κάνεις μιὰ τρίχα του λευκὴ ἢ μαύρη⁵¹. Ἀναφέρει τὸ κεφάλι καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανὸ πού εἶναι αἰσθητὰ καὶ ἐλέγχονται μὲ τὰ μάτια καὶ στὰ ὁποῖα οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν τὴ συνήθεια νὰ ὀρκίζονται, γιὰ νὰ μὴ μεταβάλλει ἡ λύσσα τους σὲ μύθους καὶ φλυαρίες τὸ κεφάλι καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανό. Γιατὶ τὸν ὄρατὸ οὐρανὸ καὶ τὴν αἰσθητὴ γῆ καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, πού εἶχαν βέβαια οἰκοδομηθεῖ στὸ παρθελθὸν καὶ ἔπειτα ἀπὸ γενεές ὁ Δαβὶδ τὰ ἀνοικοδόμησε καὶ ἐγκατέστησε κατοίκους σ' αὐτά, αὐτὰ ὀνομάζει, τὸν ἕνα θρόνο, τὴν ἄλλη ὑποπόδιο, καὶ αὐτὰ πόλη τοῦ μεγάλου Βασιλιᾶ. Ποιοῦ βασιλιᾶ; Αὐτὸς ὁ ἴδιος μᾶς τὸ διδάσκει σαφέστερα ἄλλοῦ λέγοντας «Μὴν κάνετε τὸν οἶκο τοῦ Πατέρα μου οἶκο ἐμπορίου»⁵², τιμώντας τὸ ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων μὲ τὴν ὀνομασία του ὡς οἶκο τοῦ Πατέρα, ἕξαιτίας τοῦ ὁποῖου ὀνομάζει καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα πόλη τοῦ Βασιλιᾶ. Αὐτὸν δηλαδή πού κατὰ τὴν ἀπαγόρευση τῶν ὄρκων ἀνακήρυξε μεγάλο Βασιλιά, ἐδῶ θεολογώντας τὸν εἶπε Πατέρα του. Γι' αὐτὸ καὶ διώχνει ἐκείνους πού πουλοῦσαν τὰ βόδια καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰ περιστέρια, καθαρίζοντας τὴν πατρικὴ του οἰκία ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴ ἀσχημοσύνη, καὶ τοὺς ἀπειλεῖ μὲ τὴ δίκαια ὀργή, ἐπειδὴ τοὺς βρῆκε νὰ καταφρονοῦν καὶ τὸν οἶκο καὶ τὴν ἐντολὴ τοῦ Πατέρα του.

Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπαμε, ὅν πρώτα ὁ Δαβὶδ ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ πανάγιο Πνεῦμα καὶ ἔπειτα ὁ θεῖος Παῦλος φωνάζει μὲ ὀλοκάθαρη φωνή, ὅτι ὁ Θεός πού κηρύττει ὁ Μωυσῆς, αὐτὸς λέγει εἶναι Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, καθόσον ὁ Παῦλος γράφοντας

52. Ἰω. 2, 16.

Τῷ Σωτῆρι γὰρ ἡμῶν ὁ Παῦλος πρὸς Ἰουδαίους γράφων, τὴν
 πατρικὴν ἀρμόζει φωνήν, τὴν διὰ τοῦ Δαβὶδ προφητευθεῖσαν.
 «Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε». Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ
 ἔσομαι αὐτῷ εἰς Πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς Υἱόν»· καὶ
 5 πάλιν· «Καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ»·
 καί· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος
 εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου». Εἶτα ἀκούσατε, οἱ
 κωφοὶ καὶ οἱ τυφλοὶ, ἀναβλέψατε! ἐπάγει γάρ· «Καὶ σὺ κατ'
 ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου
 10 εἰσιν οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. Καὶ πάν-
 τες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις
 αὐτούς, καὶ ἀλλαγῆσονται. Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ
 ἐκλείψουσιν». Εἰ ταῦτα προεῖπε μὲν ἐν Πνεύματι ὁ θεοπάτωρ
 Δαβὶδ, ἐπεσφράγισε δὲ ὁ τῶν ἀρρήτων μύστης καὶ μυσταγω-
 15 γός, ὡς ὁ τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας Θεὸς αὐτὸς μὲν ἔστιν ὁ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Πατήρ, αὐτὸς δὲ ἔστιν ὁ καὶ τὸν
 θρόνον τοῦ φύσει παιδὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος ἐδρασάμε-
 νος, καὶ τῶν ἀγγέλων πάντων τὰ τάγματα προσκνητὰ καὶ
 δοῦλα πεποικῶς τοῦ γεννήματος, ὁ αὐτὸς δὲ καὶ οὐκ ἄλλος
 20 τὴν τε γῆν ἐθεμελίωσε, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰσιν οἱ οὐ-
 ρανοί, πῶς οὐ πᾶσαν ἀσέβειαν ἀποκρύπτουσιν, οἱ ἄλλον μὲν
 τὸν Πατέρα λέγοντες τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄλλον
 δὲ τὸν δημιουργήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀφαιροῦντες
 μὲν τοῦ Κτίστου τὰ κτίσματα, νέμοντες δὲ ταῦτα τῷ σπορεῖ τῶν
 25 ξιζανίων, ἐφ' ᾧ τὴν ἀπώλειαν αὐτοῖς ἀνταμείψεται, καὶ τὴν
 ἠτομασμένην αὐτῷ τιμωρίαν συμμετάγονται·

Τὰ ἴσα δὲ τοῖς εἰρημένοις κὰν ταῖς Πράξεσιν ὁ θεῖος
 Λουκᾶς, εἰ καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀποστασίας αὐτῶν τὰς ἐκείνου
 φωνὰς οὐ προσίεται· ὅμως ἐκεῖνος τῇ Ἡσαίου φωνῇ, μᾶλλον
 30 δὲ τῇ τοῦ Στεφάνου κεχρημένος γλώσση, λαμπρῶς αὐτῶν διὰ
 μέσου τῶν Ἰουδαίων ἐμφράττει τὰ στόματα· οὗτος γάρ ὁ τὸν
 ἀθλοφορικὸν πρῶτος ἀναδησάμενος στέφανον, ἐν τῷ πρὸς
 τοὺς Ἰουδαίους ἐλέγχῳ, ἄλλοις τε ἐπιχειρήμασι τὸ ἀναίσχυν-

στοὺς Ἰουδαίους βάζει στὸ στόμα τοῦ Σωτήρα μας τὰ λόγια ποὺ προφήτευσε ὁ Δαβίδ, «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Υἱός μου, ἐγὼ σὲ γέννησα σήμε-
ρα». Καὶ πάλι· «Ἐγὼ θὰ εἶμαι ὁ Πατέρας του, καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ
Υἱός μου»⁵³. Καὶ πάλι· «Καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι
τοῦ Θεοῦ»⁵⁴. Καὶ ἐπίσης· «Ὁ θρόνος σου, Θεέ μου, θὰ μείνει στὸν
αἰῶνα τοῦ αἰῶνα, καὶ ράβδος τῆς δικαιοσύνης εἶναι τὸ σκῆπτρο τῆς
βασιλείας σου»⁵⁵. Ἐπειτα ἀκοῦστε σεῖς οἱ κουφοὶ καὶ δεῖτε σεῖς οἱ
τυφλοὶ· γιατί προσθέτει· «Ἐσύ, Κύριε, στήν ἀρχὴ θεμελίωσες τὴ γῆ,
καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν,
ἐσύ ὅμως θὰ παραμείνεις. Ὅλοι θὰ παλιώσουν σὰν ρούχο καὶ σὰν
φόρεμα θὰ τοὺς τυλίξεις καὶ θὰ ἀλλάξουν. Ἐσύ ὅμως θὰ παραμεί-
νεις ὁ ἴδιος καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ τελειώσουν»⁵⁶. Ἄν τὰ προεῖπε αὐτὰ
ὁ θεοπάτωρ Δαβίδ μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος καὶ τὰ ἐπισφρά-
γισε ὁ μύστης τῶν ἄρρητων καὶ διδάσκαλος, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ παλαιοῦ
νόμου εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ
εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ στερέωσε τὸν θρόνο τοῦ φύσει Υἱοῦ του στὸν
αἰῶνα τοῦ αἰῶνα, καὶ ἔκανε τὰ τάγματα ὅλων τῶν ἀγγέλων νὰ προ-
σκυνήσουν καὶ νὰ γίνουν δοῦλοι τοῦ Υἱοῦ του, καὶ εἶναι ὁ ἴδιος καὶ
ὄχι ἄλλος ποὺ θεμέλιωσε τὴ γῆ, καὶ εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν του οἱ
οὐρανοί, πῶς δὲν ξεπερνοῦν ὅλη τὴν ἀσέβεια, αὐτοὶ ποὺ ἄλλο
Πατέρα λένε τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλον αὐτὸν ποὺ
δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ἀφαιρώντας ἔτσι ἀπὸ τὸν
Δημιουργὸ τὰ δημιουργήματά του, καὶ ἀποδίδοντάς τα στὸ σπορέα
τῶν ζιζανίων, πρῶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ τοὺς ἀνταμείψει μὲ τὴν ἀπώ-
λεια καὶ θὰ ὑποβληθοῦν μαζί του στήν τιμωρία ποὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ
γι' αὐτόν,

Τὰ ἴδια μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπαμε λέγει καὶ στὶς Πράξεις ὁ θεῖος
Λουκᾶς, ἂν καὶ οἱ περισσότεροὶ ἀποστάτες δὲν ἀποδέχονται τοὺς
λόγους του. Ὅμως ἐκεῖνος μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα, ἥ καλύτερα μὲ
τὴ γλῶσσα τοῦ Στεφάνου, τοὺς φράζει περίλαμπρα τὰ στόματα
μέσω τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ αὐτός, ποὺ πρῶτος ἔλαβε τὸ στεφάνι τοῦ
ἀθλοφόρου, ὅταν ἤλεγχε τοὺς Ἰουδαίους, καταρρακώνοντας τὴν
ἀδιαντροπιά τους καὶ μὲ ἄλλα ἐπιχειρήματα, παρεμβάλλει καὶ τὸν

56. Ψαλμ. 110. 26-27. Ἐβρ. 1, 10-12.

τον αὐτῶν καταισχύνων εἰσάγει καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διακεκραγότα καὶ λέγοντα· «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι; λέγει Κύριος». Καὶ ἄπερ ἐν τοῖς Εὐαγγελί-
 5 οῖς ὁ Σωτὴρ ἔφη περὶ τοῦ Πατρὸς, θρόνον μὲν καλῶν τὸν οὐρανόν, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν, καὶ πόλιν αὐτοῦ τὰ Ἱεροσό-
 λυμα ταῦτα συμμαρτυρῶν ὁ πρωτομάρτυς τῷ Δεσπότη διὰ τῆς Ἰησοῦ φωνῆς τὸν Πατέρα παράγει λέγοντα τὰ αὐτά· Ἐν
 ἄλλοις δὲ πάλιν ὁ Σωτὴρ τὴν τῶν ὁμνούντων στηλιτεύων καὶ
 10 ἐπιστομίζων ματαιολογίαν, τὴν αὐτὴν κρατύνει διδασκαλίαν.
 «Μωροί», γάρ φησι, «καὶ τυφλοί, τίς μείζων ἐστίν; ὁ χρυσὸς ἢ ὁ
 ναός, ὁ ἀγιάζων τὸν χρυσόν;». Οὐκοῦν ὁ τῆς παλαιᾶς ναὸς οὐ
 μόνον ἅγιος ἦν, ἀλλὰ καὶ ἀγιάζειν εἶχεν ἰσχύν. Καὶ πάλιν· «Τί
 μείζων; τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον;»,
 15 σαφῶς κἀνταῦθα δεικνύς, ὅτι τὸ θυσιαστήριον ἅγιόν τε ἦν, καὶ
 τὰ ἐν αὐτῷ ἀνατιθέμενα ἅγια ἐποίει. Καὶ μετὰ βραχέα· «Καὶ ὁ
 ὁμόσας», φησὶν, «ἐν τῷ οὐρανῷ» (διάνοιξον, ἄνθρωπε, τὸ οὐς,
 ὅπερ ἔπλασε μὲν ὁ Θεὸς ἀκούειν, μετέπλασε δὲ ὡς ἀληθῶς ὁ
 Πονηρὸς εἰς κωφόν. Πλὴν ἄκουσον)· «Ὁ ὁμόσας», φησὶν, «ἐν
 20 τῷ οὐρανῷ, ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ
 ἐπάνω αὐτοῦ».

Ὡστε ἅγιος μὲν ὁ ναός, ἅγιον δὲ τὸ θυσιαστήριον, καὶ χά-
 ριν ἔχον θεῖαν ἀγιοποιεῖν, καὶ θρόνος ἐστὶν ὁ οὐρανὸς τοῦ ἀλη-
 θινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗ
 25 καὶ ἡ κτίσις σύμπασα ποίημα καὶ ἔργον. Εἰ δὲ τῷ Θεῷ καὶ Πα-
 τρὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διακεκραγόντι ταῦτα ἀντι-
 φθέγγονται, Χριστῷ δὲ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν συμφθεγγομένῳ
 τῷ γεγεννηκότι οὐ πείθονται, Παῦλον δὲ μαρτυροῦντα, οὗ ψευ-
 δεπῶνυμοι παραγράφονται, καὶ τὸν Δαβὶδ μὲν ὑπερορῶσι προ-
 30 φητεύοντα, Λουκᾶ δὲ τῷ μαθητῇ καὶ εὐαγγελιστῇ τοῦ σωτηρί-
 ου λόγου οὐ προσέχουσι, Στέφανον δὲ τὸν ἐν μάρτυσι πρῶτον
 καὶ τὸν προφήτην συνεπαγόμενον μυκτηρίζουσιν, ἀκόλουθόν
 ἐστὶν αὐτοῖς, ὁ καὶ πράττουσι, τῷ Πονηρῷ μόνῳ πειθαρχεῖν, ᾧ

Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ φωνάζει δυνατὰ καὶ νὰ λέγει· «Ὁ οὐρανὸς εἶναι ὁ θρόνος μου καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν μου· ποιὸ οἶκο θὰ μοῦ οἰκοδομήσετε; λέγει ὁ Κύριος»⁵⁷. Καὶ αὐτὰ ποῦ ὁ Σωτήρας εἶπε στὰ Εὐαγγέλια γιὰ τὸν Πατέρα του, καλώντας θρόνο του τὸν οὐρανὸ καὶ ὑποπόδιο τῆ γῆ καὶ πόλη του τὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτὰ ἐπιβεβαιώνοντας μαζί μὲ τὸν Κύριο καὶ ὁ πρωτομάρτυρας, παρουσιάζει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα τὸν Πατέρα νὰ λέγει τὰ ἴδια. Σὲ ἄλλο σημεῖο πάλι ὁ Σωτήρας στηλιτεύοντας καὶ ἀποστομώνοντας τὴ ματαιολογία ὅσων ὀρκίζονται, ἰσχυροποιεῖ τὴν ἴδια διδασκαλία. Γιατὶ λέγει· «Μωροὶ καὶ τυφλοί, ποιὸς εἶναι ἀνώτερος, Ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ποῦ ἀγιάζει τὸν χρυσό»⁵⁸. Ἐπομένως ὁ ναὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν ἦταν μόνο ἅγιος, ἀλλ' εἶχε τὴ δύναμη καὶ νὰ ἀγιάζει. Καὶ πάλι· «Τί εἶναι ἀνώτερο, τὸ δῶρο ἢ τὸ θυσιαστήριο ποῦ ἀγιάζει τὸ δῶρο»⁵⁹, δείχνοντας καὶ ἐδῶ μὲ σαφήνεια, ὅτι τὸ θυσιαστήριο καὶ ἅγιο ἦταν, καὶ ἀγίαζε ὅσα τοποθετοῦνταν ἐπάνω σ' αὐτό. Καὶ λίγο παρακάτω λέγει· Καὶ ὁποῖος ὀρκίσθηκε στὸν οὐρανὸ» (ἄνοιξε, ἄνθρωπε, τὰ αὐτιά σου ποῦ ἐπλάσε ὁ Θεὸς γιὰ ν' ἀκουῖς, καὶ τὰ μετέβαλε στ' ἀλήθεια ὁ Πονηρὸς σὲ κουφά, ἀλλ' ὅμως ἄκουσε)· «Ὁποῖος ὀρκίσθηκε», λέγει, «στὸν οὐρανὸ, ὀρκίζεται στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ καὶ σ' αὐτὸν ποῦ κάθεται πάνω σ' αὐτόν»⁶⁰.

“Ὡστε, ἅγιος εἶναι ὁ ναὸς καὶ ἅγιο τὸ θυσιαστήριο καὶ ἔχει τὴ θεία χάρη νὰ ἀγιάζει, καὶ θρόνος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ οὐρανός, τοῦ ὁποίου δημιουργημὰ καὶ ἔργο εἶναι ὅλη ἡ κτίσις.” Ἄν ὅμως ἀντιλέγουν στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ποῦ φωνάζει περίλαμπρα αὐτὰ, δὲν πιστεύουν στὸν Χριστό, τὸν ἀληθινὸ Θεὸ μας, ποῦ λέγει τὰ ἴδια μὲ τὸν γεννήτορά του. Τὸν Παῦλο, ποῦ ἐπιβεβαιώνει αὐτὰ καὶ ποῦ ἔχουν ψευδῶς τὸ ὄνομά του, τὸν διαγράφουν, τὸν Δαβὶδ ποῦ τὰ προφητεύει τὸν περιφρονοῦν, καὶ τὸν μαθητὴ καὶ εὐαγγελιστὴ τοῦ σωτήριου λόγου δὲν τὸν προσέχουν. Τὸν Στέφανο πάλι τὸν πρωτομάρτυρα ποῦ προσκομίζει τὴ μαρτυρία τοῦ προφήτη τὸν χλευάζουν, καὶ ἐπόμενο σ' αὐτοὺς εἶναι, πρᾶγμα βέβαια καὶ ποῦ πράττουν, νὰ ὑπακούουν μόνο στὸν Πονηρό, στὸν ὁποῖο παρέδω-

60. Ματθ. 23, 22.

καὶ τὰς ψυχὰς ἐνεχείρισαν, καὶ τὰ σώματα, τὰς μὲν τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ φρονήματος, τὰ δὲ διὰ τοῦ βορβόρου τῶν πράξεων. Ἀρμόσειε δ' ἂν αὐτοῖς εὖ μάλα καὶ ὁ κατὰ τῶν ἀχαρίστων Ἰουδαίων Δεσποτικός ὄνειδισμός, ὅτι τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ 5 ἀπεκάλεσαν. Ὅντως γὰρ ἡ ἀποστασία τὸν τοῦ παντός οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ὀνομάζουσι, μᾶλλον δὲ ἑκατέραν ὕβριν δι' ἑκατέρας εἰσάγουσιν, οὕτω πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ πᾶσαν τόλμαν ἢ προκειμένη θεομαχία κουφοτέραν ἀπεργάζεται.

ιβ'. Ἐντολὰς δὲ πάλιν ὁ Σωτὴρ τὰ Μωσαϊκὰ διατάγματα 10 καλῶν, καὶ πανταχοῦ τιμῶν τὴν νομοθεσίαν τὴν πατρικὴν, «Ὁ Θεός», φησὶν, «ἐνετείλατο· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτῳ. Ὑμεῖς ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν». Καὶ ταῦτα εἰπὼν μάρτυρα τὸν Ἡσαΐαν ἐπάγεται, «Κα- 15 λῶς», λέγων, «προεφήτευσε περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας, Ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν καὶ τοῖς χεῖλεσί με τιμᾶ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ». Καὶ πρόσεχε λοιπὸν «Μάτην δὲ σέβονται με». Διατί; «Διότι διδάσκουσι διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων»· ὥστε, ἅπερ μὲν ἦν ἐντάλματα ἀνθρώ- 20 πων, οὐκ ἤρεσκε ταῦτα τῷ νομοθέτῃ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ δίκης ἐνόχους τοὺς εἰσηγητὰς αὐτῶν ἐποίει. Εἰσηγον δὲ ταῦτα οἱ πρεσβύτεροι τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, σέβειν μὲν τοῖς χεῖλεσι λέγοντες τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τῇ δὲ καρδίᾳ πόρρω διεστηκότες αὐτοῦ.

25 Ὁ οὖν ἀληθινὸς Παῖς καὶ Υἱὸς ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, οὗ τῆς νομοθεσίας τὰς οἰκείας προέκρινον διδασκαλίας οἱ ἀγνώμονες ἐν Ἰσραήλ, οὗτος ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὴν τε ματαιίαν κατὰ τῶν μαθητῶν μέμψιν τῶν ἀχαρίστων Ἰουδαίων ἐπιστομίζων, καὶ τὰ βρώματα, ὡς τοῦ Πατρὸς ποιήματα, πάσης πονη- 30 ρᾶς ὑπολήψεως καθαρίζων, καθὰ δὴ συνεπιμαρτύρεται καὶ ὁ εὐαγγελιστής, «Οὐ τὸ εἰσερχόμενον», φησὶν, «εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον». Ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν βραχέσι

σαν καὶ τὶς ψυχὲς καὶ τὰ σώματα, τὶς ψυχὲς μὲ τὴν ἀσεβῆ πίστιν τους, καὶ τὸ σῶμα μὲ τὸ βουρκο τῶν πράξεών τους. Καὶ θὰ μπορούσε νὰ ταιριάζει σ' αὐτοὺς πολὺ καλὰ καὶ ἡ κατηγορί τοῦ Κυρίου ἐναντίον τῶν ἀρχάριστων Ἰουδαίων ποὺ ἀποκάλεσαν τὸν οἰκοδεσπότη Βεελζεβούλ⁶¹. Γιατὶ πραγματικὰ οἱ ἀποστάτες ὀνομάζουν Βεελζεβούλ τὸν οἰκοδεσπότη τοῦ σύμπαντος, ἢ καλύτερα κάθε μιὰ ὕβρη τὴν στηρίζουν στὴν ἄλλη, καὶ ἔτσι κάθε ἀσέβεια καὶ κάθε θρασύτητα ἢ ἐξεταζόμενη αὐτὴ θεομαχία τὴν κάνει ἐλεφρότερη.

12. Ἄλλοῦ πάλι ὁ Σωτήρας, καλώντας ἐντολὲς τὰ Μωσαϊκὰ διατάγματα καὶ τιμώντας σὲ κάθε περίπτωση τὴν πατρικὴ νομοθεσία, λέγει· «Ὁ Θεὸς ἔδωσε τὴν ἐντολή· Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου, καὶ ὅποιος κακολογεῖ τὸν πατέρα ἢ τὴ μητέρα του, νὰ θανατώνεται. Ἐσεῖς ἀκυρώσατε τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ ἕξαιτίας τῆς παράδοσής σας»⁶². Κι ἀφοῦ τὰ εἶπε αὐτὰ, φέρνει μάρτυρα τὸν Ἡσαΐα καὶ λέγει· «Καλῶς προφήτευσε γιὰ σᾶς ὁ Ἡσαΐας· Μὲ τὸ στόμα του μὲ πλησιάζει αὐτὸς ὁ λαὸς καὶ μὲ τιμᾷ μὲ τὰ χεῖλη του, ἢ καρδιὰ του ὅμως ἀπέχει πολὺ ἀπὸ ἐμένα»⁶³. Πρόσεχε λοιπόν· Γιατὶ λέγει· «Μάταια μὲ σέβονται»⁶⁴. Γιατί; «Γιατὶ διδάσκουν ὡς διδασκαλίες, ἐντολὲς ἀνθρώπων»⁶⁵. Ὡστε ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἐντολὲς τῶν ἀνθρώπων δὲν ἦταν ἀρεστὰ στὸ νομοθέτη Θεό, ἀλλὰ καὶ καθιστοῦσαν ἔνοχους γιὰ τιμωρία τοὺς εἰσηγητὲς τους. Κι αὐτὰ τὰ δίδασκαν οἱ πρεσβύτεροι ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, λέγοντας μὲ τὰ χεῖλη ὅτι σέβονται τὸν ἀληθινὸ Θεό, μὲ τὴν καρδιὰ τους ὅμως ἀπειχάν πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτόν⁶⁶.

Τὸ ἀληθινὸ λοιπὸν παιδὶ καὶ Υἱὸς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἀπὸ τὴ νομοθεσία τοῦ ὁποίου οἱ ἀγνώμονες τῶν Ἰσραηλιτῶν προέκριναν τὶς δικές τους διδασκαλίες, αὐτὸς ὁ Σωτήρας μας ἀποστομώνοντας τὴ μάταια κατηγορία τῶν ἀρχάριστων Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν μαθητῶν, καὶ ἀπαλλάσσοντας τὶς τροφές, ὡς δημιουργήματα τοῦ Πατέρα, ἀπὸ κάθε κακὴ καὶ ἐσφαλμένη ἀντίληψη, ὅπως ἐπιβεβαιώνει τὸ λόγο του αὐτὸν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς, λέγει· Δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ ποὺ εἰσέρχεται στὸ στόμα, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ σῶμα, αὐτὸ εἶναι ποὺ μολύνει τὸν ἄνθρωπο»⁶⁷. Ἀλλὰ

64. Ὅπ. π. 9

65. Ὅπ. π.

66. Ὅπ. π. 8.

67. Ματθ. 15, 11.

ῥήμασι τὴν ἐν ἀνθρώποις εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην κρατύνων
 καὶ νομοθετῶν δι' ὧν ἔλεγε· «Πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶ-
 σιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς». Ταύτης αὐτοῦ
 τῆς παραιρέσεως καὶ νομοθεσίας τὸ ἀνεπιληπτον καὶ λυσιτε-
 5 λουῖν παριστῶν, τῷ ἀξιώματι τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐπι-
 σφραγίζει· «Οὗτος γὰρ ἐστίν», φησὶν, «ὁ νόμος καὶ οἱ προφη-
 ται». Ναὶ δὴ καὶ ἡ παραβολή, καθ' ἣν τὴν τῶν οὐρανῶν βασι-
 λείαν ἀπεικάζει ὁ Σωτὴρ ἀνθρώπων σπείροντι καλὸν σπέρμα ἐν
 τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, οὐκ ἔλαττον καταισχύνει τὴν ἀσέβειαν. Πῶς
 10 γὰρ οὐκ ἔστιν ὁ παρῶν κόσμος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ
 ἐν αὐτῷ, ὅποτε αὐτοῦ μὲν τὸν ἀγρὸν αὐταῖς λέγει φωναῖς, οὐχ
 ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δῖς, εἶναι δὲ τὸν ἀγρὸν τὸν κόσμον, τὸν δὲ
 κόσμον ὡσπερ ἀγρὸν αὐτοῦ, οὕτω καὶ βασιλείαν αὐτοῦ; Ἀνα-
 πτύσσων γὰρ τὴν παραβολήν, «Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα»,
 15 φησὶν, «ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος
 Τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας, τὰ δὲ ζι-
 ζάνια εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ Πονηροῦ, ὁ δὲ Ἐχθρὸς ὁ σπείρων αὐτά,
 ἐστὶν ὁ διάβολος».

Ἀκούεις πῶς τὸν κόσμον μὲν αὐτοῦ λέγει, καὶ τὸ σπέρμα
 20 αὐτοῦ τοὺς ἐν αὐτῷ, οὓς καὶ υἱοὺς τῆς βασιλείας λέγει, μόνην
 δὲ τὴν τῶν ζιζανίων ἐπισπορὰν εἰς τὸν Ἐχθρὸν ἀποπέμπει;
 Ἄλλ' ἐπίστησον τοῖς λογισμοῖς εἴ τι λείψανον τῆς τοῦ Πλά-
 στου χειρὸς ἐν ἑαυτῷ περιφέρεις. Ἐν γὰρ τοῖς ἐπομένοις περι-
 φανῶς αὐτοῦ βασιλείαν ἀνακηρύττει τὸν κόσμον. Πῶς; «Ἐν
 25 τῇ συντελείᾳ», φησὶ, «τοῦ αἰῶνος τούτου», ἀλλ' οὐχὶ τοῦ μέλ-
 λοντος, ἀποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ,
 καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ παρόν-
 τος κόσμου τὰ σκάνδαλα. Οὐ γὰρ ἐν τῇ μελλούσῃ καὶ ἀτε-
 λευτήτῃ, οὐμενοῦν οὔτε ζιζάνια φύεται, οὔτε ταῦτα σπείρει ὁ
 30 Πονηρός, οὔτε συνίσταται σκάνδαλα, ἵνα ἐκ ταύτης οἱ ἄγγελοι
 τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου συλλέξωσιν αὐτά· ἐπεὶ καὶ μετὰ τὴν
 ἐκ τῶν ἐνταῦθα συλλογὴν ταῦτα μὲν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυ-
 ρὸς βάλλονται. Τότε δὲ καὶ οἱ δίκαιοι ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πα-

καὶ μὲ ἄλλους σύντομους λόγους του, ἐδραιώνει καλύτερα τὴν εἰρήνην καὶ τὴ δικαιοσύνην καὶ νομοθετώντας μὲ αὐτὰ ποὺ ἔλεγε· «Ὅλα ὅσα θέλετε νὰ κάνουν σὲ σᾶς οἱ ἄνθρωποι, νὰ τὰ κάνετε καὶ σεῖς σ' αὐτούς»⁶⁸. Αὐτῆς τῆς παραίνεσής του καὶ τῆς νομοθεσίας παρουσιάζοντας τὸ ἀνεπίληπτο καὶ ὠφέλιμο, τὰ ἐπισφραγίζει μὲ τὸ κύρος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, λέγοντας «Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες»⁶⁹. Καὶ βέβαια καὶ ἡ παραβολὴ κατὰ τὴν ὁποία ὁ Σωτῆρας παρομοιάζει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ ἄνθρωπο ποὺ σπέρνει τὸν καλὸ σπóρο στὸ χωράφι του, δὲν κατατροπιάζει λιγότερο τὴν ἀσέβεια. Πῶς δηλαδὴ δὲν εἶναι ὁ παρῶν κόσμος, καὶ ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτόν, τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τὴ στιγμή ποὺ μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια λέγει, ὄχι μία φορά, ἀλλὰ δύο, ὅτι ὁ ἀγρὸς εἶναι δικός του, καὶ ὁ ἀγρὸς εἶναι ὁ κόσμος, καὶ ὁ κόσμος, ὅπως εἶναι ἀγρὸς του, εἶναι καὶ βασιλεία του; Πράγματι ἀναπτύσσοντας τὴν παραβολὴ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ σπέρνει τὸν καλὸ σπóρο εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ὁ ἀγρὸς εἶναι ὁ κόσμος. Ὁ καλὸς πάλι σπóρος εἶναι αὐτοί, οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας, ἐνῶ τὰ ζιζάνια εἶναι οἱ υἱοὶ τοῦ Πονηροῦ, καὶ ὁ Ἐχθρὸς ποὺ σπέρνει τὰ ζιζάνια εἶναι ὁ διάβολος»⁷⁰.

Ἄκουσ πῶς λέγει ὅτι ὁ κόσμος εἶναι δικός του καὶ σπóρος του εἶναι ὅσοι εἶναι μέσα στὸν κόσμο, τοὺς ὁποίους ἀποκαλεῖ καὶ υἱοὺς τῆς βασιλείας, καὶ ἀποδίδει στὸν Ἐχθρὸ μόνον τὸν σπóρο τῶν ζιζανίων ποὺ ἔρριξε ἐκεῖνος πάνω στὴ σπορὰ τῶν καλῶν; Ἀλλὰ συγκέντρωσε τὴν προσοχὴ τῶν λογισμῶν σου, ἂν φέρεις στὸν ἑαυτό σου κάποιον ἴχνος τοῦ χεριοῦ τοῦ Πλάστη. Γιατὶ στὰ ἐπόμενα ὀλοφάνερα ἀνακηρύττει τὸν κόσμο βασιλεία του. Πῶς; Μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει· «Στὴ συντέλεια τοῦ αἰῶνα τούτου», ὄχι τοῦ μελλοντικοῦ, θὰ στείλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀπεσταλμένους του καὶ θὰ συλλέξουν ἀπὸ τὴ βασιλεία του, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν παρόντα κόσμο, τὰ σκάνδαλα. Γιατὶ βέβαια στὴ μέλλουσα καὶ ἀτελεύτητη ζωὴ οὔτε ζιζάνια φυτρώνουν οὔτε σπέρνει αὐτὰ ὁ διάβολος, οὔτε ὑπάρχουν σκάνδαλα, γιὰ νὰ τὰ μαζέψουν ἀπὸ αὐτὴν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴ συλλογὴ τους ἀπὸ τὰ ἐδῶ αὐτὰ ρίχνονται στὸ καμῖνι τῆς φωταῖς⁷¹. Τότε ἐπίσης καὶ ἡ δίκαιοι στὴν

τρός αὐτῶν ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος. Τί τούτων τῶν Κυριακῶν φωνῶν λαμπρότερον ἢ δυνατώτερον, καθελεῖν μὲν τὴν ἀποστασίαν, ὑψῶσαι δὲ καὶ κρατῦναι τὴν εὐσέβειαν, δι' ὧν τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν
5 ἀνακηρύττουσι, Δεσπότην δὲ καὶ Βασιλέα τοῦ παντός, ὥσπερ τῆς μελλούσης, οὕτω καὶ τῆς παρούσης ἀναγορεύουσι βασιλείας;

Τί δὲ φιλονεικοῦσι τῶν ἀψύχων γενέσθαι ἀναισθητότεροι, ὅποταν ἥλιος μὲν καὶ γῆ καὶ πέτραι, δι' ὧν τῷ Δεσποτικῷ
10 συνέπασχον πάθει, τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν κηρύττουσι, οὗτοι δὲ κἀκείνων τὴν ἄνοιαν αὐτῶν ἐλεγχόντων οὐκ αἰσχύνονται; «Ἀπὸ γὰρ τῆς ἕκτης», φησὶν, «ὥρας ἕως ἐνάτης σκότος ἐγένετο, καὶ ἡ γῆ ἐσειέσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν». Τίς γὰρ κοινῶν ἢ συμπάθεια πονηροῦ πλάσματος καὶ Δεσποτικοῦ
15 πάθους; Ἐχρῆν γὰρ μᾶλλον ὅσον ἐπὶ τῷ τῶν ἀσεβῶν δόγματι λαμπρύνεσθαί τε καὶ κόσμον περιβάλλεσθαι μείζονά τε καὶ περιφανέστερον, ἐφ' ᾧ τὸν καθελεῖν παραγεγονότα τὸν πλάστην αὐτῶν τηλικούτον πάθος ἔβλεπον ὑφιστάμενον. Πῶς δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν μὲν, οὕτω δὲ πρὸς τοὺς πατρικούς, ὁ
20 μηδέποτε τούτους λιπῶν, ἀνελθὼν κόλπους, παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν ἐξουσίαν λαμβάνει τοῦ τε οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὧν οὐκ ἦν Κύριος ὁ διδούς; Οὕτω γὰρ ἡ θεομάχος γλῶσσα δυσφημεῖ. Ἐπὶ τούτοις δέ, εἰ ἄγροὶ καὶ οἰκίαι τῆς χειρός εἰσι τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τοῖς προθύμως ἠκο-
25 λουθηκόσιν αὐτῷ μετὰ τῶν αἰωνίων ἄγρους καὶ οἰκίας ἐπαγγέλλεται παρασχεῖν, ἃ φαῦλά τε ἐστὶ καὶ φαύλου ποιητοῦ, καὶ ὧν οὔτε Κύριος αὐτὸς ἔχειν, οὔτε ἄλλοις παρασχεῖν; Τί δὲ καὶ εἰς μισθὸν ἔδει φέρειν τὰ τοῦ Ἐχθροῦ τοῖς πάντα λιποῦσιν καὶ ἀκολουθήσασιν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαμβάνειν αὐτοῖς ἐν τῷ
30 δώρῳ, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀγαθοῖς συνάπτειν φαῦλα, καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ χείρονος ἐνυδρίζειν καὶ ὁ ἂν ἦν χωρὶς τῆς προσθήκης κάλλιστον τῶν δώρων;

βασιλεία τοῦ Πατέρα τους θὰ ἀστράψουν ὅπως ὁ ἥλιος. Τί ὑπάρχει πιὸ λαμπρὸ καὶ πιὸ δυνατὸ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, ἱκανὸ νὰ ἐξαφανίσει τὴν ἀποστασία καὶ νὰ ἐξυψώσει καὶ νὰ δυναμώσει τὴν εὐσέβεια, μὲ τὰ ὁποῖα διακηρύσσεται, ὅτι ὁ κόσμος καὶ ὅσα ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὸν εἶναι τοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτήρα μας, καὶ ἀναγορεύεται Κύριος καὶ Βασιλιάς τοῦ παντός, ὅπως τῆς μέλλουσας, ἔτσι καὶ τῆς παρούσας βασιλείας;

Γιατί λοιπὸν φιλονεικοῦν νὰ γίνουν πιὸ ἀναίσθητοι ἀπὸ τὰ ἄψυχα, τὴ στιγμὴ πού ὁ ἥλιος καὶ ἡ γῆ καὶ οἱ πέτρες, μὲ ὅσα συνέπασχαν μὲ τὸ Δεσποτικὸ πάθος, ἀνακηρύττουν τὴν ἐξουσία αὐτοῦ, καὶ αὐτοὶ δὲν ντρέπονται οὔτε τὰ ἄψυχα πού ἀποδεικνύουν τὴν ἀνοησία τους; Γιατί λέγει: «Ἀπὸ τὴν ἕκτη ὥρα ὡς τὴν ἑνάτη ἔγινε σκοτάδι, καὶ ἡ γῆ σείσθηκε καὶ οἱ πέτρες σχίσθησαν»⁷². Τί σχέση ἢ συμπάθεια ὑπάρχει μεταξὺ πονηροῦ δημιουργήματος καὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου; Γιατὶ ἔπρεπε ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῶν ἀσεβῶν, νὰ ἀγάλλονται καὶ νὰ κοσμοῦνται μὲ περισσότερη λαμπρότερα, ἀφοῦ ἔβλεπαν νὰ ὑφίσταται τόσο μεγάλο πάθος ἐκεῖνος πού ἦρθε νὰ καθαιρέσει τὸν πλάστη τους. Καὶ πῶς μετὰ τὴν ἀνάσταση καὶ χωρὶς νὰ ἀνεβεῖ στους πατρικούς κόλπους, τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν εἶχε ἐγκαταλείψει, παίρνει τὴν ἐξουσία ἀπὸ τὸν Πατέρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κύριος τῶν ὁποίων δὲν ἦταν αὐτὸς πού τὴν ἔδινε; Αὐτὲς τὶς βλασφημίες λέγει ἡ ἐχθρόθεος γλῶσσα. Ἐπιπλέον, ἂν ἀγροὶ καὶ κατοικίες εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ὁ Σωτήρας μας ὑπόσχεται σὲ ὅσους τὸν εἶχαν ἀκολουθήσει μὲ προθυμία μαζὶ μὲ τὶς αἰῶνες ἀμοιβὲς νὰ τοὺς δώσει ἀγροὺς καὶ κατοικίες, πού εἶναι κακὰ καὶ ἔργα κακοῦ δημιουργοῦ, καὶ τὰ ὁποῖα ὁ Κύριος οὔτε ὁ ἴδιος κατέχει, οὔτε σὲ ἄλλους μπορεῖ νὰ τὰ δώσει; Καὶ γιατί ἔπρεπε πράγματα τοῦ Ἐχθροῦ νὰ τὰ δώσει ὡς ἀμοιβὴ σὲ ἐκείνους πού ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα καὶ τὸν ἀκολούθησαν, καὶ νὰ συμπεριλαμβάνει αὐτὰ στὴ δωρεά, καὶ στὴν αἰῶνια ζωὴ νὰ συνάπτει μὲ τὰ ἀγαθὰ τὰ φαῦλα, καὶ μὲ τὴν προσθήκη τοῦ κακοῦ νὰ ἐξυβρίζει καὶ αὐτὸ πού χωρὶς τὴν προσθήκη θὰ ἦταν τὸ πλέον ὠραιότερο ἀπὸ τὰ δῶρα;

72. Ματθ. 27, 45.

Πῶς δὲ πάλιν ἐρωτησάμενος ὁ Σωτὴρ περὶ τῶν νομικῶν ἐντολῶν πρώτην μὲν εἶναί φησιν « Ἄκουε, Ἰσραὴλ· Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι. Καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ 5 ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου»; Δευτέραν δέ, ἣν οὐδὲ ἡ ἐρώτησις ἀπήτει· « Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». Καὶ οὐ μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπερωτῶντα σύμψηφον εὐρῶν οὐ μακρὰν ἀνεῖπεν εἶναι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ Πῶς γὰρ αἱ Μωσαϊκαὶ νομοθεσίαι, 10 εἴπερ ἦσαν τοῦ Ἐχθροῦ, πρῶτον μὲν ἓνα Θεὸν καὶ Κύριον νομοθετοῦσιν εἰδέναι καὶ νοεῖν, εἶτα τοῦτον μόνον ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν; Εἰ οὖν ἓνα Θεὸν καὶ Κύριον ἀνακηρύττει Μωσῆς, καὶ παρὰ τοῦτον ἄλλον μῆτε λατρεύειν, μῆτε προσκυνεῖν, μετὰ δὲ ταύτην τὴν πρώτην ὡς 15 ἀληθῶς ἐντολήν, καὶ τὸ φιλάλληλον καὶ φιλάνθρωπον κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον τοῦ σωτηρίου προστάγματος νομοθετεῖ, ποῦ ἡ πονηρὰ τῆς ἀποστασίας ἀρχή; Ἄλλ' ὁ μὲν Γραμματεὺς συνῆκε τοῦ Δεσπότητος, τὴν Μωσαϊκὴν κυροῦντος φωνήν, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ, οἱ δὲ τῶν 20 Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, πλέον ἔχειν προσταχθέντες, οὐδὲ τὴν ἐσχάτην μοῖραν τῆς εὐσεβείας σώζουσιν ἐν ἑαυτοῖς

Λουκᾶς δέ, ὁ τῶν Δεσποτικῶν ῥημάτων συγγραφεύς, πῶς τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὴν Ἑλισάβετ, ἐν τῇ παλαιᾷ νομοθεσίᾳ βιοῦντας, δικαίους, καὶ τότε ἐνώπιον μαρτυρεῖ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' 25 οὐκ ἐνώπιον ἀνθρώπων, καὶ πορευομένους ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ καὶ δικαιώμασιν ἀμέμπτως, εἶτα καὶ τὴν ἱερατεῖαν τὸν Ζαχαρίαν τελεῖν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν νομικὸν ναόν, ἐν ᾧ εἰσῆει, ναὸν προσαγορεύει τοῦ Θεοῦ; Ἐν αὐτῷ τε τὸν ἄγγελον ὀφθῆναι Κυρίου, καὶ τότε τίνα; Τὸν ἀρχι- 30 στρατήγον Γαβριήλ, ὃς καὶ τὴν ἐκ Παρθένου τοῦ Δεσπότητος γέννησιν, αὐτῇ τε τῇ ἀκηράτῳ Κόρη, καὶ δι' αὐτῆς τῷ κόσμῳ εὐηγγελίσατο, καὶ τὴν τε προσευχὴν τοῦ ἱερέως εἰσηκουῆσθαι

Καὶ πῶς πάλι ὅταν ὁ Κύριος ἐρωτήθηκε γιὰ τὶς ἐντολὰς τοῦ νόμου, εἶπε ὅτι πρώτη ἐντολὴ εἶναι, «Ἄκου, Ἰσραήλ· ὁ Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι ἓνας Κύριος. Νὰ ἀγαπᾷς τὸν Κύριο τὸν Θεό σου μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου καὶ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ σου καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου καὶ μὲ ὅλο τὸ νοῦ σου»⁷³; Καὶ δευτέρη ἐντολὴ, γιὰ τὴν ὁποία οὔτε ἐρώτηση ἀπαιτήθηκε· «Νὰ ἀγαπᾷς τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτό σου»⁷⁴. Καὶ δὲν στάθηκε ὡς ἐδῶ, ἀλλὰ, ἀφοῦ βρῆκε σύμφωνο μαζί του καὶ ἐκείνον πού ρώτησε, εἶπε πῶς δὲν εἶναι μακριὰ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Πῶς λοιπὸν οἱ Μωσαϊκοὶ νόμοι, ἂν βέβαια ἦταν τοῦ Ἐχθροῦ, νομοθετοῦν πρῶτα ὅτι γνωρίζουν καὶ νοοῦν ἓνα Θεὸ καὶ Κύριο, καὶ ἔπειτα ὀρίζουν νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς αὐτὸν μόνον μὲ ὅλη τὴν καρδιά του καὶ τὸν πλησίον ὅπως τὸν ἑαυτό του; Ἄν λοιπὸν ὁ Μωυσῆς ἀνακηρύττει ἓνα Θεὸ καὶ Κύριο, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν οὔτε νὰ λατρεύομε οὔτε νὰ προσκυνοῦμε ἄλλον, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν πού εἶναι ἀληθινὰ ἡ πρώτη ἐντολὴ, νομοθετεῖ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὴ σωτήρια διαταγὴ τὴ φιλαλληλία καὶ τὴ φιλανθρωπία, ποῦ εἶναι ἡ πονηρὴ ἀρχὴ τῆς ἀποστασίας; Ἄλλ' ὁ Γραμματέας βέβαια ἐνόησε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου πού ἐπιβεβαίωσαν τὸν λόγο τοῦ Μωυσῆ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ αὐτοὶ πού ἔχουν προσαχθεῖ νὰ ὑπερτεροῦν ἐναντι τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν διασώζουν στὸν ἑαυτό τους οὔτε τὸ ἐλάχιστο μέρος τῆς εὐσέβειας.

Ὁ Λουκᾶς πάλι πού συνέγραψε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, πῶς τὸν Ζαχαρία καὶ τὴν Ἐλισάβετ, πού ζοῦσαν στὸν καιρὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μαρτυρεῖ ὅτι ἦταν δίκαιοι καὶ τότε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὄχι ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, καὶ πορεύονταν ἄμεμπτα σύμφωνα μὲ ὅλες τὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη του, καὶ ἀκόμα, ὅτι ὁ Ζαχαρίας τελοῦσε τὰ ἱερατικὰ καθήκοντά του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὀνομάζει τὸ ναὸ τοῦ νόμου ὅπου λειτουργοῦσε ναὸ τοῦ Θεοῦ; Σ' αὐτὸ τὸ ναὸ ἐμφανίσθηκε τότε ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου, καὶ ποιὸς ἄγγελος; Ὁ ἀρχιστράτηγος Γαβριήλ, ὁ ὁποῖος καὶ τὴ γέννηση τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν Παρθένο εὐαγγελίσθηκε στὴν ἴδια τὴν ἀναμάρτητη Κόρη, καὶ μέσω αὐτῆς καὶ στὸν κόσμον, καὶ βεβαίωσε μὲ τὸ

74. Μάρκ. 12, 31. Λουκᾶ 10, 27. Ματθ. 22, 39.

διὰ τῶν εὐαγγελίων ἐβεβαίωσε, καὶ τὸν ἐκ τῶν Εὐαγγελίων παῖδα μέγαν ἐνώπιον ἔσεσθαι Κυρίου, καὶ πεπληρωμένον Πνεύματος ἁγίου, καὶ πολλῆς πολλοῖς ἀγαλλιάσεως πρόξενον, καὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ οὐκ ὀλίγοις ἐπιστροφῆς αἴτιον γενέσθαι τῆς ἐπὶ τὸν Θεόν, τῷ πνεύματι καὶ τῇ δυνάμει κεχρημένον τοῦ Ἡλιοῦ.

Ὡστε ὁ εὐαγγελιστής, μᾶλλον δὲ ὁ ταῦτα διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου λέγων Θεός, οὗτος οὐχὶ τὸν Ἰωάννην μόνον, ὃς τὴν χάριν εἶδε βλαστάνουσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἡλίαν, ὃς πολλῶν προὔπηρχε τῆς χάριτος, τὰς πλανωμένας ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ ὀπίσω τῶν δαιμονίων ἐκπορνεύουσας ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν ἐπιστρέψαι Θεόν, ἀπαράγραπτον τὴν μαρτυρίαν παρέχεται. Πάλιν δὲ ὁ Ζαχαρίας Πνεύματος ἁγίου γίνεται πλήρης, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνων προφήτας χορὸν ἁγίων κηρύσσει. «Ἔγειρε», γάρ φησι, προφητεύων καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου φθεγγόμενος, «κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ». Καὶ πόθεν ἢ ἀπόδειξις; «Καθὼς ἐλάλησε», φησί, «διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ», ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Ἐχθροῦ. Καὶ τί προεφήτευσαν; «Μνησθῆναι τὸν Θεὸν διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ», ἀλλ' οὐχὶ τρισάθλιε, τοῦ Ἐχθροῦ. Ἔτι δὲ μᾶλλον τῶν ἀσεβῶν χαλινῶν τὰ στόματα, ὄρκον, ὃν ᾤμοσε πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν, ἐπάγει. «Τοῦ δοῦναι ἡμῖν ἀφόβως ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ὀυσθέντας λατρεύειν αὐτῷ ἐν ὀσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ».

25 Συλλογίζου τὰ εἰρημένα. Πνεῦμα ἅγιον πληροῖ τὸν Ζαχαρίαν, καὶ πληρωθεὶς ἐκεῖθεν ἁγίους τοὺς ἀπ' αἰῶνος προφήτας καὶ Θεοῦ θνητόλους ἀναγορεύει, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν προφητεύει, καὶ τὸν ὁμόσαντα πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ἐκεῖνον τῆς ἐλευθερίας εἶναι δοτῆρα κηρύσσει, καὶ τοὺς προσάγοντας 30 αὐτῷ τὴν λατρείαν ἐν ὀσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ λατρεύειν. Εἰ ταῦτα πλησθεὶς ὁ Ζαχαρίας Πνεύματος ἁγίου διῆλθε, πῶς οὐχὶ τοῦ Πονηροῦ πλησθέντες πνεύματος οἱ τάναντία τούτοις

εὐαγγέλιό του, ὅτι εἰσακούσθηκε ἡ προσευχή τοῦ ἱερέα, καὶ ὅτι τὸ παιδί πού ἀνήγγελλαν τὰ Εὐαγγέλια θὰ γίνει μεγάλο ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ θὰ εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ Πνεῦμα ἅγιο, καὶ σὲ πολλοὺς θὰ γινόταν πολλῆς χαρᾶς πρόξενο, καὶ ἀκόμα ὅτι θὰ γινόταν γιὰ ὄχι λίγους ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ αἴτιο τῆς ἐπιστροφῆς τους στὸν Θεό, ἔχοντας τὸ πνεῦμα καὶ τὴ δύναμη τοῦ Ἥλιου.

Ὡστε ὁ Εὐαγγελιστής, ἡ καλύτερα ὁ Θεὸς πού μιλοῦσε μέσω τοῦ ἀρχαγγέλου, αὐτὸς ὄχι μόνο τὸν Ἰωάννη, πού εἶδε τὴ χάρη νὰ βλαστάνει, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἥλία, πού ὑπῆρχε πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴ χάρη, μᾶς δίνει τὴ μαρτυρία πού δὲν μπορεῖ νὰ διαγραφεῖ, ὅτι ἔκανε νὰ ἐπιστρέψουν στὸν ἀληθινὸ Θεὸ οἱ ψυχές πού πλανῶνταν μακριὰ ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ πορεύονταν πίσω ἀπὸ τὰ δαιμόνια. Καὶ ὁ Ζαχαρίας πάλι γεμίζει Πνεῦμα ἅγιο καὶ τοὺς μέσω τῶν αἰῶνων προφῆτες τοὺς ἀνακηρύσσει χορὸ ἁγίων. Γιατὶ λέγει προφητεύοντας καὶ μιλώντας μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος: «Ἦψωσε δύναμη σωτηρίας στὸν οἶκο τοῦ παιδιοῦ τοῦ Δαβίδ»⁷⁵. Καὶ ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ ἀπόδειξη; «Ὅπως εἶπε καὶ ὑποσχέθηκε», λέγει, «μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν του κατὰ τοὺς περασμένους αἰῶνες»⁷⁶, ἀλλ' ὄχι μέσω τοῦ Ἐχθροῦ. Καὶ τί προφήτευσαν; «Νὰ θυμηθεῖ ὁ Θεὸς τὴν ἁγία Διαθήκη του»⁷⁷, καὶ ὄχι τοῦ Ἐχθροῦ, τρισάθλιε. Καὶ χαλιναγωγώντας ἀκόμα περισσότερο τὰ στόματα τῶν ἀσεβῶν, προσθέτει τὸν ὄρκο πού ὀρκίσθηκε στὸν Ἀβραάμ τὸν πατέρα μας «Γιὰ νὰ μᾶς δώσει τὴ δυνατότητα, ἀφοῦ σωθήκαμε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, νὰ τὸν λατρεύουμε χωρὶς φόβο μὲ ὁσιότητα καὶ δικαιοσύνη»⁷⁸.

Σκέψου ὅσα εἶπαμε. Πνεῦμα ἅγιο γεμίζει τὸν Ζαχαρία, καὶ ἀφοῦ γέμισε ἀπὸ αὐτό, καὶ ἀνακηρύσσει ἁγίους τοὺς μέσω τῶν αἰῶνων προφῆτες καὶ ἱεροὺς λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ προφητεύει τὴν ἐλευθερία μας, καὶ ἐκεῖνον πού ὀρκίσθηκε στὸν Ἀβραάμ, αὐτὸν κηρύσσει ὡς δωρεοδότῃ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὅτι ὅσοι τὸν λατρεύουν, θὰ τὸν λατρεύουν μὲ ὁσιότητα καὶ δικαιοσύνη. Ἄν αὐτὰ τὰ εἶπε ὁ Ζαχαρίας ἀφοῦ γέμισε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πῶς δὲν ἀποδεικνύεται ὅτι ἔχουν γεμίσει ἀπὸ τὸ πονηρὸ Πνεῦμα αὐτοὶ πού διακηρύσσουν

78. Λουκᾶ 1, 74-75.

ἀπελέγχονται φωνοῦντες; Τί δ' ἂν φαῖεν οἱ πικροὶ τῆς Μωσαι-
 κῆς κατήγοροι διαθήκης, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας
 μερισταί, ὅταν ὁρῶσι διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἀναγόμενον μὲν εἰς
 τὰ Ἱεροσόλυμα τὸν Ἰησοῦν, τελοῦντα δὲ τὰ Μωσαικά, καὶ
 5 φέροντα θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ἀγκάλαις
 δὲ δωροφορούμενον τοῦ δικαίου Συμεών, ὃς μετὰ τῆς ἄλλης
 εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χρημα-
 τισμὸν λαβῶν, ἅμα τε ἐνηγκαλίζετο τὸν κοινὸν λυτρωτήν, ηὐ-
 λόγει τε αὐτὸν καὶ θεολογῶν προεφήτευσεν σωτηρίαν παραγε-
 10 νέσθαι κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, καὶ φῶς εἰς ἀποκά-
 λυψιν ἐθνῶν τῶν μετὰ ταῦτα πεπιστευκότων εἰς αὐτόν; Ὁ δὲ
 θεῖος εὐαγγελιστῆς οὐκ ἠρκέσθη τὸ τότε μόνον γεγενημένον
 κατὰ τῶν ἀσεβῶν εἰπεῖν, ἀλλ, ὡς ἔοικε, τὸ ἀναίσχυντον αὐτῶν
 προειδώς, καὶ τὴν Ἄνναν, ἧς ἡ φυλὴ τὸν Ἀσὴρ ἀρχηγὸν εἶχε,
 15 συμπαροῦσάν τε τῷ πρεσβύτῃ, καὶ ἀνθομολογοῦσαν τῷ Κυ-
 ρίῳ, καὶ περὶ τοῦ κοινοῦ Δεσπότη τὰ ἴσα καὶ ὅμοια προφη-
 τεύουσαν παραδίδωσι διὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας

Καὶ τὸ μετὰ ταῦτα δὲ γεγονὸς ὕστερον πολλὴν ἔχει τὴν
 δώμην ἐκκόψαι καὶ ταπεινῶσαι τῶν τὴν ὄφρυν κατὰ τῆς θείας
 20 δόξης ἐπαιρόντων. Συνανιόντος γὰρ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τῆ
 κατὰ σάρκα Παρθένῳ Μητρὶ καὶ τῷ νομιζομένῳ πατρὶ τοῦ
 Ἰησοῦ, καὶ τελεσθέντων ὅσα τὰ ἱερὰ Λόγια λέγει, εἶτα καὶ ἐν
 τῷ ἀνακομίζεσθαι οἴκαδε τοῦ παιδὸς οὐ παρόντος, καὶ διὰ
 τοῦτο τῆς κατὰ σάρκα μητρὸς καὶ τοῦ νομιζομένου πατρὸς
 25 ἀπορουμένων τε καὶ τὸν ποθούμενον ζητούντων, ὁ πάντων
 μὲν ποιητής, διὰ δὲ φιλανθρωπίαν παρθένου παῖς, «Τί ὅτι»,
 φησὶν, «ἐζητεῖτέ με; Οὐκ ἤδείτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου
 δεῖ εἶναί με;», ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν τὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι καλῶν, ὃ τὸ
 τῆς ἀπωλείας στόμα τῆς πονηρᾶς ἀρχῆς θυσιαστήριον δυσ-
 30 φημεῖ. Ἀλλὰ πῶς ἡ αἰρετικὴ μέθη οὐρανοῦ καὶ γῆς ἄλλον
 παροينوῦσα λέγει δημιουργόν, αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν
 ἀγαλλιάσει τε πνεύματος καὶ τῷ ἀρρήτῳ καὶ ἀνεπινοήτῳ τῆς

79. Πρὸβλ. Λουκᾶ 2, 36-38.

80. Πρὸβλ. Λουκᾶ 2, 41-48.

τὰ ἀντίθετα μὲ αὐτὰ; Καὶ τί θὰ μπορούσαν νὰ ποῦν οἱ πικροὶ κατήγοροι τῆς Μωσαϊκῆς διαθήκης, ἢ καλύτερα οἱ μεριστὲς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὅταν βλέπουν μέσω τοῦ Εὐαγγελίου τὸν Ἰησοῦ ἀνεδιαινοντάς στὰ Ἱεροσόλυμα, νὰ ἐφαρμόζει τὰ Μωσαϊκὰ καὶ νὰ προσφέρει θυσία σύμφωνα μὲ ὅτι λέγεται στὸ νόμο τοῦ Κυρίου, νὰ προσφέρεται σὰν δῶρο μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ δίκαιου Συμεών, ὁ ὁποῖος, μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη εὐσέβεια καὶ δικαιοσύνη, ἀφοῦ ἔλαβε τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀγκάλιαζε τὸν κοινὸ λυτρωτὴ καὶ μαζὶ τὸν εὐλογοῦσε, καὶ ὑμνῶνατας τον ὡς Θεό, προφήτεψε ὅτι θὰ καταστεῖ σωτηρία ὅλων τῶν λαῶν καὶ φῶς πού θ' ἀποκαλυφθεῖ στὰ ἔθνη, πού ἔπειτα πίστεψαν σ' αὐτόν; Ὁ θεῖος ὅμως εὐαγγελιστὴς δὲν ἀρκέσθηκε νὰ πεῖ κατὰ τῶν ἀσεβῶν μόνον αὐτὸ πού ἔγινε τότε, ἀλλὰ, ὅπως φαίνεται, προβλέποντας τὴν ἀδιαντροπιὰ αὐτῶν, παρουσιάζει μὲ τὴν ἀφήγησή του καὶ τὴν Ἄννα, πού ἦ φυλὴ τῆς εἶχε ἀρχηγὸ τὸν Ἀσὴρ καὶ ἦταν παροῦσα μαζὶ μὲ τὸν γέροντα καὶ ἔδινε τὴ μαρτυρία τῆς γιὰ τὸν Κύριο, καὶ προφήτεψε τὰ ἴσα καὶ τὰ ὅμοια γιὰ τὸν κοινὸ Δεσπότη⁸¹.

Καὶ αὐτὸ πού ἔγινε ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ἔχει πολὺ μεγάλη δύναμη νὰ σταματήσει καὶ νὰ ταπεινώσει ἐκείνους πού συμπεριφέρονται μὲ ἀλαζονεία κατὰ τῆς θείας δόξας. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς ἀνέβηκε στὰ Ἱεροσόλυμα μαζὶ μὲ τὴν κατὰ σάρκα Παρθένο Μητέρα του καὶ τὸν νομιζόμενο πατέρα του, καὶ ἀφοῦ τελέσθηκαν ὅλα ὅσα ἀναφέρουν τὰ ἱερὰ Λόγια, καὶ ἔπειτα κατὰ τὴν ἐπιστροφή τους στὸ σπίτι ἐπειδὴ ἀπουσίαζε τὸ παιδί καὶ γι' αὐτὸ βρισκόταν σὲ ἀπορία καὶ ἦ κατὰ σάρκα μητέρα καὶ ὁ νομιζόμενος πατέρας, καὶ ἀναζητοῦσαν τὸν ἀγαπητό τους⁸⁰, ὁ Δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ ἀπὸ φιλανθρωπία Υἱὸς τῆς Παρθένου, λέγει· «Γιατί μὲ ἀναζητούσατε; Δὲν ξέρετε ὅτι πρέπει νὰ βρίσκομαι στοὺς ἱεροὺς χώρους τοῦ Πατέρα μου;»⁸¹, ὀνομάζοντας «τὰ τοῦ Πατρός του» ἐκεῖνο τὸ ἱερὸ (ναό), τὸ ὁποῖο τὸ στόμα τῆς ἀπώλειας τὸ δυσφημεῖ, λέγοντας ὅτι εἶναι θυσιαστήριο τῆς πονηρῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ πῶς ἡ αἵρετικὴ μέθη κυριευμένη ἀπὸ μανία λέγει ὅτι εἶναι ἄλλος ὁ δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τὴ στιγμὴ πού ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας μας μὲ πνευματικὴ ἀγαλλίαση καὶ

81. Λουκᾶ 2, 49

ἔξομολογήσεως ἀνακράζοντος, «Ἐξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρουσας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις»; «Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς», ὁ γνήσιος υἱὸς θεοῦ, καὶ τὸ
 5 πᾶσαν ἀσέβειαν ἀποκρύπτων μῦθος ἀντιφθέγγεται τῷ Σωτῆρι, καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς κύριον τὸν Βεελζεβούλ ὀνομάζει; Εἰ δὲ ὁ νόμος ἦν τοῦ Πονηροῦ, πῶς πάλιν ὁ νομοθέτης τῆς χάριτος τὸν ἐκπειράζοντα νομικὸν καὶ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον ὑποκρινόμενον ζητεῖν, ὡς εἰς μέγα ἴαμα τὸν νόμον παραπέμ-
 10 πει, κάκειθεν εὐρεῖν τὸ ζητούμενον ὑποβάλλει; Τοῦ νομικοῦ δὲ τὰς δύο πρώτας αὐτοῖς ῥήμασι διελθόντος ἐντολάς, καλῶς τε αὐτὸν ἀποκριθῆναι Ἀλήθεια ἔφη, καί, εἰ κατὰ ταύτας πολιτεύοιτο, τὴν αἰώνιον ζωὴν κληρονομεῖν.

ιγ'. Ὅρα δὲ καὶ ἐξ ἄλλων τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ νόμου καὶ τῆς
 15 χάριτος, ἵνα γινῶς ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διαθήκης νομοθέτης «Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Τοῦτο τῆς χάριτος ὄρα δὲ καὶ τοῦ νόμου· «Εὐκοπώτερόν ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ μίαν κεραιάν τοῦ νόμου
 20 διαπεσεῖν». Εἶδες πῶς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, τῆς ἀποστασίας τὸ θράσος προειδῶς, τὰ ἴσα νέμει γέρα καὶ τὸ κλέος τῆ τε Παλαιᾶ καὶ τῆ Νέας Διαθήκης, καίτοι γε ἐν πολλοῖς πολλῶ προέχει τὰ τῆς χάριτος; Παιδαγωγὸς γὰρ ἦν ἐκεῖνος τῶν ἐν τῇ χάριτι. Ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνά τε καὶ τὰ παρόντα κατὰ διάφορον
 25 καὶ ἀπόρητον οἰκονομίας νομοθετῆσαι τρόπον, ταῖς αὐταῖς καὶ ἴσαις φωναῖς περὶ ἑκατέρας νομοθεσίας ἐχρήσατο. Ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ τῶν ἀπειθούντων αὐτοῦ τοῖς σωτηρίοις διδάγμασιν οὐκ ἄλλον κατήγορον καὶ θρίαμβον, ἀλλὰ τὸν Μωσῆν εἰσάγει «Μὴ γὰρ δοκεῖτε», φησὶν, «ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς
 30 τὸν Πατέρα»· οὐχί, ἀλλὰ τίς ἐστὶν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν, Μωσῆς δηλονότι, «πρὸς τὸν Πατέρα», οὐ τοὺς νόμους αὐτὸς πιστευθεὶς καὶ τὴν περὶ Χριστοῦ προφητείαν, ἀξιόπιστος ἂν κατήγο-

μὲ ἀνέκφραστη καὶ ἀκατανόητη ἔξομολογητικὴ διάθεση ἀνακρά-
ζει, «Σοῦ ἔξομολογοῦμαι, Πατέρα μου, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς
γῆς, ὅτι τὰ ἀπέκρυψες αὐτὰ ἀπὸ σοφούς καὶ διανοούμενους, καὶ τὰ
ἀπεκάλυψες στὰ νήπια»⁸²; «Πατέρα, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς
γῆς» φωνάζει ὁ γνήσιος Υἱός, καὶ τὸ βδέλυγμα, πού ξεπερνᾷ ὅλη
τὴν ἀσέβεια, ἀντιλέγει στὸν Σωτήρα, καὶ κύριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς
γῆς ὀνομάζει τὸν Βεελζεβούλ. Ἐάν ὁ νόμος ἦταν τοῦ Πονηροῦ, πῶς
ἄλλη φορὰ ὁ νομοθέτης τῆς χάριτος τὸν νομικὸ πού τὸν πείραζε καὶ
ὑποκρινόταν ὅτι ζητοῦσε τὴν αἰώνια ζωὴ, τὸν παραπέμπει, σὰν
πρὸς μέγα θεραπευτήριον, στὸ νόμον καὶ τὸν προτρέπει ἐκεῖ νὰ βρεῖ
αὐτὸ πού ζητᾷ; Καὶ ὅταν ὁ νομικὸς ἀπήγγειλε τὶς δύο πρῶτες
ἐντολὲς αὐτολεξεί, τοῦ εἶπε ἡ Ἀλήθεια ὅτι ἀπάντησε ὀρθά, καὶ ὅτι,
ὅν ζοῦσε σύμφωνα μὲ αὐτές, θὰ κληρονομήσει τὴν αἰώνια ζωὴ⁸³;

13. Πρόσεχε ὅμως καὶ ἀπὸ ἄλλα λεγόμενα τὴν ἰσοτιμία τοῦ
νόμου καὶ τῆς χάριτος, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ νομοθέτης
τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης. «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ὁ
οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλ-
θουν»⁸⁴. Αὐτὸ εἶναι τῆς χάριτος ἀκουσε καὶ τοῦ νόμου· «Εὐκολώτε-
ρο εἶναι νὰ παρέλθει ὁ οὐρανὸς καὶ γῆ, παρὰ νὰ χάσει τὴν ἰσχύ της
μία κεραία τοῦ νόμου»⁸⁵. Εἶδες πῶς ὁ Σωτήρας μας, προβλέποντας
τὸ θρᾶσος τῆς ἀποστασίας, ἀπονέμει ἴδια τιμὴ καὶ τὴν ἴδια δόξα
τόσο στὴν Παλαιὰ ὅσο καὶ στὴ Νέα Διαθήκη, ὅν καὶ βέβαια σὲ
πολλὰ ὑπερέχει κατὰ πολὺ ἡ χάρις; Γιατὶ ὁ νόμος ἦταν παιδαγωγὸς
τῶν ὅσων συνέβησαν κατὰ τὴ χάρις. Ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξει ὅτι ὁ ἴδιος
νομοθέτησε καὶ ἐκεῖνα καὶ τὰ παρόντα κατὰ ἓνα διάφορο καὶ ἀπόρ-
ρητο τρόπο οἰκονομίας, χρησιμοποίησε τὰ ἴδια καὶ ἴσα λόγια γιὰ
τὴν κάθε μὰ νομοθεσία. Ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ἐκείνων πού δὲν πι-
στεύουν στὴ σωτήρια διδασκαλία του δὲν καλεῖ ἄλλο κατήγορο ἢ
νικητὴ, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸ Μωυσῆ. Γιατὶ λέγει· «Μήπως νομίζετε ὅτι
ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω στὸν Πατέρα;»⁸⁶. Ὁχι, ἀλλὰ ὑπάρχει κά-
ποιος πού θὰ σᾶς κατηγορεῖ πρὸς τὸν Πατέρα, ὁ Μωυσῆς δηλαδή,
στὸν ὁποῖο ὁ ἴδιος εἶχε ἐμπιστευθεῖ τοὺς νόμους του καὶ τὴν προφη-
τεία γιὰ τὸν Χριστό, καὶ θὰ ἦταν ἀξιόπιστος κατήγορος καὶ ἀπα-

85. Λουκᾶ 16, 17.

86. Ἰω. 5, 45.

ρος εἶη, καὶ ἀπαράγραπτος μάρτυς τῶν μεγαλαυχούντων μὲν αὐτοῦ τοὺς νόμους καὶ τιμᾶν καὶ στέργειν, μηδὲ δὲ τῶν ὑπ' αὐτοῦ περὶ τοῦ κοινοῦ Δεσπότης καὶ Σωτῆρος ἡμῶν θεοπισθέντων προσιεμένων, ὁ κεφάλαιον ἦν καὶ κρηπίς καὶ προοί-
5 μιον τῆς ὅλης αὐτοῦ νομοθεσίας, ἀλλὰ μηδὲ συναίσθησιν ἀναστολῆς λαβόντων τῆς εἰς τὸν προφητευθέντα παροινίας τε καὶ θεομαχίας

Διὰ πολλῶν τοίνυν Δεσποτικῶν φωνῶν, καὶ οὐ φωνῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ πράξεων, ναὶ δὴ καὶ διὰ τῶν ἀποστολικῶν ἔρ-
10 γων τε καὶ ῥημάτων τῆς πλάνης ἠλεγμένης, ἣ τὸ κράτος τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας εἰς ἀρχὰς ἀντικειμένης σχίζει, τίνα λοιπὸν συγγνώμην ἔχουσιν οἱ μετὰ τοσοῦτους τῆς ἀσεθείας ἐλέγχους ἔτι τῷ τοῦ Πονηροῦ, δι' ὧν τε φρονοῦσι καὶ δι' ὧν διοῦσι, καθυπηρετοῦντες θελήματι· καὶ τὸν μὲν Οἰκοδεσπότην τοῦ παν-
15 τὸς Βεελζεβούλ καλοῦντες, τὸν δὲ Βεελζεβούλ θεὸν κρύφιον καὶ ἄρρητον καὶ ἀγαθὸν καὶ πατέρα, ἀλλ' οὐκ ἂν εἶπομι τὸ ἀθειότερον, ἀποφαίνοντες, καὶ μηδὲ τὸν πρὸς τοὺς δυσφημοῦντας τῶν Ἰουδαίων Δεσποτικὸν ἐκτεθηπότες καὶ καταπτήσσοντες θρίαμβον, ὃν δι' ἐκείνων οὐδὲν ἔλαττον, εἰ καὶ μὴ
20 μᾶλλον κατὰ τῆς νῦν ἀποστασίας, κοινὸν γὰρ αὐτοῖς τὸ θεομαχεῖν, εἰ καὶ νεανικώτερον ὁ ἀποστάτης θρασύνεται προτείων ἔλεγε· «Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μεριζομένη, οὐ συσταθήσεται». Ἐπεὶ γὰρ οἱ τῶν Ἰουδαίων ἀγνώμονες τὸν Πλάστην ὀρῶντες ἀπελαύνοντα καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων τὰ πάθη, τὸν
25 Βεελζεβούλ ταῖς θεοσημείαις ἐπεφήμιζον, καὶ οἱ τῆς ἀποστασίας ὑπέρμαχοι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτὸν ἀναφέρουσι, διὰ τοῦτο δικαίως τῇ αὐτῇ Δεσποτικῇ φωνῇ καὶ τὸ θεομάχον ἀμφοῖν στηλιτεύοιτ' ἂν. Καὶ γὰρ, εἴπερ ἢ μία τοῦ παντοκράτορος ἀρχὴ διατέμνηται, οὐκ ἂν συσταίῃ τμηθεῖσα.
30 Ἀλλ' ἢ πρώτη τομῇ ὁδὸς καθίσταται τοῦ καὶ εἰς μυρία διαιρεθῆναι, καὶ μηδεμίαν ἔδραν καὶ στάσιν μηκέτι δύνασθαι λαβεῖν. Ὡσαυτὸν οὖν ἐκάτερος ἀλίσκεται θεομαχῶν, καὶ ὁ Ἰουδαϊ-

87. Ἐδῶ πρέπει νὰ ὑπάρχει χάσμα στὸ κείμενο.

ραίτητος μάρτυρας για εκείνους που καυχώνται βέβαια ότι τιμούν και σέβονται τους νόμους του, δεν δέχονται όμως όσα θεσπίστηκαν από αυτόν για τον κοινό Κύριο και Σωτήρα μας, που είναι ή βάση και θεμέλιο και προοίμιο της νομοθεσίας του στο σύνολό της, αλλά και ούτε αίσθηση έλαβαν αναστολής της άνοησίας τους και της έχθρας έναντίον του Θεού που είχε προφητευθεί.

Με πολλούς λοιπόν λόγους του Κυρίου, και όχι μόνο λόγους, αλλά και πράξεις, και βέβαια και με έργα και λόγους των αποστόλων, αφού είχε έλεχθεί ή πλάνη, ή όποια τή δύναμη της βασιλείας του Θεού τή χωρίζει σε αντικείμενες αρχές, ποιά συγχώρηση θά έχουν αυτοί που έπειτα από τις τόσες αποδείξεις της άσέδειάς τους εξακολουθούν ακόμα με τὰ φρονήματα και τις πράξεις τους να είναι ύποταγμένοι στο θέλημα του Πονηρού, και τον οικοδεσπότη του παντός τον ονομάζουν Βεελζεβούλ, ενώ τον Βεελζεβούλ τον κηρύττουν θεό μυστικό και άρρητο και αγαθό και πατέρα, αλλά δεν θά πώ τὸ πὸ βέβηλο, και ούτε θαυμάζουν ούτε τρομάζουν τον θρίαμβο του Κυρίου κατὰ των Ίουδαίων που τον δυσφημοῦν, τὸ θρίαμβο που μέσω αυτών καθόλου λιγότερο, αν όχι και περισσότερο, στρέφεται έναντίον της τωρινής αποστασίας; Γιατί είναι κοινή και στους δύο ή μάχη έναντίον του Θεού, αν και ό αποστάτης δείχνει έντονότερη θρασύτητα⁸⁷ ... προτείνοντας ό Κύριος, έλεγε: «Κάθε βασιλεία που διαιρείται από μόνης σε μέρη, δεν μπορεί να σταθεί»⁸⁸. Έπειδή δηλαδή οί άγνώμονες από τους Ίουδαίους, βλέποντας τον Πλάστη να αποβάλλει από τις ψυχές και τὰ σώματα τὰ πάθη, έπυφημοῦσαν για τὰ θαύματα αυτά τον Βεελζεβούλ και οί υπέρμαχοι της αποστασίας τὰ έργα του Πλάστη τὰ αποδίδουν σ' αυτόν, γι' αυτό δίκαια με τον ίδιο λόγο του Κυρίου μπορεί να στηλιτεύεται και των δύο θεομάχων ό πόλεμος. Γιατί, αν ή μία αρχή του Παντοκράτορα έχει διχοτομηθεί, δεν μπορεί έτσι χωρισμένη να σταθεί. Άλλά ή πρώτη τομή γίνεται ό δρόμος να χωρισθεί σε μύρια τμήματα και να μην μπορεί να βρεϊ καμμιά έδρα σταθερή. Όπως λοιπόν καθένας από τους δύο συλλαμβάνεται να μάχεται τον Θεό, και ό Ίουδαίος και ό αποστάτης, ό ένας τὰ θεϊα θαύματα και ό άλλος

88. Ματθ. 12, 25.

ος καὶ ὁ ἀποστάτης, ὁ μὲν τὰς θεοσημείας, ὁ δὲ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ διδοὺς τῷ Ἐχθρῷ, οὕτω κατ' ἀμφοῖν κοινὴ καὶ ἄφυκτος ἢ ἀπόφασις ἢ Δεσποτικὴ.

ιδ'. Ἄλλ', ὡς ποῖ φέρεσθε, ἄνθρωποι! τί τὸν Δεσπότην ἀφέν-
 5 τες, τὸν ὁμόδουλον, μᾶλλον δὲ δοῦλον καὶ ἀποστάτην καὶ τῆς ὅλης ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς ἐπίδουλον φύσεως δημιουργὸν ἑαυτοῖς ἐπιγράφετε; Τί, τὸν Πλάστην ἀθετοῦντες, τῷ τὴν φθορὰν ἡμῶν ζητοῦντι καὶ σπουδάζοντι, οὐ τὴν τῆς ψυχῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος ἑαυτοῦς ἐγχειρίζετε; Τί πρὸς τὸ φῶς ἐτυφλώθητε;
 10 τί δὲ τὸ σκότος τοῦ φωτὸς ἠλλάξασθε; Ἐκνήψατε τῆς μέθης ἀνάστητε τοῦ ψυχοφθόρου κάρου ἀναλάβετε τῆς ἀπωλείας ἑαυτοῦς. Καὶ πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο; Εἰ τῶν πράξεων, ἐν αἷς ἔχει τὸ κράτος ὁ Ἐχθρὸς, ἀποστροφὴν μελετήσοιτε, πρότερον πορνείαν, δι' ἧς φθείρεται μὲν τὸ σῶμα, φθείρεται δὲ τὴν χαλε-
 15 πωτέραν φθορὰν ἢ ψυχὴν, τὸ αὐτοδέσποτον διδοῦσα δουλεύειν τοῖς πάθεσιν, ἀδικίαν, ἧς ἐπικρατούσης οὔτε οἰκία, οὔτε πόλις, οὔτε θίος ὅλως ἀνθρώπινος διασώζεται, ἐπιορκίαν, τὴν θυθίζουσαν τὴν ψυχὴν εἰς καταφρόνησιν τοῦ Θεοῦ, μισαδελφίαν, δι' ἧς ὁ κοινὸς ὑβρίζεται πλάστης ὁ γὰρ τὸ πλάσμα μισῶν δω-
 20 ρεάν, τὴν εἰς τὸν Πλάστην διαβιδάζει παροιμίαν.

Μισήσατε ψευδολογίαν, συνιέντες, ὡς ὁ τοῦ ψεύδους πατήρ ὁ διάβολός ἐστι. Μυσάχθητε συκοφαντίαν, ἣτις τῶν ἀνεπίστων κακῶν πολλὰ καὶ ὀραῖσθαι κατεπράξατο. Φύγετε τὴν μαιφονίαν ἀπ' ἀρχῆς γὰρ ὁ Ἐχθρὸς ἀνθρωποκτόνος ἦν τὴν
 25 φιλαργυρίαν, εἰ μῆτι ἄλλο, τὸν Ἰούδαν ἐννοοῦντες βδελύξασθε κλοπὴν καὶ δόλους κατὰ τοῦ πλησίον, καὶ γάμων ἀλλοτριῶν διαφθοράς, τὴν τρυφήν καὶ ἀκολασίαν καὶ μέθην τῆς πολιτείας ὑμῶν ἐκκαθάρατε· τούτοις γὰρ συνεισέρχεται, τούτοις ἡδεταὶ ὁ Ἐχθρὸς Ἐν τούτοις λαμβάνει τὴν ἰσχὴν κατα-
 30 δουλώσαι μὲν τὸ φρόνημα ὑμῶν, καὶ διαστῆσαι τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ, πείσαι δὲ πλάσματα, καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι αὐτοῦ· ἂν τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν τε εἰρημένων καὶ τῶν παραπλησίων ἀποστητε, καὶ αὐτὸς ἀφίσταται ἀφ' ὑμῶν, οὐκ

ἀποδίδοντας τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ στὸν Ἐχθρό, ἔτσι καὶ ἡ ἀπόφαση τοῦ Κυρίου εἶναι κοινὴ καὶ δὲν θὰ μπορέσουν καὶ οἱ δύο νὰ τὴν ἀποφύγουν.

14. Ἀλλὰ ποὺ ὀδηγεῖσθε, ἄνθρωποι μου! Γιατί, ἀφήνοντας τὸν Δεσπότη, ἐκλέγετε ὡς δημιουργὸ σας τὸν ὁμόδουλό σας, ἢ καλύτε-
ρα τὸν δούλο καὶ ἀποστάτη καὶ τὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐπιβουλευτὴ ὅλης
τῆς φύσης μας; Γιατί, ἀπορρίπτοντας τὸν Πλάστη, παραδίνεστε στὰ
χέρια ἐκείνου ποὺ ζητεῖ καὶ ἐπιδιώκει ὄχι τὴ φθορὰ τῆς ψυχῆς μας
μόνο, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος; Γιατί κλείσατε τὰ μάτια σας στὸ φῶς,
καὶ γιατί προτιμήσατε ἀντὶ τὸ φῶς τὸ σκοτάδι; Συνέλθετε ἀπὸ τὴ
μέθη, σηκωθείτε ἀπὸ τὸν ψυχοφθόρο βαθὺ ὕπνο. Καὶ πῶς θὰ μπο-
ροῦσε νὰ γίνεи αὐτό; Ἄν φροντίσετε ν' ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὶς
πράξεις στὶς ὁποῖες ὁ Ἐχθρὸς ἔχει τὴν ἐξουσία του, τὴν πορνεία
πρῶτα, μὲ τὴν ὁποία φθείρεται βέβαια τὸ σῶμα, ἀλλὰ φθείρεται μὲ
τὴ χειρότερη φθορὰ ἢ ψυχὴ, παραδίδοντας τὴν ἐλευθερία της νὰ
γίνεи δούλη τῶν παθῶν· ἔπειτα τὴν ἀδικία, ποὺ ὅταν ἐπικρατεῖ δὲν
σῶζεται οὔτε σπίτι, οὔτε πόλη, οὔτε ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ στὸ σύνολό
της· τὴν ἐπιπορκεία, ποὺ καταδυθίζει τὴν ψυχὴ στὴν καταφρόνηση
τοῦ Θεοῦ· τὴν μισαδελφία, ποὺ ἀποτελεῖ προσβολὴ κατὰ τοῦ κοινοῦ
πλάστη· γιατί ὁποῖος μισεῖ τὸ πλάσμα χωρὶς λόγο, διαβιδάζει τὴ
μανία του στὸν Πλάστη.

Μισήστε τὰ ψεύδη, γνωρίζοντας ὅτι ὁ διάβολος εἶναι ὁ πατέ-
ρας τοῦ ψεύδους. Νοιώστε βδελυγμία γιὰ τὴ συκοφαντία, ἢ ὁποία
πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀνέλπιστα κακὰ τὰ κάνει ὄρατὴ πραγματικότητα·
ἀποφύγετε τὴν ἀνθρωποκτονία, γιατί ὁ Ἐχθρὸς εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ
ἀνθρωποκτόνος ἐπίσης τὴ φιλαργυρία, ἂν τίποτε ἄλλο, φέροντας
στὸ νοῦ σας τὸν Ἰούδα· ἀποστραφεῖτε τὴν κλοπὴ καὶ τὶς ἀπάτες
ἐναντίον τοῦ πλησίον, καὶ τὴν παραβίαση τῶν ξένων γάμων, καὶ
τὴν τροφή, καὶ τὴν ἀκολασία, καὶ ἐξορίστε τὴ μέθη ἀπὸ τὴ ζωὴ σας
γιατί μὲ αὐτὰ ὁ Ἐχθρὸς μπαίνει στὴν ψυχὴ σας, μ' αὐτὰ εὐχαρι-
στεῖται. Μὲ αὐτὰ παίρνει τὴ δύναμη νὰ ὑποδουλώσει τὸ φρόνημά
σας καὶ νὰ σᾶς φέρει σὲ διάσπαση ἀπὸ τὸν δημιουργὸ Θεό, καὶ νὰ
πείσει τὰ πλάσματά του νὰ εἶναι καὶ νὰ ὀνομάζονται αὐτοῦ (τοῦ
Ἐχθροῦ). Ἄν ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὅσα εἶπαμε καὶ τὰ

ἔχων οἷς ἐδρασθῆ καὶ οἷς ἐπαναπαύσῃται ἐν ὑμῖν. Καὶ τότε
 ὑμῖν ἡ θεία χάρις ἐπιλάμψασα ἐνανθάσει Πλάστην ἐπιγιγνώ-
 σκειν καὶ Δημιουργόν, οὐ τὸν ἐπίβουλον Ἐχθρόν, ἀλλὰ τὸν
 ἀγαθὸν καὶ φιλόανθρωπον Θεόν, ἐν ᾧ ἐκτίσθη τὰ ὄρατα καὶ τὰ
 5 ἀόρατα, ἀρχαὶ καὶ θρόνοι καὶ ἐξουσίαι καὶ δυνάμεις, καὶ ὁ
 παρῶν σύμπας καὶ ὁρώμενος κόσμος. Καὶ γὰρ δι' αὐτοῦ
 πάντα γέγονε, καὶ ἡ ἀποστασία, προκαταλαβοῦσα τῆς ψυχῆς
 τὰ ὄμματα, τὸν δημιουργὸν βλέπειν οὐ δίδωσιν. Ἔως δ' ἂν
 τοῖς τοῦ Πονηροῦ καθυπηρετῆτε θελήμασιν, καὶ τῷ βορβόρῳ
 10 τῶν αἰσχυρῶν ἡδονῶν συναναφύρησθε, καὶ ἀντὶ τῶν σωτηρίων
 πόνων τῇ ψυχοφθόρῳ ῥαστώνῃ συναναστρέψῃσθε, οὐμενοῦν
 οὐκ ἂν ὑμῖν ἡ θεία καὶ οὐράνιος ἐναστράψῃ αἴγλη οὐδὲ ἐκ-
 στήσῃται τοῦ κράτους τῶν ψυχῶν ὑμῶν καὶ τῶν λογισμῶν ὁ
 Ἐχθρός, τοῖς ἔργοις ἔχων δεδουλωμένους. Πλὴν ἔτι ταῖς διὰ
 15 τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαρτυρίαις ὁδηγεῖν ὑμᾶς πρὸς τὸ φῶς
 τῆς εὐσεβείας καὶ τὴν ἀποστασίαν ἐλέγχειν, οὐμενοῦν οὐκ ἂν
 τὸν ὄκνον τῆς ἐπιμελείας προελοίμεθα.

παραιπήσιά τους, ἀπομακρύνεται καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἐσᾶς, ἐπειδὴ δὲν
 ἔχει ποῦ νὰ στηριχθεῖ καὶ νὰ ἐπαναπαυθεῖ σ' ἐσᾶς. Καὶ τότε θὰ λάμ-
 ψει καὶ θὰ σᾶς φωτίσει ἡ θεία χάρις νὰ γνωρίσετε τὸν πλάστη καὶ
 δημιουργό, ὄχι τὸν ἐπίβουλο Ἐχθρό, ἀλλὰ τὸν ἀγαθὸ καὶ φιλάν-
 θρωπο Θεό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκαν τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρα-
 τα, οἱ ἀρχές, οἱ θρόνοι, οἱ ἐξουσίες, οἱ δυνάμεις καὶ ὅλος ὁ παρῶν
 ὄρατὸς κόσμος. Γιατὶ ὅλα ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀποστα-
 σία, προκαταλαμβάνοντας τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, δὲν ἐπιτρέπει νὰ
 βλέπετε τὸν δημιουργό. Ἐωσότου θὰ ὑπηρετεῖτε δουρικὰ τὰ θελή-
 ματα τοῦ Πονηροῦ καὶ θὰ ἀναμγνύεσθε μὲ τὸ βούρκο τῶν αἰσχροῦν
 ἡδονῶν, καὶ ἀντὶ νὰ καταγίνεσθε μὲ τοὺς σωτήριους κόπους, θὰ
 συναναστρέφεσθε μὲ τὴ ψυχοφθόρο ραθυμία, δὲν θὰ σᾶς φωτίσει
 ἀσφαλῶς ἡ θεία καὶ οὐράνια ἀκτινοβολία, οὔτε θὰ ἐγκαταλείψει ὁ
 Ἐχθρὸς τὴν κυριαρχία του στὶς ψυχές καὶ στοὺς λογισμοὺς σας,
 ἔχοντάς σας ὑποδουλωμένος μὲ τὰ ἔργα σας. Ὡστόσο μὲ τίποτε δὲν
 θὰ προτιμούσαμε τὴν ὀκνηρία ἀπὸ τὸ νὰ φροντίζομε νὰ σᾶς
 ὀδηγοῦμε ἀκόμα μὲ τὶς μαρτυρίες τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸ φῶς
 τῆς εὐσέβειας καὶ νὰ ἐλέγχομε τὴν ἀποστασία.

ΛΟΓΟΣ Γ΄

α΄. Καί μοι τὰς ἀκοᾶς ἀδεκάστους καὶ μηδὲν λῆμμα τοῦ Πονηροῦ φερούσας ἀναπετάσατε, καὶ συνδιασκοπεῖτέ μοι τῶν τὴν Παλαιὰν Νομοθεσίαν ἐνυβριζόντων τοῦ φρονήματος τὸ ἀντίθεον. Εἷ γὰρ ἐστὶν αὕτη τοῦ Πονηροῦ, πῶς ἠνέσχετο
5 λαβεῖν τὸ βιβλίον ταύτης, ὃ τὸν Πονηρὸν καθελεῖν παραγεγονῶς, καὶ εἰς πολλῶν ἀναγνῶναι ἀκοάς, δι' ὧν προεκηρύττετο τὰ περὶ ἑαυτοῦ, καὶ οὐκ ἀναγνῶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ διαμαρτύρασθαι, ὅτι «Ταῦτα νῦν πεπλήρωται ἐν τοῖς ὡσὶν ὑμῶν καὶ τὸν ἐνιαυτόν», ὅς ἐστι περίοδος χρόνων, ὃ δὲ χρόνος μέτρον κινή-
10 σεως αἰσθητῆς, «τοῦτον ἀνακηρύξαι δεκτὸν Κυρίῳ»; Πῶς δὲ πάλιν ἐν τῇ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου παραβολῇ ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν Δεσπότης Μωσέα καὶ τοὺς προφή-
τας τῆς σωτηρίου ἐπιστροφῆς καὶ μεταμελείας διδασκάλους ἀποκαλεῖ; «Ἐχουσι», γὰρ φησι, «Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας
15 ἀκουσάτωσαν αὐτῶν». ὅτι Ἄρα γὰρ ὁ ἐπὶ κοινῇ τοῦ γένους σωτηρία τὴν ἡμῶν φύσιν ἀναλαβὼν τοὺς μυσταγωγουμένους παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς πλάνης ἀπαλλαττομένους, εἰς τοὺς θεράποντας καὶ ὑπηρέτας ἀνέπεμπε τοῦ Ἐχθροῦ, καὶ τότε σωτηρίας τυχεῖν; Καὶ τίς ἂν ἀνάσχοιτο πλάσμα Θεοῦ ὑπάρχων ἀληθῶς τῆς
20 τοσαύτης ἀπονοίας τὴν ὑπερβολήν;

Πάλιν δέ, εἰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης νομοθέτης ὁ Πονηρός, πῶς λέγει τῆς ἀγαθότητος ἡ πηγή, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι ἐν αὐταῖς εὕρησετε ζωὴν αἰώνιον»; Ποῦ γὰρ ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἐν οἷς τὸ κέντρον τῆς ἁμαρτίας πολιτεύεται; ποῦ ἡ αἰώνιος ζωὴ,
25 ἐν οἷς ὁ ἀνθρωποκτόνος νομοθετεῖ καὶ παρακελεύεται; Τοῦτο γὰρ ἡ θεομάχος γλῶσσα θρασύνεται. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων,

1. Λουκᾶ 4, 21.

2. Ὅπ. π. 19.

3. Λουκᾶ 16, 29.

ΛΟΓΟΣ Γ΄.

1. Ἀνοίξετέ μου τὰ αὐτιά σας ἀμερόληπτα καὶ χωρὶς νὰ μεταφέρουν κανένα δόγμα τοῦ Πονηροῦ, καὶ μαζί μου ἐξετάστε τὸ ἀντίθεο φρόνημα ἐκείνων ποὺ ὑβρίζουν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Γιατί, ἂν αὐτὴ εἶναι ἔργο τοῦ Πονηροῦ, πῶς θὰ μπορούσε νὰ πάρει τὸ βιβλίο της αὐτὸς ποὺ ἦρθε νὰ ἐξολοθρεύσει τὸν Πονηρό, καὶ νὰ τὸ διαβάσει ὥστε νὰ ἀκούσουν οἱ πολλοὶ ὅσα προκηρύσσονταν γι' αὐτόν, καὶ ὄχι νὰ τὸ διαβάσει μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσει ὅτι, «Αὐτὰ τώρα ἔχουν ἐκπληρωθεῖ στὰ αὐτιά σας»¹ καὶ τὸν «ἐνιαυτὸ», ποὺ εἶναι περίοδος χρόνων καὶ ὁ χρόνος εἶναι μέτρο τῆς αἰσθητῆς κίνησης, «αὐτὸν νὰ τὸν ἀνακηρύξει ὅτι εἶναι δεκτὸς ἀπὸ τὸν Κύριο»²; Καὶ πῶς πάλι στὴν παραβολὴ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου ὁ φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς Κύριός μας ἀποκαλεῖ τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες δασκάλους τῆς σωτήριας ἐπιστροφῆς καὶ μεταμέλειας. Γιατὶ λέγει· «Ἔχουν τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες αὐτοὺς ὧς ἀκούσουν»³. Ἐραγε αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τὴ φύση μας πρὸς κοινὴ σωτηρία τοῦ γένους μας, ἔστεινε ἐκείνους ποὺ μουῦσε στὴ διδασκαλία του καὶ τοὺς ἐλευθέρωνε ἀπὸ τὴν πλάνη στοὺς θεράποντες καὶ ὑπηρέτες τοῦ ἐχθροῦ, καὶ μάλιστα νὰ ἐπιτύχουν τὴ σωτηρία τους; Καὶ ποιὸς θὰ δεχόταν, ἐνῶ εἶναι πλάσμα τοῦ Θεοῦ ἀληθινά, αὐτὴ τὴν ὑπερβολικὴ ἀνσησία;

Ἄλλὰ καὶ πάλι, ἂν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης νομοθέτης εἶναι ὁ Πονηρός, πῶς λέγει ἡ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος, «Νὰ ἐρευνᾶτε τίς Γραφές, γιατί σ' αὐτὲς θὰ βρεῖτε ζωὴ αἰώνια»⁴; Πῶς δηλαδὴ ὑπάρχει ἡ αἰώνια ζωὴ σὲ ἐκεῖνα ποὺ νομοθετεῖ ὁ ἀνθρωποκτόνος καὶ δίνει διαταγές; Γιατὶ αὐτὸ ἰσχυρίζεται μὲ θράσος ἢ θεομάχος γλώσσα. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, ἂν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι ἔργο τοῦ

---

4. Ἰω. 5, 39.

εἰ ἡ Παλαιὰ τοῦ Πονηροῦ, πῶς Ἀλήθεια λέγει, «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν»; Οὐκ εἶπεν· Εἰ ἔν τισιν ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἀλλ' ἀπλῶς αὐτοῦ τὸ ἀξιόπιστον ἀνεκήρυξε. Πῶς δὲ πάλιν πρὸς τοὺς κεκηνότας περὶ
5 τὴν διάλυσιν τῶν γάμων καὶ τὸν Μωσῆν εἰς συνηγορίαν τοῦ πάθους προβαλλομένους λαμπρῶς ὑπερμαχῶν τοῦ νομοθέτου φησὶν, ὅτι «Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολυσαὶ τὰς γυναῖκας. Ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως».

Καὶ πόθεν τὴν ἀπόδειξιν προάγει; «Ὁ γὰρ ποιήσας αὐ-
10 τούς», φησὶν, «ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Ὡστε, ἅπερ ἐνομοθέτει ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις περὶ τῆς συζυγίας, ἐκ τοῦ θεμένου ἐν τοῖς αὐτοῦ πλάσμασι καὶ ποιήμασι τοὺς φύσει νόμους προελθεῖν ἐδήλου καὶ τὸν Μωσῆν οὐ καταφρονητὴν τῶν διὰ τῆς πλάσεως δεδομένων νόμων, ἀλλ' ἐκ περιστάσεως
15 τὸ ἐκείνων ἤρεμεῖν ὑπενδιδόντα δικαίωμα. Τῷ γὰρ νόμῳ τῆς ἀπ' ἀρχῆς διαπλάσεως, φησὶν, ὁ ἐμὸς συμφθέγγεται νόμος, τὸ δὲ διέσιον τῆς συζυγίας, συγκαταβάσεώς ἐστι καὶ οἰκονομίας Μωσαικῆς. Πρὸς γὰρ τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, φησὶν, ἔγραψε Μωσῆς τῆς δὲ συναφείας τὸ ἀδιάλυτον, ὅπερ ἐγὼ νομο-
20 θετῶ καὶ ὁ πλάσας ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαφόρου διαπλάσεως, τὰ αὐτὰ μοι τῆς ἔργοις προεῖπε καὶ προδιωρίσατο. Διὸ ἐπάγει· «Ἐν τούτῳ καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ ἰδίᾳ γυναικί, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Ἴνα δὲ σαφέστερον μάθης, τίς
25 ὁ διαπλάσας οὕτω τὰ σώματα, αὐτὸς εἰσάγων τὸν ζεύξαντα, συνεισάγει καὶ τὸν Πλάστην. Φησὶ γάρ· «Ὁ οὖν ὁ Θεὸς ἔξεν-ξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω», μαρτυρῶν ὁ Σωτὴρ, ὅτι καὶ ἡ κατὰ σχῆμα διαφορὰ τοῦ πλάσματος ἀνδρός τε καὶ γυναικός, Θεοῦ τε τοῦ ἐπὶ πάντων ἐστὶ δημιουργήμα, καὶ ὅτι συντηρεῖν
30 ὀφείλει τὸ ἀδιάλυτον εἰς συνάφειαν, καὶ ὅτι ἡ Μωσαικὴ εἰσήγησις τὴν σκληροκαρδίαν τῶν νομοθετουμένων περιστάσιν εἶχε καθέλκονσαν εἰς ἐλάττωσιν τοῦ κατὰ τὴν πλάσιν σεσιγημένου νόμου τὸ ἀξίωμα.

Πονηροῦ, πῶς ἡ Ἀλήθεια λέγει, «Ἄν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σ' ἐμένα. Γιατὶ ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»⁵; Δὲν εἶπε ἂν πιστεύετε σὲ κάποια παραγγέλματα τοῦ Μωυσῆ, ἀλλ' ἀνακήρυξε γενικὰ τὴν ἀξιοπιστία αὐτοῦ. Καὶ πῶς πάλι πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔχασκαν σχετικὰ μὲ τὴ διάλυση τῶν γάμων καὶ πρόβαλλαν συνήγορο τῆς διάλυσης τὸν Μωυσῆ, ὑπερασπιζόμενος λαμπρὰ τὸν νομοθέτη, λέγει ὅτι «ὁ Μωυσῆς ἔξαιτίας τῆς σκληροκαρδίας σας σᾶς ἐπέτρεψε νὰ ἀπολύετε τὶς γυναῖκες σας. Δὲν ἔγινε ὅμως αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχή»⁶;

Καὶ ἀπὸ ποῦ παρουσιάζει τὴν ἀπόδειξη; Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ δημιούργησε αὐτούς, τοὺς ἔκανε ἄνδρα καὶ γυναῖκα»⁷. Ὡστε ὅσα νομοθετοῦσε ὁ Σωτήρας στὰ Εὐαγγέλια γιὰ τὸ γάμο, δήλωνε ὅτι προῆλθαν ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔθεσε στὰ πλάσματα καὶ στὰ ἔργα του τοὺς φυσικοὺς νόμους, καὶ ὁ Μωυσῆς δὲν ἦταν καταφρονητῆς τῶν νόμων ποὺ δόθηκαν κατὰ τὴν πλάση, ἀλλὰ περιστασιακὰ ὑποχωροῦσε γιὰ νὰ ἡρεμεῖ τὶς ἀξιώσεις ἐκείνων. Ὁ δικός μου νόμος, λέγει, συμφωνεῖ μὲ τὸν ἀρχικὸ νόμο τῆς δημιουργίας, ἐνῶ ἡ διάλυση τῆς συζυγίας εἶναι ἀποτέλεσμα συγκατάβασης καὶ οἰκονομίας τοῦ Μωυσῆ. Γιὰ λέγει, ἔξαιτίας τῆς σκληροκαρδίας σας τὰ ἔγραψε αὐτὰ ὁ Μωυσῆς⁸. Τὸν ἀδιάλυτο ὅμως τῆς συζυγίας ποὺ ἐγὼ νομοθετῶ καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει πλάσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὴ διαφορετικὴ σωματικὴ διάπλαση, τὰ ἴδια μ' ἐμένα προεῖπε καὶ προσδιόρισε. Γι' αὐτὸ προσθέτει· «Γι' αὐτὸ θ' ἀφήσει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ θὰ προσκολληθεῖ στὴ γυναῖκα του, καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα»⁹. Καὶ γιὰ νὰ τὸ μάθεις σαφέστερα, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ διέπλασε ἔτσι τὰ σώματα, αὐτὸς παρουσιάζοντας ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἔνωσε, παρουσιάζει μαζί καὶ τὸν Πλάστη. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸ ποὺ Θεὸς ἔνωσε, ἄνθρωπος νὰ μὴν τὸ χωρίζει»¹⁰, ἐπιβεβαιώνοντας ὁ Σωτήρας μας ὅτι καὶ ἡ διαφορετικὴ διάπλαση τοῦ ἄνδρα καὶ τῆς γυναῖκας, εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ διατηρεῖ τὸ ἀδιάλυτο τῆς συνένωσης, καὶ ὅτι ἡ Μωσαϊκὴ διδασκαλία σὲ ἐκεῖνα ποὺ νομοθετοῦσε εἶχε ὡς περιστασιακὴ αἰτία τὴ σκληροκαρδία τοῦ λαοῦ, ποὺ συντελοῦσε στὴ μείωση τῆς ἀξίωσης τοῦ νόμου ποὺ εἶχε ἀποσιωπηθεῖ κατὰ τὴν δημιουργία.

9. Γέν. 2, 24. Ματθ. 19, 5.

10. Ματθ. 19, 6.

β. Ἐτέρω δὲ λόγῳ εἰς πονηρᾶς ἦν ἀρχῆς ἡ Παλαιά, πῶς ὁ τὴν χάριν συνάπτων τῷ νόμῳ Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν λέγει, «Πολλοὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον»; Πῶς γὰρ ἠθέλησαν ἰδεῖν οἱ τοῦ Πονηροῦ τὰ τοῦ Ἀγαθοῦ; ἡ 5 γὰρ ἐπιθυμία τοῦ Ἀγαθοῦ ὁρμῆς ἀγαθῆς βλάστημά ἐστι. Καὶ πάλιν πῶς λέγει, «Ἀβραὰμ εἶδε τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν καὶ ἠγαλλιάσατο»; Ποῦ γὰρ ἀκόλουθον, ποῦ δὲ δυνατόν, τὸν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἄνθρωπον εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀναχθῆναι θεωρίας καὶ δυνάμεως, ὥστε ἰδεῖν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιδημίας 10 τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαλλιάσασθαι, μάλιστα γὰρ τοῦ θεσπεσί- ου Παύλου διαμαρτυρομένου καὶ λέγοντος, ὅτι τὸ κατὰ Χρι- στὸν μυστήριον καὶ ἡ παρουσία τοῦ Σωτῆρος ἔλαθε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ κόσμου καὶ τὸν κοσμοκράτορα; Εἰ οὖν καὶ αὐτὸν τὸν κοσμοκράτορα τὸ μυστήριον ἔλαθε, πόθεν αὐ- 15 τοῦ οἱ θεράποντες τοῦτο προεῖπον καὶ προεθεάσαντο;

Σὺ δέ μοι καὶ τὸ περιφανέστερον ἔτι τὴν ἀσέβειαν ἐλέγχον ἄκουε. Ἦνίκα γὰρ τὸ Σαδδουκαίων ἄπιστόν τε καὶ περιέργον ἑπτὰ μὲν ἔπλαττεν ἀδελφούς, μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν παρὰ μέρος ἤρμοζον αὐτοῖς γυναῖκα, καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστα- 20 σιν ἀναιρεῖν τῷ πλάσματι διεμηχανῶντο, ὁ Σωτὴρ διαπνυθα- νομένοις αὐτοῖς τὸ διὰ τοῦ πλάσματος, ὡς ἐνόμιζον, ἄπορον, καὶ τίνος ἔσται τῶν ἑπτὰ γυνή, ἀπαιτοῦσιν, πρῶτον μὲν ἐπετί- μησεν αὐτοῖς τῆς πλάνης ὡς τὰς Γραφὰς οὐκ εἰδόσι. Καίτοι τίς ἐπιτίμησις τοῖς ἀγνοοῦσι τὰ τοῦ Πονηροῦ; Ὁ δὲ προστίθησιν 25 ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν Γραφῶν, ἕτερον αὐτοῖς ὄνειδισμόν χαλεπώ- τερον, μηδὲ τὴν δύναμιν αὐτοὺς εἰδέναί τοῦ Θεοῦ.

Εἶτα τρανότερον τὸ τῆς ἀναστάσεως ἀναπτύσσω μυσ- τήριον «Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει», φησὶν, «οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐγκαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν». Ἔτι 30 δὲ σφοδρότερόν τε καὶ ἰσχυρότερον διελέγχων τὴν ἄνοιαν, καὶ ἅμα μὲν τῆς χάριτος καὶ τοῦ νόμου τὴν σύμφωνον ἀλληλου-

11. Ματθ. 13, 17.

12. Ἰω. 8, 56.

2. Μὲ ἄλλα λόγια, ἂν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προῆλθε ἀπὸ ἀρχὴ πονηρῆ, πῶς ὁ Χριστὸς ὁ Σωτὴρας μας, ποὺ συνδέει τὴ χάρι μὲ τὸ νόμο, λέγει, «Πολλοὶ δίκαιοι ἐπιθύμησαν νὰ δοῦν ὅσα βλέπετε σεῖς, καὶ δὲν τὰ εἶδαν»¹¹; Πῶς δηλαδή θέλησαν οἱ τῆς γενιᾶς τοῦ Πονηροῦ τὰ τῆς γενιᾶς τοῦ Ἀγαθοῦ; Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι βλάστημα ἀγαθῆς φύτρας τοῦ Ἀγαθοῦ. Καὶ πάλι πῶς λέγει, «Ὁ Ἀβραὰμ εἶδε τὴν ἡμέρα τὴ δική μου καὶ ἔνοιωσε ἀγαλλίαση»¹²; Πῶς δηλαγὴ εἶναι ἀκόλουθο, καὶ πῶς εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης νὰ φτάσει σὲ τόσο ὕψος θεωρίας καὶ δύναμης, ὥστε νὰ δεῖ τὴν ἡμέρα τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ νὰ νοιώσει ἀγαλλίαση, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιβεβαιώνει καὶ λέγει, ὅτι τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον καὶ ἡ παρουσία τοῦ Σωτῆρα διέφυγε τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες τοῦ κόσμου καὶ τὸν κοσμοκράτορα, ἢ ἂν λοιπὸν τὸ μυστήριον διέφυγε καὶ τὸν ἴδιον τὸν κοσμοκράτορα, πῶς οἱ ὑπηρέτες του προανήγγειλαν αὐτὸ καὶ τὸ προεἶδαν;

Ἐσὺ ὅμως ἀκουσε, παρακαλῶ, καὶ αὐτὸ ποὺ ἀποδεικνύει τὴν ἀσέβεια ἀκόμα πιὸ φανερά. Ὅταν ἡ ἀπιστία καὶ ἡ μικρολογία τῶν Σαδδουκαίων ἐπλαθε τοὺς ἑπτὰ ἀδελφοὺς ποὺ νυμφεύονταν μὲ τὴ σειρὰ μία καὶ τὴν ἴδια γυναῖκα καὶ προσπαθοῦσαν μὲ τὸ τέχνασμα ν' ἀναιρέσουν τὴν ἀνάστασι τῶν σωμάτων, ὁ Σωτὴρας ὅταν τὸν ρωτοῦσαν γιὰ τὸ ἄλυτο, ὅπως νόμιζαν, τῆς φανταστικῆς τους ἱστορίας καὶ ἀπαιτοῦσαν ποιοῦ ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ ἀδελφοὺς θὰ εἶναι ἡ γυναῖκα, στὴν ἀρχὴ τοὺς ἐπιτίμησε γιὰ τὴν πλάνη τους ποὺ δὲν γνώριζαν τὶς Γραφές¹³. ἢ ἂν καὶ βέβαια τί ἐπιτίμιση νὰ γίνῃ σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγνοοῦσαν τὰ τοῦ Πονηροῦ; Αὐτὸ ὅμως ποὺ προσθέτει ἀπὸ τὴν ἀγνοία τῶν Γραφῶν, καὶ ποὺ εἶναι ἄλλη βαρύτερη κατηγορία, εἶναι ὅτι δὲν γνώριζαν οὔτε τὴ δύναμι τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειτα ἀναπτύσσοντας καθαρότερα τὸ μυστήριον τῆς ἀνάστασης τοὺς λέγει: «Στὴν ἀνάστασι οὔτε οἱ ἄνδρες παίρνουν γυναῖκες οὔτε οἱ γυναῖκες ἄνδρες, ἀλλὰ ζοῦν ὅπως οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ στὸν οὐρανὸ»¹⁴. Καὶ ἐλέγχοντας ἀκόμα ἐντονότερα καὶ πιὸ δυνατὰ τὴν ἀνοησία τους καὶ συγχρόνως διευκρινίζοντας τὴ σύμφωνη ἄλλη-

13. Ματθ. 22, 29.

14. Ματθ. 22, 30.

χίαν τρανολογῶν, ἅμα δὲ καὶ πληγὴν αὐτοῖς διὰ τῆς Μωσαι-
 κῆς νομοθεσίας καθιείς, καὶ δι' ἐκείνων τοῖς νῦν ἀποστάταις,
 «Οὐκ ἀνέγνωτε», φησί, «τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, Ἐγὼ εἰμι ὁ
 Θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ;», δεικνύς
 5 τε ἐναργῶς διὰ τούτων, ὅτι Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ τῆς
 αἰωνίου ζωῆς κληρονόμοι, καὶ ὅτι Θεὸς αἰώνιος, καὶ τῆς ἀνα-
 στάσεως εἰσηγητής, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύσεως δοτὴρ ὁ τού-
 των Θεός. Συνάπτει δὲ καὶ κατὰ συνέχειαν «Οὐκ ἔστιν οὖν ὁ
 Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων». Καὶ ταῦτα εἶπεν, ἵνα πᾶσαν
 10 τῶν δυσσεβῶν περικόπη πρόφασιν. Οὐδὲ ἔνθα γέγραπται πα-
 ραλέλουτεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἱεροῦ ἀνακράζει Μάρκου, ὡς ἐν τῇ
 βίβλῳ Μωσέως ὁ Θεὸς ταῦτα εἶρηκε πρὸς αὐτόν. Εἰ οὖν ὁ
 Θεὸς Θεὸς μὲν νεκρῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ζῆ μὲν παρ' αὐτῷ
 Ἀβραάμ, ζῆ δὲ Ἰσαὰκ, ζῆ δὲ Ἰακώβ, καὶ πάντες ὅσοι τὴν
 15 αὐτῶν ἐξήλωσαν πολιτείαν, καὶ εἰσὶν ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν
 οὐρανῷ, πῶς πονηρᾶς ἀρχῆς, ὡς ἡ πονηρία φησὶν, οἱ κατὰ τὴν
 παλαιὰν δεδιωκότες πολιτείαν;

γ. Ἔτι δὲ μᾶλλον διελέγχοιτο ἂν τῆς ἀποστασίας τὸ φρό-
 νημα, ἐπειδὴν τοὺς βουλομένους τυχεῖν τῆς εἰσόδου τῶν οὐ-
 20 ρανῶν παρακελευόμενος ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς στενῆς πύλης ἀγω-
 νίζεσθαι εἰσελθεῖν, τοὺς μὲν ἐρραθυμηκότας περὶ τὴν ἐντολήν,
 ὡς τῆς ἀκηδίας ἐργάτας, ἔνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν
 ὀδόντων ἀποπέμπει, εἰσάγει δέ, πανταχόθεν συνάγων τοὺς
 σπουδάσαντας περὶ τὴν ἐντολήν, ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ
 25 τούτους ἀνακλίνων ἐν αὐτῇ (ἐπίστησον, ἄνθρωπε, τὸν νοῦν)!
 τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ τοὺς προφήτας προα-
 νακλίνει. Λέγει γάρ· Κἂν μὴ θούλησθε ἀκούειν ὅταν ὄψησθε
 Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν
 τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω. Καὶ τίνες οἱ
 30 ἐκβαλλόμενοι ἔξω, ἢ δηλονότι ὅσοι κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀβραάμ

15. Ματθ. 22, 31-32.

16. Ὁπ. π.

17. Μάρκ. 12, 26.

λουχία τῆς χάριτος καὶ τοῦ νόμου καὶ συνάμα καταφέροντας σ' αὐτούς καὶ χτύπημα μέσω τῆς Μωσαϊκῆς νομοθεσίας καὶ μέσω ἐκείνων στοὺς τωρινούς ἀποστάτες, τοὺς λέγει· «Δὲν διαβάσατε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ;»¹⁵, δείχνοντάς τους φανερὰ μὲ αὐτά, ὅτι ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ καὶ ὁ Ἰακώβ εἶναι κληρονόμοι τῆς αἰώνιας ζωῆς, καὶ ὅτι εἶναι Θεὸς αἰώνιος καὶ δημιουργὸς τῆς ἀνάστασης, καὶ δωροδότης τῆς ἐκεῖ ἀπόλαυσης εἶναι ὁ Θεὸς αὐτῶν. Στὴ συνέχεια συνάπτει στὰ λόγια του τὰ ἑξῆς· «Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζωντανῶν»¹⁶. Καὶ αὐτὰ τὰ εἶπε γιὰ νὰ περικόψει κάθε πρόφαση τῶν ἀσεβῶν. Οὔτε παρέλειψε ποῦ αὐτὰ ἔχουν γραφεῖ, ἀλλὰ μέσω τοῦ ἱεροῦ Μάρκου φωνάζει, ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπε ὁ Θεὸς στὸ βιβλίο τοῦ Μωυσῆ πρὸς αὐτόν¹⁷. Ἄν λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζεῖ κοντὰ του ὁ Ἀβραάμ, ζεῖ καὶ Ἰσαάκ, ζεῖ καὶ ὁ Ἰακώβ, καὶ ὅλοι ὅσοι μιμήθηκαν τὸν τρόπο ζωῆς τους καὶ ζοῦν ὅπως οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ στὸν οὐρανό, πῶς προέρχονται ἀπὸ πονηρὸ ἄρχοντα, ὅπως λέγει ἡ πονηρὴ αἵρεση, ὅσοι ἔζησαν σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης;

3. Ἀκόμα καλύτερα θὰ μπορούσε νὰ ἐλεγχθεῖ τὸ φρόνημα τῆς ἀποστασίας, μὲ ὅσα λέγει ὅταν παραγγέλλει ὅσους θελοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὴν εἴσοδό τους στοὺς οὐρανοὺς νὰ ἀγωνίζονται νὰ εἰσέλθουν μέσα ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη, ἐνῶ ὅσους ἔδειξαν ραθυμία στὴν ἐκτέλεση τῆς ἐντολῆς, ὡς ἐργάτες τῆς ὀκνηρίας, τοὺς στέλνει ὅπου ὑπάρχει τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν¹⁸. Καὶ μέσα στὴ βασιλεία του εἰσάγει, μαζεύοντας ἀπὸ παντοῦ ἐκείνους ποὺ ἐφάρμοσαν μὲ ζῆλο τὴν ἐντολή, καὶ σ' αὐτούς δίνει θέση σ' αὐτὴν (συγκέντρωσε, ἄνθρωπε, τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ σου), βάζοντας πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς προφῆτες. Γιατὶ λέγει· Κι ἂν δὲν θέλετε νὰ ἀκοῦτε, ὅταν δεῖτε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαάκ, καὶ τὸν Ἰακώβ καὶ ὅλους τοὺς προφῆτες στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἐσᾶς τοὺς ἴδιους νὰ σᾶς διώχνουν ἔξω ἀπὸ αὐτήν. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ διώχονται ἔξω; Ἡ μήπως δὲν εἶναι ὀλοφάνερο ὅσοι δὲν πολιτεύθηκαν σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰα-

18. Ματθ. 7, 13. Λουκᾶ 13, 28.

καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἐπολιτεύσαντο; Εἰ δὲ ὅσοι τὸν θίον αὐτῶν καὶ τὴν εὐσέβειαν οὐκ ἐξήλωσαν, τῆς βασιλείας ἐκβάλλονται τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸν κλαυθμὸν καὶ θρυγμὸν τῶν ὀδόντων ἀπορρίπτονται, τίς ἂν ἀντάξιός εὐρε-
 5 θεῖη τιμωρία τοῖς ἐπὶ τοσοῦτον ἐξοιστροῦσαι μανίας; Ὡς στομάτων ἀπυλώτων καὶ τῷ πατρὶ τοῦ ψεύδους ἐτοιμῶς ὑπηρετουμένων, ὡς καὶ ληστὰς καὶ κλέπτας καὶ τοῦ Πονηροῦ πλάσματα καὶ ὑπηρέτας τολμᾶν ἐνυβρίζειν! Οἱ δὲ μὴδὲ μέχρι τούτου τὴν λύσσαν ἰστώντες, ἀλλὰ καὶ τὸν χαριζόμενον ἡμῖν τὴν
 10 αἰώνιον ζωὴν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅς ἐστι Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, Θεὸς ζώντων καὶ οὐ νεκρῶν, πονηρὰν ἀρχὴν καὶ πονηρῶν ἔργων δημιουργὸν δυσφημοῦντες, τὰ ὡς ἀληθῶς τοῦ Πονηροῦ πλάσματα, ἅρ' οὐχὶ τὴν διὰ πυρὸς καὶ τοῦ σκότους ἠτοίμασμένην τῷ διαβόλῳ ποινὴν
 15 διαπαντὸς εἰσπρατόμενοι οὐκ ἐλάττονα τῆς τόλμης τίσουσι δίκην; Οὐδὲ τὸ χάσμα δὲ τὸ μεταξὺ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου πεφρίκασιν, ὃ ἀποτειχίζει μὲν τοὺς μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ εὐφραينوμένους, ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς βασάνοις κολαζομένων.

20 Ἀλλ' οἴμοι! κἂν μὴ νῦν τὴν αἴσθησιν τῆς τιμωρίας οὐκ ἔχοντες τὴν ἀπειλὴν τοῦ Σωτῆρος οὐ τεθήπασιν, τότε δὴ, τότε πείρα τὸ πικρὸν τῆς βασάνου μαθόντες, κἂν οὐδὲν κέρδος εὐρήσουσιν, πολλὴν καὶ μακρὰν καὶ ἀτελεύτητον ἑαυτῶν ποιήσονται τὴν κατάγνωσιν! Μάλιστα γὰρ ἐπειδὴν τὸν Ἀβραάμ,
 25 κατὰ τὴν τοῦ πλουσίου παραβολὴν, εἰς ἐπικουρίαν καλοῦντες, ὃν ἐχλεύαζον, ἐλεοῦντα οὐχ εὐρήσουσιν. Εἰ γὰρ ὁ εἰς τὸν Λάζαρον παροινήσας τῶν Ἀβραμαίων κόλπων φοβερῶ χάσματι ὑπερορίζεται, καὶ τῷ ἀκοιμήτῳ πυρὶ τὴν δίκην τῆς ἀφιανθρώπου γνώμης ἀπαιτεῖται, καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης εὐφρο-
 30 σύνης καὶ ἀναπαύσεως γλίχεται μὲν, ἀπειρογεται δέ, καὶ φλέγεται μὲν τὴν γλῶσσαν, ὀδυνᾶται δὲ πικρὰς ὀδύνας, καὶ τότε τῆς παροινίας οὔσης, ὅτι μὴ μετέδωκε τῷ ὁμοφυεῖ συμπαθείας,

κώδ; Ἄν λοιπὸν ὅσοι δὲν μιμήθησαν τὸν βίον καὶ τὴν εὐσέβεια αὐτῶν διώχονται ἀπὸ τῆ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ρίχνονται στὸν τόπον ὅπου κυριαρχεῖ τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν, ποιά τιμωρία ἀντάξια θὰ βρεθεῖ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔφτασαν σὲ τόσο βαθμὸ ἔξαλλης μανίας; Τί στόματα ἀπύλωτα ἀλήθεια καὶ ποὺ πρόθυμα ὑπηρετεῖτε τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους, ὥστε νὰ τολμᾶτε νὰ τοὺς ὑβρίζετε καὶ ὡς ληστὲς καὶ κλέφτες καὶ τοῦ Πονηροῦ πλάσματα καὶ ὑπηρέτες! Αὐτοὶ ὅμως ποὺ οὔτε μέχρις ἐδῶ σταματοῦν τὴ λύσσα τους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ποὺ μᾶς χαρίζει τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ποὺ εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, Θεὸς ζώντων, καὶ ὄχι νεκρῶν, δυσφημώντας τον ὡς πονηρὴ ἀρχὴ καὶ δημιουργὸ πονηρῶν ἔργων, καὶ τὰ ἀληθινὰ πλάσματα τοῦ Πονηροῦ, δὲν θὰ εἰσπράξουν ἄραγε τὴν τιμωρία τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σκότους γιὰ πάντα, αὐτὴν ποὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸν διάβολο, καὶ δὲν θὰ δεχθοῦν τιμωρία ποὺ δὲν θὰ εἶναι κατώτερη τῆς τόλμης τους; Ἄλλ' οὔτε γιὰ τὸ χάσμα ποὺ εἶναι μεταξύ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου¹⁹ φρίπτουν, ποὺ διαχωρίζει αὐτοὺς ποὺ εὐφραίνονται μαζί με τὸν Ἀβραάμ, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τιμωροῦνται στὰ βασανιστήρια.

Ἄλλ' ἀλλοίμονο! Κι ἂν τώρα μὴ ἔχοντας τὴν αἴσθησι τῆς τιμωρίας δὲν τρομάζουν τὴν ἀπειλὴ τοῦ Σωτήρα, τότε ὅμως, τότε, ἀφοῦ γνωρίσουν μὲ τὴν πείρα τὴν πίκρα τῆς κόλασης, καὶ ἂν δὲν θὰ ἀποκομίσουν κανένα κέρδος, ὅμως ἢ κατάκρισι ποὺ θὰ ἐπιβάλουν στὸν ἑαυτό τους θὰ εἶναι πολλὴ καὶ μακρὰ καὶ ἀτελείωτη. Καὶ μάλιστα ὅταν θὰ καλοῦν τὸν Ἀβραάμ, τὸν ὁποῖο προηγούμενως χλεύαζαν, νὰ τοὺς βοηθήσει, σύμφωνα μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ πλουσίου²⁰, δὲν θὰ τὸν βροῦν πρόθυμο νὰ τοὺς ἐλεήσει. Γιατί, ἂν ἐκεῖνος ποὺ φέρθηκε ἀπάνθρωπα στὸν Λάζαρο χωρίζεται ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ μὲ φοβερὸ χάσμα καὶ τοῦ ἐπιβάλλεται τὸ ἀκοίμητο πῦρ ὡς τιμωρία γιὰ τὴν ἀφιλάνθρωπη γνώμη του, καὶ ἐκείνη τὴ μακάρια εὐφροσύνη καὶ ἀνάπαυσι τὴ λαχταρᾶ βέβαια, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὴν ἀπολαύσει, καὶ ἡ γλῶσσα του καίγεται καὶ δοκιμάζει ὀδύνες πικρὲς, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνοησίας, ἀφοῦ δὲν μετέδωσε στὸν συνάνθρωπο τὴ συμπάθειά του, καὶ ὄχι γιὰ τὸν

20. Λουκᾶ 16, 19-31.

ἀλλ' οὐχ ὅτι χλεύην ἐπήνεγκεν, ἢ δυσφημῶν ᾤφθη, πῶς οὐκ ἂν πολλαπλασίως καταφλεχθείη καὶ τὸ στόμα καὶ ἡ γλῶσσα καὶ τὰ σπλάγχνα πάντα, τῶν τοιαύτην καταχεόντων παροινίαν τοῦ Ἀβραάμ καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην καὶ Δημι-
5 ουργὸν τὴν θεομαχίαν παραπεμπόντων; Σὺ δέ μοι συνέπου τοῖς ἐφεξῆς καὶ συνεπισκόπει.

δ. Ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τὸ μεγαλαυχοῦν τῶν Ἰου-
δαίων καὶ μαιφόνον καὶ ἄπιστον στηλιτεύων καὶ ἀναξίους
κρίνων γονῆς τῆς Ἀβραμιαίας, κἂν ἐκεῖθεν αὐτοῖς κατῆι τὸ
10 φῦναι, «Εἰ τέκνα ἦτε», φησί, «τοῦ Ἀβραάμ, ἐποιεῖτε ἂν τὰ
ἔργα τοῦ Ἀβραάμ». Καὶ ὁ θρίαμβος οὐ μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ
ἄφοδρότερον αὐτῶν καθαπτόμενος ἐπάγει, λέγων «Οὐκ ἐστὲ
τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ τοῦ διαδόλου ἐστέ». Πολὺ γὰρ ἡ
γνώμη κραταιοῦ, ἐκείνου τὴν κλησιν καὶ τὸ γένος ὑπελθεῖν, οὗ
15 τὸ γνήσιον ἐν τῇ μιμήσει φέρει τῆς ζωῆς. Εἰ δ' ἦν ἡ Παλαιά,
κατὰ τὰς ἀθέτους φωνάς, τοῦ Πονηροῦ, ταύτης δὲ ὁ Ἀβραάμ,
ἴσον ἦν εἶπεῖν Τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τέκνα τοῦ διαδόλου δι'
ἐκατέρου γὰρ ἃ μισεῖ μὲν ὁ Θεός, στέργει δὲ ὁ Ἐχθρός, ἐλέγ-
χονται τιμῶντες ὁμοίως οἱ Ἰουδαῖοι. Πῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ
20 πάλιν ὁ Σωτὴρ τοῖς περὶ Ἀβραάμ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν
εἰς κληρὸν ἀφορίζει, καὶ συντάττει τούτοις τοὺς ὀλοψύχῳ γνώ-
μη τῶν τε προσταγμάτων φύλακας ἀπροφασίστους δεδειγμέ-
νους καὶ καθαρὸς αὐτῷ τὴν λατρείαν προσενεγκόντας, καὶ
ᾧσπερ τι μέγα καὶ θαυμάσιον ἔπαθλον διδούς, τὴν μετὰ τῶν
25 ἀνδρῶν ἐκείνων ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ ἐπαγγέλλεται
συναυλίαν; «Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυ-
σμῶν ἤξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ
καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Ἔρα γὰρ τοῦτο ἔπα-
θλον τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτόν; ἄρα τοῦτο δῶρον τοῖς, ὅσοι τὰς
30 σφαγὰς ὑπέσχον ὑπὲρ αὐτοῦ; τοῦτο φιλοτιμία; τοῦτο ἔπαθλον,
τὸ μετὰ τῶν θεραπευόντων τοῦ Πονηροῦ καὶ συνεῖναι καὶ συν-

21. Ἰω. 8, 39.

22. Ὅπ. π. 44.

χλεύασε ἢ γιατί βρέθηκε νὰ τὸν δυσφημεῖ, πῶς δὲν θ' ἀνάψει καὶ θὰ καεῖ πολλές φορὲς καὶ τὸ στόμα του καὶ ἡ γλῶσσα καὶ ὅλα τὰ σπλάχνα αὐτῶν ποὺ ἐκτοξεύουν τέτοιες ἀνοησίες ἐναντίον τοῦ Ἀβραάμ, καὶ μέσω αὐτοῦ στρέφουν τὴ θεομαχία τους ἐναντίον τοῦ κοινοῦ Κυρίου καὶ Δημιουργοῦ μας ; Ἐσὺ ὅμως ἀκολούθησέ με στὰ ἐπόμενα καὶ ἐξέταξέ τα μαζί μου μὲ προσοχή.

4. Ὁ Σωτήρας στὰ Εὐαγγέλια στηλιτεύοντας τὸ ἀλαζονικὸ φρόνημα τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴ φονικότητα καὶ τὴν ἀπιστία τους, καὶ κρίνοντάς τους ἀνάξιους τῆς ρίζας τοῦ Ἀβραάμ, ἔστω καὶ ἂν ἡ καταγωγή τους εἶχε τὴν ἀρχὴ τῆς σ' αὐτό, τοὺς λέγει· « Ἐὰν ἦσασαν παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ, θὰ κάνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»²¹. Καὶ ἡ κατατρόπωσή τους δὲν σταματοῦσε ὡς ἐκεῖ, ἀλλὰ κατηγορώντας τους σφοδρότερα, προσθέτει· « Δὲν εἶσατε παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ τοῦ Διαβόλου»²². Γιατὶ ἡ γνώμη ἔχει μεγάλη δύναμη στὸ νὰ πάρει κανεὶς τὸ ὄνομα καὶ τὸ γένος ἐκείνου ποὺ τὴ γνησιότητά του ἐκδηλώνει μὲ τὴ μίμηση τῆς ζωῆς. Ἐὰν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἦταν, σύμφωνα μὲ τὶς ἀβάσιμες φωνές, τοῦ Πονηροῦ, καὶ ὁ Ἀβραάμ ἀνῆκε σ' αὐτή, ἦταν ἴσο νὰ πεῖ· Τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τέκνα τοῦ διαβόλου· γιατί καὶ μὲ τὸ ἓνα καὶ μὲ τὸ ἄλλο αὐτὰ ποὺ ὁ Θεὸς μισεῖ, ἀλλὰ ὁ ἐχθρὸς ἀποδέχεται, ἀποδεικνύεται ὅτι ὅμοια τιμοῦν οἱ Ἰουδαῖοι. Πῶς ὅμως καὶ ἄλλοῦ πάλι ὁ Σωτήρας ὀρίζει γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ ὡς κληρονομία τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ συμπεριλαμβάνει σ' αὐτοὺς ἐκείνους ποὺ μὲ ὀλόψυχη γνώμη ἀποδείχθηκαν ἀνεπιφύλακτα φύλακες τῶν προσταγμάτων του καὶ τοῦ πρόσφεραν λατρεία καθαρὴ, καὶ δίνοντάς τιν σὰν κάποιον μεγάλο καὶ θαυμάσιον ἔπαθλο, ὑπόσχεται τὴ συναναστροφή στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μαζί μ' ἐκείνους τοὺς ἄνδρες, Γιατὶ λέγει· « Σᾶς λέγω, ὅτι πολλοὶ θὰ φτάσουν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τὴ δύση καὶ θὰ πάρουν θέση στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κοντὰ στὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ»²³. Αὐτὸ ἄραγε εἶναι τὸ ἔπαθλο γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἔχουν γνωρίσει; Ἐὰν ἀραγε αὐτὸ εἶναι ἔπαθλο σὲ ἐκείνους ποὺ σφαγιασθήκαν γιὰ χάρη του; Αὐτὸ εἶναι τιμὴ, αὐτὸ εἶναι ἔπαθλο γιὰ τοὺς ὑπηρέτες τοῦ Πονηροῦ τὸ νὰ βρίσκονται μαζί του καὶ νὰ συναριθμοῦνται καὶ

23. Ματθ. 8, 11.

αριθμείσθαι καὶ συναγελάζεσθαι; Καὶ ποία ἂν ταῦτα ἀνέξεται ἀκοὴ ῥημάτων ὅλως ἔχουσα ἀκοὴν θείων;

ε'. Καὶ εἰ ἡ Παλαιὰ τοῦ διαδόλου ἦν, πῶς ὁ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀναπτύσσοντες γενεαλογίαν, προγόνους αὐτοῦ καὶ πατέρας τούς, οὓς ἡ Παλαιὰ κλέος εἶχεν, ἀναγράφουσι; Πῶς γὰρ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἢ ἐν σχήματι καὶ ὑποκρίσει; Ἔστι γάρ, ἔστι τις τῆς ἀποστασίας ταύτης οὐκ ὀλίγη μοῖρα, καὶ ταύτην τὴν λύσσαν κατὰ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Λόγου παρουσίας προφέρουσα. Ἀλλὰ πῶς ὁ Ἀγαθὸς ἢ κατὰ σχηματισμὸν καὶ ὑπόκρισιν, ἢ ἐν ἀληθείᾳ καὶ ὑπάρξει τούς ἐν τῇ πονηρᾷ διαπρέψαντας Διαθήκῃ πατέρας καὶ προγόνους ἑαυτοῦ γενέσθαι κατεδέξατο, καὶ τοιούτου σπέρματος ἐπιλαβέσθαι, οὗ πλάστην οὐκ ἠγνόει τὸν Πολέμιον; Καὶ πῶς μὴ ἐξ ἄλλου ἔθνους προῆλθεν αὐτός, ὃ μὴ δευτέραν εἶχεν ἐνέργειαν τοῦ Πο-
15 νηροῦ, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου πρόεισιν ὃ τῆς Παλαιᾶς οἱ νόμοι διεμόρφουν τε καὶ διετίθεντο, καὶ μετὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς πονηρὰν πλάσιν πονηροτέροις ἄλλοις ἔργοις καὶ ἔθεσιν ἐπαιδαγώγουν τε καὶ διέπλαττον; Καὶ εἰ μὴ ἦν ἡ Παλαιὰ τοῦ Θεοῦ, πῶς τούς ἀθετήσαντας τούς ἐν τῇ φύσει νόμους τοῦ Πλάστου, καὶ εἰς
20 ἀσέλγειαν μὲν ἐξοκείλαντας, τῷ θελήματι δὲ παντελῶς καταδουλωθέντας τοῦ Ἐχθροῦ, πυρὶ κολάζει καὶ τὴν τῶν τετολμημένων δίκην ἀπαιτεῖ; Τὸν Πονηρὸν γὰρ δίκην ἀπαιτεῖν τῆς αὐτὸν τερπούσης καὶ ἐξ αὐτοῦ προιούσης πονηρᾶς ἐργασίας, πῶς οὐκ ἂν εἶη ὅλως ἢ ἐννοηθῆναι ἢ λεχθῆναι οὐ μανικόν; Ὁ
25 δὲ ἀποστάτης τῶν πονηρῶν ἔργων τούς πονηροὺς πονηρῶ πλάσματι ἄλλῳ τῷ πυρὶ τὴν τιμωρίαν εἰσπράττεσθαι λέγει τὸν Ἐχθρὸν καὶ τούς τοῖς σαρκὸς πάθεσι κατασυρέντας κατακλυσμῷ κολάζει. Μισοπονήρου γὰρ ἐστὶ καὶ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου, τό τε κακὸν ἀναστέλλειν, καὶ τούς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀναιδευ-
30 σαμένους τὴν ἴσην εἰσπράττεσθαι τιμωρίαν, ἀλλ' οὐχὶ πονηροῦ ποθεν, οὐδὲ φιλοῦντος καὶ νομοθετοῦντος τὴν ἁμαρτίαν.

ς. Ἴνα δὲ μάθῃς ἀκριβέστερον, ὡς ὁ αὐτός ἐστιν ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεός, ὃ τε τοῦ δικαίου ἔκδικος ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ὃ ἐν τῇ χάριτι, ξηραίνει μὲν τὴν συκῆν καρπὸν αὐτῷ μὴ

νά τὸν συναναστρέφονται; Καὶ ποιά ἀκοή μπορεῖ νά τὰ ἀνεχθεῖ αὐτά, ἂν ἔχει γενικὰ ἀκούσει τὰ θεῖα λόγια;

5. Κι ἂν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἦταν τοῦ Διαβόλου, πῶς ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς ἐξηγώντας τὴ γενεαλογία τοῦ Σωτήρα ἀναγράφουν ὡς προγόνους του καὶ πατέρες ἐκείνους ποὺ ἀποτελοῦσαν δόξα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης; Πῶς δηλαδή ὁ ἀγαθὸς Θεὸς μετασχηματίζεται καὶ ὑποκρίνεται; Γιατὶ ὑπάρχει, ναι ὑπάρχει μὰ ὄχι μικρὴ μερίδα αὐτῆς τῆς ἀποστασίας ποὺ προβάλλει αὐτὴ τὴ λύσσα ἐναντίον τῆς ἑνσαρκῆς παρουσίας τοῦ Λόγου. Ἄλλὰ πῶς ὁ Ἄγαθὸς Θεὸς καταδέχθηκε ἢ προσχηματικά καὶ ὑποκριτικά, ἢ ἀληθινὰ καὶ πραγματικά νά γίνουν πατέρες καὶ πρόγονοὶ του ἐκεῖνοι ποὺ διέπρεψαν στὴν πονηρὴ Διαθήκη καὶ νά προέλθει ἀπὸ τέτοιο σπέρμα, ποὺ δὲν ἀγνοοῦσε ὅτι τὸ εἶχε πλάσει ὁ Ἐχθρὸς; Καὶ πῶς αὐτὸς δὲν προῆλθε ἀπὸ ἄλλο ἔθνος, τὸ ὁποῖο δὲν δεχόταν κατώτερη ἐνέργεια τοῦ Πονηροῦ, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ διαμόρφωναν καὶ πρόβαλλαν οἱ νόμοι τῆς Παλαιᾶς καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ πονηρὴ πλάση μὲ ἄλλα πονηρότερα ἔργα καὶ ἔθιμα τοὺς παιδαγωγοῦσαν καὶ τοὺς διέπλαθαν; Κι ἂν δὲν ἦταν τοῦ Θεοῦ ἡ Παλαιά, πῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἀθέτησαν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔβαλε στὴ φύση μας καὶ ἐξόκειλαν στὴν ἀσέλγεια καὶ μὲ τὸ θέλημά τους ὑποδουλώθηκαν τελείως στὸν ἔχθρο, τοὺς κολάζει μὲ τὸ πῦρ καὶ ἀπαιτεῖ τὴν τιμωρία τῶν τολμημάτων τους; Γιατὶ τὸ ν' ἀπαιτεῖ ὁ Πονηρὸς τιμωρία γιὰ τὴν ἐργασία ποὺ τὸν εὐχαριστεῖ καὶ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, πῶς δὲν εἶναι ἐντελῶς τρελλὸ νά τὸ σκεφθεῖ ἢ νά τὸ πεῖ κανεὶς; Ὁ ἀποστάτης ὁμως λέγει ὅτι ὁ Ἐχθρὸς ἐπιβάλλει στοὺς πονηροὺς γιὰ τὰ πονηρὰ ἔργα τους μὲ ἄλλο πονηρὸ πλάσμα τὴν τιμωρία καὶ ὅσους σύρθηκαν στὰ πάθη τῆς σάρκας τοὺς κολάζει μὲ τὸν κατακλυσμὸ. Γιατὶ εἶναι γνῶρισμα ἐκείνου ποὺ μισεῖ τὸ πονηρὸ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου, καὶ τὸ κακὸ νά ἀναστέλλει, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διέπραξαν μὲ ἀδιαντροπία τὴν ἁμαρτία νά δέχονται τὴν ἴση τιμωρία, καὶ ὄχι βέβαια τοῦ πονηροῦ οὔτε ἐκείνου ποὺ ἀγαπᾷ καὶ νομοθετεῖ τὴν ἁμαρτία.

6. Καὶ γιὰ νά μάθεις μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια, ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεός, καὶ ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ δικαίου στὴν Παλαιὰ καὶ αὐτὸς τῆς χάριτος, ξηραίνει τὴ σικιὰ ποὺ δὲν τοῦ

προσενεγκούσαν, μυρίαίς δὲ ἀπειλαῖς ὑποβάλλει τοὺς αὐτῶ μὴ
 πειθομένους, καὶ τὸ σφοδρότερόν τε καὶ ἀμίμητον τῆς κολάσε-
 ως, εἰς τὸ ἐξώτερον πῦρ τὸ ἤτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς
 ἀγγέλοις αὐτοῦ τοὺς παραβεβηκότας αὐτοῦ τοὺς νόμους κατα-
 5 δικάζει. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσκαίρω πυρὶ καὶ ὕδατι τιμω-
 ρεῖται, ἐπὶ τέλει δὲ διαιωρίζονται καὶ ἀτελευτήτω. Ὅρας πῶς τὸ
 μισοπόνηρον πανταχοῦ ὥσπερ καὶ τὸ φιλόανθρωπον γνώριμά
 ἔστι καὶ μαρτύριον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ; Καὶ οὐκ αὐτὸς
 μὲν ταῦτα πράττει, τοὺς μαθητὰς δὲ τῆς τοιαύτης πράξεως
 10 ἀναστέλλει, ἀλλὰ Πέτρος μὲν ὁ ἐν τῇ χάριτι λαμπρὸς τὸν Ἀ-
 νανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν ψευδολογίας θάνατον ἔλαβε τὴν
 δίκην, Παῦλος δέ, ὁ θερμὸς τῆς χάριτος κήρυξ καὶ διδάσκαλος
 τῆς οἰκουμένης, τυφλὸν μὲν εὐθύς ποιεῖ τὸν Ἐλύμαν, αὐτὸς
 μαθὼν, ἐξ ὧν πέπονθεν, ὅσον ἢ ποινὴ κέρδος φέρει, τὸν δὲ
 15 πεπορνευκότα Κορίνθιον παραδίδωσι τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον
 τῆς σαρκός, Ἀλέξανδρον δὲ εἰς τὴν ἐκεῖθεν παραπέμπει θάσα-
 νον καὶ κρίσιν. Καὶ εἰ ὀργὴ καὶ θλιψίς καὶ στενοχωρία ἐπὶ
 πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, σφό-
 δρα διαμαρτύρεται ὁ Παῦλος, ὥσπερ δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη
 20 παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, πῶς προσωποληψία οὐκ ἔστι
 παρὰ τῷ Θεῷ; Πῶς οἱ κατακριθέντες ἐν τῇ Παλαιᾷ οὐχ ὑπὸ
 τοῦ αὐτοῦ κατεκρίθησαν ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ τὴν χάριν νομο-
 θετεῖ, καὶ τὸ ἀπροσωπόληπτον αὐτοῦ, οἷς ὑπέστησεν, ἐβεβαίω-
 σε; Καὶ πόσοις ἂν τις ἐπιδείξαιτο τὴν μισοπόνηρον δίκην ἐν
 25 τοῖς τῆς χάριτος νόμοις τὸ κράτος ἔχουσιν ἅμαχον;

ζ. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ πονηρᾶς ἦν ἀρχῆς ἡ Πα-
 λαιά, πῶς ὁ μετάρσιος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος Παῦλος, εὐθύς
 ἀρχόμενος τῶν Ἐπιστολῶν διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γρα-
 φαῖς ἁγίαις τὸν Θεὸν προσεπαγγέλλεσθαι λέγει, περὶ τοῦ Υἱοῦ
 30 αὐτοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα; Εἰ γὰρ
 Θεοῦ προφήται καὶ Γραφαὶ ἅγαι, δι' ὧν ὁ Θεὸς προεπηγγεί-
 λατο περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ποῦ ὁ Πονηρὸς εὐρήσει τὴν ἀρχήν;
 Καὶ εἰ τὰ ἀόρατα αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τοῦ

ἔδωσε καρπὸν²⁴ καὶ ἀπειλεῖ μὲ μύριες ἀπειλές ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπακούουν σ' αὐτόν, καὶ τὸ πιὸ σκληρὸ καὶ μοναδικὸ βασανιστήριον, ἐκείνους ποὺ ἔχουν παραβεῖ τοὺς νόμους του τοὺς καταδικάζει στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον ποὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸ διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του. Καὶ κατ' ἀρχάς τοὺς τιμωρεῖ μὲ πρόσκαιρο πῦρ καὶ νερό, στὸ τέλος ὅμως μὲ αἰώνιο καὶ χωρὶς τέλος. Βλέπεις πῶς τὸ μίσος ἐναντίον τοῦ πονηροῦ καὶ ἡ φιλανθρωπία εἶναι γνῶρισμα καὶ ἀπόδειξη τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ; Καὶ δὲν κάνει βέβαια αὐτὰ αὐτός, ἐμποδίζοντας ἀπὸ τὴν πράξη αὐτῆ τοὺς μαθητές του, ἀλλὰ ὁ Πέτρος, ὁ λαμπρὸς ἀπόστολος τῆς χάριτος, τιμώρησε μὲ θάνατο τὸν Ἀνανία καὶ τὴ Σάλφειρα ἕξαιτίας τῆς ψευδολογίας τους²⁵. Ὁ Παῦλος πάλι, ὁ θερμὸς κήρυκας τῆς χάριτος καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, καθιστᾷ ἀμέσως τυφλὸ τὸν Ἐλύμα²⁶, ἔχοντας μάθει προσωπικά, ἀπὸ ὅσα ἔπαθε, πόσο κέρδος φέρνει ἡ τιμωρία. Καὶ τὸν Κορίνθιο ποὺ ἔπεσε στὴν πορνεία τὸν παραδίδει στὸν Σατανᾶ πρὸς ὄλεθρον τῆς σαρκος²⁷. Τὸν Ἀλέξανδρον πάλι τὸν παραπέμπει στὴν ἴδια τιμωρία καὶ κρίση²⁸. Καὶ ἂν ὁ Παῦλος ἐπιβεβαιώνει μὲ πολλὴ αὐστηρότητα, ὅτι θὰ πέσει ὀργὴ καὶ θλίψη καὶ στενοχώρια σὲ κάθε ψυχὴ ἀνθρώπου ποὺ πράττει τὸ κακὸ, καὶ ὅτι θὰ λάβει δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη καθένας ποὺ ἐργάζεται τὸ ἀγαθόν²⁹, πῶς δὲν ὑπάρχει προσωποληψία στὸν Θεόν; Πῶς ἐκείνοι ποὺ κατακρίθηκαν στὴν Παλαιά, δὲν κατακρίθηκαν ἀπὸ τὸν ἴδιον ἀγαθὸ Θεόν, ὁ ὁποῖος καὶ τὴ χάρις νομοθετεῖ, καὶ μὲ ὅσα ἔπραξε βεβαίωσε τὴν ἀπροσωποληψία του; Καὶ μὲ πόσα ἄλλα μπορεῖ ν' ἀποδείξει κανεὶς, ὅτι ἡ τιμωρία ἀπὸ αὐτὸν ποὺ μισεῖ τὸ κακὸ στοὺς νόμους τῆς χάριτος ἔχει δύναμη ἀκαταμάχητη;

7. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, ἂν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἔχει πονηρὴ ἀρχή, πῶς ὁ οὐράνιος καὶ θεῖος Παῦλος, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀρχίζοντας τὶς ἐπιστολές του, λέγει ὅτι ὁ Θεὸς δίνει ὑποσχέσεις μέσα σὲ τις ἅγιες Γραφές μέσω τῶν προφητῶν του γιὰ τὸν Υἱὸ του ποὺ ἐπρόκειτο νὰ προέλθει κατὰ σάρκα ἀπὸ τὸν Δαβίδ³⁰; Ἄν δηλαδὴ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ προφῆτες καὶ οἱ ἅγιες Γραφές μὲ τις ὁποῖες ὁ Θεὸς προὔποσχέθηκε γιὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Υἱοῦ του, ποῦ θὰ βρεῖ ὁ Πονηρὸς τὴν ἐξουσία; Καὶ ἂν οἱ ἀόρατες ιδιότητες τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ

28. Α' Τιμ. 1, 20.

29. Ρωμ. 2, 9.

30. Ρωμ. 1, 2 ἔ.

Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἐν τῖσιν ὄραθείη δημιουργὸς ὁ Ἐχθρός; Τὰ ἀόρατα καὶ νοούμενα τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, ταῦτα δὲ καθορᾶται ἀπὸ τῆς αἰσθητῆς καὶ ὄρατῆς. Εἰ γὰρ μὴ διὰ τῆς
 5 ὄρατῆς κτίσεως τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ καθορᾶται, οὐκ ἂν μὲν διέστείλε τὰ ἀόρατα ἐξ αὐτῆς, οὐκ ἂν δὲ διὰ ταύτης ἐδίδαξεν ἐκεῖνα καθορᾶσθαι. Πῶς οὖν ἐν τοῖς ποιήμασι τοῖς αἰσθητοῖς καθορᾶται τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε ἢ αἴδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Πονηροῦ; Τούναντίον
 10 γὰρ ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Ἐχθροῦ, εἴπερ ἦν ὄλως τινά, ἢ πονηρία καὶ αἰσχροτήτης αὐτοῦ καθορᾶτο ἂν.

Ὅτι δὲ ὁ νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, κἀντεῦθεν ἂν τις ἐπιδείξοιτο ῥᾶον. Λέγει γὰρ ὁ Παῦλος, τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, ὅτιπερ «οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ’
 15 οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται». Καὶ πῶς οὐκ ἔστιν ὁ νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὅς, ἀντὶ τοῦ κολάζειν, δικαίους ἀποφαίνει τοὺς ποιοῦντας αὐτόν; Καὶ εἰ ὁ παραβάτης τοῦ νόμου, κἀν περιτετημημένος ἢ τὴν σάρκα, ὡς ἀκρόβυστος λογίζεται καὶ ἀνάξιος κρίνεται τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ ἀκρόβυστος τὰ δικαιο
 20 ὤματα φυλάσσωσιν τοῦ νόμου τὴν περιτομὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος φέρει ἐν τῇ ψυχῇ, πῶς οὐχὶ ὁ νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ; Εἰ δέ, καθὰ διακέκραγεν ὁ Παῦλος, «Χριστὸς Ἰησοῦς διάκονος γέγονε περιτομῆς», διατί; «ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων», καὶ ταύτας ἐβε
 25 θαίωσεν ὁ Χριστὸς, ἐκεῖνος δὲ τοῖς πατράσι διέθετο τὰς ἐπαγγελίας, ὁ καὶ τὸν αἰσθητὸν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν δημιουργήσας Θεός, ὃν καὶ Μωσῆς ἐν τῇ κοσμογενεῖα θεολογεῖ, δεικνυται δὲ δι’ ὧν ὁ Παῦλος ἐνταῦθα καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις λέγει, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οὗτος Πατήρ, οὗ τὰς ἐπαγγελίας ὡς
 30 γνήσιος υἱὸς ἀπαραβάτους τε καὶ ἀψευδεῖς αὐτὸς δι’ ἑαυτοῦ, καὶ οὐ δι’ ἄλλου ἐπεδείξατο, πῶς τῆς ἀποστασίας οὐ καταδύεται τὸ ἀναίσχυντον;

Θεοῦ καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου γίνονται ὄρατὲς κατανοούμενες ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, σὲ ποιούς θὰ φανεῖ δημιουργὸς ὁ Ἐχθρός; Οἱ ἀόρατες ιδιότητες εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὲς γίνονται ὄρατὲς νοούμενες ἀπὸ τὴν αἰσθητὴ καὶ ὄρατὴ δημιουργία. Ἄν λοιπὸν οἱ ἀόρατες ιδιότητες τοῦ Θεοῦ δὲν γίνονται ὄρατὲς μέσω τῆς ὄρατῆς κτίσεως, δὲν θὰ διεχώριζε τὰ ἀόρατα ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν θὰ δίδασκε ὅτι αὐτὲς γίνονται ὄρατὲς μέσω τῆς κτίσεως. Πῶς λοιπὸν γίνονται ὄρατὰ τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ μέσω τῶν αἰσθητῶν δημιουργημάτων, καὶ μάλιστα ἡ αἰώνια δύναμη καὶ θεότητά του μέσω τῶν δημιουργημάτων τοῦ Πονηροῦ; Ἀντίθετα, στὰ δημιουργήματα τοῦ ἐχθροῦ, ἂν βέβαια ὑπῆρχαν κάποια, θὰ γινόταν ὄρατὴ ἡ πονηρία καὶ ἡ αἰσχροσύνη αὐτοῦ.

Ὅτι βέβαια ὁ νόμος προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεό, εἶναι εὐκολο νὰ τὸ ἀποδείξει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὸ ἐξῆς. Γιατὶ λέγει ὁ Παῦλος, τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «δὲν θὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ἀκροατὲς τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἐφαρμόζουν τὸ νόμο»³¹. Καὶ πῶς ὁ νόμος δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεό, ὁ ὁποῖος ἀντὶ νὰ τιμωρεῖ, ἀποδέχεται ὡς δίκαιους ὅσους τὸν ἐφαρμόζουν; Καὶ ἂν ὁ παραβάτης τοῦ νόμου, ἀκόμα καὶ ἂν ἔχει κάνει σαρκικὴ περιτομὴ, θεωρεῖται ὡς ἀπερίτμητος καὶ κρίνεται ἀνάξιος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ ἀπερίτμητος ποὺ φυλάει τὶς ἐντολὰς τοῦ νόμου ἔχει μέσα στὴν ψυχὴ του τὴν περιτομὴ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, πῶς ὁ νόμος δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεό; Καὶ ἂν, ὅπως διακήρυξε ὁ Παῦλος, «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔγινε διάκονος τῆς περιτομῆς», γιατί; «Γιὰ χάρις τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ βεβαιώσει τὶς ὑποσχέσεις στοὺς Πατέρες»³², καὶ αὐτὲς τὶς βεβαίωσε ὁ Χριστὸς, γιατί ἐκεῖνος ἔδωσε τὶς ὑποσχέσεις στοὺς πατέρες, ὁ Θεὸς ποὺ δημιούργησε καὶ τὸν αἰσθητὸ οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, τὸν ὁποῖο ἀποδέχεται καὶ ὁ Μωυσῆς θεολογώντας στὴν κοσμογονία, ἀποδεικνύεται μὲ ὅσα ὁ Παῦλος λέγει ἐδῶ καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Πατέρας τοῦ Σωτήρα μας, τοῦ ὁποῖου τὶς ὑποσχέσεις ὡς γνήσιος Υἱὸς του ἀπέδειξε ἀπαράβατες καὶ ἀληθινὲς ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ ὄχι μὲ κάποιον ἄλλο, πῶς δὲν πᾶει νὰ καταποντισθεῖ ἡ ἀναισχυντία τῆς ἀποστασίας

Ἄλλὰ τί μοι λέγειν Παῦλον, καίτοι τηλικούτον ὄντα τῆ τε γνώσει τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆ σοφία τῆς χάριτος αὐτοῦ, πάλιν ἐνῆν τοῦ κοινοῦ Δεσπότητος διακούειν, διατινομένου καὶ λέγοντος, «Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς 5 προφῆτας οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι», καὶ «Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ἕως ἄν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἢ ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία (οὐ μὴ παρέλθῃ), ἕως ἄν ταῦτα πάντα γένηται». Ἐγὼ πληρωτῆς ἦλθον τοῦ νόμου· στομάτων ἐστὶ πονηρῶν τὸ λέγειν, ἐμὲ παραγενέσθαι τοὺς πατρικoὺς 10 παραλῦσαι νόμους· Οὐδὲν αὐτοῦ ἀτελείωτον ἐάσω, οὐδὲν ἐπιπνοίας ἐν αὐτῷ πονηρᾶς, οὐδὲν εἰς ψεῦδος λήξει· πάντα μεστὰ τῆς ἀληθείας. Ἐγὼ τῶν προφητικῶν φωνῶν ἢ θεβαιώσεις. Ἐμοὶ γὰρ ὄντες καὶ τοῦ ἐμοῦ Πατρὸς ὑπηρεταὶ καὶ διάκονοι τὴν τε παρουσίαν τὴν ἐμήν, καὶ πάντα τὰ τῆς παρουσίας σα- 15 φῶς προεἰδόν τε καὶ προήγγειλαν. Διὸ ἐξ ὧν τε ἐκεῖνοι προεἶπον καὶ ὁ νόμος περιέχει, οὐ μικρόν, οὐ μέγα παρελεύσεται, ὃ μὴ τῆς ἀληθείας τῷ πέρατι σφραγισθῆ. Εἰ γὰρ ἐγὼ διάκονος περιτομῆς εἰς τὸ θεβαιωθῆναι τὰς ἐπαγγελίας, ὡς ὁ Πατὴρ διέθετο τοῖς πατράσι, πῶς ἰῶτα ἔν, τουτέστι τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐν 20 τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις ῥηθέντων, δύνατ' ἄν ὅλως παρελθεῖν ἢ μὴ γενέσθαι;

ἢ. Ἄλλ' ἐφ' ἕτερόν μοι τὴν θεωρίαν συμμετακίνει, εἰ λόγια Θεοῦ τὰ ἐν τῷ νόμῳ. Λέγει γὰρ ὁ Παῦλος· «Τίς ἢ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς;». Εἶτα· «Πολλὴ κατὰ πάντα τρόπον. Πρῶτον 25 μὲν γὰρ ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Τί γὰρ εἰ ἠπίστησάν τινες; μὴ ἢ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργεῖ; Μὴ γένοιτο. Γενέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθής, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης». Καὶ οὐκ ἀνέχεται μὲν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργηθῆναι, πάντα δὲ ἄνθρωπον ψεύστην αἰρεῖται ἐλεγ- 30 χθῆναι, ἵνα ὁ Θεός, ὁ τὴν περιτομὴν δούς, ἐπιγινώσκειτο ἀληθής. Εἰ οὖν καὶ λόγια Θεοῦ εἰσιν, ἃ ἐπιστεύθη Ἰσραὴλ,

33. Ματθ. 5, 17.

34. Ματθ. 5, 18.

35. Ρωμ. 3, 1.

Ἄλλὰ γιατί ν' ἀναφέρω τὸν Παῦλο, παρόλο πού εἶναι τόσο σπουδαῖος καὶ ὡς πρὸς τὴ γνώση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ὡς πρὸς τὴ σοφία τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀφοῦ πάλι εἶναι δυνατὸν ν' ἀκούσομε τὸν κοινὸ Κύριο νὰ διακηρύσσει καὶ νὰ λέγει, «Μὴ νομίζετε ὅτι ἦρθα γιὰ νὰ καταλύσω τὸ νόμο ἢ τοὺς προφῆτες· δὲν ἦρθα νὰ τὸν καταλύσω, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσω»³³, καί, «Ἐγὼ λέγω· μέχρι πού νὰ παρέλθει ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ οὔτε ἓνα ἰῶτα ἢ ἓνας τόνος δὲν θὰ καταργηθεῖ, ὥσπου ὅλα αὐτὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν»³⁴; Ἐγὼ ἦρθα ὡς ἐκπληρωτῆς τοῦ νόμου. Ἄπὸ στόματα πονηρὰ προέρχεται ὁ λόγος, ὅτι ἐγὼ ἦρθα νὰ διαλύσω τοὺς πατρικoὺς νόμους. Τίποτε δικό του δὲν θ' ἀφήσω ἀνεκπλήρωτο. Τίποτε μέσα σ' αὐτὸν δὲν ὀφείλεται σὲ πονηρὴ ἔμπνευση, τίποτε δὲν θὰ ἀποδειχθεῖ ψεῦδος· ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀλήθεια. Ἐγὼ εἶμαι ἡ δεδαίωση τῶν προφητικῶν λόγων. Εἶναι δικοί μου καὶ τοῦ Πατέρα μου ὑπηρέτες καὶ διάκονοι, πού προεῖδαν μὲ σαφήνεια καὶ προανήγγειλαν τὴν παρουσία μου καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μ' αὐτήν. Γι' αὐτὸ ἀπὸ ὅσα ἐκεῖνοι προεῖπαν καὶ ὁ νόμος περιέχει, δὲν θὰ παρέλθει τίποτε, οὔτε μικρὸ οὔτε μεγάλο, πού νὰ μὴ σφραγισθεῖ στὸ τέλος ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Γιατί, ἂν ἐγὼ εἶμαι διάκονος τῆς περιτομῆς γιὰ νὰ βροῦν ἐπιβεβαίωση οἱ ὑποσχέσεις πού ἔδωσε ὁ Πατέρας μου στοὺς πατέρες σας, πῶς ἓνα ἰῶτα, δηλαδὴ κάτι τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν στὸ νόμο καὶ στοὺς προφῆτες, θὰ μπορούσε νὰ παρέλθει γενικὰ ἢ νὰ μὴ γίνει καθόλου;

8. Ἄλλὰ ἂς μεταφέρομε τὴ συζήτηση σὲ ἄλλο θέμα, ἐφόσον ὁ νόμος περιέχει τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Γιατί λέγει ὁ Παῦλος· «Ποιὰ εἶναι ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς;»³⁵. Κι ἔπειτα προσθέτει· «Μεγάλη καὶ ἀπὸ κάθε ἀποψη· πρῶτον, ὅτι ἔγιναν πιστευτὰ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Τί σημασία ἔχει ἂν δὲν πίστεψαν κάποιοι; Μήπως ἡ ἀπιστία αὐτῶν καταργεῖ τὴν πίστη τοῦ Θεοῦ; Μὴ γένοιτο. Ἄς ἀναγνωρισθεῖ ὁ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ κάθε ἄνθρωπος ψεύτης»³⁶. Καὶ δὲν ἀνέχεται βέβαια νὰ καταργηθεῖ ἡ πίστη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προτιμᾷ ν' ἀποδειχθεῖ ψεύτης κάθε ἄνθρωπος, ὥστε ὁ Θεὸς πού ἔδωσε τὴν περιτομὴ νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἀληθινός. Ἄν λοιπὸν καὶ λόγια τοῦ

36. Ρωμ. 3,2-5.

καὶ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν τοῦ Θεοῦ πίστιν οὐ καταργεῖ, καὶ δεῖ μᾶλλον ψεύστας νομίζειν τοὺς ἀπιστοῦντας Θεῷ, παναληθέστατον δὲ τὸν δεδωκότα τοὺς νόμους τῷ Ἰσραήλ, πῶς οὐχὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐστὶ νομοθεσία ἡ Παλαιά; Μὴ γὰρ τὸν Πο-
 5 νηρόν, ὃς ἀπ' ἀρχῆς ψεύστης ἐστὶ καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστη-
 κε, τοῦτον μὲν ἀληθείας λέγει ὁ Παῦλος πηγὴν, προκρίνει δὲ πάντας ἀνθρώπους εἰς ψεῦδος ἀπενεχθῆναι, ἵνα ὁ τοῦ ψεύ-
 δους ἀρχιτέκτων καὶ δημιουργὸς ἀληθείας κηρυχθῆ; Καὶ εἰ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ
 10 νόμου καὶ τῶν προφητῶν, πῶς οὐχὶ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, οὐχὶ τῆς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐπιτνοίας καὶ ἀληθείας πεπλη-
 ρωμένοι νομίζοντο ἄν;

Ἄλλ' ὄρα τὸ φρικτὸν τῆς θεομαχίας ἐπὶ πλέον καὶ κατά-
 πτυστον. Εἰ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐλυτρώσατο τὸν κό-
 15 σμον ἐκ τῆς δουλείας τοῦ Ἐχθροῦ, τὸ δὲ αἷμα καὶ ἡ σὰρξ (ἀλλὰ φρίττων καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὴν γλῶσσαν τοῖς θεομάχοις λέγειν ἀφήμι τὸ ἐαυτῶν), πῶς διὰ τοιούτου πλάσματος τὸ γέ-
 νος ἡμῶν ἤρπασεν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ Ἐχθροῦ; Πολλῆς μὲν γὰρ ἂν ἅμα χάριτος καὶ δόξης καὶ τιμῆς ἄξιος ἦν ὁ Ἐχθρὸς
 20 ἡμῶν, εἰ παρέσχεν ὕλην αὐτός, δι' ἧς ἂν ἀπαλλαγεῖμεν τῆς τυραννίδος αὐτοῦ Πολλῆς δὲ ἀνοίας ἅμα καὶ γέλωτος ἔνοχος, εἰ πλάττειν ἐπήρθη, δι' ὧν ἀφηρημένος ἐστὶ τὸ κράτος, καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν καὶ τῶν ψυχῶν. Τί δὲ ἄλλο φύεται τῆς ἀπο-
 στασίας; Οὐδὲν μέγα, οὐδὲ τὸ ὄλον κατόρθωμα τῆς σωτηρίας
 25 ἡμῶν οἴκοθεν κατόρθωσεν ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ τὸ πλέον δούς ἔχειν τῷ Ἐχθρῷ. ὦ φρενὸς ὑποχειρίου τῷ Σατανᾷ! Λαβὼν δὲ παρ' αὐτοῦ οὐ μὴ πλάστης ἦν αὐτός, αὐτό τε παθῶν ἀπαλλάττει, ὅπερ οὐκ ἐχρῆν (ἔργον γὰρ αὐτὸ ποιεῖ ἡ ἀποστασία τοῦ Πονη-
 ροῦ), καὶ εἰς ἀφθαρσίαν μεταποιεῖν καὶ τὸ κακὸν ἀθάνατον
 30 διαπράττεται.

θ. Καὶ πῶς ἂν εἶη τοῦ γένους ἡμῶν ἐχθρὸς, ὁ τοσαύτην συνεισφορὰν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν σωτηρίαν διὰ τοῦ οἰκείου δημιουργήματος συνεισενεγκών; Καὶ πῶς ὅλως ἔπραξε πονη-

Θεοῦ εἶναι αὐτὰ πού πίστεψαν οἱ Ἰσραηλίτες, καὶ ἡ ἀπιστία τους δὲν καταργεῖ τὴν πίστη τοῦ Θεοῦ, καὶ πρέπει μᾶλλον νὰ θεωροῦμε ψεῦτες ἐκείνους πού δὲν πιστεύουν στὸν Θεό, καὶ παναληθέστατον αὐτὸν πού ἔδωσε τοὺς νόμους στοὺς Ἰσραηλίτες, πῶς δὲν εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡ Παλαιὰ νομοθεσία. Μήπως δηλαδή τὸν Πονηρό, πού εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ψεύτης καὶ ποτὲ δὲν στάθηκε στὴν ἀλήθεια, αὐτὸν λέγει ὁ Παῦλος πηγὴ τῆς ἀλήθειας, καὶ προτιμᾷ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ θεωρηθοῦν ψεῦτες, ὥστε ὁ ἀρχιτέκτονας τοῦ ψεύδους νὰ κηρυχθεῖ καὶ δημιουργὸς τῆς ἀλήθειας. Καὶ ἂν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ φανερώθηκε μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, πῶς θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες ὅτι δὲν εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ τὴν ἔμπνευση καὶ τὴν ἀλήθεια τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ;

Ἄλλὰ πρόσεχε ἀκόμα καλύτερα τὴ φρίκη καὶ τὴν ἀδιαντροπιὰ τῆς ἔχθρας κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ἄν ὁ Θεὸς λύτρωσε μὲ τὸ αἷμα τοῦ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ Ἐχθροῦ, καὶ τὸ αἷμα καὶ ἡ σὰρκα (ἀλλὰ ἀπὸ φρίκη γιὰ τοὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς λόγους τους ἀφήνω στοὺς θεομάχους νὰ λένε τίς σκέψεις τους), πῶς μὲ ἓνα τέτοιο πλάσμα ἄρπαξε τὸ γένος μας ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ ἐχθροῦ; Γιατὶ θὰ ἦταν ἄξιος μεγάλης χάριτος καὶ δόξας καὶ τιμῆς ὁ ἐχθρὸς μας, ἂν εἶχε δώσει αὐτὸς τὴν ὕλη μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσαμε ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του. Καὶ θὰ ἦταν ἔνοχος γιὰ πολλὴ ἀνοησία καὶ γέλια, ἂν ἀπὸ ἔπαρση ἔπλαθε ἐκεῖνα πού θὰ τοῦ ἀφαιροῦσαν τὴν ἐξουσία τοῦ πάνω καὶ σὰ σώματα καὶ τὴν ψυχὴ μας. Τί ἄλλο ἀναβλαστάνει ἀπὸ τὴν ἀποστασία; Ὅτι τίποτε μεγάλο οὔτε τὸ ὅλο κατόρθωμα τῆς σωτηρίας μας τὸ κατόρθωσε ἀπὸ μόνος του ὁ Σωτήρας, ἀλλὰ παραχώρησε τὸ μεγαλύτερο μέρος του στὸν Ἐχθρό. Ὡ μναλὰ ὑποδουλωμένα στὸν Σατανᾶ! Κι ἀφοῦ ἔλαβε ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου δὲν ἦταν πλάστης του ὁ ἴδιος, αὐτὸ τὸ ἀπαλλάσσει μὲ τὸ πάθος του, πρῶγμα πού δὲν ὄφειλε (γιατὶ αὐτὸ ἡ ἀποστασία τὸ θεωρεῖ ἔργο τοῦ Πονηροῦ), καὶ τὸ μεταποιεῖ σὲ ἀφθαρτο καὶ κάνει τὸ κακὸ νὰ παραμείνει ἀθάνατο.

9. Καὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἐχθρὸς τοῦ γένους μας ἐκεῖνος πού εἶχε τόση μεγάλη συνεισφορὰ στὴν κοινὴ σωτηρία μας μὲ τὸ δικό του δημιούργημα; Καὶ πῶς ἔπλασε γενικὰ κάτι κακὸ, πλάθο-

ρόν, πλάσας τὸ σῶμα, ὃ μὴ μόνον σώζει καὶ ἄφθαρτον ὕστερον
 ποιεῖ, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπομένας ψυχὰς εὐεργετεῖ, εἰς τὴν
 ὁμοίαν ἀθανασίαν τὰ ἐνωθέντα αὐταῖς σώματα καθιστῶν;
 Οὕτως ἐστὶ σκότος καὶ χάος καὶ τύλφωσις λογισμῶν, καὶ μανία
 5 καὶ μέθη βαθεῖα ἢ σπουδὴ τῶν εἰς δύο ἀρχὰς τὴν μίαν σχιζόν-
 των ἀρχήν, καὶ τὸν ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν δημιουρ-
 γὸν ἀπάντων, εἰς δύο κατετεμνόντων ἀρχὰς, καὶ τὴν μὲν τοῖς
 νοητοῖς ἐφιστάντων, τὴν δὲ τοῖς ὀρωμένοις. Ἀλλὰ πῶς πρὸς
 τὸν Βυθὸν καὶ τὴν Σιγὴν τοῦ Πλάστου αὐτῶν τὰς ὠδῖνας οὐ
 10 καταδύονται, οἱ τὸ σῶμα ἡμῶν λέγοντες εἶναι τοῦ Πονηροῦ;
 Τρανῶς γὰρ ἐκείνοις ἀπ' ἐναντίας ὁ Παῦλος βοᾷ· «Τὸ μὲν σῶ-
 μα οὐ τῆ πορνείᾳ», ἣτις ἐστὶν ἔργον τοῦ Πονηροῦ, «ἀλλὰ τῷ
 Κυρίῳ, καὶ ὁ Κύριος τῷ σώματι». Πῶς γὰρ τοῦ Ἐχθροῦ τὸ
 πλάσμα δύναται ὅλως τοῦ Κυρίου εἶναι;

15 Τί δὲ δεῖ λέγειν μὴ ἀνατιθέναι τοῦτο τῆ πορνείᾳ, αὐτὸ καθ'
 ἑαυτὸ πονηρὸν ὄν καὶ πονηρᾶς ἀρχῆς δημιούργημα, καὶ
 παντελῶς ἀλλότριον, καὶ τοῦ θελήματος καὶ τῆς πλάσεως τοῦ
 Θεοῦ; Πλάσει γὰρ καὶ νόμοις τὸ σῶμα, ὡς ἡ ἀποστασία βούλε-
 ται, πονηρὸν ὑπάρχον οὐκ ἂν μὲν ποτε γένοιτο τοῦ Κυρίου,
 20 πορνείας δὲ γενέσθαι, ἢ μὴ γενέσθαι οὐδὲν διοίσει. Εἴτε γὰρ
 ἐξεπόρνευσεν, εἴτε μὴ, οὐδὲν ἧττον οὐκ ἀφίσταται τοῦ πονη-
 ρὸν εἶναι καὶ πονηρᾶς δημιούργημα ἀρχῆς Ἐπισκόπει δὲ καὶ
 ὧδε. Εἰ το σῶμα πλάσμα τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ τοῦ Πονηροῦ
 λαμπρῶς καταστρατηγῶν καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχῶν, ἅγιον
 25 αὐτὸ καλεῖ; «Ἡ ἄγαμος», γὰρ φησιν, «μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου,
 ἵνα ἡ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι». Εἰ δὲ ἅγιον τὸ σῶμα,
 πόθεν πονηρὸν, καὶ πόθεν ἔργον δημιουργίας πονηρᾶς; Πρά-
 ξεις μὲν γὰρ πονηραί, κιβδηλεύουσαι τὸ πλάσμα τοῦ ἀγαθοῦ
 Θεοῦ, οἰκειοῦσιν αὐτὸ καὶ ὑποτάττουσι τῷ Πονηρῷ, ἐν δὲ τοῖς
 30 νόμοις τοῦ πλάστου διατηρούμενον ἰσχὺν ἔχει μᾶλλον διώκειν
 τὸν Πονηρὸν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς ἐκεῖνο δουλαγωγεῖν.

37. Ὁ Βυθὸς καὶ ἡ Σιγὴ ἦταν δύο ἀπὸ τοὺς τριάντα αἰῶνες πού ἐπλαθαν οἱ Βαλεντινιανοὶ καὶ τοὺς θεωροῦσαν ὡς θεοὺς.

ντας τὸ σῶμα, πού δὲν τὸ σώζει μόνο καὶ ἔπειτα τὸ ἀφθαρτοποιεῖ, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ εὐεργετεῖ καὶ τὶς ἐπόμενες ψυχές, δίνοντας τὴν ἴδια ἀθανασία στὰ σώματα πού ἐνώθησαν μὲ αὐτή; Ἔτσι εἶναι σκότος καὶ χάος καὶ τύφλωση τοῦ νοῦ καὶ μανία καὶ μέθη βαθειὰ ἢ προσπάθεια ἐκείνων πού χωρίζουν σὲ δύο ἀρχές τὴ μία ἀρχή, καὶ τὸν ἕνα Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, τὸν δημιουργὸ ὅλων, τὸν διαιροῦν σὲ δύο ἀρχές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τὴ μία τὴν ἐγκαθιστοῦν στὰ νοητά, ἐνῶ τὴν ἄλλη στὰ ὄρατά. Ἄλλὰ πῶς δὲν καταβυθίζονται τὶς ὠδίνες στὸν Βυθό³⁷ καὶ στὴ Σιγή τοῦ Πλάστη τους ὅσοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ σῶμα εἶναι τοῦ Πονηροῦ; Γιατὶ ἀντίθετα μὲ ἐκείνους φωνάζει περίλαμπρα ὁ Παῦλος· «Τὸ σῶμα δὲν εἶναι γιὰ τὴν πορνεία», πού εἶναι ἔργο τοῦ Πονηροῦ, «ἀλλ' εἶναι γιὰ τὸν Κύριο καὶ ὁ Κύριος εἶναι γιὰ τὸ σῶμα»³⁸. Γιατὶ πῶς μπορεῖ τὸ πλάσμα τοῦ Ἐχθροῦ νὰ εἶναι γενικὰ τοῦ Κυρίου;

Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέμε νὰ μὴν παραδίδεται αὐτὸ στὴν πορνεία, ἂν αὐτὸ καθεαυτὸ εἶναι πονηρὸ καὶ δημιούργημα πονηρῆς ἀρχῆς καὶ ἐντελῶς ξένο καὶ ἀπὸ τὸ θέλημα καὶ ἀπὸ μὴ δημιουργία τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ ὄντας πονηρὸ τὸ σῶμα ὡς πρὸς τὴ δημιουργία καὶ τοὺς νόμους, ὅπως θέλει ἢ ἀποστασία, δὲν θὰ γίνεи ποτὲ ἔργο τοῦ Κυρίου. Νὰ παραδοθεῖ ὅμως ἢ νὰ μὴν παραδοθεῖ στὴν πορνεία δὲν διαφέρει καθόλου. Εἴτε δηλαδὴ ἐκπορεύθηκε εἴτε ὄχι, δὲν παύει νὰ εἶναι λιγότερο πονηρὸ καὶ δημιούργημα πονηρῆς ἀρχῆς. Ἐξέτασε τὸ θέμα καὶ ὡς ἐξῆς ἂν τὸ σῶμα εἶναι δημιούργημα τοῦ Πονηροῦ, πῶς ὁ λαμπρὸς νικητὴς τοῦ Πονηροῦ καὶ ὑπέρμαχος τῆς ἀλήθειας τὸ ὀνομάζει ἅγιο; Γιατὶ λέγει· «Ἡ ἄγαμη μεριμνᾷ γιὰ ὅσα θέλει ὁ Κύριος, γιὰ νὰ εἶναι ἅγια καὶ στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα»³⁹. Καὶ ἂν τὸ σῶμα εἶναι ἅγιο, πῶς εἶναι πονηρὸ, καὶ πῶς εἶναι ἔργο πονηρῆς δημιουργίας; Γιατὶ οἱ πονηρὲς πράξεις διαφθείρουν τὸ πλάσμα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, τὸ παραδίδουν καὶ τὸ ὑποτάσσουν στὸν Πονηρό. Ὅταν ὅμως παραμένει στοὺς νόμους τοῦ Πλάστη, ἀποκτᾷ δύναμη νὰ καταδιώκει τὸν Πονηρὸ αὐτὸ περισσότερο, καὶ ὄχι νὰ τὸ κάνει αὐτὸ δούλο του ἐκεῖνος.

38. Α' Κορ. 6, 13.

39. Α' Κορ. 7, 34.

ι. Ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν οὐχ οἷόν τέ ἐστι οὔτε λέγειν οὔτε φρο-
 νεῖν δύο καὶ ταύτας ἀντικειμένας ἀρχάς, οἷς τὸ αὐτεξούσιον
 ἀδούλωτον μένει τοῖς πάθεσι τοῦ Ἐχθροῦ, ἀποχρώντως οἶμαι
 τὸν λόγον διεξελθεῖν. Ἐπισκεψώμεθα δὲ καὶ τὸ ἕτερον τῆς
 5 ἀποστασίας μέρος, ὃ δέδωκε μὲν καὶ αὐτὸ διὰ τῶν προειρημέ-
 νων οὐ μεμπτὰς οἶμαι οὐδὲ βραχείας τὰς εὐθύνας. Πλὴν καὶ
 νῦν διὰ τῆς αὐτῆς ἱερολογίας ἀπαιτεῖσθω καὶ τὰς λειπομένας
 Παῦλος ὁ καθ' ἑκάστην ἑαυτὸν ἱερουργῶν τῷ Θεῷ διαπρουσία
 βοᾷ τῇ φωνῇ· «Μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ; ἢ οὐχὶ καὶ ὁ
 10 νόμος ταῦτα λέγει;». Ὁ ἴσον ἐστί· Μὴ λογισμοῖς ἀνθρώπων
 ἀσφαλίζομεν τὸ ῥηθέν, ἢ οὐχὶ καὶ θείας ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἄνθρω-
 πον νομοθεσίας τὸ προτεινόμενον; Καὶ τίς ταῦτα τεθεώρηκεν,
 αὐτὸς σαφηνίζει· «Ἐν γὰρ τῷ Μωσέως νόμῳ γέγραπται», φη-
 σί, «Οὐ φμώσεις βοῦν ἀλοῶντα». Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπιφέρει·
 15 «Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;». Τίνων δὲ μᾶλλον μέλει, δεικνὺς
 ἐπάγει· «Δι' ἡμᾶς γὰρ πάντως λέγει, καὶ δι' ἡμᾶς ἐγράφη».
 Ὡστε κοινὸν τὸ δόγμα τὸ ἐν τῇ Παλαιᾷ διαβαῖνον καὶ πολιτευ-
 ὄμενον καὶ ἐν τῇ χάριτι.

Εἶτα τὴν φυσικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ
 20 καὶ τὸ ἀπαράλλακτον ὑποδηλῶν ἐκ τῆς τῶν νομοθετηθέντων
 ὁμοιότητος, «Ὡσπερ», φησί, «προσετάγη τοὺς τῷ θυσιαστη-
 ρίῳ προσεδρεύοντας τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζεσθαι, οὕτω
 καὶ ὁ Κύριος προσέταξεν τοὺς τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλον-
 τας ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν», τοσοῦτον ἐπάρας τὸν νόμον, ἅτε
 25 δὴ τοῦ Πατρὸς ὄντα, ὡς καὶ τὸν Υἱὸν κατὰ μίμησιν ἐκείνου τὰ
 προστάγματα προάγειν. Τὴν συνάφειαν δὲ πάλιν καὶ συγγέ-
 νειαν τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος ἐπὶ πλέον τρανολογῶν, «Οὐ
 θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν», φησὶν, «ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν
 πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης
 30 διηλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν, ἐν τῇ
 νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευμα-
 τικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον».

10. Ἄλλ' ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἰσχυρίζονται καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι ὑπάρχουν δύο ἀρχές, καὶ μάλιστα ἀντιμαχόμενες, γιὰ τὰ πλάσματα ποῦ τὸ αὐτεξούσιό τους μένει ἀδούλωτο στὰ πάθη τοῦ Ἐχθροῦ, νομίζω ὅτι ὁ λόγος τὸ ἀνέπτυξε ἱκανοποιητικά. Ἄς ἐξετάσομε ὅμως καὶ τὸ ἄλλο μέρος τῆς ἀποστασίας, τὸ ὁποῖο μὲ ὅσα ἀναφέραμε προηγουμένως καταδικάσθηκε σωστὰ καὶ αὐτὸ καὶ ὄχι ἐπιπόλαια. Πλὴν ὅμως καὶ τώρα μὲ τὴν ἴδια ἀναφορὰ ἱερῶν λόγων ὡς τοῦ ζητήσομε νὰ λογοδοτήσῃ καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα. Ὁ Παῦλος, ποῦ καθημερινὰ ἱερούργοῦσε γιὰ τὸν Θεό, φωνάζει μὲ διαπρῦσια φωνή. «Μήπως σὰν ἄνθρωπος τὰ λέγω αὐτά; Ἡ μήπως δὲν λέγει τὰ ἴδια καὶ ὁ νόμος;»⁴⁰. Πρῶγμα ποῦ σημαίνει· Μήπως μὲ ἀνθρώπινους συλλογισμοὺς στηρίζομε αὐτὸ ποῦ λέχθηκε, ἢ αὐτὸ ποῦ προτείνομε δὲν εἶναι θείου καὶ πάνω ἀπὸ ἀνθρώπινο νοῦ νόμου; Καὶ ποιὸς τὰ ἔχει νομοθετήσει αὐτά, ὁ ἴδιος τὸ διασαφηνίζει· γιὰτὶ λέγει· «Στὸν Μωσαϊκὸ νόμο ἔχει γραφεῖ· Δὲν θὰ βάλεις φίμωτρο στὸ βόδι ποῦ ἀλωνίζει»⁴¹. Καὶ ἄφου εἶπε αὐτό, προσθέτει· «Μήπως ὁ Θεὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ βόδια;»⁴². Καὶ δείχνοντας γιὰ ποιὸς μᾶλλον ἐνδιαφέρεται, προσθέτει· «Γιὰ μᾶς ὅπωςδὴποτε μιᾶ καὶ γιὰ μᾶς ἔχει γραφεῖ»⁴³. Ὡστε εἶναι κοινὴ ἢ διδασκαλία ποῦ περιλαμβάνεται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἰσχύει καὶ στὴ χάρη.

Ἐπειτα, ὑποδηλώνοντας ἀπὸ ὅσα ἔχουν νομοθετηθεῖ τῆ φυσικῆ καὶ ἀπαράλλακτη ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα, λέγει· «Ὅπως ἔχει δοθεῖ διαταγὴ ὅσοι ὑπηρετοῦν στὸ θυσιαστήριο νὰ παίρνουν μερίδα ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος παρήγγειλε, ὅσοι κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιο νὰ ζοῦν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο»⁴⁴, ἐξυψώνοντας τόσο πολὺ τὸν νόμο, ἐπειδὴ εἶναι τοῦ Πατέρα του, ὥστε καὶ ὁ Υἱὸς νὰ θεσπίζει ἐντολὰς σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα ἐκείνου. Διασαφηνίζοντας ὅμως ἀκόμα περισσότερο τὴ συνάφεια καὶ τὴ συγγένεια τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος, λέγει· «Δὲν θέλω νὰ ἄγνοεῖτε, ἀδελφοί μου, ὅτι οἱ πατέρες μας βρῖσκονταν ὅλοι κάτω ἀπὸ τὴ νεφέλη, καὶ ὅλοι πέρασαν τὴ θάλασσα καὶ ὅλοι βαπτίσθηκαν στὸν Μωυσῆ μέσα στὴ νεφέλη καὶ στὴ θάλασσα, καὶ ὅλοι ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή, καὶ ὅλοι ἤπιαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ ποτό»⁴⁵.

43. Ὅπ. π. 10.

44. Α' Κορ. 9, 13-14.

45. Α' Κορ. 10, 1-3.

Δός μοι λοιπόν ἐνταῦθα τὸ οὐκ ἐλεύθερον τῆς βακχείας τοῦ Ἐχθροῦ· «Ἐπινον», γάρ φησιν, «ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας. Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Ἀκούεις, ὅπως ὁ Χριστός τὸν πατρικὸν ἐπότιζε λαόν, καὶ πῶς ὁ Πατήρ ὠδήγει τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν τοῦ Υἱοῦ λατρείαν καὶ ἐπιστροφὴν; Διὰ τίνων; ἢ δῆλον ὅτι διὰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν; Ποῦ οὖν ἐνταῦθα ὁ Πονηρός; ποῦ τῆς πονηρᾶς ἀρχῆς τὸ ἔργον; ποῦ οἱ νόμοι τῆς ἀντικειμένης μοίρας, τοῦ Μωσαϊκοῦ λαοῦ καὶ πνευματικῶ βρώματι τρεφόμενων καὶ πνευματικοῦ πόματος πινόντων ἐκ τῆς συνούσης τε καὶ ἐπομένης πέτρας, ἣτις ἦν ὁ Χριστός;

Εἶτα πάλιν ὁ νομομαθὴς οὗτος ἀνὴρ καὶ τὰ κέρδη πάντα, οἷς ἐσεμνύνετο πρότερον, σκύβαλα ἠγούμενος διὰ τὸν Χριστόν, «Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν», φησί, «καθὼς καὶ τινες αὐτῶν ἐπέειρασαν». Τίνες; ἢ δῆλον ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός; Καὶ τίνα τὰ ἐπίχειρα; Ὑπὸ τῶν ὄψεων ἀπώλοντο. Ὡστε ἐκπειράζοντες τὸν ἐν τῷ νόμῳ Θεόν, διὰ τοῦ Πατρὸς ἐπέειραζον καὶ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐπειράζε μὲν γάρ ὁ Ἰσραηλίτης λαός τὸν νομοθέτην αὐτοῦ, ἄτμητον δὲ τὴν βασιλείαν καὶ ἄρρηκτον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ὁ μύστης καὶ μυσταγωγὸς τῶν ἀπορρήτων, εἰδὼς ἐν τῷ πειράζεσθαι τὸν τοῦ ἀγαθοῦ Παιδὸς Πατέρα Θεόν, καὶ τὸν Χριστόν πειράζεσθαι διατείνεται. Ὡς ἐν πορίσματος δὲ μοίρα ἐπισκόπει, ὅτι καὶ πληγὴν εὐθύς ἀφήκεν ὁ Χριστός κατὰ τῶν ἐκπειράσαντων αὐτὸν τὸν διὰ τῶν ὄψεων ὄλεθρον. Καὶ ταύτην ἐπάγων οὐκ ἀφήρηται τὸ φιλάνθρωπον. Ἀλλαγοῦ δὲ πάλιν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, καὶ εἰπεῖν τοὺς προφήτας διαμαρτύρεται, καὶ ἀψευδῶς προκηρύξει τὸ πρὸ αἰώνων μυστήριον, ὃ τὰς ἐξουσίας τοῦ κόσμου καὶ αὐτὸν διέλαθε τὸν Κοσμοκράτορα. Καὶ πῶς ἂν εἶησαν οἱ προφήται ἢ ὁ νόμος ἐπιπνοίας πονηρᾶς, ὅποταν οὗτοι μὲν προεκήρυττον τὸ μυστήριον, τῆς δὲ πονηρίας πάσης τὴν μηχανουργίαν διελάνθανε;

Δείξε λοιπὸν ἐδῶ ὅτι ὁ Ἐχθρὸς δὲν εἶναι ἐλεύθερος νὰ παραληρεῖ· Γιατὶ λέγει· Ἐπιναν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πέτρα ποὺ ἀκολουθοῦσε. Καὶ ἡ πέτρα ἦταν ὁ Χριστός»⁴⁶. Ἀκοῦς πῶς ὁ Χριστὸς πότιζε τὸν πατρικὸ λαό, καὶ πῶς ὁ Θεὸς ὀδηγοῦσε τοὺς Ἰσραηλίτες στὴ λατρεία τοῦ Υἱοῦ καὶ στὴν ἐπιστροφή σ' αὐτόν; Μὲ ποιούς; Ἡ δὲν εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι μὲ τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες, Ποῦ λοιπὸν εἶναι ἐδῶ ὁ Πονηρός; Ποῦ εἶναι τὸ ἔργο τῆς πονηρῆς ἀρχῆς; Ποῦ οἱ νόμοι τῆς ἀντίθετης πλευρᾶς, τῆ στιγμῆ ποὺ ὁ Μωσαϊκὸς λαὸς καὶ πνευματικὴ τροφή ἔτρωγαν καὶ πνευματικὸ ποτὸ ἔπιναν ἀπὸ τὴν πέτρα ποὺ τοὺς συνόδευε καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσε, καὶ ἡ ὁποία ἦταν ὁ Χριστός;

Ἐπειτα πάλι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὁ γνώστης τοῦ νόμου καὶ ποὺ ὅλα τὰ προηγούμενα κέρδη του, γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπερηφανευόταν πρῶτα, τὰ θεωροῦσε σκουπίδια ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ, λέγει· «Οὔτε νὰ ὑποβάλλομε σὲ πειρασμὸ τὸν Χριστό, ὅπως θέλησαν νὰ τὸν πειράξουν μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς»⁴⁷. Ποιοί; Ἡ εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός; Καὶ ποιά ἦταν ἡ τιμωρία τους γι' αὐτό; Ἀφανίσθηκαν ἀπὸ τὰ φίδια. Ὡστε ὑποβάλλοντας σὲ πειρασμὸ τὸν Θεὸ τοῦ νόμου, πείραζαν μέσω τοῦ Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ του, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Πείραζε λοιπὸν Ἰσραηλιτικὸς λαὸς τὸν νομοθέτη του, ἀλλὰ γνωρίζοντας ὁ γνώστης καὶ δάσκαλος τῶν ἀπορρήτων, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἀδιαίρετη καὶ ἀδιάσπαστη, ὑποστηρίζει ὅτι ὅταν πειράζεται ὁ Θεὸς Πατέρας τοῦ ἀγαθοῦ Παιδιοῦ, πειράζεται καὶ ὁ Χριστός. Καὶ σὰν συμπέρασμα τελικὰ πρόσεχε ὅτι ὁ Χριστὸς κατέφερε ἀμέσως καὶ πλήγμα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὸν πείραξαν, τὸν ἀφανισμό τους μὲ τὰ φίδια. Καὶ ἐπιφέροντας ἐναντίον τους τὸ πλήγμα αὐτό, δὲν λείπει ἡ φιλανθρωπία του. Σὲ ἄλλο σημεῖο πάλι σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ αἰώνιου Θεοῦ μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ εἶπαν οἱ προφῆτες καὶ προκήρυξαν ἀδιψευστα τὸ προαιώνιο μυστήριον, τὸ ὁποῖο διέφυγε τὶς ἐξουσίες τοῦ κόσμου καὶ τὸν ἴδιο τὸν κοσμοκράτορα. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι οἱ προφῆτες ἢ ὁ νόμος ἔμπνευση τοῦ Πονηροῦ, τῆ στιγμῆ ποὺ αὐτοὶ προκήρυτταν τὸ μυστήριον, ἀλλὰ διέφευγε αὐτὸ ὅλη τὴ μηχανορραφία τῆς πονηρίας;

Πάλιν δὲ καὶ ἐν ἄλλοις αὐτὸν Θεὸν καὶ οὐκ ἄλλον καὶ ἄ-
 λλον, πάλαι μὲν ἐν τοῖς προφήταις διαμαρτύρεται λαλήσαι,
 ὕστερον δὲ ἐν τῷ Υἱῷ. «Πολυμερῶς», γάρ φησι, «καὶ πολυτρό-
 πως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις,
 5 ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ». ὁ
 αὐτός, ἀλλ' οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος Ὁ οὖν τὴν Καινὴν Διαθήκην
 ἐν τῷ Υἱῷ χαρισάμενος τῷ κόσμῳ, ὁ αὐτὸς κατὰ τὸν τὰ θεῖα,
 εἵπερ τις ἄλλος, σοφόν, καὶ ἐν τοῖς προφήταις διέθετο τὴν Πα-
 λαιάν. Καὶ πῶς ἢ πλάνη ἄλλον μὲν ἐκείνης, ἕτερον δὲ τῆς Και-
 10 νῆς, ἀναπλάττει νομοθέτην καὶ Θεόν; Εἰ δὲ καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν
 τὴν γῆν ὁ Κύριος ἐθεμελίωσεν, ὡς ὁ αὐτὸς μύστης τῶν ἀπορορή-
 των καὶ μυσταγωγὸς ταύτην τὴν ἱερὰν ἐπισφραγίζεται Γρα-
 φήν, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰσιν οἱ οὐρανοὶ (καὶ γὰρ τὴν
 τοῦ θεοπάτορος μελωδίαν λαβῶν, καὶ τοῖς οἰκείοις ἐνυφαίνων
 15 νοήμασι τὸ θεόπνευστον ἐκείνης βεβαιοῖ), πῶς οὐκ αἰσχύνον-
 ται τῆς ἀποστασίας τὸ σύνταγμα, καίτοι ψευδῶς μὲν, διδάσκα-
 λον δὲ ὅμως, τὸν ταῦτα κηρύσσοντα ὑποκρινόμενοι καλεῖν; Καὶ
 γὰρ ἐπιγράφονται τοῦτοι, πράττοντες μὲν καὶ τοῦτο παρὰ τὸν
 νόμον αὐτοῦ. Μὴ γὰρ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ
 20 ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε;», καὶ «Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ
 δὲ Κηφᾶ· μεμέρισται ὁ Χριστός;». Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ᾧ σεμνο-
 λογοῦνται διὰ τῆς παραβάσεως αὐτῶν ὑβρίζοντες τὸ σεμνολό-
 γημα, καταφεύγουσι πρὸς τὴν κλησιν, ἵνα φύγωσι τὴν αἰσχύ-
 νην, εἰς ἣν αὐτοὺς ἐμβάλλει, καὶ μόνον ῥηθεῖς ὁ τῆς ἀποστα-
 25 σίας διδάσκαλος.

Ἄλλὰ γὰρ πῶς οὐ καταδύονται, τοῦ μὲν Παύλου διὰ τῆς
 Δαυιδικῆς φωνῆς οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν τὸν ἀληθινὸν καὶ
 ἀγαθὸν Θεὸν ἐκδιδάσκοντος, αὐτοὶ λέγοντες ἄλλον μὲν εἶναι
 τὸν οὐρανοῦ ποιητὴν, δημιουργὸν δὲ τῆς γῆς ἕτερον, οὐδὲ
 30 τοῦτο δὲ ἀναβοῶντος ἤκουσαν, ὅτι «Ἐπρεπε αὐτῷ», τουτέστι
 τῷ Πατρί, «δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα», ὅπως οὐ τι-
 νῶν μὲν, τινῶν δὲ οὗ, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως Δημιουργὸν κα-
 ταγγέλλη. Καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι περὶ τοῦ Πατρὸς τοῦτο φησιν;

Καὶ πάλι καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ἴδιος Θεός, καὶ ὄχι ἄλλος τῆ μιὰ καὶ ἄλλος τὴν ἄλλη, μίλησε παλαιὰ στοὺς προφήτες, καὶ ἔπειτα μέσω τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ἐφ’ οὗ ὁ Θεὸς πολλὰς φορές καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους μίλησε παλαιὰ στοὺς πατέρες μας μέσω τῶν προφητῶν, τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες μίλησε σὲ μᾶς καὶ μὲ τὸν Υἱόν»⁴⁸. Ὁ ἴδιος Θεός, ὄχι ἄλλος καὶ ἄλλος. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ χάρισε στὸν κόσμον τὴν Καινὴ Διαθήκη μέσω τοῦ Υἱοῦ, ὁ ἴδιος, σύμφωνα μὲ τὸν περισσότερο ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλον σοφὸ στὰ θεῖα, ἔδωσε καὶ τὴν Παλαιὰ μὲ τοὺς προφήτες. Καὶ πῶς ἢ πλάνη πλάθει ἄλλο νομοθέτη καὶ Θεὸ γιὰ ἐκείνη, καὶ ἄλλο γιὰ τὴν Καινή; Κι ἂν «στὴν ἀρχὴ ὁ Κύριος θεμελίωσε τὴ γῆ», ὅπως ὁ ἴδιος μύστης τῶν ἀπορρητῶν καὶ μυσταγωγὸς ἐπιβεβαιώνει αὐτὸν τὸν λόγο τῆς ἁγίας Γραφῆς, «καὶ ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ εἶναι οἱ οὐρανοὶ»⁴⁹ (καθόσον πῆρε τὸν ψαλμὸ τοῦ Θεοπάτορα, καὶ πλέκοντάς τον μὲ τὶς δικές του ἐννοίες, δεβαιώνει τὴ θεοπνευστία αὐτοῦ), πῶς δὲν νιώθουν ντροπὴ ὁ συρφετὸς τῆς ἀποστασίας νὰ ὀνομάζουσιν μὲ ὑποκρισία δάσκαλο, ἂν καὶ ψευδῶς, αὐτὸν ποὺ κηρύσσει αὐτὴ τὴ διδασκαλία; Γιατὶ τὸν ἀποκαλοῦν δάσκαλό τους, τὸ κάνουν ὅμως καὶ αὐτὸ παρὰ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ ἰδίου. Γιατὶ λέγει· «Μὴπως ὁ Παῦλος σταυρώθηκε γιὰ σᾶς ἢ μήπως βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Παύλου;», καὶ, «Ἐγὼ εἶμαι τοῦ Παύλου, ἐγὼ εἶμαι τοῦ Κηφᾶ· ἔχει μοιρασθεῖ ὁ Χριστός»⁵⁰. Πλὴν ὅμως καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο ὑπερηφανεύονται, περιφρονώντας αὐτὸ μὲ τὴν παράβασή τους, καταφεύγουν στὸ ὄνομα, γιὰ ν’ ἀποφύγουν τὴν ντροπὴ, ποὺ τοὺς προκαλεῖ καὶ μόνο ὀνομαζόμενος ὁ δάσκαλος τῆς ἀποστασίας.

Ἄλλὰ πῶς δὲν ἐξαφανίζονται, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Παῦλος, χρησιμοποιώντας τὸν λόγο τοῦ Δαβὶδ, διδάσκει ποιητὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τὸν ἀληθινὸ καὶ ἀγαθὸ Θεό, ἐνῶ αὐτοὶ λένε, ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἄλλος ὁ δημιουργὸς τῆς γῆς, μὴ ἔχοντας ἀκούσει οὔτε αὐτὸ ποὺ διακηρύττει, «Ἐπρεπε σ’ αὐτόν», δηλαδὴ στὸν Πατέρα, «γιὰ τὸν ὁποῖο ὑπάρχουν τὰ πάντα καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔγιναν τὰ πάντα»⁵¹, νὰ τὸν κηρύττει ὄχι κάποιων μόνο καὶ κάποιων ὄχι, ἀλλὰ ὅμοια Δημιουργὸ ὅλων. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό ὅτι αὐ-

51. Ἐβρ. 2, 10.

Ἡ τῶν ῥημάτων συνέχεια παριστά, «πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι». Τίς γὰρ παρὰ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ πολλοὺς εἰσήγαγεν υἱοὺς, ἢ 5 τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν ἐτελείωσε διὰ παθημάτων; Ὁ αὐτὸς δὲ μετάρσιος καὶ ἱερός ἄνθρωπος καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀδιαίρετον εἰδὼς ἔχοντα τὸ κράτος καὶ τὴν βασιλείαν πρὸς τὸν Πατέρα, ἐν ἑτέροις περὶ αὐτοῦ λέγει, «Ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς 10 αἰῶνας Ἀμήν». Τὰ πάντα, φησὶν, οὐχὶ τὰ νοητὰ μόνον, ὡς οἱ μεμνηνότες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀόρατα πάντα τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ παλάμης ἔργον εἰσὶ. Καὶ ἡ τούτων πάντων βασιλεία καὶ ἡ ἐξουσία καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

15 Σὺ δέ μοι τὴν θεωρίαν παράπεμπε καὶ ἐφ' ἑτέρας ἀποστολικῆς φωνάς, αἱ τοὺς πεπιστευκότας ἀδελφούς τε ὀνομάζουσιν ἁγίους καὶ μετόχους τῆς οὐρανίου κλήσεως, ὅπως παρατιθέασι Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν τῷ θεράποντι Θεοῦ τῷ Μωσεῖ· πιστὸν μὲν γὰρ ἑκάτερον εἰσάγουσιν τῷ Θεῷ καὶ Πα- 20 τρί. Λέγει γὰρ ὁ Παῦλος αὐτοῖς ῥήμασι· «Κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν», δηλονότι ἀρχιερέα. Εἶτα πῶς ἦν πιστὸς ἐπεξηγούμενος, διὰ τοῦ Μωσέως δεικνύει, «ὡς καὶ Μωσῆς», φησὶν, «ἐν ὄλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Τίνος οἴκου; ἢ 25 δηλονότι τοῦ ποιήσαντος ἀρχιερέα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν; Εἶτα καὶ τὴν ἀσύγκριτον διαφορὰν τοῦ Δεσπότη πρὸς τὸν δούλον διδάσκων, τὸν μὲν θεράποντα καλεῖ καὶ πιστὸν ἐν ὄλῳ τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, τὸν δὲ κατασκευάσαι τὸν οἶκον. Διότι ὁ πάντα κατασκευάζων Θεός, ἐκεῖνος καὶ τὴν κατα- 30 σκευὴν διετάξατο τοῦ ἐπιγείου αὐτοῦ οἴκου· «Ὁ γὰρ τὰ πάντα», φησὶ, «κατασκευάσας Θεός», οὗ γνήσιος ὢν Υἱὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστός, διὰ τοῦτο καὶ Κύριος τοῦ οἴκου, ἀλλ' οὐχὶ θεράπων,

τὸ τὸ λέγει γιὰ τὸν Πατέρα; Τὸ δείχνει ἡ συνέχεια τῶν λόγων· «Προκειμένου νὰ ἀνυψώσει πολλοὺς υἱοὺς στὴ δόξα του, νὰ τελειώσει ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας τους τὴν ἐδῶ ζωὴ του μέσω παθημάτων»⁵². Ποιὸς δηλαδή ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ εἰσήγαγε πολλοὺς υἱοὺς στὴ δόξα του, ἢ ἔδωσε τέλος στὸν ἀρχηγὸ τους μέσω παθημάτων; Ὁ ἴδιος ὁμως οὐράνιος καὶ ἱερός ἄνθρωπος, γνωρίζοντας ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔχει ἀδιαίρετη τὴν ἐξουσία του καὶ τὴ βασιλεία του ἀπὸ τὸν Πατέρα, σὲ ἄλλα σημεῖα μιλώντας γι' αὐτὸν λέγει· «Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ ἔγιναν ὅλα καὶ σ' αὐτὸν ἀνήκουν ὅλα· σ' αὐτὸν ἀνήκει καὶ ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν»⁵³. Τὰ πάντα λέγει, ὅχι μόνο τὰ νοητά, ὅπως διατείνονται αὐτοὶ οἱ μανιακοί, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀόρατα ὅλα εἶναι ἔργο τοῦ δημιουργικοῦ χεριοῦ του. Καὶ ἡ βασιλεία πάνω σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ πρόνοιά αὐτῶν εἶναι τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἐσὺ ὁμως, σὲ παρακαλῶ, αὐτὰ ποὺ λέγω νὰ τὰ παραπέμψεις καὶ σὲ ἄλλα ἀποστολικά λόγια, τὰ ὅποια αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν τοὺς ὀνομάζουν ἀδελφοὺς καὶ ἁγίους καὶ μετόχους τῆς οὐράνιας κλήσης, ὅπως παρουσιάζουν τὸν Χριστὸ τὸν ἀληθινὸ μας Θεὸ στὸν ὑπηρέτη τοῦ Θεοῦ Μωυσῆ. Καθόσον καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον τοὺς παρουσιάζουν πιστοὺς στὸν Θεὸ Πατέρα. Πράγματι λέγει ὁ Παῦλος ἀποστολεξί· «Κατανοῆστε τὸν ἀπόστολο καὶ ἀρχιερέα τῆς πίστεως μας Ἰησοῦ Χριστό, ποὺ εἶναι πιστὸς σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἔκανε»⁵⁴, δηλαδή ἀρχιερέα. Ἐπειτα, ἐξηγώντας πῶς ἦταν πιστός, τὸ δείχνει μὲ τὸν Μωυσῆ· γιατί λέγει· «Ὅπως καὶ ὁ Μωυσῆς σὲ ὅλο τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ». Στὸν οἶκο τίνος; Ἡ προφανῶς ἐκείνου ποὺ ἔκανε ἀρχιερέα τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό; Ἐπειτα δείχνοντας καὶ τὴν ἀσύγκριτη διαφορὰ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸ δούλο, ὀνομάζει τὸν ἕνα ὑπηρέτη καὶ πιστὸ σὲ ὅλο τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὸν ἄλλο ὡς ἐκεῖνον ποὺ κατασκεύασε τὸν οἶκο. Γιατὶ ὁ Θεὸς ποὺ κατασκευάζει τὰ πάντα, ἐκεῖνος διέταξε καὶ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἐπάγειο αὐτοῦ οἴκου. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ κατασκεύασε τὰ πάντα εἶναι ὁ Θεός»⁵⁵, τοῦ ὁποῖου ὄντας γνήσιος Υἱὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ

55. Ἐβρ. 3, 4.

ὡσπερ ὁ Μωσῆς Μετ' ὀλίγον δέ, «Τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος καὶ τὴν παρησίαν μέχρι τέλους, εἰν θεβαίαν οἱ πεπιστευκότες κατάσχωμεν», οἶκον ἡμᾶς εὐαγγελιζόμενος χρηματίσαι τοῦ Θεοῦ, τὰς Δαυιδικὰς φωνὰς εἰς πίστιν τῶν εἰρημένων προβάλλεται, ἐν αἷς πρῶτον μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λαλήσαι θεῶ δι' αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ τὴν ἴσιν ἀπαιτεῖσθαι δίκην τοὺς τε νῦν ἀνήκοον ὑπέχοντας ταῖς Δεσποτικαῖς ἐντολαῖς τὸ οὐκ, καὶ τοὺς ἐν τῷ παραπικρασμῷ πάλαι σκληρύναντας τὴν καρδίαν αὐτῶν. Ὡν δὲ ἡ τιμωρία ἴση, οὐδὲ τὸ ἀμάρτημα διαφέρει, ὧν δὲ παρα-
10 πλήσιον τὸ ἀμάρτημα, τούτων ἑκατέρω μερὶς εἰς τὸν αὐτὸν Θεὸν ἐξελέγχεται διαμαρτοῦσα.

Ὁ δὲ θερμὸς ἐκεῖνος καὶ διάπυρος τῆς ἀληθείας ἐραστὴς οὐδὲ τοῖς εἰρημένοις ἀρκεσθεῖς εἰς τὸ συνάψαι τὸν νόμον τῆ χάριτι, καὶ δεῖξαι ταῦτα κοινὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, οὐκ
15 ἄλλον πειράσαι τοὺς παραπικράναντας Μωσέα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐκεῖνον, ὃν καταγγέλλει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον «Κατὰ τὴν ἡμέραν», γὰρ φησιν, «τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐκ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν», ἐμὲ καὶ οὐκ ἄλλον, καὶ «ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου». Διὰ τοῦτο καὶ πλα-
20 νηθέντες, ἐπεὶ μὴ γνῶναι τὰς ὁδοὺς μου ἤρετίσαντο, οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. Εἶτα μὴ οὖν, καθὼς ἐκεῖνοι παρεπίκραναν τὸν Θεὸν καὶ ἠπίστησαν καὶ ἀπέστησαν αὐτοῦ, μὴ καὶ ὑμεῖς τοῦ ζῶντος ἀποστήτε Θεοῦ, μηδὲ σκληρύνετε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐκεῖνοι, μηδὲ ζηλοῦτε, οἷς προσῶχθησεν ὁ
25 Θεὸς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὧν καὶ τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν αὐτῇ. Καὶ γὰρ δι' ἀπιστίαν ἐκεῖνοι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ Θεοῦ. Φοβηθῶμεν οὖν ἐν μηδενὶ τῶν προστεταγμένων ὑστερεῖσαι, ἢ ἀπιστίαν νοσῆσαι. Οἱ μὲν γὰρ πιστεύσαντες ἐξ ἡμῶν αὐτῶν εἰσελεύσονται εἰς τὴν
30 κατάπαυσιν αὐτοῦ. Καὶ τίς ὁ ψηφισάμενος τοῦτο, ἐπισφίγγων

56. Ἐβρ. 3, 6.

57. Ἐξ. 15, 23. 17, 7. Ἀριθμ. 20, 1-5.

Κύριος τοῦ οἴκου, ὄχι ὅμως ὑπηρέτης, ὅπως ὁ Μωυσῆς. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα λέγει· «Ἐὰν ἐμεῖς πού ἔχομε πιστεύσει τὸ καῦχημα τῆς ἐλπίδας καὶ τὴν πεποίθησι τὴν κρατήσομε σταθερὴ μέχρι τέλους»⁵⁶. εὐαγγελιζόμενος ὅτι ἐμεῖς θὰ χρηματίσομε οἶκος τοῦ Θεοῦ, προβάλλει τὶς Δαβιδικές φωνές γιὰ τὴν βεβαίωσι ὅσων εἰπώθησαν, στοὺς ὁποίους φωνάζει ὅτι πρῶτο μίλησε τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα ὅτι ἀπαιτεῖται ἡ ἴδια τιμωρία καὶ ἀπὸ ὅσους τώρα ἀρνοῦνται νὰ στρέψουν τὴν ἀκοή τους σὶς Δεσποτικὲς ἐντολές καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού παλαιὰ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ παραπικρασμοῦ σκλήρυναν τὶς καρδιές τους⁵⁷. Κι αὐτοὶ πού δέχονται τὴν ἴδια τιμωρία, αὐτῶν καὶ τὸ ἀμάρτημα δὲν εἶναι διαφορετικόν, καὶ αὐτῶν πού τὸ ἀμάρτημα εἶναι παραπλήσιο, αὐτῶν ἢ μία καὶ ἢ ἄλλη μερίδα ἀποδεικνύεται ὅτι ἀμάρτησα στὸν ἴδιο Θεό.

Ὁ θερμὸς ὅμως ἐκεῖνος καὶ φλογερὸς ἐραστής τῆς ἀλήθειας δὲν ἀρκέσθηκε οὔτε σὲ ὅσα εἰπώθησαν γιὰ νὰ συνδέσει τὸ νόμο μὲ τὴ χάρι καὶ νὰ δείξει ὅτι αὐτὰ εἶναι κοινὰ τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὅτι δὲν πειραξάν ἄλλον ἐκεῖνοι πού παραπύκρναν τὸν Μωυσῆ καὶ μέσω τοῦ Μωυσῆ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἐκεῖνον πού ἀναγγέλλει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ λέγει· «Κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ πειρασμοῦ μέσα στὴν ἔρημο, ὅπου μὲ ἔβαλαν σὲ πειρασμὸ οἱ πατέρες σας, ἐμένα καὶ ὄχι ἄλλον, μολονότι μὲ δοκίμασαν καὶ εἶδαν τὰ ἔργα μου»⁵⁸. Γι' αὐτὸ καὶ παραπλανημένοι, ἐπειδὴ δὲν θέλησαν νὰ γνωρίσουν τοὺς δρόμους μου, δὲν μπῆκαν στὴν κατάπαυσι μου. Ἐπειτα λέγει· Μὴ λοιπόν, ὅπως ἐκεῖνοι παραπύκρναν τὸν Θεὸ καὶ ἀπίστησαν καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ αὐτόν, μὴ ἀπομακρυνθεῖτε καὶ ἐσεῖς ἀπὸ τὸν ζωντανὸ Θεό, μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας ὅπως ἐκεῖνοι, οὔτε νὰ μιμηθεῖτε ἐκείνους ἐναντίον τῶν ὁποίων ὀργίσθηκε ὁ Θεὸς γιὰ σαράντα χρόνια στὴν ἔρημο, καὶ οἱ ὅποιοι ἄφησαν σ' αὐτὴ καὶ τὰ μέλη τῶν σωμάτων τους νεκρά. Καθόσον ἐκεῖνοι ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας τους δὲν μπόρεσαν νὰ εἰσέλθουν στὴν κατάπαυσι τοῦ Θεοῦ. Ἄς φοβηθοῦμε λοιπόν καὶ ἄς μὴν ὑστερήσομε σὲ καμμιά ἀπὸ τὶς ἐντολές του ἢ νὰ κυριευθοῦμε ἀπὸ τὴ νόσο τῆς ἀπιστίας. Γιατὶ ὅσοι ἀπὸ ἐμᾶς πίστεψαν θὰ εἰσέλθουν στὴν κατάπαυσι αὐτοῦ. Καὶ ποιὸς

58. Ἐβρ. 3, 8-9.

πλέον τὰ εἰρημένα καὶ δεικνὺς τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ χάριτι καὶ δημιουργεῖν καὶ σώζειν καὶ κολάζειν καὶ πληροῦν τὰ ἐπηγγελμένα, μετὰ λαμπραῶς ἐπιφέρει τῆς παρορησίας, «Ὡς ὄμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν
5 κατάπαυσίν μου». Ὁ αὐτὸς οὖν, ὃς τότε μὲν ἐκείνους ἀπιστήσαντας οὐκ εἰσήνεγκε, καὶ νῦν ὁμοίως τοὺς ἀπιστοῦντας ὑπερορίζει τῆς καταπαύσεως

Καὶ μυρία ἄλλα ἐν ταῖς προκειμέναις ταύταις ἱεραῖς φωναῖς ὁ διασκοπῶν ἐπιθεωρήσει, τὸν αὐτὸν Θεὸν εὐρήσει, καὶ
10 διὰ Μωσέως τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν διακυβερνῶντα, καὶ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν τῆς χάριτος Ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος τοὺς μὲν εἰσάγει καὶ πάλαι καὶ νῦν εἰς τὸν τῆς καταπαύσεως τόπον, τοὺς δὲ ἀποκηρύττει. Τοῦ αὐτοῦ θεωρεῖ ὁ φιλοθεάμων καὶ τὴν παλαιὰν κατάπαυσιν εἶναι, ἣτις ἦν ἡ ἐπηγγελμένη γῆ, καὶ τὴν
15 ὕστερον κατάπαυσιν, ἣτις ἐστὶν ἡ οὐράνιος βασιλεία, τὸν αὐτὸν καὶ τὴν τιμωρὸν ἐπάγειν δίκην, καὶ τὴν σωτηρίαν βραβεύειν, καὶ πολλὰ ἄλλα. Εἰ δὲ ἦν, ὡς ὁ ἀποστάτης βούλεται λογισμός, τὰ παλαιὰ τοῦ Πονηροῦ, ἔδει τοὺς μὲν προσκεκρουκότας αὐτῷ καὶ γερωῶν καὶ στεφάνων ἀξιωθῆναι καὶ εἰς τὴν κατά-
20 παυσιν εἰσελθεῖν, καὶ μήτε τὰ κῶλα λιπεῖν ἐν ἐρήμῳ, μήτε δοῦναι δίκας τοιαύτας, οἷαι τοῖς ἁμαρτάνουσιν εἰς τὸν ἀληθινὸν ἀπόκεινται Θεόν.

ιβ'. Ἀλλὰ πῶς πάλιν τὸν Ἀαρών, ὁ αὐτὸς τῆς οἰκουμένης λέγει διδάσκαλος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κληθῆναι ἀρχιερέα, ὥσπερ
25 καὶ τὸν Χριστόν; «Οὐχ ἑαυτῷ», γάρ φησι, «τίς λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καὶ Ἀαρών, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν, Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε». Εἰ δὲ ὁ τὸν Χριστόν καλέσας ἀρχιερέα, οὗτός
30 ἐστὶν ὁ καὶ τὸν Ἀαρών διὰ Μωσέως χρίσας, καὶ οὐδέτερος ἑαυτὸν ἐδόξασεν ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ καλέσας αὐτούς, πῶς οὐχί

ἀποφάσισε γι' αὐτό; Περισφίγγοντας περισσότερο ὅσα εἰπώθησαν καὶ δείχνοντας ὅτι ὁ ἴδιος Θεὸς καὶ στήν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ σὺς ἡμέρες τῆς χάριτος καὶ δημιουργεῖ καὶ σώζει καὶ τιμωρεῖ καὶ πραγματοποιεῖ τὶς ὑποσχέσεις του, προσθέτει μὲ ἀνεπιφύλακτη παρηρησία· «Γιατὶ ὀρκίσθηκα ἐπάνω στήν ὀργή μου, ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθουν στήν κατάπαυσή μου»⁵⁹. Ὁ ἴδιος λοιπόν, πού τότε ὅταν ἀπίστησαν δὲν τοὺς ἔβαλε μέσα, καὶ τώρα ὅμοια ὅσους δείχνουν ἀπιστία τοὺς διώχνει μακριὰ ἀπὸ τὴν κατάπαυση.

Καὶ ἄπειρα ἄλλα στοὺς λόγους αὐτοὺς πού ἀναφέραμε μπορεῖ νὰ ἐπισημάνει κανεὶς ἐξετάζοντάς τους μὲ προσοχή, ὅπου θὰ βρεῖ τὸν ἴδιο Θεὸ νὰ κυβερνᾷ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ μὲ τὸν Μωυσῆ καὶ τὸ λαὸ τῆς χάριτος μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Καὶ εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος πού ἄλλους εἰσάγει στήν κατάπαυση ἀπὸ τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς τωρινούς καὶ ἄλλους τοὺς ἀπορρίπτει. Ὁ φίλος ἄνδρας τῶν ὀραμάτων θεωρεῖ πῶς εἶναι τοῦ ἴδιου καὶ ἡ παλαιὰ κατάπαυση πού ἦταν ἡ γῆ τῆς ὑπόσχεσης, καὶ ἡ μετέπειτα, πού εἶναι ἡ οὐράνια βασιλεία, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι αὐτὸς πού ἐπιβάλλει τὴν τιμωρία καὶ ἐπιβραβεύει τὴ σωτηρία, καὶ ἄλλα πολλά. Ἐάν ὅμως ἦταν, ὅπως θέλει τὸ φρόνημα τῆς ἀποστασίας, τὰ παλαιὰ τοῦ Πονηροῦ, ἔπρεπε ὅσοι εἶχαν ἔρθει σὲ σύγκρουση μ' αὐτὸν ν' ἀξιωθοῦν νὰ λάβουν βραβεῖα τιμητικὰ καὶ στεφάνια καὶ νὰ εἰσέλθουν στήν κατάπαυση, καὶ οὔτε ν' ἀφήσουν τὰ μέλη τοῦ σώματός τους στήν ἔρημο, οὔτε νὰ δεχθοῦν τέτοιες τιμωρίες, ὅποιες ἐπιφυλάσσονται ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ γιὰ ὅσους ἁμαρτάνουν.

12. Ἀλλὰ λέγει πάλι ὁ ἴδιος διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, πῶς ὁ Ἄαρὼν ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀρχιερέας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς. Γιατὶ λέγει· «Κανένας δὲν παίρνει τὴν τιμὴ αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ αὐτὸς πού καλεῖται ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως καὶ ὁ Ἄαρὼν. Ἐτοὶ καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἔλαβε ἀπὸ μόνος του τὴ δόξα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ὥστε νὰ γίνεαι ἀρχιερέας, ἀλλ' ἐκεῖνος πού εἶπε σ' αὐτόν, εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερον»⁶⁰. Κι ἂν ἐκεῖνος πού κάλεσε τὸν Χριστὸ ἀρχιερέα εἶναι αὐτὸς πού ἔχρισε καὶ τὸν Ἄαρὼν μὲ τὸ χέρι τοῦ Μωυσῆ, καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν δόξασε τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὴν

60. Ἐβρ. 5, 4-5.

καὶ τὰ τῆς Νέας καὶ τὰ τῆς Παλαιᾶς τοῦ αὐτοῦ εἰσὶν Ἀγαθοῦ
καὶ ἔργα καὶ νόμοι; Ἔρα δὲ ἡ ἀποστασία ἐπὶ πλεόν ἀναισχυν-
τουῖσα καὶ τὴν ἀλήθειαν τὸν Χριστὸν ψευδολογίας γράφοιτο
γραφήν; Ὁ μὲν γὰρ λέγει, «Ἐλεύσεται ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων,
5 καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν», ἡ δὲ λέγουσα τὸ σῶμα, ὃ ἐφόρει,
πλάσμα εἶναι τοῦ Πονηροῦ, τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος καταχέει
πικρῶς. Καὶ ὁ μὲν ὡς Δεσπότης πάντων καὶ Κύριος καὶ δημι-
ουργός, ὅτε πρὸς ἐκούσιον καὶ σωτήριον τοῦ κόσμου πάθος
παρεγένετο, Κύριον ἑαυτὸν καὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πῶλου ἀπέ-
10 φηνε πρὸς τοὺς μαθητάς. Καὶ γὰρ δημιουργήματα καὶ τῆς
ἑαυτοῦ κυριότητος καὶ δεσποτείας, ὥσπερ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν
αὐτῷ, οὕτω καὶ ταῦτα. Διὸ φησιν «Ἐάν τις εἴπῃ ὑμῖν τι, ἐρεῖτε,
ὅτι Ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει. Ἐυθέως δὲ ἀποστελεῖ αὐτά».

Καὶ ὁ μὲν Χριστὸς Κύριον ἑαυτὸν ὡς κτίστης τῆς τε ὄνου
15 καὶ τοῦ πῶλου λέγει, ἡ δὲ ἀποστασία οὐκ ἀνέχεται τοῦτο,
ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας ἀρπάζουσα ὑπὸ τὴν δημιουργίαν
τάττει τοῦ Ἐχθροῦ. Ἔδει δέ, εἰ μὴ τι ἄλλο, δυσωπηθῆναι
τοὺς ἀδυσωπήτους καὶ τὰς ἄλλας τοῦ θεσπεσίου Παύλου
φωνάς. Λέγουσι γὰρ αὐταί, μείζονα μὲν τοῦ ὁμομοκότος τῷ
20 Ἀβραάμ μὴ εἶναι ἕτερον Θεόν, καὶ ἀμετάθετον ἐν ταῖς ἐπαγ-
γελίαις, καὶ ἀδύνατον αὐτὸν ψεύσασθαι (οὕτως αὐτῷ τὸ τῆς
ἀληθείας ἀξίωμα συνουσιῶται) καὶ τῆς ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν
ἐλπίδος παροχέα. Καὶ γὰρ φησι «Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐπαγ-
γυλάμενος ὁ Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὁμόσαι,
25 ὥμοσε καθ' ἑαυτοῦ λέγων», κ.τ.λ. καὶ ὡς «μακροθυμήσας ὁ
Ἀβραάμ ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας», καὶ ὅτι, «βουλόμενος ὁ αὐ-
τὸς Θεός περισσότερον ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγ-
γελίας», οἵτινές ἐσμεν ἡμεῖς, «τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐ-
τοῦ ἐμεσίτευσεν ὄρκῳ, ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων,
30 ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχω-

61. Ἰω. 14, 30.

62. Ματθ. 21, 3.

63. Ἐβρ. 6, 13.

τιμή τοῦ ἀρχιερέα, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού τοὺς κάλεσε, πῶς ὅσα ἀναφέρονται στὴν Παλαιὰ καὶ ὅσα στὴ Νέα δὲν εἶναι ἔργα καὶ νόμοι τοῦ ἴδιου Ἀγαθοῦ Θεοῦ; Ἄραγε ἡ ἀποστασία αὐξάνοντας τὴν ἀδιαντροπιά της καὶ τὴν Ἀλήθεια, τὸν Χριστό, θὰ ἔφτανε νὰ τὴν καταγγεῖλει γιὰ ψευδολογία; Γιατὶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Θὰ ἔρθει ὁ ἀρχοντας τοῦ κόσμου καὶ δὲν θὰ βρεῖ σ' ἐμένα τίποτε»⁶¹, ἐνῶ ἡ ἀποστασία, λέγοντας τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο φοροῦσε, ὅτι εἶναι πλάσμα τοῦ Πονηροῦ, καταχίνει μὲ μίσος τὸ ψεῦδος ἐναντίον τῆς Ἀλήθειας. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια ὡς Δεσπότης ὅλων καὶ Κύριος καὶ δημιουργὸς ὅταν ἔφτασε στὸ ἐκούσιο καὶ σωτήριο τοῦ κόσμου πάθος παρουσίασε στοὺς μαθητὲς του τὸν ἑαυτό του Κύριο καὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πουλαριοῦ. Γιατὶ καὶ αὐτά, ὅπως ὁ κόσμος καὶ ὅσα περιέχει αὐτός, εἶναι δημιουργήματα τῆς κυριότητος καὶ τῆς δεσποτείας του. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Ἄν σὰς πεῖ κάποιος κάτι, νὰ τοῦ πεῖτε ὅτι τὰ χρειάζεται ὁ Κύριός τους, καὶ θὰ τὰ ἐπιστρέψει ἀμέσως»⁶².

Ὁ Χριστὸς λοιπὸν λέγει ὅτι εἶναι Κύριος τῆς ὄνου καὶ τοῦ πουλαριοῦ ὡς δημιουργὸς τους, ἐνῶ ἡ ἀποστασία δὲν τὸ δέχεται αὐτό, ἀλλ' ἀρπάζοντάς τα ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, τὰ καταπάσσει στὴ δημιουργία τοῦ Ἐχθροῦ. Ἐνῶ ἔπρεπε οἱ ἀδιαντροποὶ, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, νὰ ντραποῦν καὶ τὰ ἄλλα λόγια τοῦ θείου Παύλου. Γιατὶ αὐτὰ λένε, ὅτι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτὸν πού ὀρκίσθηκε στὸν Ἀβραάμ δὲν ὑπάρχει ἄλλος θεός, καὶ ὅτι εἶναι ἀμετακίνητος ἀπὸ τίς ὑποσχέσεις του, καὶ ἀδύνατον νὰ πεῖ ψέματα (τόσο πολὺ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἓνα μὲ τὴ φύση του), καὶ ὅτι εἶναι χορηγὸς τῆς ἐλπίδας ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν. Γιατὶ λέγει· «Δίνοντας ὑπόσχεση ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κανένα ἀνώτερό του νὰ ὀρκισθεῖ σ' αὐτόν, ὀρκίσθηκε στὸν ἑαυτό του»⁶³ κ.τ.λ, καὶ ὅτι, «Μὲ τὴν ὑπομονή του ὁ Ἀβραάμ ἐπέτυχε τὴν ὑπόσχεση»⁶⁴, καὶ ὅτι, «Θέλοντας ὁ ἴδιος Θεὸς νὰ δείξει ἀκόμα πιὸ πολὺ στοὺς κληρονόμους τῆς ἐπαγγελίας», πού εἴμαστε ἐμεῖς, «ὅτι ἡ ἀπόφασί του εἶναι ἀμετάκλητη, χρησιμοποίησε ὡς ἐγγυητὴ τὸν ὄρκο, ὥστε μὲ δύο ἀμετάκλητα πράγματα, σὰ ὁποῖα ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀποδειχθεῖ ψεύτης ὁ Θεός, νὰ ἔχομε ἰσχυρὴ παρηγοριά»⁶⁵.

64. Ὁπ. π. 15.

65. Ἐβρ. 6, 17-18.

μεν». Τίνες; Ἡμεῖς οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος.

Πρόσχες ὅπως μείζονα Θεὸν οὐδένα λέγει ἕτερον τοῦ παρ-
 5 ασχοῦντος τὸν ὄρκον τῷ Ἀβραάμ, πῶς δὲ πάσης αὐτὸν ἀληθεί-
 10 ας ἀνακηρύττει πηγῆν, ὅπως δὲ ἡμεῖς οἱ πεπιστευκότες εἰς Χρι-
 στὸν ἐκεῖθεν ἔχομεν παράκλησιν καὶ ἰσχὺν τῆς προκειμένης
 ἐλπίδος κρατῆσαι; Ποῦ τοίνυν ὁ Ἀγαθὸς καὶ ὁ Πονηρὸς καὶ ἡ
 τῆς Παλαιᾶς κατατομῆ; Τίς δὲ πάλιν ἐστὶν ὁ τὴν Καινὴν Δια-
 θήκην συντελέσας καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα; Εἰ μὴ βούλει λέγειν
 15 αὐτός, ἄκουσον τοῦ μυσταγωγοῦ λέγοντος Παύλου λέγει γὰρ
 τὰς προφητικὰς οἰκειούμενος προαγορεύσεις· «Ἴδου ἡμέραι
 ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ
 καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν» (ἐπίστρεψον, ἄν-
 20 θρωπε, τὸν νοῦν), «οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν ἐποίησα τοῖς πα-
 τράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν
 ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου, ἣν ἐποίησα», φησὶν, ἀλλ' οὐχί,
 ὡς σὺ λέγεις, ὁ πονηρὸς, «ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν». Εἶ-
 25 τα· «Αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέληκα αὐ-
 τῶν». Τίς ὁ λέγων; Ὁ Κύριός φησιν, ἀλλ' οὐχ ὁ Πονηρὸς. Ἐπά-
 30 γει γάρ· «Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ
 τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει Κύριος»· διαθήσομαι ἐγώ, οὐκ ἄλλος
 διαθήσομαι ἐγὼ τὴν καινὴν, ὡς διεθέμην καὶ τὴν παλαιάν.

Ὅρας πῶς ἄνω καὶ κάτω τὸν αὐτὸν καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ
 τῆς Νέας Διαθήκης νομοθέτην ὁ Παῦλος ἀνυμνεῖ; Πῶς δ' ἂν
 25 ἅγια καὶ ἀγίων Ἅγια τὰ τῆς προτέρας Διαθήκης, εἰ πονηρᾶς
 νομοθεσίας ἦν; Λέγει γάρ· «Εἶχε ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα
 λατρείας τό τε ἅγιον κοσμικόν, καὶ σκηνὴ κατεσκευάσθη ἡ
 πρώτη, ἐν ἣ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν
 ἄρτων, ἣτις λέγεται Ἅγια. Μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα
 30 σκηνὴ ἡ λεγομένη Ἅγια ἀγίων, ἐν ἣ στόμιος μὲν εἶχε τὸ μάννα
 χρυσοῦ, καὶ ῥάβδος δὲ ἀπέκειτο τοῦ Ἀαρὼν, καὶ αἱ πλάκες τῆς
 διαθήκης». Καὶ πῶς Χερουβὶμ δόξης κατεσκίαζεν αὐτά, εἰ τῆς

Ποιοί; Ἐμεῖς πού καταφύγιό μας ἔχομε νὰ κρατήσομε τὴν ἐλπίδα τῆς κληρονομίας.

Πρόσεξες ὅτι δὲν λέγει κανέναν ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν Θεὸ πού ἔδωσε τὸν ὄρκο στὸν Ἀβραάμ, καὶ πῶς τὸν ἀνακηρύττει πηγὴ κάθε ἀλήθειας, καὶ ὅτι ἐμεῖς πού ἔχομε πιστέψει στὸν Χριστὸ παίρνομε ἀπὸ ἐκεῖ παρηγοριὰ καὶ δύναμη γιὰ νὰ κρατήσομε αὐτὴ τὴν ἐλπίδα; Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὁ Ἀγαθὸς καὶ ὁ Πονηρὸς καὶ ἡ διαίρεση τῆς Γραφῆς; Καὶ ποιὸς εἶναι πάλι αὐτὸς πού ἔφερε τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ στὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα; Ἄν δὲν θέλεις νὰ τὸ πεῖς ἐσύ, ἄκουσε τὸν μυσταγωγὸ Παῦλο πού λέγει· γιατί λέγει οἰκειούμενος τὶς προαγγελίες τῶν προφητῶν· «Νά, λέγει ὁ Κύριος, ἔρχονται οἱ ἡμέρες, καὶ θὰ δώσω στὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ καὶ στὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα διαθήκη καινούργια» (συγκέντρωσε τὴν προσοχή σου, ἄνθρωπε), «ὄχι διαθήκη τέτοια πού ἔδωσα στοὺς πατέρες αὐτῶν τὴν ἡμέρα ἐκείνη πού τοὺς ἔπιασα ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ τοὺς βγάλω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»⁶⁶. «τὴν ὁποία ἔκανα», λέγει, καὶ ὄχι ὁ Πονηρὸς, ὅπως ἰσχυρίζεσαι ἐσύ· «τὴν ὁποία ἔκανα μὲ τοὺς πατέρες αὐτῶν». Στὴ συνέχεια λέγει· «Αὐτοὶ δὲν τήρησαν τὴ Διαθήκη μου, καὶ ἐγὼ ἀδιαφορώντας γι' αὐτοὺς τοὺς ἐγκατέλειψα»⁶⁷. Ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού τὰ λέγει; Ὁ Κύριος τὰ λέγει, ὄχι ὁ Πονηρὸς. Γιατὶ προσθέτει· «Αὐτὴ ἡ διαθήκη πού θὰ κάνω μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος»⁶⁸. Πού θὰ κάνω ἐγώ, ὄχι ἄλλος. Θὰ κάνω ἐγὼ τὴν Νέα, ὅπως ἔκανα καὶ τὴν Παλαιά.

Βλέπεις πῶς ὁ Παῦλος διαρκῶς διακηρύττει τὸν ἴδιο νομοθέτη τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, Πῶς ὅμως θὰ ἦταν ἅγια καὶ Ἄγια ἁγίων, ἂν ἦταν ἔργο νομοθεσίας πονηρῆς; Γιατὶ λέγει· «Εἶχε ἡ πρώτη σκηνὴ τὶς διατάξεις λατρείας, καὶ τὸ ἐπίγειο ἅγιο, καὶ κατασκευάσθηκε ἡ πρώτη σκηνή, στὴν ὁποία ὑπῆρχαν ἡ λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεση τῶν ἄρτων, καὶ ἡ ὁποία λέγεται Ἄγια. Μετὰ τὸ δεύτερο καταπέτασμα ὑπῆρχε ἡ σκηνὴ ἡ λεγόμενη Ἄγια ἁγίων στὴν ὁποία ὑπῆρχε ἡ στάμνος ἡ χρυσὴ πού περιεῖχε τὸ μάννα, καὶ ἦταν τοποθετημένες καὶ ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρὼν καὶ οἱ πλάκες τῆς Διαθήκης»⁶⁹. Καὶ πῶς τὰ κατασκίαζαν αὐτὰ Χερουβὶμ τῆς δόξας⁷⁰,

69. Ἑβρ. 9, 2-4. Βλ. Ἑξ κεφ. 26.

70. Ἑβρ. 9, 5.

ἐπιβούλου καὶ πονηρᾶς ἀρχῆς ταῦτα προστάγματα ἦν; Πῶς δὲ
 πάλιν ὁ αὐτὸς τῆς χάριτος κήρυξ βοᾷ, «Ρήματι μὲν Θεοῦ
 κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ Θεοῦ ἐκ μὴ φαι-
 νομένων τὰ βλεπόμενα γενέσθαι»; Εἰ γὰρ τὰ βλεπόμενα ῥήματι
 5 πεποίηκεν ὁ Θεός, ὥσπερ καὶ τοὺς αἰῶνας, ἕτερον μὲν πλάττει
 τῶν βλεπομένων ἢ ἀποστασία δημιουργόν, ἕτερον δὲ τῶν
 νοουμένων; Πόσα ἂν τις εἴπῃ, καὶ διὰ πόσων τῆς ἀποστασίας
 τὸ θεομάχον καὶ ἀσύστατον διελέγχῃ; Πῶς γὰρ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς
 δίκαιον μαρτυρεῖ τὸν Ἄβελ, εἰ πονηρᾶς πλάσεως ἦν, καὶ τὴν
 10 αὐτοῦ θυσίαν προσεδέξατο, καὶ τὸ δῶρον αὐτοῦ Παῦλος πί-
 στει κηρύσσει; «Πίστει», γὰρ φησιν, «Ἄβελ θυσίαν παρὰ Κάϊν
 προσήνεγκε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη δίκαιος εἶναι, μαρ-
 τυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ». Πῶς δὲ πίστεως
 καὶ ἡ μετάθεσις τοῦ Ἐνώχ, καὶ πῶς εὐηρέστησε τῷ Θεῷ; Καὶ
 15 πῶς δεῖ πιστεῦσαι τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, τῷ ταῦτα ἐνερ-
 γηκότι, πρῶτον μὲν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ κυρίως ὢν, καὶ ὅτι μισθα-
 ποδότης γίνεται, εἰ πονηρὸς ἦν καὶ πονηρῶν ἔργων αὐτουρ-
 γός;

Καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστον λέγειν τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ διαπρε-
 20 ψάντων, ὧν ἀπάντων πίστιν ἐπιμαρτύρεται τὴν εἰς τὸν Θεόν,
 τοῦ τε Νῶέ φημι καὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ, καὶ οὐ μόνον
 πιστοὺς ἐν ὄλῳ τῷ βίῳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πίστιν, αὐτοὺς
 ἀπολιπεῖν τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ ξένους ἑαυτοὺς καὶ πα-
 ροίκους τῆς ἐπικήρου νομίζειν πολιτείας, καὶ μὴ ἐπαισχύνε-
 25 σθαι τὸν Θεόν, οἰκείους τε αὐτοῦ νομίζειν καὶ Θεὸν αὐτὸν
 ἐπικαλεῖσθαι; Ποῖον; Τὸν ἠτοιμακότα τὴν ἐπουράνιον πόλιν
 αὐτοῖς. Πῶς γὰρ αὐτοῖς τὴν οὐράνιον ἠτοιμάσατο βασιλείαν,
 εἰ μὴ τούτου καὶ θεράποντες καὶ τῶν προσταγμάτων φύλακες
 ἐγνωρίζοντο διὰ βίου καὶ τὴν πίστιν αὐτῷ διεσώσαντο, οἷς
 30 ἔπαθλον ἢ οὐράνιος πόλις, καθαρὰν τε καὶ ἄμικτον ἀμφιβο-
 λίας;

ιγ'. Σὺ δὲ μηδὲ τὴν ἄθνητον καὶ θαυμασίαν Ἀβραάμ θυσίαν

ἂν αὐτὰ τὰ ἦταν προστάγματα τῆς ἐπίδουλῆς καὶ πονηρῆς ἀρχῆς; Ἄλλὰ πῶς πάλι ὁ ἴδιος κήρυκας τῆς χάριτος φωνάζει, «Μὲ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ καταρτίστηκαν οἱ αἰῶνες καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ ἔγιναν αὐτὰ πού βλέπομε ἀπὸ μὴ ὄρατά»⁷¹; Γιατί, ἂν ὅσα βλέπομε τὰ δημιούργησε ὁ Θεὸς μὲ τὸν λόγο του, ὅπως καὶ τοὺς αἰῶνες, πῶς ἢ ἀποστασία πλάθει ἄλλον δημιουργὸ τῶν ὄρατῶν καὶ ἄλλον τῶν νοητῶν; Πόσα μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ καὶ μὲ πόσα νὰ ἐλέγξει τὴν ἐχθρότητα τῆς ἀποστασίας πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸ ἀβάσιμο τῶν λόγων τους; Πῶς δηλαδὴ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς μαρτυρεῖ τὸν Ἰβελ δίκαιο, ἂν ἦταν δημιούργημα πονηρὸ καὶ δέχθηκε τὴ θυσία του, καὶ τὸ δῶρο του κηρύττει ὁ Παῦλος ὅτι τὸ δέχθηκε ἐξαιτίας τῆς πίστεώς του; Γιατὶ λέγει: «Μὲ πίστη ὁ Ἰβελ πρόσφερε θυσία στὸν Θεό, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβε τὴ μαρτυρία ὅτι ἦταν δίκαιος, καὶ ἡ μαρτυρία γιὰ τὰ δῶρα του δόθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό»⁷². Πῶς καὶ ἡ μετάθεση τοῦ Ἐνώχ ἦταν καρπὸς πίστεως καὶ πῶς θεωρήθηκε ἀρεστὸς στὸν Θεό⁷³; Καὶ πῶς πρέπει νὰ πιστέψει αὐτὸς πού θέλει νὰ πλησιάσει στὸν Θεό, πού ἔκανε αὐτὰ τὰ πράγματα, πρῶτον ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πράγματι ὑπάρχων, καὶ ὅτι γίνεται μισθαποδότης, ἂν ἦταν πονηρὸς καὶ δημιουργὸς πονηρῶν ἔργων;

Καὶ τί χρειάζεται νὰ λέμε γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους πού διέπρεψαν στὴν Παλαιὰ γιὰ τοὺς ὁποίους μαρτυρεῖ τὴν πίστη στὸν Θεὸ τῶν ὅλων, ἐννοῶ τὸν Νῶε καὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαάκ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦταν πιστοὶ μόνο σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πίστη ἄφησαν τὴν παροῦσα ζωὴ, καὶ πού νόμιζαν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ξένους καὶ περαστικούς⁷⁴ ἀπὸ αὐτὴ τὴ φθαρτὴ ζωὴ, καὶ πού δὲν ἐνοιωθάνοντο ντροπὴ γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ νομίζαν ὅτι εἶναι οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς Θεὸ τὸν ἐπικαλοῦνταν; Ποῖόν; Ἐκεῖνον πού ἐτοίμασε γι' αὐτοὺς τὴν ἐπουράνια πόλη. Πῶς λοιπὸν ἐτοίμασε γι' αὐτοὺς τὴν οὐράνια βασιλεία, ἂν δὲν ἀναγνωρίζονταν ὑπηρέτες αὐτοῦ καὶ φύλακες τῶν ἐντολῶν του σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους καὶ δὲν διατήρησαν τὴν πίστη τους σ' αὐτόν, ἐκεῖνοι πού ἔπαθλό τους θεωροῦσαν τὴν οὐράνια πόλη, καθαρὴ (τὴν πίστη) καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἀμφιβολία;

13. Σὺ ὅμως νὰ μὴ προστρέξεις οὔτε τὴ δίχως θύμα καὶ θαυμα-

74. Ἐφ. 2, 19

παραδράμης, Θεοῦ μὲν ἐκζητήσαντος ταύτην, καὶ τὴν γνώμην ἀποδεξαμένου, τοῦ δὲ προθύμως πεισθέντος, καὶ οὐ πεισθέντος μόνον, ἀλλὰ καὶ πιστεύσαντος, ὅτι δυνατός ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ νεκροὺς ἐγείραι. Διὰ τοῦτο λογίζεται μὲν αὐτῷ εἰς δικαιο-
 5 σὴν, τὸ πατρικὸν δὲ ἀξίωμα οὐ κατὰ τῆς τότε μόνον γενεᾶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα, λαμβάνει, καθὼς γέγραπται, ὅτι «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε, κατέναντι οὐ ἐπίστευσε Θεῷ». Καὶ πρόσχες ἀκριβῶς, τίνος λέγει Θεοῦ. Ἐπάγει γὰρ διδασκων ὁ Παῦλος, «Τοῦ ζωοποιούντος τοὺς νεκροὺς καὶ καλοῦν-
 10 τος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα» καὶ πάλιν «Εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δούς δόξαν τῷ Θεῷ». Ὁρᾷς, τίς ἦν ὁ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις λαλήσας, ὅτι οὐκ ἄλλος παρὰ τὸν χαρισάμενον ἡμῖν τὴν χάριν, ἀλλ' αὐτός Ἐπάγει γὰρ «Οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον,
 15 ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν». Οὐκοῦν ὁ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν θέμενος τὸν Ἀβραάμ, ὄρκον ὑποσχὼν αὐτῷ, ὁ ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις ἀδιάψευστος, ὁ τὰ μὴ ὄντα καλῶν ὡς ὄντα, ὁ ζωοποιῶν τοὺς νεκροὺς, αὐτός ἐστιν ὁ
 20 ἐγείρας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, κἂν τὸ τῆς ἀποστασίας ὀλέθριον φρόνημα εἰς δύο δεσποτείας καὶ θεοὺς καταμερίζῃ αὐτούς.

Σὺ δέ μοι καὶ τοὺς λοιπούς, οἱ περιφανῶς ἐδείχθησαν ἐν τῇ Παλαιᾷ θεβιωκότες, ἐπιλογίζου, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰακώβ, τὸν
 25 Ἰωσήφ, αὐτὸν τὸν Μωσέα, οὓς ἐν ἐπαίνῳ ποιούμενος ὁ Παῦλος καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν ἐξυμνῶν, περὶ τοῦ Μωσέως προστίθησιν «Ὅτι καὶ τὸν ὀνειδισμόν ὑπέστη τοῦ Χριστοῦ». Λέγει γὰρ ῥήμασιν αὐτοῖς «μείζονα τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν ἠγησάμενος τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ», καὶ τὴν αἰτίαν «ἀπέ-
 30 βλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν», ἣν δηλονότι δυνατός ἦν παρασχεῖν αὐτῷ ὁ Θεός. Καὶ τί δεῖ καταριθμεῖν τοὺς ἄνδρας; Προλαβὼν γὰρ ἡμᾶς ὁ μετάρσιος ἄνθρωπός φησιν «Ἐπιλεί-

στη θυσία τοῦ Ἀβραάμ, πού τήν εἶχε ζητήσῃ βέβαια ὁ Θεός καί ἀποδέχθηκε τή διάθεσή του, ἀλλά κι αὐτός πείσθηκε πρόθυμα, καί δέν πείσθηκε μόνο, ἀλλά καί πίστεψε, ὅτι ὁ Θεός ἔχει τή δύναμη νά ἀναστήσῃ καί νεκρούς. Γι' αὐτό καί τοῦ καταλογίζεται αὐτό ὡς δικαιοσύνη καί ἡ πατρική τιμή δέν περιορίζεται μόνο στήν τότε γενιά, ἀλλά καί στίς μετέπειτα, ὅπως ἔχει γραφεῖ: «Σέ ὄρισα πατέρα πολλῶν ἐθνῶν» ἔναντι τῆς πίστεως πού ἔδειξε σόν Θεό⁷⁵. Καί πρόσεξε γιά νά δεῖς μέ ἀκρίβεια τίνος Θεοῦ λέγει: γιατί ὁ Παῦλος προσθέτει διδάσκοντας, «Τοῦ Θεοῦ πού ζωοποιεῖ τοὺς νεκρούς καί πού καλεῖ ἐκεῖνα πού δέν ὑπάρχουν σά νά βρίσκονται στήν ὑπαρξη»⁷⁶. Καί ἄλλοῦ λέγει: «Στήν ὑπόσχεση ὅμως τοῦ Θεοῦ δέν ἔδειξε δισταγμό ἀπό ἀπιστία, ἀλλά ἐνδυναμώθηκε μέ τήν πίστη, δοξάζοντας τόν Θεό»⁷⁷. Βλέπεις ποιός ἦταν ἐκεῖνος πού μίλησε στό νόμο καί τοὺς προφῆτες, Δέν ἦταν κανένας ἄλλος ἀπό ἐκεῖνον πού μᾶς ἔδωσε τή χάρη, ἀλλά ὁ ἴδιος. Γιατί προσθέτει: «Δέν γράφθηκαν γι' αὐτόν μόνο, ἀλλά καί γιά μᾶς, στοὺς ὁποίους πρόκειται νά λογαριάζεται ἡ πίστη, πού πιστεύομε σ' αὐτόν πού ἀνάστησε τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό ἀπό τοὺς νεκρούς»⁷⁸. Ἐπομένως αὐτός πού ἔκανε τόν Ἀβραάμ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, δίνοντας ὄρκο σ' αὐτόν, ὁ ἀδιάψευστος στίς ὑποσχέσεις του, αὐτός πού καλεῖ τὰ μὴ ὄντα σά νά εἶναι ὄντα, πού ζωοποιεῖ τοὺς νεκρούς, αὐτός εἶναι πού ἀνέστησε ἀπό τοὺς νεκρούς τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ἔστω καί ἂν τὸ ὀλέθριο φρόνημα τῆς ἀποστασίας χωρίζει αὐτοὺς σέ δύο ἀρχές καί θεούς.

Ἐσὺ ὅμως σέ παρακαλῶ καί τοὺς λοιποὺς πού ἀποδείχθηκαν ὅτι ἔζησαν λαμπρὰ στήν Παλαιὰ Διαθήκη σκέψου ἀπό ἐκείνους τόν Ἀβραάμ, τόν Ἰακώβ, τόν Ἰωσήφ, τόν Μωυσῆ τόν ἴδιο, τῶν ὁποίων πλέκοντας ὁ Παῦλος τόν ἔπαινό τους καί ἐξυμνώντας τήν πίστη τους, γράφει γιά τὸ Μωυσῆ, «ὅτι ὑπέμεινε καί τόν ὄνειδισμό τοῦ Χριστοῦ». Γιατί λέγει αὐτολεξεῖ: «Ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς Αἰγύπτου θεώρησε τόν ὄνειδισμό τοῦ Χριστοῦ», καί λέγει καί τήν αἰτία: «Γιατί ἀπέβλεπε στή μισθαποδοσία»⁷⁹, πού βέβαια εἶχε τή δύναμη νά τοῦ δώσει ὁ Θεός. Καί γιατί νά μετροῦμε τοὺς ἀνθρώπους; Γιατί προλαβαίνοντάς μας ὁ οὐράνιος ἄνθρωπος λέγει:

78. Ὁπ. π. 23.

79. Ἐβρ. 11, 26.

ψει με διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεών, Βαράκ τε καὶ Σαμψών καὶ Ἰαφθάε, Δαυῖδ τε καὶ Σαμουήλ καὶ τῶν προφητῶν, οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας». Εἶτα καὶ τὰ ἱερά τούτων καὶ θαυμάσια ἔργα καὶ πάθη διεξιῶν, καὶ τὴν ἐν ἐρημίᾳ διατριβὴν καὶ καρτερίαν, ἐπάγει, «^ε Ὡν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος». Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν διεγείρων ἡμᾶς μίμησιν, 10 καὶ ὡσπερ παράκλησιν εἰς ἀρετῆς ἀντίληψιν ἐκείνους προτιθείς, ἐπιφέρει· «Τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν εἰς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν 15 Ἰησοῦν, ὃς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός».

Ὡστε καὶ τῇ ἐν ἧ πίστει γενναῖοι καὶ βέβαιοι μεμενήκασιν οἱ πατέρες ἡμῶν, γέγονεν ἀρχηγός, καὶ τῆς ἡμῶν τε κἀκείνων σωτηρίας τελειωτής. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἕτερον τῆς πλάνης αὐτοῦς ἀποστρέψαι, καὶ μεθελκύσαι τὴν εὐσέβειαν διαζόμενον, ἀλλ' οὖν προσῆκον ἦν αὐτοῖς διὰ τῶν ῥηθησομένων θάττον μεταμαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. Λέγει γὰρ ὁ Παῦλος· «Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὁ νόμος ἁμαρτία; Μὴ γένοιτο». Καὶ πάλιν· «Οἶδα γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστίν, ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι»· καὶ «Συνῆδομαι τῷ νόμῳ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον». Καὶ πάλιν 25 «Ἄρα μὲν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῦ δουλεύσω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας. Καὶ γὰρ ἡ μὲν σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός», τουτέστιν ἡ μὲν ψυχὴ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγεννημένη, καὶ τῷ διαπλασθέντι παρὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς σώματι συναφθεῖσα, πρὸς τὸ ἀρχέτυπον 30 πόθον ἔχει ἀναφέρεσθαι, ἡ δὲ σὰρξ, ὅπερ ἐστὶν αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι (οὕτω γὰρ ἐστὶ καὶ τῇ πρὶν καὶ τῇ μετ' αὐτὴν χάριτι· καὶ γὰρ ἀντὶ χάριτος χάρις ἡμῖν ἐδόθη τὰ τοιαῦτα κατονομάζε-

80. Ἐβρ. 11, 33-34.

81. Ὅπ. π. 38.

82. Ἐβρ. 12, 1-2.

83. Ρωμ. 7, 7.

«Θὰ μοῦ λείπει ὁ χρόνος νὰ διηγοῦμαι γιὰ τὸν Γεδεών, τὸ Βαράκ καὶ τὸν Σαμψών καὶ τὸν Ἰεφθάε, τὸν Δαβίδ καὶ τὸν Σαμουήλ καὶ τοὺς προφῆτες, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν πίστη τους κατανίκησαν βασιλεία, ἔπραξαν ἔργα δικαιοσύνης, ἐπέτυχαν ὑποσχέσεις, ἔκλεισαν στόματα λεονταριῶν, ἔσθησαν τὴ δύναμη τῆς φωνῆς, ἀπέφυγαν τὴν κόψη τῶν μαχαιριῶν, ἀπέκτησαν δύναμη στὴν ἀσθένειά τους»⁸⁰. Καὶ μετὰ τὴν ἐξιστόρηση τῶν ἱερῶν καὶ θαυμαστῶν ἔργων καὶ τῶν παθῶν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴ ζωὴ τους στὴν ἔρημο καὶ τὴν καρτερικότητά τους, προσθέτει· «Πράγματα γιὰ τὰ ὅποια δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος»⁸¹. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ προτρέποντάς μας νὰ τοὺς μιμηθοῦμε καὶ προβάλλοντάς μας ἐκείνους ὡς κίνητρο πρὸς ἐπιδίωξη τῆς ἀρετῆς, προσθέτει· «Ἐχοντας γύρω μας ἓνα τόσο μεγάλο νέφος μαρτύρων, ἀποθέτοντας κἄθε βάρος καὶ τὴν ἁμαρτία τὴν πρόθυμη στὸ κύλισμα, ἃς τρέχομε μὲ ὑπομονὴ τὸν ἀγώνα μας, ἀποβλέποντας στὸν ἀρχηγὸ καὶ τελειωτὴ τῆς πίστες μας Ἰησοῦ, ποὺ εἶναι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός»⁸².

Ὡστε καὶ τοὺς πατέρες μας ποὺ στάθηκαν γενναῖοι καὶ ἀκλόνητοι στὴν πίστη ἔγινε ἀρχηγὸς καὶ τελειωτῆς τῆς σωτηρίας καὶ ἐκείνων καὶ τῆς δικῆς μας. Κι ἂν δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πλάνη τους καὶ νὰ τοὺς μεταφέρει μὲ τὴ βία στὴν εὐσέβεια, ἦταν ὡστόσο πρέπον μὲ αὐτὰ ποὺ θὰ ποῦμε νὰ γνωρίσουν γρηγορότερα τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ λέγει ὁ Παῦλος· «Τί θὰ ποῦμε λοιπόν; Ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἁμαρτία; Μὴ γένοιτο»⁸³. Καὶ πάλι· «Γνωρίζω ὅτι ὁ νόμος εἶναι πνευματικός, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι σαρκικός»⁸⁴. Καί· «Γιατὶ ἐγὼ νοιώθω εὐχαρίστηση στὸ νόμο κατὰ τὸν ἐσωτερικὸ μου ἄνθρωπο»⁸⁵. Καὶ πάλι· «Ἐπομένως ἐγὼ μὲ τὸ νοῦ μου εἶμαι δούλος στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ μὲ τὴ σάρκα στὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας»⁸⁶. «Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς σάρκας στρέφεται ἐναντίον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πνεύματος ἐναντίον τῆς σάρκας»⁸⁷. δηλαδή ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει γίνεи κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ἔχει συνδεθεῖ μὲ τὸ ἴδιο πλαστοουργὸ χέρι μὲ τὸ σῶμα, ποθεῖ νὰ ἀνυψώνεται πρὸς τὸ ἀρχέτυπο, ἐνῶ ἡ σάρκα, ποὺ εἶναι οἱ σαρκικὲς ἐπιθυμίες (γιατὶ ἔτσι εἶναι καὶ στὴν πρὶν καὶ στὴ μετὰ τὴ χάρη κατάστασις· καθόσον ἀντὶ γιὰ χάρη

84. Ὅπ. π. 14.

85. Ὅπ. π. 22.

86. Ὅπ. π. 25.

87. Γαλ. 5, 17.

σθαι πάθη). Αὐταὶ οὖν αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι οὐ ῥαδίως συνέπονται τῷ θελήματι τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐπὶ πολλοῖς καὶ σφόδρα διαμάχονται τὸν πονηρὸν ἔχουσαι συναγωνιστήν, εἰ μὴ τις νήφων μὲν ἐπιμελῶς, ἔλκων δὲ διὰ προσευχῆς καὶ τὴν ἄνωθεν 5 ῥοπήν, στήσει τρόπαιον κατ' αὐτῶν.

ιδ'. Ἄλλ' ὅθεν ὁ λόγος μικρὸν παρεξῆλθε πάλιν ἐπανίτω. Τοῖς γὰρ προειρημένοις συνάπτει λέγων «Ὡστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή». Καὶ δήλον, ὡς οὐκ ἄλλη μὲν ἁγία, ἄλλη δὲ δικαία, ἄλλη δὲ ἀγαθή, ἀλλ' ἡ 10 αὐτοῦ τοῦ νόμου ἐντολὴ καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ καὶ δικαίου καὶ ἀγίου καὶ ἀγαθοῦ. Ἐξ οὗ γὰρ βρῦει τὸ ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ ἀγαθόν, χορηγὸς μὲν ἐστὶ τούτων αὐτὸς καὶ δοτῆρ. Κατὰ τὸ αἴτιον δὲ πρὸ πάντων, ὧν ἄλλοις μετασχεῖν παρέσχεν, αὐτὸς ὑπάρχει ταῦτα, οὐ μετασχών, οὗ δι' ὑπερβλύζουσαν ἀγαθότη- 15 τα μετέχει, καὶ ἃ μετέσχε, μετουσίας ἀγαθοειδοῦς. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς τῆς ἀληθείας κήρυξ βοᾷ, «Τὸ δικαίωμα πληροῦσθαι τοῦ νόμου ἐν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα», τουτέστιν, ἐν οἷς αἱ πονηραὶ πράξεις καὶ ὑποσποραὶ τοῦ Ἐχθροῦ καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἰσχὺν οὐκ 20 ἔχει, ἀλλ' ἡ κατὰ πνεῦμα, τουτέστιν ἡ κατ' ἀρετὴν καὶ θεϊαν συνέργειαν κατορθοῦται πολιτεία. Εἰ δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου οὐκ ἐν τοῖς ἐμπαθέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς τελεῖται, ἀλλ' ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ θεοσυνεργήτοις, πῶς οὐ φρίττουσι λέγειν αὐτὸ πονηρᾶς νομοθεσίας;

25 Πάλιν δὲ ἐν ἄλλοις τὸ διάπτυρον τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τοῦ πάντας σπεύδειν σωθῆναι, καὶ εἰς ὅπερ αὐτὸν ὁ σφοδρὸς ἔρωσ ἐκίνει, κατέχειν οὐκ ἔχων, τουτέστιν εἰς τὸ πάντας τῷ Χριστῷ προσαγαγεῖν «Ἡὐχόμεν ἐγὼ αὐτὸς ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα», μεγάλη κράζει τῇ φωνῇ· «ὧν αἱ διαθῆκαι καὶ αἱ νομοθεσίαι καὶ αἱ ἐπαγγελίαι καὶ αἱ λατρεῖαι», καὶ περιφανέστατα δει-

88. Ρωμ. 7, 12.

89. Ρωμ. 7, 4.

90. Ρωμ. 9, 3.

μας δόθηκε χάρις αὐτὰ νὰ τὰ κατανομάζομε πάθη). Αὐτὲς λοιπὸν οἱ σαρκικὲς ἐπιθυμίαι δὲν ἀκολουθοῦν πρόθυμα τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ σὲ πολλὰ μάχονται μὲ σφοδρότητα, ἔχοντας συναγωνιστὴ τους τὸν Πονηρό, ἂν κανεὶς δὲν φροντίσει μὲ νηφαλιότητα καὶ ἐπιμέλεια, ἀλλὰ καὶ ἀποσπώντας μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ στήσει τρόπαια ἐναντίον αὐτῶν.

14. Ἄλλὰ ἄς ἐπιστρέψῃ πάλι ὁ λόγος ἐκεῖ ἂπ' ὅπου παρέκλινε γιὰ λίγο. Γιατὶ συνδέει μὲ ὅσα προείπαμε τὰ ἐπόμενα, λέγοντας: «Ὡστε ὁ νόμος εἶναι ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δίκαια καὶ ἀγαθὴ»⁸⁸. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν εἶναι ἄλλη ἁγία καὶ ἄλλη δίκαια καὶ ἄλλη ἀγαθὴ, ἀλλὰ ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ τοῦ νόμου καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δίκαιου καὶ ἁγίου καὶ ἀγαθοῦ. Γιατὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀναβλύζει τὸ ἅγιο καὶ τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἀγαθόν, εἶναι χορηγὸς καὶ δωρητὴς αὐτῶν. Γιὰ τὸ λόγο ὅτι παραχώρησε στοὺς ἄλλους νὰ γίνουν μέτοχοι αὐτῶν, περισσότερο ἀπὸ ὅλους τὰ ἔχει αὐτὰ ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ ἔχει μετάσχει, αὐτοῦ πού μετέχει ἀπὸ ὑπερβλύζουσα ἀγαθότητα, καὶ ἐκεῖνα πού μετέσχε, ἦταν ἀποτέλεσμα ἀγαθοειδοῦς μετοχῆς. Καὶ ἄλλοῦ πάλι ὁ ἴδιος κήρυκας τῆς ἀλήθειας φωνάζει: «Γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ δίκαια ἀπαίτηση τοῦ νόμου σὲ αὐτοὺς πού δὲν περπατοῦν σύμφωνα μὲ τὴ σάρκα, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα»⁸⁹, δηλαδή σὲ ἐκείνους πού οἱ πονηρὲς πράξεις καὶ ἡ ἐπισπορὰ τοῦ Ἐχθροῦ καὶ τὰ ἁμαρτήματα δὲν ἔχουν ἰσχύ, ἀλλὰ κατορθώνεται ἡ πνευματικὴ πολιτεία, δηλαδή ὁ σύμφωνος μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ μὲ τὴ θεία βοήθεια τρόπος ζωῆς. Ἄν τώρα ἡ δίκαια ἀπαίτηση τοῦ νόμου δὲν ἐνεργεῖ στοὺς γεμάτους πάθη καὶ ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ στοὺς πνευματικὸς καὶ συνεργάτες τοῦ Θεοῦ, πῶς δὲν δοκιμάζουν φρίκη νὰ λένε, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἔργο πονηρῆς νομοθεσίας.

Σὲ ἄλλα πάλι σημεία τῆ διάπτυρη πίστη του καὶ τὴν προσπάθειά του νὰ σωθοῦν ὅλοι καὶ μὴ μπορώντας νὰ τὴ συγκρατήσῃ σ' αὐτὸ πού τὸν ὠθοῦσε ὁ σφοδρὸς ἔρωτάς του, δηλαδή νὰ ὀδηγήσῃ ὅλους στὸν Χριστό, φωνάζει μὲ φωνὴ μεγάλη: «Θὰ εὐχόμενοι νὰ εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀνάθεμα καὶ μακριὰ ἀπὸ τὸν Χριστό γιὰ χάρις τῶν ἀδελφῶν μου, τοὺς ὁποῖους ἀφοροῦν οἱ διαθηκὲς καὶ οἱ νομοθεσίαι καὶ οἱ ὑποσχέσεις καὶ οἱ λατρεῖες»⁹⁰, καὶ δείχνοντας ὀλοφάνερα ἀπὸ πού

κνύς, πόθεν ταῦτα καὶ τίνος ἤρηται προνοίας· «Ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν». Ὡστε τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ καὶ αἱ νομοθεσίαι καὶ αἱ λατρεῖαι καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, ἐν αἷς οἱ πατέρες εὐηρέστησαν Θεῷ, καὶ ἐξ ὧν 5 κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀνεβλάστησεν ὁ Χριστὸς. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ λόγον μὲν ἀδιάπτωτον τοῦ Θεοῦ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὑμνεῖ· «Οὐ γὰρ ἐκπέπτωκε», φησὶν, «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ». Περὶ δέ γε τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἡσαῦ διαλαμβάνων, «ὡς ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι», μονονουχὶ καὶ τοὺς πάλαι τῆς πλάνης 10 ὑπηρέτας ἐπιστομίζει. Φησὶ γάρ· «Μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; Μὴ γένοιτο. Τῷ γὰρ Μωσεῖ λέγει· Ἐλεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω, ὃν ἂν οἰκτείρω». Καὶ ἵνα μὴ δόξη τις ἐξ οἰκείων πόνων καὶ ἰδρώτων χωρὶς τῆς ἄνωθεν συνεργείας τὸ πᾶν ἐκτελεῖν τῶν κατορθωμάτων, συνείρει· «Ἄρα οὖν, ὃν θέλει 15 ἐλεεῖ, ὃν θέλει σκληρύνει». Τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ τοῦ ἐλέους τοῖς πρὸς αὐτὸν ὀρῶσιν ὑπάρχοντα πηγὴν, καὶ τῶν εἰς ὄφρυν ἐπηρμένων διελέγχοντα, καὶ καταβάλλοντα τὸ ἀλαξονικὸν καὶ σκληρόν τὸν αὐτὸν δὲ Θεόν, ὅς ἐστι Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλάνθρωπον καὶ ἀγαθὸν ἀνυμνῶν, καὶ 20 πειθαρχεῖν μὲν αὐτῷ πάντα, μηδένα δὲ κατέξανίστασθαι διὰ τῶν οἴκοθεν λογισμῶν τῆς ἀπορρήτου κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐπιφέρει· «Μενοῦν γε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ;».

Εἶτα τοῦτον πλάστην λαμπρῶς ἀνακράζων, καὶ οὐ πλά- 25 στην μόνον, ἀλλὰ καὶ κριτὴν αὐτέξούσιον, καὶ τοῦ διανέμειν ἐκάστω, ὃ ἂν ἢ κρίσις ἦνεγκε, δεσπότην, τὴν μὲν ὀργὴν φέρειν ἐκδιδάσκει ἐπὶ τὰ σκευὴ τὰ κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, τὸν δὲ πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ τοῖς τοῦ ἐλέους ἐπιδαψιλεύεσθαι ἀξίοις, οὗ καὶ ἡμᾶς μετόχους εὐαγγελίζεται εἶναι, ἅτε δὴ προση- 30 τοιμασμένους καὶ προκεκλημένους εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν, τοὺς πεπιστευκότας εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν

91. Ρωμ. 9, 5

92. Ὅπ. π. 6.

προέρχονται αὐτὰ καὶ ἀπὸ ποιὰ πρόνοια ἐξαρτῶνται, λέγει· «Ὁ Θεὸς ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα ἄς εἶναι εὐλογητὸς στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν»⁹³. Ὡστε εἶναι τοῦ Θεοῦ ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ οἱ νομοθεσίαι καὶ οἱ λατρεῖαι καὶ οἱ ὑποσχέσεις, στὶς ὁποῖαι οἱ πατέρες εὐαρέστησαν τὸν Θεό, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασίν του ἀναβλάστησε ὁ Χριστός. Καὶ ἄλλου πάλι ὑμνεῖ τὸν Μωσαϊκὸ νόμο ὡς λόγο τοῦ Θεοῦ ποὺ δὲν χάνει τὴν ἰσχὺ του. Γιατὶ λέγει· «Δὲν ἔχει χάσει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχὺ του»⁹⁴. Μιλώντας γιὰ τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαῦ, γιὰ τὸ ὅτι ὁ μεγαλύτερος θὰ γίνῃ ὑποτακτικὸς τοῦ μικροτέρου, ἀποστομώνει σχεδὸν καὶ τοὺς παλαιοὺς ὑπηρέτες τῆς πλάνης. Γιατὶ λέγει· «Μήπως ὑπάρχει ἀδικία στὸν Θεό; Μὴ γένοιτο! Γιατὶ λέγει στὸν Μωυσῆ· Θὰ δείξω ἔλεος σ' αὐτὸν ποὺ ἔλεῶ, καὶ θὰ δείξω τὴν εὐσπλαγχνία μου σ' αὐτὸν ποὺ θὰ εὐσπλαγχνισθῶ»⁹⁵. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς, ὅτι ἐκτελοῦν στὸ ἀκέραιο τὰ κατορθώματα μὲ δικoὺς τοὺς κόπους καὶ ἰδρωῖτες, χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, συνεχίζει· «Ἐὰν λοιπὸν ὅποιον θέλει ἔλεει καὶ ὅποιον θέλει τὸν κάνει σκληρό»⁹⁶. Τὸν ἴδιο Θεὸ ποὺ εἶναι πηγὴ ἔλεους γιὰ ὅσους στρέφουν τὰ μάτια τοὺς σ' αὐτὸν καὶ ποὺ ἐλέγχει τοὺς κυριευμένους ἀπὸ ἔπαρση καὶ περιορίζει τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴ σκληρότητα. Τὸν ἴδιο Θεό, ποὺ εἶναι Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπαινώντας τον ὡς φιλόανθρωπο καὶ ἀγαθὸ καὶ συμβουλευόντας νὰ πειθαρχοῦν σ' αὐτὸν ὅλοι καὶ νὰ μὴν ἐπαναστατεῖ κανένας μὲ τοὺς λογισμοὺς του κατὰ τῆς ἀνέκφραστης κυβένησής του, προσθέτει· «Λοιπὸν, ἀνθρώπε μου, ἐσὺ ποιὸς εἶσαι ποὺ ἀντιλέγεις στὸν Θεό;»⁹⁷.

Ἐπειτα ἀποκαλώντας αὐτὸν περίλαμπρα πλάστη, καὶ ὄχι μόνο πλάστη, ἀλλὰ καὶ κριτὴ αὐτεξούσιο καὶ κύριο νὰ ἀπονέμει στὸν καθένα αὐτὸ ποὺ ἀπαιτεῖ ἢ δικαιოსύνη, διδάσκει ὅτι ἐκδηλώνει τὴν ὀργή του στὰ σκευῆ ποὺ εἶναι φτιαγμένα γιὰ τὴν ἀπώλεια, καὶ παρέχει πλουσιοπάροχα τὸν πλοῦτο τῆς δόξας του στοὺς ἄξιους τοῦ ἔλεους του, τοῦ ὁποῖου εὐαγγελίζεται ὅτι θὰ εἴμαστε μέτοχοι καὶ ἐμεῖς, ἐπειδὴ ἔχομε προετοιμασθεῖ καὶ ἔχομε προσκληθεῖ ἀπὸ πρὶν στὴν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν, ὅσοι πιστέψαμε στὸν Κύριό μας

93. Ὁπ. π. 15.

94. Ὁπ. π. 18.

95. Ὁπ. π. 20.

Χριστόν. Ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν ἀμεταμέλητον χάριν ἀναγράφων τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἐκείνου ἦν ὁ Ἰσραηλίτης λαὸς καὶ ἡ νομοθεσία καὶ τὰ προστάγματα, καὶ ὅτι μὴ πάντες διὰ τὴν ἐνίων παράβασιν τῆς υἰοθεσίας ἐξεκλήρουξε, «φησὶν· «Μὴ ἀπώ-
5 σατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω;». Καὶ δεικνύς ἐναρ-
γῶς τίνα Θεὸν λέγει καὶ πόθεν ἡ πίστις, ὅτι τὸν λαὸν αὐτοῦ μὴ ἀπώσατο. «Καὶ γὰρ ἐγώ», φησὶν, «Ἰσραηλίτης εἰμὶ ἐκ σπέρμα-
τος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν». Ὡστε ὁ μὴ ἀπωσάμενος Παῦ-
λον, ἀλλὰ καλέσας αὐτὸν εἰς ἐκλογήν, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸν
10 Ἰσραὴλ λαὸν αὐτοῦ θέμενος, καὶ μὴ ἀπωσάμενος τοῦτον, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν τελειώσας αὐτούς.

ιε'. Πάλιν δὲ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ τὴν τε Παλαιὰν καὶ τὴν Και-
νὴν ἀνακηρύττων, καὶ ὡς ἐκ ῥίζης ἐκείνης ταύτην προελθεῖν
καὶ ἀγιότητος ἑκατέραν μετασχεῖν, οὕτω φησὶν «Εἰ δὲ ἡ ἀπαρ-
15 χὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι»·
καί· «Οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ· καί· «Εἰ ὁ
Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο» (ἔπεσε γὰρ τῶν
ἐκπειρασάντων τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πολλὰ ἄλλα μετῆλθε
πάθη τοὺς ὑπαιτίους), «μήπως ὁ αὐτὸς οὐδὲ σοῦ φείσεται»,
20 οὐκ ἄλλος μὲν ἐκείνων, ἄλλος δὲ σοῦ, ἀλλ' ὁ αὐτός. Καὶ πάλιν
«Ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν». Τίνος; Χριστοῦ, «ἐπὶ
μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν, ἐπὶ δὲ σέ χρηστότητα». Τί δ' ἂν
βούλοιντο ἡ ἀπαρχὴ καὶ τὸ φύραμα καὶ ἡ ῥίζα καὶ οἱ κλάδοι
καὶ οἱ ἀντοφυεῖς καὶ οἱ δι' ἐγκεντρίσεως, εἰ μὴ τὴν ἀλληλου-
25 χίαν καὶ συγγένειαν, καὶ ὅτι τοῦ αὐτοῦ νομοθέτου, φωναῖς δη-
λοῦσιν ἐναργεστάταις; Φησὶ δὲ πάλιν περὶ τῶν οὕπω τῇ πίστει
Χριστοῦ προσδεδραμηκότων Ἰσραηλιτῶν· «Κατὰ μὲν τὸ
Εὐαγγέλιον ἐχθροὶ δι' ὑμᾶς, κατὰ δὲ ἐκλογήν ἀγαπητοὶ διὰ
τοὺς πατέρας». Ὅθεν δηλῶν ὅτι ἀγαπητοί, τὸ ἀμεταμέλητον
30 τῶν χαρισμάτων καὶ τὴν κλήσιν παράγει τοῦ Θεοῦ. «Ἀμε-

96. Ρωμ. 11, 1.

98. Ὅπ. π. 16.

97. Ὅπ. π.

99. Ὅπ. π. 18.

Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σὲ ἄλλο σημεῖο περιγράφοντας ὅτι εἶναι ἀμετάκλητη ἡ χάρις τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἐκείνου ἦταν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καὶ ἡ νομοθεσία καὶ τὰ προστάγματα, καὶ ὅτι δὲν ἀποκήρυξε ὅλους ἀπὸ τὴν υἰοθεσία ἕξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ νόμου μερικῶν, λέγει· «Μὴπως ὁ Θεὸς ἀπέρριψε τὸν λαὸν του, τὸν ὁποῖο γνώριζε ἀπὸ πρῶτα;»⁶. Καὶ δείχνοντας καθαρὰ ποιὸν Θεὸ ἐννοεῖ καὶ πῶς προῆλθε ἡ πίστις, ὅτι δὲν ἀπέρριψε τὸν λαὸν του, λέγει· «Καὶ ἐγὼ εἶμαι Ἰσραηλίτης, σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Βενιαμίν»⁷. Ὡστε, αὐτὸς ποὺ δὲν ἀπέρριψε τὸν Παῦλο, ἀλλὰ τὸν κάλεσε μὲ προσωπικὴ ἐκλογή, αὐτὸς εἶναι ποὺ καὶ τοὺς Ἰσραηλίτες τοὺς ἔκανε λαὸν του, καὶ δὲν τοὺς ἀπώθησε, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστιν στὸν Χριστὸ τοὺς ὁδήγησε στὴν τελείωσή τους.

15. Διακηρύττοντας πάλι ὅτι εἶναι τοῦ ἐνὸς Θεοῦ καὶ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, καὶ ὅτι ἀπὸ ἐκείνη τὴν πρώτη σὰν ἀπὸ ρίζα προῆλθε ἡ δευτέρα καὶ ὅτι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη μετέχουν ἀγιότητος, λέγει τὰ ἐξῆς· «Ἐάν ὅμως εἶναι ἅγιο τὸ προζύμι, εἶναι καὶ ἡ ζύμη, καὶ ἂν εἶναι ἅγια ἡ ρίζα, εἶναι καὶ τὰ κλαδιά»⁸, καὶ, «Δὲν βαστάς ἐσὺ τὴν ρίζα, ἀλλὰ ἡ ρίζα ἐσένα»⁹, καὶ, «Ἐάν ὁ Θεὸς δὲν λυπήθηκε τὰ φυσικὰ κλαδιά» (ἀφοῦ ἔπεσαν τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐκείνων ποὺ τὸν πείραξαν στὴν ἔρημο, καὶ πολλὰ ἄλλα δεινὰ βρῆκαν τοὺς ἐνόχους) «μήπως αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν λυπηθεῖ οὔτε ἐσένα»¹, ὄχι ἄλλος Θεὸς ἐκείνον, καὶ ἄλλος ἐσένα, ἀλλὰ ὁ ἴδιος. Καὶ πάλι· «Πρόσεχε καλωσύνη καὶ σκληρότητα». Τίνος, Τοῦ Χριστοῦ, «γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν σκληρότητα, ἐνῶ γιὰ σένα καλωσύνη»². Τί θὰ ἤθελαν τὸ προζύμι καὶ ἡ ζύμη καὶ ἡ ρίζα καὶ τὰ κλαδιά, τόσο τὰ αὐτοφυῆ, ὅσο καὶ τὰ προερχόμενα ἀπὸ ἐμβόλια, ἂν δὲν δηλώνουν μὲ ὀλοκάθαρους λόγους τὴν ἀλληλουχία καὶ τὴν συγγένεια καὶ ὅτι εἶναι τοῦ ἴδιου νομοθέτη; Λέγει λοιπὸν πάλι γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ δὲν προσηλθάν ἀκόμα στὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ· «Σὲ σχέση πρὸς τὸ Εὐαγγέλιο βέβαια εἶναι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ γιὰ χάρις σας, σὲ σχέση ὅμως πρὸς τὴν ἐκλογήν τους ἀπὸ τὸν Θεὸν εἶναι ἀγαπητοὶ σ' αὐτὸν χάρις στοὺς πατέρες τους»³. Γι' αὐτό, θέλοντας νὰ δηλώσει ὅτι εἶναι ἀγαπητοί, ἀναφέρει ὅτι εἶναι ἀμετάκλητα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήσις ἐκ μέρους τοῦ

1. Ὁπ. π. 21.

2. Ὁπ. π. 22.

3. Ὁπ. π. 28.

ταμέλητα γάρ», φησί, «τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ», καί: «Ὅσα προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη». Διατί; «Ἴνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν Γραφῶν», ἃ ἔστιν ἡ Παλαιά, «τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν».

5 Εἶτα τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως Θεὸν ἀνακηρύττων τὸν ἀληθινὸν Θεὸν (οὐ γὰρ ἂν εἶη Θεὸς παρακλήσεως καὶ ὑπομονῆς, οὐδ' ἂν πλέον ἐκμανοῖεν οἱ τοῦ Πονηροῦ θεράποντες, ὁ Ἐχθρός), «Ὁ δὲ Θεός», φησί, «τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δῶν ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις, κατὰ
10 Χριστὸν Ἰησοῦν, ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζητε τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, ἀλλὰ τὸν προκαταγγείλαντα μὲν τὴν ἔλευσιν τοῦ Υἱοῦ, παρασχόντα δὲ τὰς Γραφὰς, καλέσαντα δὲ εἰς τὴν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ πίστιν, τὸν τῆς παρακλήσεως καὶ ὑπομονῆς Θεόν, τὸν
15 τῆς ὁμοφροσύνης δοτῆρα, οὗ εἰς δόξαν προσέλαβεν ἡμᾶς ὁ Χριστός, διάκονος γεγεννημένος τῆς περιτομῆς. Ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν φησὶν «Περιτετμημένος τις ἐκλήθη; Μὴ ἐπισπάσθω. Ἐν ἀκροβυστία τις ἐκλήθη; Μὴ περιτεμνέσθω ἢ περιτομὴ οὐδὲν ἔστι, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδὲν ἔστιν». Εἶτα πρόσχες! ἀλλὰ «τή-
20 ρησις ἐντολῶν Θεοῦ». Οὐ θεῶν. Τῶν δὲ ἐντολῶν ἡ μὲν ἐκέλευσε περιτέμνεσθαι, ἡ δὲ μὴ, ὧν ἐκάτερον ἀνεῖπε τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐχὶ θεῶν. Ὡστε εἷς Θεὸς ὁ ἀληθινὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ καὶ τὴν περιτομὴν διὰ τοῦ Ἀβραάμ εἰς μυστηρίου τελείωσιν χρόνοις ὠρισμένοις δούς,
25 καὶ τοὺς ἐν ἀκροβυστία διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ προσειληφώς.

15. Ἐτέρωθι δὲ λέγει: «Δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο» (ποῖον ἢ τὸ ἡμέτερον σῶμα;) «ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν», φησί, «καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν». Καὶ πῶς ἔστιν ἀγαθοῦ Θεοῦ, εἰ πλάσμα ἦν τὸ σῶμα τοῦ Πονηροῦ, ἐκ φθαρτοῦ μὲν
30 ἀφθαρτον, ἐκ δὲ θνητοῦ ἀθάνατον αὐτὸ μετασκευάσαι; Ὡστε

4. Ρωμ. 11, 29.

6. Ὅπ. π. 5-6.

5. Ρωμ. 15, 4.

7. Α' Κορ. 7, 18-19.

Θεοῦ. Γιατί λέγει· «Εἶναι ἀμετάκλητα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήση τοῦ Θεοῦ»⁴. Καί, «Ὅσα ἔχουν γραφεῖ, γράφτηκαν γιὰ τὴ διδασκαλία τὴ δική μας»⁵. Γιατί; «Γιὰ νὰ διατηροῦμε τὴν ἐλπίδα μας μετὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν παρηγορία πού δίνουν οἱ Γραφές»⁵, πού εἶναι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

Ἐπειτα ἀνακηρύσσοντας Θεὸ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρηγοριᾶς τὸν ἀληθινὸ Θεὸ (γιατὶ δὲν θὰ ἦταν Θεὸς παρηγοριᾶς καὶ ὑπομονῆς ὁ Ἐχθρὸς οὔτε καὶ ἂν γίνονταν περισσότερο μανιακοὶ οἱ ὑπηρέτες τοῦ Πονηροῦ), λέγει· «Ὁ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρηγοριᾶς εἶθε νὰ δώσει νὰ ἔχετε ὁμοφροσύνη μετὰ σὺς σύμφωνα μετὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὥστε μετὰ μιὰ ψυχὴ καὶ ἓνα στόμα νὰ δοξάζετε τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶. Ὅχι ἄλλον καὶ ἄλλον Θεό, ἀλλὰ ἐκεῖνον πού προανήγγειλε τὴν ἔλευση τοῦ Υἱοῦ, αὐτὸν πού ἔδωσε τὶς Γραφές καὶ κάλεσε στὴν πίστη τοῦ Υἱοῦ του, τὸν Θεὸ τῆς παρηγοριᾶς καὶ τῆς ὑπομονῆς, τὸν δωρητὴ τῆς ὁμοφροσύνης, πρὸς δόξα τοῦ ὁποίου μᾶς προσέλαβε ὁ Χριστὸς ἀφοῦ ἔγινε καὶ διάκονος τῆς περιτομῆς. Ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Κλήθηκε στὴ χάρις κάποιος περιτμημένος, Ἄς μὴν θέλει νὰ ἐξαλείψει τὰ σημάδια τῆς περιτομῆς του· κλήθηκε κάποιος ἀπερίτμητος, νὰ μὴν περιτέμνεται. Ἡ περιτομὴ δὲν εἶναι τίποτε, ὅπως καὶ ἡ μὴ περιτομὴ δὲν εἶναι τίποτα»⁷. Πρόσεξε ὁμως τὴ συνέχεια· «Ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ»⁸, ὄχι τῶν θεῶν. Ἀπὸ τὶς ἐντολές ἡ μία πρόσταξε νὰ γίνεται περιτομή, ἡ ἄλλη ὄχι, καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἐντολὴ εἶπε ὅτι εἶναι τοῦ ἴδιου Θεοῦ, ἀλλὰ ὄχι θεῶν. Ὡστε ἓνας εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν περιτομὴ ἔδωσε σὲ ὀρισμένους καιροὺς μέσω τοῦ Ἀβραάμ γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ μυστηρίου, καὶ τοὺς ἀπερίτμητους προσέλαβε μέσω τοῦ Υἱοῦ του.

16. Σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει· «Πρέπει αὐτὸ τὸ φθαρτὸ» (ποιοῦ ἄλλο, παρὰ τὸ σῶμα τὸ δικό μας,) «νὰ ντυθεῖ τὴν ἀφθαρσία, καὶ αὐτὸ τὸ θνητὸ νὰ ντυθεῖ τὴν ἀθανασία»⁹. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἂν τὸ σῶμα ἦταν πλάσμα τοῦ Πονηροῦ, νὰ μετασκευάσει αὐτὸ ἀπὸ φθαρτὸ σὲ ἀφθαρτὸ καὶ ἀπὸ θνητὸ σὲ ἀθάνατο; Γιατί,

8. Ὅπ. π. 19

9. Α' Κορ. 15, 53.

γάρ τὸ πονηρὸν σῶμα καὶ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ ἐκ θνητοῦ μὲν εἰς ἀθανασίαν, εἰς ἀφθαρσίαν δὲ ἐκ φθαροῦ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ μεταποιηθῆ Θεοῦ, οὐ μόνον οὐκ ἀληθεύσει ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος, ὅτι «Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῆκος», καὶ ὅτι ἐπὶ 5 τέλει τῶν αἰώνων πάντων ἐκπεσεῖται, καὶ ὧν ὅπως δήποτε ἦρχεν ὁ Ἐχθρός, οἷα προσκειμένων αὐτοῦ τοῖς ἔργοις τοῦ Πονηροῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάπαλιν τηνικαῦτα τὸ κράτος ἀναμφήριστόν τε καὶ ἀδιάδοχον σχήσει, τοῦ θνητοῦ καὶ φθαροῦ πλάσματος αὐτοῦ εἰς ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν ἀνηγμένου.

10 Ὅρα δέ μοι κἀντεῦθεν τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας Παύλου, ἦν, ὡς ἔοικεν, ἀρθείς ἕως τοῦ τρίτου οὐρανοῦ, ἐμνήθη, ὅπως διαφορὰν μὲν τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς εἰσάγει. Προβλέπων δὲ τὴν ἀποστασίαν καὶ πᾶσαν αὐτῆς ἐκκόπτων ματαιολογίαν, εὐθύς πάλιν ταῦτα συνεπιφέρει. Λέγει μὲν γάρ, ὥστε, «Εἴ τις ἐν 15 Χριστῷ, καινὴ κτίσις», ἀνακαινίξεσθε· «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά».

Ἄλλ' ὄρα τὸ δραστήριον καὶ σοφὸν καὶ περιδέξιον τοῦ ἀνδρός. «Τὰ δὲ πάντα», φησί, καὶ ἡ Νέα δηλονότι καὶ ἡ Παλαιά, ἐκ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ, διὰ τοῦ 20 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Οὐκοῦν καὶ τῶν παρελθόντων καὶ τῶν παρόντων ὁ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀγαθὸς Πατήρ, αὐτὸς ἦν καὶ δοτῆρ, καὶ προνοητῆς καὶ δημιουργός. Πῶς δ' ἂν εἶη πλάσμα τὸ σῶμα τοῦ Ἐχθροῦ, τοῦ αὐτοῦ πνευματοφόρου ῥήτορος, τὴν Ἡσαΐου προφητείαν οἰκειουμένου καὶ λέγοντος «Ἔμεῖς ναὸς γὰρ Θεοῦ ἐστε ζῶντος καθὼς εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός»; Εἰ οὖν Χριστοῦ μὲν ἡμεῖς ναὸς, ὡς Παῦλος βοᾷ, μάρτυρα τὸν Ἡσαΐαν προῖστάς, καὶ οὐκ ἄλλος ἦν Θεός ὁ ἐν Ἡσαΐα λαλήσας, ἀλλ' 30 αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, οὐ ναὸν ἡμᾶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος οἶδε

10. Α' Κορ. 15, 54.

11. Β' Κορ. 5, 17.

ὅταν τὸ πονηρὸ σῶμα καὶ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ μεταποιηθεῖ ἀπὸ θνηστὸ στὴν ἀθανασία καὶ ἀπὸ φθαρτὸ στὴν ἀφθαρσία ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεό, ὅχι μόνο δὲν θὰ ἀληθεύσει ὁ λόγος ποῦ ἔχει γραφεῖ, ὅτι «Καταβροχθίσθηκε ὁ θάνατος καὶ ὑπέστη ὀλοκληρωτικὴ νίκη»¹⁰ καὶ ὅτι στὸ τέλος ὅλων τῶν αἰώνων θὰ κατασυντριβεῖ κυριολεκτικὰ καὶ θὰ ἐκλείψει ἀπὸ ἐκείνους στοὺς ὁποίους ὀπωσδήποτε κυριαρχοῦσε ὁ Πονηρός, ἐπειδὴ ἦταν κατάλληλοι γιὰ τὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο, τότε θὰ ἔχει ἀδιαφιλονείκητο καὶ χωρὶς διάδοχο τὸ κράτος του, ὅταν τὸ θνητὸ καὶ φθαρτὸ πλάσμα του μεταποιηθεῖ σὲ ἀθάνατο καὶ ἀφθαρτο. Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ καὶ ἐδῶ τὸν πλοῦτο τῆς σοφίας τοῦ Παύλου, τὴν ὁποία, ὅπως φαίνεται, ὅταν ἀνέβηκε στὸν τρίτο οὐρανὸ διδάχθηκε πῶς νὰ ἐκθέσει τὴ διαφορὰ τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Προβλέποντας ὅμως τὴν ἀποστασία καὶ ἀπορρίπτοντας ὅλη τὴ μάταια πολυλογία τῆς, ἀμέσως πάλι προσθέτει τὰ ἑξῆς. Γιατὶ λέγει: «Ὡστε, ἂν κάποιος εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Χριστό, αὐτὸς εἶναι καινούργια δημιουργία» δηλαδὴ ἀνακαινίζεται: «τὰ ἀρχαῖα πέρασαν, νὰ ὅλα ἔγιναν καινούργια»¹¹.

Πρόσεχε ὅμως τὴν ὀξύνοια καὶ τὴ σοφία καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ Παύλου. Γιατὶ λέγει: «Τὰ πάντα», καὶ ἡ Νέα δηλαδὴ καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, «προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ ποῦ μᾶς συμφιλίωσε μαζί του μέσω τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹². Ἐπομένως καὶ τῶν περασμένων καὶ τῶν παρόντων ὁ ἀγαθὸς Πατέρας τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ αὐτὸς ἦταν καὶ εἶναι καὶ δωρητὴς καὶ προνοητὴς καὶ δημιουργός. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ σῶμα πλάσμα τοῦ Ἐχθροῦ, ὅταν ὁ ἴδιος πνευματοφόρος κήρυκας, οἰκειοποιούμενος τὴν προφητεία τοῦ Ἡσαΐα λέγει, «Γιατὶ σεῖς εἶστε ναὸς τοῦ Θεοῦ ποῦ ζεῖ, ὅπως εἶπε ὁ Θεός: "Ὅτι θὰ κατοικήσω καὶ θὰ περιπατήσω ἀνάμεσά τους, καὶ θὰ εἶμαι Θεὸς αὐτῶν καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι λαός μου»¹³; Ἄν λοιπὸν ἐμεῖς εἴμαστε ναὸς τοῦ Χριστοῦ, ὅπως φωνάζει ὁ Παῦλος φέροντας μάρτυρα τὸν Ἡσαΐα, καὶ δὲν ἦταν ἄλλος ὁ Θεὸς ποῦ μίλησε στὸν Ἡσαΐα, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ θεσπέσιος Παῦλος γνωρίζει καὶ μᾶς ἀποκαλεῖ ναὸ του,

12. Ὡπ. π. 18.

13. Β'. Κορ. 6, 16.

καὶ ἀποκαλεῖ, ποῦ τὸ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ, ποῦ δὲ ἡ διπλῆ
καὶ ἀντικειμένη ἀρχή;

ιζ. Ἔτι δὲ ἀνακαλύπτων τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος, καὶ
καθαροὺς ἡμᾶς καὶ ἀφωρισμένους παραγγέλλων εἶναι τῶν
5 ἀκαθάρτων, ὡς «ἂν εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας», ἐπάγει καὶ τὸν
ἐπαγγειλάμενον ταῦτα, ὅτι Κύριός ἐστι παντοκράτωρ, συνδια-
πλέκει δὲ καὶ πρὸς τίνας αἱ ἐπαγγελίαι, ὅτι διὰ τῶν πατέρων
πρὸς ἡμᾶς ἐπιφέρει γάρ· «Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας,
ἀγαπητοί, καθарίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντός μολυσμοῦ σαρ-
10 κὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ». Ὡστε ἡμεῖς μὲν ἐπηγγέμεθα ταῦτα, ἀρξαμένης τῆς ἐπαγγε-
λίας ἀπὸ τῶν πατέρων. Καὶ οὐπὲρ ἐκεῖνος ὁ λαὸς Θεοῦ, τοῦ
αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς καὶ ὡς τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ οἱ καθαροὶ ναὸς τοῦ
Θεοῦ, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῇ Νέᾳ καθαροὶ ναὸς τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ.
15 Κτίστην δὲ πάντων πάλιν πολλάκις ὁ αὐτὸς τῆς ἀληθείας διαγ-
γέλλων κήρυξ, τὸν τε Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν αὐτοῦ Υἱὸν οὐδὲν ἧττον καταγ-
γέλλει, καὶ ἐν οἷς ὑμνεῖ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ, καὶ τοῦ
καταπιστευθέντος μυστηρίου τὴν δύναμιν. Εἰπὼν γάρ, ὡς
20 «Ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη ἐν τοῖς
ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χρι-
στοῦ καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ
ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ», αὐτίκα συν-
άπτει· «τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ», ὥστε πάν-
25 των μὲν κτίστης ὁ Πατήρ, πάντων δὲ κτίστης ὁ Υἱός. Κοινὸν
γάρ καὶ ἀδιάφορον ὥσπερ ἡ φύσις, καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ βασι-
λεῖα, καὶ ἡ δημιουργία τῶν ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων
καὶ ἡ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι προαγωγή καὶ οὐσίωσις. Καὶ
μετ' ὀλίγον «Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν
30 Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ
ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται».

«Πᾶσα πατριὰ», φησὶν, οὐχὶ τίς μὲν, τίς δ' οὐ, οὐδὲ πᾶσα ἡ
οὐράνιος μόνη, ἀλλὰ καὶ οὐράνιον εἴπης, καὶ ἐπίγειον, καὶ

ποῦ εἶναι τὸ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ; Καὶ ποῦ εἶναι ἡ διπλῆ ἀντιμαχόμενη ἀρχή;

17. Καὶ ἀκόμα ἀποκαλύπτοντας τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας καὶ παραγγέλλοντάς μας νὰ εἴμαστε καθαροὶ καὶ χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἀκάθαρτους, σὰν «σὲ υἱοὺς καὶ θυγατέρες»¹⁴, ἀναφέρει καὶ αὐτὸν ποὺ τὰ παραγγέλλει αὐτά, ὅτι εἶναι ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ, καὶ παράλληλα λέγει καὶ σὲ ποιούς γίνονται οἱ ὑποσχέσεις· ὅτι γίνονται μέσω τῶν πατέρων μας σ' ἐμᾶς· γιατί προσθέτει· «Ἐχοντας λοιπόν, ἀγαπητοί, αὐτὲς τὶς ὑποσχέσεις, ἃς καθάρισουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε μολυσμὸ τῆς σάρκας καὶ τοῦ πνεύματος, ἐπιτελώνοντας τὴν ἀγιωσύνη μὲ φόβο Θεοῦ»¹⁵. «Ὡστε ἐμεῖς ἔχομε λάβει αὐτὲς τὶς παραγγελίες ποὺ ἄρχισαν ἀπὸ τοὺς πατέρες μας, καὶ ὅποιου Θεοῦ ἦταν ὁ λαὸς ἐκεῖνος, τοῦ ἴδιου εἴμαστε καὶ ἐμεῖς, καὶ ὅπως στὴν Παλαιὰ Διαθήκη οἱ καθαροὶ ἦταν ναὸς τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ οἱ καθαροὶ τῆς Νέας εἶναι ναὸς τοῦ ἴδιου Θεοῦ. Καὶ πάλι κηρύττοντάς τον πολλές φορές ὁ ἴδιος κήρυκας τῆς ἀλήθειας κτίστη τῶν πάντων, κηρύττει ἐξίσου καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἀληθινὸ Υἱὸ του, καὶ μὲ ὅσα ἐξυμνεῖ τὴ χάρη ποὺ δόθηκε σ' αὐτὸν καὶ τὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου ποὺ τοῦ ἀνατέθηκε. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «Σ' ἐμένα τὸν πιὸ ἐλάχιστο ἀπὸ ὅλους δόθηκε αὐτὴ ἡ χάρη νὰ κηρύξω τὸ Εὐαγγέλιο σὰ ἐθνη, τὸν ἀνεξιχνίαστο πλοῦτο τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ φωτίσω ὅλους, γνωρίζοντάς τους, ποῖα εἶναι ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου ποὺ ἔμεινε κρυμμένο ἀπὸ αἰῶνες μέσα στὸ Θεό», ἀμέσως προσθέτει· «ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὰ πάντα μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹⁶. «Ὡστε ὅλων κτίστης εἶναι ὁ Πατέρας καὶ ὅλων κτίστης ὁ Υἱός. Γιατί εἶναι κοινὸ καὶ χωρὶς καμμιά διαφορά, ὅπως ἡ φύση, ἔτσι καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δημιουργία ὅλων τῶν ὄρατῶν καὶ τῶν ἀόρατων καὶ ἡ δημιουργία καὶ ἡ ὑπαρξη ἀπὸ τὸ μηδὲν στὸ εἶναι. Καὶ λίγο πιὸ κάτω λέγει· «Γι' αὐτὸ γονατίζω στὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο παίρνει τὸ ὄνομά της κάθε γενεὰ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ»¹⁷.

«Κάθε γενεά», λέγει, ὄχι κάποια ναὶ καὶ κάποια ἄλλη ὄχι, οὔτε μόνο ὅλη ἡ οὐράνια, ἀλλὰ εἴτε πεῖς οὐράνια, εἴτε ἐπίγεια, εἴτε μέρος,

14. Β' Κορ. 6, 18.

15. Β' Κορ. 7, 1.

16. Ἐφ. 3, 8-9.

17. Ὅπ. π. 14.

μέρος, τούτων ἀπάντων ἐστὶ δημιουργὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐξ αὐτοῦ γὰρ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὡς ἀνακηρύττει λαμπρῶς ὁ τῶν ἀπορρήτων καὶ θεατῆς καὶ διδάσκαλος, ὀνομάζεται. Καὶ ἐν ἄλλοις 5 δὲ τὰ αὐτὰ θεολογῶν, «Εἷς Κύριος», φησί, «μία πίστις, ἐν βάπτισμα, εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν». Ἀδιάστατον δὲ καὶ ἀμέριστον, ὥσπερ τὴν φύσιν καὶ τὸ θέλημα, οὕτω καὶ τὴν δημιουργίαν καὶ τὸ κράτος εἰδῶς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ 10 τοῦ Σωτῆρος πεπαρορησιασμένη κράζει φωνῇ. «Ἐν αὐτῷ», γάρ φησι, «ἐκτίσθη τὰ πάντα». Πρόσεχε· «Τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς».

Καὶ ἵνα μὴ ἡ μαρία λήρους ἄλλους ταῖς ἱεραῖς φωναῖς ὑποβάλλῃ, ἔτι κατὰ συνέχειαν ἐπεξηγεῖται, τίνα εἰσὶ τὰ ἐν τοῖς οὐ- 15 ρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ ταῦτα πάντα ἐν αὐτῷ φησι ἐκτίσθαι, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν. Πῶς οὖν ἡ ἀποστατικὴ λύσσα τῶν μὲν ὄρατῶν ἄλλον πράττει ποιητήν, ἄλλον δὲ τῶν ἀοράτων; Εἰ γὰρ πάντα διὰ Χριστοῦ καὶ εἰς Χριστὸν ἐκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, 20 καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, ποῦ ἡ δημιουργία τοῦ Ἐχθροῦ; Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Ἀγαθὸς προάγει, προάγων δὲ συνέχει, συνέχων δὲ καὶ τῆς διαμονῆς προνοεῖται. Ἐκ ποίας ἄλλης ἐνεργείας δώσουσι τῶν τοῦ Θεοῦ δημιουργημάτων τὴν ἐξουσίαν τῷ Ἐχθρῷ, εἰ μὴ ἄρα δι' αὐτῶν, ἐν ᾧ τε πληρωταὶ τῶν θε- 25 λημάτων εἰσὶ τοῦ Ἐχθροῦ, καὶ ἐν ᾧ μὴ πεφρίκασι θεομαχεῖν; Οὗτοι γὰρ κατὰ τοῦ κοινουῦ Δεσπότη καὶ πλάστου στόμα πλατύναντες δύσφημον, καὶ κατὰ τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ ἐπανιστάμενοι κυριότητος, καὶ τοῖς ἐκτόποις πάθειν ὑποκατακλίναντες ἑαυτούς, ἐξ ὧν τε θεομαχοῦσι καὶ ἐξ ὧν δρῶσι τὰ 30 ἄθεσμα, ἑαυτούς ὑπέφηναν ὡς ἀληθῶς δημιουργήματα καὶ δούλους τοῦ Ἐχθροῦ. Ὡ γὰρ τις ἠττηται, τούτω καὶ δεδούλωται

ὅλων αὐτῶν δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ· γιατί ἀπὸ αὐτὸν παίρνει τὸ ὄνομά της κάθε γενεὰ στὸν οὐρανὸ καὶ τῆ γῆ, ὅπως κηρύττει μεγαλόφωνα ὁ θεοπῆς καὶ διδάσκαλος τῶν ἀπορρητῶν. Καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις μιλώντας γιὰ τὸν Θεὸ λέγει· «Ἕνας Κύριος, μία πίστη, ἓνα βάπτισμα, ἓνας Θεὸς καὶ Πατέρας ὅλων, αὐτὸς ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ διέρχεται μέσα ἀπὸ ὅλα καὶ ὑπάρχει μέσα σὲ ὅλους μας»¹⁸. Καὶ ὅπως λέγει ὅτι εἶναι ἀχώριστος καὶ ἀδιαίρετος ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ στὸ θέλημα, ἔστι γνωρίζοντας καὶ τῆ δημιουργία καὶ τὸ κράτος τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὰ ἴδια κηρύττει καὶ γιὰ τὸν Σωτῆρα μὲ θαρραλέα φωνή· γιατί λέγει· «Μὲ αὐτὸν δημιουργήθηκαν τὰ πάντα»¹⁹. Πρόσεχε· «Τὰ πάντα, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια»²⁰.

Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀναμίξει ἡ μανία ἄλλες φλυαρίες στοὺς ἱεροὺς λόγους, ἐπεξηγεῖ στὴ συνέχεια ποιὰ εἶναι τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, ὅτι εἶναι τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ λέγει ὅλα αὐτὰ κτίσθηκαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ σὲ αὐτὸν ὀφείλουν τὸ εἶναι τους. Πῶς λοιπὸν οἱ λυσσαλέοι ἀποστάτες θεωροῦν ἄλλον δημιουργὸ τῶν ὄρατῶν καὶ ἄλλον τῶν ἀοράτων; Γιατί, ἂν ὅλα δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ γιὰ τὸν Χριστό, καὶ αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα, καὶ τὰ πάντα ἔλαβαν τὴν ὑπαρξή τους ἀπὸ αὐτὸν, ποῦ εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ Ἐχθροῦ; Ὁ ἴδιος ὁ Ἀγαθὸς Θεὸς καὶ δημιουργεῖ καὶ δημιουργώντας συγκρατεῖ τὰ ὄντα καὶ συγκρατώντας τα προνοεῖ καὶ γιὰ τὴ διαμονή τους. Ἀπὸ ποιὰ ἄλλη ἐνέργεια θὰ δώσουν στὸν Ἐχθρὸ τὴν ἐξουσία ἐπάνω σὲ ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἂν ὄχι ἀπὸ αὐτὰ, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι ἐκπληρωτὲς τῶν θελημάτων τοῦ Ἐχθροῦ, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν νοιώθουν φρίκη νὰ μάχονται τὸν Θεό; Γιατί αὐτοὶ ἀνοίγοντας στόμα δυσφημίας ἐναντίον τοῦ κοινοῦ Κυρίου καὶ Πλάστη, καὶ ἐπαναστατώντας κατὰ τῆς δημιουργικῆς του ἐξουσίας καὶ ὑποτάσσοντας τὸν ἑαυτὸ τους στὰ ἄτοπα πάθη, ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀντιμαχία πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὴ διάπραξη τῶν ἄνομων ἔργων τους ἔδειξαν ὅτι εἶναι ἀληθινὰ δημιουργήματα καὶ δούλοι τοῦ ἐχθροῦ. Γιατί, «ἀπὸ ὅποιον κανεὶς ἔχει νικηθεῖ, σ' αὐτὸν γίνεται καὶ δούλος»²¹.

21. Α' Πέτρ. 2, 19.

Ἄλλ' ὥσπερ ἐκόντες πρὸς τὰ πάθη κατασυρόμενοι, καὶ
 κατὰ τοῦτο τῆς δημιουργικῆς Προνοίας καὶ τῆς πρὸς τὸν ἀλη-
 θινὸν πλάστην οἰκειώσεως διαπίπτομεν, τὸν Πονηρὸν δὲ
 δεσπότην ἐαυτοῖς ἐπεισάγομεν, καὶ τὴν γλῶσσαν ὀξύνειν κατὰ
 5 τοῦ εὐεργέτου καὶ πλάστου ὑπὸ τοῦ Πολεμίου ἀναπειθόμεθα,
 οὕτως ἂν τῶν παθῶν τὸ σκότος ἐκφύγωμεν, καὶ τὴν τε ψυχὴν
 καὶ τὸ σῶμα Θεοῦ δημιουργήματα ἐπιγνῶναι θελήσωμεν, αὐ-
 τήκα μὲν ἐλαύνομεν τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος τὸν Ἐχθρόν, καὶ
 ὀφθαλμοῖς ὀρῶμεν κεκαθαρόμενοι μηδεμίαν ἔχοντα καθ' ἡμῶν
 10 μῆτε ἰσχύν, μῆτε κυριότητα, ἀλλὰ συμπατούμενον καὶ διαγε-
 λώμενον ὑφ' ἡμῶν αὐτόν τε καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν.
 «Ἐπὶ ἀσπίδα», γάρ φησι, «καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσει καὶ κατα-
 πατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα». Ἔως δ' ἂν ταῖς ψυχοφθόροις
 ἡδοναῖς ἰλυσπώμεθα, καὶ ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν πρὸς ἃς ἡμᾶς ὁ
 15 Ἐχθρὸς συνωθεῖ, πορευώμεθα, καὶ τέμνωμεν τῇ γλώσσει καὶ τῷ
 βίῳ, καὶ διχάζωμεν εἰς μαχομένας μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐνὸς
 Θεοῦ ἡμῶν τὴν φύσιν καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ τῆς δημιουρ-
 γίας ἀξίωμα, οὐμενοῦν οὐκ ἂν ἡμῶν οὐδενὶ γένοιτο τῆς ὑπε-
 ξουσιότητος καὶ τυραννίδος ἐλευθερωθῆναι τοῦ Ἐχθροῦ, καὶ
 20 πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν καὶ πλάστην καὶ τὸ φῶς τῆς εἰς
 αὐτὸν εὐσεβείας ἐναυγασθῆναι. Διὰ γὰρ τοῦ σχίσει τὴν μίαν
 ἀρχὴν καὶ ταύτης ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπορρηξαι, καὶ τὸν μὲν ἀλη-
 θινὸν ποιητὴν καὶ Δεσπότην ἀθετῆσαι, μεγάλην καθ' ἡμῶν
 λαμβάνων τὴν ἀρχὴν ὁ Ἐχθρὸς, πείθει τότε μετὰ πολλῆς τῆς
 25 ἐξουσίας, οὗς ἤδη ἔλαβεν ὑποκύνψαντας αὐτοῦ ταῖς ὁρμαῖς, καὶ
 ποιητὴν καὶ Δεσπότην αὐτὸν ἀνομολογεῖν. Καὶ τί ἂν εἴη τού-
 του ἀθλιώτερον, καταλιπόντες τὸν Δημιουργόν, προέλθωμεν
 τῷ Ἐχθρῷ, καὶ τὸν Σωτῆρα φυγόντας, τῷ φθοροποιῷ προσ-
 δραμεῖν, καὶ τὸν παρέχοντα μὲν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν
 30 ὑπεριδεῖν, τῷ δὲ πρὸς τὴν ἡτοκμασμένην αὐτῷ κόλασιν ἔλκοντι
 σπουδαίως κατακολουθεῖν, καὶ εἰς τὴν γέενναν τοῦ ἀτελευτή-
 του πυρὸς τῷ ἀπατεῶνι τοὺς ἀπατηθέντας συγκαταδικάζε-
 σθαι;

Ἄλλά, ὅπως μὲ τῆ θέλησή μας παρασυρόμαστε στὰ πάθη καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ στερούμαστε τὴν Πρόνοια τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τὴν οἰκείωσή μας πρὸς τὸν ἀληθινὸ μας Πλάστη, καὶ στὴ θέση του βάζομε κύριό μας τὸν Πονηρὸ καὶ πειθόμαστε ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ νὰ ἀκονίζομε τὴ γλῶσσα μας ἐναντίον τοῦ Εὐεργέτη καὶ Πλάστη μας, ἔτσι ἂν ἀποφύγομε τὸ σκότος τῶν παθῶν καὶ θελήσομε νὰ ἀναγνωρίσομε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀμέσως διώχνομε τὸν Ἐχθρὸ ἀπὸ τὴν τυραννικὴ του ἔξουσία ἐπάνω μας, καὶ βλέπομε μὲ καθαρὰ μάτια, ὅτι δὲν ἔχει καμμιά ἰσχύ ἐναντίον μας οὔτε κυριότητα, ἀλλὰ καταντᾶ νὰ καταπατεῖται καὶ νὰ γελοιοποιεῖται ἀπὸ ἐμᾶς αὐτὸς καὶ ὅλη τὴ δύναμή του. Γιατὶ λέγει: «Θὰ βαδίσεις πάνω στὴν ἀσπίδα καὶ τὸν βασιλίσκο, καὶ θὰ καταπατήσεις λιοντάρια καὶ δράκοντα»²². Ὅσο ὅμως κυλιόμαστε μέσα στὶς ψυχοφθόρες ἡδονές καὶ βαδίζομε πίσω ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες στὶς ὁποῖες μᾶς ὠθεῖ ὁ Ἐχθρὸς, καὶ μὲ τὴ γλῶσσα καὶ τὴ ζωὴ μας τέμνομε καὶ διαιροῦμε σὲ ἀντιμαχόμενα μέρη τὴ φύση καὶ τὴ βασιλεία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἑνὸς Θεοῦ μας καθὼς καὶ τὸ δημιουργικὸ του ἀξίωμα, δὲν θὰ μπορέσει κανένας ἀπὸ ἐμᾶς νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ καὶ τὴν τυραννία στὸν Ἐχθρὸ καὶ νὰ προσέλθει πρὸς τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ Πλάστη μας καὶ νὰ φωτισθεῖ μὲ τὸ φῶς τῆς εὐσέβειας πρὸς αὐτόν. Γιατὶ μὲ τὴ διαίρεση τῆς μιᾶς ἀρχῆς καὶ μὲ τὴν ἀπόσπασση τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀπὸ αὐτὴν, καὶ μὲ τὴν ἀθέτηση τοῦ ἀληθινοῦ Ποιητῆ καὶ Κυρίου μας, λαμβάνοντας ὁ Ἐχθρὸς μεγάλη ἔξουσία καὶ δύναμη ἐναντίον μας, πείθει τότε μὲ πολλὴ πειστικότητα, αὐτοὺς ποὺ ἤδη ἔλαβε, νὰ ὑποκύψουν στὶς ἐπιθυμίες ἐκείνου καὶ νὰ τὸν ὁμολογοῦν ποιητὴ καὶ κύριό τους. Καὶ τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει ἀθλιότερο ἀπὸ αὐτό, τὸ νὰ ἐγκαταλείψομε τὸν Δημιουργό, καὶ νὰ προσχωρήσομε στὸν Ἐχθρὸ, καὶ φεύγοντας ἀπὸ τὸν Σωτήρα, νὰ τρέξομε στὸν καταστροφέα, καὶ ἐκεῖνον ποὺ μᾶς παρέχει τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν νὰ τὸν περιφρονήσομε, ν' ἀκολουθοῦμε ὅμως μὲ προθυμία αὐτόν ποὺ μᾶς σέρνει στὴν κόλαση ποὺ τοῦ ἔχει ἐτοιμασθεῖ, καὶ νὰ καταδικαζόμαστε μαζί του στὴ γέεννα τῆς αἰώνια ἀσθηστης φωτιᾶς μαζί μὲ τὸν ἀπατεῶνα ἐμεῖς ποὺ ἀπατηθήκαμε ἀπὸ αὐτόν,

ιη'. Ἄλλ', ὡς κοινωνοὶ τῆς ἡμῶν φύσεως καὶ δημιουργίας,
 καὶ ἐξίστητε τῆς δωρεᾶς, ὁπὲρ γοῦν ἀνανήψαντες ἐπιστρέψατε
 τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην καὶ Δημιουργόν,
 πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ προνοητήν, πρὸς τὸν διαπλάσαντα τὸ
 5 σῶμα καὶ ἐμπνεύσαντα τὴν ψυχὴν, πρὸς τὸν δι' ἡμᾶς σαρκω-
 θέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σταυρωθέντα καὶ τὴν ἀνάστα-
 σιν διὰ τοῦ οἰκείου σώματος ἐγκαινίσαντα. Ἐπίγνωτε τὸν ἀγα-
 θὸν Πατέρα αὐτοῦ, ὃς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος αὐτοῦ πάντα ὑπέστησεν ἐκ μὴ ὄντων, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ
 10 ἀόρατα, τὰς δυνάμεις, τὰς ἐξουσίας, καὶ αὐτὸν τὸν ἐχθρόν, οὐ
 πονηρίας ματαδοῦς, μήτι γένηται! (πόθεν γὰρ ἐν τῷ ἀγαθῷ ἢ
 ματάδοσις τοῦ κακοῦ;), ἀλλ' ἀγαθότητος ἀπόλαυσιν παρα-
 σχών, ἣν ἐκεῖνος μετέβαλεν εἰς κακίαν, ὥσπερ καὶ οἱ νῦν πει-
 θαρχοῦντες αὐτῷ. Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι λαβόντες μέγα ἀγαθὸν τὸ
 15 αὐτοδέσποτον τῶν λογισμῶν, δι' οὗ καὶ πλάστης εἰκονίζεται,
 μετέστρεψαν τοῦτο, τὴν χρῆσιν αὐτοῦ διαφθείραντες πρὸς
 ἔσχατον κακόν, δι' οὗ γὰρ ὑμνεῖν ἔλαβον τὸν δημιουργόν, τού-
 τῳ πρὸς ὕμνους ἐχρήσαντο τοῦ Ἐχθροῦ. Καὶ ὅτι ᾧ χρωμένους
 ἐνῆν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμους γενέσθαι, τού-
 20 τῳ παραχρῶμενοι σπουδάζουσι τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ὃ ἡτοί-
 μαται τῷ διαβόλῳ, ὑπελθεῖν.

Ἄλλ' ἀνανήψατε, διανάστητε, γρηγορήσατε, ὥστε τοῦ Ἐ-
 χθροῦ τὴν ἐξουσίαν ἀποσκευασθῆναι ἀφ' ὑμῶν, μηδὲ ἐφ' ὑμᾶς
 παραστήσατε τὰς ἀποστολικὰς προφητείας, μᾶλλον δὲ τὰς τοῦ
 25 Πνεύματος, πληρουμένας. Καὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα ῥητῶς λέγει·
 «Ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέ-
 χοντες πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμόνων, ὑποκρί-
 σει ψευδολόγων κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κω-
 λυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς
 30 μετάληψιν». «Ἄ», φησὶν, «ὁ Θεός», οὐχ ὁ Ἐχθρός, «ἔκτισε».
 Καὶ τίσιν; Ἴνα μηδεμία σοι πλάνης πρόφασις ὑπολειφθῇ, «τοῖς

18. Ἄλλά, ὦ κοινωνοὶ τῆς φύσης καὶ τῆς δημιουργίας μας, ἔστω καὶ ἂν ἔχετε ἐκπέσει ἀπὸ τῆ δωρεά, ἐπιτέλους συνέλθετε, στρέψτε τὶς καρδιές σας πρὸς τὸν κοινὸ μας Δεσπότη καὶ Δημιουργό, τὸν εὐεργέτη καὶ προνοητή, πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἔπλασε τὸ σῶμα μας καὶ μὲ τὸ φύσημά του σ' αὐτὸ τοῦ ἔδωσε τὴν ψυχὴ, πρὸς ἐκεῖνον ποὺ γιὰ μᾶς ἔλαβε σάρκα καὶ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ σταυρώθηκε καὶ ἐγκαινίασε τὴν ἀνάστασι μὲ τὸ δικό του σῶμα. Γνωρίστε τὸν ἀγαθὸ Πατέρα του, ὁ ὁποῖος μέσω τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματός του ἔδωσε σὲ ὅλα ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ μηδέν, στὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, στὶς δυνάμεις, τὶς ἐξουσίες, καὶ στὸν ἴδιο τὸν Ἐχθρό, ὅχι μεταδίδοντάς του πονηρία, μὴ γένοιτο! (γιατὶ πῶς μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ ἢ μετάδοσι τοῦ κακοῦ;), ἀλλὰ δίνοντάς του τὴν ἀπόλαυσι τῆς ἀγαθότητος, τὴν ὁποία ἐκεῖνος μετέτρεψε σὲ κακία, ὅπως καὶ αὐτοὶ ποὺ τώρα πειθαρχοῦν σ' αὐτόν. Γιατὶ καὶ αὐτοὶ, ἀφοῦ ἔλαβαν μεγάλο ἀγαθὸ τὸ αὐτεξούσιο τῶν λογισμῶν, μὲ τὸ ὁποῖο εἰκονίζεται καὶ Πλάστης, τὸ μετέτρεψαν αὐτό, διαφθείροντας τὴ χρῆσι τοῦ στοῦ ἔσχατο κακῶ. Αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ ἔλαβαν γιὰ νὰ ὑμνοῦν τὸν δημιουργό, τὸ χρησιμοποίησαν γιὰ νὰ ὑμνοῦν τὸν Ἐχθρό, καὶ ὅτι αὐτὸ ποὺ ἂν τὸ χρησιμοποιοῦσαν σωστὰ μπορούσε νὰ τοὺς κάνει κληρονόμους τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, αὐτὸ χρησιμοποιώντας τὸ ἀντίθετα, βιάζονται νὰ βαδίσουν στὴ γέεννα τοῦ πυρός, ποὺ ἐτοιμάσθηκε γιὰ τὸν διάβολο.

Ἀνανήψατε ὅμως, σηκωθείτε ἀπὸ τὴν πτώσι, συγκεντρώστε ὅλη τὴν προσοχή σας, ὥστε νὰ ἀποτιναχθεῖ ἀπὸ σᾶς ἡ ἐξουσία τοῦ ἐχθροῦ, οὔτε νὰ ἀποδείξετε ἐκπληρούμενες σ' ἐσᾶς τὶς προφητεῖες τοῦ Ἀποστόλου, ἢ καλύτερα τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα λέγει ἀπερίφραστα: «Κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς θ' ἀποστατήσουν μερικοὶ ἀπὸ τὴν πίστι, ἀσπαζόμενοι τὰ πνεύματα τῆς πλάνης καὶ διδασκαλίες δαιμονικῆς, μὲ τὴν ὑποκρισία ψευδολόγων ποὺ ἔχουν καυτηριασμένη τὴ συνείδησή του, ποὺ ἐμποδίζουν τὸ γάμο καὶ διδάσκουν ἀποχή ἀπὸ τὶς τροφές, τὶς ὁποῖες ὁ Θεὸς δημιούργησε γιὰ νὰ τὶς τρώγουν»²³. «Τὶς ὁποῖες δημιούργησε», λέγει, «ὁ Θεός», ὅχι ὁ Ἐχθρός. Καὶ γιὰ ποιούς; Γιὰ νὰ μὴ σοῦ ἀπομείνει καμμιά πρόφασι

23. Α' Τιμ. 4, 1-3.

πιστοῖς», εὐθύς συναρμόττει, «καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν». Ὡστε πᾶς μὲν ὁ πιστὸς καὶ ἐπεγνωκὸς τὴν ἀλήθειαν οἶδε πάντα καὶ μετὰ πάντων, καὶ τὰ βρώματα κτίσματα εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ εἰς ἕτερον ἀναφέρων ἐξ αὐτῶν τινα, οὗτός 5 ἔστι περὶ οὗ τὸ ἅγιον εἶπε Πνεῦμα· «Ἔστιν ὁ προσεσχηκὸς πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων», καὶ τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἀποστάτης, περὶ ὧν καὶ ἐτέρωθι ὁ τοῦ Πνεύματος ὑποφήτης προφητεύει· «Ἐν ἐσχάταις ἡμέραις», λέγων, «ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποὶ· ἔσονται 10 γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαντοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς». Καὶ τὰ ἄλλα ἀκόλουθα καταλέγων πάθη, τῆς προφητείας πέρας ποιεῖται· «Μόρφωσιν ἔχοντες εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρημένοι. Καὶ ὄν τρόπον Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβροῆς ἀνθέστηκεν Μωσεῖ, οὕτω καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ 15 ἀληθείᾳ». Καὶ γὰρ συντάττει τὴν μὲν ἀλήθειαν τῷ Μωϋσῆ, τοὺς δὲ ἀνθεστηκότας τῇ ἀληθείᾳ τῷ Ἰαννῆ καὶ τῷ Ἰαμβροῆ. Εἰ δὲ Μωϋσῆς μὲν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, Ἰαννῆς δὲ καὶ Ἰαμβροῆς σύστοιχοι τοῖς ἀνθισταμένοις τῇ ἀληθείᾳ, πῶς οὐ κατ' αὐτῶν ἡ προφητεία ταῦτα προεῖπεν; Οἱ γὰρ κατὰ Μωσέως 20 λυττῶντες ἀνθίστανται μὲν τῇ ἀληθείᾳ, συνίστανται δὲ καὶ συνδυσφημοῦσι τῷ Ἰαννῆ καὶ τῷ Ἰαμβροῆ, καὶ ἐξ οὗ ψεύδους ἐπήρθησαν οἱ παλαιοὶ ἀποστάται στάσιν κατὰ Μωσέως ἀναστήσαι, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ οἱ νέοι ἠλαζονεύσαντο κατὰ τε τῶν Μωσαικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ταῦτα νομοθετήσαντος τυραν- 25 νίδα κινεῖν.

Πλὴν ἐπὶ τὸ χειρόν τούτοις ἡ διαφορά. Τοῖς μὲν γὰρ ἐν μελέτῃ τὸ κακὸν ἔσται, τῆς πληγῆς πρὸ τῆς πράξεως τοὺς πράξαντας ἄν, εἰ μὴ μετῆλθε, τῆς ἐγχειρήσεως ἀπαγούσης. Οἱ δὲ μεμελετήκασι δυσσεβῶς, τῆς φιλανθρωπίας ἀντὶ τοῦ τιμωρίαν λα- 30 βεῖν τὴν μετάνοιαν ἀναμενούσης, οἷα δὴ καταφρονηταὶ καὶ δευτέρῳ κακῷ τὸ προλαβὸν χειρόν ποιοῦντες, καὶ τὴν γλῶσ-

24. Β' Τιμ. 4, 3.

25. Ὅπ. π. 1.

26. Β' Τιμ. 3, 1-2.

27. Ὅπ. π. 5.

για πλάνη, προσθέτει άμέσως: «οί πιστοί και ὅσοι γνώρισαν τήν ἀλήθεια»²⁴. «Ὡστε κάθε πιστός και τῆς ἀλήθειας γνώστης, γνωρίζει ὅτι ὅλα, και μαζί με ὅλα και οί τροφές, εἶναι δημιουργήματα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, κι ὅποιος ἀναφέρει μερικά ἀπό αὐτά σέ ἄλλον δημιουργό, αὐτός εἶναι ἐκεῖνος για τόν ὅποιο εἶπε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, «Ὑπάρχει αὐτός που ἔχει προσέξει σὰ πνεύματα τῆς πλάνης και τῆς διδασκαλίας τῶν δαιμονίων»²⁵, και εἶναι ἀποστάτης ἀπό τήν ἀληθινή πίστη ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, για τὰ ὅποια και σ' ἄλλο σημεῖο ὁ προφήτης τοῦ Πνεύματος προφητεύει, λέγοντας: «Στους τελευταίους καιρούς θά ἔρθουν ἡμέρες δύσκολες: γιατί οί ἄνθρωποι θά γίνουν ἐγωῖστές, φιλάργυροι, ἀλαζονικοί, βλάσφημοι, ἀνυπάκουοι στους γονεῖς τους»²⁶. Και κατανομάζοντας και τὰ ἄλλα ἐπόμενα πάθη, τελειώνει τήν προφητεία: «Ἔχοντας φαινομενική εὐσέβεια, γιατί θά ἔχουν ἀρνηθεῖ τῆ δύναμή της»²⁷. «Και με ὅποιον τρόπο ὁ Ἰαννῆς και ὁ Ἰαμβρῆς ἀντιστάθηκαν στόν Μωυσῆ, ἔτσι ἀντιστέκονται και αὐτοί στήν ἀλήθεια»²⁸. Συνδέει λοιπόν τήν ἀλήθεια με τόν Μωυσῆ, ἐνῶ ἐκείνους που ἀντιστάθηκαν στήν ἀλήθεια με τόν Ἰαννῆ και τόν Ἰαμβρῆ. Κι ἂν ὁ Μωυσῆς και ἡ ἀλήθεια ἀνήκουν στήν ἴδια παράταξη, και ὁ Ἰαννῆς και ὁ Ἰαμβρῆς ἀπιστοιχοῦν στους ἀντιμαχόμενους τήν ἀλήθεια, πῶς ἡ προφητεία δέν τὰ εἶπε αὐτά ἐναντίον τους; Γιατί ἐκεῖνοι που φέρονται με λύσσα πρὸς τόν Μωυσῆ, ἀντιστέκονται στήν ἀλήθεια, και συμπαρατάσσονται με τόν Ἰαννῆ και τόν Ἰαμβρῆ και δυσφημοῦν μαζί τους αὐτήν. Και ἀπό ὅποιο ψεῦδος εἶχαν τήν ἐπαρση οί παλαιοί ἀποστάτες νά κάνουν στάση ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ, ἀπό τὸ ἴδιο ψεῦδος ἀλλαζονεύθηκαν και οί νέοι νά κινοῦν τυραννική ἀντίσταση ἐναντίον τῶν Μωσαϊκῶν ἐντολῶν και τοῦ νομοθέτη αὐτῶν.

Πλὴν ὅμως ἡ διαφορά τους εἶναι πρὸς τὸ χειρότερο. Γιατί για ἐκείνους τὸ κακὸ σταμάτησε κατὰ τῆ μελέτη του, ἐπειδὴ τὸ πλήγμα πρὶν ἀπὸ τήν πράξη ἐμπόδισε ἀπὸ τήν ἐπιχείρησή της ἐκείνους που θά τήν ἔκαναν ἂν δέν δέχονταν αὐτό, οί ἄλλοι ὅμως τὸ ἔχουν μελετήσει με ἀσέβεια, ἐνῶ ἡ θεία φιλανθρωπία ἀνέμενε τῆ μετάνοιά τους ἀντὶ τήν τιμωρία τους, καθιστώντας σάν καταφρονητὲς χειρότερο

σαν όπλίξειν κατά τοῡ Δημιουργοῡ τῶν ὄλων οὐ διαλιμπάνουσι, διᾱ μὲν τῶν ὕδρευων, ἅς καταχέουσι τοῡ θείου θεράποντος, συνεξυβρίζοντες, καὶ ἅς ἐδέξαντο νομοθεσίας Δεσποτικής, διᾱ δὲ τῶν εἰς τὰς νομοθεσίας παροινιῶν κατ' αὐτοῦ τοῡ
 5 νομοθέτου καὶ πάντων δημιουργοῦ τὰς ἀσελγεῖς ἐκείνας καὶ ἀθέτους ἀπορρίπτοντες φωνάς. Τοιαύτη τῆς ἀποστασίας ἡ νέα καὶ πρόσφατος κατά τοῡ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων τυραννίς, μᾶλλον δὲ τὸ διᾱ τῆς Παλαιᾶς ἐκείνης, ὥσπερ ἐξ ἐχίδνης πολύμορφόν τι καὶ ἀλλόκοτον ἀποτεχθὲν θηρίον, καταφαγὸν
 10 μὲν τὴν γαστέρα τῆς τεκούσης, πλέον δὲ τὸν ἰὸν τῆς βλασφημίας ἀποπτύον κατά τοῡ Δημιουργοῦ Ἐλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον.

ιθ'. Ἐπεὶ δὲ τὰς ἱερολογίας ὁ λόγος ὡς ἐν ἐπιδρομῇ δι-
 ἤλθεν, αἱ τὸν ἀγαθὸν Πατέρα τοῡ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 15 στοῦ καὶ αὐτὸν τὸν ἡγαπημένον Υἱὸν δημιουργὸν τοῡ παντὸς καὶ κτίστην, ὅσα τε ἐν τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ὅσα ἐν τοῖς νοητοῖς ἐξετάζεται, περιφανῶς ἀνεῖπόν τε καὶ ἀνεκῆρυξαν, ἔτι μοι δοκεῖ διελθεῖν καὶ ἐμφανέστερον ἐπιδειῖξαι, τίς τε ἐστὶν ὁ πρῶτος γνώμη μὲν τολμηρᾶ, ῥήμασι δὲ τοῖς αὐτοῖς τῆς θεομαχίας δι-
 20 δάσκαλος, ταύτης ῥητῶς τὴν δίκην τίσουσιν, οἱ τὸν τοῡ παντὸς Βασιλέα μὴ θελήσαντες βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν καὶ τὰ σώματα αὐτῶν τοῡ Πλάστου μὲν διασπῶντες, συνάπτοντες δὲ τῷ Ἐχθρῷ. Οὐκ ἄλλοθεν δὲ οὐδ' ἡ περὶ τούτων πρόεισιν ἀπόδειξις, ἀλλὰ διᾱ τῶν αὐτῶν θεο-
 25 πνεύστων καὶ ἱερῶν Λογίων. Ἄκουε τοίνυν τοῡ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· οὐδὲν γὰρ οἶον αὐτοῦ ἀκούειν. Τὴν πείραν οὗτος, δι' ἧς ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἡμῶν πτερνιστῆς ἐπεχείρησεν ἐν ἡμετέρα μορφῇ κατιδῶν, καὶ τὸν κοινὸν πειράσαι Πλάστην, ταύτην διᾱ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας περιδιδούς, καὶ μετὰ τὴν πρώτην τὴν δευ-
 30 τέραν ἐπεξιῶν· «Καὶ ἀναγαγὼν αὐτόν», φησί, «ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν, ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος». Πρόσεχε τὸν νοῦν, ἄνθρωπε, πόθεν πρῶτον ἐξῆλθεν ἡ θεομάχος αὕτη φωνή, τίς ἡ μυστα-

τὸ προηγούμενο κακὸ μὲ δεύτερο κακὸ, καὶ δὲν σταματοῦν νὰ ὀπλί-
ξουν τῇ γλώσσα τους ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων, μὲ τὶς
ὑβρεῖς μὲ τὶς ὁποῖες περιλούουν τὸν θεῖο ὑπηρέτη, ὑβρίζοντας μαζί
καὶ τὶς νομοθεσίες ποὺ δέχθηκαν τοῦ Κυρίου, καὶ μὲ τὴν παραφρο-
σύνη τους πρὸς τὶς νομοθεσίες ἐκσφενδονίζοντας ἐναντίον τοῦ ἴδιου
τοῦ νομοθέτη καὶ δημιουργοῦ τῶν ὄλων ἐκεῖνες τὶς ἀσελγεῖς καὶ
ἀνεπίτρεπτες ὑβρεῖς. Τέτοια εἶναι ἡ νέα καὶ πρόσφατη τυραννικὴ
συμπεριφορὰ τῆς ἀποστασίας ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων,
ἢ καλύτερα τὸ πολύμορφο καὶ ἀλλόκοτο ἐκεῖνο θηρίο ποὺ ἀπὸ ἐκεί-
νη τὴν Παλαιὰ γεννήθηκε σὰν ἀπὸ ἔχιδνα, ἀφοῦ κατέφαγε τὴν κοι-
λιά τῆς μητέρας του, φτύνει περισσότερο τὸ δηλητήριον τῆς βλασφη-
μίας ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ. Αὐτὰ ὅμως γιὰ ἀργότερα.

19. Ἐπειδὴ σὸ λόγον μας μιλῆσαμε μὲ συντομία γιὰ τὶς ἱερολο-
γίες, αὐτὲς ποὺ τὸν ἀγαθὸ Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ
καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἀγαπημένον Υἱὸ ἀνήγγειλαν καὶ ἀνακήρυξαν λα-
μπρὰ δημιουργὸ καὶ κτίστη τοῦ παντός, καὶ ὅσα περιλαμβάνονται
στὰ νοητὰ καὶ ὅσα στὰ αἰσθητὰ, ἔχω τὴ γνώμη ὅτι πρέπει νὰ τὰ ἀνα-
πτύξω ἀκόμα καὶ νὰ τὰ δείξω σαφέστερα, ποιὸς εἶναι ὁ πρῶτος
δάσκαλος τῆς θεομαχίας ὡς πρὸς τὴ θρασύτητα γνώμης καὶ τὰ
ὅμοια λόγια, γιὰ τὴν ὁποία θὰ πληρώσουν ρητὰ τὴν τιμωρία αὐτοῖ
ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ βασιλεύει σ' αὐτοὺς ὁ Βασιλιάς τοῦ παντός,
ἀλλὰ μαζί μὲ τὰ ἄλλα αἰσθητὰ, ἀποσπώντας καὶ τὰ σώματ' αὐτοὺς
ἀπὸ τὸν Πλάστη, τὰ συνάπτουν μὲ τὸν Ἐχθρό. Καὶ ἡ ἀπόδειξη γι'
αὐτὰ προέρχεται ὄχι ἀπὸ ἄλλου, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ θεόπνευστα
καὶ ἱερὰ Λόγια. "Ἀκου λοιπὸν τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ· γιατί δὲν
ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, ποιὸ ἀποδεικτικόν, ὅσο τὸ ν' ἀκοῦς αὐτόν.
Αὐτὸς τὸν πειρασμό, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἀρχαῖος πτερνοστής ἀντίπαλός
μας ἐπαχείρησε, ὅταν τὸν εἶδε μὲ τὴ δική μας μορφή, νὰ δοκιμάσει
καὶ τὸν κοινὸ Πλάστη μας, παραδίδοντας αὐτόν μέσα στὴν ἱερὴ
ἱστορία, καὶ μετὰ τὸν πρῶτον διηγούμενον καὶ τὸν δεύτερον, λέγει·
«Καὶ ἀφοῦ ὁ διάβολος τὸν ἀνέβασε σὲ ψηλὸ ὄρος, τοῦ ἔδειξε ὅλα τὰ
βασίλεια τῆς οἰκουμένης. Καὶ τοῦ εἶπε ὁ διάβολος»²⁹. Συγκέντρωσε,
ἄνθρωπέ μου, τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ σου, ἀπὸ ποῦ πρῶτα βγήκε

29. Λουκᾶ 4, 5-6. Ματθ. 4, 8.

ρὰ τῆς ἀποστασίας ἀπαρχή. Τίς ἐτόλμησε πρῶτος τὰ περιέργεια, ἔργον καὶ βασιλείαν εἶπεῖν τοῦ Ἐχθροῦ; ὅτι τῶν ζιζανίων ὁ ἀνθρωποκτόνος γεγωνὸς ἀπ' ἀρχῆς, ὁ πρῶτος τραχηλιάσας κατὰ Θεοῦ, ὁ διὰ τὸ μέγαλαυχον καὶ τὸν ἀλαζόνα νοῦν δίκην 5 ἀστραπῆς πεσῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ «εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην».

Ὅρα, τίνα διδάσκαλον τὸ τῆς πονηρίας καθίζει συνέδριον, τίνα μυσταγωγὸν καὶ εἰσηγητήν! Ὡ ταλαιπώρου τῆς ἐμῆς φύσεως, ἦν παρέσχον ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ τῷ Ἐχθρῷ! 10 Οὕτω λαμπρῶς τῶν Εὐαγγελίων, ὅθεν ἐρράγη καὶ προῆλθε, κηρυττόντων, τὸ τηλικούτον τῆς ἀποστασίας κακόν, καὶ τίς ὁ ἀρξάμενος, ὥσπερ δύσαντες οἱ πλανηθέντες τὰ ὦτα, ἢ παντελῶς αὐτῶν ἀφηρημένοι τὴν χρῆσιν, οὐκ ἐθέλουσι συνιδεῖν, τίνος ἐαυτοὺς ποιοῦσι μαθητάς, καὶ τίνος οἰκειοῦνται καὶ ὑπο- 15 βάλλονται φωνάς. «Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ἢ ἐὰν θέλω, δίδωμι αὐτήν». Καταπλήττει σε τὸ θράσος τοῦ ψεύδους, ἢ φιλόθεον θέατρον, καὶ εἰς θάμβος ἐξαίσιον ἀπάγει τῆς ἀλαζονείας τὸ μέγεθος· ἐμὲ δὲ μᾶλλον τοῦ 20 κακοῦ διδασκάλου τῶν κακῶν μαθητῶν ἢ σπουδή, καὶ οἷς τὸν διδάσκαλον ἐφιλονείκησαν ὑπερβάλλεσθαι. Ὁ μὲν γάρ, καίτοι πάντα τολμηρὸς καὶ ἀναίσχυντος καὶ ψεύστης καὶ θρασὺς ὢν, ὁμως ἄλλου δόντος λαβεῖν τὴν βασιλείαν τὴν ἐπὶ γῆς τερατεύεται (ἐμοὶ γάρ, φησί, παραδέδοται, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ταῦτα ἐκ μὴ 25 ὄντων ὑφέστηκα), οἱ δὲ γενναῖοι καὶ δυσσεβέστεροι τοῦ διδασκάλου μαθηταί, τὸ φρουαζάμενον εἶπεῖν, ἐκ τοῦ παραλαβεῖν ἔχειν τὴν βασιλείαν τῶν ἐπὶ γῆς τῆς διδασκαλίας, ὡς ἔοικεν, οἱ πλέον ἀσεβοῦσιν, ἀμειδόμενοι δημιουργὸν καὶ πλάστην τῶν ἐπιγείων καταγγέλλουσιν, καὶ ταῦτα φρονεῖν καὶ λέγειν τολ- 30 μῶντες, οὔτε πεφρόκασιν, οὔτε συνορᾶν ἐβουλήθησαν, εἰς οἶον ἀπωλείας θυθὸν καταδύουσιν.

Σὺ δὲ μηδὲ τὸ ἐξῆς παραδράμης. Λέγει γάρ· «Σὺ οὖν ἐὰν

αὐτὸς ὁ λόγος ὁ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ποιά εἶναι ἡ βδελυρὴ ἀρχὴ τῆς ἀποστασίας. Ποιὸς τόλμησε πρῶτος νὰ πεῖ τὰ ἐπίγεια ἔργο καὶ βασιλῆιο τοῦ Ἐχθροῦ; Ὁ ἀνθρωποκτόνος, πού ἐγινε σπορέας τῶν ζιζανίων ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὁ πρῶτος ποῦ ὕψωσε κεφάλι κατὰ τοῦ Θεοῦ, πού γιὰ τὴ μεγαλαυχία καὶ τὸ ἀλαζονικὸ φρόνημά του ἔπεσε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. «Καὶ τοῦ εἶπε ὁ διάβολος· Θὰ δώσω σ' ἐσένα αὐτὴ τὴν ἐξουσία»³⁰.

Πρῶσεχε ποιὸν δάσκαλο καθίζει τὸ συνέδριο τῆς πονηρίας, ποιὸν μυσταγωγὸ καὶ εἰσηγητὴ. Ὡ ταλαίπωρη, ἀνθρώπινη φύση, τί ἐξουσία παρέδωσα ἐναντίον μου στὸν Ἐχθρό! Ἐνῶ μὲ τόση σαφήνεια κηρύττουν τὰ Εὐαγγέλια, ἀπὸ ποῦ ἀποσπάσθηκε καὶ προῆλθε αὐτὴ ἡ τόσο μεγάλη συμφορὰ τῆς ἀποστασίας καὶ ποιὸς ἔκανε τὴν ἀρχή, οἱ πλανημένοι σὰ νὰ ἔκλεισαν τ' αὐτιά τους ἢ νὰ τοὺς ἀφαιρέθηκε τελείως ἡ χρῆση τους, δὲν θέλουν νὰ ἀντιληφθοῦν τίνος μαθητὲς κάνουν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ τίνος λόγια οἰκειοποιοῦνται καὶ δέχονται μέσα τους. «Καὶ τοῦ εἶπε ὁ διάβολος· Θὰ σοῦ δώσω ὅλη αὐτὴ τὴν ἐξουσία καὶ ὅλη τὴ δόξα αὐτῶν, γιὰτι ἔχει παραδοθεῖ σ' ἐμένα, καὶ σὲ ὅποιον θέλω τὴ δίνω»³¹. Σᾶς ἀφήνει κατάπληκτους, φιλόθεοι ἀκροατὲς, καὶ σᾶς γεμίζει μὲ ἐξαίσιο θαυμασμὸ τὸ μέγεθος τῆς ἀλαζονείας, ἐμένα ὅμως μὲ ἐκπλήσσει περισσότερο ἡ προθυμία τοῦ κακοῦ δασκάλου τῶν κακῶν μαθητῶν καὶ αὐτὰ στὰ ὅποια φιλονείκησαν νὰ ὑπερβάλουν τὸν δάσκαλο. Γιατὶ ἐκεῖνος, ἂν καὶ ἦταν ἀδίστακτος σὲ ὅλα καὶ ἀδιάντροπος καὶ ψεύτης καὶ θρασύς, ὅμως τερατολογεῖ ὅτι ἔλαβε τὸ βασιλῆιο δοσμένο ἀπὸ ἄλλον (γιατὶ λέγει· «Αὐτὰ ἔχουν δοθεῖ σὲ μένα», δὲν τὰ δημιούργησα ἐγὼ ἀπὸ τὸ μηδέν), ἐνῶ οἱ γενναῖοι αὐτοὶ καὶ πρὸ δυσσεβεῖς ἀπὸ τὸν δάσκαλό τους μαθητὲς, γιὰ νὰ πῶ αὐτὸ ποῦ μ' ἔκανε νὰ φρίξω, ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχει παραλάβει ἐκεῖνος τὴ βασιλεία τῶν ἐπίγειων, ὄντας, ὅπως φαίνεται, πρὸ ἀσεβεῖς στὴ διδασκαλία καὶ μεταβάλλοντας αὐτήν, κηρύττουν αὐτὸν δημιουργὸ καὶ πλάστη τῶν ἐπίγειων, καὶ ἐνῶ τολμοῦν νὰ πιστεύουν καὶ νὰ διδάσκουν αὐτὰ τὰ πράγματα, οὔτε φρίκη νιώθουν οὔτε θέλησαν νὰ δοῦν σὲ ποιό θυθὸ ἀπώλειας καταπονίζονται.

Ἐσὺ ὅμως οὔτε αὐτὸ νὰ προσπεράσεις ἀπαρατήρητο. Γιατὶ

31. Ὡπ. π.

προσκυνήσης ἐνώπιόν μου, ἔσται σοῦ πάσα». Ὡστε ὁ πιστεύων τοῦ διαδόλου εἶναι τὰ ἐπίγεια καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνειν νομίζων τὰ ἐν αὐτοῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν διάβολον προσκυνῶν. Οὐ γὰρ ἂν, παρ' αὐτοῦ λαβεῖν ὁμολογῶν ἅ τῆς προσκυνήσεως
 5 ἦν ὁ μισθός, δύναιτ' ἂν τὴν προσκύνησιν ἀπαρνεῖσθαι. Τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι, ἢ οἱ παρ' αὐτοῦ μὲν ἔχειν ὁμολογοῦντες τὸ σῶμα, τῆς αὐτοῦ δὲ δημιουργίας καὶ βασιλείας ἔργον εἶναι τοῦτο; καὶ οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὧν τὸ ἀνθρώπινον
 10 διακρατεῖται καὶ συνέχεται σύγκριμα, καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον διαπορεύονται βίον. Καὶ γὰρ καὶ τούτων ἡ αἰσθητὴ κτίσις, τὰ μὲν προχέει, τὰ δὲ γεωργεῖ. Ὡστε οἱ δημιουργήματα μὲν τοῦ διαδόλου καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὰ αἰσθητά, ἐξ ὧν ἔμαθον παρ' αὐτοῦ, δόγμα ποιοῦντες, ταῦτα δὲ ἔχειν παρ' αὐ-
 15 τοῦ, καὶ τούτοις διαζῆν τοῖς ἔργοις ἐπιδεικνύντες, οὗτοι φανερώως καὶ ἀναμφιδόλως εἰσὶ, κἂν τὴν τῶν ὁρώντων ὄψιν καὶ ἀκοὴν κλέπτειν διαμηχανῶνται, τὴν προσκύνησιν αὐτῷ προσενηνοχότες.

Εὐρήσει δ' ἂν τις τούτων καὶ ἑτέραν ἀπόνοιαν τὴν τοῦ
 20 διδασκάλου νικῶσαν. Ὁ μὲν γὰρ ἐν βραχεῖ τε χρόνῳ καὶ τρισὶ προσβαλὼν τῷ Δεσπότη πείραις, καὶ τοσαντάκις ἐπιτιμηθεὶς ἀπέστη τοῦ τε πειράζειν τοιαῦτα καὶ τῆς ἀλαζόνης ἐκείνης καὶ ἀθέου μεγαλαυχίας, οἱ δὲ οὐ τρεῖς μόνον διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτιμηθέντες Δεσποτικῶν φωνῶν (οἷς γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιτιμη-
 25 θεὶς ἐσίγησε, διὰ τῶν αὐτῶν οἱ μαθηταὶ κατεδικᾶσθησαν τὴν σιγὴν), ἀλλὰ μυριάκις, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ἀριθμὸν, καὶ τοσοῦτοις ἔτεσιν, ἐξ οὗ διαπέπτωκεν αὐτοῖς ἢ τοῦ διδασκάλου ἀλαζῶν τε καὶ θεομάχος μηχανῆ ἐπιτιμώμενοι ταῖς θεϊκαῖς φωναῖς, ἔτι προσαναισχυνοῦσι καὶ καταυθαδίζονται τοῦ Δημιουργοῦ,
 30 καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ δίψα καὶ λόγῳ διχάζοντες ἐγχειρίζουσι τῷ Ἐχθρῷ, μὴ θέλοντες ὡς ἀληθῶς τὸν κοινὸν Δεσπότην βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν.

λέγει· «Ἐσὺ λοιπὸν ἂν μὲ προσκυνήσεις, θὰ εἶναι ὅλη (ἢ οἰκουμένη) δική σου». Ὡστε, ὅποιος πιστεύει ὅτι τὰ ἐπίγεια ἀνήκουν στὸν διάβολο καὶ νομίζει ὅτι ἀπὸ αὐτὸν παίρνει ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτά, αὐτὸς εἶναι ποὺ προσκυνεῖ τὸν διάβολο. Γιατὶ ὁμολογώντας ὅτι ἀπὸ αὐτὸν ἔλαβε ὅσα ἀποτελοῦν τὴν ἀμοιβὴ τῆς προσκύνησής του, δὲν θὰ μπορούσε ν' ἀρνηθεῖ τὴν προσκύνηση. Καὶ ποιοὶ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι αὐτοί, παρὰ ὅσοι ὁμολογοῦν ὅτι ἔχουν τὸ σῶμα ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς δημιουργίας καὶ τῆς βασιλείας του; Καὶ δὲν ἔλαβαν τὸ σῶμα μόνο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρτο καὶ τὸν οἶνο καὶ τὸ νερὸ καὶ τὰ ἄλλα ποὺ συγκρατοῦν καὶ συνέχουν τὴν ἀνθρώπινη σύνθετη ὑπαρξη καὶ διαπορεύονται αὐτὸν τὸν αἰσθητὸ βίο. Γιατὶ καὶ αὐτῶν ἡ αἰσθητὴ κτίση, ἀλλὰ τὰ ἀναβλύζει, καὶ ἄλλα τὰ παράγει ἀπὸ τὴ γῆ. Ὡστε, ὅσοι διδάσκουν σύμφωνα μ' αὐτὰ ποὺ ἔμαθαν ἀπὸ αὐτόν, ὅτι τὰ αἰσθητὰ εἶναι δημιουργήματα τῆς βασιλείας τοῦ διαδόλου καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ ἔχουν ἀπὸ αὐτόν, καὶ δείχνουν ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα περνοῦν τὴ ζωὴ τους, αὐτοὶ φανερὰ καὶ χωρὶς ἀμφιβολία εἶναι, ἀκόμα καὶ ἂν βρίσκουν τρόπους νὰ ἐξαπατοῦν τὴν ὄψη καὶ τὴν ἀκοὴ ἐκείνων ποὺ τοὺς βλέπουν, προσφέρουν σ' αὐτόν τὴν προσκύνηση.

Θὰ μπορούσε νὰ βρεῖ κανεὶς σ' αὐτοὺς καὶ ἄλλη ἀνοησία ποὺ νικᾷ τὴν ἀνοησία τοῦ δασκάλου τους. Γιατὶ ἐκεῖνος σὲ λίγο διάστημα καὶ μὲ τρεῖς ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ ἄλλες τόσες ἐπιτιμήσεις ἀπὸ αὐτόν, ἔπαυσε καὶ νὰ τὸν δοκιμάζει μὲ τέτοια καὶ σταμάτησε ἐκείνη τὴν ἀλάζονικὴ καὶ ἄθεα μεγαλαυχία, ἐνῶ αὐτοὶ δὲν ἐπιτιμήθηκαν τρεῖς φορές μόνο μὲ τοὺς Δεσποτικὸς λόγους (γιατὶ μὲ τοὺς λόγους ποὺ ἐπιτιμήθηκε ὁ δάσκαλός τους καὶ σώπασε, μὲ τοὺς ἴδιους λόγους καὶ οἱ μαθητὲς καταδικάσθηκαν στὴ σιγή), ἀλλὰ ἐνῶ ἐπιτιμήθηκαν μὲ τοὺς θεῖους λόγους ἅπειρες φορές, ἢ καλύτερα πάνω ἀπὸ κάθε ἀριθμὸ καὶ ἐπὶ τόσα πολλὰ χρόνια, ἀπὸ τότε ποὺ ἔπεσε πάνω τους ἡ ἀλαζονικὴ καὶ θεομάχος μηχανὴ τοῦ δασκάλου τους, αὐξάνουν ἀκόμα τὴν ἀδιαντροσιά τους καὶ καταουθαδιάζουν ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ διχάζοντας τὸ βασίλειό του μὲ τὸν τρόπο ζωῆς τους καὶ τὸ λόγο τους, τὴν παραδίδουν στὸν Ἐχθρό, μὴ θέλοντας ἀληθινὰ νὰ βασιλεύει σ' αὐτοὺς ὁ κοινὸς Δεσπότης.

κ. Ἄλλ' ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ τίς αὐτοῖς ἢ ἀνταπόδοσις τῆς
 συνηγορίας καὶ προσκυνήσεως καὶ εἰς βασιλέα ἀναρρήσεως
 τοῦ Ἐχθροῦ, καὶ τί τὸ ἔπαθλον οἷς οὐκ ἠθέλησαν βασιλεύειν
 ἐφ' ἑαυτῶν τὸν βασιλέα τοῦ παντός Ἀπεικάζουσι μὲν οὖν αἱ
 5 ἱεραὶ παραβολαὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, μᾶλλον δὲ
 αὐτὸς ἑαυτόν, ἀνθρώπῳ εὐγενεῖ (τί γὰρ θεότητος εὐγενέστε-
 ρον;), τὸ δὲ ἀνθρώπινον σύστημα, ἵνα τὰ ἄλλα ἐάσω, τοῖς πολί-
 ταις αὐτοῦ, ἅτε πλάσματα αὐτοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸς αὐτοῦ ἐπόλισεν
 ἐν τῇ γῆ, καὶ ὅτι σάρκα τὴν ἡμετέραν λαβὼν καὶ σύννοικος
 10 ἡμῶν καὶ συμπολίτης ἠξίωσε γενέσθαι καὶ κληθῆναι. Πλὴν
 ἀλλ' ὁ τῆς θεότητος τὴν εὐγένειαν φέρων ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν
 βασιλείαν λαβὼν ἴσην καὶ ἀναφαίρετον παρὰ τοῦ Πατρὸς,
 ἐπεὶπερ ἅπαντα εἰδώς, οὐδὲ τὴν ἐπανάστασιν ἠγνόησεν, ἦν
 τινες τῶν πολιτῶν ἐμελέτησαν κατ' αὐτοῦ. Καὶ ἠρνήσαντο μὲν
 15 τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, οὐκ ἠθέλησαν δὲ βασιλεύειν αὐτὸν ἐφ'
 ἑαυτῶν. Οὗτος ὁ φιλόανθρωπος, ὁ ἀγαθὸς Πατὴρ Παῖς, ἡ πη-
 γὴ τῆς συμπαθείας, ὁ τοῦ ἐλέους Θεός, τὰ τῶν οἰκτιρισμῶν μὴ
 κενούμενα σπλάγχνα, οὐκ ἠνέσχετο τὴν τοσαύτην παροιμίαν
 τῶν ἀχαρίστων αὐτοῦ πολιτῶν. Οὐδὲ γὰρ ἔν τι τῶν ἀνθρωπί-
 20 νων ἁμαρτημάτων ἦν τολμηθέν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ Πλάστου, κατὰ
 τοῦ Δημιουργοῦ, κατὰ τοῦ Εὐεργέτου, κατὰ τοῦ προνοητοῦ ἢ
 ἀπόνοια, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ, ὑπὲρ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς
 ἀνθρωποκτόνου, ὑπὲρ τοῦ ἀντικειμένου ἢ σπουδῆ, ἵνα τοῦ μὲν
 ἀφέλωνται τὴν βασιλείαν, τῷ δὲ χαρίζονται.

25 Διὸ τί ποιεῖ καὶ τίνα δίκην τοὺς ἀποστάτας ὁ δίκαιος
 ἀπαιτεῖ κριτῆς; Ἀλλὰ γὰρ ἄμεινον αὐτῆς ἐκείνης ἀκούειν τῆς
 ψήφου· «Τοὺς ἐχθρούς μου», φησί, «τοὺς μὴ θελήσαντάς με
 βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν, ἀγάγετε καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν
 μου». Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν παρεῖδον μὲν τὸν
 30 Ποιητὴν, ἀπέβλεψαν δὲ πρὸς τὸν πτερνιστὴν, διὰ τοῦτο ἐνώ-
 πιον τοῦ παντεφόρου καὶ παντεπισκόπου τῆς δίκης ὀφθαλ-
 μοῦ τὴν ἀξίαν ἀπαιτοῦνται ποινήν. Καὶ κατασφάξατε αὐτοὺς
 ἔμπροσθέν μου, ἵνα, ὃν οὐκ ἠθέλησαν ἐπιγνῶναι βασιλέα,

20. Ἄλλὰ ὅς δοῦμε, ἂν θέλεις, καὶ ποιά εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῆς ὑποστήριξης καὶ τῆς προσκύνησης καὶ τῆς ἀνακήρυξης τοῦ Ἐχθροῦ σὲ βασιλιά, καὶ τί ἔπαθλο ἔλαβαν ἐπειδὴ δὲν θέλησαν νὰ βασιλεύει σ' αὐτούς ὁ Βασιλιάς τοῦ παντός. Παρουσιάζουν λοιπὸν οἱ ἱερεῖς παραβολὰς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ἡ καλύτερα παρουσιάζει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του ὡς ἄνθρωπο εὐγενῆ (τί εὐγενέστερο δηλαδὴ ὑπάρχει ἀπὸ τῆ θεότητα;), ἐνῶ τὸ ἀνθρώπινο γένος, γιὰ ν' ἀφήσω τὰ ἄλλα, μὲ τοὺς πολίτες του, ἀφοῦ εἶναι πλάσματα του καὶ αὐτὸς κατόικησε στὴ γῆ μὲ αὐτούς, καὶ ὅτι, ἀφοῦ ἔλαβε τὴ σάρκα μας, θεώρησε ἄξιο νὰ γίνεи καὶ νὰ κληθεῖ συγκάτοικός μας καὶ συμπολίτης μας. Ὡστόσο αὐτὸς ποὺ εἶχε ἔμφυτη μέσα του τὴν εὐγένεια καὶ ποὺ ἔλαβε ἴση τὴ βασιλεία καὶ ἀναφαίρετη ἀπὸ τὸν Πατέρα του, ἐπειδὴ γνώριζε τὰ πάντα, δὲν ἀγνοοῦσε ἀσφαλῶς καὶ τὴν ἐπανάσταση ποὺ κάποιοι πολίτες σχεδίασαν ἐναντίον του, οἱ ὅποιοι ἀρνήθηκαν τὴ βασιλεία του καὶ δὲν θέλησαν νὰ βασιλεύει σ' αὐτούς. Αὐτὸς ὁ φιλόανθρωπος, ὁ ἀγαθὸς Υἱὸς τοῦ Πατέρα, ἡ πηγὴ τῆς συμπάθειας, ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους, τὰ σπλάχνα τὰ ἀκένωτα ἀπὸ εὐσπλαγχνία, δὲν ἀνέχθηκε τὴν τόσο μεγάλη λύσσα τῶν ἀχάριστων πολιτῶν του. Γιατὶ δὲν εἶχε τολμηθεῖ οὔτε κάποιο παραμικρὸ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ἡ παραφροσύνη στρεφόταν ἐναντίον τοῦ Πλάστη, ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ, ἐναντίον τοῦ Εὐεργέτη, ἐναντίον τοῦ Προνοητῆ, καὶ τὸ ὄλοπρόθυμο πάθος ἦταν ὑπὲρ τοῦ ἀρχέκακου ἐχθροῦ, ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωποκτόνου ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὑπὲρ τοῦ πολεμίτου, μὲ σκοπὸ νὰ πάρουν τὴ βασιλεία ἀπὸ τὸν ἕνα, καὶ νὰ τὴ χαρίσουν στὸν ἄλλο.

Γι' αὐτὸ τί κάνει; Καὶ ποιά τιμωρία ζητεῖ γιὰ τοὺς ἀποστάτες ὁ δίκαιος κριτής; Ἄλλὰ καλύτερα ν' ἀκούσομε τὴν ἴδια τὴν ἀπόφαση. Γιατὶ λέγει: «Τοὺς ἐχθρούς μου, ποὺ δὲν θέλησαν νὰ βασιλεύω σ' αὐτούς, φέρετέ τους καὶ κατασφάξτε τους μπροστά μου»³². Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπομάκρυναν τὰ μάτια τους ἀπὸ τὸν Ποιητὴ καὶ τὰ ἔστρεψαν στὸν πτερνιστή, γι' αὐτὸ ζητεῖται νὰ ὑποστοῦν ἐπάξια τιμωρία μπροστά στὸν παντεπόπτη καὶ παντεπίσκοπο ὀφθαλμὸ τῆς δίκης. «Καὶ νὰ τοὺς κατασφάξτε μπροστά μου», ὥστε, ἐκεῖνον ποὺ δὲν

32. Λουκᾶ 19,27.

ἐπιγνώσι καὶ ἄκοντες, οἷς ἀπαιτοῦνται τὰς εὐθύναις, βασιλέα καὶ δίκαιον. Καὶ ἐπεὶ τὸ παρ' ἐμοῦ σῶμα πλασθὲν αὐτοῖς ἄλλοτριᾶς χειρὸς ἔργον ἔθεντο, κατασφάξατε αὐτούς, ὡς ἂν δι' οὗ παρώνησαν εἰς ἐμὲ καὶ τῆς ἐμῆς διελόντες αὐτοβασιλείας προσ-
5 ἔρριψαν τῷ Ἐχθρῷ, τούτου διχασθέντες τὴν ὀφειλομένην ὡσι δίκην τῆς ἀποστασίας ἐκτετικότες.

«Κατασφάξατε αὐτούς ἔμπροσθέν μου!». Ἐννοήσατε τῆς τιμωρίας τὸ ἄφυκτον καὶ πικρὸν. Τίς ὁ δούς τὴν ψῆφον; τίνος ἢ ἀπόφασις; Σφαγῆναι μὲν ὑπὸ τοῦ Ἐχθροῦ, κἂν φέρῃ τι
10 λυπηρόν, ἀλλ' οὖν πολλὴν παρέχει παραμυθίας ἀφορμὴν. Ὑπολείπει γὰρ τὸν Δεσπότην ἐκδικητήν, καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐν αὐτῇ χαρᾶς ἢ ἐλπίς προοίμιον αὐτῷ τῆς εὐφροσύνης ἐννοεῖν ὑποτίθησι τὴν σφαγὴν. Ὅταν δὲ ὁ Δεσπότης αὐτὸς προστάσῃ κατασφαγῆναι, παρ' οὗ ἢ ἐκδίκησις, παρ' οὗ τὸ
15 ἔλεος, παρ' οὗ ἢ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀγαλλίασις καὶ εὐφροσύνη, παρ' οὗ ἢ ζωὴ καὶ ἢ σωτηρία, τίς ἂν παραστήσῃ λόγος τὸ πικρὸν καὶ ἀφόρητον τῆς πληγῆς, τὸ ἀπαράκλητον καὶ ὄξυ τῶν ἀλγεινῶν; Πρὸς τίνα ἔσται ἢ καταφυγὴ, τίς ἀνάψυξις τοῦ πάθους οὐ δεχομένου τέλος, ἀτελευτήτου τῆς τιμωρίας διαμε-
20 νούσης;

Ἄλλ' ἐννοήσατε ταῦτα, καὶ ἐννοήσαντες φοβήθητε τὴν πληγὴν ὀρῶντες ἐν ἑτέροις, πρὸ τοῦ ἐμπεσεῖν εἰς πείραν, τὸ φρικτὸν τῆς ὀδύνης καὶ φοβερόν, καὶ ἀπόστητε τῆς ἴσης ἀπονοίας πρὸ τῆς ἴσης τιμωρίας. Ὁ γὰρ ἐν τῷ πάθει φόβος καὶ ἢ
25 μεταμέλεια οὐδὲν οἶδασι κέρδος φέρειν. Ἐως καιρὸς μετανοίας, τὴν μετάνοιαν ἐπιδεξώμεθα. Ἐως ἢ τῆς συγγνώμης ἀνέωκται θύρα, εἰσελθεῖν δι' αὐτῆς μὴ βραδύνωμεν. Ἐως αἱ ἀπειλαὶ μετέωροι, τὴν ἐπιστροφὴν ἐπιδείξωμεν. Δοθέντος γὰρ τοῦ συνθήματος καὶ τοῦ βίου λυθέντος. οὐδεὶς οὐκέτι τρόπος
30 σωτηρίας, οὐδὲ τοῦ μὴ παθεῖν ἐλπίς, ἃ παθεῖν ἠπειλήθη, καταλείπεται. Ἀλλὰ γὰρ τοῦ διδασκάλου τῆς ἀποστασίας τρανώς τε καὶ χωρὶς τίνος περινοίας παρὰ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν

θέλησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν βασιλιά, αὐτὸν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν βασιλιά καὶ δίκαιο ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦνται εὐθύνες. Κι ἐπειδὴ τὸ σῶμα ποὺ ἐγὼ τοὺς ἐπλασα τὸ θεώρησαν ἔργο ξένων χεριῶν, νὰ τοὺς κατασφάξετε, ὥστε, ἕξαιτίας τῆς παραφροσύνης ποὺ ἔδειξαν σὲ ἐμένα καὶ ἐπειδὴ ἀποσχίζοντας τὸ ἴδιο τὸ δικό μου βασίλειο, τὸ ἔρριξαν στὸν Ἐχθρό, ἀποχωριζόμενοι ἀπὸ αὐτὸ, νὰ πληρώσουν τὴν ὀφειλόμενη τιμωρία γιὰ τὴν ἀποστασία τους.

«Κατασφάξτε αὐτοὺς μπροστὰ μου!». Κατανοῆστε πόσο ἀναπόφευκτη εἶναι ἡ τιμωρία καὶ ὀδυνηρή. Ποιὸς ἔδωσε τὴν καταδικαστικὴ ψῆφο; Τίνος εἶναι ἡ ἀπόφαση. Τὸ νὰ σφαγεῖ κάποιος ἀπὸ τὸν Ἐχθρό, ἔστω κι ἂν προξενεῖ λύπη, ὅμως δίνει μεγάλη ἀφορμὴ παρηγοριᾶς. Γιατὶ ἀφήνει ἐκδικητὴ τὸν Δεσπότη, καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης καὶ τῆς χαρᾶς ποὺ προσφέρει αὐτὴ, συντελεῖ νὰ ἐννοηθεῖ ἡ σφαγὴ προοίμιο τῆς (μελλοντικῆς) εὐφροσύνης του. Ὅταν ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης προστάζει νὰ κατασφαγεῖ κάποιος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀναμένεται ἡ ἐκδίκηση, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀναμένεται τὸ ἔλεος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀναμένεται ἡ ἀγαλλίαση καὶ ἡ εὐφροσύνη μετὰ τὴν ἀνάσταση, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀναμένεται ἡ ζωὴ καὶ ἡ σωτηρία, ποιὸς λόγος μπορεῖ νὰ παραστήσει τὸ ὀδυνηρὸ καὶ ἀφόρητο τοῦ πλήγματος, τὸ ἀπαρηγόρητο καὶ ἀνυπόφορο τῶν ὀδυνηρῶν πόνων, Σὲ ποιὸν θὰ μπορέσει νὰ καταφυγεῖ αὐτὸς ποὺ δέχεται τὸ πλήγμα; Ποιὰ ἀνακούφιση θὰ ὑπάρξει, ὅταν ὁ πόνος δὲν ἐπιδέχεται τέλος καὶ ἡ τιμωρία παραμένει αἰώνια;

Σκεφθεῖτε λοιπὸν αὐτά, καὶ ἀφοῦ τὰ σκεφθεῖτε καλά, φοβηθεῖτε βλέποντας τὸ πλήγμα στοὺς ἄλλους, προτοῦ πέσετε στὸν πειρασμό, τὸ φρικτὸ καὶ φοβερὸ τῆς ὀδύνης, καὶ ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὴν ἴση παραφροσύνη πρὶν ἀπὸ τὴν ἴση τιμωρία. Γιατὶ ὁ φόβος κατὰ τὸ πάθος καὶ ἡ μεταμέλεια δὲν μποροῦν νὰ φέρουν κανένα κέρδος. Ἐωσότου εἶναι καιρὸς μετάνοιας, ἃς δείξομε τὴ μετάνοιά μας. Ἐωσότου εἶναι ἀνοιχτὴ ἡ θύρα τῆς συγγνώμης, ἃς μὴν ἀργήσομε νὰ μποῦμε μέσω αὐτῆς. Ἐωσότου οἱ ἀπειλὲς κρέμονται πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας, ἃς δείξομε τὴν ἐπιστροφή μας. Γιατὶ, ὅταν δοθεῖ τὸ σύνθημα καὶ ἡ ζωὴ μας τελειώσει, δὲν ὑπάρχει κανένας τρόπος σωτη-

στηλιτευθέντος, καὶ οἷαν ὁ δίκαιος κριτῆς τοὺς ἐκείνου μαθη-
 τὰς καὶ μὴ θέλοντας αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῶν βασιλεῦσαι, τὴν ποιήν
 εἰσπράττεται, κατάδηλόν τε καὶ περιφανεστάτην ἐπιδειξαμέ-
 νων, τίνα λοιπὸν οἱ μετὰ ταῦτα πάντα τὴν ἀποστασίαν ἔτι
 5 στέργοντες εὐρήσουσιν ἀπολογία; Ποῖον λείψανον ἑαυτοῖς
 ὑπελίποντο συγγνώμης, τίς αὐτοῖς ὀφθαλμὸς ἐπιστάξει δάκρυ-
 ον ἐλέους; Τὸν διδάσκαλον αὐτῶν, ὅτιπερ ὁ διάβολός ἐστιν,
 ἔμαθον παρὰ τῶν Εὐαγγελίων, τοὺς πρὸ αὐτῶν μαθητάς, ὅτι
 κατεσφάγησαν ἔμπροσθεν τοῦ Δεσπότη, μὴ θελήσαντες αὐ-
 10 τὸν βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν. Καὶ τοῦτο τὰ σεπτὰ τοῦ Σωτῆρος
 ἡμῶν Εὐαγγέλια διδάσκουσι διαπρυσίως, ὅτι προσκυνηταὶ
 τοῦ διαδόλου καὶ ὅτι τοῦ Δημιουργοῦ ὑβρισταὶ οἱ σχίζοντες
 τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, καὶ τοῦτο τὰ αὐτὰ διακεκράγασιν
 ἱερὰ Λόγια. Οὐκοῦν, εἰ μηδὲν τούτων αὐτοὺς ἀποστρέψει τῆς
 15 ἀποστασίας, ὑπόλοιπόν ἐστι τὸ ἀτελεύτητον πῦρ καὶ τὸ σκότος
 τὸ ἐξώτερον, ὃ ἠτοιμάσται αὐτῶν τῷ διδασκάλῳ. Ἐκεῖνο καὶ
 ἄκοντας αὐτούς, καὶ χωρὶς τινος ὠφελείας, ἀποστήσει τῆς θεο-
 μαχίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅσον ἐπὶ τῷ προχείρῳ τῆς διαλέξεως
 καὶ τῆς ὁμιλίας.

ρίας, οὔτε ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ μὴν πάθομε ὅσα ἀπειληθήκαμε νὰ πάθομε.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ δάσκαλος τῆς ἀποστασίας μὲ σαφήνεια καὶ χωρὶς περιστροφῆς στηλιτεύθηκε ἀπὸ τοὺς εὐαγγελικοὺς λόγους καὶ ἀφοῦ δείξαμε κατὰδηλα καὶ ὀλοφάνερα ὅτι ὁ δίκαιος κριτῆς τιμωρεῖ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τοὺς μαθητῆς του ποὺ θέλουν νὰ βασιλεύσει σ' αὐτούς, ποιά ἀπολογία ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ οἱ ὑποστηρικτῆς τῆς ἀποστασίας περιμένουν νὰ βροῦν; Ποιὸ ὑπόλειμμα συγνώμης ἄφησαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ποιὸς ὀφθαλμὸς θὰ χύσει δάκρυα εὐσπλαγχίας γι' αὐτούς; Ἐμαθαν ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια ὅτι ὁ δάσκαλός τους εἶναι ὁ διάβολος, ὅτι οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτούς μαθητῆς σφάχθηκαν μπροστὰ στὸν Κύριο, ἐπειδὴ δὲν θέλησαν νὰ βασιλεύσει σ' αὐτούς ὁ Κύριος. Τὰ σεπτὰ Εὐαγγέλια διδάσκουν περίλαμπρα καὶ αὐτό, ὅτι εἶναι προσκυνητῆς τοῦ διαβόλου, καὶ ὅτι εἶναι τοῦ Δημιουργοῦ ὑβριστῆς ὅσοι διαίρουν τὸ βασίλειο τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸ τὸ βροντοφωνοῦν τὰ ἴδια τὰ ἱερὰ Λόγια. Ἐπομένως, ἂν κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν τοὺς ἀποτρέψει ἀπὸ τὴν ἀποστασία τους, ἀπομένει ἡ ἀτελείωτη φωτιὰ καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, ποὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸ δάσκαλό τους. Ἐκεῖνο τὸ σκότος καὶ χωρὶς νὰ θέλουν καὶ χωρὶς κάποια ἀμοιβὴ θὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἔχθρα τους πρὸς τὸν Θεό. Ἄλλ' αὐτὰ φτάνουν γιὰ τὴν πρόχειρη αὐτὴ ἀνάλυση καὶ ὀμίλια.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Ἄρσενίῳ, τῷ ὀσιωτάτῳ μοναχῷ,
πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ τῶν ἱερῶν.

Κατὰ

τῆς τῶν Μανιχαίων ἀρτιφυοῦς πλάνης.

α. Ἐπειδήπερ, ἱερῶν ἀνδρῶν ἐρασιμιώτατε, τὰς διαλέξεις ἔχειν ἠξίωσας, αἱ τοῦ Μάνεντος μὲν παραφυάδες, τὸ φρόνημα καταισχύνουσι. Πάλαι δὴ Νικηφόρῳ προσωμιλήθησαν, οὕτω μὲν ἀπὸ τῆς κλήσεως ταύτης γινωσκομένῳ. Καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν
5 πίστιν ἠσπάζετο, ἥτις τον κόσμον ἐνίκησεν, ἔτι δὲ τοῖς τῆς ἀποστασίας λειψάνοις ἐγκαλινδούμενος καὶ τὴν ἐκεῖθεν εἴλκε προσηγορίαν· «Βέρζελις» γὰρ ὠνομάζετο. Ἐπεὶ οὖν τοὺς λόγους ἐκείνους εἰς γραφὴν ἀναληφθέντας ἐπεξήτησας, ἢ δ' ἀρπαγὴ τῶν διβλίων κακείνοις ὑπερόριον ζημίαν ἐπέβαλε, καὶ
10 οὐ παρέστι τὸ συνταγματίον, τῶν δὲ ἐν αὐτῷ κατατεταγμένων προηγουμένη σε χρεία κατέχει, ὅσα διὰ τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν ῥημάτων τῆς Μανιχαϊκῆς ἀποσπάδος πρόρριζον τὸν θλάστην ἐκτέμνει (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα κατ' αὐτῶν ἐστὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἄφυκτον τὸ τῆς ἐκτομῆς ἐπαφιέντα δρέπα-
15 νον), τάδε, ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάναι, ἐπιδείκνυσι, ὡς ἡ χάρις τῆ Μωσαϊκῆ κοσμογενεῖα συμφθέγγεται, καὶ ὅσοι ἄλλοις ἄρτι πολιτεία Θεὸν γινώσκειν καθισταμένη παιδαγωγεῖται καὶ κατευθύνεται. Ναὶ δὴ καὶ ὅτι τὴν σωματικὴν καὶ ὄρατὴν κτίσιν ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἐκ μὴ ὄντων λόγῳ ὑποστησάμενος, ὃς καὶ
20 τὴν νοερὰν τε καὶ ἀόρατον παραπλησίῳ σοφίας πλούτῳ παρήγαγεν. Ἄλλ' ὅτι καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τῆς αὐτῆς ἐστὶ φιλανθρώπου καὶ ἀγαθουργοῦ προνοίας, ὥσπερ καὶ ἡ ψυχὴ

1. Πιθανῶς ὁ ἀββάς Ἄρσενιος, ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἴσως ὁ ἀναφερόμενος

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Πρὸς τὸν ὀσιώτατο μοναχὸ Ἀρσένιο¹,
πρεσβύτερο καὶ ἡγούμενο τῶν ἱερῶν.
Ἐναντίον τῆς πλάνης τῶν Μανιχαίων
ποῦ ἀναβλάστησε πρόσφατα.

1. Ἐπειδὴ, πρὸ ἀγαπητῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἱερούς ἄνδρες, ἀξίωσες νὰ ἔχεις τις διαλέξεις οἱ ὅποῖες κατατροπιάζουν τὸ φρόνημα τῶν παραφυάδων τοῦ Μάνεντα, οἱ ὅποῖες παλαιὰ εἶχαν γίνει μὲ τὸν Νικηφόρο, ποῦ δὲν ἦταν ἀκόμα γνωστὸς μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα (γιατὶ οὔτε τῆ χριστιανικῆ πίστι ἄσπασζόταν, ποῦ νίκησε τὸν κόσμον, ἀλλὰ κυλιόταν ἀκόμα μέσα στὰ λείψανα τῆς ἀποστασίας, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆρε καὶ τὸ ὄνομά του· γιατὶ ὀνομαζόταν Βέρζελης). Ἐπειδὴ λοιπὸν ζήτησες τῆ συζήτησι ἐκείνη ποῦ εἶχε καταγραφεῖ καὶ ἡ ἀρπαγὴ ἐκείνων τῶν βιβλίων ἐπέβαλε καὶ σ' ἐκεῖνον τὴν ποινὴ τῆς ἔξορίας καὶ δὲν εἶναι διαθέσιμο τὸ ὑπόμνημα, ἐνῶ ὅσα ἔχουν καταθεθεῖ σ' αὐτὸ ἀποτελοῦν γιὰ σένα ἀνάγκη προτεραιότητος, ὅσα μὲ τὰ εὐαγγελικὰ καὶ ἀποστολικὰ λόγια κόβουν ἀπὸ τὴ ρίζα τὴ βλάβη τῆς Μανιχαϊκῆς αἵρεσις (γιατὶ καὶ αὐτὰ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀφήνουν νὰ πέσει ἐναντίον τους ἀναπόφευκτο τὸ δρεπάνι τῆς ἐκκοπῆς), ἀποδεικνύουν, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε συνοπτικὰ, τὰ ἑξῆς ὅτι ἡ χάρις συμφωνεῖ μὲ τὴ Μωσαϊκὴ κοσμογονία καὶ μὲ ὅσα ἄλλα τώρα παιδαγωγεῖται καὶ κατευθύνεται ἡ πολιτεία ποῦ ὀδηγεῖ στὴν ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀκόμα βέβαια, ὅτι τῆ σωματικῆ καὶ ὄρατῆ κτίσι ἐκεῖνος εἶναι ποῦ τῆς ἔδωσε ὑπαρξὴ μὲ τὸ λόγο του ἀπὸ τὸ μηδέν, ὁ ὅποιος καὶ τῆ νοερῆ καὶ ἀόρατῆ δημιουργήσε μὲ τὸν παραπλήσιο πλοῦτο τῆς σοφίας του. Ἄλλ' ὅτι καὶ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ὅπως καὶ

στὰ Ἀποφθέγματα τῶν Γερόντων. Ἐξῆσε στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου καὶ ὑπῆρξε διδάσκαλος τῶν Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου.

φιλοτέχνημα, καὶ ὡς οἱ τῆ νομικῆ πολιτεία διαπρέψαντες Θεόν τε τὸν ἀληθῆ καὶ ἀγαθὸν ἐθεράπευον καὶ κατὰ τῆς πονηρίας παρεττάττοντο.

Ταῦτα δὴ, ταῦτα, καθόσον οἷόν τέ ἐστὶν ἡμῖν καὶ ἡ τοῦ
 5 καιροῦ συγχωρεῖ βαρύτης, καθυποβάλλοντες ἐκδόσει (ἐν τούτοις γάρ, οἶμαι, περιγράφεταιί σου καὶ τὸ αἶτημα), τῆ σῆ διεπεμψάμεθα ὀσιότητι. Καὶ εἰ μὲν εὖροις, ὡς ἤλπισας, τῆς σῆς ἂν εὐχῆς εἶη καὶ τῆς κατὰ τὴν πίστιν αἰτήσεως ἢ ἐνέργεια, εἰ δὲ τὰς ἐλπίδας ἐκνικήσει τὸ ἀδόκητον, τοῦτο δὴ ταῖς τε συνε-
 10 χέσιν ἀρρωστίαις, αἷς οὐ λήγει παρενοχλοῦν ἡμῶν τὸ σωματίον, καὶ τῆ τοῦ καιροῦ λογίζου χαλεπότητι. Ἐάν δήποτε τῆς θείας ἐπισκοπῆς παρορώσης μὲν οἷς ἁμαρτάνομεν, εὐμενέστερον δὲ διατιθεμένης τὰ ἡμέτερα, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἀναίτιον ὀργὴν διαλυούσης εἰς πραότητα, τὸ κατ' ἀρχᾶς
 15 αἰτηθὲν ταῖς σαῖς χερσὶ περιενεχθεῖη, μηδὲν θαυμάσης ἀναλεγόμενος, εἰ τὰ πλείω τῶν ἐν αὐτῷ κἀνταῦθα συμπεριεἴληπται, ἀλλὰ τὸναντίον εἰ μὴ παρεῖται. Λήθη γὰρ πολλάκις καὶ τῶν ἄμεινον εἰδέναί καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐπεκράτησε, μάλιστα γὰρ συμμαχίαν τὴν ἐκ τῶν παρόντων εἰ συνεπάγοιτο. Ἐὰν δὲ
 20 μὴδὲ ἐκεῖνο δίδου παρορᾶν, ὅτι μὴ προάγειν ἄλλην πραγματείαν, ἀλλ', ὡς ἐν ἀπόροις, τῆς ἐστερουμένης παραμύθιον καὶ λήθης φάρμακον ἑαυτοῖς καὶ φίλοις ἀντεισάγοντες

β. Ἀρχὴ δὲ ἡμῖν τῆς κατὰ τῶν ἀντιπάλων παρατάξεως αὐτὰ τὰ Δεσποτικὰ ἔργα καὶ ῥήματα. Οὔτε γὰρ ἡμῖν ἀλλαχό-
 25 θεν στρατηγεῖσθαι θέλτιον, οὔτε τοῖς πολεμίοις βάλλειν εὐστοχώτερον, ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνους πίπτειν φοβερώτερον ἢ ἀθλιώτερον. Ὅρα γοῦν ὅπως ἐξ αὐτῆς συμβολῆς ὁ βασιλεὺς τῶν ὄλων καὶ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ στρατηγὸς τὸν χάρακα τῶν ἐχθρῶν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἀνασπᾷ καὶ καταστρέφει, καὶ συγχεῖ τὸ φρό-
 30 νημα καὶ διασκεδάζει τὸ θράσος τῶν ἀποστατῶν. Τί βουλευῶν καὶ τίνα τέχνην κινῶν; Οὐδὲν μεμηχανημένον, οὐδὲ δι'

ἡ ψυχὴ, εἶναι φιλοτέχνημα τῆς ἴδιας φιλόανθρωπης καὶ ἀγαθουργοῦ πρόνοιᾳ καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ διέπρειψαν στὸν τρόπο ζωῆς ποὺ ὑποδεικνυόταν ἀπὸ τὸ νόμο λάτρευαν τὸν ἀληθινὸ καὶ ἀγαθὸ Θεὸ καὶ ἀντιπαρατάσσονταν στὴν πονηρία.

Αὐτὰ ἀκριβῶς λοιπὸν, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατὸ καὶ ἐπιτρέπει καὶ ἡ δυσκολία τῶν καιρῶν, προβαίνοντας στὴν ἔκδοσή τους (γιατι σ' αὐτὸ ἀποβλέπει, νομίζω, καὶ τὸ αἴτημά σου), τὰ στέλνομε στὴν ὁσιότητά σου. Κι ὃν βέβαια τὰ βρεῖς ὅπως ἤλπιζες, τὸ ἀποτέλεσμα ἀπόδωσέ το στὴν προσευχή σου καὶ στὴν αἴτησή σου ποὺ ἔγινε μὲ πίστη. Ἐάν τις ἐλπίδες σου τις νικήσει τὸ ἀπροσδόκητο, αὐτὸ ἀπόδωσέ το σὺς συνεχεῖς ἀρρώστιες, οἱ ὁποῖες δὲν παύουν νὰ ἐνοχλοῦν τὸ ἀσθενικὸ σῶμα μου, καὶ στὴ δύσκολη χρονικὴ συγκυρία. Ἐάν τις ἔκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐποπτεία, παραβλέποντας τὰ ἁμαρτήματά μας, διευθετήσῃ μὲ μεγαλύτερη εὐμένεια τὰ δικά μας καὶ διαλύσῃ σὲ πραότητα τὴν ἀνθρώπινη καὶ ἀναίτια ὀργὴ καὶ φτάσῃ στὰ χέρια σου αὐτὸ ποὺ ζήτησες ἀπὸ τὴν ἀρχή, μὴν ἀπορήσῃς σκεπτόμενος, ὅτι τὰ περισσότερα ἀπὸ ὅσα περιέχει ἔχουν περιληφθεῖ κι ἐδῶ, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο νὰ ἀπορήσῃς ἂν δὲν ἔχουν περιληφθεῖ. Γιατι πολλὰ φορὲς ἡ λήθη ἐπικράτησε σ' ἐκεῖνα ποὺ ἦταν καλύτερα καὶ ἀναγκαιότερα καὶ μάλιστα ἂν ἀκολουθοῦσε αὐτὴν καὶ ἡ συμμαχία τῶν παρόντων. Ὅμως οὔτε ἐκεῖνο νὰ ἀφήσῃς νὰ παραβλεφθεῖ, ὅτι δὲν προβαίνομε στὴ σύναψη ἄλλης πραγματείας, ἀλλὰ, ὅπως σὲ ἀδιέξοδα, ἀντεισάγομε αὐτὴν ὡς παρηγορία γι' αὐτὴν ποὺ στερούμαστε καὶ φάρμακο τῆς λήθης γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους καὶ τοὺς φίλους μας.

2. Ἀρχὴ τῆς ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων μας ἀντιπαράθεσής μας εἶναι τὰ ἴδια τὰ Δεσποτικὰ ἔργα καὶ λόγια. Γιατι οὔτε γιὰ μᾶς εἶναι καλύτερο νὰ ἔχομε ἄλλον στρατηγὸ, οὔτε νὰ χτυποῦμε πρὸ εὐστοχα τοὺς ἀντιπάλους μας, ἀλλ' οὔτε εἶναι φοβερότερο ἢ ἀθλιότερο νὰ πέφτουν ἐκεῖνοι. Πρόσεξε λοιπὸν πῶς εὐθύς μὲ τὴ σύγκρουση ὁ Βασιλεὺς τῶν ὄλων καὶ Σωτὴρας μας καὶ στρατηγὸς ξεθεμελιώνει ἀπὸ τὴ ρίζα τὸ χαράκωμα τῶν ἐχθρῶν καὶ τὸ καταστρέφει, συγχέοντας τὸ φρόνημα καὶ διαλύοντας τὸ θράσος τῶν ἀποστατῶν. Δὲν προβαίνει σὲ προμελέτη, οὔτε κάποια τέχνη χρησιμοποιοεῖ, οὔτε κατένενα τέχνασμα, οὔτε αὐτὸ ποὺ κάνει εἶναι προῖον ἀγώνων καὶ

ἀγώνων καὶ καμάτων προῖόν, ἀλλ' ἅμα τε φωνὴν ἀφήσει μόνον, καὶ πάντα τὰ τῶν πολεμίων ἠφάνισται. «Πᾶσα γάρ», φησί, «βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται».

5 Ὅρας, ὅπως ὁ φθόγγος ἠχήσας μόνον τῆς σάλπιγγος τῆς βασιλικῆς, τὸ χαράκωμα τῶν ἐχθρῶν διέφθειρέ τε καὶ ἐξερημωσε; Καὶ τί λέγω χαράκωμα; ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν καὶ αὐτὸ τῆς ἀποστασίας, ὅπερ ταῖς αὐτῶν δυσσεβεστάταις καὶ πεπλανημέναις ἐπινοίαις ἀνεπλάσαντό τε καὶ ὠχύρουν βασίλειον.

10 Εἰ γὰρ βασιλεία μεριζομένη ἐφ' ἑαυτῆς οὐχ ὑφίσταται, ἀλλ' αὐτὴ περὶ αὐτὴν θάπτόν τε καταρρεῖ καὶ ἀφανίζεται, ἡ δὲ δημιουργὸς τῶν ὄλων ἀρχὴ καὶ βασιλεία δι' αἰῶνος μένει, ὡς ἂν οὐδ' αὐτὸ τὸ τῆς ἀποστασίας ἀποθραυσθῆναι ἐξαρνήσασθαι. Οὐδὲ γάρ, οὐδὲ μέχρι νῦν ὁ πάντα νεωτερίζων χρόνος

15 οὐδένα παρέδειξεν εἰς τοιαύτην λύσσαν ἐκλυσσήσαντα. Εἰ οὖν ἡ τοῦ Ἀγαθοῦ ἀρχή, ὡς πᾶσιν ἐπίδηλον, κρείττων πάσης διαλύσεως, πῶς οὐ μᾶλλον ἐπιδηλότερον, ὡς αἷς αὐτοὶ τὸ ὀλοκλήρον αὐτῆς ταῖς τόλμαις διασπαράσσοντες πονηρὰν ἀρχὴν σκηνοποιούσιν καὶ παραπηγνύουσι, τὴν μὲν τοῦ κοινου καὶ

20 ἀγαθοῦ Δεσπότητος βασιλείαν προπηλακίζειν μανίαν εἴλοντο, ἦν δὲ ἀντανιστῶσιν, ἅμα τε πλάττουσι καὶ ἅμα λύουσι; Ἀμερίστου γὰρ τῆς τοῦ Ἀγαθοῦ βασιλείας συντηρουμένης (ὁδὸς γὰρ ὁ μερισμὸς εἰς διάλυσιν), ὅτι τε τὸ ἄλυτον τὸν μερισμὸν ἀποπέμπεται, καὶ πρό γε τῆς ἐπιβολῆς ταύτης ὁ Δεσπότης ἀνεῖπε τὸ μεριζόμενον διαλύσεσθαι. Καὶ ἡ κτίσις τοσού-

25 τοῖς αἰῶσιν ἐξ αὐτῆς παραγωγῆς κατὰ γε τὴν ὀλοκληρίαν κρατεῖν τῆς λύσεως ἐκκληρώσατο. Ὅραται δὲ περιφανῶς καὶ τοῖς οὐρανίοις ἀλληλοχούμενά τε καὶ συνεχόμενα τὰ ἐπίγεια, τὰ τε νοερά καὶ νοητὰ τῶν σωματικῶν καὶ ταῖς αἰσθήσεσι κρι-

30 νομένων διὰ τῆς ἀδιαδόχου προνοίας οὐ διστάμενα, ἀλλὰ καὶ περιφανεστάτην φέροντα τὴν συνάφειαν. Οὐ μὴν ἀλλά γε καὶ αὐτὸ τὸ λογικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος ἐξ ὀρατῶν τε καὶ ἀοράτων μερῶν ἠρμοσμένος συνέστηκεν.

κόπων, ἀλλὰ φωνὴ θγάζει μονάχα, καὶ ὅλες οἱ ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν ἔξαφανίζονται. Γιατὶ λέγει· «κάθε βασιλῆιο ἂν χωρισθεῖ σὲ δύο ἀντίπαλα μέρη ἔξαφανίζεται, καὶ κάθε πόλη ἢ σπίτι ἂν χωρισθεῖ στὰ δύο δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ»².

Βλέπεις ὅτι μόνο πού ἤχησε ἡ φωνὴ τῆς βασιλικῆς σάλπιγγας, κατέστρεψε καὶ καταρῆμωσε τὸ χαράκωμα τῶν ἐχθρῶν, Καὶ γιατί λέγω χαράκωμα; Ἀλλὰ καὶ τὴν τὴν πόλη, καὶ τὸ ἴδιο τὸ βασιλῆιο τῆς ἀποστασίας, πού μὲ τις δυσσεβέστατες καὶ πλανημένες ἐπινοήσεις τους ἀνέπλασαν καὶ ὀχύρωσαν. Γιατί, ἂν βασιλεία πού χωρίζεται στὰ δύο ἀντίπαλα μέρη δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ ἀπὸ μόνη καταρρέει καὶ ἀφανίζεται, ὅμως ἡ δημιουργικὴ ἀρχὴ καὶ βασιλεία τῶν ὄλων παραμένει αἰώνια, πράγμα πού δὲν ἔχει τὸ θράσος ν' ἀρνηθεῖ οὔτε ἡ ἴδια ἡ ἀποστασία. Οὔτε βέβαια, οὔτε μέχρι τώρα ὁ χρόνος, πού φέρνει ὅλο νέα πράγματα, παρουσίασε κάποιον πού νὰ ἔχει καταληφθεῖ ἀπὸ τόση λύσσα. Ἄν λοιπὸν ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀγαθοῦ, ὅπως εἶναι σ' ὅλους καταφάνερο, εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ κάθε διάλυση, πῶς δὲν εἶναι ἀκόμα πιὸ φανερό, ὅτι αὐτοὶ διασπαράσσοντας μὲ τις θρασυτητές τους τὴν ἀκεραιότητά της καὶ σκηνοθετώντας καὶ ἐγκαθιστώντας πονηρὴ ἀρχή, προτίμησαν τὴ μανία νὰ προπηλακίζουν τὴ βασιλεία τοῦ κοινοῦ καὶ ἀγαθοῦ Δεσπότη, καὶ αὐτὴ πού στήνουν στὴ θέση της, τὴν ὥρα ἀκριβῶς πού τὴ στήνουν, τὴν ἴδια ὥρα καὶ τὴ διαλύουν; Ἐφόσον λοιπὸν διατηρεῖται ἀδιαίρετη ἡ βασιλεία τοῦ Ἀγαθοῦ (ἡ διαίρεση εἶναι ὁ δρόμος τῆς διάλυσης) τὸ ἀδιάλυτό της καὶ τὴ διαίρεση ἀπομακρύνει, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ αὐτῆς ὁ Δεσπότης κήρυξε ὅτι αὐτὸ πού διαιρεῖται διαλύεται. Καὶ ἡ δημιουργία ἐπὶ τόσους αἰῶνες, ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἦρθε στὴν ὑπαρξή, τῆς δόθηκε ὁ κλῆρος νὰ ἐμποδίζει τὴ διάλυση. Ἀκόμα βλέπομε ὀλοφάνερα ὅτι βρίσκονται σὲ ἀλληλουχία καὶ συνέχεια τὰ ἐπίγεια μὲ τὰ οὐράνια, καὶ τὰ νοερά καὶ νοητὰ δὲν βρίσκονται σὲ διάσταση μὲ τὰ σωματικά πού διακρίνονται μὲ τις αἰσθήσεις λόγῳ τῆς μόνιμης πρόνοιας, ἀλλ' ἔχουν ὀλοφάνερη συνάφεια. Καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ λογικὸ ζῶο, ὁ ἄνθρωπος, ἀποτελεῖται ἀπὸ ὄρατὰ καὶ ἀόρατα μέρη.

Εἰ οὖν ἡ τοῦ Ἀγαθοῦ Θεοῦ δημιουργία τε καὶ βασιλεία
 τομὴν καὶ μερισμὸν οὐκ ἐπιδέχεται, ἣν δὲ αὐτοὶ ἀναπλάττουσι,
 μερίδα τινὰ τῆς ὅλης δημιουργίας τῇ γλώσση ἀποσπαράξαν-
 τες, τοῖς τῆς ἀποστασίας προάγουσι ῥήμασι καὶ Ἐχθρὸν ἐν
 5 αὐτῇ βασιλεύειν καθιδρύνουσι, πῶς αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δέξοιτο
 στάσιν αὐτῆ; Πῶς δ' ἂν ὑποσταίῃ, αὐτὴν τὴν γένεσιν ἐκ μερι-
 σμοῦ καὶ λύσεως λαβοῦσα, καὶ τομῆς καὶ διαιρέσεως, ἃ καὶ τὸ
 ὀλόκληρον εἰς φθορὰν καταστρέφει, προελθοῦσα καὶ ἀπορ-
 ρυεῖσα, εἰ καὶ μὴ δυσφημούσης γλώσσης ὑπῆρχεν ἀνάπλασμα;
 10 Πῶς δ' οὐχ ὥσπερ ἡ τοῦ Ἀγαθοῦ ἀρχὴ τῷ ἀδιαλύτῳ συνέχε-
 ται, καὶ προϊοῦσα μᾶλλον τε διαμένει καὶ μεταβάλλει προκό-
 πτουσα πρὸς τὸ ἄμεινον, οὕτω καὶ ἦν καινίζει τῶν θεοβλαβῶν
 ἢ ἀπόνοια, οὐχὶ τὴν ὑπαρξιν ἐν αὐτοῖς μόνοις τοῖς βλασφήμοις
 ὄνειροπολήσασα χεῖλεσι, θᾶπτόν τε ἢ προῆλθεν εἰς ἀφανισμόν
 15 καταδύσεται, καὶ γέλωτα καὶ χλεύην τοὺς ἐραστάς καταλι-
 ποῦσα οἰχθήσεται, δίκην ὥσπερ ταύτην αὐτοὺς ἀντεισπράττου-
 σα τῆς συμπεπλασμένης καὶ ἀνυποστάτου ἀναρρήσεως, δι' ἧς
 μάτην αὐτῆ, μᾶλλον δὲ δυσσεβῶς καὶ ἀθέως, τὸ τῆς βασιλείας
 ὄνομα, οὐδὲ θεραπαινίδος ἐχούση χώραν, περιέθεντο; Οὕτω
 20 καταστρέφειν στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν ἢ παντοκρατορικὴν
 καὶ στρατηγὸς οἶδε καὶ τῶν ἄλλων κατεξουσιάζουσα ἀρχή,
 οὕτω σκυλεύειν τοὺς ὑπασπιστάς καὶ δορυφόρους, καὶ ὧν ἐ-
 κείνη ἀγώνισμα, στηλιτεύειν τε καὶ παραδειγματίζειν, καὶ ταῦ-
 τα διὰ μιᾶς φωνῆς τὸ κράτος ἅμαχον ἐπιδείκνυσιν.
 25 Ἔδει μὲν οὖν τοὺς ἀποστάτας αὐτοβοεῖ καθορῶντας αὐ-
 τὰ ἀνατραπέντα, καὶ μηδὲ πρὸς τὸν ἦχον ἀντισχόντα τῆς σάλ-
 πιγγος τῆς βασιλικῆς, μήτε αὐτὰ μήτε τὴν βασιλείαν, ἣν πρὸς
 νεωτερισμὸν ἰδόντες ἑαυτοῖς ἀνετυπώσαντο, ἀλλὰ πάντων αὐ-
 τοῖς εἰς ἐρήμωσιν περιεστηκότων, μηκέτι προσφιλονεικεῖν,
 30 μηδὲ τῆς τυραννίδος ἀφανισθείσης πρὸς τὸν τύραννον ἐπι-
 στρέφειν, ἀλλὰ τὸν κοινὸν Δεσπότην ἐπιγνόντας, προσ-
 δραμεῖν αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ καὶ δι' ἐπιστροφῆς γνησίας καὶ
 θερμῆς μετανοίας ἀνομολογήσαι μὲν ἑαυτοὺς τῆς αὐτοῦ χει-

Ἐπειδὴ λοιπὸν, ἡ δημιουργία καὶ ἡ βασιλεία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ δὲν ἐπιδέχεται τομὴ καὶ μερισμὸ, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ αὐτοὶ ἀναπλάθουν, ἀποσπώντας μὲ τὴ γλῶσσα τους ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν ὅλη δημιουργία, τὴν προάγουν μὲ τοὺς λόγους τῆς ἀποστασίας καὶ ἐγκαθιστοῦν σ' αὐτὴν τὸν Ἐχθρὸ νὰ βασιλεύει, πῶς αὐτὴ θὰ δεχθεῖ σταμάτημα στὸ μερισμὸ τῆς; Καὶ πῶς θὰ ἔχει ὑπόσταση, ἀφοῦ ἔλαβε αὐτὴ τὴ γένεσὴ τῆς ἀπὸ μερισμὸ καὶ διάλυση, καὶ προῆλθε καὶ ἀπέρρευσε ἀπὸ τομὴ καὶ διαίρεση, πράγματα ποὺ καὶ τὸ ὀλόκληρο τὸ ὀδηγοῦν στὴ φθορά, ἀκόμα κι ἂν δὲν ἦταν ἀνάπλασμα δυσφημητικῆς γλῶσσας; Καὶ πῶς ὄχι; Γιατί, ὅπως ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀγαθοῦ συνεχεται μὲ τὸ ἀδιάλυτο καὶ προχωρώντας ἐξασφαλίζει μακρότερη παραμονὴ καὶ προκόπτοντας μεταβάλλεται στὸ καλύτερο, ἔτσι καὶ ἡ ἀρχὴ ποὺ ἐγκαινιάζει ἡ ἀνοησία τῶν θεοβλαβῶν, ποὺ δὲν ὄνειροπόλησαν τὴν ὑπαρξὴ τῆς μόνο στὰ βλάστημα χεῖλη τους, γρηγορότερα ἀπὸ ὅ,τι ἐμφανίσθηκε θὰ βουλιάξει στὸν ἀφανισμὸ καὶ θὰ φύγει ἀφήνοντας στοὺς ἔραστὲς τῆς τὴ γελοιοποίησι καὶ τὴ χλεύη, τιμωρώντας τους κατὰ κάποιον τρόπο γιὰ τὴν πλαστὴ καὶ ἀνυπόστατη ἀνακήρυξι, μὲ τὴν ὁποία μάταια, ἢ καλύτερα μὲ ἀσεβῆ τρόπο καὶ ἄθεο τῆς ἔβαλαν τὸ ὄνομα τῆς βασιλείας, ἐνῶ δὲν εἶχε οὔτε θεραπευίδας θέσι. Ἐπειδὴ γνωρίζει νὰ καταστρέφει τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν ἢ παντοκρατορικὴ καὶ στρατηγὸς καὶ ἐξουσιάστρια τῶν ἄλλων ἀρχῆ, ἔτσι γνωρίζει νὰ κάνει λεία τῆς τοὺς ὑπασπιστὲς καὶ τοὺς δορυφόρους καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν ἐκείνη ἀγώνισμά τους, νὰ τοὺς σπηλιτεύει καὶ νὰ τοὺς παραδειγματίζει, δείχνοντας ἔτσι μὲ μιὰ λέξι ἀκαταμάχητη τὴ δύναμη τῆς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἀποστάτες, βλέποντας ὅλα αὐτὰ νὰ ἔχουν ἀνατραπῆ μὲ μιὰ βολή, καὶ νὰ μὴ ἔχουν ἀντέξει στὸν ἦχο τῆς βασιλικῆς σάλπιγγας, οὔτε αὐτὰ οὔτε ἡ βασιλεία, τὴν ὁποία, ἀποβλέποντας πρὸς νεωτερισμὸ, ἀποτύπωσαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλα εἶχαν καταλήξει γι' αὐτοὺς σὲ ἐρήμωσι, (ἔπειτα) νὰ μὴ δημιουργήσουν ἐπιπλέον φιλονεικίαι, οὔτε, ἀφοῦ ἡ τυραννίδα ἔχει ἀφανισθεῖ, νὰ στρέφονται στὸν τύραννο, ἀλλ' ἔχοντας γνωρίσει τὸν κοινὸ Κύριον, νὰ προστρέξουν στὴ βασιλεία ἐκείνου, καὶ μὲ ἐπιστροφὴ γνήσια καὶ θερμὴ μετάνοια νὰ ὁμολογήσουν ὅτι τῶν χειρῶν του

ρός εἶναι καὶ πλάσμα καὶ δημιούργημα, διακυβερονᾶσθαι δὲ καὶ διεξάγεσθαι τῇ αὐτοῦ προνοίᾳ καὶ φιλανθρωπία, μισῆσαι δὲ καὶ ἀποστραφῆναι τέλεον τὸν Ἐχθρόν, ὡς μηδὲν οἷς πράττουσι κατὰ τὸν θίον μηδεμίαν αὐτῷ καταλιπεῖν ἐξουσίαν, 5 ἀλλὰ μηδὲ πάροδον.

γ'. Εἰ δ' ὁ βαθὺς αὐτῶν ἐπικρατήσας τῆς ἀποστασίας σκότος οὕτως αὐτῶν ἠμαύρωσε τὰ νοήματα, ὡς καὶ τῆς τυραννίδος ἤδη λελυμένης τε καὶ ἠφανισμένης μηδ' οὕτως αὐτὴν ἀνανήφουσιν ἐξομώσασθαι, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνην μᾶλλον ἢ τὴν τοῦ 10 Ἀγαθοῦ βασιλείαν νεανιεύονται τάττεσθαι, φέρε, δείξωμεν, τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὅπως ἀρονυμένους αὐτοῦ τὴν βασιλείαν οὐ μέχρι τοῦ καταστρέψαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν καὶ ἐξαφανίσει καὶ σκυλεῦσαι τούτους τὴν δίκην ἴσθησιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν πολλὴν μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν ἀνιάτως ἔχουσι, τὴν σφαγὴν 15 ἐπαφίησιν. Ἴως κἂν γοῦν ταύτην αὐτοῖς ὀρώντες ἐπιφερομένην, συναίσθησίν τινα τοῦ τολμήματος λάβωσι καὶ μηκέτι μήτε διανοηθεῖεν, μήτε λέγοιεν, μὴ θέλειν ἐπ' αὐτοὺς βασιλεύειν, μηδ' ἄρχειν αὐτῶν τῶν σωμάτων, μηδὲ τῆς ἄλλης ὄρατῆς κτίσεως τὸν Δημιουργὸν καὶ Βασιλέα τοῦ παντός

20 Ὅρα γὰρ μεθ' ὅσης τῆς ἀποτομίας καὶ σφοδρότητος τὴν τιμωρὸν ἐπάγει ψῆφον κατ' αὐτῶν ὁ φύσει φιλόανθρωπος· «Τοὺς ἐχθροὺς μου», φησὶν ἐκεῖνος, «τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου». Τί λέγεις; φροῖττεις τὴν ψῆφον καὶ φεύγεις τὴν σφα- 25 γὴν καὶ τοῦ διχάζειν ἀφίστασαι τὴν βασιλείαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν ὄρας, ἐφ' ᾧ τὴν Δεσποτικὴν ἀρχὴν ὀλόκληρον μὲν ὁμολογεῖν καὶ τῶν σωμάτων δὲ καὶ τῆς ψυχῆς ἀναφέρεσθαι τὴν κυριότητα εἰς αὐτήν; ἢ μέχρι τοῦ παθεῖν, ἃ παθεῖν ἀθλιώτατον, καὶ οὐ μὴ ἔστι μηδὲ ῥήματι δηλῶσαι χα- 30 λεπώτερον, φιλονεικεῖς; Καὶ γὰρ οὐδ' ἀποκτείνει μόνον, οὐδὲ τῆς παρούσης ἀπάγει ζωῆς, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἀποκτιννῦναι ἐν ἀτελευτήτῳ καὶ ἀδιαδόχῳ γεένῃ πυρός, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τιμωρεῖσθαι παραπέμπει. Ἀλλὰ γὰρ ἐγὼ σοὶ καὶ ἕτερα

εἶναι καὶ πλάσματα καὶ δημιουργήματα, καὶ ὅτι κυβερνῶνται καὶ διοικοῦνται μὲ τὴν πρόνοιάν του καὶ τὴ φιλανθρωπία του, καὶ νὰ μισήσουν τέλεια καὶ ν' ἀποστραφοῦν τὸν Ἐχθρό, ὥστε σὲ τίποτε ἀπὸ ὅσα πράττουν στὴ ζωὴ νὰ μὴν τοῦ ἀφήσουν καμμιὰ ἐξουσία, ἀλλ' οὔτε πέρασμα νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν.

3. Ἐάν ὅμως τὸ βαθὺ σκότος τῆς ἀποστασίας ποὺ τοὺς κατακυρίευσε, ἔκανε τόσο ἀσαφῆ τὰ νοήματά τους, ὥστε καὶ τὴν τυραννίδα, ποὺ ἤδη ἔχει διαλυθεῖ καὶ ἀφανισθεῖ, οὔτε ἔτσι νὰ βρίσκουν τὴν νηφαλιότητα νὰ τὴν ἀποταχθοῦν, ἀλλὰ θρασύνονται ὅτι εἶναι στὴν ἐξουσία ἐκείνης μᾶλλον, παρὰ στὴ βασιλεία τοῦ Ἀγαθοῦ, ἐμπρὸς ἃς δεῖξομε τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων πῶς, ὅταν ἀρνοῦνται τὴν βασιλεία του, δὲν σταματᾷ τὴν τιμωρία τους μέχρι ποὺ νὰ τοὺς καταστρέψει καὶ νὰ τοὺς ἐξαφανίσει καὶ νὰ τοὺς λαφυραγωγήσει, ἀλλὰ μετὰ τὴν πολλὴ μακροθυμία καὶ τὴν ἀνοχή του, ἐπειδὴ εἶναι ἀθεράπευτοι, τοὺς στέλνει τὴ σφαγῇ. Ἴσως λοιπὸν, ὅταν τὴ δοῦν νὰ κατευθύνεται σ' αὐτούς, λάβουν κάποια συναίσθησι τῆς τόλμης τους, καὶ οὔτε νὰ σκέπτονται πιά οὔτε νὰ λένε, ὅτι δὲν θέλουν νὰ βασιλεύει σ' αὐτούς οὔτε νὰ κυριαρχεῖ στὰ σώματά τους, οὔτε στὴν ἄλλη ὄρατὴ φύση ὁ δημιουργὸς καὶ βασιλιὰς τοῦ παντός.

Πρόσεχε λοιπὸν μὲ πόση αὐστηρότητα καὶ σφοδρότητα ἐπιφέρει τὴν ἀπόφασιν τῆς τιμωρίας ὁ φύσις φιλόανθρωπος· γιατί λέγει ἐκεῖνος· «Τοὺς ἐχθροὺς μου, ποὺ δὲν θέλησαν νὰ βασιλεύσω σ' αὐτούς, φέρτε τους ἐδῶ καὶ κατασφάζτέ τους μπροστά μου»³. Τί λές; Νοιώθεις φρίκη γιὰ τὴν ἀπόφασιν καὶ θέλεις ν' ἀποφύγεις τὴ σφαγῇ, καὶ ἀποφεύγεις νὰ διαιρεῖς τὴ βασιλεία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, καὶ βλέπεις πρὸς τὴν ἐπιστροφή, ὥστε νὰ ὁμολογήσεις ἀκέραια τὴ Δεσποτικὴ ἐξουσία καὶ ὅτι σ' αὐτὴν ἀναφέρεται ἡ κυριότητα τῶν σωμάτων καὶ τῆς ψυχῆς, ἢ φιλονεικεῖς μέχρι ποὺ νὰ πάθεις ὅσα εἶναι μεγάλη δυστυχία νὰ τὰ πάθεις, καὶ ἀπὸ τὸ ὅποιο δὲν ὑπάρχει φοβερότερο νὰ τὸ δηλώσεις οὔτε μὲ λόγια; Γιατί δὲν τοὺς θανατώνει μόνο, οὔτε τοὺς παίρνει ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ, ἀλλὰ μετὰ τὴ θανάτωσή τους παραπέμπει καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα νὰ τιμωροῦνται στὴν χωρὶς τέλος καὶ χωρὶς διαδοχὴ γέννα τοῦ πυρός. Ἄλλ' ἐγὼ

πλείονα, εἴτε βέλη βούλει τιτρώσκοντα καὶ ἔξαφανίζοντα πολυτρόπως τε καὶ πολυμερῶς ἔτι τόσον ἀσεβὲς φρόνημα, εἴτε σωτήρια φάρμακα τῆς νόσου καὶ ἰάματα ἐκ τῆς αὐτῆς φιλανθρώπου καὶ παντοκρατορικῆς γλώσσης λαβῶν, ἂν ἄρα σοι 5 τῆς ὑγείας ἔρως, ἀντὶ τοῦ κατακεῖσθαι τετραυματισμένῳ, περιέγρονε, προοίσω, καὶ πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν συναγωνίσομαι τοῦ νοσήματος.

δ. Ἐκήρυσσε τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης μήπω τῆς χάριτος μετασχών, ἀλλ' ἔτι τῷ νόμῳ παιδαγωγούμενος. Ἐκήρυσσε δὲ 10 θεολογῶν μὲν αὐτόν, οἷς τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν αἴρειν ἅπανσι διεμαρτύρατο, καὶ οἷς αὐτὸν Υἱὸν Θεοῦ καὶ ἐν πυρὶ καὶ ἐν ἀγίῳ βαπτίζοντα Πνεύματι, τουτέστι τῇ ἐμπύρῳ καὶ προσηρηρίῳ τοῦ Πνεύματος δυνάμει τὴν καταπεσοῦσαν ἡμῶν φύσιν ἀναχωνεύοντ' αὐτὰ τε καὶ ἀνακαινίζοντα ἐλευθέρα φωνῇ ἀνεδί- 15 δασκεν. Ἐκήρυσσε δὲ καὶ τὸν Πατέρα, θεολογῶν τε αὐτόν καὶ ἐκ τῶν λίθων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ τὴν ἰσχὺν ἀκώλυτον ἔχοντα. Καὶ τὸ Πνεῦμα δέ, οἷς τε ἐξ οὐρανοῦ προελθεῖν ἐθεάσατο, καὶ οἷς ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ ἐπεφοίτησέ τε, καὶ ὡς ὁμοουσίῳ προσέμενε, καὶ τό γε θεολογικώτερον, οἷς 20 κοινωνὸν αὐτὸ τῆς ἐργασίας ἀνομολογεῖ, δι' ἧς ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου ἐπαρρησιάζετο. Καὶ γὰρ κοινήν αὐτοῖς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀνατίθησιν, εἴπερ ὁ μὲν αἴρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, αὕτη δὲ τῷ παναγίῳ Πνεύματι καθαίρεται τε καὶ ἀποσμήχεται. Καὶ γὰρ λαμπρῶς ἀνεκέκραγεν, ὡς ὁ κόσμος, 25 τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐλευθερίαν δεχόμενος καὶ τῆς σωτηρίας ἀξιούμενος, τῷ παναγίῳ Πνεύματι εἶτα καὶ πυρὶ βαπτιζόμενος, δι' οὗ τὴν πυρφόρον καὶ δραστικὴν καὶ καθάρσιον τοῦ Πνεύματος ἰσχὺν ἔστιν ἐκμανθάνειν, τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας ἀπολαύουσιν. Ὡν δὲ τὸ ἔργον κοινὸν καὶ ἀμέριστον, καὶ τότε κό- 30 σμου ἀνακαινισμὸς καὶ ἀνάπλασις, πῶς οὐχ ἡ αὐτὴ μὲν τούτοις φύσις, ἡ αὐτὴ δὲ ἰσχὺς, ἡ αὐτὴ δὲ φιλανθρωπία καὶ πρόνοια;

Οὕτω γοῦν ἐξ αὐτῆς ἐστίας θεολογῶν τὴν Τριάδα, καὶ τὸ τῆς θεολογίας φρικτὸν καὶ σεπτὸν μάθημα ἐν προθύροις τοῦ

βέβαια καὶ ἄλλα περισσότερα, εἴτε θέλεις βέλη πού τραυματίζουν καὶ ἐξαφανίζουν μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ διάφορους τὸ τόσο ἀσεβές φρόνημα, εἴτε σωτήρια φάρμακα τῆς νόσου καὶ ἰάματα, παίρνοντάς τα ἀπὸ τὴν ἴδια φιλόανθρωπη καὶ αὐτοκρατορική γλῶσσα, ἂν ὑπερίσχυσε ὁ ἔρωτάς σου γιὰ τὴν ὑγεία, ἀπὸ τὸ νὰ κείτεσαι τραυματισμένος, θὰ σοῦ φέρω καὶ θ' ἀγωνισθῶ μαζί σου γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ σου ἀπὸ τὸ νόσημα.

4. Ὁ Ἰωάννης κήρυττε τὸν Χριστό, ἐνῶ δὲν εἶχε ἀκόμα μεταλάβει τὴ χάρη, ἀλλὰ βρισκόταν ἀκόμα κάτω ἀπὸ τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου. Τὸν κήρυττε ὁμολογώντας τὸν Θεὸ μὲ ὅσα μαρτυροῦσε, ὅτι σήκωνε τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, καὶ μὲ ὅσα δίδασκε μὲ ἐλεύθερη φωνή, ὅτι ἦταν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πού βάπτιζε μὲ φωτιὰ καὶ ἅγιο Πνεῦμα, δηλαδή μὲ τὴν πύρινη καὶ κατφλέγουσα δύναμη τοῦ Πνεύματος, ἀναχωνεύοντας καὶ ἀνασκευάζοντας τὴ φύση μας πού εἶχε πέσει. Κήρυττε καὶ τὸν Πατέρα, ὁμολογώντας τὸν Θεὸ καὶ αὐτὸν καὶ πού εἶχε ἀπεριόριστη δύναμη νὰ δώσει καὶ ἀπὸ τίς πέτρες παιδιά στὸν Ἀβραάμ. Ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ εἶδε νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἦρθε ἐπάνω στὸν μονογενῆ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ στάθηκε σ' αὐτὸν ὡς ὁμοούσιο, καὶ ἀπὸ τὸ πιὸ θεολογικότερο, ἀπὸ αὐτὸ πού τὸ ὁμολογεῖ με παρηρησία κοινωνὸ τῆς ἐργασίας, μὲ τὴν ὁποία γινόταν ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου. Καθόσον κοινὴ ἀναθέτει καὶ στοὺς τρεῖς τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, ἀφοῦ ὁ ἕνας σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, καὶ αὕτη καθαρίζεται καὶ πλύνεται μὲ τὸ πανάγιο Πνεῦμα. Γιατὶ φώναζε μὲ λαμπρὴ φωνή, ὅτι ὁ κόσμος, δεχόμενος τὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ καθιστάμενος ἄξιος τῆς σωτηρίας καὶ στὴ συνέχεια βαπτιζόμενος στὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ στὸ πῦρ, μέσω τοῦ ὁποίου μπορούμε νὰ λάβομε πείρα τῆς πύρινης καὶ δραστικῆς καὶ καθαρτικῆς δύναμης τοῦ Πνεύματος, καὶ νὰ ἀπολαμβάνουμε τὴ μεγάλη αὕτη εὐεργεσία. Αὐτῶν λοιπὸν πού τὸ ἔργο εἶναι κοινὸ καὶ ἀμέριστο καὶ μάλιστα ἀνακαίνιση καὶ ἀνάπλαση τοῦ κόσμου, πῶς δὲν ὑπάρχει σ' αὐτοὺς ἡ ἴδια φύση, ἡ ἴδια δύναμη, καὶ ἡ ἴδια φιλοανθρωπία καὶ πρόνοια;

Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ αὕτη ἀκριβῶς τὴν ἀρχὴ ὁμολογώντας τὴν Τριάδα Θεὸ καὶ διδάσκοντας στὰ πρόθυρα τῆς χάριτος τὸ φρικτὸ

κηρύγματος ἀπαγγέλλων, ὃ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθη-
 ταῖς ὁ Σωτὴρ τηλαυγέστερον παρεδίδου, ἄρα σοι ἄλλοθεν ἐπι-
 πνεῖσθαι ταῦτα καὶ λέγειν καὶ κηρύσσειν δόξειεν, ἢ ὡς νόμος
 ἀσύμφωνος ὑπάρχει τῇ χάριτι, ἢ ὡς ὁ ἐκ λίθων ἐγείρων τέκνα
 5 τῷ Ἀβραὰμ Θεός, οὐχ ὁ αὐτὸς Υἱὸν ἑαυτοῦ εἶναι καὶ ἀγαπη-
 τόν, τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου πᾶσιν ἐτρόνωσεν; Εἰ δὲ οἱ ἐν τῷ
 νόμῳ τῆς χάριτος κήρυκες καὶ ὁ νομοθέτης Θεός, ὁ πᾶσαν τὴν
 Παλαιὰν διαθέμενος, τὸν ἀγαθὸν Θεὸν καὶ Λυτρωτὴν τοῦ κό-
 σμου Υἱὸν ἴδιον ἀνεκήρυξε, καὶ τότε βαπτιζόμενον ἐν τῷ ὕδα-
 10 τι, πῶς οὐχὶ καὶ τὰ ἐν τῷ νόμῳ πάντα καὶ τὰ ἐν τῇ χάριτι τῆς
 αὐτῆς εἰσι προνοίας καὶ δημιουργίας καὶ ἀγαθότητος ἔργα
 καὶ διατάγματα;

ε'. Συνεπισκόπει δὲ καὶ ὅσοις τὸν Ἰωάννην ἐγκωμίους ὁ
 Σωτὴρ στέφει, κρείττω μὲν ἐπιψηφιζόμενος χρημάτων, πάσης
 15 δὲ περιγείου δόξης ὑπεριδρυσμένον, στερρόν δὲ τὴν ἐπὶ τῇ
 πίστει κρίσιν, καὶ ἀπλῶς τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς πᾶσι γνώμην ἀκλό-
 νητον. Τούτοις δὲ αὐτὸν ἀνακηρύξας, ὄρα πῶς ἐπὶ μείζω τὸν
 ἄνδρα ἐπαίρει, καὶ τῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδένα τίθησιν
 ἐξισούμενον, ἀλλὰ κατὰ πάντων τὸ πρεσβεῦον φέροντα. Εἶτα
 20 πρὸς ἀρετὴν αὐτὸν οὕτως ἀνηψώσας καὶ προφήτην ἀποκαλεῖ,
 καὶ προφήτου περισσότερον προφήτην μὲν, ἵνα δείξῃ τὸ τῶν
 προφητῶν ὄνομα καὶ τὴν χρεῖαν τοιούτοις ἔργοις καὶ ἀξιώμα-
 σιν, ἃ τῆς ἀγαθότητός ἐστι δῶρα, προσαρμοζόμενον. Προφή-
 του δὲ περισσότερον, ὅτι τὴν ἴσιν ἐκείνοις χάριν λαβῶν τοῦ
 25 προσορᾶν τὰ ἐσόμενα, πλέον εἴλκυσε τὸ καὶ τὸν προφητευόμε-
 νον ἰδεῖν, καὶ τὸ καταξιωθῆναι ὕδατι βαπτίσει τὸν πυρὶ καὶ
 Πνεύματι ἁγίῳ τὸν κόσμον βαπτίζοντα καὶ τῶν ἁμαρτημάτων
 καθαίροντα. Ἄρα οὐν ἡ χάρις τῷ νόμῳ διαμάχεται; ἢ οὐ πολ-
 λή τίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς συμφωνία καὶ συνάφεια; Πῶς δ' εἵπερ ἦν
 30 ὁ Ἰωάννης ἄλλης ἀρχῆς, ὁ τῆς χάριτος νομοθέτης ταῦτα προσ-
 μαρτύρησεν αὐτῷ, ἃ ὀλίγοις ἔστιν εὐρεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς ἐκ-
 λεκτοῖς τῶν ἐν τῇ χάριτι κατορθούμενα; Πῶς δ' ἂν ἠνέσχετο,

καὶ σεπτὸ μάθημα τῆς θεότητος, πού μετὰ τὴν ἀνάστασίν του παρέδωσε ὁ Σωτῆρας τοὺς μαθητὲς του λαμπρότερο, ἄραγε θὰ νομίσεις ὅτι ἀπὸ ἄλλου τὰ ἐμπνεόταν αὐτὰ καὶ τὰ ἔλεγε καὶ τὰ κήρυττε καὶ ὅτι ὁ νόμος δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴ χάρη, ἢ ὅτι ὁ Θεός, πού ἀπὸ τὶς πέτρες δίνει παιδιὰ στὸν Ἀβραάμ, δὲν εἶναι ὁ ἴδιος πού ἔδειξε σὲ ὅλους περιλαμπρα ὅτι εἶναι Υἱὸς του ἀγαπητὸς ὁ Σωτῆρας τοῦ κόσμου; Κι ἂν ἐκεῖνοι πού ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸ νόμο εἶναι κήρυκες τῆς χάριτος, καὶ ὁ νομοθέτης Θεὸς πού δίδαξε ὅλη τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀνακήρυξε δικό του Υἱὸ τὸν ἀγαθὸ Θεὸ καὶ λυτρωτὴ τοῦ κόσμου, καὶ μάλιστα βαπτιζόμενον στὸ νερό, πῶς καὶ ὅλα ὅσα περιέχει ὁ νόμος καὶ ὅσα ἢ χάρη δὲν εἶναι ἔργα καὶ προστάγματα τῆς ἴδιας πρόνοιᾶς καὶ δημιουργίας καὶ ἀγαθότητος;

5. Πρόσεχε ὁμως καὶ μὲ πόσα ἐγκώμια ὁ Σωτῆρας στεφανώνει τὸν Ἰωάννη, ἀνακηρύττοντάς τον ἀνώτερο χρημάτων, τοποθετημένο πέρα ἀπὸ κάθε ἐπίγεια δόξα, ἐδραῖο στὴν πίστη, καὶ γενικὰ μὲ ἀκλόνητη γνώμη γιὰ κάθε ἀγαθό⁴. Κι ἀφοῦ τὸν ἀνακήρυξε μὲ αὐτὰ, πρόσεχε πῶς ἐξυψώνει ἀκόμα περισσότερο τὸν Ἰωάννη, καὶ θεωρεῖ ὅτι κανένα παιδί γυναικᾶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μαζί του, ἀλλὰ εἶναι ὁ πρῶτος ἀνάμεσα σὲ ὅλους. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐξύψωσε τόσο πολὺ τὴν ἀρετὴ του, τὸν ἀποκαλεῖ καὶ προφήτη, καὶ ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ προφήτη. Τὸν εἶπε προφήτη, γιὰ νὰ δείξει ὅτι τὸ ὄνομα τῶν προφητῶν καὶ ἡ χρησιμότητά τους εἶναι τὰ κατὰλληλα γι αὐτὰ τὰ ἔργα καὶ τὶς τιμές, πού εἶναι δῶρα τῆς ἀγαθότητος. Ἀνώτερο ἀπὸ προφήτη, ἐπειδὴ, ἂν καὶ ἔλαβε τὸ ἴδιο χάρισμα μ' ἐκείνους νὰ προβλέπει τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, πέτυχε καὶ τὸ ἐπιπλέον, νὰ δεῖ καὶ ἐκεῖνον πού προφήτεψε καὶ ν' ἀξιωθεῖ νὰ βαπτίσει μὲ νερὸ αὐτὸν πού βαπτίζει μὲ φωτιὰ καὶ Πνεῦμα ἅγιο τὸν κόσμον καὶ τὸν καθαρίζει ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά του⁵. Ἄρα λοιπὸν ἢ χάρη βρίσκεται σὲ διαμάχη μὲ τὸ νόμο, ἢ ὑπάρχει ἀνάμεσά τους πολλὴ συμφωνία καὶ συνάφεια; Πῶς ἂν ὁ Ἰωάννης ἦταν δημιουργημὰ ἄλλης ἀρχῆς, ἔδωσε αὐτὲς τὶς μαρτυρίες ὁ νομοθέτης, πράγματα πού σὲ πολὺ λίγους μπορεῖ νὰ συναντήσομε, καὶ μάλιστα ὡς κατορθώματα τῶν ἐκλεκτῶν μέσα στὴ χάρη; Καὶ πῶς δέχθηκε, ἀφοῦ εἶναι Υἱὸς ἀγαθὸς

Παῖς ὢν ἀγαθὸς ἀγαθοῦ Πατρὸς, καὶ πηγὴ ἀγαθότητος, τῆ νομικῆ καὶ χειρὶ καὶ φωνῆ, ἃ οἱ ἀποστάται τῆς ἀντικειμένης ἔργον τολμῶσι λέγειν καὶ πρόσταγμα, τὴν ἄχραντον αὐτοῦ κεφαλὴν ὑποκλῖναι, καὶ τὸ ἐξ ὕδατος ὑποστῆναι βάπτισμα (ὡ 5 γλώσσης ἰὸν ἀσπίδος προχεούσης!), οὐκ ὄντος τοῦ ὕδατος τῆς τοῦ Ἀγαθοῦ δημιουργίας;

ζ. Ἀλλὰ γὰρ τί τὸ μείζον οὐ λέγω. Ἔστι δὲ τὸ αὐτὸ τῶ τε λέγοντι χωρὶς φροῖκης εἰπεῖν ἀπορώτατον, καὶ καθ' ὧν ἡ πλάνη χορεύει, σφοδρότατόν τε καὶ τημητικώτατον, καὶ ὅσον ῥηθῆναι 10 χρειωδέστατόν τε καὶ σεβασμιώτερον. Γεγέννηται μὲν γὰρ ὁ τοῦ ἀγαθοῦ Πατρὸς ἀγαθὸς Υἱὸς ἐκ παρθενικῶν λαγόνων διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν, καὶ σάρκα τὴν ἡμετέραν ἐκ τῶν ἀχράντων ἐναντῶ διαπλάσας αἱμάτων ἐχηρημάτισεν ἄνθρωπος. Καὶ τοῦτο τοῖς μὲν πάλαι τῶν ἀσεβῶν παρεγράφετο, τοῖς δὲ 15 ἐκεῖθεν φευεῖσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἔργω τὴν ἄρησιν ἀγαπῶσι, τῆς ἐν λόγοις τιμῆς οὐκ ἐκβάλλεται. Καὶ γὰρ σεμνολογουμένους ἔνεστιν αὐτοὺς ὁρᾶν, οἷς τε τὰς εὐαγγελικὰς Γραφὰς τιμᾶν ἰσχυρίζονται, καὶ οἷς τὸν Ἀπόστολον καὶ θεοφόρον Παῦλον τοῦ οἰκείου φρονήματος δογματιστὴν καὶ διδάσκαλον κατα- 20 ψεύδονται. Σάρκα τοίνυν προσλαβόντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (καὶ γὰρ ὁ τῆς θροντῆς ἀνακέκραγεν υἱός «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν γέννησιν ἄλλος πάλιν τῶν εὐαγγελιστῶν ἀναγρά- φει ἐκ Πνεύματος ἀγίου γεγονέναι, καὶ τεκεῖν τὴν Παρθένον 25 τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ καλέσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν), ὁ δὲ τούτοις ὢν ὁμόχορος καὶ συνθιασώτης, οὐ τὸν ἄληπτον τόκον μόνον ἀπαγγέλλει, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπόρρητον καὶ προηγησάμενον ἐπὶ μέρους τρόπον, καθ' ὃν ἐκκυφορήθη, καὶ ὡς τεχθέντα τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον ἐσπαργάνω- 30 σεν ἡ Παρθένος καὶ ἐν τῇ φάτῃ ἀνέκλινε· καὶ ὡς Σωτὴρ ἐτέ- χθη τῶ κόσμῳ Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαβὶδ, τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος ἀνύμνησε.

Καὶ πρός γε τούτοις (ὁ τοὺς φαντασιαστὰς τοῦ μυστηρίου, τὴν χάριν εἰς λῆρον ἀπάγοντας, ἔτι μᾶλλον ἐπιστομίζει καὶ

ἀγαθοῦ Πατέρα καὶ πηγὴ ἀγαθότητας, στὸ νομικὸ χέρι καὶ τὴ φωνή, πού οἱ ἀποστάτες τολμοῦν νὰ λένε ὅτι εἶναι ἔργο καὶ πρόσταγμα τῆς ἀντίπαλης ἐξουσίας, νὰ σκύψει τὸ ἄχραντο κεφάλι του καὶ νὰ δεχθεῖ τὸ βάπτισμα τοῦ νεροῦ (τί γλώσσα ἀλήθεια, πού χύνει δηλητήριον ἀσπίδας) ἂν δὲν ἦταν τὸ νερὸ ἔργο τῆς δημιουργίας τοῦ Ἁγαθοῦ;

6. Ἀλλὰ γιατί δὲν λέγω τὸ μεγαλύτερο; Καὶ εἶναι τὸ ἴδιο πολὺ δύσκολο καὶ σ' αὐτὸν πού τὸ λέγει νὰ τὸ πεῖ χωρὶς νὰ φρίξει, καὶ ἐναντίον ἐκείνων, στοὺς ὁποίους ὀργιάζει ἡ πλάνη, πολὺ ἰσχυρὸ καὶ πού πολὺ δραστικὸ, καὶ ὅσο μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ἀναγκαιότατο καὶ σεβασμιότερο. Γεννήθηκε ὁ ἀγαθὸς Υἱὸς τοῦ ἀγαθοῦ Πατέρα ἀπὸ παρθενικὰ σπλάγχνα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, καὶ ἀφοῦ διέπλασε τὴ δική μας σάρκα ἀπὸ τὰ ἄχραντα αἷματα, ἔγινε ἄνθρωπος. Αὐτὸ βέβαια ἀπὸ τοὺς παλαιούς αἵρετικούς διαγραφόταν, ἀπὸ αὐτοὺς ὅμως πού βλάστησαν ἀπὸ ἐκείνους δὲν γνωρίζω πῶς, ἐνῶ προτιμοῦν στὴν πράξη τὴν ἄρνηση, δὲν ἀποβάλλεται ἀπὸ τὴν τιμὴ μὲ τὰ λόγια. Γιατὶ μπορεῖ νὰ τοὺς δεῖ κανεὶς νὰ μιλοῦν μὲ σεμνοπρέπεια καὶ μὲ ὅσα ἰσχυρίζονται ὅτι τιμοῦν τὰ εὐαγγέλια καὶ μὲ ὅσα ψεύδη ἀπευθύνουν γιὰ τὸν θεοφόρο ἀπόστολο Παῦλο ὡς δογματιστὴ καὶ δάσκαλο τῆς πίστεως τους. "Ὅταν λοιπὸν ἔλαβε σάρκα ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς (γιατὶ ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς φωνάζει· «Καὶ ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα καὶ κατοίκησε μέσα μας»⁶). Καὶ ἄλλος πάλι εὐαγγελιστῆς γράφει, ὅτι ἡ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγινε ἀπὸ Πνεῦμα ἅγιο καὶ ἡ Παρθένος γέννησε τὸν Υἱὸ τῆς τὸν πρωτότοκο καὶ ἔδωσε σ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ⁷), ἐνῶ αὐτὸς πού ἀνήκει στὸν ἴδιο χορὸ μ' αὐτοὺς καὶ εἶναι συνθιασώτης τους, δὲν μιᾶ μόνο γιὰ τὴν ἀκατανόητη γέννηση, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἀπόρητο καὶ πού προσηγήθηκε τρόπο τῆς κήσῆς του, καὶ ὅτι ὅταν ἡ Παρθένος γέννησε τὸν Υἱὸ τῆς τὸν πρωτότοκο, τὸν σπαργάνωσε καὶ τὸν ξάπλωσε στὴ φάτνη⁸. Καὶ ὅτι γεννήθηκε Σωτὴρας τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς ὁ Κύριος στὴν πόλη τοῦ Δαβὶδ, τὸν ἀνύμνησε τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων.

Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ (αὐτὸ πού τοὺς φαντασιαστὲς τοῦ μυστηρίου, πού μετατρέπουν τὴ χάρη σὲ φλυαρία, τοὺς ἀποστομώνει ἀκόμα

6. Ἰω. 1, 14.

7. Ματθ. 1, 25.

8. Λουκᾶ 2, 7.

καταισχύνει, μεθ' οὓς καὶ τὴν ἐκείνων ἀποσπάδα, καθ' ἧς ὁ λόγος κεκίνηται), τούτους οὖν ὑφέν ἀπορραπίζων καὶ καταστρεφόμενος, καὶ τὴν κατὰ τὸν νόμον περιτομὴν τῆς σαρκὸς ὑποστῆναι τὸν τεχθέντα Σωτῆρα ἡμῶν ἐκδιδάσκει, ἡνίκα καὶ 5 τὴν Ἰησοῦ προσηγορίαν κὰν τῷ παρόντι μέρει τὰς Μωσαϊκὰς ἐντολὰς πληροῦντα συμπαραδίδωσι δέξασθαι. Τῆς δὲ τοῦ Λόγου ἐνσωματώσεως ἢ σαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως οὕτω περιφανεστάτης οὔσης (ἀλλὰ μέχρι τούτων κατὰ ῥοῦν τε ὁ λόγος ἡμῖν καὶ δι' ἡδονῆς καὶ χαρίτων ἐφέρετο, τὸ δὲ ἐν- 10 τεῦθεν ἰλιγγός τε καὶ δέος προσίσταται. Πλὴν εἰπεῖν ἀνάγκη καὶ ἀγωνίας πληροῦμενον, ἃ παρελθεῖν ὁ τῆς πλάνης ἔλεγχος οὐκ ἔα), πότερον, ὧ τολμῶν σὺ τὰ ἀτόλμητα, τοῦτο δὴ τὸ Κυριακὸν σῶμα τῆς φαύλης ἂν θείης ἀρχῆς, ἢ τὸν ὄγκον εὐλαθηθῆσθαι τοῦ δυσσεδήματος; Εἰ μὲν γὰρ καὶ σὲ τρόμος ἔχει καὶ 15 φόβος κατέλαβε, ἀφαιρήσεις αὐτὸ πάντως τῆς πονηρᾶς καὶ πλάσεως καὶ ἀρχῆς, μᾶλλον δὲ τῆς σῆς βλασφημίας, καὶ σαυτοῦ τὴν τόλμαν ταύτην συναποσκευάσασθαι πολλὴν ἐπιδείξεις τὴν σπουδὴν. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν θεῖαν ὄργην καὶ τῶν λογισμῶν τὴν κρίσιν καὶ κατάγνωσιν καὶ τὴν εἰς ἀνθρώπους 20 αἰδῶ τὴν σὴν ἀντανασχεῖν ἐπωρῶθης γνώμην, πῶς, εἰπέ, τὸ Πονηρὸν συνήφθη τῷ Ἀγαθῷ, καὶ πῶς ὑπέστη ὁ ἀγαθὸς Θεὸς διὰ τοῦ Πονηροῦ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν καταπράξασθαι, καὶ τὸ θαυμασιώτερόν τε καὶ φρικωδέστερον, τῷ θρόνῳ συνεδριάζει τῷ πατρικῷ; Τοῦτο γὰρ ὁ τῶν ἀπορρήτων 25 μύστης καὶ μυσταγωγὸς ἐδιδάξατο. Ἡ γοῦν τούτων ἀπάντων οἰκειώση τὴν ἐξάρνησιν, ὡς ὁ Λόγος οὐ σεσάρκωται, οὐ προῆλθε τῷ κόσμῳ διὰ γεννήσεως ἐν τῷ τόκῳ, οὐ γένος διέσωσεν, οὐ τὸ προσληφθὲν σῶμα τῷ πατρικῷ θρόνῳ συγκαθιδρύσατο, ἢ ταῦτα λείπεται μὴ ἐξαρονούμενον, ἀρνεῖσθαι τε τὴν ἀγαθότη- 30 τητα τοῦ Θεοῦ, εἰς κακίαν τῇ συναφῇ καθυβρίζοντα. Καὶ δὴ κἀκείνην, ὅτε μηδὲ τὸ σὸν ἔχειν σοι καταλείπεται, εἰς ἀγαθότητα μεταβάλλουσαν, καὶ ἦν ἂν σοι, θεομαχεῖν πάντως ἡρημένῳ, κουφοτέρα μᾶλλον τῶν προτέρων ἢ τῶν δευτέρων δυσσεδημάτων ἢ αἵρεσις. Καὶ γὰρ ἦν ποτε τοῖς μὲν οὐκ εἰδόσι τὰ πρό-

περισσότερο καὶ τοὺς ντροπιάζει καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἡ μερίδα ἐκείνων, πού ἐναντίον τους ξεκίνησε ὁ λόγος μου), αὐτοὺς λοιπὸν ταυτόχρονα καταφέροντάς τους πλήγμα καὶ συντρίβοντάς τους, διδάσκει ὅτι δέχθηκε ὁ Σωτῆρας μας πού γεννήθηκε τῆ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο περιτομῆ τῆς σάρκα, ὅποτε παραδίδει μαζί ὅτι δέχθηκε καὶ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς ἐκπληρώνοντας καὶ ὡς πρὸς τὸ μέρος αὐτὸ τὶς Μωσαϊκὲς ἐντολές. Ἐνῶ ὅμως ἡ ἐνσωμάτωση τοῦ Λόγου ἢ ἡ σάρκωση καὶ ἐνανθρώπηση εἶναι τόσο ὀλοφάνερα (ἀλλ' ὡς ἐδῶ ὁ λόγος μας κυλοῦσε μὲ εὐχαρίστηση καὶ χάρη, ἐνῶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα εἶναι γεμᾶτος ἴλιγγο καὶ τρόμο· πλὴν ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ πῶ, ἔστω καὶ γεμᾶτος ἀγωνία, αὐτὰ πού δὲν ἀφήνει νὰ παραλείψω ὁ ἔλεγχος τῆς πλάνης), ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, ὃ ἐσὺ πού τολμᾷς τὰ ἀτόλμητα, αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου θὰ πεῖς πῶς εἶναι τῆς φαύλης ἀρχῆς, ἢ θὰ σέ τρομάξει τὸ μέγεθος τῆς ἀσέβειάς σου; Ἄν ἔχεις τρομάξει καὶ σὺ καὶ σέ ἔχει πιάσει φόβος, θὰ τὸ ἀφαιρέσεις ὅπωςδήποτε ἀπὸ τὴν πονηρὴ πλάση καὶ ἀρχή, ἢ καλύπτεται ἀπὸ τὴ βλασφημία σου, καὶ θὰ ἐπιδείξεις πολλὴ προσπάθεια νὰ ἀποβάλεις αὐτὴ σου τὴν τόλμη. Ἄν ὅμως ἔχεις πωρωθεῖ καὶ δὲν νιώθεις τὴ θεία ὀργή καὶ τῶν λογισμῶν σου τὴν κρίση καὶ τὴν καταδίκη καὶ τὴ ντροπὴ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ προβάλλεις ἀντίθετη τὴ γνώμη σου, πές μου, πῶς συνδέθηκε τὸ Πονηρὸ μὲ τὸ ἀγαθὸ καὶ πῶς δέχθηκε ὁ ἀγαθὸς Θεὸς νὰ παρασκευάσει τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου μέσω τοῦ Πονηροῦ, καὶ τὸ πιὸ θαυμαστὸ καὶ πιὸ φρικτὸ, πῶς συγκάθεται στὸν πατρικὸ θρόνο; Γιατὶ αὐτὸ μᾶς δίδαξε ὁ μύστης τῶν ἀπορρήτων καὶ μυσταγωγός τους⁹. Ἡ λοιπὸν θὰ ἀποδεχθεῖς ὅλων αὐτῶν τὴν ἄρνηση, ὅτι δηλαδή ὁ Λόγος δὲν σαρκώθηκε, δὲν ἦρθε στὸν κόσμον μὲ γέννηση, δὲν ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος, δὲν ἐγκαταστάθηκε μὲ τὸ σῶμα πού ἔλαβε στὸν πατρικὸ του θρόνον, ἢ ἀπομένει, ἂν αὐτὰ δὲν τὰ ἀρνεῖσαι, νὰ ἀρνηθεῖς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, καθυβρίζοντάς την μὲ τὴ σύναψή της μὲ τὴν κακία. Καὶ βέβαια καὶ ἐκείνη, ὅταν δὲν σοῦ ἀπομένει νὰ ἔχεις οὔτε τὸ δικό σου, μεταβάλλεται σὲ ἀγαθότητα, καὶ θὰ ἦταν γιὰ σένα, ἐὰν θὰ προτιμοῦσες νὰ πολεμήσεις ὅπωςδήποτε τὸν Θεό, πιὸ ἐλαφρότερη ἢ ἐκλογὴ τῶν προηγούμενων ἀσεβημάτων

9. Ἐβρ. 1, 3. Ἐφ. 1, 20.

τερα οὐδὲ διὰ τὸ μήπω παρεῖναι τιμῶσιν, οὐδὲ μιᾶς ἐπαφιεμένη δυσσεβείας εἴσπραξις Ἄπάγειν δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα πρὸς κακίαν, ἣ ταύτην σεμνύνειν τῇ μετουσίᾳ τῆς ἀγαθότητος, οὐδεὶς οὐκ ἔστιν αἰὼν ὃς μὴ τὴν τιμωρίαν ἀπαραίτητον
5 τοὺς ἐλομένους οὐκ εἰσπράττεται.

ζ. Τηλικούτοις δὲ κακοῖς τῆς τόλμης καὶ τῆς ἀσεβείας πανταχόθεν τοὺς ἐραστάς περιστοιχιζούσης, οἱ δὲ πρὸς τῷ μὴ τῆς πλάνης ἀναφέρειν, ἀλλὰ γε καὶ κόρον ὥσπερ τοῦ θεομαχεῖν λαβεῖν τινα δεδιότες, καὶ δευτέρᾳ βεβηλώσει τὴν τοῦ
10 Ἄγαθοῦ καθυποβάλλουσι φύσιν. Τῆς γὰρ αὐτοῦ διαθήκης τὴν ἀρχαιοτέραν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ διαπρεπῶς πολιτευσαμένους εἰς τὴν τῆς πονηρᾶς ἀναρτῶντες ἐξουσίαν τε καὶ θεραπείαν, ἐπέιπερ καὶ Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, τῆς αὐτῆς χοροστασίας ὑπῆρχον, δῆλον ὡς δι-
15 πλῆ βεβηλώσει τὸν τῶν ὄλων καταστίζουσι Δεσπότην μιᾶ μὲν ὅτι πονηρᾶς ἀποφαίνουσιν, ὃ προσεῖληφε σῶμα, δημιουργίας, δευτέρᾳ δέ, ὅτι μὴ ἐξ ἄλλου γένους, ἀλλ' οἷς ὁ θίος ἢ παρ' αὐτῶν προπηλακιζομένη κατὰ νόμου λατρεία. Καίτοιγε εἰ κακίας ἔργον τῷ Ἄγαθῷ, πῶς ἂν εἴη τοῦτο ἀπαραίτητον
20 προσλαβεῖν; τίς ἀτοπίας καταλείπεται ὑπερβολῇ τῷ καὶ διπλαῖς ἐνεχομένῳ αἰτίαις; Τὸ μὲν γὰρ τὸ οἰκεῖον πλάσμα, πρὸς ἁμαρτίαν ἀπορρυνέν, διὰ τῆς προσλήψεως ἀνασώσασθαι, τῆς ἄκρας ἦν προνοίας καὶ ἀγαθότητος, τὸ δὲ τὸ ἀλλότριον ὑπελθεῖν καὶ ταῦτα φύσει καὶ διχόθεν ἀντανιστάμενον πρὸς ἀλλοτριότητα,
25 πῶς οὐχὶ καὶ τῆς προνοίας καὶ τῆς ἀγαθότητος οὐκ εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπει τὸ ἀξίωμα;

Οὕτως οὐκ ἔστιν ὄλως, οὐκ ἔστιν οὔτε τῶν τὸ σῶμα λεγόντων, οὔτε τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν τοῦ Πονηροῦ, οὔτ' ἐμμανέστερον οὐδέν, ἀλλ' οὔτε μαρῶτερον, οὔτ' ἄθεώτερον. Ἄλ-
30 λως τε δέ, εἰ τὰ σώματα πλάσεώς ἐστιν ἐναντίας, ἀλλ' οὐχὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ ἐξουσίας, πῶς τῶν ἀλλοτριῶν καὶ φαύλων σωμάτων, ὅτι Φαύλου ποιήματα, τὰς νόσους ἐλαύνων ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τὰς

παρὰ τῶν δευτέρων. Γιατί, γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν τὰ προηγούμενα καὶ οὔτε τὰ τιμοῦν, ἀφοῦ δὲν εἶναι παρόντα, δὲν ἀπαιτεῖται καμμιά τιμωρία γιὰ ἀσέβεια, τὸ νὰ μετατρέπουν ὅμως τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ σὲ κακία, ἢ νὰ ὠραιοποιοῦν τὴν κακία μὲ τὴ μετοχὴ τῆς ἀγαθότητος, δὲν ὑπάρχει καμμιά ἐποχὴ ποὺ νὰ μὴν ἐπιβάλλει σ' αὐτοὺς τιμωρία ἀναπόφευκτη.

7. Ἐνῶ μὲ τόσο μεγάλα δεινὰ περιστοιχίζουν ὀλόγυρα ἢ τόλμη καὶ ἢ ἀσέβεια τοὺς ἔραστὲς τους, αὐτοὶ ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὴν πλάνη τους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φόβο μήπως νοιώσουν κατὰ κάποιον τρόπο κόρον στὴ θεομαχία τους, ὑποβάλλουν καὶ σὲ δεύτερη βεβήλωση τὴ φύση τοῦ Ἀγαθοῦ. Τὴν ἀρχαιότερη δηλαδὴ διαθήκη του καὶ ἐκείνους ποὺ διέπρεψαν μὲ τὴ ζωὴ τους σ' αὐτὴν ἐξαρτώντας τους στὴν ἐξουσία καὶ τὴν ὑπηρεσία τῆς πονηρῆς ἀρχῆς, ἐπειδὴ καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἀβραάμ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατὰγεταὶ ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα, ἀνῆκαν στὴν ἴδια χορεία, εἶναι φανερὸ ὅτι καταστιγματίζουν μὲ διπλῆ βεβήλωση τὸν Δεσπότη τῶν ὅλων ἢ μία παρουσιάζει ὅτι εἶναι πονηρῆς δημιουργίης τὸ σῶμα ποὺ προσέλαβε, καὶ ἢ δεύτερη, ὅτι δὲν καταγόταν ἀπὸ ἄλλο γένος, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὁ βίος τους ἦταν ἢ λατρεία τοῦ νόμου, τὴν ὁποία αὐτοὶ ἀτιμάζουν. Ἐὰν καὶ βέβαια, ἂν στὸ Ἀγαθὸ ὑπάρχει ἔργο κακίας, πῶς θὰ ἦταν ἀπαραίτητο νὰ τὸ προσλάβει; Ποιὰ ὑπερβολὴ παραλογισμοῦ ἀπομένει σ' αὐτὸν ποὺ ἐνέχεται σὲ διπλῆ κατηγορία; Γιατί, τὸ νὰ σώσει μὲ τὴν πρόσληψη τῆς σάρκας τὸ δικό του πλάσμα, ποὺ ἔκλινε στὴν ἁμαρτία, εἶναι δεῖγμα ἀκρας πρόνοιᾶς καὶ ἀγαθότητος, τὸ νὰ δεχθεῖ ὅμως τὸ ξένο, καὶ μάλιστα αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀπὸ δύο ἀπόψεις εἶναι ἀντίπαλο λόγῳ τῆς ἀλλοτριότητάς του, πῶς δὲν τρέπει στὸ ἀντίθετο τὸ ἀξίωμα τῆς πρόνοιᾶς καὶ τῆς ἀγαθότητος;

Ἐτοι δὲν ὑπάρχει, ναὶ δὲν ὑπάρχει σὲ καμμιά περίπτωση τίποτε οὔτε πρὸ μανικό, ἀλλ' οὔτε καὶ πρὸ μαρὸ οὔτε πρὸ ἄθεο, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ λένε τὸ σῶμα ἢ τὴ Μωσαϊκὴ νομοθεσία ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ Πονηροῦ. Ἐξάλλου, ἂν τὰ σώματα ἔχουν πλασθεῖ ἀπὸ ἀντίθετη ἀρχή, καὶ δὲν εἶναι τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μᾶς θεότητος καὶ ἐξουσίας, πῶς ἀπὸ τὰ ξένα καὶ φαῦλα

παραδόξους ἀντεισηγε θεραπείας; Οὐδὲν γὰρ τοῦτο ἀλλ' ἢ
 συγκροτεῖν τὸ ἔργον, οὐ καθελεῖν παρεγένετο τὴν τυραννίδα,
 καὶ αὐξεῖν τὸ κράτος τοῦ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀποστασίαν ἐπανη-
 ρημένου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰ τὰ βλαστήματα τῆς γῆς, οὐ τῆς
 5 ἀγαθότητος ἀρχῆς, πῶς τοὺς ἄρτους, ἃ ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν
 σπερμάτων ἐξυμώθη, αὐτός τε (ὡ³ βαθείας μέθης)! προσεφέρε-
 το, δυνάμενος μάλιστα ἐκ μὴ ὄντων ἐαυτῷ τροφήν παρασκευ-
 ἄσαι; Ὁ δὲ καὶ τούτους πληθύνων ἔτρεφε χιλιάδες, ὕλην τῆς
 θαυματουργίας τὴν τοῦ Πονηροῦ παραλαμβάνων κτίσιν, καὶ
 10 κοινωνὸν ποιῶν τῆς ὑπερφουῶς εὐεργεσίας τὸν Ἀντικείμε-
 νον, ὥσπερ οὐκ ἐξὸν αὐτῷ ἐξ ἑτέρας ἐνεργουμένης τρέφειν
 ὕλης ἐαυτὸν τε, καὶ τοὺς, ὅσοι τοῖς αὐτοῦ προσανεῖχον καὶ
 κατηρτίζοντο ῥήμασιν. Καὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ δὲ βεβιωκότων οἱ
 φύλακες, εἰ μὴ τῆς ἀγαθοουργοῦ Θεότητος ὑπῆρχον θεράπον-
 15 τες, πῶς τοὺς μαθητὰς μάτην ἐγκαλουμένους ὑπὸ τῶν διυλι-
 ζόντων μὲν Φαρισαίων τοὺς κώνωπας, καταπινόντων δὲ τὰς
 καμήλους, ὅτι πεινῶντες τοὺς στάχυν ἐν τῷ Σαββάτῳ ἔτιλλον
 τε καὶ ἥσθιον, τὴν τοῦ σώματος παραμυθούμενοι ἔνδειαν δι'
 ἐκείνων, κρείττους τε τῆς αἰτίας ἀπέφαινε καὶ ἀπέλυε τοῦ ἐγ-
 20 κλήματος, τὸν Δαβὶδ εἰς συνηγορίαν καὶ βοήθειαν προτείνων,
 καὶ τοὺς ἱερεῖς τοὺς κρεανομοῦντάς τε καὶ ξυλοκοποῦντας ἐν
 τῷ Σαββάτῳ, καὶ τότε διὰ τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας, ἐφ' ἣ μᾶλλον
 ἔδει σώζεσθαι τὸν νόμον, τῆς ἐργασίας προϊούσης;

η'. Τίς δ' ἂν σαφέστερος ἔλεγχος ἢ δυνατώτερος, ὅτι μη-
 25 δηνὸς τῶν ἐπιγείων ὁ Πονηρὸς δεσπύζει, τῶν αὐτοῦ ῥημάτων
 ἐκείνου, δι' ὧν ἐαυτῷ τὴν κτίσιν ὑποβαλλόμενος, ὅτε κρυπτο-
 μένῳ καὶ λανθάνοντι τῷ δημιουργῷ τῶν ὄλων καὶ Δεσπότη
 ἐπιπειράσαι προσιών, καὶ τὰς ἐπιγείους βασιλείας πάσας, καὶ
 τὴν δόξαν αὐτῶν ἐπιδεικνύς, ἔλεγε, «Ταῦτα πάντα σοι δώσω,
 30 ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι»; Εἰ γὰρ ἐστὶ ψεύστης, «καὶ οὐ-
 δέποτε ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἔστηκε» (τοῦτο γὰρ ἡ ἐνυπόστατος ἡμᾶς

σώματα, ἐπειδὴ εἶναι ἔργα Φαύλου, διώχνοντας ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τὶς ἀσθένειες, χρησιμοποιοῦσε τὶς θαυμαστὰς θεραπείες; Γιατὶ αὐτὸ δὲν δείχνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι συγκροτεῖ τὸ ἔργο, ὅτι δὲν ἦρθε γιὰ νὰ τὸ γκροαμίσει, καὶ ὅτι αὐξάνει τὴ δύναμη ἐκείνου πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν διάλεξε τὴν ἀποστασία. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ ἂν τὰ φυτὰ τῆς γῆς δὲν προῆλθαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγαθότητος, πῶς τοὺς ἄρτους, πού ζυμώθηκαν ἀπὸ τοὺς ὄχι δικούς του σπόρους, τοὺς πρόσφερε (πόσο φοβερὴ μέθη) αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἐνῶ μποροῦσε νὰ ἐτοιμάσει τροφή γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ ἀνύπαρκτα πράγματα; Ἐκεῖνος ὅμως, πληθύνοντας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἄρτους, ἔτρεφε χιλιάδες, χρησιμοποιοῦντας ὡς ὕλη τῆς θαυματουργίας του τὰ κτίσματα τοῦ Πονηροῦ, καὶ κάνοντας κοινὸν τῆς ὑπερφυσικῆς εὐεργεσίας του τὸν Ἀντίπαλο, σὰ νὰ μὴ μποροῦσε, ἐνεργοποιώντας ἄλλη ὕλη, νὰ τρέφει τὸν ἑαυτὸ του καὶ ἐκείνους πού πρόσεχαν καὶ διδάσκονταν μὲ τοὺς λόγους του. Καὶ οἱ φύλακες ἐκείνων πού ἔζησαν στὴν ἐποχὴ τοῦ νόμου, ἂν δὲν ἦταν ὑπηρετὲς τῆς ἀγαθοποιητικῆς θεότητος, πῶς τοὺς μαθητὲς πού κατηγοροῦνταν ἀβάσιμα ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους, πού «διύλιζαν τοὺς κώνωπες καὶ κατάπιναν τὰ καραβόσχοινα»¹⁰, ἐπειδὴ μαδοῦσαν τὸ Σάββατο τὰ στάχυα καὶ ἔτρωγαν γιὰ τὸ λόγο ὅτι πεινοῦσαν, ἱκανοποιώντας τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος μ' ἐκεῖνα, τοὺς ἔθετε ἐκτὸς κατηγορίας καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ ἔγκλημα, προβάλλοντας τὸν Δαβὶδ συνήγορο καὶ βοηθὸ καὶ τοὺς ἱερεῖς πού μοίραζαν κρέατα καὶ ἔκοβαν ξύλα τὸ Σάββατο, καὶ μάλιστα ἡ ἐργασία ἐκτελοῦνταν μὲ τὴν ἱερὴ ὑπηρεσία τους, μὲ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ σώζεται ὁ νόμος;¹¹

8. Καὶ ποιά σαφέστερη ἢ ἰσχυρότερη ἀπόδειξη ὑπάρχει, ὅτι σὲ κανένα ἐπίγειο δὲν εἶναι κύριος ὁ Πονηρὸς, ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ δικά του λόγια, μὲ τὰ ὁποῖα ὑπέτασε τὴν κτίση στὸν ἑαυτὸ του, ὅταν πλησίασε γιὰ νὰ ὑποβάλει σὲ πειρασμὸ τὸν Δημιουργὸ καὶ Κύριο τῶν ὅλων, πού κρυβόταν καὶ διέφευγε, καὶ δείχνοντάς του ὅλα τὰ ἐπίγεια βασίλεια καὶ τὸ μεγαλεῖο τους, ἔλεγε, «Θὰ σοῦ δώσω ὅλα αὐτὰ ἐὰν πέσεις καὶ μὲ προσκυνήσεις»¹², Ἐφόσον δηλαδὴ εἶναι ψεύτης «καὶ ποτὲ δὲν στάθηκε στὴν ἀλήθεια»¹³ (γιατὶ αὐτὸ μᾶς δίδαξε ἡ

13. Ἰω. 8, 44.

ἐδίδαξεν ἀλήθεια), καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὅλως τῶν ὁμολογούν-
 των Χριστόν, ὃς ἂν τολμήσειε τὴν τοιαύτην φωνὴν παραγρά-
 ψασθαι, πῶς οὐ πάντων ἐστὶ φανερώτερον, ὡς οὐδενὸς τῶν
 ἐπιγείων κτισμάτων ὁ τοῦ ψεύδους δημιουργὸς ἄρχει, οὐδ'
 5 ἐστὶν αὐτῶν ποιητῆς, πλήν γε τῶν θελημάτων ἐκείνων καὶ
 πράξεων, ὧν αὐτὸς ἐστὶν ὑποσπορεὺς καὶ ὧν τοὺς λογισμοὺς
 μετεπλάσατο αὐτὸν ἐπιγράφειν κτίστην καὶ δημιουργόν, οὐχ
 ὅτι αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἐκ μὴ ὄντων, ἢ τὸ σῶμα, παρήγαγεν, ἀλλ'
 ὅτι αὐτὸν ἑαυτοῖς οὗτοι παρηνέχθησαν κύριον ἐπιγράψασθαι;
 10 Ὡστε ὅπερ τινὲς τῶν ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς παράστασιν τοῦ οὐ-
 κείου προβάλλονται δυσσεδήματος, ὅτιπερ ἄρχει τῶν ἐπιγείων
 ὁ Πονηρός, τοῦτο αὐτοῖς εἰς τὸ μηδενὸς αὐτῶν περιέστραπται
 μετέχειν τῆς ἀρχῆς. Ψεύστης γὰρ ὢν καὶ ψεύδους ἀρχηγὸς αὐ-
 τὸς ἀνεῖπεν ἑαυτῷ τῶν ἐπιγείων ἔχειν τὴν ἀρχήν.
 15 Ἀλλὰ γάρ, εἰ τὰ σώματά ἐστι τοῦ Πονηροῦ, πῶς οἱ μαθη-
 ταὶ τὸ ἄλας ἔσονται τῆς γῆς; Πῶς δὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου; Ἐξ
 ἡμισείας γὰρ καὶ ἀλίσουσι καὶ φωτίσουσι, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐξ
 ἡμισείας. Καὶ γὰρ καὶ τὰ ἡμίση πάλιν τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρί-
 ματος, ἀλλ' οὐχ ὅλον ποθὲν τὸν ἄνθρωπον. Ἀνεπίδεκτον γάρ
 20 ἐστὶ τὸ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ ἀλισθῆναι, ὥστε μὴ πρὸς σα-
 πρίαν τινὰ κακίαν ἀποκλῖναι, ὅλον αὐτὸ τοιαύτη πεφυκὸς σα-
 πρία. Καὶ μὴν καὶ ἀνεπιτήδειον ὑποδέξασθαι τὰς τοῦ φωτὸς
 μαρμαρυγὰς, μάλιστα γὰρ τῆς πλάνης συνυποβαλλούσης, καὶ
 τοὺς ταῦτα καταπράτεσθαι κεχειροτονομένους τὴν ἰσχὴν οὐκ
 25 ἔχειν, ἅτε δὴ τοῖς ἴσοις αἰτιάμασιν ἐνεχομένους. Ὡστε δὲ αὐτὸς
 ὁ Σωτὴρ λαμπρῶς ἀνακράζει, «Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νό-
 μον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι», πῶς οὐ δέδοικε τὸ
 ἀναίσχυντον τῶν ἀσεβῶν φρόνημα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφή-
 τας πονηρᾶς λέγειν προελθεῖν ἀρχῆς, καὶ ταύτην διὰ βίου τε-
 30 θεραπευκέναι;

Εἰ γὰρ πληρωτῆς ἐστὶν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τοῦ νόμου καὶ τῶν
 προφητῶν, εἴη δὲ αὐτοῖς τὸ ἐπόμενον βλάσφημον περιτρεπό-

ένυπόστατη ἀλήθεια) καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας γενικὰ ἀπὸ ὅσους ὁμολογοῦν τὸν Χριστό, πού θὰ τολμοῦσε νὰ ἀπορρίψει αὐτὰ τὰ λόγια, πῶς δὲν εἶναι φανερότερο ἀπὸ ὅλα, ὅτι σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἐπιγεια δημιουργήματα δὲν ἀσκει τὴν ἐξουσία του ὁ δημιουργὸς τοῦ ψεύδους, οὔτε εἶναι δημιουργὸς τους, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὰ θελήματα καὶ τὶς πράξεις ἐκείνων στοὺς ὁποίους αὐτὸς εἶναι ὁ λαθροσπορέας, καὶ τῶν ὁποίων μετέστρεψε τοὺς λογισμοὺς τους, ὥστε νὰ θεωροῦν ἐκεῖνον κτίστη καὶ δημιουργό τους, ὄχι γιατί δημιούργησε ἀπὸ τὸ μηδὲν τὴν ψυχὴ ἢ τὸ σῶμα τους, ἀλλ' ἐπειδὴ παρασύρθηκαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν κύριό τους, "Ὡστε, αὐτὸ πού κάποιοι ἀπὸ τοὺς ὄπαδούς τῆς πλάνης προβάλλουν γιὰ νὰ παραστήσουν τὸ ἀσέβημά τους, ὅτι δηλαδὴ ἄρχοντας τῶν ἐπιγείων εἶναι ὁ Πονηρός, αὐτὸ τοὺς μεταστράφηκε σὸ ὅτι κανενὸς ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ἄρχοντας. Γιατί, ὄντας ψεύτης καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ ψεύδους, εἶπε μόνος του πῶς ἔχει τὴν ἀρχὴ τῶν ἐπιγείων.

Ἄλλ' ὅμως, ἂν τὰ σώματα εἶναι τοῦ Πονηροῦ, πῶς οἱ μαθητὲς (τοῦ Χριστοῦ) θὰ γίνουν τὸ ἅλας τῆς γῆς¹⁴; Καὶ πῶς θὰ γίνουν τὸ φῶς τοῦ κόσμου¹⁵; Θὰ ἀλατίσουν δηλαδὴ τὸν κόσμο καὶ θὰ τὸν φωτίσουν κατὰ τὸ ἡμῶν, ἢ καλύτερα ὄχι κατὰ τὸ ἡμῶν. Γιατί καὶ τὰ μισὰ πάλι παριστάνουν τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, καὶ ὄχι ὅλον τὸν ἄνθρωπο. Γιατί τὸ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ δὲν δέχεται νὰ ἀλατισθεῖ, ὥστε νὰ μὴν ἀποκλίνει σὲ κάποιον σάπισμα, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ὀλόκληρο τέτοιο ἀκριβῶς σάπισμα. Καὶ εἶναι καὶ ἀκατάλληλο νὰ δεχθεῖ τὶς ἀνταύγειες τοῦ φωτός, ἐπειδὴ συμβάλλει σ' αὐτὸ ἢ πλάνη πολὺ καὶ αὐτοὶ πού τοὺς ἀνατίθεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ τὸ κάνουν, ἐπειδὴ ἐμπλέκονται σὲ τὶς ἴδιες κατηγορίες. "Ὅταν ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας φωνάζει δυνατὰ, «Δὲν ἦρθα νὰ καταλύσω τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ νὰ τοὺς συμπληρώσω»¹⁶, πῶς δὲν φοβᾶται τὸ ἀδιάντροπο φρόνημα τῶν ἀσεβῶν νὰ λέγει, ὅτι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες προῆλθαν ἀπὸ Πονηρὴ ἀρχή, καὶ ὅτι αὐτὴν τὴν ἔχουν ὑπηρετήσει σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους

Ἄν λοιπὸν ὁ Σωτῆρας μας εἶναι ἐκπληρωτῆς τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, καὶ ἡ βλασφημία πού ἔπεται θὰ ξεσπάσει στὰ κεφάλια

16. Ματθ. 5, 17.

μενον εἰς τὰς κεφαλὰς, δυοῖν θάτερον, ἢ τὴν πονηρὰν μετα-
 πλάττουσιν εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, μένου-
 σαν ἐν τῇ ἰδίᾳ τῆς κακίας περιγραφῇ, ἐκούσιον ὑπηρετήν ταύ-
 τῆς γενέσθαι, καταδικάζουσι τὸν διὰ πολλὴν ἀγαθότητα, καὶ
 5 τῆς ἐν ἀνθρώποις τῶν παθῶν τυραννίδος παραγεγονότα κα-
 θελεῖν αὐτήν. Τὸ δέ, « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐ-
 ρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ
 νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται», τίνα μὲν βεβαιώσεως ὑπερβο-
 λὴν ἀπολείπει τινί; πῶς δ' οὐ τὴν τῆς πλάνης σαλπίζει κατα-
 10 στροφήν, ἢ τὰ τῶν ἀσεβῶν οὐκ ἐμφράττει ἀπύλωτα στόματα,
 καὶ ὑπ' ὀδόντα φιλονεικῶσιν ἔτι παραφθέγγεσθαι τὸν νόμον
 καὶ τοὺς προφῆτας εἶναι τοῦ Πονηροῦ;

θ. Ὅταν δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν ἀκούσης τὴν τοῦ Ἰησοῦ
 Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἄφραστον ἐπιδημίαν καὶ τὰς ὑπὲρ
 15 λόγον πράξεις ἀπ' αὐτῆς ἀρχῆς εἰς τοὺς προφῆτας ἀναφέρον-
 τα, πῶς οὐκ αἰδῶς σε λαμβάνει καὶ μετάνοια, ἀνθ' ὧν ἐνυβρί-
 σαι παρηνέχθης, οὓς ἀναγράφει τὰ ἱερὰ Λόγια, τηλικούτου
 φιλανθρώπου μυστηρίου κήρυκας τε καὶ ἐκφάντορας καὶ ὧν
 αἱ προφητεῖαι τοῦ Εὐαγγελίου θεμέλιος; « Ἀρχή», γάρ φασιν,
 20 « τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς γέγρα-
 πται ἐν τοῖς προφήταις· Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου
 πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν
 σου». Τίς δ' ἀπέστελλε κατασκευάζειν τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγαθοῦ
 Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, εἰ μὴ ὁ ἀγαθὸς Πατήρ, ὃς διὰ τῶν ἐν τῷ νόμῳ
 25 θεραπόντων αὐτοῦ τὴν μέχρι σαρκὸς καὶ αἵματος τοῦ Υἱοῦ
 κένωσιν ἔσεσθαι πολλοῖς χρόνοις προεθέσπιζεν; Ἐπὶ τέλει δὲ
 τῶν αἰῶνων καὶ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην ἀπέστελλε
 λέγοντα· « Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς
 τρίβους αὐτοῦ». Τοῦ δὲ ὕδατος, ἐν ᾧ καταδεδυκῶς ὁ φιλάν-
 30 θρωπος Ἰησοῦς πᾶσαν δικαιοσύνην ἐπλήρωσε, πῶς ὄλως
 ψαῦσαι, μὴ ὅτι γε καθόλου ἐν αὐτῷ βαπτισθῆναι ἠνέσχετο, καὶ
 καθαροῦ δυνάμεως καὶ ἁγιαστικῆς μεταδοῦναι χάριτος, εἰ
 μὴ τῆς αὐτοῦ δημιουργίας, ἀλλὰ τῆς ἀντικειμένης ἐτύγχανε
 δημιούργημα; Καὶ ταύτην τὴν χάριν οὐ παρῶν μόνον τῷ σώ-

τους, θὰ συμβεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ μεταπλάθουν τὴν πονηρὴ φύση στὴ φύση τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ τὸ ἀντίθετο, ἀφήνοντάς τιν μέσα στὰ ὅρια τῆς κακίας, καταδικάζουν νὰ εἶναι ἐκούσιος ὑπηρετῆς τῆς αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγαθότητά του ἦρθε νὰ καταργήσῃ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῶν παθῶν στοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ὁ λόγος, «Σᾶς διαβεβαιώνω, ὥσπου νὰ παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ οὔτε ἓνα ἰῶτα ἢ ἓνας τόνος δὲν θὰ καταργηθεῖ ἀπὸ τὸ νόμο, ὥσπου νὰ γίνουιν ὅλα»¹⁷, τί περιθώρια μεγαλύτερης βεβαίωσης ἀφήνει σὲ κάποιον; Πῶς δὲν διακηρύττει τὴν κατάργησιν τῆς πλάνης, ἢ δὲν φράζει τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν ἀσεβῶν, κι ἂν ἀκόμα φιλονεικοῦν μέσα στὰ δόντια τους καὶ λένε ὅτι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες εἶναι τοῦ Πονηροῦ;

9. "Ὅταν ὁμῶς ἀκούσεις τὸν εὐαγγελιστὴ νὰ ἀναφέρει στοὺς προφῆτες τὴν ἀφραστὴ ἐπιδημία στὴ γῆ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πάνω ἀπὸ τὸ λόγο πράξεις του, πῶς δὲν σὲ κυριεύει ντροπὴ καὶ μετάνοια, ἐπειδὴ παραφέρθηκες καὶ πρόσβαλες ἐκείνους ποὺ ἀναγράφουν τὰ ἱερὰ Λόγια κήρυκες καὶ δασκάλους τόσο μεγάλου φιλόανθρωπου μυστηρίου, καὶ τῶν ὁποίων οἱ προφητεῖες εἶναι τὸ θεμέλιο τοῦ Εὐαγγελίου; Γιατὶ λένε· «Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔχει γραφεῖ στοὺς προφῆτες· Νά,, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὶν ἀπὸ ἐσένα τὸν ἀγγελιοφόρο μου, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνοίξῃ τὸ δρόμο μπροστά σου»¹⁸. Ποιὸς ἔστειλε νὰ ἀνοίξουν τὸ δρόμο τοῦ ἀγαθοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, ἂν ὄχι ὁ ἀγαθὸς Πατέρας, ποὺ μὲ τοὺς ὑπηρετῆς του μέσα στὸ νόμο θέσπιζε πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὴν κένωση τοῦ Υἱοῦ ποὺ θὰ γινόταν καὶ ποὺ θὰ ἔφτανε μέχρι στὴν πρόσληψη σάρκας καὶ αἵματος; Καὶ στὸ τέλος τῶν αἰώνων ἔστειλε καὶ τὸν ἀγγελιοφόρο του Ἰωάννη ποὺ κήρυττε καὶ ἔλεγε· «Ἐτοιμάστε τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου· κάνετε ἴσιους τοὺς δρόμους του»¹⁹. Καὶ τὸ νερὸ στὸ ὁποῖο βαπτίσθηκε ὁ φιλόανθρωπος Ἰησοῦς καὶ ἐκπλήρωσε ὅλη τὴ δικαιοσύνη, πῶς ἀνέχθηκε νὰ τὸν ἀγγίξει, γιὰ νὰ μὴν πῶ, πῶς βαπτίσθηκε ὀλόκληρος σ' αὐτό, καὶ νὰ τοῦ μεταδώσει τὴν καθαρτικὴ δύναμη καὶ τὴν ἁγιαστικὴ χάρι, ἂν δὲν ἦταν δημιουργημὰ τῆς δικῆς του δημιουργίας, ἀλλὰ τῆς ἀντίπαλης; Καὶ αὐτὴ τὴ χάρι δὲν τὴν δώριζε

17. Ματθ. 5, 18.

18. Μάρκ. 1, 1-2.

19. Μάρκ. 1, 3.

ματι πηγάζειν ἔδωρεῖτο, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐφεξῆς ἅπαντας αἰῶνας δι' αὐτοῦ τὴν ἀνάπλασιν καὶ ἀναγέννησιν εὐρίσκειν τοὺς σωζομένους ἐνεργείᾳ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐχαρίτωσεν, ὡς ἀθάνατον αὐτῷ παρακολουθεῖν τὴν δωρεὰν τοῦ χαρί-
5 σματος.

Ἄξιός δὲ πάλιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ γεγ-
νώσ ὁ Ἰωάννης, καὶ προφήτου περισσότερος, καὶ μείζων τῶν
ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναγορευθεῖς,
πῶς ὑπέστη νομικῆς ἐντολῆς ὑπερμαχεῖν, καὶ τότε πρόδρομος
10 τῆς χάριτος ἀποσταλείς; Ὁ δὲ οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ἤδη πανομέ-
νης (οὕτως ἦδει ταύτην Θεοῦ δῶρον), τὸν ἀγῶνα προθύμως
μετήρχετο, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοσοῦτου, ὥστε καὶ τὴν ἑαυτοῦ
ζωὴν δευτέραν ἄγειν τῆς περὶ αὐτὴν φυλακῆς. Τὸ γὰρ ἐλέγ-
χειν τὸν Ἡρώδη, ὡς «Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ
15 ἀδελφοῦ σου», πόθεν λαβῶν ἐπετίμα, ἢ τίνος ὑπερασπίζων
νομοθεσίας τὸν ἔλεγχον προσῆγεν τῷ βασιλεῖ; Οὐχ ὀρθῶς
πόσον ἀπειχεν ὑβρίζειν τὰς νομικὰς ἐντολάς ὁ τῆς χάριτος
πρόδρομος καὶ τὸν τῆς χάριτος νομοθέτην βαπτίσει καταξιω-
θεῖς; Εἰ δὲ μὴ τῆς αὐτῆς ἦσαν θείας καὶ ἀγαθουργοῦ ἐπιπνοιί-
20 ας τὰ Μωσαϊκὰ παραγγέλματα, πῶς ὁ αὐτὸς τῆς χάριτος ὑπη-
ρέτης οὐδ' ἐκείνων τὴν ὀλιγωρίαν ὑπέμενε, ἀλλ' ἦν αὐτῶν
σφοδρὸς ζηλωτὴς καὶ διάπυρος ἐκδικητὴς, μάλιστα γὰρ τοῦ
Σωτῆρος διακεκραγότες, «Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δου-
λεύειν ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ
25 ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε
Θεῷ δουλεύειν καὶ Μαρμαωνᾶ»; Καὶ μὴν, εἰ δύο κυρίων ἀντι-
κειμένων ὁ νόμος καὶ ἡ χάρις, ἀλλὰ μὴ τῆς μιᾶς ἀγαθότητός τε
καὶ μοναρχίας, πῶς οὐ μηδεὶς ἐν ἀνθρώποις μείζων, δυσὶ δου-
λεύων ὄφθη κυρίοις κατὰ τὴν ἄθεον γλωσσαλγίαν; Ὡς-
30 αὐτως δὲ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ προφητῶν ἢ ὁμήγουρις Τὸ γὰρ
ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τὸ πατρικὸν ἐπλήρου ἐνανθρωπήσας
θέλημα, καὶ ὡς οὐκ ἦλθε καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφή-

για να πηγάζει μόνο όταν ήταν παρών σωματικά, αλλά τη χάρισε, ώστε και σε όλους τους επόμενους αιώνες να βρίσκουν από αυτόν οί σωζόμενοι με την ενέργεια του Παναγίου Πνεύματος την ανάπλαση και την αναγέννηση, επειδή η δωρεά του χαρίσματος που ακολουθεί αυτό είναι άθανατη.

Κι αφού πάλι ο Ίωάννης αναγορεύθηκε άξιος να δει τη φανέρωση του Θεού, και ήταν περισσότερο από προφήτης και μεγαλύτερος από όσους γέννησαν οί γυναίκες, πώς δέχθηκε να υπερασπισθεί την έντολή του νόμου, και μάλιστα εφόσον είχε αποσταλεί ως πρόδρομος της χάριτος; Αυτός όμως δεν έκανε μόνο πρόθυμα τον άγώνα (τόσο πολύ την αναγνώριζε ως δώρο του Θεού) για τη νομοθεσία που έληγε πλέον, αλλά και τόσο πολύ, ώστε να βάλει τη ζωή του σε δεύτερη μοίρα μπροστά στη φυλακή γι' αυτήν. Γιατί τὸ να ἐλέγχει τὸν Ἡρώδη, λέγοντας, «Δέν σου ἐπιτρέπεται νὰ ἔχεις τὴ γυναίκα τοῦ ἀδελφοῦ σου»²⁰, ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε καὶ τὸν ἐπιτιμοῦσε, ἢ τίνος νομοθεσίες υπεράσπιζε καὶ υπέβαλλε σὲ ἔλεγχο τὸν βασιλιά; Δέν βλέπεις πόσο πολύ ἀπειχε ἀπὸ τὸ νὰ ὑβρίζει τις ἐντολές ὁ πρόδρομος της χάριτος καὶ ποῦ ἀξιώθηκε νὰ βαπτίσει τὸν νομοθέτη της χάριτος; Ἄν δὲν προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἴδια θεία καὶ ἀγαθοεργὸ ἔμπνευση τὰ Μωσαϊκὰ παραγγέλματα, πῶς ὁ ἴδιος ὑπηρέτης της χάριτος δὲν ὑπέμενε οὔτε ἐκείνων τὴν παραμέληση, ἀλλ' εἶχε σφοδρὸ ζῆλο γι' αὐτὰ καὶ ἦταν φλογερὸς υπερασπιστὴς τους, καὶ μάλιστα τὴ στιγμή ποῦ ὁ Σωτῆρας φώναζε, «Δέν μπορεῖ κανεὶς νὰ δουλεύει σὲ δύο κυρίους γιατί ἢ θὰ μισήσει τὸν ἕνα καὶ θ' ἀγαπήσει τὸν ἄλλο, ἢ θ' ἀνεχθεῖ τὸν ἕνα καὶ θὰ περιφρονήσει τὸν ἄλλο. Δέν μπορεῖτε νὰ ὑπηρετεῖτε τὸν Θεὸ καὶ τὸν Μαμμωνά»²¹; Ἄλλ' ὅμως, ἂν ὁ νόμος καὶ ἡ χάρις εἶναι ἔργο δύο κυρίων ἀντίθετων, καὶ ὄχι τῆς μιᾶς ἀγαθότητος καὶ τῆς μιᾶς μοναρχίας, πῶς αὐτὸς, ποῦ κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀνώτερός του, παρουσιάσθηκε νὰ δουλεύει σὲ δύο κυρίους, σύμφωνα μὲ τὴν ἄθεα καὶ φλύαρη γλώσσα; Τὸ ἴδιο βέβαια καὶ ὁ χορὸς τῶν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν προφητῶν. Γιατί, τὸ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας ἐκτελοῦσε μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του τὸ πατρικὸ θέλημα καὶ ὅτι δὲν ἦρθε γιὰ νὰ καταλύσει τὸ νόμο ἢ τοὺς προφήτες,

21. Ματθ. 6, 24.

τας, ἀλλὰ πληρῶσαι, διὰ τὴν τῆς ἀθεότητος ὑπερβολὴν, οὐκ ἂν ὑποσταίην σαφέστερον ἀναπτύξασθαι.

ι'. Πλὴν τό γε ἄρρητον, ὡς οἶόν τέ ἐστι, καὶ ἐφ' ὅσον μὴ παντελῶς χαρίσασθαι τοῖς ἐχθροῖς ἐκφυγῶν, τὸ μετ' ἐκεῖνο 5 δεύτερον ἐρῶ. Ὡς ὁ Ἰωάννης τῇ τε τοῦ νόμου διαγνώσει καὶ τῆς χάριτος ὑπηρετούμενος, ναὶ δὴ καὶ τὸ σύνταγμα τῶν πρὸ αὐτοῦ προφητῶν ἀφύκτοις ἐλέγχοις τοὺς ἀσεβεῖς στηλιτεύουσι τὴν ἐνυπόστατον ἀλήθειαν εἰς ψεῦδος διασύρειν, καὶ μαχο- μένοις νομοθέταις τὰς ἐντολὰς διασχίζοντας τῇ τῶν προτέρων 10 διαβολῇ, κἂν οὐπω γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τεθαυρήκασιν, οὐδὲν ἔλαττον ἐαλωκότας (τί γὰρ ἂν ἐκ ψεύδους οὐ φαῦλον προέλθοι;) συνεξαρχεῖσθαι καὶ τὰ τῆς χάριτος. Εἰ γὰρ τῆς χάριτος μὲν ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης νομοθέτης, ἐν δὲ αὐτοῦ τῶν δογμάτων καὶ τό, μηδένα δύνασθαι δυσι κυρίοις δουλεύειν, ἐν ἑκα- 15 τέρα δὲ μερίδι δεδουλεύκασιν οἱ προειρημένοι, ἄλλον δὲ Κύριον τοῖς Μωσαϊκοῖς ἐφίστησιν ἢ ἀποστασία, πῶς οὐκ ἐν τῷ προσηλακισμῷ τοῦ νόμου, εἰ καὶ διὰ μέσων παραπετασμάτων, οὐ συμπροσηλακίζουσι καὶ τὴν χάριν; Οὕτω γὰρ (καίπερ οὐ φορητὸν οὐδ' ἐπ' ἐλέγχῳ λέγειν τῆς ἀσεβείας, ὅμως ἀνεκτότε- 20 ρον), ψεύδους αὐτὴν διαθήκην ἀποφαίνοντες εἶεν. Ἀλλὰ τί κἂν τις ὑπέκρουσεν. Εἴπερ ἀγαθός, μὴ κατὰ νόμον νῦν οἱ τῆς χάριτος βιοῦμεν; Ἀλλὰ σοῦ μὲν χάριν οὐδὲν ἀπαιτεῖ προσεπειν. Τί γὰρ ἔτι σοι δυσσεβοῦντι διηπόρηται, ἐγὼ δὲ μὴ λύειν ἐλοίμην; Ἄρα κουφότερον ἀσεθήσεις, ἢ τὴν ἀνύβριστον 25 ἀγαθότητα καθυβρίζων κερδανεῖς τὴν ὑβριν, ἢ μετριώτερον ἀπαλλάξεις; Καίτοιγε αὐτὸ τῆς ἀπορίας τὸ πρόβλημα οὐδὲν ἔλαττον τὴν ἀποστασίαν διελέγχει· οὕτω πανταχόθεν καὶ διὰ τῶν ἐναντίων τῆς ἀληθείας ἀστράπτει τὸ κράτος. Εἰ γὰρ, ὅτι μὴ τοῖς ὑπὸ τὴν χάριν πράττεται, εἰς ὑπόνοιαν ὁ νόμος, ὅτι μὴ 30 συμφωνεῖ τῇ ἀγαθότητι, περιάγεται πόσης ἀγαθότητος οὐκ

ἀλλὰ νὰ τοὺς συμπληρώσει, ἕξαιτίας τῆς ὑπερβολῆς τῆς ἀθεότητος δὲν θὰ δεχόμεν αὐτὰ νὰ τὰ ἀναπτύξω σαφέστερα.

10. Ὡστόσο, ἀφοῦ ἀπέφυγα ὅσο εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ λεχθεῖ, καὶ τόσο ποὺ νὰ μὴν χαρισθῶ τελείως στοὺς ἐχθροὺς, θὰ πῶ τὸ δεύτερο μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἰωάννης, ὑπηρετώντας στὰ μεθόρια τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος, καὶ βέβαια καὶ ἡ χορεία τῶν προγενεστερῶν του προφητῶν, οἱ ὅποιοι μὲ ἐλέγχους ποὺ δὲν ἀποκρούονται καὶ στηλιτεύουν τοὺς ἀσεβεῖς, γιατί διέσυραν τὴν ἐνυπόστατη ἀλήθεια σὲ ψεῦδος καὶ διαχώριζαν τὶς ἐντολὰς σὲ ἀντιμαχόμενους νομοθέτες μὲ τὴ διαβολὴ τῶν παλαιότερων, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ τὸ κάνουν φανερά, καθόλου λιγότερο συλλαμβάνονται (τί φαῦλο δηλαδὴ δὲν θὰ προέλθει ἀπὸ τὸ ψεῦδος;) νὰ ἀποδοκιμάζουν καὶ ὅσα ἀνήκουν στὴ χάρη. Γιατί, ἂν ὁ νομοθέτης τῆς χάριτος εἶναι ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης, καὶ μία ἀπὸ τὶς ἐντολὰς του εἶναι καὶ τό, «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ δουλεύει σὲ δύο κυρίους»²², καὶ ὅσοι προαναφέρθηκαν ὑπηρετήσαν καὶ τὴ μία καὶ τὴν ἄλλη μερίδα, ἐνῶ ἡ ἀποστασία ὁρίζει ἄλλον Κύριο γιὰ τοὺς Μωσαϊκοὺς νόμους, πῶς καθυβρίζοντας τὸ νόμο, ἂν καὶ μέσα ἀπὸ παραπετάσματα, «δὲν καθυβρίζουν μαζὶ καὶ τὴ χάρη; Γιατί ἔτσι (ἂν καὶ βέβαια δὲν εἶναι ἀνεκτὸ νὰ λέγεται οὔτε γιὰ ἔλεγχο τῆς ἀσέβειας, ἀλλ' εἶναι κάπως πιὸ ἀνεκτὸ) τὴ χαρακτηρίζουν διαθήκη ψεύδους. Ἀλλὰ τί σημασία ἔχει, θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ρωτήσῃ κάποιος, ἂν εἶναι ἀγαθὸς ὁ νόμος, ἀφοῦ ἐμεῖς τῆς ἐποχῆς τῆς χάριτος δὲν ζοῦμε τώρα σύμφωνα μὲ τὸ νόμο; Ἀλλὰ γιὰ χάρη σου δὲν χρειάζεται νὰ προσθέσω τίποτε. Γιατί τί ἀπορία μπορεῖς νὰ ἔχεις ἐσὺ ἀκόμα μέσα στὴν ἀσέβειά σου, καὶ ἐγὼ νὰ μὴ θέλω νὰ τὴ λύσω; Ἄραγε θὰ εἶναι ἐλαφρότερη ἢ ἀσέβειά σου, ἢ ὑβρίζοντας τὴν ἀνύβριστη ἀγαθότητα θὰ εἶναι κέρδος σου ἢ ὕβρη, ἢ θὰ ἀπαλλαγεῖς εὐκολότερα; Ἄν καὶ βέβαια αὐτὴ ἀκριδῶς ἢ δυσκολία τῆς ἀπορίας δὲν ἐλέγχει καθόλου λιγότερο τὴν ἀποστασία· ἔτσι ἀπὸ παντοῦ καὶ μὲ τὰ ἀντίθετα ἀστράφτει ἢ δύναμη τῆς ἀλήθειας. Ἄν δηλαδὴ, ἐπειδὴ δὲν ἐκτελεῖται κάτι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στὴν ἐποχὴ τῆς χάριτος, ὁ νόμος δημιουργεῖ τὴν ὑπόνοια ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀγαθότητα, πόσης ἀγαθότητος δὲν ἀνακηρύττεται μέτοχος μὲ τὸ νὰ

ἀνακηρύττεται μέτοχος τῷ τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἐλθεῖν, «οὐ καταλύσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι»;

Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀποστάτας οὐδὲν ἐπενεγκεῖν δεῖ πλέον. Τῶν δὲ εὐσεβῶν ἕνεκα, καὶ μνεῖσθαι καὶ μυσταγωγεῖν τὰ τῆς
5 χάριτος οὐκ ἀναξίων, ῥᾶον καὶ σαφὲς εἰπεῖν, ὅτι διὰ τοῦτο μὴ κατὰ τοὺς πάλαι νόμους πολιτευόμεθα, διότι παραγεγονῶς πάντα πεπλήρωκεν ὁ Χριστός, χάριν μὲν ἀντὶ τῆς διὰ Μωσέως χάριτος παρασχών, ἀντὶ δὲ τῶν ἐν τοῖς ἀγίοις ἀντιτύπων ἀγίων, αὐτὰ τὰ προδιατυπούμενα ἀγίων Ἁγία, ὧν τὸ μὲν Παῦ-
10 λος, τὸ δὲ Ἰωάννης θεολογῶν ἐκάτερος ἀνακέκραγεν. Ὡστε μᾶλλον νῦν, εἴ τις ἐβίου κατ' ἐκείνους, ἠλέγχετ' ἂν ἀπαρνεῖσθαι τολμῶν, μὴ πάντα πεπληρωκένοι τὸν πληρωτὴν τοῦ νόμου Χριστόν. Ἀλλὰ γὰρ ἐπαντιτέον, ὅθεν ἢ τοῦ λόγου φορὰ πρὸς τὸ ἀκόλουθον ἀρμοζομένη παρήνεγκε φέρουσα.

15 Εὐλαβεῖσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς τρίχας, ὁ τῆς χάριτος παρακελεύεται νομοθέτης, καὶ τοσοῦτον, ὥστε μηδ' ὄρκῳ ταῦτα καθυποβάλλειν, καὶ τὸν μὲν οὐρανὸν «θρόνον ἀνακηρύττει τοῦ Θεοῦ, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν». Πάλιν δέ, «τὰ Ἱεροσόλυμα πόλιν τοῦ
20 αὐτοῦ Θεοῦ καὶ μεγάλου Βασιλέως». Εἰ οὖν τῆς κτίσεώς ἐστι ταῦτα τοῦ ἀγαθοῦ Πατρὸς, ὡς ὁ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς εἰδὼς Υἱὸς ἐβεβαίωσε, πῶς οὐχὶ πρὸ τῆς κατὰ τῶν κτισμάτων ὑβρεως κατ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ πονηρᾶς ἀρχῆς οἱ ἀποστάται τὴν
25 αὐτῶν κτίσιν ἀναρτῶσι, μεμνηότες οὐχ ἀλίσκονται;

ια'. Σὺ δὲ καὶ βαθύτερον αὐτῶν τῆς δυσσεβείας ὄρα τὴν τόλμαν καὶ τὴν ἀπόνοϊαν. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, τὴν μυστικὴν τελῶν ἡμῖν καὶ παραδιδούς ὁ Σωτὴρ, αὐτὸς μὲν παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ προσέταξε ταύτην αἰτεῖν, οἱ δὲ τὸν ἄρ-
30 τον εἰς τὴν ὀλέθριον, ὅτι καὶ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς μετὰγουσιν ἀρχήν, καὶ τρέφειν τὰ ἐξ αὐτῆς τερατολογοῦσι προαχθέντα σώ-

23. Ἐβρ. 11, 3.

24. Ἰω. 1, 16.

ἔλθει ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ὄχι γιὰ νὰ καταλύσει τὸ νόμο ἢ τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς συμπληρώσει;

Καὶ στοὺς ἀποστάτες βέβαια δὲν χρειάζεται ν' ἀπαντήσομε τίποτε περισσότερο, γιὰ χάρη ὅμως τῶν εὐσεβῶν, πού δὲν εἶναι ἀνάξιοι νὰ μνηθοῦν περισσότερο στὰ μυστήρια τῆς χάριτος, εἶναι εὐκολο καὶ σαφές νὰ ποῦμε, ὅτι γι' αὐτὸ δὲν ζοῦμε σύμφωνα μὲ τοὺς παλαιούς νόμους, ἐπειδὴ ὅταν ἦρθε ὁ Χριστὸς τὰ συμπλήρωσε ὅλα, παρέχοντάς μας χάρη στὴ θέση τῆς χάριτος μέσω τοῦ Μωυσῆ, καὶ στὴ θέση τῶν τύπων μέσα στὰ "Ἁγία τῶν ἁγίων, τὰ ἴδια τὰ προδιατυπούμενα" Ἁγία τῶν ἁγίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα διακήρυξε θεολογώντας ὁ Παῦλος²³ καὶ τὸ ἄλλο ὁ Ἰωάννης²⁴. "Ὡστε τώρα μᾶλλον, ἂν ζοῦσε κάποιος σύμφωνα μ' ἐκείνους τοὺς νόμους, θ' ἀποδεικνυόταν ὅτι τολμᾷ ν' ἀπαρνεῖται, ὅτι δὲν τὰ συμπλήρωσε ὅλα ὁ συμπληρωτῆς τοῦ νόμου Χριστός. Ἀλλὰ ὡς ἐπανέλθομε ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ἡ ὁρμὴ τοῦ λόγου μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴ συνέχειά του.

Ὁ νομοθέτης τῆς χάριτος παραγγέλλει νὰ σεβόμαστε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ καὶ τὶς ἴδιες τὶς τρίχες τῆς κεφαλῆς μας, καὶ τόσο πολὺ, ὥστε οὔτε στὸ ὄνομα αὐτῶν νὰ ὀρκιζόμαστε, καὶ ὁ ὁποῖος τὸν οὐρανὸ τὸν ἀνακηρύττει θρόνο τοῦ Θεοῦ καὶ τῆ γῆ ὑποπόδιο αὐτοῦ, ὅπως ἐπίσης τὰ Ἱεροσόλυμα Πόλη τοῦ Θεοῦ καὶ μεγάλου Βασιλιᾶ²⁵. "Ἄν λοιπὸν αὐτὰ ἀνήκουν στὴ δημιουργία τοῦ ἀγαθοῦ Πατέρα, ὅπως βεβαίωσε ὁ Υἱός, πού γνωρίζει ὅλα τὰ μυστικά τοῦ Πατέρα, πῶς πρὶν ἀπὸ τὴν ὕβρη κατὰ τῶν δημιουργημάτων δὲν συλλαμβάνονται οἱ ἀποστάτες ὅτι συμπεριφέρονται μὲ μανία καὶ ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ Πατέρα του, ἀφοῦ ἐξαρτοῦν τὴ δημιουργία τους ἀπὸ τὴν πονηρὴ ἀρχή;

11. Ἐσὺ ὅμως πρόσεχε καὶ βαθύτερα τὸ θράσος καὶ τὴν ἀνοησία τῆς ἀσεβείας τους. Τελώντας καὶ παραδίδοντάς μας ὁ Σωτήρας τὴ μυστικὴ προσευχή, «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον», αὐτὸς βέβαια πρόσταξε μ' αὐτὴν νὰ διατυπώνομε τὸ αἴτημά μας πρὸς τὸν Πατέρα του, αὐτοὶ ὅμως τὸν ἄρτο καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἐπίγεια προϊόντα τὰ ἀποδίδουν στὴν ὀλέθρια ἀρχή, καὶ τερατολογοῦν ὅτι τρέφει τὰ

25. Ματθ. 5,35.

26. Ματθ. 6,9-13

ματα. Οὕτω κατ' αὐτῆς ἀναιδῶς τῆς Δεσποτικῆς ἐπανίστανται ἐντολῆς, φαῦλά τε λέγοντες τὰ σώματα καὶ φαῦλον τὴν τροφήν, καίτοι διαρρήδην τοῦ Δεσπότητος διατάττοντος, ταύτην ἡμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς αἰτεῖσθαι τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ πῶς ἂν 5 εἶη τούτοις, μὴ ὅτι γε τῆς ἀληθοῦς ἐντολὴν ὁμολογεῖν, ἀλλὰ καὶ γοῦν σχήματι μύθου ταῦτα δυνατὸν ὑποβαλεῖν; Ἴσον γάρ ἐστι ῥυσθῆναί τε τοῦ Πονηροῦ δυσωπεῖν, καὶ ἔνοικον αὐτὸν λαβεῖν παρὰ τοῦ Ἀγαθοῦ ἐπιζητεῖν. Εἴπερ τοῦ Πονηροῦ γεώργιον ἢ τροφή, καὶ μὴν ἐπὶ τέλει τῆς εὐχῆς ὥσπερ αὐτὸ 10 τοῦτο προαναιρῶν τὴν ἀσέβειαν, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους προαναιρῶν τὴν ἀσέβειαν, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους παραγεγονώς, εἰς ὃν τὴν αἴτησιν ἀναφέρειν τῆς τροφῆς εἰς τὸν αὐτὸν ἀναφέρειν καὶ τὴν ἰκεσίαν ἐθέσπισε, δι' ἧς ῥυσθειῆμεν ἂν τοῦ Πονηροῦ, δηλῶν ὡς ὁ ῥυόμενος ἡμᾶς τοῦ Πονηροῦ, αὐτός 15 ἐστὶν ὁ παρέχων ἡμῖν καὶ τὴν σωματικὴν τροφήν, ἐφ' οἷς καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν εἰς τοὺς αἰῶνας εἶναι καὶ διαμένειν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ ταῦτα χαριζομένου Πατρὸς ἀνεδίδαξεν.

Ὅραξ εἰς οἶον βάθος ἢ ἀποστασία καταδύεται, καὶ ὡς ὁ 20 κατ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας λόγος ἐνεργῆς ὢν καὶ διστόμου μαχαίρας ἀπάσης τομῶτερος ἐπαφίεται; Εἰ δὲ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον οὐχ ἀπλῶς ἐρεῖ τις τὸν εἰς τροφήν τῷ σώματι χορηγούμενον, ἀλλ' ὅς εἰς σῶμα Χριστοῦ μεταβάλλει καὶ τὴν ψυχὴν συναγιάζει τῷ σώματι, οὐδὲν ἔλαττον διὰ τῆς τοιαύτης θεωρίας, 25 εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἢ ἀσέβεια στηλιτεύεται καὶ τὴν ἐκτομὴν ὁ λόγος κατ' αὐτοῦ ἐπιφέρει ἀδυσώπητον.

ιβ'. Εἰ δὲ καὶ δυσι κυρίοις οὐκ ἔστι δουλεύειν, τὸ δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρίματος ἡμῶν ἅτε δὴ κτίσμα ὑπάρχον, ὡς ἢ ἀσέβεια βούλεται, τοῦ Πονηροῦ, ὑπόκειται αὐτῷ καὶ ἄκουσα 30 καὶ δουλεύει ὡς πλάσμα τῷ πλάσαντι, οὐδεὶς ἄρα δουλεύσειε καθαρῶς καὶ ὀλοκλήρως Θεῷ. Καὶ εἰς λῆρον αὐτοῖς τὰ θεῖα καταστρέφει κηρύγματα, καί, ὦ τῆς ἀτόπου φρενός! ἢ φρικτὴ παρουσία καὶ ἐνανθρώπησις, καὶ πάντα, ὅσα ὑπὲρ τῆς ἡμῶν

σώματα πού προήλθαν ἀπὸ αὐτήν. Ἔτσι μὲ ἀναίδεια ἐπιτίθενται ἐναντίον τῆς Δεσποτικῆς ἐντολῆς, χαρακτηρίζοντας φαῦλα τὰ σώματα καὶ φαύλη τὴν τροφή, ἂν καὶ βέβαια ρητὰ ὁ Κύριος προστάζει νὰ τὴ ζητοῦμε ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Πατέρα. Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ γίνεῖ μ' αὐτούς, πού ὄχι μόνο δὲν τὰ ὁμολογοῦν αὐτὰ ὡς ἐντολὴ τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ καὶ θέλουν, ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ τὰ παρουσιάσουν αὐτὰ καὶ μὲ τὸ σχῆμα μύθου; Γιατὶ εἶναι τὸ ἴδιο νὰ παρακαλεῖς νὰ σωθεῖς ἀπὸ τὸν Πονηρό, καὶ νὰ ἐπιζητεῖς ἀπὸ τὸν Ἀγαθὸ νὰ τὸν λάβεις αὐτὸν καὶ ἔνοικο. Ἄν ἡ τροφή εἶναι προῖόν τοῦ Πονηροῦ καὶ σὸ τέλος τῆς προσευχῆς προαναϊρώντας κατὰ κάποιον τρόπο αὐτὸ ἀκριβῶς, τὴν ἀσέβεια, ἐκεῖνος πού ἦρθε γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ γένους θέσπισε σὲ ὅποιον ἀναφέρομε τὴν αἴτηση τῆς τροφῆς, σ' αὐτὸν νὰ ἀναφέρομε καὶ τὴν ἰκεσία μὲ τὴν ὁποία θὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸν Πονηρό, δηλώνοντας, ὅτι αὐτὸς πού μᾶς σώζει ἀπὸ τὸν Πονηρό, εἶναι αὐτὸς πού παρέχει καὶ τὴ σωματικὴ τροφή σ' ἐμᾶς, στὰ ὁποία ἀνήκουν καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ δόξα πού εἶναι καὶ παραμένει στους αἰῶνες, ὅπως δίδαξε ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Πατέρα πού μᾶς χαρίζει ὅλα αὐτά.

Βλέπεις σὲ ποιὸ βάθος καταποντίζεται ἡ ἀποστασία, καὶ πῶς ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, πού εἶναι δραστικὸς καὶ πιὸ κοφτερός ἀπὸ κάθε δίκοπο μαχαίρι, καταφέρεται ἐναντίον της; Καὶ ἂν κάποιος πεῖ ἐπιούσιο ἄρτο ὄχι ἀπλῶς αὐτὸν πού χορηγεῖται γιὰ τροφή τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐκεῖνον πού μεταβάλλει σὲ σῶμα Χριστοῦ καὶ ἀγιάζει τὴν ψυχὴ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, καθόλου λιγότερο μὲ τὴν ἐξήγησιν αὐτήν, ἂν ὄχι καὶ περισσότερο, στηλιτεύεται ἡ ἀσέβεια, καὶ ὁ λόγος ἐπιφέρει ἐκτομὴ ἀδυσώπητη ἐναντίον του.

12. Ἄν πάλι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπηρετεῖ κανεὶς δύο κυρίους καὶ τὸ μισὸ μέρος τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, ἐπειδὴ εἶναι κτίσμα, ὅπως θέλει ἡ ἀσέβεια, εἶναι τοῦ Πονηροῦ, ὑπακούει σ' αὐτὸν καὶ χωρὶς νὰ θέλει καὶ ὑπηρετεῖ ὡς πλάσμα τὸν πλάστη του, κανένας ἐπομένως δὲν θὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Θεὸ καθαρὰ καὶ ὀλόκληρος, καὶ τὰ θεῖα κηρύγματα καταλήγουν γι' αὐτούς σὲ φλυαρία, καί, τί ἀνθρώπινη παραφροσύνη, ἢ φρικτὴ παρουσία καὶ ἐνανθρώπησή του καὶ ὅλα ὅσα ὑπέμεινε καὶ ἔπαθε γιὰ τὴ σωτηρία μας μὲ τὴ θέλησή

σωτηρίας ὁ δεσπότης ἐκὼν ὑπέστη καὶ κατεδέξατο. Ἀλλὰ σὺ μὲν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τὴν τροφήν πονηρὸς καὶ ἀχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην γεγονώς, πονηρίας δογματίζεις γέωργιον, ὁ δὲ Σωτὴρ τῶν ὅλων καὶ Δημιουργὸς οὐ τῆς ἀνθρωπίνης τροφῆς μόνον τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα καὶ Θεόν, οὐ τὴν βασιλείαν ἐγκελεύεται, πρὸ τῶν σωματικῶν ἀπάντων, ἡμᾶς ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν τὰ πετεινὰ τρέφεται, αὐτὸν ἀποφαίνει χορηγὸν τε καὶ προνοητήν. Καὶ πῶς οὐκ ἂν τῆς ἐσχάτης μανίας δίκην ἀποτινῆναι ἅπας ὀρθὸς ἐπιψηφιεῖται λόγος
 10 τοὺς τὰς ἰδίας ὑλακὰς τῶν Δεσποτικῶν καὶ σωτηρίων ἀνταλλασσομένους χρησμῶν, ὃν διαρρήδην εἰδέναί τε τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα ἡμῶν, ὧν χρεῖαν ἔχομεν, πρὸς ὃν καὶ τὴν εὐχὴν ἀνατείνειν ἐδιδάχθημεν, «Πάτερ ἡμῶν», ἀνακράζοντες, «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», καὶ ἐν τῷ ζητεῖν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τὴν
 15 δικαιοσύνην αὐτοῦ, οὐ τὴν τροφήν παρέχοντα μόνον διαγγέλλουσι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὧν ἡ θεραπεία τοῦ σώματος, καὶ οὐχ ὅσα μόνον τῇ ἀνθρωπίνῃ χρεῖα ἐξ ἀναγκαίου συντελεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅσα δευτέραν, ἢ καὶ τελευταίαν ἐπέχει τάξις, αὐτὸν αἴτιον εἶναι καὶ τῆς τούτων φυσικῆς περιβολῆς καὶ
 20 αὐξήσεως «Καταμάθετε», γὰρ φησι, «τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει».

Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ τὸν σήμερον ὄντα, καὶ αὐριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον. Λέγει γάρ· «Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ
 25 αὐριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεὸς ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;». Καὶ τῶν φυσικῶν ἀμφιασμάτων τούτων, οἷς ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης ἠμφιάσατο τὸν χόρτον, τίς ἢ λαμπρότης καὶ πόση! Εἰς δευτέραν αὕτη, τὴν ἐξ ἀνθρωπίνης περινοίας τὰ πρῶτα λαχοῦσαν βασιλικὴν στολήν, καὶ τῇ πορφυρίδι ἐνασράπτουσαν, παραπέμπει· «Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι
 30 οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων». Τί οὖν τὴν μὲν τοῦ χόρτου περιβολὴν ὁ ἀγαθὸς περιβάλλει Θεός, τῆς δὲ περιβολῆς, ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ περιβάλλεται, τὸ σῶμα λέγω, ἄλλον καὶ οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἐπιζητήσεις δη-

του ὁ Κύριος. Ἄλλα ἐσὺ βέβαια τὴν τροφή τῶν ἀνθρώπινων σωμάτων, ἐπειδὴ ἔγινες πονηρὸς καὶ ἀχάριστος πρὸς τὸν εὐεργέτη, διδάσκεις ὅτι εἶναι προϊὸν τῆς πονηρίας, ὁ Σωτὴρας ὅμως ὅλων καὶ Δημιουργὸς ὄχι μονάχα τῆς ἀνθρώπινης τροφῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν μὲ τὰ ὅποια τρέφονται τὰ πουλιὰ κηρύττει χορηγὸ καὶ προνοητὴ τὸν Πατέρα του καὶ Θεό, τοῦ ὁποίου τῆ βασιλεία παραγγέλλει νὰ ἐπιζητοῦμε πρὶν ἀπὸ κάθε σωματικό. Καὶ πῶς κάθε λογικὸς ἄνθρωπος δὲν θὰ ψηφίσει νὰ ἐπιβληθεῖ τιμωρία ἔσχατης μανίας σ' αὐτοὺς ποὺ τὶς κραυγές τους τὶς βάζουν στὴ θέση τῶν σωτήριων Δεσποτικῶν λόγων, ὅταν, αὐτὰ ποὺ μᾶς χρειάζονται διδαχθήκαμε ρητὰ ὅτι τὰ γνωρίζει ὁ οὐράνιος Πατέρας μας, καὶ ὅτι πρὸς αὐτὸν πρέπει νὰ ἀναπέμπομε τὶς προσευχές μας λέγοντας, «Πατέρας μας οὐράνιε»²⁷, καὶ ὅταν ζητοῦμε τὴ βασιλεία του καὶ τὴ δικαιοσύνη του διακηρύττουν, ὅτι δὲν μᾶς παρέχει μόνο τὴν τροφή, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μὲ τὰ ὅποια ἐξυπηρετεῖται τὸ σῶμα, καὶ ὄχι μόνο ὅσα συντελοῦν στὴν ἱκανοποίηση τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἔχουν δεύτερη ἢ καὶ τελευταῖα θέση, ὅτι αὐτὸς εἶναι αἴτιος γιὰ τὴ φυσικὴ ἔνδυση καὶ αὔξησίν τους, Γιατὶ λέγει· «Προσέξτε καλὰ καὶ μάθετε, πῶς μεγαλώνουν τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ· δὲν κοπιάζουν, οὔτε γνέθουν»²⁸.

Καὶ ὄχι αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ γενικὰ τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ, ποὺ σήμε-
ρα ὑπάρχουν κι αὔριο ρίχνονται στὸ φοῦρνο. Γιατὶ λέγει· «Ἄν τὰ
χόρτα τοῦ ἀγροῦ, ποὺ σήμερα ὑπάρχουν κι αὔριο τὰ ρίχνουν στὸ
φοῦρνο, τὰ ντύνει ὁ Θεός, δὲν θὰ τὸ κάνει αὐτὸ πολὺ περισσότερο
γιὰ σᾶς, ὀλιγόπιστοι.»²⁹. Κι αὐτὰ τὰ φυσικὰ ἐνδύματα, μὲ τὰ ὅποια
ἔντυσε ὁ ἀγαθὸς Κύριος τὰ χόρτα, ποῖα εἶναι καὶ πόση ἢ λαμπρότη-
τά τους! Αὕτῃ παραπέμπει σὲ δεύτερη θέση τὴ βασιλικὴ στολὴ ποὺ
ἢ ἀνθρώπινη σοφία τῆς ἔδωσε τὰ πρωτεῖα καὶ ἀστράφτει ἀπὸ τὴν
πορφύρα. Γιατὶ λέγει· «Σᾶς λέγω, ὅτι οὔτε ὁ Σολομὼν σὲ ὅλο τὸ με-
γαλεῖο του ντυνόταν ὅπως ἓνα ἀπὸ αὐτά»³⁰. Τί λοιπόν, τὸ ἔνδυμα τοῦ
χόρτου τὸ δίνει ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἐνῶ γιὰ τὸ ἔνδυμα ποὺ περιβάλλεται
ἢ ἀνθρώπινη ψυχὴ, δηλαδή τὸ σῶμα, θὰ ζητήσεις ἄλλον κι ὄχι τὸν

27. Ματθ. 6, 9.

29. Ὅπ. π. 30.

28. Ματθ. 6, 28.

30. Ὅπ. π. 29.

μιουργόν; Καὶ πῶς οὐχὶ τοῦ εἰς κλίβανον ἐμβαλλομένου χόρ-
του πολὺ χαλεπωτέρας σεαυτὸν τιμωρίας ὑπεύθυνον ἀποφαί-
νεις; Καὶ ὁ μὲν Σωτὴρ τοῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν
βασιλείαν δι' ἔργων ἐπιζητοῦσιν, αὐτὸν ἡμῖν, οὐ ἢ βασιλεία
5 καὶ τὴν τροφήν καὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ οἷς ἄλλοις τὸ σῶμα συνέ-
χεται, χορηγήσειν ἐπαγγέλλεται. Σὺ δὲ ταῦτα τῆς δωρεᾶς καὶ
χρηστότητος εἰς ἀλλοτριώσιν ὑποβάλλεις. Καὶ πῶς, ὧν περ αὐ-
τὸς οὐκ ἔστι προαγωγός, ἀλλ' ἐτέρας ἀρχῆς πεφύκασιν ἔργα,
αὐτὸν ἀναγράφει παροχέα; Καὶ τὸ ἔτι ἀτοπώτερον, τοῖς τῆς
10 ἀρετῆς ἀγωνισταῖς καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ποθοῦσιν οἷα δὴ
μισθὸν καὶ τῆς φιλοθέου προθυμίας καὶ τῶν ἀορίστων ἀγωνι-
σμάτων τὰ τοῦ Πονηροῦ δημιουργήματα παρέχοντά τε καὶ ἀν-
ταποδιδόντα;

ιγ'. Ὅτι μέντοι σύμφωνος ὁ νόμος τῇ χάριτι, ἐκάτερον δι'
15 ἐκάτερον δέχεται τὴν βεβαίωσιν. Ἡ μὲν ὡς ὑπ' αὐτοῦ προδια-
τυπουμένη τε καὶ προκαταγγελλομένη καὶ οἷον προχαραττο-
μένη καὶ ἐμφαινομένη τε καὶ ἐνδεικνυμένη τοῖς σκιασμοῖς, ὁ
δὲ ἄτε τῶν προορησέων καὶ προχαραγμάτων ἐπ' ἔργοις ἐκβε-
θηκότων διὰ τῆς χάριτος, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῖς παραπετά-
20 σμασι κρυπτομένην ἀνακαλυπτούσης τε καὶ ἀνακηρυττούσης
ἀλήθειαν. Εἰ δὲ μὴ τὸ σύμφωνον συνδιέσωξον ἀλλήλοις ἢ χά-
ρις καὶ τὰ πρὸ τῆς χάριτος, πῶς ἂν ἂ παρὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν
προφητῶν ἐχρησιμωδήθη ταῦτα πανδήμοις ὄμμασιν ὠραῖο
τελούμενα. Πῶς δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τοὺς λεπρούς ῥήματι
25 καθαίρων πρὸς τοὺς ἐν νόμῳ ἱερεῖς τούτους ἀπέστειλε, προσ-
τάτων ἀπιέναι καὶ ἐπιδεικνύναι τούτοις ἑαυτούς, ὡς ὁ νόμος
ἐκέλευε, καὶ τὸ ἰσχυρότερον προσενεγκεῖν τὸ δῶρον, ὡς ὁ Μω-
σῆς διετάξατο; Καὶ εἰ τὰ παλαιὰ τοῖς νέοις διαμᾶχεται, πῶς
τοὺς πληρωτὰς τῶν Δεσποτικῶν ἐντολῶν καὶ πολιτευσασμένους
30 ἐν τῇ χάριτι ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν συνάγων ὁ Σωτὴρ
αὐτός, μετὰ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ, τοὺς
κατὰ νόμον εὐηρεστηκότας Θεῷ ἐν τῇ βασιλείᾳ συνεισάγει τε

ἴδιο Δημιουργό; Καὶ πῶς δὲν ἀποδεικνύεις τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ὑπεύθυνου βαρύτερης τιμωρίας ἀπὸ αὐτὰ πού ρίχνονται στὸ φοῦρνο; Καὶ ὁ Σωτήρας βέβαια σ' αὐτοὺς πού ζητοῦν μὲ τὰ ἔργα τους τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ βασιλεία του, αὐτός, τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ βασιλεία, μᾶς ὑπόσχεται ὅτι θὰ μᾶς δώσει καὶ τὴν τροφή καὶ τὰ φορέματα καὶ τὰ ἄλλα μὲ τὰ ὁποῖα συντηρεῖται τὸ σῶμα, καὶ ἐσὺ αὐτὰ τὰ ἀποξενώνεις ἀπὸ τὴ δωρεὰ καὶ τὴ χρηστότητα τοῦ χορηγοῦ τους. Καὶ πῶς, σ' αὐτὰ πού δὲν εἶναι παραγωγός τους αὐτός, ἀλλ' εἶναι ἔργα ἄλλης ἀρχῆς, ἀναγράφει αὐτὸν ὡς χορηγό, καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ παράλογο, σ' αὐτοὺς πού εἶναι ἀγωνιστὲς τῆς ἀρετῆς καὶ ποθοῦν τὴ βασιλεία του, σὰν μισθὸ τῆς φιλόθεης προθυμίας τους καὶ τῶν ἀμέτρητων ἀγωνισμάτων παρέχει καὶ ἀνταποδίδει τὰ δημιουργήματα τοῦ Πονηροῦ;

13. "Ὅτι βέβαια ὁ νόμος εἶναι σύμφωνος μὲ τὴ χάρη, τὸ ἓνα δέχεται τὴ βεβαίωση ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ χάρη, ἐπειδὴ προδιατυπώνεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ προκαταγγέλλεται καὶ κατὰ κάποιον τρόπο προχαράσσεται καὶ ἐμφανίζεται καὶ ἐνδεικνύεται μὲ τὶς σκιές, ἐνῶ ὁ νόμος, ἐπειδὴ οἱ προορήσεις καὶ τὰ προχαράγματα ἔγιναν ἔργα μέσω τῆς χάριτος, πού ἀποκαλύπτει καὶ ἀνακηρύττει τὴν κρυμμένη μέσα σ' αὐτὸν κάτω ἀπὸ τὰ παραπετάσματα ἀλήθεια. Κι ἂν δὲν διέσωζαν τὴ συμφωνία μεταξύ τους ἡ χάρη καὶ τὰ πρὶν ἀπὸ τὴ χάρη, πῶς ἐκεῖνα πού εἶχαν προσταχθεῖ ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφήτες, αὐτὰ φαίνονταν νὰ τελοῦνται πάνδημα μπροστὰ στὰ μάτια ὅλων, καὶ πῶς ὁ Σωτήρας μας καθαρίζει μὲ τὸ λόγο του τοὺς λεπρούς τοὺς ἔστελνε στοὺς ἱερεῖς τοῦ νόμου, προστάζοντάς τους νὰ πηγαίνουν καὶ νὰ δείχνουν τὸν ἑαυτοῦ τους σ' αὐτούς, ὅπως ὀρίζει ὁ νόμος³¹, καὶ τὸ σημαντικότερο, νὰ προσφέρουν τὸ δῶρο ὅπως ὀρισε ὁ Μωυσῆς. Καὶ ἂν τὰ παλαιὰ βρισκονται σὲ διαμάχη μὲ τὰ νέα, πῶς αὐτοὺς πού ἐκπλήρωσαν τὶς Δεσποτικὲς ἐντολὲς καὶ ἔζησαν μέσα στὴ χάρη, συνάγοντάς τους ἀπὸ ἀνατολή καὶ δύση ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, τοὺς εἰσάγει καὶ τοὺς ἐντάσσει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μαζί μὲ τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Ἰακώβ³², αὐτοὺς πού φάνηκαν ἀρεστοὶ στὸν Θεὸ ζώντας σύμφωνα μὲ τὸ νόμο; Πράγμα πού ἰσοδυναμεῖ νὰ

32. Ματθ. 8, 11.

καὶ συντάττει τῶν οὐρανῶν. Ἴσον δέ ἐστιν εἶπεῖν τῆς αὐτοῦ συγκληρονόμους τε καθίστησι τοὺς ἐξ ἑκατέρας διαθήκης, καὶ συναπολαύοντας τῶν ἐπηγγελμένων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν.

ιδ'. Ἐὰρ οὖν ἔστιν εὐρεῖν τι τῆς λεγούσης φωνῆς μανικώτε-
5 ρον, ἢ τῆς διανοίας ἀθεώτερον τῶν ἐννοουμένων ὅλως εἰς
ἀντιπάλους διασχίζειν μοίρας τὴν χάριν καὶ τὸν νόμον, καὶ
τοὺς ἐν ἑκατέρᾳ διαπρέψαντας πολιτεία μὴ τὸν αὐτὸν ἀγαθὸν
θεραπεῦσαι λέγειν Θεόν, ἀλλ' ἀντικειμέναις συνδιασπασθέν-
τας ἀρχαῖς διὰ μαχομένης λατρείας ἀλλήλοις προελθεῖν; Καὶ
10 Μωσέως δὲ πάλιν τὰς ἐντολὰς ὁ τῆς χάριτος παράγων εἰση-
γητῆς ὧν ἐστὶ μία καὶ ἡ, «Τίμα τὸν πατέρα σου», νομοθετοῦσα,
«καὶ τὴν μητέρα σου»· μᾶλλον δὲ πράττων αὐτῶν τὴν ἐκδίκη-
σιν, ἐντολὰς μὲν ταύτας ἀποφαίνει Θεοῦ, διὰ δέ γε τῆς εἰρημέ-
νης καὶ τὸν ἐγκεκρουμένον τῆς καρδίας δόλον, καὶ τὴν ὑπό-
15 κρισιν τῶν Ἰουδαίων ἀπογυμνῶν καὶ διελέγχων, ὅτι τῶν θείων
προσταγμάτων ταύτης οὔσης αὐτοὶ τὰς οἰκείας ἐντολὰς ἔμ-
προσθεν τῆς ἐκ Θεοῦ δεδομένης ἤγον, καίτοι πόσον ἦν κουφό-
τερον ἀνθρωπίναις προσανέχειν ὑποθήκαις, ἢ περ ἅς ὁ ἀρχέ-
κακος ἐντεείλατο; Ἄλλ' οὖν γε δι' αὐτῆς κατὰ τῶν τότε τοῖς μα-
20 θηταῖς οὐκ εὐλόγως προσκεκρουκότων σφοδρὰν τὴν ἐπιτίμη-
σιν ἐπαφίησιν, οὐδὲν τῶν εἰς βρωῶσιν καὶ πόσιν ἠκόντων, ὅτι-
περ οὔτε κοινοῖ, οὔτε δεβηλοῖ τὸν ἄνθρωπον ἀποφαινόμενος

Καὶ ὄρα ὡς οὐ κατ' ἐκείνων μόνον, ἀλλ' οὐδὲν ἔλαττον καὶ
καθ' ὑμῶν αὐτῶν ἡ θεία ψῆφος ἐκφέρεται. Ἐκείνοις μὲν ἄ
25 μηδεμίαν φέρει βλάβην οἴκοθεν τὰ βρώματα καθυβρίζουσα,
ὑμῶν δὲ τὴν βλασφημίαν προαναιροῦσα καὶ προεκτέμνουσα,
δι' ἧς πονηρίας εἶναι ταῦτα καὶ λέγειν καὶ νομίζειν παρηνέχθη-
τε. Εἰ γὰρ τῆς ἀρχεκάκου δημιουργίας τὰ ἀπὸ γῆς φνύμενα
σπέρματα καὶ βλαστήματα, καὶ ὅσα τὴν ἄλογον ἐκκληρώσατο
30 φύσιν, ἐπὶ τοὺς μετέχοντας αὐτῶν, καὶ ὑπ' αὐτῶν τρεφομένους
οὐ δεβηλοῖ ταῦτα καὶ κοινοῖ· καὶ διπλῆς, μᾶλλον δὲ πολλα-
πλῆς καὶ διηνεκοῦς ἐμπύμπλησι πονηρίας, τοῦτο μὲν αὖξοντα

πούμε, ὅτι ἀπὸ κάθε μιᾶ ἀπὸ τὶς διαθήκες του τοὺς καθιστᾶ συγκληρονόμους καὶ συνευφραϊνόμενους τῶν ὑποσχεμένων καὶ αἰώνιων ἀγαθῶν.

14. Εἶναι λοιπὸν δυνατὸν ἄραγε νὰ βρεθεῖ κάτι πιὸ μανιακὸ ἀπὸ τὴ φωνὴ πού λέγει αὐτὰ ἢ πιὸ ἄθεο ἀπὸ τὸ μυαλὸ ἐκείνων πού σκέφτονται γενικὰ νὰ χωρίζουν σὲ ἀντίπαλες πλευρὲς τὴ χάρη καὶ τὸ νόμο, καὶ ἐκείνους πού διέπρεψαν στὴ μία καὶ τὴν ἄλλη πολιτεία νὰ λένε ὅτι δὲν ὑπηρετήσαν τὸν ἴδιο ἀγαθὸ Θεό, ἀλλὰ χωρισμένοι ἀπὸ ἀντιμαχόμενες ἀρχές, προχώρησαν σὲ ἀντίθετη μεταξὺ τους λατρεία; Καὶ τοῦ Μωυσῆ πάλι τὶς ἐντολὲς ἐρχόμενος ὁ διδάσκαλος τῆς χάριτος, ἀπὸ τὶς ὁποῖες μία εἶναι αὐτὴ πού νομοθετεῖ, «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου»³³, ἢ μᾶλλον ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκδίκησίν τους, τὶς παρουσιάζει βέβαια ὡς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, μέσω ὅμως αὐτῆς πού εἴπαμε, ἀπογυμνώνοντας καὶ ἐλέγχοντας τὸν κρυμμένο δόλο τῆς καρδιᾶς καὶ τὴν ὑποκρισίαν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐνῶ αὐτὴ εἶναι μία ἀπὸ τὰ θεῖα προστάγματα, ἐκεῖνοι μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἔβαζαν τὶς δικές του, ἃν καὶ βέβαια πόσο ἐλαφρότερα ἦταν νὰ βασιύζονται σὲ ἀνθρώπινες συμβουλές, παρὰ σ' αὐτὴ πού ἔδωσε ὁ ἀρχέκακος; Ἀλλ' ὅμως μὲ αὐτὴ ἀπευθύνει σφοδρὴ ἐπιτίμησι ἐναντίον ἐκείνων πού ἐπιτέθηκαν ὄχι δίκαια στοὺς μαθητὲς του³⁴, διακηρύσσοντας ὅτι κανένα φαγώσιμο καὶ κανένα ποτὸ οὔτε μολύνει οὔτε βεβηλώνει τὸν ἄνθρωπο³⁵.

Καὶ πρόσεχε ὅτι ἡ θεῖα ἀπόφασι δὲν ἐκφέρεται μόνον ἐναντίον ἐκείνων, ἀλλὰ ἐξίσου καὶ ἐναντίον σας. Γιὰ ἐκείνους βέβαια ἐπειδὴ συκοφαντοῦσαν τὰ τρόφιμα πού ἀπὸ μόνον τους δὲν προκαλοῦν καμμιά βλάβη, ἐνῶ γιὰ σᾶς μὲ σκοπὸ νὰ ἀναιρέσει καὶ νὰ ἀποκόψει τὴ βλασφημία ἐκ τῶν προτέρων, ἐπειδὴ παρασυρθήκατε νὰ ἰσχυρίζεσθε καὶ νὰ νομίζετε, ὅτι αὐτὰ εἶναι τῆς πονηρῆς ἀρχῆς. Ἄν δηλαδὴ εἶναι τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀρχέκακου οἱ σπόροι καὶ τὰ φυτὰ πού φυτρώνουν ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ὅσα ἔλαχε ἡ ἄλογη φύσι, ὅσοι μετέχουν αὐτῶν καὶ τρέφονται ἀπὸ αὐτὰ δὲν τοὺς βεβηλώνουν καὶ δὲν τοὺς μολύνουν καὶ δὲν τοὺς γεμίζουν μὲ διπλῆ, ἢ καλύτερα πολλαπλῆ καὶ αἰώνια πονηρία, ἀπὸ τὴ μιὰ αὐξάνοντας τὴν πονηρία

35. Ὁπ. π. 11.

τὴν ἐμφωλεύουσαν ἀπὸ γενέσεως τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασι
 πονηρίαν διακρατοῦντά τε καὶ συνέχοντα, τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἐν
 αὐτοῖς ἔμφυτον κακίαν ὑποφνόμενά τε καὶ συνεπάγοντα;
 Ἄλλ' εἰ μὴ τῆς ἀγαθοῦργοῦ προνοίας ἦσαν αἱ Μωσαϊκαὶ νο-
 5 μοθεσίαι, πῶς ὁ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας Κύριος τὸν συγ-
 καταθέμενον ταύταις γραμματέα καὶ ἀποδεξάμενον τὴν τε
 πρώτην ἐν τῷ νόμῳ καὶ τὴν δευτέραν ἐντολήν, ἠγάπησε καὶ δι'
 ἐπαίνων ἐδεξιώσατο, ὅτι τε νουνεχῶς αὐταῖς τὸ πρεσβεῦον
 ἐπεψηφίσατο, καὶ ὅτι τιμῶν καὶ ἀσπαζόμενος ταύτας ὤφθη;
 10 Καὶ τὸ μείζον εἰς ἐγκώμιον, καὶ ὅτι τῆς ἀγαθότητος προῆλθον
 αἱ διὰ Μωσέως ἐντολαί, οὐ μακρὰν εἶναι ἀπεφήνατο τὸν ἐν
 ταύταις θεβιωκότα, καὶ τιμὴν αὐτοῖς εἰδότα, τῆς βασιλείας τῶν
 οὐρανῶν. Ἀλλὰ γὰρ ὁ Ζαχαρίας καὶ ἡ Ἐλισάβετ, νόμῳ τὸν
 βίον ἰθύνοντες, ὁρᾶν ἔνεστιν, ὅπως ὑπὸ ἱερολογίας δίκαιοί τε
 15 ἀνακηρύττονται, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν δικαιοσύνην
 αὐτῶν ἔχουσι παρρησιαζομένην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὅπερ οὐκ
 ἐξ ἀνθρωπίνης δόξης τὸ δίκαιον διδάσκει λαβεῖν, ἀλλὰ θείας
 κρίσεως κόσμον ἑαυτοῖς τὴν δικαιοσύνην περιβαλεῖν.

Καὶ τί δὲ πράττοντες ταύτην εἶχον τὴν χάριν κοσμοῦσαν
 20 αὐτούς; «Ἐν πάσαις», φησί, «ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιομασι τοῦ
 Κυρίου πορευόμενοι ἀμεμπτοι». Ὅταν οὖν τὰ ἱερὰ λόγια δι-
 καίους καὶ ἀμέμπτους θεία κρίσει τοὺς ἐνασκουμένους ταῖς
 Μωσαϊκαῖς ἀναγράφει ἐντολαῖς, σὺ δὲ πονηρίας ὑπηρέτας
 τούτους ἐξυβρίζειν τολμᾶς, πῶς οὐ καταψεύδη μὲν μετὰ τῶν
 25 ἄλλων σαντοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπωνυμίαν Χριστοῦ; Πῶς δὲ οὐ-
 δὲν ἔλαττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, κατ' αὐτῆς τῆς χάριτος ἤπερ τοῦ
 νόμου κατεξανίστασαι καὶ τὰ βλάσφημα χεῖλη κινεῖς, καὶ ταῦ-
 τα τῇ γλώσση προσποιούμενος προσκυνεῖν καὶ διὰ σεβάσμα-
 τος ἄγειν αὐτήν; Ἡ δὲ τοῦ Γαβριὴλ θεόθεν ἀποστολή καὶ ὁ τῆς
 30 ἀσπύρου καὶ παρθενικῆς γαστρὸς ἁγιασμός, καὶ τὸ ἀναρρη-
 θῆναι πατέρα τὸν Δαβὶδ τοῦ ἀγαθοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων
 Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκείνου βασιλικὸν θρόνον δι' αἰῶνος ἐγ-
 χειρίζεσθαι τὸν τῶν ὄλων βασιλέα, καὶ ἀπλῶς τὸ σάρκα λαβεῖν
 καὶ ἄνθρωπον χρηματίσαι τὸν ἀγαθὸν Υἱὸν τοῦ ἀγαθοῦ Πα-

πὸν φωλιάζει ἀπὸ τῆ γένεσὶ τους στὰ ἀνθρώπινα σώματα, διατηρώντας καὶ ἔχοντας αὐτὴν μέσα τους, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὑποδοθηθῶντας καὶ προωθώντας τὴν ἔμφυτη κακία; Ἀλλὰ ἂν οἱ Μωσαϊκοὶ νόμοι δὲν ἦταν τῆς ἀγαθοποιουῦ πρόνοιας, πῶς ὁ Κύριος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀγάπησε τὸν γραμματέα πὸν συμφώνησε μὲ αὐτὲς καὶ ἀποδέχθηκε καὶ τὴν πρώτη καὶ τὴ δεύτερη ἐντολὴ τοῦ νόμου καὶ τὸν τίμησε μὲ ἐπαίνους καὶ ἐπειδὴ συνετὰ ἐνέκρινε αὐτὸ πὸν διδάσκουν αὐτὲς, καὶ ἐπειδὴ φανερὰ τις τίμησε καὶ τις ἀσπάσθηκε³⁶; Καὶ τὸ πιὸ μεγάλο πρὸς ἐγκωμιασμό, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα προῆλθαν οἱ ἐντολὲς πὸν δόθηκαν μέσω τοῦ Μωυσῆ, εἶναι τὸ ὅτι ἀποφάνθηκε πῶς δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὅποιος ἔζησε σύμφωνα μ' αὐτὲς καὶ τις τιμοῦσε. Ἀλλὰ ὁ Ζαχαρίας καὶ ἡ Ἐλισάβετ πὸν καθοδηγοῦσαν τὴ ζωὴ τους σύμφωνα μὲ τὸ νόμο μποροῦμε νὰ δοῦμε ὅτι ἀνακηρύσσονται ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή δίκαιοι, καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ τὴ δικαιοσύνη τους τὴν ἔχουν μὲ παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ³⁷. Αὐτὸ διδάσκει ὅτι δὲν ἔλαβαν τὸ δίκαιο ἀπὸ γνώμη ἀνθρώπων, ἀλλὰ περιβλήθηκαν τὴ δικαιοσύνη ὡς στόλισμα ἀπὸ θεία κρίση.

Καὶ τί ἔκαναν γιὰ νὰ τοὺς κοσμεῖ αὐτὴ ἡ χάρις; «Σὲ ὅλες», λέγει, «τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ στὶς ἀπειτήσεις τοῦ Κυρίου πορεύονταν ἄμεμπτοι»³⁸. Ὅταν λοιπὸν ἡ ἁγία Γραφή γράφει ὅτι εἶναι δίκαιοι καὶ ἄμεμπτοι μὲ θεία κρίση ὅσοι ἀσκοῦνται μὲ τὶς Μωσαϊκὲς ἐντολὲς, καὶ ἐσὺ τολμᾷς νὰ τοὺς ὑβρίζεις ὑπηρέτες τῆς πονηρίας, πῶς δὲν διαψεύδεις μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα γιὰ τὸν ἑαυτὸ καὶ αὐτὴ τὴν ἐπωνυμία τοῦ Χριστοῦ, καὶ πῶς καθόλου λιγότερο, ἂν ὄχι καὶ περισσότερο, ἐπαναστατεῖς ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς χάριτος, καὶ ὄχι ἐναντίον τοῦ νόμου, καὶ ἀνοίγεις τὸ βλάσφημο στόμα σου, καὶ ὅλα αὐτὰ, ἐνῶ μὲ τὴ γλῶσσα προσποιεῖσαι ὅτι τὴν προσκυνεῖς καὶ τῆς ἀποδίδεις σεβασμό; Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Γαβριὴλ ἐξάλλου ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὁ ἁγιασμός τῆς ἀσπόρου καὶ παρθενικῆς κοιλιᾶς, καὶ ἡ ἀναγόρευση τοῦ Δαβὶδ ὡς πατέρα τοῦ ἀγαθοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ παραχώρηση μέσω τῶν αἰώνων τοῦ θρόνου ἐκείνου ἀπὸ τὸ βασιλέα τῶν ὅλων, καὶ γενικὰ ἡ πρόσληψη σάρκα καὶ τὸ νὰ

36. Μάρκ. 12, 28-34.

37. Λουκᾶ 1, 6.

38. Ὅπ. π.

τρὸς (δεῖ γὰρ ἐν ἀποσιωπήσεως νόμῳ κἀνταῦθα διελθεῖν ὁ γὰρ διὰ τῆς ἀκριθείας ἔλεγχος καὶ αὐταῖς ἀκοαῖς τὸ βλάσφημον ἀφόρητον συνεφέλκεται), πῶς ἅπασαν τῶν ἀποστατῶν οὐ καταβάλλει τόλμαν καὶ μανίαν τῆς χείρονος μοίρας;

5 Τί γὰρ δεῖ τὸ φρικτότερον ἐπάγειν τῆς ἀκολούθου καὶ σιωπώμενον, αὐτὸ μάλιστα νοεῖν παρεχούσης, ἄλλως τε καὶ προειρημένον; Τοὺς δ' οὖν τῇ νομικῇ λατρείᾳ προσανακειμένους διασύρειν τε καὶ καταδικάζειν πρὸς τοσαύτην μέθην καὶ διανοίας πώρωσιν ἀπενηνεγμένων, ἤρκει μὲν, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο
10 κατὰ τῆς ἀσεθείας προὔβάλετο ἢ εὐσέβεια, ἀλλ' αὐτό γε τὸ φρικτόν, τὴν ἐνανθρώπησιν λέγω τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ σάρκα λαβεῖν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ τὸ διὰ παρθενικῶν αἱμάτων, ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου Πνεύματος συμπαγέντων, εἰς σάρκα προελθεῖν καὶ ὅλως ἄνθρωπον γενέ-
15 σθαι. Εἰ βούλει δὲ καὶ ὡς πατρῶον κληῖρον ἐπιβάλλειν τῷ βασιλεῖ τῶν ὄλων, τὴν τῆς Δαυιδικῆς βασιλείας διαδοχὴν, καὶ ὅσα ἄλλα τῷ μυστηρίῳ συμπεριέχεται, ἤρκει δὲ ταῦτα καὶ χωρὶς τινος ἄλλης ἐπιφορᾶς καὶ προσθήκης, τοῖς τε μὴ παντάπασι τὴν τοῦ νοῦ προοδεωκόσι χάριν, ἣν Πλαστουργὸς δεξιὰ
20 αὐτῇ διαπλάσει ἐχαρίσατο, ἐπιστροφὴν τινα καὶ ἀνάνηψιν τῆς θεομάχου γνώμης ἀπεργάσασθαι, καὶ τῶν ταύτην καθάπαξ δι' ὧν θεομαχοῦσιν, ἀπεσθηκότων καὶ τῷ Ἐχθρῷ προοδεωκότων, ἀνακόψαι τε τὸ θράσος, καὶ πρὸς σιωπὴν ἐξ ἀπορίας, εἰ καὶ μὴ ἐκόντων, συνελάσαι. Τί γὰρ τούτου λαμπρότε-
25 ρον εἰς ἔλεγχον τῆς τοιαύτης ἀσεθείας; Τί δὲ δυνατώτερον κημῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαι καὶ τῶν μαστίγων τὸ πλῆθος ἐπιδεῖξαι, ὧν πόρρω τῆς ἀληθείας γεγονότες, καὶ μηκέτι Θεῷ προσεγγίζειν ἀνεχόμενοι ὑπευθύνους ἑαυτοὺς παρεσκευάσαντο; πλὴν εἰ καὶ πάντα παράγειν οὐ ῥᾶδιον ὅσα
30 στηλιτεύει τὴν ἀπόνοιαν, ἀλλ' οὖν διὰ τῶν ἐπικαίρων ἔτι προῖ-
εἶναι οὐ περιττὸν ἴσως οὐδὲ ἄχρηστον. Σεμννεῖται γάρ, εἰ μὴ τινι ἄλλῳ, ἀλλ' οὖν γε τῷ πλούτῳ καὶ τῇ περισουσίᾳ τῶν κατὰ

γίνει ἄνθρωπος ὁ ἀγαθὸς Υἱὸς τοῦ ἀγαθοῦ Πατέρα (πρέπει νὰ τὰ ἀναφέρομε κι αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς ἀποσιώπησης γιατί ὁ ἀκριβὴς ἔλεγχος καὶ στὴν ἴδια τὴν ἀκοή σέρνει μαζί του τὴ βλασφημία ἀφόρητη), πῶς δὲν καταβάλλει ὅλη τῶν ἀποστατῶν τὴν τόλμη καὶ τὴ μανία τῆς χειρότερης μερίδας αὐτῶν;

Γιατί ὅμως πρέπει νὰ προσθέσομε τὸ φρικτότερο ποὺ ἀκολουθεῖ καὶ ποὺ ἀποσιωπᾶται, ἔχοντας μάλιστα τὴ δυνατὴ νὰ τὸ νοοῦμε αὐτό, καὶ ἀφοῦ ἐξάλλου τὸ ἔχομε προαναφέρει; Τὸ νὰ ἔχουν φθάσει ὅμως σὲ τέτοια μέθη καὶ διανοητικὴ πώρωση, ὥστε νὰ διασύρουν καὶ νὰ καταδικάζουν ἐκείνους ποὺ ἀποδέχονται τὴ νομικὴ λατρεία, θὰ ἐπαρκοῦσε βέβαια ἐὰν ἡ εὐσέβεια, ἀκόμα κι ἂν δὲν ἔστρεφε τίποτε ἄλλο κατὰ τῆς ἀσέβειας, νὰ προβάλλει αὐτὸ τὸ φρικτὸ μυστήριον, δηλαδή τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ὅτι ἔλαβε σὰρκα ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὸ ὅτι σαρκώθηκε ἀπὸ τὰ παρθενικὰ αἵματα ποὺ ἔπηξαν μὲ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἔγινε τέλος ἄνθρωπος. Καὶ ἂν θέλεις νὰ ἀπονεύμε καὶ ὡς πατρικὴ κληρονομία στὸν Βασιλέα τῶν ὅλων τὴ διαδοχὴ στὴ βασιλεία τοῦ Δαβὶδ καὶ ὅσα ἄλλα συμπεριέχει τὸ μυστήριον. Κι αὐτὰ θὰ ἦταν ἀρκετὰ χωρὶς καμμιά ἄλλη συμπλήρωση καὶ προσθήκη καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν πρόδωσαν ἐξολοκλήρου τὸ νοερὸ χάρισμα ποὺ τοῦ Πλαστοργοῦ ἡ δεξιὰ χάρισε κατὰ τὴν ἴδια τὴν πλάση, γιὰ νὰ προκαλέσει κάποια ἐπιστροφή καὶ συναίσθηση τῆς ἐχθρικῆς πρὸς τὸν Θεὸ γνώμης, καὶ ν' ἀνακόψει τὸ θράσος ἐκείνων ποὺ διὰ μᾶς μὲ τὴν ἐχθρα τοὺς στὸν Θεὸ ἔσθησαν αὐτὸ καὶ τὸ παρέδωσαν στὸν ἐχθρό, καὶ νὰ τοὺς ὠθήσει, ἂν καὶ χωρὶς νὰ θέλουν λόγῳ ἔλλειψης λόγου, στὴ σιωπῇ. Γιατί τί ἄλλο ὑπάρχει πῶς λαμπρὸ γιὰ τὸν ἔλεγχον αὐτῆς τῆς ἀσέβειας; Καὶ τί εἶναι πῶς δυνατὸ μὲ φῖμωτρο καὶ χαλινὸ νὰ σφίξει τὰ σαγόνια τοὺς καὶ νὰ δείξει τὸ πλῆθος τῶν μαστιγωμάτων, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ δὲν ἤθελαν πῶς νὰ προσεγγίσουν στὸν Θεό, κατέστησαν τὸν ἑαυτὸ τοὺς ὑπεύθυνον; Πλὴν ὅμως, ἂν καὶ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἐκτεθοῦν ὅσα στηλιτεύουν τὴν ἀνοησία τοὺς, ὡστόσο δὲν εἶναι ἴσως περιττὸ οὔτε ἄχρηστο νὰ προχωρήσομε ἀκόμα μέσω τῶν πῶς σπουδαίων. Γιατί θὰ νοιώσει καμᾶρι τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ

τῆς ἀποστασίας ἀποδείξεων, τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τὸ πλήρωμα

ιε'. Ὁ μὲν οὖν τῶν ἀγγέλων ὕμνος ἐπὶ τῷ τόκῳ, οἷς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν εἰς μίαν ἀρμονίαν καὶ συμφωνίαν συνῆ-
 5 πτεν, εἰς ἓνα ποιητὴν τὴν αἰσθητικὴν κτίσιν ἅπασαν ἀνῆγε, διὰ τῶν ἄκρων αὐτῆς καὶ τὰ ἐν μέσῳ συναναφέρων. Καὶ χαρᾶς ἀρχὴν ἀενάου τὴν πόλιν εὐρεῖν τοῦ Δαυὶδ εὐηγγελίζετο, ἅτε δὴ τῆς ἀνεκλαλήτου εἰρήνης τε καὶ θείας εὐδοκίας διὰ πάσης γῆς ἐμπολιτεύεσθαι παρησιάν λαμβανούσης. Οἷς δ' ἡ θεόθεν
 10 εἰρήνη καὶ ἡ εὐδοκία, δι' ὧν αὐτῶν τὰς ψυχὰς ἀτοπίας ἐπλήρωσαν, ἀπελήλαται, τούτοις εἰκότως οὐδὲ τὸν αὐτῶν Ποιητὴν, ὅς καὶ τοὺς ἀγγέλους ὕμνολογεῖν ἐξαπέστειλε καὶ τὸν ὕμνον προσεδέξατο, οὐμενοῦν οὐχ ὁμολογεῖν τὸν αὐτὸν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ποιητὴν συνησέβηται.

15 Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἔξω τῶν πρώτων τοῦ μυστηρίου συμβόλων, οἷμαι, πίπτουσιν. Ἄ δὲ τὴν μετ' ἐκεῖνα τάξιν ἐπέχει, ὁ ὑπὸ τὸν νόμον Συμεών, καὶ τὸ ἐπ' αὐτὸν Πνεῦμα ἅγιον καὶ ὁ δι' αὐτοῦ χρηματισμός, καὶ ἡ ἐν τῷ νομικῷ ναῷ τοῦ πρεσβύτου παρουσία, οὐδ' αὐτὴ χωρὶς τοῦ παναγίου Πνεύματος τελουμέ-
 20 νη, καὶ τῆς ἀγαθότητος ἡ πηγὴ ὑποκύπτων ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τῷ νόμῳ, καὶ οὐχ ὑποκύπτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγκάλαις, αἱ τὴν νομικὴν ἔστεργον λατρείαν, δορυφορούμενος, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ἱερόν καὶ πάλιν ὁ Συμεών, ἐπεὶ τῶν ἐλπίδων εἶχε τὸ πέρας καὶ τοῦ χρηματισμοῦ τὸ μεῖζον εἶδε, καὶ τὸ λείπον αὐτῶν, καὶ τυγ-
 25 χάνων εὐλογῶν τε τὸν Θεόν, ὅς ἰδεῖν τε αὐτῷ ἐχρημάτισε τὸ ἀπόρητον, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἔψευσεν, ἀλλ' ὀφθαλμοῖς ἤξιωσε θεάσασθαι τὸ σωτήριον πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ, ἣτις ἐστὶν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ μὴ παρέργως ταῦτα τοῖς ὡσὶ δέχου. Πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐν
 30 τῷ πρεσβύτῃ, ἀλλ' οὐχ ὁ Πονηρός, ἄνθρωπε, δι' οὗ καὶ ὁ χρηματισμός ἀνδρὶ διὰ νόμου διοῦντι, καὶ κατὰ νόμον ὁ Σωτὴρ ἀνάγεται εἰς τὸ ἱερόν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀγκαλοφορεῖται.

Θεοῦ, ἂν ὄχι μὲ κάτι ἄλλο, τουλάχιστο μὲ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἀφθονία τῶν κατὰ τῆς ἀποστασίας ἀποδείξεων.

15. Ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος γιὰ τὴ γέννηση, ποὺ ἔνωσε σὲ μιὰ ἁρμονία καὶ συμφωνία τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ὀδηγοῦσε ὅλη τὴν αἰσθητὴ κτίση σὲ ἕναν ποιητὴ, συνδέοντας μὲ τὰ ἄκρα τῆς καὶ τὰ ἐνδιάμεσα, καὶ εὐαγγελίζοταν ὅτι βρῆκε τὴν πόλη τοῦ Δαβὶδ ἢ ἀρχὴ αἰώνιας χαρᾶς, ἀφοῦ εἰρήνη ἀνεκλάλητη καὶ θεία εὐδοκία ἀπλωνόταν ὀλοφάνερα καὶ μὲ παρησία σὲ ὅλη τὴ γῆ. Ἀπὸ ὅποιους ὅμως ἀπομακρύνθηκε ἢ ἀπὸ τὸν Θεὸ εἰρήνη καὶ εὐδοκία ἕξαιτίας τῶν ἀνοησιῶν μὲ τίς ὅποιες γέμισαν τίς ψυχές τους, αὐτοὶ εὐλογα οὔτε τὸν ποιητὴ τους, ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς ἀγγέλους του ἔστειλε γιὰ τὴν ὕμνολογία καὶ δέχθηκε τὸν ὕμνο τους, ἕξαιτίας τῆς ἀσέβειάς τους ὁμολογοῦν τὸν ἴδιο ποιητὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

Ἄλλ' αὐτὰ βέβαια δὲν θγαίνουν, νομίζω, ἔξω ἀπὸ τὰ πρῶτα σύμβολα τοῦ μυστηρίου. Αὐτὰ ὅμως ποὺ εἶναι στὴ δεύτερη σειρὰ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁ Συμεὼν ποὺ ἔζησε κάτω ἀπὸ τίς ἐντολές τοῦ Νόμου, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποὺ τὸν ἐνέπνευσε καὶ ἡ πληροφόρηση ποὺ εἶχε ἀπὸ αὐτό, καὶ ἡ παρουσία τοῦ γέροντα στὸν νομικὸ ναό, ποὺ γινόταν καὶ αὐτὴ ὄχι χωρὶς τὴν ἐπέμβαση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος, ὁ Σωτῆρας μας, ὑποκύπτοντας στὸ νόμο, καὶ ὄχι μόνο ὑποκύπτοντας, ἀλλὰ καὶ μεταφερόμενος ἀπὸ τίς ἀγκάλες ποὺ ἀποδέχονταν τὴ νομικὴ λατρεία, καὶ αὐτὸ ἀκριδῶς τὸ ἱερό, καὶ ἐπίσης ὁ Συμεὼν, ἀφοῦ εἶδε τὴν πραγματοποίησι τῶν ἐλπίδων του καὶ εἶδε καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ χρηματισμοῦ του, καὶ ὅ,τι ἔλειπε ἀπὸ αὐτά, καὶ τὸ ὅτι συνέβη νὰ εὐλογεῖ τὸν Θεό, ποὺ τοῦ ἀποκάλυψε ὅτι θὰ δεῖ τὸ ἀπόρητο, καὶ δὲν διέψευσε τὴν ἐλπίδα του, ἀλλὰ τὸν ἀξίωσε νὰ δεῖ μὲ τὰ μάτια του τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ τὴ δόξα τοῦ Ἰσραήλ, ποὺ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας μας Ἰησοῦς Χριστός³⁹, ὅλα αὐτὰ νὰ μὴ τὰ δέχεται ἀδιάφορα στὰ αὐτιά σου. Μέσα στὸν προσβύτη ὑπῆρχε Πνεῦμα ἅγιο, ἀνθρωπὲ μου, καὶ ὄχι ὁ Πονηρός, μέσω τοῦ ὁποῖου ἐγίνε ὁ χρηματισμὸς στὸν ἀνθρωπο ποὺ ζοῦσε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ὁ Σωτῆρας ὀδηγεῖται στὸ ἱερό, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο βαστάζεται σὲς ἀγκά-

39. Βλ. Λουκᾶ 2, 25-38.

Καὶ οὐχ ὁ θεοβλαβῆς ἢ ἀνειμένος τῷ χείρονι, ἀλλ' ὁ θεοφο-
 ρούμενος ἀμφοτέρωθεν, ὅτι τε Πνεῦμα ἅγιον ἦν αὐτῷ, καὶ ὅτι
 χερσὶν ἔφερε τὸν Χριστόν, σωτηρίαν μὲν πάντων τῶν ἔθνῶν
 ἀναφωνεῖ, ἀλλὰ καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραήλ, οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον,
 5 ἀλλ' αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν μεσίτην καὶ
 δημιουργόν. Καὶ τὰ τοῦ Πατρὸς γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ἅπαντα τῆς
 παλαιᾶς καὶ τῆς χάριτος

Ταῦτα, εἰ καὶ δευτερεύει τῶν προλαβόντων, ἀλλ' οὖν οὐ
 τὴν δευτέραν χώραν, ὅσα γε τοῖς ἐλέγχοις βάλλειν τοὺς θεομά-
 10 χους, ἔχει. Πού γάρ τινα βλασφημίαν κατὰ τοῦ νόμου ἢ τῶν
 ἐν τῷ νόμῳ ἢ τοῦ νομικοῦ ἱεροῦ πάροδον εὗρεῖν ὄλως ἐνδιδό-
 ασιν; Ἀλλὰ τί εἶπον βλασφημίαν; Πόσης τιμῆς καὶ δόξης οὐ
 μεταδιδόασιν, ὅσοις ἔνεστι μετασχεῖν τοῖς κοινωνοῦσι καὶ
 συνδιαπλεκομένοις καὶ συμφωνοῦσι τῇ χάριτι; Ἡ δὲ προφήτις
 15 Ἄννα, ἧς θίος ἢ προσευχὴ καὶ ἢ ἐν τῷ ναῷ σχολή, καὶ τὸ πᾶν
 εἶπεῖν, ἢ νομικὴ λατρεία, εἰ μὴ τῆς ἀγαθοῦ καὶ χειρὸς καὶ
 προνοίας ἦν καὶ αὐτή, καὶ οἷς ἐβίου καὶ ἐσεμνύνετο, εἰ μὴ τὴν
 ἐπίπνοϊαν εἶκεν ἐκεῖθεν, πῶς ἀνθρωπολογεῖτο τῷ Κυρίῳ καὶ
 περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἐλάλει Θεοῦ, ὡς λύτρωσις οὗτος εἶη τοῖς ἐν
 20 Ἱερουσαλὴμ προσδεχομένοις αὐτόν; Ἔρα δέ, οἱ προσεδόκων
 εἰς σωτηρίαν αὐτῶν ἤκειν τὸν Χριστόν, οὗτοι, τὴν φαύλην
 θεραπεύοντες ἀρχήν, πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἀνέφερον τὰς ἐλπίδας;
 Καὶ τίς ἂν λογιμοῦ κύριος οὐ βδελύξεται καὶ πλάνης ἐσχά-
 τῆς ἐπιψηφιεῖται τὸ διαλογίζεσθαι ταῦτα;

25 ις. Ἔθι δὴ μοι καὶ προσωτέρω. Ἄνεισιν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸ ἱε-
 ρὸν ἅμα τῆς ὡς ἀληθῶς Μητρὸς καὶ Παρθένου, συνανήει δὲ
 καὶ ὁ τῇ δόξῃ τῆς μνηστείας πατῆρ. Κάνταῦθα πάλιν τὸν νό-
 μον πληρῶν ὁ Σωτὴρ καὶ ἄνεισιν, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλά-
 κισ, ὥσπερ ἐξεπίτηδες, οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ πολλάκισ, ἐπιστομί-
 30 ζειν καὶ καταβάλλειν σπουδάζων τοὺς τῶν νομικῶν ὑβριστὰς

λες. Καὶ δὲν ἦταν ὁ ἄνθρωπος μὲ θεοβλάβεια ἢ ὁ ὑποταγμένος στὸ κακό, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ βάσταζε τὸν Θεὸ διπλά, καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχε μέσα του τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ἐπειδὴ κρατοῦσε στὰ χέρια του τὸν Χριστό, καὶ διακηρῦσσει αὐτὸν ὡς σωτηρία ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ δόξα τοῦ Ἰσραήλ, ὄχι ἄλλον στὴ μία καὶ ἄλλον στὴν ἄλλη περίπωση, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸν μεσίτη καὶ δημιουργό. Γιατὶ καὶ ὅλα τοῦ Πατέρα του εἶναι καὶ δικά του, καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς χάριτος.

Αὐτὰ, ἂν καὶ εἶναι κατώτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα, δὲν ἔχουν ὡς δεύτερη θέση, ὡς πρὸς ὅσα χτυποῦν μὲ τὸν ἔλεγχο τοὺς θεομάχους. Ποῦ δηλαδὴ ἀφήνουν νὰ βρεῖ εἴσοδο γενικὰ κάποια βλασφημία κατὰ τοῦ νόμου ἢ ὅσων περιέχει ὁ νόμος ἢ κατὰ τοῦ ἱεροῦ τοῦ νόμου; Ἀλλὰ γιατί εἶπα βλασφημία; Πόση δόξα καὶ τιμὴ δὲν μεταδίδουν σὲ ὅσους μποροῦν νὰ μετὰσχουν σὲ ἐκείνους ποὺ κοινωνοῦν καὶ συνδέονται καὶ συμφωνοῦν γιὰ τὴ χάρη; Ἡ προφήτιδα πάλι Ἄννα⁴⁰, τῆς ὁποίας βίος τῆς ἦταν ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἀπασχόληση μέσα στὸ ναό, καὶ μ' ἓνα λόγο ἢ λατρεία σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, ἂν κι αὐτὴ δὲν ἦταν δημιουργημὰ τῆς ἀγαθῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἀγαθῆς πρόνοιας, καὶ ἂν αὐτὰ ποὺ ζοῦσε καὶ τιμοῦσε δὲν εἶχε ἀπὸ ἐκεῖ τὴν θεία ἔμπνευση, πῶς ὑμνοῦσε τὸν Κύριο καὶ μιλοῦσε γιὰ τὸν ἀγαθὸ Θεό, ὅτι αὐτὸς ἦταν ἡ λύτρωση γιὰ ὅσους τὸν περίμεναν στὴν Ἱερουσαλήμ; Ἀραγε ἐκείνοι ποὺ προσδοκοῦσαν τὸν Χριστὸ νὰ ἔρθει γιὰ τὴ σωτηρία τους, αὐτοί, ἐνῶ λάτρευαν τὴν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, ἀνέφεραν τὶς ἐλπίδες τους στὴν ἀρχὴ τοῦ Ἀγαθοῦ; Καὶ ποιὸς κύριος τοῦ λογισμοῦ του δὲν θὰ νοιώσει βδελυγμία καὶ δὲν θὰ θεωρήσει ὅτι εἶναι πλάνη τῆς χειρότερης μορφῆς νὰ κάνει αὐτοὺς τοὺς συλλογισμούς;

16. Προχώρησε ὁμως σὲ παρακαλῶ καὶ ἀκόμα πιὸ μπροστά. Ἀνεβαίνει ὁ Σωτήρας στὸ ἱερὸ μαζὶ μὲ τὴν ἀληθινὴ Μητέρα καὶ Παρθένο. Ἀνέβαινε μαζὶ τους καὶ ὁ σύμφωνα μὲ τὴ μνηστειὰ πατέρα⁴¹. Κι ἐδῶ πάλι ὁ Σωτήρας ἐκπληρώνοντας τὸ νόμο ἀνεβαίνει ὄχι μία φορά, ἀλλὰ πολλὲς φορές, κατὰ κάποιο τρόπο ἐξεπίτηδες ὄχι μία φορά, ἀλλὰ καὶ πολλὲς φορές, ἐπιδιώκοντας νὰ κλείσει τὸ στόμα

41. Λουκᾶ 2, 41ἔ.

ἐντολῶν. Ἀνελθὼν δ' οὖν ποτε κατὰ τὸ εἰθισμένον, ἐπεὶ τὰ
 νενομισμένα αὐτοῖς ἐτελευτήθη καὶ τὴν εἰς τὸν οἶκον ἐπάνο-
 δον ἐπέβαλλεν ὁ καιρός, ἡ μὲν πανάγιος μήτηρ ἅμα τε ἄλλοις
 καὶ τῷ Ἰωσήφ οἴκαδε ἀπῆει, ὁ δὲ δι' ἡμᾶς παῖς ἐφ' ὅλας ἡμέ-
 5 ρας τρεῖς ἐνεφιλοχώρει τε τῷ ἱερῷ καὶ τῶν διδασκάλων, ἡνίκα
 δέοι, καθεζόμενος ἐν μέσῳ, τῇ τε συνέσει τῶν ἐρωτήσεων καὶ
 τῇ εὐθύτητι καὶ ἀκριθείᾳ τῶν ἀποκρίσεων οὕτως εἶλε τοὺς
 προσομιλοῦντας, ὡς ἔκστασίν τε καὶ θάμβος αὐτοῖς φιλόθεον
 ἐμβαλεῖν. Καὶ οὐ τούτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσοις ἀκούειν πα-
 10 ρῆν τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν διαλέξεων. Εἶτα ἐν ᾧ διέτριβεν ἐν
 τούτοις, τῷ ἱερῷ προσεδρεύων ὁ Ἰησοῦς, ἡ πανάγιος Μήτηρ
 αὐτοῦ καὶ ὁ Ἰωσήφ κατὰ τὴν ὁδὸν οὐχ ὄρωντες συνόντα αὐ-
 τοῖς τὸν παῖδα, συνεῖναι δὲ νομίζοντές τισι τῶν συγγενῶν,
 ἐπεὶ ἀνεδίδαξεν αὐτοὺς ἡ ζήτησις, τούτοις μὴ παρεῖναι, ἀνα-
 15 στρέφουσι μὲν θᾶπτον κατὰ τὴν αὐτὴν ζήτησιν εἰς τὸ ἱερόν,
 εὐρίσκουσι δὲ πράττοντα, ἄπερ τε ἦν πράττειν εἰκός, τὴν σω-
 τηρίαν τοῦ κόσμου καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ὁ λόγος προα-
 πήγγειλεν. Εἶτα λέγει αὐτῷ ἡ Μήτηρ· «Τέκνον, τί ἐποίησας
 ἡμῖν οὕτως; ὁ πατήρ σου καὶ γὰρ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε».
 20 Καὶ πρόσεχε· μᾶλλον δὲ οὐδὲν δεῖ συναγαγεῖν ἑαυτόν· οὕτω
 σαφῆ πάντα καὶ ἐνώπια. Ἀποκρίνεται γὰρ αὐτοῖς ἡ πηγὴ τῆς
 ἀληθείας καὶ τῆς ἀγαθότητος· «Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ἤδευτε
 ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναί με;». Τί τούτου σαφέστε-
 ρον ἢ τῶν ἀσεβῶν ἐμφράττειν τὰ στόματα δυνατώτερον; Πα-
 25 τὴρ ἐμὸς ἀληθῶς, ᾧπερ ἀνιέρωται τὸ ἱερόν. Τὰ δὲ τοῦ Πατρὸς
 πάντα ἐστὶν ἐμά. Οὐκοῦν οὐκ ἔδει ζητεῖν ἀλλαγῶν, ἐξὸν εὐρί-
 σκειν ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς.

Ἄλλ' ἡ μὲν Ἀλήθεια τὸ νομικὸν ἱερόν καὶ τὰ τοῦ νόμου
 δόγματα, ᾧν καὶ ἡ διδασκαλία καὶ ἡ διάλεξις ἐπράττετο, τοῦ
 30 Πατρὸς αὐτοῦ εἶναι λαμπρᾶ τῇ φωνῇ διαμαρτύρεται, οἱ δὲ τοῦ
 ψεύδους ὑπηρεταὶ ἀντιλέγειν οὐ φρίττουσιν, ἀλλ' ἅμα δύο
 ταῦτα τολμῶσι τὰ ἔσχατα, τὸν τε Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν

καὶ νὰ καταβάλει ὅσους ὑβρίζουν τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου. Κι ὅταν ἀνέβηκε κάποτε σύμφωνα μὲ τὴ συνήθειά του, ἀφοῦ ἔγιναν ὅλα τὰ ὀρισμένα καὶ ἐπιβαλλόταν ἀπὸ τὸν καιρὸ ἢ ἐπιστροφή στὸ σπίτι, ἡ Παναγία μητέρα μαζί μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν Ἰωσήφ ἔφυγε γιὰ τὸ σπίτι, αὐτὸς ὅμως, πού ἔγινε γιὰ χάρη μας παιδί, ὅλες τὶς τρεῖς ἡμέρες ζοῦσε μέσα στὸ ἱερό, κι ὅταν ἔπρεπε καθίζοντας στὴ μέση τῶν δασκάλων μὲ τὴ σύνεση τῶν ἐρωτήσεων καὶ μὲ τὴν εὐθύτητα καὶ ἀκρίβεια τῶν ἀπαντήσεων τόσο πολὺ κατέκτησε ἐκείνους πού μιλοῦσαν μαζί του, ὥστε νὰ τοὺς δημιουργήσει ἔκσταση καὶ θάμβος φιλόθεο⁴², καὶ ὄχι μόνο σ' αὐτούς, ἀλλὰ σὲ ὅσους μπορούσαν ν' ἀκούσουν τὴ διδασκαλία καὶ τὴ συνομιλία. Ἐνῶ λοιπὸν βρισκόταν ἀνάμεσά τους, παραμένοντας ὁ Ἰησοῦς στὸ ναό, ἡ Παναγία Μητέρα του καὶ ὁ Ἰωσήφ μὴ βλέποντας στὸ δρόμο μαζί τους τὸ παιδί, ἀλλὰ νομίζοντας ὅτι εἶναι μαζί μὲ κάποιους συγγενεῖς τους, ὅταν τὸν ἀναζήτησαν κι ἔμαθαν πὼς δὲν εἶναι μαζί τους, ἐπιστρέφουν γρήγορα καὶ ἀναζητώντας τον στὸ ναό, τὸν βρίσκουν νὰ κάμνει αὐτὰ πού ἦταν φυσικὸ νὰ κάμνει, τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου καὶ τὴ δόξα τοῦ Ἰσραὴλ κι αὐτὰ πού ἀνέφερε προηγουμένως ὁ λόγος. Τότε τοῦ λέγει ἡ Μητέρα του· «Γιατί, παιδί μου, τὸ ἔκανες αὐτὸ; Ὁ πατέρας σου κι ἐγὼ σὲ ἀναζητήσαμε, γιατί εἴχαμε στενοχωρηθεῖ»⁴³. Καὶ πρόσεχε· ἡ καλύτερα δὲν χρειάζεται νὰ σκεφθεῖς καθόλου· τόσο σαφῆ καὶ μπροστὰ στὰ μάτια σου εἶναι ὅλα. Γιατὶ τοὺς ἀποκρίθηκε ἡ πηγὴ τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἀγαθότητος· «Γιατί μὲ ζητᾶτε; δὲν ξέρετε ὅτι ἔπρεπε νὰ βρίσκομαι στὰ τοῦ Πατέρα μου;»⁴⁴. Τί εἶναι πιὸ σαφὲς ἀπὸ αὐτὸ ἢ πιὸ δυνατὸ νὰ κλείνει τὰ στόματα τῶν ἀσεβῶν, Πατέρα μου ἀληθινὸς εἶναι αὐτὸς στὸν ὁποῖο εἶναι ἀφιερωμένος ὁ ναός, καὶ ὅλα τοῦ Πατέρα μου εἶναι δικὰ μου⁴⁵. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ μὲ ζητᾶτε ἄλλοῦ, ἀφοῦ μπορεῖται νὰ μὲ βρίσκετε στὰ τοῦ Πατέρα μου.

Ἡ Ἀλήθεια λοιπὸν βεβαιώνει ὀλοφάνερα, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ νόμου καὶ τὰ δόγματα τοῦ νόμου, γιὰ τὰ ὁποῖα γινόταν καὶ ἡ διδασκαλία του καὶ ἡ συζήτηση ἦταν τοῦ Πατέρα του, καὶ οἱ ὑπηρέτες τοῦ ψεύδους δὲν νοιώθουν φρίκη νὰ φέρουν ἀντίρρηση, ἀλλὰ τολμοῦν συγχρόνως δύο τὰ πιὸ χειρότερα· καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας

45. Ἰω. 16, 15.

Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς αὐτῶν ἀπωθούμενοι νομοθεσίας καὶ κυριότητος, καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ μαρτυρίαν, ὅν, εἰ καὶ χεῖλεσιν ἄκροισ, ὅμως καὶ αὐτοὶ σωτῆρα καλεῖν καὶ ἀλήθειαν οὐ παραιτοῦνται, παραγράφεσθαι τόλμαν οἱ τρισαλιτήριοι προσλαμβάνουσιν. Οὕτως ὁ κατὰ τοῦ νόμου προπηλακισμὸς συμ-
 προπηλακίζει μὲν καὶ αὐτὸν τὸν νομοθέτην τῆς χάριτος, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτῶν τῶν ἑκατέρων διαθήκην διαθεμένων τὸ βλάσφημον ἀπ' ἀρχῆς οἱ ἀποστάται ὠδινήσαντες, εἶτα πρὸς τὸν ὀλέθριον τόκον οἱ πάντα θρασεῖς ἀθρόον ἐλθεῖν τῷ δέει τῶν
 10 ἀκροατῶν ἀποδειλιάσαντες, ἀντὶ τοῦ δοῦναι φθορᾶ, ἣν ἐνεκμύνησαν, τοῦ δράκοντος σποράν, οἱ δὲ βραχεῖ μόνῳ χρόνῳ τὸν τόκον συστέλλουσι, κύκλῳ δὲ καὶ διὰ μηχανῆς τὸν συλληφθέντα ἰὸν διὰ τῆς γλώττης ὁμοίως ἀποτίκτουσι. Καὶ γὰρ ἐκχέουσι μὲν τὸν ἰὸν κατὰ τῆς νομοθεσίας, ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ τῶν νομοθε-
 15 σιῶν παροινίας κατ' αὐτῶν πάλιν τῶν θεμένων τοὺς νόμους οὐδὲν ἔλαττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἐπαναδραμόντες ἐνασελγαίνουσι, καὶ δι' ὧν μὲν δεδοικότες τὴν ἀθρόαν προσβολὴν ἐπέχουσι, οὐκ ἀγνοεῖν τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος ἐξελέγχονται, δι' ὧν δὲ ἐπιγνόντες οὐκ ἀφίστανται, ἀσύγγνωστον αὐτοῖς
 20 παντελῶς κατασκευάζουσι τὸ πλημμέλημα.

ιζ. Ἔστι δὲ τοὺς τῆς ἀληθείας μαθητὰς ἰδεῖν, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐχ ὡς ἔτυχεν, οὐδ' ἄπαξ, ἀλλ' ἄνω καὶ κάτω περιφέροντας τὴν Ναζαρέτ καὶ πατρίδα καλοῦντας αὐτοῦ, καὶ οὐτ' ἐκείνους οὐδὲν εὐλαβουμένους,
 25 οὔτε αὐτὴν τὴν ἐπίγειον κτίσιν. Καίτοι πόσον ἐπήτει ἀρχὴν αὐτοῦ τῆς γεννήσεως ἀνομολογεῖν; Εἰ δὲ τῆς ὀλεθρίας ἦν ἔργον αὕτη χειρός, ἄρα ἂν ἠνέσχετο, ἀγαθὸς ὢν ἀγαθοῦ Πατρὸς Παῖς, πατρίδα ταύτην ἐπιγράφειν, ἣ καὶ τοὺς μαθητὰς εἶα τολμᾶν, ὃ καὶν τις ἄλλος λέγειν ἀπεθρασύνετο, δίκαιόν τε
 30 δίκην ἐπιβάλλειν αὐτῷ καὶ τοῦ τολμήματος κατὰ πολλῆς ἀπάγειν τῆς ἀγανακτήσεως; Ἀλλ' οὕτω μὲν διὰ τῆς τοῦ Κυρίου

Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπωθοῦν ἀπὸ τῆ νομοθεσία τους καὶ τὴν κυριαρχία του σ' αὐτούς, καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ Υἱοῦ, τὸν ὁποῖο, ἂν καὶ μὲ τὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν τους, δὲν παύουν ὡστόσο νὰ τὸν ἀποκαλοῦν καὶ αὐτοὶ σωτήρα τους καὶ ἀλήθεια, παίρνουν οἱ τρισαλιτήριοι τὴν τόλμη νὰ τὴ διαγράφουν. Ἔτσι ὁ προπηλακισμὸς τοῦ νόμου προπηλακίζει συγχρόνως καὶ τὸν ἴδιο τὸν νομοθέτη τῆς χάριτος. Ἡ μᾶλλον, κυφορώντας οἱ ἀποστάτες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆ βλασφημία τους ἐναντίον ἐκείνων πού τοὺς ἔδωσαν τὴ μὴ καὶ τὴν ἄλλη διαθήκη, δειλιάζοντας ἀπὸ τὸ φόβο τῶν ἀκροατῶν, αὐτοὶ πού σὲ ὅλα εἶναι θρασεῖς, νὰ προχωρήσουν στὴν ὀλέθρια γέννα, ἀντὶ νὰ δώσουν στὴν καταστροφή τὴ σπορὰ τοῦ δράκοντα πού κυφόρησαν, αὐτοὶ γιὰ λίγο μόνο περιορίζουν τὴ γέννα αὐτοῦ, καὶ γεννοῦν αὐτὸν μὲ πλάγιο τρόπο καὶ μὲ τέχνασμα, χύνοντας ὅμοια μὲ τὴ γλώσσα τους τὸ δηλητήριο πού εἶχαν συλλάβει. Χύνουν δηλαδή τὸ δηλητήριο ἐναντίον τῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν παραφροσύνη τους ἐναντίον τῶν νομοθεσιῶν, ἐναντίον ἐκείνων πάλι πού εἶχαν θέσει τοὺς νόμους ἕξιςου, ἂν ὄχι καὶ περισσότερο, ἐπιστρέφουν καὶ διαπράττουν τὶς ἀσέλγειές τους, καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους πού δὲν ἐπιχειροῦν ἀπὸ φόβο τὴν ὀλικὴ ἐπίθεση, ἀποδεικνύονται ὅτι δὲν ἀγνοοῦν τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος, ἀπὸ τὸ ὅτι ὅμως, ἂν καὶ τὸ γνωρίζουν δὲν ὑποχωροῦν, κάνουν τὸ λάθος τους τελείως ἀσυγχώρητο.

17. Μπορεῖ ὅμως νὰ δεῖ κανεὶς τοὺς μαθητὲς τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ, ὄχι τυχαῖα, οὔτε μία φορά, ἀλλὰ διαρκῶς νὰ περιφέρουν στοὺς λόγους τους τὴ Ναζαρετ⁴⁶ καὶ νὰ τὴν ὀνομάζουν πατρίδα του, καὶ οὔτε ἐκεῖνοι νὰ φοβοῦνται καθόλου αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἐπίγεια γέννησή του, ἂν καὶ βέβαια πόσο ἐπιδίωκε νὰ ὀμολογοῦν τὴν ἀρχὴ τῆς γέννησής του; Ἄν ὅμως αὐτὴ ἦταν ἔργο τοῦ ὀλέθριου χειριοῦ, θὰ δεχόταν ἄραγε, ἀφοῦ ἦταν Υἱὸς ἀγαθοῦ Πατέρα, νὰ τὴν ἐπικαλεῖται πατρίδα του καὶ θ' ἄφηνε καὶ τοὺς μαθητὲς νὰ τολμοῦν αὐτό, τὸ ὁποῖο ἂν εἶχε καὶ κάποιος ἄλλος τὸ θράσος νὰ τὸ πει, θὰ ἦταν δίκαιο καὶ νὰ τιμωρηθεῖ καὶ ἀπὸ τὸ τολμημά του νὰ τὸν ἀποτρέψουν μὲ πολλὴ ἀγανάκτηση; Ἄλλὰ ἔτσι μὲσω τῆς πατρίδας τοῦ Κυρίου καθαιρεῖται καὶ τελειώνει ἡ ἐπανά-

46. Ματθ. 2, 23. Μάρκ. 1, 9. Λουκᾶ 1, 26. Ἰω. 1, 46. Πράξ. 10, 38.

πατρίδος ἢ κατὰ τῆς κοινῆς πατρίδος, μᾶλλον δὲ ἢ κατὰ τῆς κτίσεως ὅλης ἐπανάστασις καθαιρεῖται καὶ καταστρέφεται.

Εἰ δέ ἐστι μὲν ἄνθρωπος ἀγαθός, ἔστι δέ τις καὶ πονηρός, ὧν ὁ μὲν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέ-
 5 ρει τὸ ἀγαθόν, ὁ δὲ τὸ πονηρὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ, τίς οὐκ ἂν
 συνομολογήσειεν, ὡς οὐχ ἢ ἀπ' ἀρχῆς πλάσις τοῦ σώματος,
 ὥσπερ οὐδ' ἢ δοθεῖσα συνάπτεσθαι ψυχὴ καὶ διακυβερονᾶν
 αὐτό, οὐκ εἰς ἀντίπαλον ἀνάγεται ἀρχήν, ἀλλὰ γε τὸ αὐτεξού-
 σιον, πρὸς ᾧ δὲ μὴ ἔδει ῥοπήν προσλαβεῖν, αὐτὸ διὰ τῆς ῥοπῆς
 10 τὴν ἀγαθότητα μεταβάλλει εἰς τὸ πονηρὸν. Ἐπεὶ τίνα ἂν ἔχοι
 λόγον ἄλλον, τοὺς μὲν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀγαθούς, τοὺς δὲ
 καθορᾶν νενευκότας εἰς τὸ πονηρὸν, ὥσπερ, εἴθε δὲ μὴ ὤφει-
 λε, καὶ ὑμᾶς; Ἡ γὰρ ἐν ταῖς πράξεσι καὶ δόγμασι ὑμῶν ἀπὸ
 γνώμης πονηρία διέσχισεν ὑμᾶς τῆς ἀγέλης τῶν ἀγαθῶν, προ-
 15 διασχίσασα τῆς προαιρέσεως τῆς ἀγαθοειδοῦς. Διὸ καὶ οἱ μὲν
 κήρυκές εἰσι τῆς ἀγαθότητος τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ τὸν ἑαυ-
 τῶν ἐπίστανται καὶ δοξάζουσι πλάστην, οἱ δὲ πρὸς διαβολὴν
 αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τῇ γλῶττι κατασύραντες,
 ἐξιστῶσι μὲν αὐτοῦ τῆς ἀγαθότητος καὶ πλάσεως καὶ κυριό-
 20 τητος ἑαυτούς, ὑπεξουσίους δέ, ὧ πῶς ἂν εἴποι τις τῆς ἀναλ-
 γησίας, ἢ τῆς ἐμπληξίας! παρασκευάζουσι σφᾶς αὐτοὺς τῆς
 ἀντιπάλου καὶ πολεμίας χειρός. Ἐπεὶ, εἴ τις γε θούλοιτο
 συνιέναι, ὁ ἐκ ψυχῆς προφέρων τὰ ἀγαθὰ, τοῦτο γὰρ νῦν ἢ
 καρδιά δηλοῖ, πῶς ἂν ἢ τίς εἴη ἀγαθός, εἰ μὴ ὅλον λέγοιτο τὸ
 25 σύγκριμα ἀγαθόν; Ὡσπερ πάλιν ὅλον πονηρὸν ἐκεῖνο τὸ
 σύγκριμα, ὃ ἐκ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὸ τεθησαυρισμένον προφέρει
 πονηρὸν.

Οὐχ ὁρῶ δὲ τίνα συγγνώμην αὐτοῖς ὑπολείπονται, μᾶλλον
 δὲ πῶς ἀπαραίτητον αὐτοῖς, δι' ὧν τοὺς προφήτας καὶ τὸν
 30 νόμον ἐνυδρίζουσι, οὐ κατασκευάζουσι τὸ πλημμέλημα.
 Αὐτὸς γὰρ ἀνακέκραγεν ὁ Σωτὴρ· «Πολλοὶ προφήται καὶ
 δίκαιοι», δῆλον δὲ ὡς οἱ ἐν τῷ νόμῳ, «ἐπεθύμουν ἰδεῖν καὶ
 ἀκοῦσαι, ἃ βλέπετε καὶ ἀκούετε», τοῖς μαθηταῖς ἅμα τε τὸν

σταση καὶ κατὰ τῆς κοινῆς πατρίδας, ἢ καλύτερα ἐναντίον ὅλης τῆς δημιουργίας.

Ἄν ὅμως ὑπάρχει κάποιος ἄνθρωπος ἀγαθός καὶ ὑπάρχει καὶ κάποιος ἄλλος πονηρός, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ πλουτο τῆς καρδιάς του βγάζει τὸ ἀγαθὸ, καὶ ὁ ἄλλος τὸ πονηρὸ ἀπὸ τὸ πονηρὸ περιεχόμενὸ του, ποιὸς δὲν θὰ συμφωνήσῃ ὅτι ὄχι ἡ ἀρχικὴ πλάση τοῦ σώματος, ὅπως οὔτε ἡ ψυχὴ ποὺ δόθηκε νὰ ἐνωθεῖ μαζί του καὶ νὰ τὸ κυβερνᾷ, δὲν ἀνάγεται σὲ ἀντίπαλη ἀρχή, ἄλλο τὸ αὐτεξούσιο, σ' αὐτὰ ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχει ροπὴ, αὐτὸ μὲ τὴ ροπὴ του μεταβάλλει τὸ ἀγαθὸ σὲ πονηρὸ. Γιατὶ πῶς ἀλλιῶς δικαιολογεῖται, ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ἀγαθοί, καὶ ἄλλους νὰ τοὺς βλέπομε νὰ κλίνουν στὸ πονηρὸ, ὅπως, καὶ μακάρι νὰ μὴ συνέβαινε, κλίνετε κι ἐσεῖς; Ἡ μὲ τὴ θέλησή σας δηλαδὴ πονηρία στίς πράξεις καὶ στὰ λόγια σας, σᾶς χώρισε ἀπὸ τὴν ἀγέλη τῶν ἀγαθῶν, χωρίζοντας προηγουμένως τὴν ἀγαθὴ προαίρεση. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ πολλοὶ εἶναι κήρυκες τῆς ἀγαθότητος τοῦ Δημιουργοῦ καὶ γνωρίζουν καὶ δοξολογοῦν τὸν πλάστη τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γιὰ νὰ τὸν διαβάλουν, διασύροντάς τον καὶ μὲ τίς πράξεις τους καὶ μὲ τὴ γλῶσσα τους, ἀποχωρίζουν τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν πλάση καὶ τὴν ἐξουσία του, καὶ παραδίδονται, ἀλήθεια, πῶς νὰ πεῖ κανεὶς τὸ μέγεθος τῆς ἀναισθησίας ἢ τῆς ἠλιθιότητάς τους, κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς ἀντίπαλης καὶ ἐχθρικής δύναμης. Γιατὶ, ἂν θέλει κανεὶς νὰ τὸ καταλάβει, αὐτὸς ποὺ βγάζει τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴ του⁴⁷ (γιατὶ αὐτὸ δηλώνει ἐδῶ ἡ λέξη καρδιά), πῶς θὰ ἦταν, ἢ ποιὸς θὰ ἦταν ἀγαθός, ἂν δὲν ἦταν ὅλη ἡ ὑπαρξὴ του ἀγαθὴ; Ὅπως πάλι εἶναι πονηρὴ ὅλη ἐκείνη ἡ ὑπαρξὴ ποὺ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῆς βγάζει τὸ ἀποθησαυρισμένο μέσα σ' αὐτὴν πονηρὸ.

Δὲν βλέπω ὅμως ποιά περιθώρια συγγνώμης ἐναπομένουν γι' αὐτούς, ἢ καλύτερα πῶς δὲν κάνουν ἀναγκαστικὰ ἀσυγχώρητο τὸ πλημμέλημά τους μὲ ὅσα ὑβρίζουν τοὺς προφήτες καὶ τὸ νόμο; Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας μας φωνάζει· «Πολλοὶ προφῆτες καὶ δίκαιοι», καὶ εἶναι φανερό ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ νόμου, «ἐπαθυμοῦσαν νὰ δοῦν καὶ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ ποὺ βλέπετε καὶ ἀκοῦτε»⁴⁸, ἀπευθύνοντας

47. Λουκᾶ 6, 45.

48. Ματθ. 13, 17.

λόγον προτείνων καὶ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς δόξης εἰς ὅσον
 ἤκουσιν, ἐπιδεικνύς, ἅμα δὲ τὴν ἀποστασίαν καταστρέφων, ἐν
 ᾧ τὴν χάριν μὲν καὶ τοὺς ταύτης κήρυκας τὸ μείζον ἔχειν, οὐ
 μὴν γε ἀλλὰ καὶ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς κατὰ νόμον πολιτευ-
 5 σαμένους, ἐραστάς τε τῆς ἀληθείας καὶ τῆς αὐτοῦ προσεμαρ-
 τύρησεν ἀγαθότητος. Οἱ δὲ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν αὐτοῦ δο-
 γμάτων ἐρασταὶ πῶς ἂν εἶησαν ἀντιπάλου μοίρας θεραπευ-
 ταί; πῶς δὲ τὴν ἐπίπνοιαν ἐκ πονηρᾶς εἶλκον ἐνεργείας, μὴ
 συμβαίνοντος ὅλως τῇ φύσει ἅμα τε τοὺς αὐτοὺς πονηρία τε-
 10 λεῖσθαι, ἵνα μὴ λέγω συγκατεσκευάσθαι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν
 ἔχειν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἀγαθόν; Τοῦτο γὰρ ἀντικρὺς εἰς τὸ
 ἐναντίον ἐστὶ τὸν λόγον περιτρέπειν τὸν Δεσποτικόν. Ἐκ γὰρ
 πονηρᾶς καρδίας ἀγαθὸν ἐπιδεῖξαι φιλονεικεῖ προερχόμενον.
 Πάλιν δὲ συνάπτων ὁ Σωτῆρ τὰ κοινὰ τοῖς παλαιοῖς, καὶ
 15 παριστῶν, ὡς εἰς μίαν ἄγουσι σωτηρίας ὁδόν, τὰ μὲν οἷον ὄν-
 τα προτέλεια, τὰ δὲ αὐτὴν χαριζόμενα τὴν τελειότητα. Διὰ
 τοῦτό φησι· «Πᾶς Γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν
 τῶν οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐκ-
 βάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά». Δι' ὧν τε
 20 γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ θησαυρῷ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τὴν καινὴν προέρ-
 χεσθαι καὶ τὴν παλαιὰν ἐκδιδάσκει, τὸ συνεῖναι καὶ συμφω-
 νεῖν ἀλλήλοις καὶ μὴ διαμάχεσθαι θεβαιοῖ. Δι' ὧν τε ἑκατέρας
 τὴν διδασκαλίαν εἰς τὴν βασιλείαν ἐπάγει τῶν οὐρανῶν, ἔτι
 περιφανέστερον τὸ λίαν αὐτῶν σύμφωνον καὶ ἀδιαίρετον ἐπε-
 25 ψηφίσατο.

Εἰ οὖν ἑκατέρωθεν ἐν τῇ αὐτῇ θησαυρίζεται διαθήκη, ἐκ
 τοῦ αὐτοῦ δὲ πάλιν πρόεισιν, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ τοὺς, οἳ ταύτας
 ἐθησαύρισαν, τῶν οὐρανῶν ἀπάγει βασιλείαν, πῶς αὐτὰς
 ἀντίπαλοι διασχίσουσι μερίδες; Ἄλλ' οὐχὶ τοὺς φρουραξαμέ-
 30 νους εἰπεῖν ταῦτα, ὁ διαθήκης ἑκατέρας νομοθέτης οὐκ ἐγγε-
 λάσεται μὲν καὶ ἐκμυκτηριεῖ, ὡς σκευὴ δὲ συντριψίψει κεραμέ-
 ῳ, ἅτε δὴ παντάπασιν ὁδοῦ δικαίας ἑαυτοὺς διασχίσαντάς τε

ταυτόχρονα στους μαθητές τὸ λόγο καὶ δείχνοντάς τους ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ δόξα του ὅσο μπορούσαν νὰ πάρουν. Καὶ ταυτόχρονα στρέφοντας τὴν ἀποστασία ὅπου ἡ χάρις καὶ οἱ κήρυκές της νὰ ἔχουν τὸ μεγαλύτερο μέρος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προφήτες καὶ ἐκείνους ποὺ ἔζησαν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο ἐπιβεβαίωσε ὅτι εἶναι ἐραστὲς τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἀγαθότητάς του. Οἱ ἐραστὲς λοιπὸν τοῦ Σωτήρα καὶ τῶν δογμάτων του πῶς μπορεῖ νὰ ἦταν ὑπηρέτες τῆς ἀντίθετης μερίδας; Καὶ πῶς ἀντλοῦσαν τὴν ἔμπνευσή τους ἀπὸ πονηρὴ ἐνέργεια; Αὐτὸ δὲν συμβαίνει καθόλου στὴ φύση, συγχρόνως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ κινοῦνται ἀπὸ τὴν πονηρία, γιὰ νὰ μὴν πῶ, ὅτι κατασκευάσθηκαν, καὶ ἡ ἐπιθυμία τους νὰ ἀναφέρεται στὸ ἀγαθό. Γιατὶ αὐτὸ στὸ ἐντελῶς ἀντίθετο μεταστρέφει τὸν Δεσποτικὸ λόγο. Γιατὶ ἀπὸ καρδιᾶ πονηρὴ φιλονεικεῖ ν' ἀποδείξει ὅτι προέρχεται τὸ ἀγαθό. Καὶ πάλι ὁ Σωτήρας συνδέοντας τὰ νέα μὲ τὰ παλαιὰ καὶ παρουσιάζοντας ὅτι ὁδηγοῦν στὸν ἴδιο δρόμο τῆς σωτηρίας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ παλαιὰ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο προ-τέλεια, ἐνῶ τὰ ἄλλα χαρίζουν τὴν ἴδια τὴν τελειότητα. Γι' αὐτὸ λέγει: «Κάθε γραμματέας ποὺ διδάχθηκε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, εἶναι ὅμοιος μὲ οἰκοδεσπότη, ποὺ βγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιό του νέα καὶ παλαιά»⁴⁹. Μὲ αὐτὰ ποὺ διδάσκει, ὅτι στὸ θησαυροφυλάκιό του ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ αὐτὸν προέρχονται ἡ Καινὴ καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, βεβαιώνει ὅτι συνυπάρχουν καὶ συμφωνοῦν μεταξύ τους καὶ δὲν διαμάχονται. Καὶ μὲ ὅσα προσθέτει ὅτι ἡ διδασκαλία κάθε μιᾶς ὁδηγεῖ στὸν οὐρανὸ ἀποφάνθηκε, ὅτι εἶναι ἀκόμα φανερότερη ἢ μεγάλη συμφωνία καὶ ἡ ἐνότητά τους.

Ἄν λοιπὸν καὶ οἱ δύο θησαυρίζονται στὴν ἴδια διαθήκη καὶ προέρχονται πάλι ἀπὸ τὸν ἴδιο, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβαν τὸν θησαυρὸ ἀπὸ αὐτὲς ὁδηγοῦνται στὴν ἴδια βασιλεία τῶν οὐρανῶν, πῶς αὐτὲς οἱ ἀντίπαλες μερίδες θὰ τίς διαιρέσουν; Καὶ πῶς αὐτοὺς ποὺ φρύαξαν νὰ ποῦν αὐτὰ τὰ πράγματα ὁ νομοθέτης τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης διαθήκης δὲν θὰ τοὺς περιγελάσει καὶ δὲν θὰ τοὺς χλευάσει, καὶ δὲν θὰ τοὺς συντρίψει σὰν κατασκευάσματα κεραμοποιουῦ, ἀφοῦ ἀποχώρισαν τελείως τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὸν δίκαιο δρόμο καὶ ἔχουν

49. Ματθ. 13, 52.

καὶ ἀπολωλεκότας; Προανακηρύττει δὲ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ᾧ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ὠράθη τελούμενα· «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν, καὶ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἰάθημεν». Καὶ ᾧ τοῦ
 5 σκότους τὸν ἄρχοντα καὶ τὰς ἐξουσίας διέλαθε, ταῦτα προειδέναι ἢ προφητικῆ χάρις καὶ ἢ κατὰ νόμον πολιτεία τῷ προφήτῃ ἐχαρίζετο. Καὶ πῶς ἢ τὸν ληστὴν λανθάνουσα προφητεία ἐκ τῆς αὐτοῦ προήγετο ἐπιπνοίας; Πῶς δὲ ὁ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οὕτω μὲν θεολογῶν, οὕτω δὲ τὴν σωτη-
 10 ρίαν ἡμῶν προκαταγγέλλων διαπραττεσθαι, οὐκ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκπνεόμενος τὰ μέλλοντα ἐχρησιμῶδει, ἐξ οὗ τῆς ἀληθείας ἢ πηγῆ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν προῆλθεν, ἀλλὰ τινος ἄλλης πονηρίας ἐνεργοῦσης ἀρχεκάκου;

11 ἡ. Ἔρ' οὐ παύεσθε θεομαχοῦντες, οὐδέ τις ὑμᾶς μετὰ με-
 15 λος τῆς μακροῦς ἀναφέρει πλάνης; Ὁ μέντοιγε Σωτὴρ ἡμῶν τῷ προσελθόντι αὐτῷ καὶ ζωὴν αἰώνιον ἐπιζητοῦντι ταύτης τυχεῖν ἐπαγγέλλεται, οὐκ ἐὰν τὸν νόμον βλασφημήσῃ, οὐδὲ τοὺς προφήτας ἐκμυκτηρίσῃ, ἀλλ' εἴ γε τὰς ἐντολὰς πληρώσῃ. Πνυθανομένου γὰρ τοῦ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον αἰτοῦντος, Ποίας;
 20 (ᾧ τῆς πολλῆς τοῦ νόμου σεβασμιότητος)! οὐ τὰς ἀπὸ τῆς χάριτος αὐτῷ, ἀλλὰ τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου προβάλλεται, «Οὐ φονεύσεις», λέγων, «οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν». Καὶ ὄρα τοῦ νεανίσκου τὸ ἀγαθόν,
 25 ὁποῖόν τί ἐστίν, οὗ ἢ πρᾶξις τὴν αἰώνιον ζωὴν προξενεῖ. Διερωτῶντος, ὁ Σωτὴρ οὐδὲν μᾶλλον ἐκεῖνον διδάσκων, ἢ κατὰ τῆς ἀποστασίας ἰστάμενος, τὰς νομικὰς προέτεινεν ἐντολὰς, μετὰ πολλῆς τῆς δεβαιώσεως, ἀγαθὰς εἶναι ταύτας καὶ πρὸς ζωὴν ἀπάγειν τὴν αἰώνιον ἐπιμαρτυρῶν. Καί τοι εἰ μὴ τοῦ
 30 ἀγαθοῦ Πατρὸς ἦσαν καὶ τῷ αὐτοῦ κηρύγματι σύμφωνοι, ἀλλ' ἢ τυραννὶς αὐτοῖς ἐπεφύετο, πῶς μὲν αὐτὰς ἢ ἀλήθεια ὡς

ὀδηγηθεῖ στήν ἀπώλεια; Ἐνακηρύττει βέβαια ἀπό παλαιὰ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ὅσα εἶδε νὰ τὰ τελεῖ ὁ Σωτήρας μας μὲ τὰ ἔργα του· «Αὐτὸς ἀνέλαβε τὶς ἀδυναμίες μας καὶ σηκώνει τὶς ἀσθένειές μας, καὶ μὲ τὸ δικό του τραῦμα θεραπευθήκαμε ὅλοι ἐμεῖς»⁵⁰. Καὶ ὅσα διέφυγαν τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους καὶ τὶς ἐξουσίες, αὐτὰ χάρισε στοὺς προφήτες νὰ τὰ γνωρίζει προηγουμένως τὸ προφητικὸ χάρισμα καὶ ἡ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ. Καὶ πῶς ἡ προφητεία ποὺ διέφυγε τὸ ληστὴ προερχόταν ἀπὸ τὴν ἔμπνευση ἐκείνου; Καὶ πῶς αὐτὸς ποὺ μιᾶ ἔτσι γιὰ τὴ θεότητα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ προαναγγέλλει ὅτι ἔτσι θὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ σωτηρία μας, δὲν ἀποκάλυπτε μυστικὰ τὰ μελλοντικὰ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεὸ καὶ Πατέρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθε ἡ πηγὴ τῆς ἀλήθειας, ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια κάποιας ἄλλης ἐνεργείας τοῦ ἀρχέκακου;

18. Ἐραγε δὲν θὰ παύσετε νὰ πολεμᾶτε τὸν Θεό, οὔτε κάποια μεταμέλεια δὲν σᾶς ἐπαναφέρει ἀπὸ τὴ μακρὰ πλάνη; Ὁ Σωτήρας μας ὅμως σὲ ἐκείνον ποὺ τὸν πλησίασε καὶ ἀναζητοῦσε τὴν αἰώνια ζωὴ, τοῦ ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὴν ἐπιτύχει ὅχι ἂν βλασφημήσει τὸ νόμο ἢ χλευάσει τοὺς προφήτες, ἀλλὰ ἂν ἐφαρμόσει τὶς ἐντολές. Ὅταν δηλαδὴ τὸν ρώτησε αὐτὸς ποὺ τοῦ ζητοῦσε τὴν αἰώνια ζωὴ, ποιὰ ἐντολὴ (πόσο μεγάλος ἀλήθεια ὁ σεβασμὸς τοῦ νόμου), δὲν τοῦ προτείνει τὶς ἐντολές τῆς χάριτος, ἀλλὰ τὶς ἐντολές ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ νόμο, λέγοντάς του· «Δὲν θὰ φονεύσεις, δὲν θὰ μοιχεύσεις, δὲν θὰ κλέψεις, δὲν θὰ ψευδομαρτυρήσεις· νὰ τιμᾶς τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα σου, καὶ νὰ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτό σου»⁵¹. Καὶ πρόσεχε τὸ ἀγαθὸ τοῦ νεανίσκου, τί λογῆς εἶναι, ἡ πράξις τοῦ ὁποίου προξενεῖ τὴν αἰώνια ζωὴ. Ὅταν αὐτὸς ρωτοῦσε, ὁ Σωτήρας δὲν τοῦ εἶπε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ παίρνοντας θέση ἐναντίον τῆς ἀποστασίας, πρότεινε τὶς νομικὲς ἐντολές μὲ πολλὴ βεβαιότητα, ὅτι αὐτὲς εἶναι ἀγαθὲς καὶ ἐπιβεβαιώνοντας, ὅτι ὀδηγοῦν στήν αἰώνια ζωὴ. Ἐν καὶ βέβαια, ἂν δὲν ἦταν ἐντολές τοῦ ἀγαθοῦ Πατέρα καὶ δὲν συμφωνοῦσαν μὲ τὸ κήρυγμά του, ἀλλ' ἀναβλάστανε σ' αὐτὲς ἡ τυραννικὴ ἐξουσία, πῶς ἡ Ἀλήθεια τὶς πρόβαλλε ὡς μετόχους τῆς

51. Ματθ. 19, 16-20.

μετόχους προῆγε τῆς ἀγαθότητος; πῶς δὲ τῷ ζητοῦντι τὴν αἰώνιον ζωὴν δι' αὐτῶν εὐρεῖν ἐπετίθετο; Πῶς δὲ (ὡ̄ βαθείας μέθης!), εἴ τις καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐθέλοι ταῦτα σκοπεῖν, τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου νόμος τό, «Οὐ̄ φονεύσεις, οὐ̄ μοι-
5 χεύσεις», καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἐκ διαμέτρου ἢ κακία καὶ ὁ ταύτης σπορεύς, μὴ ὅτι θεραπεύεται, ἀλλὰ γε δὴ καὶ ὡς πορρωτάτω μαστιγουμένων δίκην ἀπελαύνεται; Ὁ γὰρ φόνων καὶ κλοπῆς καὶ μοιχείας καὶ ψευδομαρτυρίας κρείττων γεγονώς, καὶ τὸν πλησίον ἀγαπήσας ὡς ἑαυτόν, οὗτός ἐστιν ὁ καταπατῶν τοὺς
10 ἀντικειμένους τῇ ἀγαθότητι θεσμούς, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἀρχέ-κακον καταισχύνων ἐχθρόν, καὶ τῶν αὐτοῦ πράξεων μακρὰν ἀποδιώκειν χάριν λαβῶν διὰ τῆς ἐργασίας τῶν Μωσαϊκῶν ἐντολῶν.

Οὕτω καὶ καθ' ἑαυτὰ τῶν νομικῶν ἐντολῶν αἱ πράξεις τὴν
15 ἀγαθότητα φέρουσι ἐν ἑαυταῖς, καὶ τοῦ Πονηροῦ τὸ κράτος σαθρὸν ἐλέγχουσι δι' ἑαυτῶν. Εἰ δὲ καὶ τέλειον τὸν νεανίσκον ἀνεῖπεν ἔσεσθαι προσλαμβάνοντα καὶ τὰς ἰδίας, αἱ τὴν χάριν ποιούσιν, ἐντολάς, οὐδὲ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις οὐδὲν ὑπεναν-τίον μετακινεῖ. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲ ἐκάστη τῶν ἐν τῇ χάριτι
20 καθ' ἑαυτὴν τὸ τέλειον προξενεῖ, ἐπεὶ ἐξήρκει ἂν ἡ μία, καὶ τῶν ἄλλων ἢ ἡ πρᾶξις περιττή. Οὐ̄ γὰρ τοῦτο νομοθεσίας ἀγαθῆς, τὸ καθ' ἑαυτὴν παρέχειν τὸ ἐντελές, ἀλλὰ τὸ μηδὲν καθυφεῖναι, τόγε ἐπ' αὐτῇ, πρὸς τὸ μὴ συνάπτειν μὲν τὸν με-
τιόντα ταύτην τῷ ἀγαθῷ, ἀπάγειν δὲ τῆς ἐργασίας τοῦ πονη-
25 ροῦ. Δεύτερον δὲ καὶ δι' αὐτῆς ἐστὶ τῆς ἀποφάσεως οὐδὲν ἔλαττον συνιδεῖν, ἢ διὰ τῶν προτέρων τὰς νομικὰς τιμωμένας ἐντολάς. Τὸ γὰρ ἐκείνας μὲν τὸν Σωτῆρα μὴ ἐκβαλεῖν, ἐπὶ δὲ ταύταις καὶ τὰς ἰδίας ἐπαγαγεῖν, εἴτα τὸν τέλειον δι' ἀμφοῖν ἀποτελεῖσθαι, δῆλον ἂν εἴη, ὡς κακείναις τῇ συνδρομῇ τε καὶ
30 συννοικειώσει τῶν ἐν τῇ χάριτι τῆς τελειότητος ἀνακηρύττει μετασχεῖν. Οὐ̄ γὰρ ἂν τις σώζων ὅλως τοῦ λογισμοῦ τὸ ἀξίωμα, ἅς ἀγαθὰς τε ἀνεῖπεν ἢ Ἀλήθεια καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν

ἀγαθότητας; Καὶ πῶς σ' αὐτὸν ποὺ ἀναζητοῦσε τὴν αἰώνια ζωὴ ἔλεγε πῶς θὰ τὴν εὑρίσκει μὲ αὐτές; Πῶς πάλι (τί μεγάλη ἀλήθεια μέθη!), ἂν θέλει κανεὶς νὰ ἐξετάσει αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ λεγόμενα τῆς ἐντολῆς, εἶναι νόμος τοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀνθρωποκτόνου τό, «Δὲν θὰ φονεύσεις, δὲν θὰ μοιχεύσεις»⁵² καὶ τὰ ἄλλα μὲ τὰ ὁποῖα ἐντελῶς ἀντίθετα ἢ κακία καὶ ὁ σπορέας τῆς, ὅχι μόνο δὲν ὑπηρετεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐκδιώκεται ὅσο μακρύτερα γίνεται σὰν ἐκείνους ποὺ τιμωροῦνται μὲ μασπιγώματα; Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἔγινε ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς φόνους καὶ τὴν κλοπὴ καὶ τὴ μοιχεία καὶ τὴν ψευδομαρτυρία, καὶ ἀγάπησε τὸν πλησίον τοῦ ὅπως τῶν ἑαυτοῦ, αὐτὸς εἶναι ποὺ καταπατεῖ τοὺς θεσμοὺς ποὺ εἶναι ἀντίθετοι στὴν ἀγαθότητα, κατατροπιάζοντας καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἀρχέκακο ἐχθρό, καὶ ἔλαβε τὴ χάρη νὰ τὸν διώχνει μακριὰ ἀπὸ τὶς πράξεις τοῦ μὲ τὴν ἐκτέλεση τῶν Μωσαϊκῶν ἐντολῶν.

Ἔτσι καὶ καθεαυτὲς οἱ ἐκτελέσεις τῶν νομικῶν ἐντολῶν ἔχουν τὴν ἀγαθότητα μέσα τους καὶ ἀποδεικνύεται μ' αὐτὲς σαθρὴ τὴ δύναμη τοῦ Πονηροῦ. Ἄν τώρα εἶπε ὅτι ὁ νεανίσκος θὰ γίνεῖ τέλειος ἂν ἀποδεχόταν καὶ τὶς δικές του ἐντολές, οἱ ὁποῖες ἐπισύρουν τὴ χάρη, οὔτε αὐτὸ προκαλεῖ καμμιά ἐναντιότητα σὲ ὅσα εἰπώθηκαν. Πρῶτον βέβαια, γιατί οὔτε κάθε μία ἀπὸ τὶς ἐντολές τῆς χάριτος ἀπὸ μόνη τῆς προξενεῖ τὸ τέλειο· τότε θὰ ἀρκοῦσε ἢ μία, καὶ ἢ ἐκτέλεση τῶν ἄλλων θὰ ἦταν περιττή. Γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδειξη ἀγαθῆς νομοθεσίας, νὰ παρέχει μόνη τῆς τὸ τέλειο, ἀλλὰ νὰ μὴν ὑστερεῖ καθόλου, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτήν, στὸ νὰ μὴ συνδέει βέβαια μὲ τὸ ἀγαθὸ ὅποιον τὴν πράττει, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐργασία τοῦ πονηροῦ. Δεύτερον, καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἀπόφαση μποροῦμε νὰ δοῦμε ὅχι λιγότερο καὶ ἀπὸ τὰ προλεχθέντα, ὅτι ἀπολαμβάνουν τιμὴ οἱ νομικὲς ἐντολές. Τὸ νὰ μὴν τὶς ἀποβάλλει δηλαδὴ ἐκεῖνες ὁ Σωτῆρας, ἀλλὰ νὰ προσθέσει σ' αὐτὲς καὶ τὶς δικές του, καὶ μόνο τότε νὰ καθίσταται καὶ ἀπὸ τὶς δύο ὁ τέλειος, γίνεται φανερό, ὅτι ἀνακηρύττει πῶς καὶ ἐκεῖνες μετέχουν τὴν τελειότητα μὲ τὴν συνδρομὴ καὶ τὴ συνεργασία τῶν ἐντολῶν τῆς χάριτος. Γιατὶ κανένας ποὺ σώζει ὁλόκληρη τὴν ἀξία τῆς λογικῆς του, τὶς ἐντολές ποὺ ἢ

52. Ματθ. 19, 18. Ἐξ. 20, 13.

βασιλείαν τῶν οὐρανῶν χειραγωγούς πάντας ἀποψηφιεῖται, εἰ καὶ προσέχουσιν αἱ τῆς χάριτος, μηδὲν πρὸς τὴν τελειότητα συντελεῖν.

10 ιθ. Ἐμοὶ μὲν οὖν ταῦτα λογιζομένῳ, καὶ ὅσον ἴσχυσε κατὰ τοῦ γένους ὁ ἐχθρός, εἰς οἷαν τε κατηνέχθη πτώσιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ πρὸς ὅσῃν ἀλλοτριώσιν ἢ φύσις ἀπηνέχθη τοῦ πλάσαντος, ἀνθελομένη τοῦ Κτίστου τὸν πολέμιον ἐπιγράφεσθαι δεσπότην, ἀναστρέφεται μὲν τὰ ἐντός, ταράσσεται δὲ τὰ σπλάγχνα, καὶ προπίπτει δάκρυα, καὶ τοὺς ἐλέγχους οἱ θρηῖνοι παρέ-
 15 χονται. Ἄλλὰ τίς ἂν θρηῖνος ἐξαρκέσει τῷ πάθει; Οἶμαι γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν Ἱερεμίαν, θρηῖνους, εἴ τις ἄλλος, εἰδότα συμπαρατείνειν παραπτώμασι, τὸ ἔλαττον ἐνταῦθα λαβόντα καὶ τὴν συμπάθειαν ὅλην κενώσαντα ἀπελθεῖν. Τηλικούτον πρόκειται πτώμα καὶ τηλικαύτη κατέσχε τοῦ ἀνθρώπινον πληγῆ. Ὅρα
 20 γὰρ, οἶμοι, νῦν μὲν ὅπως συνηγόρους ἑαυτοὺς προχειρίζονται τοῦ ἐχθροῦ, νῦν δὲ οὐ συνηγόρους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ κακίᾳ ὑπερέχοντας καὶ παρευδοκιμοῦντας τὸν ἀρχέκακον καὶ ὑποσπορέα τοῖς τοιούτοις. Καὶ παρελαύνοντες τοῖς ἀτόποις τὸν εἰσηγητὴν, αἰσθησιν οὐκ ἐθέλουσι λαβεῖν. Τοῦ γὰρ Σωτῆρος
 25 ἡμῶν ἤδη τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ ἰσχὴν παραδεικνύντος τοῖς θαύμασιν, ἐπεὶ τῶν ἄλλων νοσημάτων ἀπαλλάττων τὸ οἰκεῖον πλάσμα, οὐδὲ τὸ τῶν δαιμόνων στίφος εἶα διενοχλεῖν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς αὐθεντίας ἀπήλανθεν, οὐκ ἐτόλμησεν, ὅπερ πρότερον, ἀλαζονεύσασθαι ὁ ἐχθρός, καὶ ἑαυτοῦ εἶναι, ἐξ οὗ
 30 ἐδιώκετο, ἀντειπεῖν. Ἄλλ' ἅμα τε ὁ Κτίστης εὐσπλάγχνῳ τῷ κτίσματι προσέβλεψεν ὄμματι, καὶ ὁ λεγεὼν ἐδραπέτευε, καὶ οὐκ ἐξ ὧν φεύγει μόνον τοῦ ἀλλοτρίου διώκεσθαι καὶ ἄκων ἔργοις ἐπιμαρτύρεται, ἀλλ' ὅτι μηδὲ τῶν χοίρων φύσις ὑπὸ τὴν πονηράν ἐστι πλάσιν καὶ ἀρχὴν λαμπρότερον ἀνομολογεῖ.

30 Αἰτοῦσι γὰρ οἱ τῆς πονηρίας τὸν κοινὸν Κτίστην καὶ Δημιουργὸν ἄδειαν αὐτοῖς παρασχεῖν, κἂν γοῦν ἐν ἐκείνοις εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ ἄρα πάντα ἐν σοφίᾳ ποιῶν, οὐκ ἐκείνοις, ὡς

Ἀλήθεια ἀνακήρυξε ἀγαθές καὶ ὅτι χειραγωγοῦν στή βασιλεία τῶν οὐρανῶν, δὲν θά ἰσχυρισθεῖ ὅτι δὲν συντελοῦν καθόλου στήν τελειότητα, ἂν καὶ προηγοῦνται σ' αὐτὸ οἱ ἐντολές τῆς χάριτος.

19. Ἐνῶ λοιπὸν ἐγὼ σκεφτόμουν αὐτά, τὸ πόσα πέτυχε ὁ ἐχθρὸς εἰς βάρους τοῦ ἀνθρώπινου γένους, σὲ τί πώση ἔπεσε ὁ ἄνθρωπος, καὶ σὲ πόση ἀποξένωση ἀπὸ τὸν πλάστη βρέθηκε ἡ φύση μας, προτιμώντας, ἀντὶ τοῦ Δημιουργοῦ της, νὰ ἔχει κύριό της τὸν Ἐχθρό, γίνεται ἄνω κάτω ὁ ἐσωτερικὸς μου κόσμος, τὰ σπλάχνα μου ταράζονται, τρέχουν δάκρυα, καὶ οἱ θρηῖνοι ξεπερνοῦν τοὺς ἐλέγχους. Ποιὸς ὅμως θρηῖνος θὰ εἶναι ἀρκετὸς γιὰ τὸ πάθος, Νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἱερεμίας, πὺν γνωρίζει ὅσο κανένας ἄλλος νὰ περιβάλλει μὲ θρηῖνους τὰ παραπτώματα, ἐδῶ θὰ ἠττηθεῖ, καὶ ἀφοῦ κενώσει ὅλη τὴ συμπάθειά του θὰ φύγει. Τέτοια πώση ἔχομε μπροστά μας καὶ τόσο βαρὺ πλῆγμα δέχθηκαν οἱ ἄνθρωποι. Γιατὶ πρόσεχε, ἀλλοίμονο, πῶς ἄλλοτε αὐτοαναγορεύονται συνήγοροι τοῦ Ἐχθροῦ, καὶ ἄλλοτε ὄχι συνήγοροι μόνο, ἀλλὰ καὶ νικοῦν στήν κακία καὶ ξεπερνοῦν τὸν ἀρχέκακο καὶ σπορέα σ' αὐτά, καὶ ἐνῶ ξεπερνοῦν μὲ τὰ ἀποπήματά τους τὸν δάσκαλο, δὲν θέλουν νὰ τὸ καταλάβουν. Ὅταν δηλαδή ὁ Σωτήρας μας δείχνοντας ἤδη μὲ τὰ θαύματά του τὴ θεότητά του καὶ τὴ δύναμή του, ἐπειδὴ, ἀπαλλάσσοντας τὸ πλάσμα του ἀπὸ τὰ ἄλλα νοσήματά του, δὲν ἄφηνε νὰ τὸ ἐνοχλεῖ οὔτε τὸ πλῆθος τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ μὲ πολλὴ αὐθεντία τὸ ἔδιωχνε, δὲν τόλμησε, ὅπως προηγουμένως, νὰ ἀλαξονευθεῖ ὁ ἐχθρὸς καὶ νὰ προβάλλει ἀντιλογία, ὅτι εἶναι δικό του αὐτὸ (τὸ σῶμα), ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐκδιωκόταν, ἀλλὰ μόλις ὁ Κτίστης ἀπηύθυνε εὐσπλαχνο βλέμμα στὸ κτίσμα του, ἀμέσως ὁ λεγεὼν δραπέτευε⁵¹, καὶ δὲν φεύγει μόνο ἀπὸ τὸ ξένο σῶμα ἐπειδὴ καταδιώκεται, καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ καὶ χωρὶς νὰ θέλει μὲ τὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ ὁμολογεῖ περίλαμπρα, ὅτι οὔτε τῶν χοίρων ἢ φύση δὲν ἔχει τὴν ἀρχή της καὶ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν πονηρὴ πλάση.

Καὶ πράγματι ζητοῦν οἱ δοῦλοι τῆς πονηρίας ἀπὸ τὸν κοινὸ Κτίστη καὶ Δημιουργὸ νὰ τοὺς δώσει ἄδεια νὰ μποῦν τουλάχιστο μέσα σὲ ἐκείνους (τοὺς χοίρους). Καὶ ἐκεῖνος, πὺν ὅλα τὰ πράττει μὲ

53. Μάρκ. 5, 9.

ἔοικε, χαριζόμενος, ἀλλ' ἦν κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἔχθραν ἔχου-
 σι καὶ μαιφονίαν ἐνδείξασθαι παραχωρῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς
 ἀτόπου ταύτης νόσου, οἷόν τινα θεραπείαν προκατασκευαζό-
 μενος τὴν τε αἴτησιν αὐτῶν ἀφήκε προελθεῖν, καὶ τὴν αὐτῶν
 5 δορμὴν καὶ γνώμην εἰς θρίαμβον ἐξελθεῖν. Ὁρᾷς πῶς ὁ τῶν δαι-
 μόνων λεγεῶν οὐ λόγοις, ἀλλ' ἀνάγκη πιεζόμενος τοὺς χοίρους
 ἀνομολογεῖ ἔργα εἶναι τοῦ ἐν τῇ σαρκὶ κρυπτομένου ἀληθινοῦ
 Θεοῦ; Εἶτα ὁ ἐχθρὸς πρότερον καταψευδόμενος καὶ λέγων,
 «Ταῦτα πάντα ἐμὰ ἐστί, καὶ ἐὰν πεσῶν προσκυνήσης μοι,
 10 δώσω σοι αὐτά», οὗτος τότε ἀγνοῶν μὲν, ὅτι Θεὸς ἦν, ὧ τὴν
 πείραν προσῆγε, καταλαζονευόμενος δέ, ὡς τὰ ἐπίγειά ἐστιν
 αὐτοῦ, τῆς θεϊκῆς ἤδη δόξης διὰ τῶν θαυμάτων ἀπαστρα-
 πτούσης, ἐδεδείξε τὸ ἀναιδὲς καὶ τῆς ἀλαζονείας ἀπέστη, καὶ
 ὁμολογεῖ δι' ἔργων μηδὲ τὴν ἐπὶ τοῖς χοίροις ἔχειν ἐξουσίαν,
 15 μὴ ὅτι γε πλάσιν.

κ. Καὶ σὺ, ἄνθρωπε, ἀνάνηψον οὐπω θέλεις ἐπιγνώσκειν
 τὸν σεαυτοῦ Δεσπότην, ἀλλ' ἔτι τὸ σὸν σῶμα πλάσμα λέγεις
 τοῦ Πονηροῦ; Ὁ συνηγορούμενος, φόβῳ συσχεθεῖς, τὸ ψεῦδος
 ἀπέθετο, καὶ σὺ τὴν συνηγορίαν ἔτι συγκροτεῖς; Ἐκεῖνος τοῖς
 20 ἔργοις ἀναβοᾷ, ὡς οὐδὲ τῶν χοίρων κύριός ἐστι, καὶ σὺ σε-
 αυτοῦ κύριον ποιεῖς; Ἐκεῖνος οὐπω τελείως τὸν Δεσπότην ἐπι-
 γνούς, οὐπω γὰρ ἦν ὁ σταυρὸς πηγείς, οὐδ' ὁ ἥλιος σκότῳ κα-
 λυψάμενος τὸ φῶς, οὐδὲ τὴν γῆν ἀντὶ τῆς κατὰ φύσιν ἠρεμίας
 ὁ παράδοξος εἶχε τρόμος, οὐδὲ τὰ τοῦ ἄδου ἐκεκένωτο ταμεῖα,
 25 οὐδὲ ἡ ἀνάστασις ἐγινώσκετο. Ἀλλ' οὖν καὶ μηδενὸς ἔτι τού-
 των παρόντος ὁ ληστής τὴν ἐνυπόστατον δεδιῶς Ἀλήθειαν, ἦν
 αὐτῷ προανεπλάσατο ἐξουσίαν, ταύτης ἑαυτὸν καὶ ἄκων ἀπά-
 γει. Ἐβιάζετο γὰρ ἡ ἀλήθεια τὸν ψεύστην, καὶ μηδὲ τῶν χοί-
 ρων, μὴ ὅτι τινὸς ἄλλου, ὁ τὰς βασιλείας πάσας ἑαυτοῦ τερα-
 30 τευόμενος εἶναι μηδ' αὐτῶν ἔχειν τὴν κυριότητα τοῖς πράγμα-
 σιν ἀνακράζει. Καὶ σὺ μετὰ τὸν σταυρὸν, μετὰ τὸ σκυλευθῆναι
 τὸν ἄδην, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, μετὰ τὸ παραδειγματισθῆναι

σοφία, δὲν χαρίζεται, ὅπως φαίνεται, σ' ἐκείνους, ἀλλὰ παραχωρῶντας νὰ φανερωθεῖ ἡ ἔχθρα καὶ ἡ φονικὴ διάθεση ποὺ εἶχαν κατὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐπίσης προετοιμάζοντας κάποια θεραπεία αὐτῆς τῆς ἀνεπίτρεπτης νόσου, καὶ τὸ αἴτημά τους ἐπέτρεψε νὰ πραγματοποιηθεῖ, καὶ ἡ ὁρμὴ ἐκείνων καὶ ἡ γνώμη νὰ καταλήξει σὲ θρίαμβο. Βλέπεις πῶς ὁ λεγεώνας τῶν δαιμόνων, ὅχι μὲ λόγια, ἀλλὰ πιεζόμενος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ὁμολογεῖ ὅτι οἱ χοῖροι εἶναι ἔργα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ποὺ κρύβεται μέσα στὴ σάρκα; Καὶ ὁ ἐχθρὸς ποὺ πρῶτα ψευδολογοῦσε λέγοντας, «Ὅλα αὐτὰ εἶναι δικά μου, καὶ ἂν πέσεις καὶ μὲ προσκυνήσεις θὰ σοῦ τὰ δώσω»⁵⁴, αὐτὸς τότε ἀγνοῶντας ὅτι ἦταν Θεὸς αὐτὸς ποὺ ἤθελε νὰ τὸν δοκιμάσει, ἀλλὰ γεμᾶτος ἀλαζονεία ἐπειδὴ τὰ ἐπίγεια ἦταν δικά του, ὅταν μὲ τὰ θαύματα ἀστραφτε ἤδη ἡ θεϊκὴ δόξα, γεμίζοντας ἀπὸ φόβο ὁ ἀναιδὴς καὶ ἐγκαταλείποντας τὴν ἀλαζονεία του, ὁμολογεῖ ὅτι ὅχι μόνο στὴ δημιουργία δὲν ἔχει ἐξουσία, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐπάνω στοὺς χοίρους.

20. Κι ἐσύ, ἄνθρωπε, σύνελθε, δὲν θέλεις ἀκόμα ν' ἀναγνωρίσεις τὸν Κύριό σου, ἀλλὰ ὀνομάζεις ἀκόμα τὸ σῶμα σου πλάσμα τοῦ Πονηροῦ; Ἐκεῖνος ποὺ τὸν ὑπερασπιζόταν κυριευμένος ἀπὸ φόβο ἀπέβαλε τὸ ψεῦδος, καὶ ἐσύ ἀκόμα συνεχίζεις τὴ συνηγορία του; Ἐκεῖνος φωνάζει μὲ τὰ ἔργα του, ὅτι οὔτε τῶν χοίρων δὲν εἶναι κύριος, καὶ ἐσύ τὸν κάνεις κύριο τοῦ ἑαυτοῦ σου; Ἐκεῖνος δὲν εἶχε ἀκόμα γνωρίσει τέλεια τὸν Δεσπότη, γιατί δὲν εἶχε ἀκόμα στηθεῖ ὁ σταυρός, οὔτε ὁ ἥλιος εἶχε καλύψει τὸ φῶς του μὲ τὸ σκοτάδι, οὔτε τὴ γῆ, ἀντὶ τῆς φυσικῆς ἠρεμίας της τὴν εἶχε καταλάβει ὁ παρόδοξος τρόμος, οὔτε τοῦ ἄδη οἱ ἀποθῆκες εἶχαν ἀδειάσει, οὔτε εἶχε γίνει ἡ ἀνάσταση γνωστὴ. Ἀλλὰ ἐνῶ δὲν εἶχε γίνει ἀκόμα κανένα ἀπὸ αὐτά, ὁ ληστής, ἀπὸ φόβο πρὸς τὴν ἐνυπόστατη Ἀλήθεια, ἀπὸ τὴν ἐξουσία ποὺ τοῦ εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπομακρύνεται καὶ χωρὶς νὰ θέλει. Γιατὶ ἡ ἀλήθεια ἐξανόγκασε τὸν ψεύτη, καὶ ὅχι κάποιου ἄλλου, ἀλλ' οὔτε τῶν χοίρων, αὐτὸς ποὺ τερατολογοῦσε ὅτι ὅλες οἱ βασιλεῖες ἦταν δικές του, βροντοφωνάζει μὲ τὴν πράξη, πῶς οὔτε αὐτῶν δὲν εἶχε τὴν κυριότητα. Κι ἐσύ, μετὰ τὸν σταυρό, μετὰ τὴν ἀπογύμνωσι τοῦ ἄδη, μετὰ τὴν ἀνάσταση, μετὰ τὴ διαπόμεψευσι τῶν ἀρχῶν καὶ

54. Ματθ. 2, 9.

τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ σκοτίου, μετὰ τὸ λαβεῖν σε τὴν ἐξουσίαν, ἂν ἄρα θούλη, κατὰ πάσης τῆς δυνάμεως τοῦ Ἐχθροῦ, ἔτι σεαυτὸν ἀνέχη, εἰς τίς σε ἄλλος ὑπεξούσιον καὶ πλάσμα λέγει τοῦ Πονηροῦ, μὴ ὅτι γε σὺ σεαυτόν; Τίς δ' οὐχὶ κἀν-
 5 τεῦθεν ῥᾶστα συνίδοι, ὡς οἱ διὰ τοῦ νόμου προφήται καὶ ἀπεσταλμένοι, οὓς ἡ Ἱερουσαλήμ, ὃ νῦν δημοῖ τῶν ἀγνωμονεστέρων Ἰουδαίων τὸ σύστημα, λιθοβολοῦσά τε καὶ ἀποκτινῦσα οὐκ ἀνίει, οὗτοι δὲ τῆς ἀγαθῆς ὑπῆρχον ἐπιπνοίας τε καὶ ἀποστολῆς, καὶ δὴ καὶ τὴν δημιουργίαν ἔλκοντες ἐκεῖθεν; Πόθεν
 10 καὶ τίς ἡ παράστασις; Αὐτός ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἡ τῆς ἀληθείας πηγὴ.

Ταλανίζων γὰρ τὴν Ἱερουσαλήμ, οἷς ἐν τούτοις ὑπηνέχθη, οὐκ ἂν δὲ ταλανίσειεν ἡ ἀγαθότης τὴν λιθοβολοῦσαν καὶ ἀποκτενοῦσαν τοὺς ἐραστὰς τῆς πονηρίας ἢ τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἀπε-
 15 σταλμένους «Ἱερουσαλήμ», γὰρ φησιν, «Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν». Εἶτα· «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε». Ἀντὶ τοῦ Ποσάκις ἠθέλησα διὰ συγγνώμης ἀναλαβεῖν
 20 ὑμᾶς καὶ τῆς δίκης ἐξαρπάσαι, ἣτις ἀντὶ τῶν προφητικῶν αἱμάτων καὶ οἷς τῶν δεδομένων ὑμῖν κατορχεῖσθε νόμων, ἀπέκειτο, εὐδαμονίας τε συνόντας ἀλλήλοις τῆς κατὰ τὸν βίον ἀπολαύειν, χάριν παρασχεῖν. Ἀλλ' ἦν αὐτοί γε καθ' ἑαυτῶν τῆς ἀπνοίας τυραννίδα προεστήσασθε, οὐ μόνον οὐδὲν πρὸς ἐπι-
 25 στροφήν ἀφορᾶν ὑμᾶς παρεσκεύασε, καίτοι τοσαύτης καὶ τηλικαύτης τῆς εὐμενείας ταύτην ὑμῖν προτεινούσης καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφειν παρακαλούσης, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην παραθρασύνει προστιθέναι τὰ ὅμοια. Καὶ τί λέγω τὰ ὅμοια, ἀλλὰ μὴ τὰ πολὺ χαλεπώτερα, δι' ὧν ὑμεῖς τὴν ἐμὴν πρόνοιαν καὶ φι-
 30 λανθρωπίαν ἑαυτῶν ἀπεσκευάσασθε; Διὸ καὶ ὁ καιρὸς ὑμῖν ἀπαιτεῖσθαι παρέστηκε τὰ ἐπίχειρα, τὴν τε ἀπ' ἀλλήλων καταδικάζων διασπορῶν καὶ οὐ τὴν διασπορᾶν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐ-

τῶν ἐξουσιῶν τοῦ σκοτούς, μετὰ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ ἐσένα, ἂν θέλεις βέβαια, ἐναντίον ὅλης τῆς δύναμης τοῦ ἐχθροῦ, ἀνέχεσαι ἀκόμα ἂν κάποιος, νὰ μὴν πῶ ἐσὺ ὁ ἴδιος, σὲ λέγει δοῦλο καὶ πλάσμα τοῦ Πονηροῦ; Ποιὸς καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν θὰ διαπιστώσει πολὺ εὐκόλα, ὅτι οἱ προφῆτες καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ νόμου, τοὺς ὁποίους ἢ Ἰερουσαλήμ, αὐτὸ πού τῶρα δηλώνει τὸ πλῆθος τῶν ἀχάριστων Ἰουδαίων, δὲν ἔπαυε νὰ τοὺς λιθοβολεῖ καὶ νὰ τοὺς σκοτώνει, ὅτι αὐτοὶ ἐμπνέονταν καὶ εἶχαν ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ ἀρχή, καὶ βέβαια ὅτι ἀπὸ αὐτὴν εἶχαν καὶ τὴ δημιουργία τους; Ἀπὸ ποῦ τὸ διαπιστώνομε καὶ ποιὸς τὸ παριστάνει; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ἡ πηγὴ τῆς ἀλήθειας.

Ἐλεεινολογώντας τὴν Ἰερουσαλήμ, πού παρασύρθηκε σ' αὐτά, δὲν θὰ ταλάνιζε ἡ ἀγαθότητα ἐκείνην πού λιθοβολοῦσε καὶ σκοτώνε τοὺς φίλους τῆς πονηρίας ἢ ἐκείνους πού αὐτὴ ἔστελνε. Γιατὶ λέγει: «Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἐσὺ πού σκοτώνεις τοὺς προφῆτες καὶ λιθοβολεῖς τοὺς ἀπεσταλμένους σ' αὐτήν»⁵⁵. Καὶ στὴ συνέχεια: «Πόσες φορές θέλησα νὰ μαζέψω τὰ παιδιά σου, μὲ τὸν τρόπο πού ἡ κλώσσα μαζεύει τὰ πουλάκια της, καὶ δὲν θελήσατε»⁵⁶. Ἀντὶ νὰ τοὺς πεῖ: Πόσες φορές θέλησα νὰ σᾶς πάρω μαζί μου μεταννημένους καὶ νὰ σᾶς σώσω ἀπὸ τὴν τιμωρία πού σᾶς περιέμενε γιὰ τὰ προφητικὰ αἵματα καὶ τὸν χλευασμὸ τῶν νόμων πού σᾶς ἔχουν δοθεῖ, καὶ νὰ σᾶς δώσω τὴ χάρη ν' ἀπολαύσετε τὴν εὐδαιμονία τοῦ βίου ζώντας ὁ ὁ ἓνας δίπλα στοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τῆς παραφροσύνης πού ἐγκαταστήσατε προηγουμένως κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σας, ὄχι μόνο σᾶς ἔκανε νὰ μὴν ἀποβλέπετε καθόλου στὴν ἐπιστροφή, μολονότι σᾶς τὴν πρότεινε αὐτὴν ἢ τόσο πολλὴ καὶ τόσο μεγάλη ἀγάπη καὶ σᾶς παρακαλοῦσε νὰ ἐπιστρέψετε σ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ καθημερινὰ σᾶς δίνει πὸ πολὺ θράσος νὰ προσθέτετε τὰ ὅμοια. Καὶ τί λέγω ὅμοια, καὶ ὄχι τὰ πολὺ χειρότερα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐσεῖς ἀποτινάξετε ἀπὸ ἐπάνω σας τὴν πρόνοιάν μου γιὰ σᾶς καὶ τὴ φιλανθρωπία; Γι' αὐτὸ καὶ ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ σᾶς ἐπιβληθοῦν οἱ χειρότερες τιμωρίες, καταδικάζοντας τὴ διασπορὰ τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ ὄχι

55. Ματθ. 23, 37.

56. Ὅπ. π.

τὴν τὴν πόλιν αὐτοῖς θεμελίους καταστρέφων καὶ ἐρημία παραδιδούς.

Εἰ οὖν κατὰ τῶν προφητικῶν αἱμάτων ἡ τόλμα καὶ τῶν ἀπεσταλμένων ὁ φόνος εἰς ταλανισμόν μὲν ἀπάγει τοὺς Ἰουδαίους, προσίμιον δὲ γίνεται τῆς ἐσχάτης αὐτῶν ἀπωλείας, πῶς οὐχὶ τὴν ἴσην δίκην, ἵνα μὴ λέγω τὴν μείζονα, οἱ θερμοὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων μιμηταὶ καὶ ὑπερβαλέσθαι δὲ φιλονεικήσαντες αὐτούς, οὐκ αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν ἐπάγουσί τε καὶ ἄφυκτον ταύτην κατασκευάζουσι περιφανῶς; Οἱ γὰρ πονηρᾶς
10 δημιουργίας, ὧν ἔκδικος ἡμῖν ὁ Σωτὴρ, τούτους δυσφημοῦντες προελθεῖν, πολλῶ χαλεπώτερον τολμῶσι τῶν ἀνελόντων αὐτούς. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ σωμάτων ἅπαξ ἀφῆκαν τὴν πληγὴν, οἱ δὲ τὴν πονηρίαν αὐτοῖς φύσει συγκατασκευάζοντες, αἰδῖον ἐναφιεῖσι τὴν ἀνίατον καὶ ἀνυπόστατον πληγὴν, μετὰ τὸ καὶ
15 τοὺς ἀνελόντας αὐτούς ἀντὶ τῆς τιμωρίας ἐπάθλοισ κοσμεῖν, δι' ὧν μὲν τῆς σωματικῆς ἐκείνης σφαγῆς ἀρχηγοὺς τῇ γνώμῃ παριστῶσιν ἑαυτούς. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, καίτοι τηλικαῦτα ὄντα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν σωμάτων ἀσελγείας ἐπὶ τὸν κοινὸν Δεσπότην καὶ Δημιουργὸν ἀναφέρειν οὐ φρίττουσιν
20 τὴν ἀσελγειαν. Οἷς γὰρ, ὧν ἐστὶν ἔκδικος, κακίας λέγουσιν ἔργα καὶ θεραπευτάς, τούτοις τὴν ὕβριν, ἀλλ' οὐκ ἂν ὀνομάσαμι, συνεξυβρίζουσι καὶ τὸν ἐκδικητήν.

καί. Ὅτι δὲ τῶν προφητῶν ὁ χορὸς καὶ αἷς ἱερολογίαις Μωσῆς ὑπηρετήσατο, αὐτοὶ τε Θεοῦ πεφήνασι τοῦ ἀγαθοῦ
25 καὶ πλάσμα καὶ λατρευταὶ καὶ ὧν ὑποφῆται χρηματίσαι χάριν ἔλαβον, ἐπιπνοίας ἦν ταῦτα καὶ προνοίας ἀγαθουργοῦ, καὶ οὐδὲν ἦν πρὸς γε τὴν τότε τῶν ἀνθρώπων ἀκοήν, οὔτε σοφώτερον, οὔτε ἀσφαλέστερον, ἀλλ' οὔτε σωτηρίαν παρασχεῖν ἐτομιότερον, οὐδὲ χειραγωγῆσαι βέλτιον, αὐτὸς πάλιν ἡμῖν ὁ
30 καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης Δεσπότης παρέχει καὶ τὴν ἀπόδειξιν. Τοιαύτην γὰρ τοῖς προφήταις τοῖς αὐτοῦ παρέσχεν ἔργοις τὴν τῆς ἀληθείας ἀσφάλειαν, καὶ εἰς τοσαύτην τούτους δόξαν καὶ περιφάνειαν ὕψωσεν, ὥστε οὐ τὰ παρὰ

μόνο τῆ διασπορά, ἀλλὰ καταστρέφοντας καὶ τὴν ἴδια τὴν πόλη ἀπὸ τὰ θεμέλια καὶ παραδίδοντας τὴν στὴν ἐρήμωση.

Ἄν λοιπὸν ἡ τόλμη τους νὰ χύνουν τὰ αἵματα τῶν προφητῶν καὶ ὁ φόνος τῶν ἀπεσταλμένων κάνει τοὺς Ἰουδαίους νὰ δεχθοῦν τὸν ταλανισμό τους, καὶ γίνεται ἀρχὴ τῆς χειρότερης μορφῆς ἀπώλειάς τους, πῶς δὲν προετοιμάζουν οἱ ἴδιοι ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους τὴν ἴση τιμωρία, γιὰ νὰ μὴ πῶ μεγαλύτερη, οἱ θερμοὶ μιμητὲς τῶν Ἰουδαίων, ποὺ φιλονείκησαν νὰ τοὺς ξεπεράσουν καὶ ποὺ τὴν κάνουν ὀλοφάνερα ἀναπόφευκτη; Γιατί, ὅσοι δυσφημοῦν ὅτι προήλθαμε ἀπὸ πονηρὴ δημιουργία ἡμεῖς ποὺ ὁ ἐκδικητὴς μας εἶναι ὁ Σωτήρας μας, αὐτοὶ τολμοῦν πολὺ βαρύτερο πταῖσμα ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς σκότωσαν. Γιατὶ ἐκεῖνοι κατὰφεραν μιὰ φορὰ μόνο τὸ σωματικὸ χτύπημα, ἐνῶ αὐτοὶ, κατασκευάζοντας τὴν πονηρία πρὸς αὐτοὺς σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους, ἀφήνουν παντοπινὴ τὴν ἀνίατη καὶ ἀσώματη πληγὴ, μὲ τὸ νὰ κοσμοῦν μὲ ἔπαθλα, ἀντὶ νὰ τοὺς τιμωροῦν, ἐκείνους ποὺ τοὺς φόνευσαν, παριστάνοντας μὲ αὐτὸ τοὺς ἑαυτοὺς τους μὲ τὴ γνώμη τους ἀρχηγούς τῆς σωματικῆς ἐκείνης σφαγῆς. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτά, ἀν καὶ εἶναι τόσο πολὺ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀσέλγεια τους πρὸς τὰ σώματα δὲν νιώθουν φρίκη μεταφέροντας τὴν ἀσέλγεια στὸν κοινὸ Δεσπότη μας καὶ Δημιουργό. Αὐτοὺς δηλαδή, τῶν ὁποίων ἐκδικητὴς εἶναι αὐτός, ποὺ τοὺς λένε ἔργα καὶ ὑπηρέτες τῆς κακίας, μὲ τὴν ὕβρη αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν θὰ πῶ τὸ ὄνομα, βρίζουν μαζὶ καὶ τὸν ἐκδικητὴ.

21. Ὅτι ὅμως ὁ χορὸς τῶν προφητῶν καὶ οἱ ἱεροτελεστίες ποὺ ἔκανε ὁ Μωυσῆς, ἀποδείχθηκαν οἱ ἴδιοι καὶ πλάσμα καὶ λατρευτὲς τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ χρημάτισαν προφήτες γι' αὐτοὺς ποὺ ἔλαβαν αὐτὴ τὴ χάρη, καὶ αὐτὰ προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἔμπνευση καὶ τὴν πρόνοια τοῦ ἀγαθοεργοῦ, καὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτε τότε γιὰ ὅσους ἀνθρώπους ἄκουγαν οὔτε πιὸ σοφὸ οὔτε πιὸ ἀσφαλές, ἀλλ' οὔτε πιὸ κατάλληλο νὰ προσφέρει σωτηρία οὔτε νὰ χειραγωγήσει ὠφελιμότερο, αὐτὸς πάλι ὁ Δεσπότης καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης μᾶς παρέχει καὶ τὴν ἀπόδειξη. Γιατὶ τέτοια ἀσφάλεια τῆς ἀλήθειας πρόσφερε στοὺς προφήτες μὲ τὰ ἔργα του καὶ σὲ τόσο μεγάλη δόξα καὶ λαμπρότητα τοὺς ὕψωσε, ὥστε δὲν ἔδειξε μόνο ὅτι

δοξα τῶν ἔργων μόνον τούτους ἐπιδείκνυσι προκαταγγεῖλαι καὶ ἀνειπεῖν, οὐδ' ὅτι σταυρὸν καὶ θάνατον, οἷς ὑποστήσεται σώσει τὸ γένος ἡμῶν, οὐδὲ χολὴν καὶ ὄξος, οἷς ποτισθήσεται, οὐδ' ὅτι τὸ πάθος ὃ ἥλιος οὐ φέρων σκοτισθήσεται, οὐδ' ὅσα
5 ἄλλα μετὰ τοῦ ὑπερυφουῦς καθέκαστον ἔσχε τὴν ἔκβασιν ἀπαράτρεπτον, ἀλλ' οὐδ' ὅτι ἐπὶ πῶλον ὄνου καθεδεῖται καὶ τῶν δυσανασχετούντων τοὺς παῖδας ὑμνολόγους ἔξει.

Οὐμενοῦν οὐδὲν τούτων ἀφῆκε μὴ κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους καὶ τὰς προφητείας προελθεῖν καὶ ἑαυτὸν ἐπιδείξει δια-
10 πραττόμενον. Καί γε τί προσήκον ἦν, τὸν ἀναιρέτην τῆς κακίας, καὶ οὐ τῆς ἐπιδημίας τὸ μέγιστον ἢ τῆς τυραννίδος κατὰ-
λυσις, ἰδότα καὶ τὰ προφητευθέντα, καὶ οἱ ταῦτα προεφήτευσαν, πότερον ἀπεναντίας ἐκείνων ἅπαντα πράττειν, εἴπερ
ἦσαν ἐξ ἀντικεμεμένης ἀρχῆς, ἢ ζητεῖν πάντα πληρῶσαι, καὶ
15 μηδὲν εἶσαι διαπεσεῖν, ὧν ἐκείνοις ἐπῆλθεν εἰπεῖν. Ἀλλὰ μὴ τοσοῦτον ὠφθη, μηδὲν τῶν ἐκείνοις τεθεσπισμένων ὑπεριδῶν, ὡς καὶ πολλάκις ἐν τῷ πράττειν ἐπισημαίνεσθαι, καθὼς προ-
εἶδον ἐκείνοι καὶ προαπήγγειλον οὕτω ποιεῖν, καὶ κατὰ μηδὲν τῶν ἐκείνοις κεχρησμοδημένων ἀπαλλοτριουῖσθαι τὰ ἔργα
20 αὐτοῦ. Οὕτω προὔργου τὸ ἀληθεύειν ἐκείνους ἐτίθετο, καὶ ὡς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς παναληθεῖς ὑπῆρχον ὑποφῆ-
ται καὶ διάκονοι, πολλὴν τὴν πρόνοιαν ἐπεδείκνυτο. Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, πηγάζειν τοὺς προφήτας, παρασκευάζειν τὴν ἀλήθειαν, ἢ, τῶν κεχρησμοδημένων αὐτοῖς παραδόξων ὄντων,
25 πέρασ τὰ ἔργα παρέχειν, καὶ τῆς ἐκείνων ἀληθείας τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διὰ τῶν ὀμμάτων ποιεῖν μάρτυρας; Ὁ ταυτόν ἐστι τῆς μισούσης ἀρχῆς τὴν ἀλήθειαν ἐπιτήδευμα διδάσκειν εἶναι τὸ χορηγεῖν τὴν ἀλήθειαν.

Ὅρα δέ, καὶ ἄλλα μὲν αἰνιττόμενος ὁ Σωτὴρ τῷ πῶλῳ ἐπο-
30 χος ἦν. Τὸ δὲ μάλιστα ἐμφανὲς τὴν προφητείαν ἔστι λαβεῖν, ὅτι δεβαιῶν. Λέγει γὰρ τὰ λόγια τὰ σεπτὰ. Τοῦτο δὲ ὄλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος «Εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών Ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται σοι πρᾶυς, καὶ ἐπι-
δεθηκῶς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου». Ὅραῖς ὅπως ἐπ'

θά προκαταγγείλουν καὶ θά κηρύξουν τὰ παράδοξα ἀπὸ τὰ ἔργα του, οὔτε ὅτι θά τὸν ποτίσουν χολή καὶ ξίδι, οὔτε ὅτι μὴ ἀντέχοντας τὸ πάθος του ὁ ἥλιος θά σκοπισθεῖ, οὔτε ὅσα ἄλλα, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι ἦταν ὑπερφυσικά, εἶχαν ἀμετάβλητη τὴν ἔκβαση, ἀλλ' οὔτε ὅτι θά ἀνεβεῖ σὲ πουλάρι ὄνου καὶ θά ἔχει ὑμνολόγους του τὰ παιδιά ἐκείνων πού δυσανασχετοῦσαν.

Ἔτσι λοιπὸν δὲν ἄφησε κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού νὰ μὴ βγεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους καὶ τὶς προφητεῖες ἐκείνων καὶ νὰ δείξει πράττομενο ἀπὸ τὸν ἴδιο. Καὶ βέβαια τί ἔπρεπε, ὁ ἀναιρέτης τῆς κακίας, αὐτὸς πού ὁ μέγιστος σκοπὸς τῆς ἐπιδημίας του ἐδῶ ἦταν ἡ κατάλυση τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας, πού γνώριζε καὶ τὶς προφητεῖες καὶ ἐκείνους πού τὶς εἶπαν, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, νὰ πράττει τὰ πάντα ἀντίθετα πρὸς ἐκείνους, ἂν ἦταν ἀπὸ τὴν ἀντίπαλη ἀρχή, ἢ νὰ ἐπιδιώκει νὰ ἐκπληρώσει ὅλα καὶ νὰ μὴν ἀφήσει νὰ ἐκπέσει τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐκεῖνοι σκέφθηκαν νὰ ποῦν; Ἀλλὰ δὲν φάνηκε τίποτε τέτοιο νὰ κάνει, οὔτε παρέβλεψε κάτι ἀπὸ ὅσα θεσπίσθηκαν ἀπὸ ἐκείνους, ὥστε καὶ στὴν πράξη πολλὰς φορὰς νὰ ἐπισημαίνει, ὅπως πρόβλεψαν ἐκεῖνοι καὶ προεῖπαν, ἔτσι νὰ κάνει κανεὶς, καὶ οὔτε σὲ ἐλάχιστο διαφέρουν τὰ ἔργα του ἀπὸ τοὺς χρησμούς ἐκείνων. Τὸσο πολὺ θεωροῦσε ἀναγκαῖο τὸ νὰ ἀληθεύουν ἐκεῖνοι, καὶ ἐπιδείκνυε μεγάλη πρόνοια νὰ φανεῖ ὅτι ἦταν προφήτες καὶ διάκονοι παναληθεῖς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Καὶ πῶς θά δικαιολογοῦνταν, νὰ εἶναι οἱ προφῆτες πηγὴ καὶ νὰ προετοιμάζουν τὴν ἀλήθεια, ἢ τοὺς προφητικούς λόγους τους, πού ἦταν παράδοξοι, νὰ τοὺς ἐπισφραγίζει μὲ τὰ ἔργα καὶ νὰ κάνει ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη αὐτόπτη μάρτυρα τῆς ἀλήθειας ἐκείνων; Αὐτὸ εἶναι ταυτόσημο μὲ τὸ νὰ διδάσκει ἡ ἀρχὴ πού μισεῖ τὴν ἀλήθεια, ὅτι ἔργο της εἶναι νὰ χορηγεῖ τὴν ἀλήθεια.

Πρόσεχε ὅμως ὅτι ὁ Σωτήρας ἀνεβαίνοντας πάνω σὲ πουλάρι ὑπαινισσόταν καὶ ἄλλα. Τὸ πιὸ ἐμφανὲς εἶναι ὅτι βεβαίωνε τὴν ἀλήθεια τῆς προφητείας. Γιατὶ λέγουν τὰ ἱερὰ Λόγια: «Ὅλο αὐτὸ ἔγινε γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ προφήτης, λέγοντας Πεῖτε στὴ θυγατέρα Σιών· Νά, ὁ βασιλιάς σου ἔρχεται ταπεινὰ ἐπάνω σὲ ὄνο, πουλάρι ὑποζυγίου»⁵⁷. Βλέπεις πῶς γιὰ τὴν ἐπαλήθευση τῆς προφη-

57. Ματθ. 21, 4-5.

ἐκβάσει τε καὶ θεβαιώσει τῆς προφητείας ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ ἐπὶ τὸν πῶλον καθέζεται· Ἐπεὶ καὶ χωρὶς τῆς τοιαύτης μαρτυρίας, κατὰ γε τὸ φαινόμενον, τίς ἑτέρα χρεία παρῆν κατεπεΐγουσα, συντόμου προκειμένης οὕτω τῆς ὁδοῦ, ἐποχεῖσθαι 5 πῶλῳ τὸν Ἰησοῦν, ὅς γε πολλάκις καὶ πολυπλασίους ποσὶ τοῖς αὐτοῦ διήλθεν ὁδοὺς; Ἡ ποίαν δόξαν ἀνήπτε φέρων ὁ πῶλος τῷ σύμπαντα φέροντι τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ; Τίνα δὲ καὶ βασιλείαν ἐκήρυττεν ὑποζύγιον, ἀνέχον ὀχούμενον τὸν βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ; Τὸ γὰρ ταπεινὸν καὶ προᾶον, ἵνα μὴ λέγω 10 μᾶλλον, εἰ τὴν ὁδοιπορίαν ποσὶ βαδίζων διήνυεν, ἀλλ' οὖν οὐκ ἔλαττον παρεῖχεν ἐννοεῖν. Οὕτω τὰ τῆς παλαιᾶς τοῖς τῆς χάριτος συνεδίβαζε, καὶ οὕτω διὰ τῆς αὐτῆς ἀγαθότητος καινὰ καὶ ταῦτα προελθεῖν, εἰ καὶ τὸ μείζον ἢ χάρις εἶχε μετὰ τῶν ἄλλων σωτηρίων δογμάτων καὶ τοῦτο, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἐκπαι- 15 δεύων οὐκ ἀφίστατο.

κβ'. Τί μὲν; ἱερῶ προσελθὼν ἄρα ἀλλότριον ἀπέφηεν αὐτό, ὃν τρόπον ἢ ἀποστασία βούλεται, ἢ θεβηλοῦσθαι παρῆκεν, ὡς τῆς μελλούσης ὑπ' αὐτοῦ καθαιρεῖσθαι τυραννίδος ἀνάκτορον καὶ κατοικητήριον ὄν; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ, καίτοιγε ἐχρῆν (ἀλλ' 20 ἔλεως εἶη Θεός), ἀφ' οὗ μάλιστα τὴν θεραπείαν ἤδη προσφερομένην τῷ Ἐχθρῶ, αὐτόθεν αὐτοῦ τε τῆς καταλύσεως ποιεῖσθαι τὴν ἀρχήν. Ὁ δὲ τὸνναντίον ἅπαν ἐκτελεῖ δι' ἔργων αὐτῶν ἐλέγχων τοὺς ἄσεβεῖς. Οὐ γὰρ μόνον οὐδὲν οὐκ ἀφήκεν ὑβριστικόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ λίαν τετιμηκότας ἐκβάλλει τε καὶ ἀπε- 25 λαύνει σὺν ἀπειλῇ, καὶ τῆς ὀργῆς, ὄσης ἦσαν ἄξιοι θεβηλοῦντες τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτῶν παριστῶν, φραγέλλιόν τε σχοινίων διαπλέκει, καὶ τοῦτο τούτοις ἐπανατείνεται· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν (αὐταὶ δ' ἂν εἶεν αἱ τὸ τῆς ἀλλαγῆς ἀργύριον καὶ τὰ κέρματα ἔφερον), ἐφ' οἷς 30 καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περισσότεράς ἢ τοὺς βουῖς εἰ βούλει δὲ καὶ τὰ πρόβατα, καταστρέφει. Καὶ οὐκ ἔπραξε μὲν

τείας ὁ Σωτήρας τοῦ κόσμου κάθεται πάνω σὲ πουλάρι ὄνου; Ἐπειδὴ καὶ χωρὶς τῆ μαρτυρία αὐτῆ, ὅπως φαίνεται, ποιά ἄλλη κατεπεύγουσα ἀνάγκη ὑπῆρχε, ἀφοῦ ἦταν τόσο σύντομος ὁ δρόμος ποὺ εἶχε νὰ κάνει, νὰ ἀνεβεῖ ὁ Ἰησοῦς πάνω στὸ πουλάρι, ὁ ὁποῖος περπάτησε μὲ τὰ πόδια πολλές φορές πολὺ μακρύτερους δρόμους; Ἡ ποιά δόξα προξενούσε τὸ πουλάρι μεταφέροντας αὐτὸν ποὺ μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου του βαστάζει τὰ σύμπαντα; Καὶ ποιά βασιλεία ἦταν αὐτῆ ποὺ κήρυττε ἓνα ὑποζύγιο ποὺ εἶχε ἐπάνω του καὶ μετέφερε τὸν βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ; Γιατὶ τὴν ταπεινότητα καὶ τὴν πραότητα, ὄχι λιγότερο, γιὰ νὰ μὴν πῶ περισσότερο, θὰ ἄφηνε νὰ τὴν ἐννοήσομε ἂν ἔκανε τὴν ὁδοιπορία βαδίζοντας μὲ τὰ πόδια. Ἔτσι συμβίβαζε τὰ διδάγματα τῆς Παλαιᾶς μὲ τὰ τῆς Νέας, καὶ ἔτσι μὲ τὴν ἴδια ἀγαθότητα ἤθελε νὰ γίνουν νέα καὶ αὐτά, ἂν καὶ βέβαια ἡ χάρις εἶχε τὸ μεγαλύτερο μεταξὺ τῶν ἄλλων σωτήριων δογμάτων καὶ αὐτό, καὶ δὲν ἔπαινε νὰ τὸ διδάσκει καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα.

22. Τί πάλι; ὅταν πῆγε στὸ ναὸ ἄραγε ἀνακήρυξε αὐτὸν ὡς ξένο, μὲ τὸν τρόπο ποὺ θέλει ἡ ἀποστασία, ἢ ἐπέτρεψε νὰ βεβηλωθεῖ, ὡς ἀνάγκορο καὶ κατοικητήριο τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καθαιρεθεῖ ἀπὸ αὐτόν; πολὺ ἀπέχει αὐτὸ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἂν καὶ βέβαια ἔπρεπε (ἀλλ' εἴθε νὰ δείξει εὐσπλαγχνία ὁ Θεός), ἀπὸ ὅπου κυρίως προσφερόταν ἤδη στὸν ἐχθρὸ ἢ λατρεία, ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γίνει καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κατάλυσής του. Αὐτὸς ὅμως κάνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο, ἐλέγχοντας τοὺς ἀσεβεῖς ἀπὸ τὰ ἔργα τους⁵⁸. Γιατὶ ὄχι μόνο δὲν ἐκτόξευσε καμμιά ὕβρη, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν εἶχαν τιμήσει πολὺ, τοὺς θγάζει ἔξω καὶ τοὺς διώχνει μὲ ἀπειλές, καὶ ἐκδηλώνοντας τὴν ὀργή, ὅσης ἦταν ἄξιοι βεβηλώνοντας τὸν οἶκο τοῦ Πατέρα τους, πλέκει μὲ σχοινιά φραγγέλ(λ)ιο καὶ μὲ αὐτὸ στρέφεται ἐναντίον τους⁵⁹· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ καταστρέφει τὰ τραπέζια τῶν ἀργυραμοιβῶν (αὐτὰ ἦταν ἐκεῖνα πάνω στὰ ὁποῖα ἦταν τοποθετημένα τὰ ἀργύρια τῆς συναλλαγῆς καὶ τὰ νομίσματα), καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τὰ καθίσματα ἐκείνων ποὺ πουλοῦσαν τὰ περιστέρια ἢ τὰ βόδια, καὶ ἂν θέλεις καὶ τὰ πρόβατα. Καὶ δὲν ἔκανε βέβαια αὐτὰ καὶ ἔπειτα σιώπησε. Ἡ δὲν σιώπησε

ταῦτα, ἐσίγησε δέ, ἢ οὐκ ἐσίγησε μὲν, διὰ παραβολῆς δὲ ἐφθέγγετο, ἢ οὐ τοῦτο μὲν, οὐ σὺν παρρησίᾳ δέ. Καὶ τίς ἂν ἄλλος εἶη σαφέστερος λόγος, ἢ τῇ παρρησίᾳ κρατῶν, ἵνα μή τις καὶ τῶν κακουργεῖν σοφίαν ποιουμένων, ἀφορμὴν ἄλλην ἑαυτῷ δια-
5 πλατόμενος εἰς ἐκείνην τῶν πεπραγμένων ἀνάπτῃ τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἅμα τε εἰργάζετο ταῦτα τὸ πατρικὸν ἱερὸν τῆς τῶν Ἰουδαίων ὀλιγωρίας ἀποκαθαίρων καὶ ἀφαγνιζόμενος

Καὶ χρησμὸν ἐπέφερε, λαμπρῶς καὶ σὺν παρρησίᾳ διδάσκων, καὶ τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν τῆς ἐμπορίας
10 τραπεζῶν καὶ καθεδρῶν τὴν αἰτίαν. «Ὁ οἶκός μου», γὰρ φησιν, «οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν», οἶκον προσευχῆς καὶ Θεοῦ οἶκον τὸν νομικὸν καὶ εἰδῶς καὶ ὀνομάζων ναόν. Καὶ ἐκδικῶν αὐτὸν βεβη-
λούμενον, διότι τε τοῦ ἀγαθοῦ Πατρὸς ἦν, καὶ διότι καὶ αὐτοῦ,
15 εἴπερ ἅπαντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ αὐτοῦ. Καίτοι πόση τις ἢ βεβήλωσις ἦν ἀργυρίου ξύλον καὶ κερμάτων πίναξ, ἐν ᾧ τὸ τῶν ἀλόγων ζώων ἀντάλλαγμα κατεβάλλετο. Ἄλλ' οὕτως ἦδει τότε τοσαύτης ὄντα τιμῆς καὶ εὐλαβείας ἄξιον τὸν ναόν, ὡς μηδὲ τὸ βραχύτατον ἀνέχεσθαι τῶν ἔξω πιπτόντων τῆς ὀφειλο-
20 μένης αὐτῷ τιμῆς παραχωρεῖν τινα τολμᾶν εἰς αὐτόν. Τί λέγεις; τὸν οὕτω τιμηθέντα ναόν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς ἐπιχειρήσαντας τρόπον τινὰ βεβηλοῦν, τηλικαύτης ἀποφήναντα ὀργῆς, ἄρα εἶη τοὺς οὐκ ἐπ' ἐργασία μόνῃ κοινῇ βεβηλοῦν ἐπαρθέντας αὐτόν, ἀλλ' ὅλον διόλου μύσους
25 ἀρρήτου καὶ βδελυρίας ἀνυπερβλήτου πληροῦντας αὐτόν, οὕτως ἀνευθύνους ἀφήσειν αὐτούς; Καὶ ποῦ ἂν εἶη τοῦτο λογιμοῖς νηφόντων λαβεῖν δυνατόν; Ἐντεῦθεν δὲ ἂν ἴδοις οὐκ ἔλαττον ἢ διὰ προειρημένων, ὄσης τότε δόξης καὶ τιμῆς ἄξιος ὁ Μωσῆς καὶ τὸ τῶν προφητῶν μακάριον σύνταγμα, καὶ ὅτι
30 σύμφωνος ὁ νόμος τῇ χάριτι

κγ'. Πληρώσας γὰρ τὴν οἰκονομίαν ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν καὶ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ τὴν νίκην ἤδη φέρων κατὰ γε τοῦ θανά-

βέβαια, ἀλλὰ μίλησε μὲ παραβολή. Ἡ δὲν τὸ ἔκανε αὐτό, ἀλλὰ ὄχι μὲ παρησιία λόγου. Καὶ ποιὸς ἄλλος λόγος θὰ ἦταν σαφέστερος, ὅτι τὸ ἔκανε αὐτὸ μὲ παρησιία, ὥστε κανένας, ἀπὸ ὅσους κάνουν τέχνη τους τὸ νὰ κακουργοῦν πλάθοντας μὰ ἄλλη ἀφορμὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, νὰ μὴ ἀποδίδει σ' αὐτὴν τὴν αἰτία τὰ ὅσα ἔχουν πραχθεῖ; Ἀλλὰ συγχρόνως ἔπραττε ὅλα αὐτὰ καθαρίζοντας καὶ ἐξαγνίζοντας τὸν πατρικὸ νὰ ἀπὸ τὴν ἀμέλεια τῶν Ἰουδαίων

Ἀλλὰ καὶ χρησιμὸ πρόσθεσε, διδάσκοντας, λαμπρὰ καὶ μὲ παρησιία, καὶ τὴν αἰτία τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν τραπεζιῶν καὶ τῶν καθισμάτων τῶν ἐμπόρων. Γιατὶ λέγει: «Ὁ οἶκος μου θὰ ὀνομασθεῖ οἶκος προσευχῆς, ἐνῶ ἐσεῖς τὸν καταστήσατε σπήλαιον ληστῶν»⁶¹, ἀναγνωρίζοντας καὶ ὀνομάζοντας τὸν νομικὸ νὰ οἶκο προσευχῆς καὶ οἶκο Θεοῦ. Καὶ ὑπερασπίζεται τὸ νὰ πού βεβηλωνόταν, καὶ ἐπειδὴ ἦταν τοῦ ἀγαθοῦ Πατέρα του, καὶ ἐπειδὴ ἦταν καὶ δικός του, ἀφοῦ ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι καὶ δικά του⁶¹. Ἄν καὶ βέβαια πόση βεβήλωση ἦταν ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ ἀργυρίου καὶ τὸν πίνακα τῶν κερμάτων, μέσα στὸ ὁποῖο καταβαλλόταν τὸ ἀντίτιμο τῶν ἄλογων ζώων. Ἀλλὰ τόσο πολὺ πίστευε τότε ὅτι ἦταν ἄξιος ὁ ναὸς γιὰ μὰ τόσο μεγάλη τιμὴ καὶ εὐλάβεια, ὥστε νὰ μὴν τολμᾷ κανένας νὰ ὑποχωρεῖ οὔτε στὸ μικρότερο ἀπὸ ὅσα θγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὴν ὀφειλόμενη σ' αὐτὸν τιμῇ. Τί λές; Τὸ νὰ, πού τόσο τιμήθηκε ἀπὸ τὸν Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστό, καὶ πού ἐκείνους πού ἐπεχείρησαν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τὸν βεβηλώσουν τοὺς ἔδειξε τόσο μεγάλη ὀργή, θὰ ἦταν ἄραγε δυνατόν αὐτοὺς πού προχώρησαν τόσο πολὺ, γιατί δὲν τὸν βεβήλωσαν μόνο ἀπὸ μὰ κοινὴ ἐργασία, ἀλλὰ τὸν γέμισαν ὀλόκληρο ἀπὸ ἀνείπωτη ἀηδία καὶ ἀνυπέροβλητη βδελυγμία, νὰ τοὺς ἀφήσει ἔτσι ἀτιμώρητους. Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτὸ ἀποδεκτὸ ἀπὸ λογισμοὺς νηφάλιους; Ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπορούσες νὰ δεῖς ὄχι λιγότερο ἀπὸ ὅσα προείπαμε, πόσης δόξας καὶ τιμῆς ἦταν ἄξιος τότε ὁ Μωυσῆς καὶ ἡ μακάρια σύναξις τῶν προφητῶν, καὶ ὅτι ὁ νόμος εἶναι σύμφωνος μὲ τὴ χάρι.

23. Ἀφοῦ λοιπὸν ὀλοκλήρωσε τὴ σχετικὴ μ' αὐτὴν οἰκονομία ὁ φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς Θεὸς μας καὶ ἔχοντας ἤδη κερδίσει λα-

61. Ἰω. 16, 15.

του καὶ αὐτοῦ τοῦ προξενήσαντος τῷ γένει τὸν θάνατον λαμπράν, ἐπειδὴ τὸν θάνατον σκυλεύσας ἀνέστη, καὶ τὸ σῶμα, ὅπερ τῆς ψυχῆς διέστη, πάλιν προσείληφε, καὶ τοῖς μὲν περὶ Κλεόπαν ὁδοποιοῦσι συνεπορεύετο, οἱ δὲ τὸν Δεσπότην οὐκ
5 ἐγίνωσκον, ἐπιτιμᾶ μὲν αὐτούς τῆς ἀγνοίας, μᾶλλον δὲ τῆς ἀνοίας καὶ τῆς περὶ τὴν πίστιν βραδύτητος, οὐκ ἄλλοθεν δὲ ἐπιτίμησιν, ἢ τὴν ἐπὶ γνῶσιν φέρει, καίτοι ῥᾶον ὄν χειρᾶς τε δεῖξαι καὶ πόδας, ἃ τῶν ἡλῶν καὶ τῆς λόγχης ἔφερε τοὺς τύπους καὶ τὰ σύμβολα, καὶ τῷ πάθει σαφῶς ἀνεδίδασκε τὸν
10 πεπονθότα, ὥσπερ ὕστερον τοῖς τῶν μαθητῶν ἀμφιβάλλουσι δι' αὐτῶν τὴν ἀπιστίαν διέλυσεν. Οὐ μὲν οὐδ' ἀνέμνησεν, ὅτι πρὸ τοῦ πάθους συνῶν αὐτοῖς ταῦτα προεῖπεν, οὐδ' οἷς θαυματουργῶν τῶν λόγων αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν συνεῖχε, καίτοι καὶ τοῦτο προσανέμνησεν, οἷς ὄφθη μετὰ ταῦτα, ἀλλ' οὐδὲν
15 τούτων αὐτοῖς προθείς, οὐδ' ἀφ' ἐνὸς τῶν σωτηρίων παθῶν, οὔτε ἐπιπλήξας, οὔτε διδάξας, ἀλλ' ὥσπερ μονονουχὶ δεικνὺς ἐφαμίλλους εἶναι πρὸς ἀληθείας παράστασιν, καὶ φωτίζειν ἀνθρώπων διάνοιαν, τοὺς τε οἰκείους λόγους καὶ τὰ πάθη καὶ δὴ καὶ τὰς Μωσαϊκὰς καὶ προφητικὰς φωνάς, τοῖς μὲν δι' ὧν
20 ἔδειξέ τε τὰ ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν παθῶν ἵχνη, καὶ αὐτὸς προεθέσπιζεν, ἐβεβαίου τὴν ἀνάστασιν, τοὺς δὲ προλαβόντας εἰς θέαν αὐτοῦ καταστήναι, ἀπ' οὐδενὸς τῶν εἰρημένων ἑαυτὸν ἀνακαλύπτων, οὐδ' ὑποβάλλων εἰς ἐπιτίμησιν, ἀπὸ γε τῶν προφητῶν καὶ τοῦ Μωσέως τό τε ἔγκλημα τούτοις ὑφαίνει,
25 καὶ τὴν ἀγνοίαν αὐτῶν τῆς ψυχῆς, ἅμα καὶ τῶν ὀμμάτων, ἀποσκευάζεται. Καὶ τό γε ἐξαίρετον εἰς ἰσχὺν καὶ ἀξίωμα, ἐν οἷς μὲν ἐχρήσατο πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἔλεγχον τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ παθήμασι καὶ τὴν Μωσαϊκὴν καὶ προφητικὴν μαρτυρίαν συνεφήρμοσεν, ἐν οἷς δὲ διὰ τῶν προφητικῶν καὶ Μω-
30 σαϊκῶν ῥημάτων τὰ πάθη καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀπεκάλυπτεν, ἠρκέσθη τούτοις, οὐδὲν ἐπίδεσθεις τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων βεβαιώσεως. Τοσοῦτον ἦδει τῶν προφητικῶν

μπρὴ νίκη ἐναντίον τοῦ θανάτου καὶ ἐκείνου ποὺ προξένησε στὸ γένος μας τὸ θάνατο, ὅταν, ἀφοῦ ἀπογύμνωσε τὸν θάνατο, ἀναστήθηκε καὶ πῆρε πάλι τὸ σῶμα ποὺ εἶχε χωρισθεῖ ἀπὸ τὴν ψυχὴ, καὶ συνοδοιποροῦσε μὲ τὴ συντροφιὰ τοῦ Κλεόπα⁶², καὶ ἐκεῖνοι δὲν γνώριζαν τὸν Κύριο, τοὺς ἐπιτιμᾶ βέβαια γιὰ τὴν ἄγνοια, ἢ καλύτερα γιὰ τὴν ἀνοησία τους καὶ γιὰ τὴν βραδύτητά τους στὴν πίστη, δὲν κάνει ὅμως τὴν ἐπιτίμησι γιὰ ἄλλο λόγο, παρὰ γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴν ἐπίγνωσι, μολονότι ἦταν εὐκολότερο νὰ δείξει τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του, ποὺ εἶχαν τὰ σημάδια καὶ τὰ σύμβολα τῶν καρφιῶν καὶ τῆς λόγχης, καὶ μὲ τὸ πάθος μιλοῦσαν ὀλοκάθαρα γι' αὐτὸν ποὺ εἶχε πάθει, ὅπως ὕστερα διέλυσε τὴν ἀπορία ἐκείνων ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ποὺ εἶχαν ἀμφιβολίες. Οὔτε βέβαια τοὺς ὑπενθύμισε, ὅτι ὅταν πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος ἦταν μαζί τους τὰ προεῖπε αὐτά, οὔτε ὅτι μὲ τὰ θαύματά του στερέωνε τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων του, ὅν καὶ βέβαια καὶ αὐτὸ τὸ προὑπενθύμισε σὲ ἐκείνους ποὺ ἐμφανίσθηκε ἔπειτα ἀπὸ αὐτά. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ τοὺς ἀναφέρει τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ σωτήρια πάθη του, οὔτε νὰ τοὺς ἐπιπλήξει οὔτε νὰ τοὺς διευκρινίσει, ἀλλὰ σὰ νὰ ἤθελε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ δείξει μόνο ὅτι εἶναι ἐφάμιλλοι στὴν παρουσίαση τῆς ἀλήθειας καὶ στὸ νὰ φωτίζουν τὴ διάνοια τῶν ἀνθρώπων οἱ λόγοι του καὶ τὰ πάθη του, καὶ μάλιστα καὶ οἱ Μωσαϊκοὶ καὶ οἱ προφητικοὶ λόγοι, σὲ ἄλλους μὲ τὰ ἴχνη τῶν παθῶν ποὺ ἔδειξε πάνω στὸ σῶμα του καὶ ποὺ αὐτὸς εἶχε προθεσπίσει, βεβαίως τὴν ἀνάστασι, ἐνῶ τοὺς ἄλλους ποὺ πρόλαβαν νὰ τὸν δοῦν, δὲν παρουσίασε τὸν ἑαυτό του μὲ κανένα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, οὔτε τοὺς ἐπιτίμησε, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς προφήτες καὶ τὸν Μωυσῆ καὶ τὸ ἔγκλημά τους ὑφαίνει, καὶ ἀφαιρεῖ τὴν ἄγνοια τῆς ψυχῆς τους μαζί καὶ τῶν ματιῶν τους. Καὶ τὸ ἐξαιρετικὸ βέβαια σὲ δύναμι καὶ κύρος, γιὰ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποίησε γιὰ νὰ τοὺς διδάξει καὶ νὰ τοὺς ἐλέγξει τὰ λόγια του καὶ τὰ παθήματά του συνδύασε μαζί καὶ τὴ Μωσαϊκὴ καὶ τὴν προφητικὴ μαρτυρία, ἐνῶ σὲ ὅποιους ἀπεκάλυπτε μὲ τὰ προφητικὰ καὶ Μωσαϊκὰ λόγια τὰ πάθη καὶ τὴ δόξα του καὶ τὴν ἀνάστασι, ἀρκέσθηκε σ' αὐτά, χωρὶς νὰ χρειασθεῖ ἐπὶ πλέον βεβαίωσι ἀπὸ τὰ ἄλλα. Τόσο πολὺ

62. Λουκᾶ 24, 18.

λογίων καὶ Μωσαϊκῶν τὸ τῆς ἀληθείας κράτος καὶ τῆς ὠφελείας τὸ μέγεθος, οὐχ ὅτι ταῦτα ἐκείνων προῆγεν, ἀλλ' ὅτι περ ἐπὶ τοσοῦτον ἐμεθόδευε τοὺς ἐν τῷ νόμῳ χρησμούς συναπολαύειν τῆς τῶν ἐκβεβηκότων σεβασμιότητός τε καὶ δυνάμεως, 5 τοῖς μὲν γὰρ ἤρκει χάρις ἢ οἴκοθεν, τοῖς δὲ προσέδει κόσμον ἀνάγειν εἰς τὴν ἐκείνων εὐγένειαν.

Ἄλλ' οὐδὲν ἔστιν οἶον αὐτῶν τῶν Δεσποτικῶν ῥημάτων ἀκούειν. Λέγει γάρ· «⁷ Ω ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται». Ἀκούεις πῶς 10 τὴν ἐπιτίμησιν διὰ τῶν προφητῶν ἐπάγει; Εἶτα· «Οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;». Τὴν δόξαν οἱ προφῆται τοῦ Σωτῆρος κηρύττουσι, καὶ σὺ πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ κακείνων, ἀπελαύνεις ἀτιμίαν; Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως καὶ πάντων τῶν προφητῶν, διερ- 15 μήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ. Ὁ Λυτρωτῆς ἡμῶν ἐρμηνευτὰς τῶν ἔργων, δι' ὧν ἡμᾶς ἐλυτρώσατο τῆς τυραννίδος, τοὺς προφήτας ἀνομολογεῖ, καὶ σὺ τῆς τυραννίδος ὑπηρέτας οὐ φροῖττεις ποιεῖν; Ἡ σὺ γε σεαυτὸν οὐ ταύτη μόνον, ἀλλ' ἅμα καὶ τρόπον ἄλλον τοσαύτης ἀνοίας καὶ παρα- 20 πληξίας ἐνέπλησας, ὥστε μηδ' αἰσθησιν ἔχειν, μηδ' ἐν ᾧ τὰ ἐναντιώτατα καὶ φρονῶν καὶ λέγων ἀλίση. Νῦν μὲν γὰρ νοῦν μέγαν τὸν Ἀσσύριον αὐτοκράτορα καὶ κύριον τοῦ παντός θεομαχῶν προκαθίζεις, νῦν δὲ λανθάνεις αὐτόν, οὐδὲ ἑαυτοῦ κατεξουσιάζοντα πόθεν οὐδὲ τῶν λογισμῶν κυριεύειν, ἀλλ' εἰς 25 λῆρον μακρὸν καὶ παραφροσύνην ἀνυπέροβλητον ἐκπέμπεις. Τὸ γὰρ τοὺς αὐτοῦ θεράποντας καὶ λατρευτὰς (εὐμενεῖς δὲ ἡμῖν εἶησαν οἱ προφῆται, ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ ἢ κατ' αὐτῶν μνημονεύεται ὕβρις), τὸ γοῦν τούτους ἐπιπνεῖν τε καὶ χειροτονεῖν, ὥστε τῆς τυραννίδος αὐτοῦ τὴν κατάλυσιν ὑποτίθεσθαι καὶ 30 προανακηρύττειν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς καταλύσεως οὕτω λεπτομερῶς τε καὶ περιφανῶς ἀποσαλπίζειν, καὶ οὐκ ἀποσαλπίζειν μόνον, ὧν οὐδὲν οὐδ' ὁ ληστής αὐτὸς ἐγνώκει, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς μηχανᾶσθαι τε καὶ κατασκευάζειν πό-

ἀναγνώριζε τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὠφέλειας τῶν Μωσαϊκῶν καὶ προφητικῶν λόγων, ὅχι ὅτι ἔβαζε αὐτὰ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνα, ἀλλὰ ὅτι τόσο πολὺ μεθόδευε οἱ μυστικοὶ λόγοι τοῦ νόμου νὰ ἀπολαμβάνουν τὴ σεβασμότητα καὶ τὴ δύναμη μαζί μὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν ἐκπληρωθεῖ. Γιὰ ἐκείνους βέβαια ἦταν ἀρκετὴ ἡ δικὴ του χάρις, γιὰ τοὺς ἄλλους ὅμως χρειαζόταν ἀκόμα νὰ προστεθεῖ στολισμὸς στὴν εὐγένεια ἐκείνων.

Ἄλλὰ τίποτε δὲν εἶναι τόσο πειστικό, ὅσο τὸ ν' ἀκοῦμε τοὺς ἴδιους τοὺς Δεσποτικούς λόγους. Γιατὶ λέγει· «Ὡ ἀνόητοι καὶ ὀκνηροὶ στὴν καρδιά τὸ νὰ πιστεύετε σὲ ὅλα ὅσα εἶπαν οἱ προφῆτες»⁶³. Ἄκοῦς πῶς ἐπιφέρει τὴν ἐπιτίμησιν μὲ τὸ στόμα τῶν προφητῶν; Παρακάτω· «Δὲν ἔπρεπε νὰ τὰ πάθει αὐτὰ ὁ Χριστός, γιὰ νὰ εἰσέλθει στὴ δόξα του;»⁶⁴. Οἱ προφῆτες κηρύττουν τὴ δόξα τοῦ Σωτήρα, καὶ ἐσὺ τοὺς ἀπωθεῖς στὴν πιὸ χειρότερη ἀτιμία καὶ μεγαλύτερη ἐκείνων; Καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Μωυσῆ καὶ ὅλους τοὺς προφῆτες ἐξηγοῦσε σ' αὐτοὺς σὲ ὅλες τὶς Γραφές τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτό του. Ὁ Λυτρωτὴς μας ὁμολογεῖ ὅτι οἱ προφῆτες ἦταν οἱ ἐρμηνευτὲς τῶν ἔργων μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς λύτρωσε ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία, καὶ ἐσὺ δὲν φρίπτεις νὰ τοὺς κάνεις ὑπηρέτες τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας; Ἡ ἐσὺ γέμισες ὅχι ἔτσι μόνο, ἀλλὰ συνάμα καὶ μὲ ἄλλο τρόπο ἀπὸ ἀνοησία καὶ παραφροσύνη, ὥστε οὔτε νὰ αἰσθάνεσαι ποῦ συλλαμβάνεσαι μὲ τὸ νὰ φρονεῖς καὶ νὰ ἐκφράζεις τὰ ἀντίθετα. Γιατὶ ἄλλοτε τὸν Ἀσσύριο αὐτοκράτορα⁶⁵, πολεμώντας τὸν Θεό, τὸν ἐγκαθιστᾶς νοῦ μεγάλο καὶ κύριο τοῦ παντός, καὶ ἄλλοτε ξεχνᾶς καὶ δὲν τοῦ ἐπιρέπεις οὔτε τοῦ ἑαυτοῦ του οὔτε τῶν λογισμῶν του νὰ εἶναι κύριος, ἀλλὰ τὸν στέλνεις σὲ φλυαρία ἀτελείωτη καὶ ἀνυπερέβλητη παραφροσύνη. Γιατὶ τοὺς ὑπηρέτες του καὶ τοὺς λατρευτὲς του (ὅς εἶναι εὐμενεῖς μαζί μας οἱ προφῆτες, γιὰ τὴν ἕβρην ἐναντίον ἐκείνου ἀναφέρεται πρὸς τιμὴν δικὴ τους) τὸ νὰ τοὺς ἐμπνέει καὶ νὰ τοὺς ἀναθέτει νὰ σκοπεύουν τὴν κατάλυση τῆς τυραννίδας καὶ νὰ τὴν προκηρύττουν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπο τῆς κατάλυσής του μὲ τόση λεπτομέρεια καὶ ὀλοφάνερα νὰ σαλπάζουν, πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα τίποτε δὲν γνώριζε οὔτε ὁ ἴδιος ὁ ληστής, ἀλλὰ καὶ μὲ κάθε προθυ-

63. Λουκᾶ 24, 15.

64. Ὅπ. π. 16.

65. Δηλαδή τὸν Σατανᾶ.

σης οὐκ ἂν εἶη ταῦτα παρανοίας; Τίνος δὲ διανοίας, τὴν ἔμφυτον κίνησιν, κἂν γοῦν ἐπ' ἐσχάτοις ἴχνεσιν, διασωζούσης; Μᾶλλον δέ, εἰ θούλει, οἷς μὲν αὐτὸν τὰ ἀπόρρητα καὶ ὑπερυφῆ προειδέναι λέγεις, καὶ ἃ μόνῳ ἦν τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἐγνωσμένα 5 τε καὶ προωρισμένα, φεῦ τῆς ἀτοπίας! σοφίαν αὐτῷ τὸν ἀνυπέροβλητον καὶ σύνεσιν ἄφατον χαρίζη, οἷς δὲ τὴν αὐτοῦ κατάλυσιν συνεργάζεσθαι καὶ θριαμβεύειν οὐδὲν τῶν παραπαιόντων καὶ ἐξεστηκότων, ὃν τοῖς χεῖλεσιν ἔθου Θεόν, κατ' οὐδὲν ἕως παραλάττειν.

10 κδ'. Τοιοῦτοι τῶν σῶν δογμάτων οἱ καρποί, τοιαῦτα τῶν ὑπὲρ τῆς πονηρίας σπουδασμάτων τὰ ἐπίχειρα, μᾶλλον δὲ πρὸς τὸν αὐτόθεν ὄγκον τῆς σῆς βλασφημίας καὶ τῆς ἀπαρχῆς τῶν σῶν ζιζανίων σποράς. Καὶ ταῦτα μικρά. Ἐκεῖνο δὲ τῶν Σαδδουκαίων οἱ ἀναισθητότεροι (οὐ γὰρ ἂν φαίην ἀσεβέ-
15 στεροι μείζων γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ἡ ἀποστασία, τῆς πρὸς τὰ χείρω συγκρίσεως), ἀλλ' οὖν ἐκεῖνο πῶς οὐ δυσωποῦνται, οἱ πρὸς πᾶσαν θείαν καὶ ἀπειλήν καὶ ὀργὴν καὶ χάριν καὶ εὐεργεσίας ἀπόλαυσιν ἀδυσώπητοι, ὃ τοῖς νενοσηκόσι Σαδδουκαίοις νεκρῶν μὴ εἶναι ἀνάστασιν, πειράζουσιν ἐπιχειρήσασιν τὸν ἀπείρα-
20 στον, αὐτὸς ἀνεφθέγγετο. «Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου λέγοντος, Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν οὖν ὁ Θεὸς νεκρῶν Θεός, ἀλλὰ ζώντων». Τί γὰρ ἂν τις εὖροι ταύτης τῆς χρήσεως βεβαιότερον, ἢ καθελεῖν
25 τὴν τῶν θεομάχων τόλμαν κραταιότερον; Ὁ τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ τοῦ Ἰακώβ Θεός, αὐτὸς ἐστὶν ὁ τῶν ζώντων Θεός. Καὶ δῆλον, ὡς, ὧν ἐστὶ Θεός, οὗτοι ζῶσι καὶ νῦν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν αὐτῷ, τὴν δὲ ἀνάστασιν ἐνήργησεν ὁ Θεός, ὥστε οὐς ἀνίστησιν ὁ Υἱὸς (ἀνιστᾶ δὲ σύμπαν τὸ ποιή-
30 μα, ἐν οἷς καὶ οἱ πρόγονοι τῶν πατριαρχῶν), τούτων ἄρα βασιλεύει καὶ νῦν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Θεός, ὅτε καὶ τοῦ σου πλάσματος ὁ πεπλασμένος ποιητὴς τῷ ἀτελευτήτῳ πυρὶ καὶ τῷ

μία καὶ διασύνη νὰ τὰ μηχανεύονται καὶ νὰ τὰ πραγματοποιοῦν, πόσης ἀνοησίας δείγματα δὲν εἶναι αὐτά; Καὶ ποιὸς νοῦς θὰ τὰ σκεφτόταν πού διασώζει ἔστω καὶ τὰ ἐλάχιστα ἴχνη ἔμφυτης λογικῆς; Καὶ μᾶλλον, ἂν θέλεις, ἰσχυριζόμενος ὅτι αὐτὸς προβλέπει τὰ ἀπόρητα καὶ ὑπερφυσικά καὶ ὅσα μόνο ὁ ἀληθινὸς Θεὸς γνωρίζει καὶ ἔχει προορισμένα, τί ἀνοησία ἀλλοίμονο, τοῦ χαρίζεις ἀνυπέροβλητη σοφία καὶ σύνεση ἀνέκφραστη, ἐνῶ λέγοντας ὅτι συμπράττει καὶ πετυχαίνει τὴν ἴδια του τὴν κατάλυση, κάνεις νὰ μὴν παραλλάζει σὲ τίποτε ἀπὸ τοὺς μεθυσμένους πού παραπατοῦν, αὐτὸν πού μὲ τὰ χεῖλη σου τὸν ὀνόμασες θεό.

24. Αὐτοὶ εἶναι οἱ καρποὶ τῆς διδασκαλίας σου, αὐτοὶ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῶν φροντίδων σου γιὰ τὴν πονηρία, ἢ καλύτερα γιὰ τὸ μέγεθος τῆς βλασφημίας σου καὶ τῆς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σποράς τῶν ζιζανίων. Κι αὐτὴ εἶναι μικρὴ. Ἐκεῖνο ὅμως αὐτοὶ οἱ πιὸ ἀναίσθητοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σαδδουκαίους (δὲν θὰ ἔλεγα ἀσεδέστεροι· γιὰτὶ ἡ ἀποστασία αὐτῶν εἶναι μεγαλύτερη σὲ σύγκριση πρὸς τὸ χειρότερο), ἐκεῖνο λοιπὸν πῶς δὲν τὸ φοβοῦνται αὐτοὶ οἱ ἄφοβοι σὲ κάθε θεία ἀπειλὴ καὶ ὀργὴ καὶ χάρη καὶ ἀπόλαυση εὐεργεσίας, μὲ τὸ ὅποιο ἐπιχείρησαν νὰ πειράξουν οἱ ἄρρωστοὶ Σαδδουκαῖοι ἐκεῖνον πού δὲν πειράζεται, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάσταση νεκρῶν, καὶ στὸ ὅποιο αὐτὸς ἀπάντησε, «Γιὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν δὲν διαβάσατε ἐκεῖνο πού σαῖς εἶπε ὁ Κύριος, Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ; Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων»⁶⁶; Τί ἄλλο πράγματι μπορεῖ νὰ βρεῖ κανεὶς πιὸ βέβαιο ἀπὸ αὐτὸν τὸν χρησμὸ ἢ πιὸ ἰσχυρὸ γιὰ νὰ καθαιρέσει τὴ θρασυτητα τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ; Ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰακώβ, αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῶν ζώντων. Καὶ εἶναι φανερό, ὅτι αὐτοὶ πού τὸν ἔχουν Θεό τους, ζοῦν καὶ τώρα καὶ μετὰ τὴν ἀνάσταση μέσα σ' αὐτόν. Καὶ τὴν ἀνάσταση τὴν πραγματοποίησε ὁ Θεός, ὥστε ὅποιους ἀνασταίνει ὁ Υἱὸς (καὶ ἀνασταίνει ὅλη τὴ δημιουργία, μέσα στὴν ὁποία εἶναι καὶ οἱ πρόγονοι τῶν πατριαρχῶν), σ' αὐτούς ἐπομένως βασιλεύει καὶ τώρα καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάσταση ὁ Θεός, ὅταν καὶ τῆς δικῆς σου πλάσης ὁ πλαστὸς ποι-

66. Ματθ. 22, 31.

σκώληκι παραδέδοται, αὐτός τε καὶ οἷς ὑπακούειν καὶ ὑπηρετεῖν αὐτοῦ γνώμη γέγονε τῷ θελήματι. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν σὺν ἐκείνῳ τὴν δίκην ὑπέχουσι, Ἀβραὰμ δὲ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντες οἷς ἢ διὰ νόμου Θεοῦ εὐαρέστησις τῆς ἀτελευ-
 5 τήτου καὶ ἀνεκλαλήτου τρυφῆς ἀπολαύουσι. Τί λέγεις, ἄθλιε, ὁ σὸς τῇ γλώττῃ δημιουργὸς πυρὸς γίνεται τροφή, οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀβραὰμ παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὰς οὐρανίους κληρουῦνται σκηνάς, καὶ σὺ λέγεις ἄρχειν αὐτῶν, ὃν τὸ ἐξώτερον συνέχει σκότος; Ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα Θε-
 10 ὄν λέγει τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, σὺ μὲν τοῦτον ἐκβάλλεις τῆς ἀρχῆς, ἀντεισάγεις δὲ τὸν κατατηκόμενον τῷ πυρὶ, καὶ σέ, ἐὰν μὴ θᾶπτον ἀνανήψας φύγῃς τὴν πλάνην, ταῖς αὐταῖς συναπάγοντα ποιναῖς. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, ταῦτα λέγοντος τοῦ Σωτῆρος, ἐξεπλήττοντο, ναὶ δὴ καὶ τὸ τῶν Σαδ-
 15 δουκαίων ἀναιδὲς ἐπεφίμωτο, σὺ δ' οὐδ' οὕτω χαλινοῖς τὴν γλῶτταν, οὐδὲ τῶν λογισμῶν ἀπορροίπτεις τὸ δυσσέβημα. Καὶ πῶς ἂν ἄλλως ἢ πόθεν συγγνώμης σοι σταγῶν, ἢ κατὰ ποῖον καιρὸν ἐπισταχθήσεται;

κε'. Οὐδ' ἐκεῖνο δὲ δεήσει παραδραμεῖν. Τῶν Φαρισαίων
 20 τισ, δοκῶν τῶν ἄλλων τῇ τοῦ νόμου γνώσει προέχειν, εἰς πείραν αὐτὸν καθίστησι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐπερωτᾷ, «Διδάσκαλε», λέγων, «ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;». Καὶ ὄρα, δι' ὧν ἀμείβεται ὁ Ἰησοῦς, ὅπως ταῖς Μωσαϊκαῖς ἐντολαῖς καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐπιμαρτύρεται καὶ τὸ θεοφιλές. «Ἀγαπήσεις», γάρ
 25 φησι, «Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου». Καὶ τοῦτο μὲν ἢ τοῦ νόμου φωνή, πρόσχεσ δὲ καὶ ἐπικρίσει τῇ Δεσποτικῇ. Ἐπιφέρει γάρ· «Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή», μεγάλην ἐντολήν καὶ πρώτην τὴν κατὰ νόμον θεοσεβείαν καλῶν. Καίτοι
 30 τίς ἐπέκειτο χρεῖα εἰς τὴν ψῆφον ταύτην ἐλθεῖν καὶ τὸ μεγαλεῖον δοῦναι τῇ θεοσεβείᾳ τῇ Μωσαϊκῇ, εἰ μὴ πατρῶας ταύτην

ητής θὰ παραδοθεῖ στή χωρίς τέλος φωτιά και στό σκουλήκι, και ὁ ἴδιος και ὅσοι συνέβη νὰ ὑπακούουν και νὰ ὑπηρετοῦν τήν γνώμη του μέ τὸ θέλημά τους. Ἄλλ' ἐκεῖνοι βέβαια μαζί μ' ἐκεῖνον ὑποφέρουν τήν τιμωρία τους, ἐνῶ ὁ Ἀβραάμ και ὁ Ἰσαάκ και ὁ Ἰακώβ και ὅλοι ὅσοι φάνηκαν ἀρεστοὶ στόν Θεό και τήν ἐποχή τοῦ νόμου, ἀπολαμβάνουν τήν χωρίς τέλος και ἀνέκφραστη τρυφή. Τί λές, ἄθλιε; Ὁ δικός σου λεγόμενος δημιουργός γίνεται τροφή τοῦ πυρός, ἐνῶ οἱ γύρω ἀπό τόν Ἀβραάμ δέχονται κληρο τους τίς οὐράνιες σκηνές ἀπό τόν ἀληθινό Θεό, και ἐσύ λές ὅτι ἐξουσιάζει αὐτούς, αὐτός πού τόν περιβάλλει τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερο; Ὁ Σωτήρας τοῦ κόσμου ὀνομάζει τόν Πατέρα του Θεοῦ τοῦ Ἀβραάμ και τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἐνῶ ἐσύ τόν ἀπωθεῖς ἀπό τήν ἐξουσία, και τοποθετεῖς στή θέση αὐτόν πού τόν κατατρώγει ἢ φωτιά και ἐσένα, ἂν δέν συνέλθεις και δέν ἀποφύγεις τὸ γρηγορότερο τήν πλάνη, παίρνοντας μαζί σου τίς ἴδιες ποινές. Και οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια ἀκούγοντας τόν Σωτήρα νὰ λέγει αὐτὰ τὰ πράγματα ἔμεναν κατάπληκτοι, ἀλλὰ και οἱ ἀναιδεῖς Σαδδουκαῖοι φιμώνονταν, ἐνῶ ἐσύ οὔτε ἔτσι δέν βάζεις χαλινάρι στή γλώσσα σου, οὔτε ἀπορρίπτεις τήν ἀσέβεια τῶν λογισμῶν σου. Και πῶς ἀλλιῶς ἢ ἀπό τί ἢ σέ ποιά εὐκαιρία θὰ στάξει ἀπό τήν ψυχή σου σταγόνα συγγνώμης;

25. Ἄλλ' οὔτε τὸ ἄλλο πρέπει νὰ παρατρέξομε. Κάποιος Φαρισαῖος, πού πίστευε ὅτι ὑπερεῖχε ἀπό τοὺς ἄλλους στήν γνώση τῶν νόμων, θέλοντας νὰ πειράξει τόν Ἰησοῦ, τόν ἐρωτᾷ: «Δάσκαλε, ποιά ἐντολή εἶναι μεγάλη μέσα στό νόμο;»⁷⁷. Και πρόσεχε μέ τήν ἀπάντηση πού δίνει ὁ Ἰησοῦς, πῶς ἐπιβεβαιώνει και τὸ μεγαλεῖο και τὴ θεοφιλία τῶν Μωσαϊκῶν ἐντολῶν. Γιατὶ προσθέτει: «Νὰ ἀγαπήσεις τόν Κύριο τόν Θεό σου μέ ὅλη σου τήν καρδιά σου και μέ ὅλη τήν ψυχή σου και μέ ὅλο τὸ νοῦ σου»⁷⁸. Και αὐτὴ βέβαια εἶναι ἡ ἐντολή τοῦ νόμου⁷⁹. Πρόσεχε τώρα και τήν γνώμη τοῦ Κυρίου. Γιατὶ προσθέτει: «Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη και ἡ μεγάλη ἐντολή»⁸⁰, καλώντας μεγάλη και πρώτη ἐντολή τήν σύμφωνα μέ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου θεοσέβεια. Ἄν και βέβαια τί χρειαζόταν νὰ διατυπώσει αὐτὴ τήν κρίση και νὰ παραχωρήσει τὸ μεγαλεῖο στή Μωσαϊκὴ θεοσέβεια, ἂν δέν τήν ἀνα-

70. Ματθ. 22, 38.

ἐπεγίνωσκε νομοθεσίας; Πλήν καὶ αὐτὴ γε καθ' ἑαυτὴν ἢ ἐντο-
 λή, εἴ τις ἐθέλοι θεωρεῖν, πῶς οὐ μεστή μὲν ἀγαθοειδοῦς καὶ
 θείας ἐπιπνοίας, μεστή δὲ τῆς πρώτης φιλοσοφίας, Θεὸν εἰδέ-
 ναι τὸν Πλάστην καὶ Εὐεργέτην, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων
 5 ἀγαπᾶν; Τίνα γὰρ ἄλλον ἐχρῆν πρὸ τοῦ κηδεμόνος καὶ ἐκ μὴ
 ὄντων ὑποστήσαντος; Πῶς δὲ οὐχ ὅλη μὲν ψυχῇ, οὐχ ὅλη δὲ
 καρδίᾳ, οὐχ ὅλη δὲ διανοίᾳ, μετὰ τινος δὲ δισταγμοῦ καὶ δια-
 μερισμοῦ λογισμῶν καὶ οἷον ἀφοσιούμενον τῷ ἐτάζοντι καρ-
 δίας καὶ νεφροὺς προσῆκε φέρειν τὴν τῆς ἀγάπης ὀφειλὴν
 10 ἀνθ' ὧν ἡμαρτηκότα μὴ ἀπόσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον Υἱόν,
 τῶν αὐτοῦ μὴ διαστάντα κόλπων, ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀνορθώσει
 τοῦ πεπλανημένου σαρκὶ κατέπεμψε τοῖς ἀνθρώποις ἐμπολι-
 τεύσασθαι, ὃς ἐπὶ τοσοῦτον τὸ πατρικὸν ἠσπάσατο θούλημα,
 ὡς μὴ μόνον ἡμῖν παραπλησίως κοινωνῆσαι σαρκὸς καὶ αἵ-
 15 ματος καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας χρηματίσαι,
 ἀλλὰ καὶ σταυρὸν καὶ θάνατον ἐνεγκεῖν, δι' ὧν ὁ πεσὼν ἀνέ-
 στη καὶ μείζονος ἢ τῆς προτέρας δόξης ἠξίωται; Ἀντὶ γοῦν
 τούτων ἄρ' οὐκ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ καὶ ψυχῇ καὶ διανοίᾳ τὸν ταῦτα
 χαρισάμενον οὐκ ἀγαπᾶν δεῖ; Ταύτην τὴν ἐντολήν ὁ μὴ σωτή-
 20 ριὸν τε καὶ τῆς Ἰησοῦ νομοθεσίας εὐταξίαν καὶ φρονῶν καὶ
 λέγων, ἀνάξιον ἑαυτὸν ὡς ἀληθῶς ἐπιγινώσκειν ἀποφαίνει
 τὸν ἀληθινὸν Θεόν.

Σὺ δὲ ὄρα καὶ τὴν ἐφεξῆς «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου
 ὡς σεαυτόν». Καὶ τί ταύτης ἂν εἴη λυσιτελέστερον ἢ ἀγαθοει-
 25 δέστερον ἢ τὸν θίον συνέχειν ἐπιτηδειότερον ἢ τὸ κοινωνικὸν
 καὶ ἡμερον συγκροτεῖν τῆς φύσεως, ὡς τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον
 ὡς ἑαυτόν, καὶ ἔργον μὲν τῆς αὐτῆς εἰδέναί χειρός, φύσεως δὲ
 μιᾶς; διὰ τῆς αὐτῆς δὲ γενέσεως εἰς φῶς προελθόντα, καὶ διὰ
 τῆς αὐτῆς ὁδοῦ τὸν θίον ἀπολιμπάνοντα, καὶ τὴν μὲν περιμέ-
 30 νειν τὸν αὐτὸν καὶ τῶν βεβιωμένων ἐξεταστήν, καὶ πρὸ γε τού-
 των μηδὲν ἀνέχεσθαι πλημμελεῖν εἰς τὸν πέλας, ὧν οὐδεὶς

γνώριζε ὡς νομοθεσία πατρικῆ; Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ καθεαυτὴν ἢ ἐντολή, ἂν θέλει κανένας νὰ τὴν ἐξετάσει, πῶς δὲν εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀγαθῆ καὶ θεία ἔμπνευση, καὶ γεμάτη ἀπὸ τὴν πρώτη φιλοσοφία, τὸ νὰ ἀναγνωρίζει κανεὶς Θεὸ τὸν Πλάστη καὶ εὐεργέτη καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους; Ποιὸν ἄλλον ἔπρεπε ν' ἀγαπᾷμε μπροστὰ στὸν κηδεμόνα καὶ προνοητὴ μας ποὺ μᾶς ἔδωσε ὑπαρξὴ ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα; Καὶ πῶς μὲ δισταγμὸ καὶ διγνώμια, καὶ ὄχι μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ μὲ ὅλη τὴν καρδιὰ καὶ μὲ ὅλη τὴ διάνοια λογισμῶν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀφοσιούμενος σ' αὐτὸν ποὺ ἐρευνᾷ καρδιὰς καὶ νεφρούς, ἔπρεπε νὰ τοῦ προσφέρει τὴν ὀφειλὴ τῆς ἀγάπης, ἐπειδὴ τοῦ ἔδωσε τὴν ὑπαρξὴ, ἐπειδὴ τὸν τρέφει καὶ τὸν συντηρεῖ, ἐπειδὴ ἀμάρτησε καὶ δὲν τὸν ἀπέρριψε, ἀλλὰ καὶ τὸν δικό του Υἱό, ποὺ ἀπὸ τοὺς κόλπους του δὲν χωρίσθηκε, τὸν ἔστειλε μὲ σὰρκα στοὺς ἀνθρώπους νὰ ζήσει μαζί τους γιὰ τὴ σωτηρία καὶ τὴν ἀνόρθωση τοῦ πλανημένου, ὁ ὁποῖος τόσο πολὺ ἀποδέχθηκε τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα, ὥστε ὄχι μόνον ὅμοια μ' ἐμᾶς ἔγινε κοινωνὸς σάρκας καὶ αἵματος καὶ ἔγινε ἄνθρωπος ὅπως ἐμεῖς, χωρὶς βέβαια ἁμαρτία, ἀλλ' ἀκόμα ὑπέφερε καὶ σταυρὸ καὶ θάνατο, μὲ τὴ δύναμη τῶν ὁποίων αὐτὸς ποὺ ἔπεσε ξανασηκώθηκε καὶ ἀξιώθηκε μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη δόξα; Ἄρα ἀντὶ ὅλων αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ ἀγαπᾷ μὲ ὅλη τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ διάνοιά του αὐτὸν ποὺ τοῦ χάρισε αὐτά; Αὐτὸς ποὺ δὲν θεωρεῖ καὶ δὲν διακηρύττει σωτήρια αὐτὴ τὴν ἐντολὴ καὶ εὐτακτα διατυπωμένη τὴ νομοθεσία τοῦ Ἰησοῦ, αὐτὸς ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτὸ του ἀνάξιο ἀληθινὰ νὰ γνωρίζει τὸν ἀληθινὸ Θεό.

Ἐσὺ ὅμως πρόσεχε καὶ τὴν ἐπόμενη ἐντολή· «Νὰ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτό σου»⁷¹. Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ὠφέλιμο καὶ πιὸ ἀγαθὸ ἀπὸ αὐτὴν, ἢ ποιὸ καταλληλότερο νὰ συγκρατήσῃ τὴ ζωὴ, ἢ νὰ συγκροτήσῃ τὴν κοινωνικότητα καὶ τὴν ἡμερότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ὅσο τὸ νὰ ἀγαπᾷς τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτό σου, καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίζεις ἔργο τῶν ἰδίων χειρῶν καὶ τῆς ἰδίας φύσης, καὶ ὅτι ἦρθε στὸ φῶς μὲ τὴν ἴδια γένεση καὶ μὲ τὸν ἴδιο δρόμο ἐγκαταλείπει τὴ ζωὴ, καὶ ὅτι περιμένει τὸν ἴδιο ἐξεταστὴ καὶ τῶν πράξεων τοῦ, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτά, νὰ μὴν ἀνέ-

ἑαυτὸν πλημμελῶν ἂν ὀφθείη, τὰ κάλλιστα δὲ καὶ σωτήρια καὶ
 συνενύχασθαι καὶ ᾧ παροικεῖς συγκαταπράττεσθαι· τοῦτο γάρ
 ἐστὶν ὁ τῆς ἀγάπης λόγος. Ἄρα οὐ δοκεῖ σοι τὰ μέγιστα καὶ
 καιριώτατα τῶν ἐν ἀνθρώποις; Προσθήσω δὲ καὶ ὅσα ἐστὶ
 5 θεῖα καὶ θεοφιλῆ διὰ ταύτης κατευθύνεσθαι τῆς ἐντολῆς. Οὐχ
 ἴσταται δὲ οὐδὲ μέχρι τούτων ὁ Σωτήρ, ἀλλ' ἵνα πᾶσαν τῶν
 ἀσεβῶν διακόψη πρόφασιν, μηδὲ πρὸς τινα κακουργίαν ἀπο-
 βλέψωσιν, ὡς αὕτη μόνη τῶν ἄλλων ἄρα ἢ δυνὰς τῆς τιμώσης
 αὐτὴν Δεσποτικῆς ἠξιώθη ψήφου, τῶν δ' ἄλλων λόγος ἐστὶν
 10 οὐδεῖς. Ἴνα τοίνυν αὐτοῖς πανταχόθεν ἀποκλείσῃ τὴν τῆς πο-
 νηρίας μηχανήν, ὅρα πῶς ἐπάγει· «Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐν-
 τολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται», μονονουχί
 λέγων, ὡς οἷς αὐταὶ τῆς ἐμῆς μετέσχον δικαίας ἀποδοχῆς, καὶ
 καθ' ἑαυτὰς τὴν φύσιν εἰσὶ σωτήριοι καὶ θεοφιλεῖς, διὰ τῶν αὐ-
 15 τῶν καὶ ὁ νόμος ὅλος καὶ οἱ προφῆται τῶν αὐτῶν εἰσὶν ἐπάξιοι
 γερῶν. Συνήρῃται γὰρ ἀλλήλοις ταῦτα καὶ συνέχεται, καὶ τῆς
 αὐτῆς νομοθεσίας ἐξῆπται. Καὶ αὐτὸς ὁμοτύμιός ἐστιν ὁ τούτων
 ἀπάντων καὶ νομοθέτης καὶ εἰσηγητής.

Ἄμέλει καὶ τὸν Δαυῖδ πάλιν εἰσάγει μάρτυρα, Κύριον
 20 αὐτὸν καὶ νικητὴν προανακηρύττοντα, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν
 Πνεύματι ἀγίῳ καὶ παρὰ Κυρίου τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν,
 Κύριον καὶ αὐτὸν ὄντα, λαμβάνοντα, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ὑποπό-
 διον τῶν ποδῶν αὐτοῦ τιθεμένους καὶ καταπίπτοντας. Καὶ
 ποῦ ταῦτα προαγορεύειν ἐκεῖνον καὶ θεολογεῖν παρῆν, εἰ τῆς
 25 ἐναντίας εἴλκε μερίδος τὴν ἐπίπνοιαν, μάλιστα γὰρ θεολογεῖν
 οὕτω σαφῶς καὶ ἀπερικαλύπτως τὸν Ἰησοῦν, Κύριόν τε ἴδιον
 αὐτὸν ἀνομολογεῖν, καὶ τὸ πατρικὸν ἀξίωμα διὰ τῆς κυριότη-
 τος ἐπιμαρτυρεῖν, καὶ ὡς λαμπρῶς καὶ ἀναφαιρέτον τὸ κράτος
 ἀναδήσεται τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν; Ἄ τίνας ἦν ἄλλου καὶ προθε-
 30 σπιζεῖν καὶ εἰς πέρας ἄγειν, εἰ μὴ τῆς ἀγαθοδοτίδος Θεοῦ σο-

χεςαι νὰ κάνεις στὸν πλησίον του κάτι ἀπὸ ὅσα κανένας δὲν θὰ βρισκόταν νὰ κάνει στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ νὰ εὐχεςαι καὶ νὰ πράττεις στὸν πλησίον σου τὰ ἄριστα καὶ σωτήρια; Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀγάπης. Δὲν νομίζεις λοιπὸν πὼς εἶναι τὰ μεγαλύτερα καὶ τὰ σημαντικότερα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους; Θὰ προσθέσω ὅμως ὅτι καὶ ὅσα εἶναι θεῖα καὶ ἀρεστὰ στὸν Θεὸ κατορθώνονται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐντολή. Ὁ Σωτήρας μας ὅμως δὲν ἀρκεῖται σ' αὐτά, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξαλείψει κάθε πρόφαση τῶν ἀσεβῶν καὶ νὰ μὴν ἐπιδιώξουν καμμιὰ κακουργία, συμπεραίνοντας ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη δυάδα ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐντολές πού ἀξιώθηκε νὰ τὴν τιμήσει μὲ τὴ γνώμη του ὁ Κύριος, ἐνῶ γιὰ τὶς ἄλλες δὲν γίνεται κανένας λόγος, γιὰ νὰ ἀποκλείσει λοιπὸν σ' αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ τὰ τεχνάσματα τῆς πονηρίας, πρόσεχε τί προσθέτει· «Σ' αὐτὲς τὶς δύο ἐντολές κρέμονται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες»⁷², πού εἶναι σὰ νὰ τοὺς λέγει, ὅτι, ἀφοῦ αὐτὲς οἱ ἐντολές δέχθηκαν τὴ δίκαια ἀποδοχὴ μου καὶ καθεαυτὲς εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους σωτήριες καὶ ἀρεστὲς στὸν Θεό, μέσω αὐτῶν καὶ ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες ἀξίζουν τὰ ἴδια βραβεῖα. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι συναρτημένα μεταξύ τους καὶ συνδέονται καὶ προῆλθαν ἀπὸ τὴν ἴδια νομοθετικὴ ἀρχή, καὶ ὁ νομοθέτης καὶ δάσκαλος ὅλων αὐτῶν εἶναι καὶ αὐτὸς ἄξιος τῆς ἴδιας τιμῆς.

Καὶ βέβαια φέρνει πάλι μάρτυρα τὸν Δαβίδ, πού ἀνακηρύττει αὐτὸν ἀπὸ πρὶν Κύριο καὶ νικητὴ, καὶ ὄχι ἀπλῶς αὐτό, ἀλλ' ὅτι κατέχει ἀπὸ τὸν Κύριο τὸ κάθισμα στὰ δεξιὰ του μὲ τὴ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ εἶναι Κύριος καὶ αὐτὸς καὶ ἔχει τοὺς ἐχθροὺς του πεσμένους κάτω ὡς ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν του⁷³. Καὶ πὼς θὰ μπορούσε ἐκεῖνος νὰ προεῖπει καὶ νὰ μιλήσει ἔτσι γιὰ τὸν Θεό, ἂν ἀντιλοῦσε τὴν ἔμπνευσή του ἀπὸ τὴν ἀντίθετη πλευρά, καὶ μάλιστα νὰ θεολογεῖ μὲ τόση σαφήνεια καὶ χωρὶς προσχήματα γιὰ τὸν Ἰησοῦ, ὁμολογώντας τὸν Κύριό του, καὶ νὰ μαρτυρεῖ μαζί μ' αὐτό καὶ τὸ πατρικὸ ἀξίωμα τῆς κυριότητος, καὶ ὅτι θὰ περιβληθεῖ τὴ δύναμη ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν λαμπρὰ καὶ ἀναφαίρετη; Αὐτὰ ποιὸς ἄλλος εἶχε τὴ δύναμη καὶ νὰ τὰ προθεσπίσει καὶ νὰ τὰ ὀδηγήσει σὸ τέλος τους, ἂν ὄχι ἡ ἀγαθοδότιδα σοφία τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν

73. Ὁπ. π. 44. Ψαλμ. 109, 1. Πράξ. 2, 34.

φίας, δι' ἧς τό τε σύμπαν ὑπέστη, καὶ τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀπὸ καταβολῆς προωρίσθη κόσμου, καὶ πέρας ἔλαβε τοῦ προορίσαντος οὐκ ἀνάξιον;

κς. Σκοπῶμεν δὲ κἀντεῦθεν, εἰ μὴ Μωσῆς καὶ Ἡλίας νό-
 5 μω βεβιωκότες θεράποντες ἦσαν, καὶ πρὸς ἀρέσκειαν πράτ-
 τοντες τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Πῶς ἐν τῷ ὄρει, ἐν ᾧ
 μετεμορφώθη ὁ Σωτὴρ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ τῆς θεότητος
 παρεγύμνωσε καὶ ἐνήστραψε τοῖς προκρίταις τῶν μαθητῶν,
 συμπαρῆσαν οὗτοι καὶ συναπήλανον τῆς θείας ἀστραπῆς, μὴ
 10 τῆς αὐτοῦ λατρείας μηδὲ θεραπείας ὄντες; Καὶ οὐ συμπα-
 ρῆσαν μόνον οἷα δὴ τυχόντες θεαταί, ἀλλὰ μαθητῶν μὲν τῶν
 πλειόνων οἰκειώσεώς τε προνομίους καὶ θεοπτίας ἐξαιρούμε-
 νοι, καὶ οἷς δὲ συνετάττοντο κἀκείνων τι πλεόν ἔχειν παρὰ τῆς
 ἀγαθότητος δῶρον φέροντες. Καὶ γὰρ δόξῃ περιανγαζόμενοι
 15 συνελάλουν τῷ Ἰησοῦ καὶ τῶν λόγων ἦν τὸ κεφάλαιον ὁ σταυ-
 ρὸς καὶ ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη καὶ τὸ τρόπαιον. Ὡστε,
 ὅπερ ἦσαν τοῖς ἄλλοις Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης,
 τοῦτο Μωσῆ καὶ Ἡλίαν τούτοις εἶναι διεκόσμηι κατὰ γε τοῦ-
 το καὶ ἐμεγάλυνεν ὁ Σωτὴρ. Ὅτι δὲ συνωμίλουν αὐτῷ καὶ τὴν
 20 πρώτην τάξιν ἐπλήρουν, ὡδὶ τὸ τῆς ἱερολογίας φησί: «Καὶ
 ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτόν, τὸ εἶδος τοῦ προσώπου
 αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἕξαστραπτῶν,
 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς
 καὶ Ἡλίας».

25 Ἀκούεις; Μωσῆς, φησὶν, ἦσαν καὶ Ἡλίας, οἱ ὀφθέντες ἐν
 δόξῃ, ἔλεγον τὴν ἐξοδὸν αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερου-
 σαλήμ. Ἡ εἰ θούλει τὴν δόξαν, ὥσπερ ἄλλη διδάσκει Γραφή,
 Μωσῆν καὶ Ἡλίαν τῆς αὐτοῦ θεότητος, ὡς ἐστὶν ἀνθρώπῳ δυ-
 νατὸν ἰδεῖν, παρέστησε θεατὰς μορφωθεὶς ὁ Σωτὴρ, καὶ τοῖς
 30 μαθηταῖς συντάττει, μᾶλλον δέ, ὡς δέδεικται, προάγει, οὐχ ὅτι
 διόλου τὸ ἔλαττον ἔξουσιν, ἀλλ' ὅτι τοῖς μὲν τῷ κῶ διαπλεῖν ἔτι

ὅποια καὶ τὸ σύμπαν ἔλαβε τὴν ὑπαρξιν καὶ προορίσθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου ἢ διαδικασίᾳ τῆς σωτηρίας μας, καὶ ἔλαβαν πέρασ ὄχι ἀνάξιον ἐκείνου ποὺ τὰ προόρισε;

26. Ἄς ἐξετάσομε ὅμως καὶ ἀπὸ ἐδῶ, μήπως ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἡλίας, ποὺ ἔζησαν στὴν περίοδο τοῦ νόμου, δὲν ἦταν ὑπηρέτες τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἔζησαν ἔτσι ὅπως εἶναι ἀρεστὸ σ' αὐτόν. Πῶς στὸ ὄρος ὅπου μεταμορφώθηκε ὁ Σωτήρας καὶ ἔδειξε γυμνὴ τὴ θεϊκὴ του δόξα καὶ περιέβαλε μὲ τὴν ἀκτινοβολία του τοὺς πρόκριτους τῶν μαθητῶν, ἦταν καὶ αὐτοὶ μαζί παρόντες καὶ ἀπολάμβαναν καὶ αὐτοὶ μαζί τους τὴ θεία ἀκτινοβολία, ἂν δὲν ἦταν λατρευτὲς καὶ ὑπηρέτες του; Καὶ δὲν συμπαρευρίζονταν μόνο σὰν κάποιοι τυχαῖοι θεατὲς, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς περισσότερους μαθητὲς εἶχαν ἰδιαίτερη πρὸς τὸν Κύριον οἰκειότητα μὲ προνόμια καὶ θεοπτία, καὶ μὲ ἐκείνους ποὺ συμπαρευρίζονταν ἐκεῖ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν κάτι περισσότερο, δῶρο ξεχωριστὰ δοσμένο σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου. Γιατὶ καταλαμπόμενοι ἀπὸ δόξα συνομλοῦσαν μὲ τὸν Ἰησοῦ καὶ τὸ κεντρικὸ σημεῖο τῶν λόγων τους ἦταν ὁ σταυρὸς καὶ ἡ νίκη καὶ τὸ τρόπαιον ἐναντίον τοῦ θανάτου. Ὡστε, αὐτὸ ποὺ ἦταν γιὰ τοὺς ἄλλους ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, αὐτὸ νὰ εἶναι καὶ γι' αὐτοὺς ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἡλίας, καὶ γι' αὐτὸ καὶ δέχονταν ἀπὸ τὸν Σωτήρα αὐτὴ τὴν τιμητικὴ διάκριση καὶ λαμπρότητα. Ὅτι συνομλοῦσαν μαζί του καὶ ἦταν στὴν πρώτη θέση, ἔτσι τὸ λέγει ἡ ἱερὰ Γραφή: «Τὴν ὥρα ποὺ αὐτὸς προσευχόταν ἄλλαξε ἡ μορφή τοῦ προσώπου του καὶ τὰ φορέματά του ἔγιναν λευκὰ καὶ ἄστραφταν, καὶ νά, δυὸ ἄνδρες συνομλοῦσαν μαζί του, ποὺ ἦταν ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἡλίας»⁷⁴.

Ἄκουσ τί λέγει; ὁ Μωυσῆς ἦταν καὶ ὁ Ἡλίας αὐτοὶ ποὺ παρουσιάσθηκαν μέσα στὴ δόξα καὶ μλοῦσαν γιὰ τὸ θάνατό του ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ στὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ ἂν θέλεις, ὅπως διδάσκει ἄλλη Γραφή⁷⁵, μεταμορφώθηκε ὁ Σωτήρας καὶ ἔκανε τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἡλία θεατὲς τῆς δόξας τῆς θεότητάς του, ὅσο αὐτὴν εἶναι δυνατὸ νὰ τὴ δεῖ ὁ ἄνθρωπος, καὶ τοὺς τοποθετεῖ μαζί μὲ τοὺς μαθητὲς, ἢ καλύτερα, ὅπως ἔχει δειχθεῖ, τοὺς προάγει, ὄχι γιατί θὰ εἶναι

75. Ἰω. 1, 14. «Εἶδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός».

τὸν βίον, καὶ ταῖς τρικυμίαις, οἷα δὴ τὰ ἀνθρώπινα, ὑπελίτετο κλυδωνίζεσθαι, οἱ δὲ τὸν ὄρμον εἶχον ἀκύμαντον. Ὁ δὲ τῆς ἀσφαλείας καὶ τοῦ λιμένος μήπω τυχών, τοῦ καταλαβόντος ἤδη, καὶν πολὺ τιμιώτερον τὸ φορτίον φέρη, τῇ ἀδηλίᾳ τῆς σωτηρίας, τοῦ βεβαίαν ταύτην εὐρομένου πολλῶ λείπεται. Πλὴν ἀλλ' οὐς τηλικαύτης δόξης ἀξιοῖ Χριστὸς ἢ Ἀλήθεια, ὡς καὶ συλλαβεῖν αὐτοὺς αὐτῶ καὶ ὑμνεῖν αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἔξοδον, ἄρα τούτοις οὐ φρεῖττεις κωμωδεῖν, ἀλλ' εἰς πονηρὰν ἐλαύνεις ἀρχήν; Τίς δ' αὐτὸν ἐκάλει καὶ χρεῖα ἀγαθὸν ὄντα καὶ
 10 ἀγαθότητος πηγὴν, τοὺς οὐκ ὄντας μὲν αὐτοῦ, κακία δὲ συμφνεῖς, τοῖς τε ἄλλοις, ἃ προεῖρηται, τιμᾶν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν μετακλήτους ποιεῖν; Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι γνώμη παρῆσαν ποθέν, οὐδὲ γὰρ ἴσχυον, ἀλλὰ τὸν μὲν αὐτὸς ἐξ ἄδου ἀνασπῶν, τὸν δὲ ἐκ μεταρσίων τε καὶ φθορᾶς ἐλευθέρων μετάγων σκηνωμάτων,
 15 ἐξωκειοῦτό τε καὶ συνῆπτεν αὐτοὺς ἑαυτῶ.

Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ γε καὶ ὁ Πατὴρ ἄνωθεν, παρόντων τῶν ἀλλοτριῶν, ὡς οἱ τοῦ ἀλλοτριίου φασί, νεφέλην φωτὸς διετάννυνεν, ἐπισκιάζουσαν αὐτούς. Καὶ φωνὴν ἐκ τῆς νεφέλης ἀφίει λέγουσαν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν
 20 ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε». Τοὺς οὖν τηλικούτου θεάματος ἐπόπτας καὶ μύστας καὶ μυσταγωγούς ἄρα οὐ διὰ πάσης προσῆκεν ἄγειν τιμῆς, οἷς λόγος ἐστὶν ὀπωσοῦν καὶ πράξεων καὶ κρίσεων τῶν Δεσποτικῶν; Ἀλλὰ γὰρ ὁ Σωτὴρ καὶ πάντα σοφίας πλούτῳ καὶ φιλανθρωπίας καὶ πράττων καὶ προσδε-
 25 χόμενος τῶν παιδῶν τοῖς ὕμνοις, οὐς τὰ παράδοξα τῶν ἔργων εἰς εὐφημίαν ἐκίνει δορυφορούμενος, ἐπεὶ τῶν Ἰουδαίων ἢ πῶρωσις καὶ σκληροκαρδία εἰς διαγογγυσμοὺς ἐξερριπίζετο, οὐκ ἀλλαχόθεν αὐτοὺς ἐπιπλήττων στηλιτεύει, πάλιν δὲ τὸν Δαυιτικὸν χρησμὸν ἄφυκτον ἐλέγχων ἀνατείνει, καὶ δι' ἐκεί-
 30 νου τοὺς μὲν καταισχύνει, ἑαυτῶ δὲ τοὺς ὕμνους ἐπιβάλλειν διδάσκει.

καθόλα κατώτεροι, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ μαθητὲς εἶχαν ἀκόμα νὰ διαπλεύσουν μὲ τὸ νοῦ τὸν βίο, καὶ μὲ τὶς τρικυμίες, ὅπως εἶναι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, νὰ κλυδωνίζονται, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εἶχαν φτάσει στὸ ἀκύμαντο λιμάνι. Αὐτὸς ὅμως ποὺ δὲν μπῆκε ἀκόμα στὸ ἀσφαλὲς λιμάνι, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἤδη ἔχει ἀράξει σ' αὐτό, ἐξαιτίας τῆς ἀβεβαιότητος τῆς σωτηρίας του, ἀκόμα καὶ ἂν φέρνει πολὺ ἀκριβότερο ἐμπόρευμα, ὑπολείπεται πολὺ ἀκόμα ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει ἤδη ἐπιτύχει. Ἄλλ' αὐτοὺς ποὺ ὁ Χριστὸς, ἢ Ἀλήθεια, τοὺς κάνει ἄξιους τόσο μεγάλης δόξας, ὥστε νὰ συνομλοῦν μαζί του καὶ νὰ ἐξυμνοῦν τὴ δόξα καὶ τὸν θάνατό του, αὐτοὺς λοιπὸν δὲν φρίπτεις νὰ τοὺς γελοιοποιεῖς καὶ νὰ τοὺς ἀπωθεῖς στὴν ἐξουσία τῆς πονηρῆς ἀρχῆς; Ποιὰ ἀνάγκη τὸν καλοῦσε αὐτόν, ποὺ καὶ ἀγαθὸς ἦταν καὶ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος, αὐτοὺς ποὺ δὲν ἦταν δικοὶ του, ἀλλὰ ἦταν σύμφυτοι μὲ τὴν κακία, καὶ μὲ τὰ ἄλλα ποὺ εἶπαμε νὰ τοὺς τιμᾷ, καὶ νὰ τοὺς καλεῖ κοντὰ του; Γιατὶ οὔτε ἐκεῖνοι ἦταν παρόντες αὐτόκλητοι, οὔτε εἶχαν τὴ δύναμη, ἀλλὰ τὸν ἕνα ὁ ἴδιος τὸν ἀποσποῦσε ἀπὸ τὸν ἄδην, ἐνῶ τὸν ἄλλο τὸν μετέφερε ἀπὸ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐλεύθερα ἀπὸ τὴ φθορὰ σκηνώματα, καὶ τοὺς συναστρεφόταν μὲ οἰκειότητα.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατέρας του ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ ἐνῶ ἦταν παρόντες οἱ ξένοι, ὅπως λένε οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Ἐχθροῦ, ἄπλωνε σύννεφο φωτὸς ποὺ τοὺς ἐπισκίαζε, καὶ φωνὴ ἔβγαζε μέσα ἀπὸ τὸ νέφος ποὺ ἔλεγε· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς, ἀπὸ τὸν ὁποῖο εὐαρεστήθηκα. Αὐτὸν νὰ ἀκοῦτε»⁷⁶. Στους ἐπόπτες λοιπὸν καὶ μύστες καὶ μυσταγωγούς τέτοιου θεάματος δὲν ἔπρεπε τάχα νὰ τοὺς ἀποδίδουν κάθε τιμὴ, αὐτοὶ ποὺ τιμοῦν τὶς πράξεις καὶ τὶς κρίσεις τὶς Δεσποτικές, Ἄλλ' ὁ Σωτήρας, ποὺ καὶ ὅλα τὰ πράττει μὲ τὸν πλοῦτο τῆς σοφίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας του καὶ δέχεται τοὺς ὕμνους τῶν παιδιῶν, ποὺ τὰ θαυμαστὰ ἔργα του τὰ κινούσαν σὲ ἔπαινό του δορυφορούμενος ἀπὸ αὐτὰ, ἐπειδὴ ἢ πύρωση τῶν Ἰουδαίων καὶ ἢ σκληροκαρδία τους ὑποδαύλιζε τοὺς διαγογγυσμούς τους, δὲν τοὺς στηλιτεύει ἐπιπλήττοντας τους ἀπὸ κάτι ἄλλο, ἀλλὰ πάλι ἐλέγχοντάς τους τοὺς προβάλλει τὸν μὴ ἐπιδεχόμενον ἀντίρρηση προφητικὸ λόγος τοῦ Δαβίδ, καὶ μ' ἐκεῖνον αὐτοὺς τοὺς ντροπιάζει, ἐνῶ διδάσκει ν' ἀφιερώνουν τοὺς ὕμνους τους στὸν ἑαυτό του.

Καὶ ποῦ τοῦτο καλόν, ποῦ δὲ ἀκόλουθον; Δίκαιον δὲ πῶς
 ἂν εἶη τὸν παραγεγονότα καταλύσαι τὸ τοῦ διαδόλου κράτος,
 δι' ἐκείνου τὸ τῆς δόξης πρέπον καὶ τὴν σύστασιν ἑαυτῶ πο-
 ρίζειν; τοῦτο γὰρ τῆς ἀποστατικῆς σπορᾶς ὁ καρπός. Καὶ ἅμα
 5 μὲν ἐπιδημῆσαι πάσης πίστεως ἄπορον τὸν ἐχθρὸν ποιεῖν,
 ἅμα δὲ τὰς μεγίστας αὐτῶ προξενεῖν καὶ λανθάνειν ἑαυτὸν
 ἀντισυνιστῶντα καὶ κρατύνοντα, οὗ τὸ κράτος ἦκεν ἀφελεῖν.
 Οἷς γὰρ ἂν τις διὰ τῶν τοῦ ψεύστου ῥημάτων τὴν ἀλήθειαν
 σπουδάζει δεῖξαι παροῦσαν ἑαυτῶ καὶ τὸ ὀρισθὲν προελθεῖν,
 10 οὗτος, ὃν τὸ ψεῦδος ἔσχεν ἀρχηγόν, ἀληθείας δεικνὺς χορη-
 γὸν τῆς ἐνούσης αἰτίας ἀπολύει, καὶ οὐδὲν μᾶλλον, ἀλλ' ἔλεως
 εἶη Θεός! ἀνεύθυνον ἐπιδείκνυσιν ἑαυτὸν τῶν αἰτιαμάτων τῶν
 Ἰουδαϊκῶν, ἣ τόν, δι' οὗ ταῦτα ἀποσκευάζεται, τῆς τοῦ ψεύ-
 δους, οὗ χορηγός ἐστιν, ἐνοχῆς. Ἐρα οὐκ εἰς καλὸν ὑμῖν ὁ τῆς
 15 ἀποστασίας ἔρως τελευτᾷ, ἀληθείας μὲν κηρύττειν τὸν πατέ-
 ρα τοῦ ψεύδους δημιουργόν, ἐξ αὐτοῦ δὲ κατασκευάζειν τὴν
 ἐνυπόστατον Ἀλήθειαν δανείζεσθαι τὸ ἀληθές, καὶ οἷς δανεί-
 ζεται, ἵνα μὴ λέγω μείζοσι, ταῖς ἴσαις ὀφείλειν ἀντιδεξιουῖσθαι
 τιμαῖς.

20 κς'. Φέρε δὴ καὶ διὰ τῶν παραβολῶν οὐκ ἐν παραβολαῖς,
 ἀλλ' ἐμφανῶς ἴδωμεν τὸ δόγμα καταλυόμενον τῶν ἀσεβῶν.
 Ὅτι μὲν γὰρ καταγέγονεν ὁ Σωτὴρ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ
 ἀπολωλός, οὐδενὶ μέχρι νῦν εἰς δισταγμὸν περιέστηκεν· εἰ δὲ
 τὸ ὡς ἀληθῶς ἀπολωλός πρόβατον τῆς ἀπωλείας ἠθέλησεν
 25 ἀνασῶσασθαι καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέψαι καὶ πρὸς σωτηρίαν
 ἀνακαλέσασθαι, οὐδὲν ἐργῶδες συνιδεῖν, ὡς ἀρχῆς τὸ ἀνθρώ-
 πινον σύγκρομα τῆς ἀγαθουργοῦ παλάμης ἔργον ἐκδιδάσκει ἢ
 παραβολή. Πάντως γὰρ τὸ ἀπολωλός πρόβατον τῆς μάνδρας
 πρότερον τῶν σεσωσμένων γεγονός, ὕστερον δὲ τῆς ἀγέλης
 30 ἀποσκορτήσαν, εἰς τὴν τῆς ἀπωλείας ἀπεπλανήθη ὁδόν. Τὸ μὲν
 γὰρ ἀπ' ἀρχῆς δι' ἀπωλείας φυέν οὐδ' ἔχει φύσιν πρὸς τὴν
 σωτηρίαν ἐπανελθεῖν, μᾶλλον δὲ οὐδ' ὅλως ἐστὶν αὐτῶ τὸ

Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ καλὸ, ἀπὸ ποῦ ἀκόλουθο; Καὶ πῶς θὰ ἦταν δίκαιο αὐτὸς ποὺ ἦρθε νὰ καταλύσει τὸ κράτος τοῦ διαβόλου, ἀπὸ αὐτὸν νὰ προμηθεύεται τὴν πρέπουσα δόξα καὶ τὴ σύστασή του; Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς σπορᾶς τῆς ἀποστασίας. Καὶ συνάμα ἀπὸ τῆ μιᾶ νὰ κάνει τὸ ἐντελῶς ἀπίστευτο νὰ ἐπιδημήσει ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ προξενεῖ σ' αὐτὸν τὶς μέγιστες τιμὲς καὶ νὰ τοῦ διαφεύγει, ὅτι ὁ ἴδιος ἐγκαθιδρύει καὶ ἐνυσχύει αὐτὸν ποὺ ἦρθε νὰ τοῦ ἀφαιρέσει τὴ δύναμή του. "Ὅταν δηλαδή κάποιος ἐπιδιώκει νὰ δείξει μὲ τὰ λόγια τοῦ ψευδόμενου τὴν ἀλήθεια ποὺ ὁ ἴδιος ἔχει καὶ νὰ γίνεῖ αὐτὸ ποὺ ἔχει ὀρισθεῖ, αὐτὸς ἀπαλλάσσει τὸν ἀρχηγὸ τοῦ ψεύδους ἀπὸ τὴν κατηγορία, δείχνοντας πῶς εἶναι χορηγὸς τῆς ἀλήθειας, καὶ μᾶλλον, ἀλλ' εἴθε νὰ μᾶς ἐλεήσει ὁ Θεός! παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του καθόλου ἀνεύθυνο ἀπὸ τὶς Ἰουδαϊκὲς κατηγορίες, ἢ αὐτὸν μέσω τοῦ ὁποίου αὐτὰ κατασκευάζονται τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἐνοχίᾳ του γιὰ τὸ ψεῦδος ποὺ εἶναι χορηγὸς του." Ἄρα δὲν καταλήγει σὲ καλὸ σας ὁ ἔρωτας τῆς ἀποστασίας, τὸ νὰ κηρύττετε δημιουργὸ τῆς ἀλήθειας τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους καὶ νὰ παρουσιάζετε τὴν ἐνυπόστατη ἀλήθεια νὰ δανείζεται ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἀλήθεια, καὶ γι' αὐτὰ ποὺ δανείζεται, νὰ ὀφείλει νὰ τὸν τιμᾷ, γιὰ νὰ μὴν πῶ μὲ μεγαλύτερες, τουλάχιστο μὲ ἴσες τιμὲς.

27. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς δοῦμε τώρα καὶ ἀπὸ τὶς παραβολές, ὅχι ὅμως μὲ παραβολικὸ τρόπο, ἀλλὰ φανερά, νὰ καταλύεται τὸ δόγμα τῶν ἀσεβῶν. "Ὅτι βέβαια ὁ Σωτῆρας ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ σώσῃ τὸ ἀπολωλὸς⁷⁷, κανένας δὲν εἶχε μέχρι τώρα δισταγμὸ, ἂν ὅμως θέλησε νὰ σώσῃ τὸ ἀληθινὰ ἀπολωλὸς πρόβατο ἀπὸ τὴν ἀπώλεια καὶ νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ στὸν ἑαυτό του καὶ νὰ τὸ ἀνακαλέσῃ στὴ σωτηρία, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ καταλάβομε, ὅτι ἡ παραβολὴ διδάσκει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ εἶναι ἔργο τῶν χειρῶν τῆς ἀγαθοποιου ἀρχῆς. Γιατὶ τὸ ἀπολωλὸς πρόβατο, ἐνῶ πρῶτα εἶχε συμπεριληφθεῖ στὴ μάνδρα ἐκείνων ποὺ εἶχαν σωθεῖ, ἔπειτα ἀποσκήρτησε ἀπὸ τὴν ἀγέλη καὶ παραπλανήθηκε στὸ δρόμο τῆς ἀπώλειας. Αὐτὸ βέβαια ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γεννήθηκε στὴν ἀπώλεια, δὲν εἶναι στὴ φύση του νὰ ἐπανέλθῃ στὴ σωτηρία, ἢ καλύτερα

77. Ματθ. 18, 11.

ἐπανελθεῖν οὐδὲ τὸ ἀνασωθῆναι. Ἄλλ' οὐδ' ἐπῆλθεν αὐτῷ τὸ ἀπολωλέναι, εἵπερ ἐκ χείρονος μὲν ἅμα τῷ φῦναι προῆλθεν ἀρχῆς, οὐδέποτε δὲ τῆς ἀγαθότητος καὶ σωτηρίας ὄφθη μετασχών. Οὐ γάρ τις γέγονεν οὐδαμῶς, ἢ πῶς ἂν ἐκεῖθεν ῥηθείη
5 καταπεσών, καὶ ὁ σωτηρίας ἀμέτοχος προελθών, πῶς ἂν εἰς ἀπώλειαν κατενεχθείη, ἢ λέγοιτ' ἂν ἀπολωλώς;

Ἄλλὰ μὴν καὶ ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Δεσπότης, ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος καὶ χορηγός, τοῦ ἀπολωλότος μνήμην ποιούμενος πολλαχοῦ, οὐδαμοῦ συγκατεσκευασμένην αὐτῷ τὴν
10 κακίαν ἢ τὴν ἀπώλειαν οὐμενοῦν οὐδὲ μέχρι ψιλῆς ἐπινοίας παραδηλοῖ· αἰεὶ δὲ ὡς ὕστερον τῆς τάξεως καὶ τῆς τῶν ἄλλων συναφείας τε καὶ συνδιατριβῆς ἀπορραγέν, οὕτως ἀπενεχθῆναι πρὸς τὴν ἀπώλειαν παρέχει νοεῖν. Καὶ γὰρ φησιν «Τί ὑμῖν δοκεῖ, ἂν γένηται τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα,»· Ἴδου τὰ
15 ἑκατὸν πρόβατα πᾶσα ἢ ἀγέλη ἀπλανῆς· οὐδὲν αὐτῶν τέως οὔτε πεπλανημένον, οὔτε ἀπολωλός· Εἶτα, κἂν πλανηθῆ ἓν ἐξ αὐτῶν, τῆς ἀγέλης τῶν σωζομένων διέστη, τῶν μὴ πεπλανημένων ἀπεπλανήθη, τῆς μᾶνδρας ἐξέβη. Διὸ καὶ θᾶπτον αὐτὸ ὁ φιλόανθρωπος ἐπιζητεῖ, καὶ τοῖς μὴ πεπλανημένοις ἀνευρών
20 συγκαταλέγει, καὶ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει, καὶ τὰς φίλας δυνάμεις συχαίρειν παρασκευάζει, ὅτι τὸ ἀποπλανηθὲν τῆς τάξεως καὶ δόξης αὐτῶν, πάλιν εἰς τὴν αὐτῶν ἐθεάσαντο ἐπαναδραμὸν εὐκληρίαν τε καὶ σωτηρίαν. Καὶ τῶν δέκα δὲ δραχμῶν ἢ παραβολῆ, ἐξ ὧν ἢ μία ἀπώλετο, τὴν αὐτὴν ἀναμφιβόλως παρίστη-
25 σιν ἔννοϊαν. Τό τε γὰρ τὰς δέκα δραχμὰς τὸν αὐτὸν ἐντετυπωμένον φέρειν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἴσην ῥοπὴν ἔλκειν, εἰ βούλει δὲ καὶ τὴν ὕλην μίαν πᾶσιν ὑποκεῖσθαι τῆς ἐμφύτου ἀγαθότητος καὶ σωτηρίας τὸ ἀπαράλλακτον πάντοθεν ἐκδιδάσκει.

Καὶ εἰ μηδὲν τούτων παρείληπτο, ἀλλὰ τό γε ὑπὸ τὴν αὐ-
30 τὴν κυριότητα πᾶσαν τελεῖν τὸ τῆς ἐξουσίας ἄτμητον καὶ ἀδιαιρέτον ἀνακηρύττει, καὶ ἐξ ὧν ἐσώζοντο πᾶσαι, ὅτι τῆς ἀγαθουργοῦ μὲν δυνάμεως ἐτύγχανεν ἔργα. Τῷ δὲ τῆς αὐτεξουσιώ-
τητος ἀξιώματι οἱ μὲν ἐφ' ἧ τε προήχθησαν ἀγαθότητι καὶ

δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ τίποτε νὰ ἐπιστρέψει οὔτε καὶ νὰ σωθεῖ. Ἄλλ' οὔτε συνέβη σ' αὐτὸ ἔπειτα ἢ ἀπώλεια, ἐφόσον βέβαια μὲ τὴ γέννησή του προῆλθε ἀπὸ τὴ χειρότερη ἀρχή, καὶ δὲν θεάθηκε νὰ μετέχει ἀγαθότητας καὶ σωτηρίας. Γιατὶ δὲν ἔχει γίνεи κάποιος καθόλου ἀπολωλός, ἢ πῶς θὰ λεγόταν ὅτι κατέπεσε ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ αὐτὸς ποὺ προῆλθε ἀμέτοχος σωτηρίας, πῶς θὰ κατέπιπτε στὴν ἀπώλεια ἢ θὰ λεγόταν ἀπολωλός;

Ἄλλὰ βέβαια καὶ ὁ φιλόανθρωπος Κύριός μας, ὁ διδάσκαλος καὶ χορηγὸς τῆς ἀλήθειας, μνημονεύοντας πολλές φορές τὸ ἀπολωλός, πουθενὰ δὲν δηλώνει ὅτι εἶναι συγκατασκευασμένη μ' αὐτὸ ἢ κακία ἢ ἢ ἀπώλεια, οὔτε κἂν ὡς ἀπλή ἔννοια, ἀλλ' ἀφήνει νὰ ἐννοήσομε πάντοτε, ὅτι ἀφοῦ ὕστερα ἀποσπίασθηκε ἀπὸ τὴν τάξη καὶ τὴ συνάφεια καὶ τὴ συναναστροφὴ μὲ τὰ ἄλλα, ἔτσι ὁδηγήθηκε στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ λέγει· «Τί γνώμη ἔχετε; ἂν κάποιος ἄνθρωπος ἔχει ἑκατὸ πρόβατα»⁷⁸. Νὰ τὰ ἑκατὸ πρόβατα, ὅλο τὸ ποίμνιο συμπληρωμένο, χωρὶς κανένα παραπλανημένο οὔτε ἀπολωλός. Ἐπειτα, ἂν πλανηθεῖ ἓνα ἀπὸ αὐτά, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ ποίμνιο ἐκείνων ποὺ σώζονται, παραπλανήθηκε ἀπὸ τὰ μὴ παραπλανημένα, ξέφυγε ἀπὸ τὴ μάνδρα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ φιλόανθρωπος Κύριος τὸ ἀναζητᾷ ἀμέσως καὶ βρίσκοντάς το τὸ συμπεριλαμβάνει στὰ μὴ παραπλανημένα, καὶ χαίρεται γιὰ τὴν ἀνεύρεσή του, κάνοντας καὶ τὶς φιλικές του ἀγγελικὲς δυνάμεις νὰ χαίρονται, γιατί αὐτὸ ποὺ παραπλανήθηκε ἀπὸ τὴν τάξη καὶ τὴ δόξα αὐτῶν, τὸ εἶδαν νὰ ἐπιστρέφει πάλι στὴν δική τους εὐτυχία καὶ σωτηρία. Καὶ ἢ παραβολὴ τῶν δέκα δραχμῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες χάθηκε ἢ μία⁷⁹, ἔχει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο νόημα. Τὸ ὅτι οἱ δέκα δραχμὲς ἔχουν χαραγμένη τὴν ἴδια μορφή καὶ ζυγίζουν τὸ ἴδιο, καὶ ἂν θέλεις καὶ τὸ ὅτι εἶναι ὅλες ἀπὸ τὸ ἴδιο ὑλικό, διδάσκει μὲ ὅλα ὅτι εἶναι ἀπαράλλαχτη ἢ ἔμφυτη ἀγαθότητα καὶ σωτηρία.

Κι ἂν δὲν εἶχε παραληφθεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ τὸ ὅτι βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιο κύριο ἀνακηρύττει τὸ ἄτητο καὶ ἀδιαίρετο τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι σώζονταν ὅλες, γιατί ἦταν ἔργα τῆς ἴδιας ἀγαθοποιουῦ δύνναμης. Ἐξαιτίας ὅμως τοῦ ἀξιώματος τοῦ αὐτεξουσίου ἓνα μέρος ἀπὸ αὐτοὺς παρέμειναν στὴν ἀγαθότητα

78. Ματθ. 18, 12.

79. Λουκᾶ 15, 8.

σωτηρία διέμειναν, ὁ δὲ παρακινήθεις ἐκεῖθεν ἐξετράπη πρὸς ἀπώλειαν. Καὶ γέγονε τὸ τῆς γνώμης αὐτοδέσποτον, ὥσπερ τοῖς, καθ' ὃν ἔδει τρόπον, χρησαμένοις αὐτῶ, τῆς τε ἐνούσης σωτηρίας καὶ ἀγαθότητος φυλακτήριον, καὶ προσθήκη μείζο-
5 νος τελειότητος (τὸ γὰρ χωρὶς τῶν πράξεων θαυμαζόμενον καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων δόξαν προσλαβόν, πολὺ θαυμασιώτερόν τε καὶ τιμιώτερον), οὕτω τοῖς παραχρησαμένοις τῷ χαρίσματι εἰς ἀπώλειάν τε καταπεσεῖν τῆς ὁμοφυοῦς καλλονῆς προελήλυθε, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω λαβεῖν ἀλλοίωσιν τῶν κρειττόνων ἀλλα-
10 ξάμενοι, εἰ μὴ τις τῆς ἐπὶ φθόρον ἀγούσης μεταβολῆς μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἀνασώσειε, προδεδώκασι τὴν φύσιν καταπεπῶσθαι τῷ παραπτώματι.

κη'. Ἐπιστράφηθι δὴ καὶ πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς δύο πεφυκότας παῖδας, ὧν ὁ νεώτερος τὸν πατρικὸν οὐκ ἐλάτ-
15 τω τοῦ πρεσβυτέρου λαβὼν κληρὸν, εἰς χώραν μὲν ἄπεισι μακράν, καὶ τὴν τοσαύτην οὐσίαν κατασπάσας τε καὶ κατασπαταλήσας τῇ ἀποδημίᾳ, ἐπ' ἐνδείᾳ τῇ ἀνυπερβλήτῳ χοίρων τροφήν προσεφέρετο τὰ κεράτια. Τίς οὐ τῇ πλάνῃ τῇ τοσαύτῃ σταλάξειε δάκρυον; Ὁ τηλικαύτης κύριος περιουσίας, μισθαρονίας
20 ἔκδοτος, καὶ χοίρων τροφῇ τὴν ἀνάγκην κλέπτων τῆς φύσεως, εἶτα τοῖς πάθεσι καὶ τῷ λιμῷ μεταδίδαχθεις τὸ ὀλίσθημα, ἐπανερχεται πρὸς τὸν πατέρα, καὶ συντριμμῷ καρδίας τὴν μετάνοιαν προχεόμενος (ὡ τῆς περὶ ἐμὲ πολλῆς τοῦ Πατρὸς καὶ Δεσπότητος φιλανθρωπίας!), πλείονος ἢ κατὰ συγγνώμην ἀξιούται
25 δεξιώσεως. Ὁ γὰρ πατὴρ τὸν νεωτερισμὸν οὐκ ὄνειδίζει, οὐδὲ τὴν πλάνην αἰσχύναι προάγει, οὐδ' ὅτι τῆς λιμοῦ μᾶλλον ἢ τῆς γνώμης ἐστὶν ἡ ἐπιστροφή. Οὐδὲν τούτων εἰς τὸν ἐξημαρτηκότα ἀπορρίπτει ἥδει γὰρ αὐτοῦ γέννημα εἶναι τὸν προσελθόντα, κἂν ἀλλοτρίαις ἐπισποραῖς ἐνοθεύετο, καὶ τῆς αὐτοῦ φι-
30 λανθρώπου προαγωγῆς, ἀλλ' οὐχ ἑτέρας ποθὲν νεωτεριζούσης καταβολῆς. Μηδενὶ δὲ τῶν λυπούντων προδιαθέμενος, μηδ' ἐπιβαλὼν ἄλγημα τοῖς πολυχρονίοις τοῦ παιδὸς ἀλγήμασιν.

καὶ τῆ σωτηρία ὅπου εἶχαν φθάσει, ἐνῶ ἐκεῖνος πού μετακινήθηκε ἀπὸ ἐκεῖ, ἐξέκλινε πρὸς τὴν ἀπώλεια, καὶ ἔτσι ἡ ἐλευθερία τῆς βούλησης, ὅπως σὲ ἐκείνους πού τὴ χρησιμοποίησαν μὲ τὸν πρέποντα τρόπο ἔγινε φυλακτήριο καὶ τῆς σωτηρίας πού ὑπάρχει σ' αὐτὴν καὶ τῆς ἀγαθότητος, καὶ προσθήκη μεγαλύτερης τελειότητος (γιατὶ αὐτὸ πού θαυμάζεται χωρὶς τὰ ἔργα, ἂν ἀποκτήσει καὶ τὴ δόξα ἀπὸ τὰ ἔργα, γίνεται πολὺ πιὸ θαυμαστὸ καὶ πολὺ πιὸ πολύτιμο), ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν χρησιμοποίησαν ὀρθὰ τὸ χάρισμα καὶ ἔπεσαν στὴν ἀπώλεια, εἶχαν προέλθει ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῆς ἴδια φύσεως, ἀνταλλάσσοντας ὅμως τὰ καλύτερα προκειμένου νὰ μεταβληθοῦν στὰ χειρότερα, ἂν κάποιος δὲν τοὺς σώσει μὲ πολὺ φροντίδα ἀπὸ τὴ μεταβολὴ πού τοὺς ὀδηγεῖ στὴν καταστροφή, ἔχουν παραδώσει τὴ φύση τους νὰ καταποθεῖ ἀπὸ τὸ παράπτωμα.

28. Πήγαινε τώρα καὶ στοὺς δύο υἱοὺς πού γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν ἴδιο πατέρα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ μικρότερος, ἀφοῦ ἔλαβε ὄχι λιγότερο πατρικὸ κλῆρο ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο ἀδελφό, ἔφυγε σὲ μακρινὴ χώρα, καὶ ἀφοῦ κατέστρεψε καὶ κατασπατάλησε στὴν ξενιτεῖα τὴν τόσο μεγάλη περιουσία, στὴν ὑπερβολικὴ φτώχεια του τοῦ προσφερόταν ὡς τροφή τὰ ξυλοκέρατα τῶν χοίρων⁸⁰. Ποιὸς λοιπὸν σ' αὐτὴ τὴν τόσο μεγάλη πλάνη δὲν θὰ δακρύσει; Ὁ κύριος μᾶς τόσο μεγάλης περιουσίας νὰ καταλήξει μισθωτὸς καὶ νὰ ξεγελαῖ τὴ φυσικὴ ἀνάγκη μὲ τὴν τροφή τῶν χοίρων. Ἐπειτα μὲ τὴν ταλαιπωρία καὶ τὴν πείνα ἀναγνώρισε τὸ ὀλίπισμά του καὶ ἐπιστρέφει στὸν πατέρα του, καὶ μὲ συντριβὴ τῆς καρδιάς χύνοντας τὴ μετάνοιά του (πόσο μεγάλη ἀλήθεια φιλανθρωπία πρὸς ἐμένα τοῦ Πατέρα καὶ Κυρίου!) ἀξιῶνεται νὰ γίνῃ δεκτὸς μὲ τιμὲς μεγαλύτερες ἀπὸ τὴ συγνώμη του. Γιατὶ ὁ πατέρας δὲν κατηγορεῖ τὴ νέα στάση οὔτε τὴν πλάνη του τὴν παραδίδει στὴν ντροπὴ, οὔτε θεωρεῖ ὅτι ἡ ἐπιστροφή εἶναι ἀποτελεσματικὴ τῆς πείνας μᾶλλον καὶ ὄχι τῆς γνώμης. Τίποτα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐπιρρίπτει σὲ ἐκεῖνον πού ἔσφαλε. Γιατὶ γνώριζε, ὅτι αὐτὸς πού ἐπέστρεψε κοντὰ του ἦταν γέννημά του, ἔστω καὶ ἂν εἶχε νοθευτεῖ ἀπὸ ξένες ἐπισπορές, καὶ ὅτι ἦταν καρπὸς τῆς φιλανθρωπίας του, καὶ ὄχι κάποιας νεωτεριστικῆς καταβολῆς. Γι' αὐτὸ κανένα ἀπὸ τὰ λυπηρὰ δὲν τοῦ ἄλλαξε τίς διαθέσεις, οὔτε πρόσθεσε σὲς πολὺχρονας ταλαι-

Αἴθ', ὡσπερ σου τῆς πλάνης, οὕτω καὶ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς ἀποδοχῆς κοινωνήσαμε!

Ἄλλ' οὖν ὁ φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς πατὴρ ἔτι πόρρω καὶ διὰ μόνης τῆς μετανοίας ὄρων προσερχόμενον, καρπὸν δὲ οὐδ' 5 ὄντιναοῦν προβαλλόμενον, οὐκ ἀνέμεινε καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ πόνους, ἀλλ' ἰδὼν αὐτὸν οὕτω κατηφῆ καὶ τῇ μετανοίᾳ μόνη ἀποβλέποντα, ἐσπλαγχνίσθη, καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. Τί δὲ ὁ υἱός; Τίς ἄν, ἃ τότε διεμέριζεν αὐτόν, ἀναριθμήσαι πάθη; αἰσχύνη, 10 λύπη, φόβος, δειλία, κατήφεια, ἐλπίδες, μόνῳ τῷ θέλειν σαλεύουσαι, ἀνάμνησις τῶν ἀρχαίων, μνήμη τῶν ὑπεροριῶν, λογισμὸς τῶν μελλόντων. Ὁ δὲ κρατεῖ τῇ μετανοίᾳ πάντων, καὶ φησι: «Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου». Καὶ ἡ τῶν ῥημάτων ἐξο- 15 μολόγησις τῆς ψυχῆς οὐ ψευδομένη τὴν διάθεσιν, παραντίκα μὲν αὐτὸν τὴν στολὴν ἐνδύει τὴν πρώτην, καὶ δακτυλίῳ τῆς χειρὸς τὰς πράξεις σφραγίζει, καὶ ὑποδήμασι τοὺς πόδας, μηκέτι δάκνειν τὸν ὄφιν τὴν πτέρναν, ἀσφαλίζεται. Εἶτα καὶ τὸν μόσχον θύει τὸν σιτευτόν, καὶ εὐφραίνεται λαμπρῶς τε καὶ πο- 20 λυτελῶς ὁ πατὴρ μετὰ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναλύσαντος υἱοῦ καὶ ἀνευρεθέντος μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην ἀπώλειαν.

Ὅραῶς ὅπως αἰνιγμάτων πάντων ἀκριδέστερόν τε καὶ σαφέστερον ἢ παραβολὴ παραδίδωσιν; Ἀγαθοῦ μὲν καὶ πλάστου καὶ πλάσματος προελθεῖν τε καὶ φῦναι τόν τε ἄσωτον 25 υἱὸν καὶ τὸν ὁμοφυῆ καὶ πρεσβύτερον αὐτοῦ, καὶ χρόνῳ καὶ ἀνορθώμασιν, ὅς καὶ τῇ τοῦ πατρικοῦ οἴκου διαίτῃ διαμεμένηκέ τε, καὶ τὴν προτέραν δόξαν καὶ οὐσίαν μετὰ τοῦ πρεσβείου συνετήρησε, καὶ οὐχὶ τὸν μὲν πρεσβύτερον ἐξ ἄλλης, τὸν δὲ νεώτερον ἐξ ἀντικειμένης σποραῶς ἢ γενέσεως προάγει, ἀλλ' 30 ἄμφω καταβολῆς τε τῆς αὐτῆς καὶ φύσεως καὶ προαγωγῆς καὶ διαίτης ἀναγράφει. Καὶ ἐπιθεωρεῖν προσήκει, ὡς εἴ τις τοὺς τῆς παραβολῆς υἱοὺς τὴν ἀνθρωπίνην δηλοῦν φύσιν ὑπολάβοι, καὶ διὰ μὲν τοῦ πρεσβυτέρου τοὺς, οἱ τὴν ἀπ' ἀρχῆς διεσώ-

πωρίες του καὶ ἄλλο πόνο. Εἶθε, ὅπως ὑπῆρξα κοινωνὸς τῆς πλάνης σου, νὰ γίνω κοινωνὸς καὶ στὴν ἐπιστροφή καὶ τὴν ὑποδοχὴ σου.

Ἄλλ' ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς πατέρας ἀπὸ μακριὰ ἀκόμα καὶ ἔξαιτίας μόνο τῆς μετάνοιάς του, βλέποντάς τον νὰ πλησιάζει καὶ χωρὶς νὰ φέρνει κανένα ἀπολύτως καρπὸ, δὲν περίμενε κἄν τοὺς κόπους τῆς μετάνοιας, ἀλλὰ βλέποντάς τον ἔτσι σκυθρωπὸ καὶ νὰ ἔρχεται συνοδευόμενος μόνο ἀπὸ τὴ μετάνοια, τὸν καταλυπήθηκε, καὶ τρέχοντας, ἔπεσε στὸν τράχηλό του καὶ τὸν καταφίλησε. Καὶ τί κάνει ὁ υἱός; Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ μετρήσει τὰ πάθη ποὺ τὸν καταπλήγωναν τότε; Ντροπὴ, λύπη, φόβος, δειλία, κατῆφεια, ἐλπίδες, ποὺ σάλευσαν μόνο τὴ θέλησή του, ἀνάμνηση τῶν παλαιῶν, θύμηση τῆς ξενιτειᾶς, σκέψη τῶν μελλοντικῶν. Αὐτὸς ὅμως μὲ τὴ μετάνοιά του τὰ νικάει ὅλα. Καὶ λέγει· «Πατέρα, ἁμάρτησα στὸν οὐρανὸ καὶ σ' ἐσένα, καὶ δὲν εἶμαι πιά ἄξιος νὰ ὀνομάζομαι υἱός σου».⁸¹ Καὶ ἡ ἔξομολόγηση μὲ τὸ στόμα, ποὺ δὲν διέψευδε τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς, ἀμέσως τὸν ντύνει μὲ τὴν πρώτη στολή, καὶ μὲ δαχτυλίδι στὸ χέρι σφραγίζει τὶς πράξεις καὶ μὲ ὑποδήματα στὰ πόδια ἔξασφαλίζει νὰ μὴν τοῦ δαγκῶνει τὸ φίδι τὴ φτέρνα του. Ἐπειτα θυσιάζει καὶ τὸ καλοθρεμμένο μοσχάρι καὶ εὐφραίνεται λαμπρὰ καὶ πλουσιοπάροχα ὁ πατέρας μὲ τὸν υἱὸ του ποὺ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ ξαναβρέθηκε ἔπειτα ἀπὸ τὴ μακρὰ ἐκείνη ἀπώλεια.

Βλέπεις πόσο ἀκριβέστερα καὶ σαφέστερα ἀπὸ ὅλα τὰ αἰνίγματα μᾶς τὰ παραδίδει ὅλα αὐτὰ ἢ παραβολή; Ἀπὸ ἀγαθὸ πλάστη καὶ δημιουργὸ προῆλθαν καὶ γεννήθηκαν καὶ ὁ ἄσωτος υἱὸς καὶ ὁ ὁμοφυῆς καὶ μεγαλύτερός του καὶ στὴν ἡλικία καὶ στὰ ἔργα, ὁ ὁποῖος παρέμεινε καὶ ζοῦσε στὸ πατρικὸ σπίτι καὶ διατήρησε μαζί μὲ τὸ πρωτεῖο καὶ τὴν περιουσία· καὶ δὲν παρουσιάζει ἀπὸ ἄλλη καταγωγὴ τὸν μεγαλύτερο καὶ ἀπὸ ἄλλη ἀντίθετη τὸν νεώτερο, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο γράφει πὺς εἶχαν τὴν ἴδια καταβολὴ καὶ φύση καὶ γέννηση καὶ τρόπο ζωῆς. Καὶ πρέπει ἀκόμα νὰ προσέξομε, ὅτι, ὅταν κάποιος ὑποθέσει ὅτι οἱ υἱοὶ τῆς παραβολῆς δηλώνουν τὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ μὲ τὸν πρεσβύτερο δηλώνονται ἐκεῖνοι ποὺ διέσωσαν τὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ χάρισμα καὶ δὲν τὸ ἀτίμασαν μὲ τὴν ἀσωτία,

81. Λουκᾶ 15, 21.

σαντο χάριν καὶ τὸ δῶρον οὐχ ὑβρίσαν ἀσωτία, διὰ δὲ τοῦ νεω-
 τέρου τοὺς ἀνθελομένους τὰ φαῦλα πρὸ τῶν ἀμεινόνων καὶ
 τὴν οὐσίαν εἰς ἀσωτίαν ἀμειψαμένους, εἶτα τὸν μὲν τὴν ἀγγε-
 λικὴν, τὸν δὲ τὴν ἀνθρωπίνην παραδειγματίζειν κατάστασιν
 5 καὶ λῆξιν. Εἰ βούλει δὲ (πῶς δ' ἂν σὺ βουληθῆς), τοὺς ὑπὸ τὸν
 νόμον τε καὶ ὑπὸ τὴν χάριν, οὐδὲν ἔλαττον δι' ἑκατέρας θεω-
 ρίας λαμπρῶς τε καὶ ἀναμφισβόλως ἐπιδείκνυται, ὡς ἐκ τῆς
 αὐτῆς ἐστὶ πατριᾶς καὶ ἀγαθότητος καὶ οὐσιώσεως, τό τε τῶν
 ἀγγέλων καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὃ τε νόμος καὶ ἡ χάρις,
 10 καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ ἡ μὲν τὸ ἔμφυτον συνδιασώ-
 σατο χάρισμα, ἡ δὲ τῆς δωρεᾶς τὴν ἀπώλειαν ἀντεσπάσατο.
 Καὶ τό γε τῆς παραβολῆς χρησιμώτατόν τε καὶ θαυμασιώτα-
 τον, ὡς μιᾶς τινος τῶν τριῶν μοίρας κρατούσης οὐδὲν ἔλαττον,
 ἢ εἴπερ αἱ τρεῖς τὴν ἴσην ἐκκληροῦντο νίκην, τῆς ἀποστασίας τὸ
 15 φρόνημα καταβάλλεται.

κθ. Καταβάλοιτο δ' ἂν ὁμοίως, καὶ οἷς τοὺς Γραμματεῖς
 καὶ Φαρισαίους τῶν Ἰουδαίων ἐταλάνιζεν ὁ Χριστός, ὅτι τῶν
 μὲν δεδομένων αὐτοῖς ἡμέλουν νόμων, τὰς δὲ ἰδίας ἔμπροσθεν
 ἦγον. «Οὐαί», γὰρ φησιν, «ὑμῖν, ὀδηγοὶ καὶ τυφλοὶ, οἱ λέγον-
 20 τες "Ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ ναῷ οὐδὲν ἐστίν, ὅς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ
 χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει», τουτέστιν ὑπεύθυνός ἐστι δίκης, ὡς
 παραβάτης ὄρκου. Εἶτα ὁρᾶτε τὸ μέγεθος ὑμῶν τῆς πλάνης,
 καὶ νῦν, εἰ μὴ πρότερον. Ἐπάγει γὰρ ταῖς προλαβούσαις ἐπιτι-
 μήσεσι καὶ ταῦτα: «Μωροὶ καὶ τυφλοὶ, τίς μείζων ἐστίν, ὁ χρυ-
 25 σός, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάζων τὸν χρυσόν;». Οὐχ ἅγιον μόνον τὸν
 νομικὸν ναόν, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἀγιότητος καὶ γινώσκων καὶ
 ἀποκαλῶν. Ἄλλ' ὁ μὲν Σωτὴρ τοιαύτην ἀφήκε ψῆφον περὶ
 τοῦ ναοῦ, ὑμεῖς δ' αὐτὸν οὐ φρίττετε καθυβρίζειν τὴν ἐσχάτην
 ὑβρίν, πολεμῖα προσανατιθέντες χειροί. Καὶ τίσιν ἂν μᾶλλον τό,
 30 «μωροὶ καὶ τυφλοὶ», ἐφαρμόσειε, τοῖς τετιμηκόσι μὲν ὡς ἀγί-
 ουσ ἄμφω, προτετιμηκόσι δὲ τὸν χρυσόν, ἢ τοῖς καὶ τὸν ναόν
 αὐτὸν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ τῇ βλασφήμῳ διασπῶσι γλώττῃ,

ἐνῶ μὲ τὸν νεώτερο δηλώνονται ἐκεῖνοι ποὺ ἐπέλεξαν τὰ φαῦλα καὶ ὄχι τὰ καλύτερα, καὶ κατασπατάλησαν τὴν περιουσία μὲ τὴν ἀσωτία, καὶ ὅτι ὁ ἓνας εἶναι τὸ παραδειγμα τῆς ἀγγελικῆς καὶ ὁ ἄλλος τῆς ἀνθρώπινης κατάστασης καὶ ζωῆς. Κι ἂν θέλεις (πῶς θὰ ἦταν δυνατὸν ἐσὺ νὰ θελήσεις) καθόλου λιγότερο μὲ κάθε μιὰ θεωρία ἀποδεικνύεται λαμπρᾶ καὶ χωρὶς ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου, καὶ αὐτοὶ ποὺ ζοῦν στὴν περίοδο τῆς χάριτος, προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο Πατέρα, τὴν ἴδια ἀγαθότητα καὶ τὸν ἴδιο τρόπο ὑπαρξῆς, καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, καὶ ὁ νόμος καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων, ἔστω καὶ ἂν ἡ μία διέσωσε τὸ ἔμφυτο χάρισμα, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀντὶ τῆς δωρεᾶς ἀπέσπασε τὴν ἀπώλεια. Καὶ ἡ μεγάλη χρησιμότητα τῆς παραβολῆς καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο αὐτῆς εἶναι, ὅτι μὲ τὴν ὑπερίσχυση ἑνὸς ἀπὸ τὰ τρία μέρη δὲν καταβάλλεται λιγότερο τὸ φρόνημα τῆς ἀποστασίας, ἀπὸ ὅ,τι ἂν τὰ τρία μέρη κατόρθωναν ἴση νίκη.

29. Θὰ μπορούσε νὰ καταβληθεῖ ὁμοία καὶ μὲ ὅσα οὐαὶ ἀπηύθυνε ὁ Χριστὸς ἐναντίον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, ἐπειδὴ ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τοὺς νόμους ποὺ τοὺς εἶχαν δοθεῖ, ἐνῶ προέβαλλαν τὶς δικές τους γνώμες. Γιατὶ λέγει: Ἄλλοίμονό σας, ὀδηγοὶ καὶ τυφλοὶ ἐσεῖς ποὺ λέτε: Ὅποιος ὀρκισθεῖ στὸ ναὸ δὲν εἶναι τίποτε, ὅποιος ὅμως ὀρκισθεῖ στὸν χρυσὸ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει»⁸², δηλαδή εἶναι ἔνοχος γιὰ δίκη ὡς παραβάτης ὀρκου. Ἐπὶ τέλους δεῖτε τὸ μέγεθος τῆς πλάνης σας ἔστω καὶ τώρα, ἂν δὲν τὸ εἶδατε προηγουμένως. Γιατὶ στὶς προηγούμενες ἐπιμήσεις προσθέτει καὶ αὐτὰ: «Ἄνόητοι καὶ τυφλοὶ, ποιὸς εἶναι ἀνώτερος, ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ποὺ ἀγιάζει τὸν χρυσό;»⁸³. Δὲν ἀναγνωρίζει καὶ ὀνομάζει ἅγιο μόνο τὸν νομικὸ ναὸ, ἀλλὰ καὶ τὴ γῆ, γῆ ἀγιότητος. Καὶ ὁ Σωτήρας βέβαια διατύπωσε αὐτὴ τὴ γνώμη γιὰ τὸ ναὸ, ἐσεῖς ὅμως δὲν δοκιμάζετε φρίκη νὰ τὸν βρίζετε μὲ τὴ χειρότερη ὑβρὴ ἀπλώνοντας σ' αὐτὸν ἐχθρικό χέρι (ὀρκιζόμενοι σ' αὐτόν). Καὶ σὲ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ ταιριᾶσει περισσότερο τὸ «ἀνόητοι καὶ τυφλοὶ»: σὲ ἐκείνους ποὺ τιμοῦν καὶ τὰ δύο ὡς ἅγια ἀλλὰ προτιμοῦν τὸν χρυσό, ἢ σ' αὐτοὺς ποὺ καὶ τὸν ἴδιο τὸ ναὸ καὶ ὅσα εἶναι μέσα σ' αὐτόν τὰ διασποῦν μὲ τὴ βλάβασφημη

καὶ μὴ πεφρικόσι ἀρρήτοις ὕδρεσι καταπλύνειν, καὶ διωθου-
 μένοις τῆς ἀγαθουργοῦ προνοίας εἰς τὴν ἀνυπόστατον τῆς
 τυραννίδος ἐπίνοιαν;

Εἶτα· «Καὶ ὃς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν,
 5 ὃς δ' ὁμόση ἐν τῷ δῶρῳ τῷ ἐπάνω τοῦ θυσιαστηρίου, ὀφείλει».
 Καὶ ταῖς ἴσαις παροινίαις ἴση πάλιν καὶ ἡ παρατίμησις. «Μω-
 ροὶ καὶ τυφλοί! τί γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ
 ἀγιάζον τὸ δῶρον;». Οὐ τὸν ναὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ θυσια-
 στήριον πηγάζειν λέγων ὁ Σωτὴρ τῆς ἀγιότητος, καὶ ἅγια μὲν
 10 ἅπαντα τὰ τοῦ ἱεροῦ, μετοχῇ δὲ καὶ μεταδόσει τὰ μὲν τῶν
 ἀγίων τὴν πρώτην εἰς τιμὴν ἐκληρώσατο τάξιν, τὰ δὲ δευτε-
 ρεύει. Καὶ τοὺς Ἰουδαίους οὐχ ὅτι πεπαρηνήκασιν ἐν αὐτοῖς,
 ἀλλ' ὅτι τὴν τάξιν τετολμήκασιν ἀμεῖψαι, τὸ τοῦ κόσμου φῶς, ἡ
 ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ σοφία, τυφλοὺς καὶ μωροὺς καταδικά-
 15 ζει. Καὶ ὁ μὲν τὸν Πατέρα καλῶς εἰδώς, «Οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὸν
 Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ὃ ἐὰν ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψῃ», οὗτος τὴν
 χάριν ἡμῖν τῷ πατρικῷ ναῷ καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ παραγυμνῶν,
 αὐτὰ καὶ μεταδιδόναι τῶν ἀγιασμῶν ἐκδιδάσκει. Σὺ δὲ (ὦ! τί
 σε ἂν τις εἰπῶν ἀξίως προσείποι; τὸ γὰρ ἀνυπέροβλητον τῆς
 20 τόλμης πορρωτέρω σε καὶ μωροῦ καὶ τυφλοῦ παραπέμπει), οὐ
 φρίττεις τῷ ἀρχεκάκῳ βδελύγματι τὰ ἅγια ἀναφέρεις; καὶ ὁ
 μὲν τοσαύτη τιμῇ καὶ δόξῃ περιτειχίζει τὰ νομικὰ ἱερά, καὶ
 τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι τιμῶντες μὴ κατὰ τὸ προσῆκον ἐτίμων,
 τηλικαύτης ἀρεᾶς καὶ δίκης ἐνόχους ποιεῖ, οὐ κατ' ἐκείνων
 25 μᾶλλον, ἢ κατὰ σοῦ ταύτας ἀφιεῖς, σὺ δὲ τοῦ μεγέθους τῆς σῆς
 βλασφημίας οὐδ' οὕτως αἴσθησιν βούλει λαβεῖν. Καὶ ἡ μὲν
 ἀνυπόστατος τοῦ Θεοῦ σοφία τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρι-
 σαίους ἔτι καθυποβάλλει τῷ «οὐαί», ὅτι μὴ διὰ πάντων τῷ νό-
 μῳ τὸ σεβάσιμον ἔνεμον, ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς μικροτέροις ἐνομοφυ-
 30 λάκουν, ἐν δὲ τοῖς μεῖζοσι παρηνόμουν, σὺ δὲ κατὰ πάντων
 τὴν γλῶσσαν ὀξύνων καὶ νόμων καὶ ἱερῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς, ὅσοι

84. Ματθ. 23, 18.

85. Ὅπ. π. 19.

86. Ματθ. 11, 27.

γλώσσα τους καὶ δὲν φρίττουν νὰ τὸν περιλούουν μὲ ἀκατονόμαστες ὕβρεις καὶ νὰ κατακρημνίζονται ἀπὸ τὴν ἀγαθοποιὸ πρόνοια στὴν ἀνυπόστατη ἔννοια τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας.

Ἔπειτα προσθέτει· «Καὶ ὅποιος ὀρκισθεῖ στὸ θυσιαστήριο, αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε, ὅποιος ὅμως ὀρκισθεῖ στὸ δῶρο ποὺ εἶναι πάνω στὸ θυσιαστήριο, εἶναι ὀφειλέτης»⁸⁴. Στὶς ἴσες ἀνοησίες ἀντιστοιχεῖ καὶ ἴση πάλι ἐπιτίμηση· «Ἀνόητοι καὶ τυφλοὶ! Τί εἶναι ἀνώτερο, τὸ δῶρο ἢ τὸ θυσιαστήριο ποὺ ἀγιάζει τὸ δῶρο;»⁸⁵. Δὲν λέγει ὁ Σωτῆρας ὅτι ὁ ναὸς μόνο εἶναι ἅγιος, ἀλλὰ καὶ τὸ θυσιαστήριο εἶναι πηγὴ ἀγιότη-
 τας, καὶ ὅτι ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὸ ναὸ εἶναι ἅγια, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ μετοχὴ καὶ μετάδοση ἄλλα ἀπὸ τὰ ἅγια ἔχουν τὴν πρώτη τάξη σὲ τιμῆ, καὶ ἄλλα τὴ δεύτερη. Καὶ τοὺς Ἰουδαίους ὄχι γιατί ἔδειξαν συμπεριφορὰ μεθυσμένου γι' αὐτά, ἀλλὰ γιατί τὸλμησαν ν' ἀλλά-
 ξουν τὴν τάξη, γι' αὐτὸ τοὺς καταδικάζει τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἡ ἐνυ-
 πόστατη σοφία τοῦ Θεοῦ, λέγοντάς τους ἀνόητους καὶ τυφλοὺς. Καὶ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει καλῶς τὸν Πατέρα λέγει· «Γιατὶ κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα, παρὰ ὁ μόνο Υἱὸς καὶ αὐτὸς στὸν ὁποῖο ὁ Υἱὸς θὰ τὸν ἀποκαλύψει»⁸⁶. Ἀποκαλύπτοντάς μας δηλαδὴ τὴ χάρις μὲσω τοῦ πατρικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, μᾶς διδάσκει ὅτι αὐτὰ μεταδίδουν καὶ τὸν ἁγιασμό. Ἐσὺ ὅμως (ἀλήθεια! τί ἂν σὲ ὀνο-
 μάσει κανεὶς θὰ εἶναι ἄξιο μ' αὐτὸ ποὺ εἶσα! Γιατὶ ἡ ἀνυπέροβλητη τόλμη σου σὲ μεταφέρει πρὸ πέρα καὶ ἀπὸ τὴν κατηγορία τοῦ ἀνόη-
 του καὶ τυφλοῦ) δὲν φρίττεις νὰ ἀποδίδεις τὰ ἅγια στὸ ἀρχέκακο βδέλυγμα; Καὶ ἐκεῖνος βέβαια μὲ τόση μεγάλη δόξα καὶ τιμῆ περι-
 τειχίζει τὰ νομικὰ ἱερά καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ τὰ τιμοῦσαν, ἀλλ' ὄχι μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἔπρεπε, τοὺς θεωρεῖ ἐνόχους τόσο μεγάλης κατάρας καὶ τιμωρίας, ποὺ δὲν τὴν ἐκτοξεύει ἐναντίον ἐκείνων, ἀλλὰ μᾶλλον ἐναντίον σου, ἐνῶ ἐσὺ δὲν θέλεις νὰ αἰσθανθεῖς τὸ μέγεθος τῆς βλασφημίας σου. Καὶ ἡ ἀνυπόστατη βέβαια σοφία τοῦ Θεοῦ ὑποβάλλει τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους στὴν ἐπιτίμη-
 ση τοῦ «ἄλλοίμονο», ἐπειδὴ δὲν ἀπέδιδαν μὲ ὅλα τὸ σεβασμὸ στὸ νόμο, ἀλλὰ τηροῦσαν βέβαια τὰ μικρὰ παραγγέλματα τοῦ νόμου, σὰ μεγαλύτερα ὅμως διέπρατταν παρανομίες. Ἐσὺ ὅμως στρέφον-
 τας αἰχμοιρῆ γλώσσα ἐναντίον ὅλων, καὶ τῶν νόμων καὶ τῶν ἱερῶν,

ποτέ κατὰ τὸν νόμον ἐπολιτεύοντο εἰς ἐσχάτην ἀσέβειαν ἔλ-
κων, οὐκ οἶει πολυπλασίους τὰς ποινὰς ὑφέξειν; Καὶ γὰρ ὁ
Σωτὴρ, «Οὐαὶ ὑμῖν», ἐπιφέρει, «Γραμμα-τεῖς καὶ Φαρισαῖοι
ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦσε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ
5 τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν
καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν». Καίτοιγε κατὰ τὸν τῆς ἀποστα-
σίας λόγον οὐκ ἐφ' οἷς παρεώρουν τὰ τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐν οἷς
ἔστεργον, τὰς εἰσπράξεις ἔδει τούτους ἀπαιτεῖσθαι. Ἄ γὰρ
οὐκ ἔστι τῷ Ἀγαθῷ ἀρεστά, τούτων ὥσπερ ἡ προᾶξις ἐν εὐθύ-
10 ναις τοὺς ἐλομένους ἀπάγει, οὕτως ἡ φυγὴ πάσης ἀνωτέρω
τίθησιν αἰτίας.

Ἄλλ' ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ τῆς Παλαιᾶς ὥσπερ καὶ τῆς Και-
νῆς Κύριος ὑπάρχων καὶ Δεσπότης, κατὰ τῆς νεωτεριζούσης
ἀσεβείας, μᾶλλον ἢ τῆς Ἰουδαϊκῆς ὀλιγωρίας, τὴν ψῆφον ἐκ-
15 φέρει· «Ταῦτα γὰρ ἔδει», φησί, «ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέ-
ναι», νόμῳ τὸν νόμον τὸν παλαιὸν τῷ νέῳ σφόδρα καὶ μετὰ
πολλῆς ἀσφαλισάμενος τῆς κυριότητος. Εἰ οὖν παρ' ἐκείνων,
ὅτι τὰ ἡμίση παρεώρων τῶν νομίμων, τηλικαύτην δίκην ὁ
δίκαιος κριτῆς λαμβάνει, ὑμῖν τίς ἂν ἐξαρκέσει δοῦναι, καὶ
20 ταῦτα οὕτως ἀνέδην οὐκ ἐξ ὀλιγωρίας, ἀλλ' ἐξ ἀπεχθείας, θεο-
μάχον τηλικαύτην ὕβριν κατὰ πάντων ἀπορρίπτουσιν; Καὶ εἰ
ἐκείνους τοὺς τῶν προφητῶν οἰκόδομοῦντας τάφους, καὶ τὰ
τῶν δικαίων μνημεῖα κοσμοῦντας, καὶ μέρει τινὶ τὸ τῆς εὐλα-
θείας σχῆμα περιβαλλομένους, τῆς προφητοκτόνου σπορᾶς
25 ἀνευθύνους οὐκ ἀφήσιν, ἀλλ' ὅτι τὰς γνώμας πρὸς τὴν πα-
τρῶαν μαιφονίαν οὐδὲν ἐχούσας εὐλαδέστερον ἔφερον, καὶ
τιμωρίαις ἀπαρακλήτους ὑποβάλλει, ὑμᾶς κατὰ τῶν προφητῶν
πολὺ πλεον ἐκείνων μαιφονοῦντας, καὶ οὐ μόνον πρὸς οἰκο-
δομὴν τάφων καὶ μνημείων ἐπιστροφὴν τινα δεχομένους, ἀλλ'
30 ἄσπονδον τὴν κατ' αὐτῶν ἔχθραν καὶ μετὰ θάνατον, καὶ τὴν
ἀνυπέροβλητον κρατύνοντες ὕβριν, τίς ἂν τιμωρία τὴν δίκην

87. Ματθ. 23, 23.

88. Ματθ. 23, 24.

ἀλλὰ καὶ χαρακτηρίζοντας ἀπόλυτα ἀσεβεῖς ἐκείνους ποὺ ἔζησαν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, δὲν νομίζεις ὅτι θὰ ὑποστεῖς πολλαπλάσιες τιμωρίες; Γιατὶ ὁ Σωτῆρας προσθέτει· «Ἀλλοίμονο σ' ἐσᾶς, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές, γιατί δίνετε τὸ δέκατο ἀπὸ τὸν δυόσμο καὶ τὸν ἄνηθο καὶ τὸ κύμνο, καὶ ἀφήσατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πίστη»⁸⁷. Ἄν καὶ βέβαια σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τῆς ἀποστασίας ἔπρεπε νὰ τοὺς ζητοῦνται εὐθύνες ὄχι γιατί παρέβλεπαν τὰ παραγγέλματα τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐπειδὴ συμφωνοῦσαν γιὰ τὶς εἰσπράξεις. Γιατὶ ὅσα δὲν εἶναι ἀρεστὰ στὸν ἀγαθὸ Θεό, ὅπως ἡ διάπραξη αὐτῶν περιβάλλει με κατηγορίες ὅσους τὰ ἐπιλέγουν, ἔτσι ἡ ἀποφυγὴ τοὺς ἀπαλλάσσει τελείως ἀπὸ κάθε κατηγορία.

Ἄλλὰ ὁ Σωτῆρας μας, ὁ κύριος καὶ Δεσπότης τῆς Παλαιᾶς καθὼς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης διατυπώνει τὴν καταδικαστικὴν τοῦ ἀπόφαση γιὰ τὴ νεόφαντη μᾶλλον ἀσέβεια, παρὰ γιὰ τὴν Ἰουδαϊκὴ ἀδιαφορία· γιατί λέγει· «Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ κάνετε, καὶ νὰ μὴν παραμελεῖτε καὶ ἐκεῖνα»⁸⁸, ἀσφαλίζοντας ἰσχυρὰ τὸν νόμο μὲ τὸν νόμο, τὸν παλαιὸ μὲ τὸν νέο νόμο, μὲ πολὺ κύρος. Ἄν λοιπὸν ἀπὸ ἐκείνους, ἐπειδὴ παραμελοῦσαν τὰ μισὰ νόμιμα, ἀπαιτεῖ τέτοια καταδίκη ὁ δίκαιος κριτῆς, σὲ ἐσᾶς ποιὸς θὰ σταθεῖ ἱκανὸς νὰ ἐπιβάλλει τὴ δίκαια τιμωρία, καὶ μάλιστα ἀφοῦ τόσο ἀδιάντροπα ὄχι ἀπὸ ἀδιαφορία, ἀλλὰ ἀπὸ ἐχθρότητα, ἐξαπολύετε τόσο μεγάλη ἐχθρότητα ὕβρη ἐναντίον ὅλων; Καὶ ἂν ἐκείνους ποὺ οἰκοδομοῦσαν τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ διακοσμοῦσαν τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων καὶ κατὰ ἓνα μέρος περιβάλλονταν τὸ σχῆμα τῆς εὐλάβειας δὲν τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κατηγορία πρὸς ἐκείνους τοῦ γένους τῶν ποὺ σκότωναν τοὺς προφήτες, ἀλλ' ἐπειδὴ διατύπωναν γνῶμες, ποὺ δὲν ἦταν καθόλου εὐσεδέστερες ἀπὸ τὴν πατρικὴ βδελυρὴ φονικότητα, καὶ σὲ τιμωρίες ποὺ δὲν ἐπιδέχονται ἀκύρωση τοὺς ὑποβάλλει, ἐσεῖς ποὺ ἐγκληματεῖτε πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ἐναντίον τῶν προφητῶν, καὶ ὄχι μόνο δὲν δέχεσθε κάποια ἐπιστροφή γιὰ οἰκοδομὴ τάφων καὶ μνημάτων, ἀλλὰ τρέφετε ἄσπονδη τὴν ἐχθρα ἐναντίον αὐτῶν καὶ μετὰ τὸ θάνατό τους καὶ αὐξάνετε ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀνυπέρβλητη ὕβρη, ποιά τιμωρία θὰ βρεθεῖ

εὐρεθείη μὴ πολὺ ἐλάττω τοῦ τολμήματος ἀπαιτοῦσα· Καίπερ, εἰ τῆς κακεργετίδος ἦσαν οἱ θεοφόροι προφήται θεραπευταί, οὐ μόνον οὐκ ἐχρῆν ἀραιῖς ὑποβάλλεσθαι οὔτε τοὺς ἀνελόντας αὐτούς, οὔτε μὴν τοὺς ἐκ τῶν προφητοκτόνων φύντας, οὐδ' εἰς
5 ποινὰς ἄγειν, ἀλλὰ ταῖς πρώταις δεξιούσθαι τιμαῖς.

Ὁ δὲ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος ἡμῶν Σωτὴρ καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπεύοντων ἐκδικητής, οὐκ εἰς τοὺς αὐτουρογούς μόνον τῶν μαιφόνων καὶ τὰς τῆς μαιφονίας εὐθύνας περιγράφει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκείνων παῖδας ὄφεις καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν
10 ἀποφαίνων, ἄφυκτον αὐτοῖς ἀναμένειν τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς προαγγέλλει. Συνέχων δ' ἔτι μᾶλλον τὰ νέα τοῖς παλαιοῖς καὶ τὰ παλαιὰ συνάπτων τοῖς νέοις, καὶ τὸ ἐν ἀμφοῖν πλημμέλημα δι' ἴσου δεικνὺς εἰς καταδίκην ἄγον, δι' ἧς καὶ τὰ τῆς τιμῆς, αὐτοῖς συνεισάγεται τῆς ἴσης καὶ ὁμοίας κληρουχίας μετε-
15 σχηκότα· «Διὰ τοῦτο ἐγώ», φησὶν, «ἀποστελῶ πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν». Πρόσχες «Ὅπως ἂν ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς, πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἰαβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ
20 αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου».

Ὁρᾷς, ὅπως τῆς αὐτῆς ἐνόχους καὶ μαιφονίας καὶ τιμωρίαις ἀποφαίνει, ὅσοι τε τὰς παλαμναίους χεῖρας κατὰ τῶν πρὸ τῆς χάριτος Θεῶ εὐαρεστησάντων ἐπανετείναντο, καὶ ὅσοι
25 κατ' ἐκείνων, ὧν ἡ χάρις τὸ πολίτευμα, καὶ οὗς αὐτὸς εἰς τὰς τῶν Ἰουδαίων συναγωγὰς καὶ πόλεις τὴν βασιλείαν αὐτοῦ κηρύσσειν ἀπέστειλε, τὴν αἰμοδόρον λύσαν ἐναπεχέαντο; Οὕτω τὴν χάριν καὶ τὰ πρὸ τῆς χάριτος τιμῶν τε καὶ ἀποδεχόμενος ὁ ἑκατέρας καὶ δημιουργὸς καὶ νομοθέτης καὶ διὰ πάν-
30 των τὴν αὐτῶν παριστῶν συμφωνίαν, μετέχειν τε δεικνὺς ὁμοτίμου σεβασμιότητος, πανταχόθεν τῆς ἀσεβείας ἄπασαν πρόφασιν προεκτέμνει.

λ'. Ἔδει δ' οὖν τοὺς ἀποστάτας, εἰ καὶ μὴ τὴν μίαν ἀρχὴν

πού νὰ μὴν ἐπιδῶλει πολὺ μικρότερη ἀπὸ τὸ τόλμημα ποινή; Ἐν καὶ βέβαια, ἂν οἱ θεοφόροι προφῆτες ἦσαν ὑπηρέτες τῆς κακῆς ἀρχῆς, ὄχι μόνο δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιρρίπτομε κατάρες σὲ ἐκείνους πού τοὺς σκότωσαν, οὔτε καὶ νὰ τιμωροῦμε τοὺς ἀπογόνους τῶν φονέων τῶν προφητῶν, ἀλλὰ νὰ τοὺς τιμοῦμε μὲ τὶς πρώτες τιμές.

Ἄλλὰ ὁ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Σωτήρας μας καὶ ὑπεραισπιστῆς τῶν πιστῶν του δὲν ἐπιρρίπτει τὶς εὐθύνες τῆς φονικῆς μανίας στοὺς αὐτουργοὺς μόνο τοῦ ἐγκλήματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογόνους ἐκείνων, ἀποκαλώντας τοὺς φίδια καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν, τοὺς πληροφορεῖ νὰ περιμένουν ἀναπόφευκτη τὴ γέεννα τοῦ πυρός. Συνδέοντας ὅμως ἀκόμα περισσότερο τὰ νέα μὲ τὰ παλαιὰ καὶ ἐνώνοντας τὰ παλαιὰ μὲ τὰ νέα, καὶ δείχνοντας ὅτι ἡ παράβασις καὶ σὺν τὰ δύο ὁδηγεῖ ἐξίσου στὴν καταδίκη, γι' αὐτὸ παρέχονται μαζὶ καὶ οἱ τιμές πρὸς αὐτοὺς πού μετέχουν στὴν ἴση καὶ ὅμοια κληρονομία. «Γι' αὐτὸ», λέγει, «ἐγὼ θὰ στείλω σ' ἐσᾶς προφῆτες καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, καὶ θὰ μαστιγώστε κάποιους ἀπὸ αὐτοὺς σὺν συναγωγῆς σας καὶ θὰ τοὺς διώξετε ἀπὸ πόλιν σὲ πόλιν»⁸⁹. Πρόσεξε. «Γιὰ νὰ χυθεῖ ἐπάνω σας κάθε ἀθῶο αἷμα πού χύθηκε πάνω στὴ γῆ, ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ δίκαιου Ἄβελ μέχρι τὸ αἷμα τοῦ Ζαχαρία, υἱοῦ τοῦ Βαραχία, τὸν ὁποῖο σκοτώσατε ἀνάμεσα στὸ ναὸ καὶ τὸ θυσιαστήριον»⁹⁰.

Βλέπεις πῶς παρουσιάζει ἐνόχους τοῦ ἴδιου ἐγκλήματος καὶ τῆς ἴδιας τιμωρίας ὅσοι ὄπλισαν τὰ ἐγκληματικὰ χέρια τοὺς ἐναντίον ἐκείνων πού φάνηκαν εὐάρεστοι στὸν Θεὸ πρὶν ἀπὸ τὴ χάρις, καὶ ὅσοι ἄφησαν νὰ ξεσπάσει ἡ αἰμοδόρα λύσσα τοὺς ἐναντίον ἐκείνων πού τὸ πολίτευμά τους ἦταν ἡ χάρις καὶ τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἔστειλε σὺν συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων καὶ τὶς πόλεις νὰ κηρύττουν τὴ βασιλεία του; Ἐτοι τιμώντας καὶ ἀποδεχόμενος τὴ χάρις καὶ τὰ πρὶν ἀπὸ τὴ χάρις ὁ δημιουργὸς καὶ νομοθέτης καὶ τῶν δύο καὶ παρουσιάζοντας μὲ ὅλα τὴ συμφωνία αὐτῶν καὶ δείχνοντας ὅτι μετέχουν τὴν ἴδια ἰσότημη σεβασμότητα, κόβει ἀπὸ πρὶν καὶ ἀπὸ παντοῦ κάθε πρόφαισι ἀσέβειας.

30. Ἐπρεπε λοιπὸν οἱ ἀποστάτες, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν διαιροῦσαν

89. Ματθ. 23, 34.

90. Ὁπ. π. 35.

εἰς δύο διχάζοντας, μηδ', ἐπειδὴν τὰ τοῦ νόμου διαγελῶσι μυστήρια (καίτοι πῶς ἀνεμένος εἶπον μηδ' ἤνικα τὴν κτίσιν συλῶν ἐπιχειροῦντες τοῦ κτίστου, κακοὶ κακὸν κακίστω δῶρον προσφέρωσιν;) ἔδει γοῦν αὐτούς, εἰ καὶ μὴ ἐπ' οὐδενὶ τούτων, 5 μηδ' ἐφ' ᾧ τοῦ προφήτου ὑβρίζουσι, καίτοι τηλικούτων τὴν ἀτοπίαν ὄντων, ἀλλ' οὖν, ἐπειδὴν γε τὸ ἑαυτῶν σῶμα πονηρὸν καὶ πονηρᾶς πλάσεως λέγωσιν, αὐτίκα καταδύεσθαι. Ἀλλὰ ποῦ γῆς; Ζητεῖν δὲ καὶ τῶν ὑποχθονίων εἴ τι βαθύτερον, οὐχ ὅτι ἐκείνων πρὸς ἀθεότητα τοῦτο βαρύτερον, ἀλλ' ὅτι καί, δι' 10 οὗ τὴν βλάσφημον φωνὴν ἀφιεῖσιν, ἐξ ἀθέου πλάσματος ὁμολογοῦντες λαμβάνειν τὸ ὄργανον, οὐκ αὐτίκα ῥίπτουσι πάντα, καὶ φεύγουσι τὴν ἀσέβειαν, ὀργάνῳ πονηρίας βοῶντες ὡς, ἐν οἷς ταῦτα φθέγγονται, κέχρηται. Ἀλλ' ἔτι τολμῶσι πρὸς τὰ τῶν ἀνθρώπων βλέπειν πρόσωπα.

15 Ἄνθρωπε, τί λέγεις; Δύο ἀρχαί; ἀλλὰ διὰ τοῦ πονηροῦ ταῦτα φθέγγη στόματος Ὁ νόμος πολεμίας ἀρχῆς καὶ μαχομένης τῇ χάριτι; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ τῆς πονηρίας ἀπήχησεν ὄργανον. Οἱ προφήται μοίρας χείρονος; Ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῆς κακίας σκεύους καὶ τοῦτο προχεῖται. Τὸ σῶμα πονηρὸν καὶ πονηρᾶς δημιουργίας; Καὶ τί μὴ σιγᾶς τὴν ἐσχάτην σιγὴν, ἀλλ' 20 ἔτι φθέγγη καὶ χαρίζῃ τῷ οὕτω σε πονηρῶς καὶ ἐβδελυγμένως ὑποστήσαντι, ὥστε μηδὲ φθέγγεσθαι δύνασθαι μηδὲν ὄλως σωτήριον, μηδὲ τῆς βαθείας μέθης καὶ ψευδολογίας ἐλεύθερον; Ὁ γὰρ πονηρίας θησαυρὸς οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ἢ τὰ τῆς πονηρίας καὶ πλάνης ὥσπερ θησαυρίζειν, οὕτω δὴ καὶ προβάλλεσθαι ἢ τοῦ ψεύστου γλῶσσα πῶς ἂν ἀλήθειαν εἶποι; ἢ πονηρία πῶς ἐννοήσοι τὴν ἀγαθότητα; τὸ ψεῦδος λέγειν φεύγει τὴν ἀλήθειαν. Καὶ πῶς σὺ σαυτῷ πιστεύεις λέγοντι, τοῦ ψεύδους ὑπάρχων ἐργαστήριον;

30 Ἐγὼ δέ σε φρονεῖν τάναντία, ὧν λέγεις ἐξιὼν καὶ νομίζων, πολὺ σαφρονέστερον ἂν καὶ συνετώτερον εἰσάγω, ἢ, εἴ τις σε στέργειν, ἃ λέγεις, τίθησιν. Εἰ γὰρ ἐκ πονηρῶν ὀργάνων ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο πονηρὰ ἢ ψευδῆ, πῶς ὡς ἐν κακοῖς, οὐ πολ-

σὲ δύο τῆ μία ἀρχή, οὔτε ὅταν περιπαίξουν τὰ μυστήρια τοῦ νόμου (ἀλλὰ πῶς εἶπα μὲ εὐκολία οὔτε ὅταν ἐπιχειροῦν νὰ συλήσουν τὴν κτίση τοῦ κτίστη, προσφέρουν σ' αὐτὸν κακοὶ αὐτοὶ κακὸ δῶρο στὸν κάκιστο;). Ἐπρεπε λοιπὸν αὐτοί, ἂν καὶ γιὰ τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε γιὰ τὸ ὅτι ὑβρίζουν τὸν προφήτη, παρόλο πὺ ὁ παραλογισμὸς τους εἶναι τόσο μεγάλος, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ χαρακτηρίζουν τὸ σῶμα τους πονηρὸ καὶ ἔργο πονηρῆς δημιουργίας, ἔπρεπε ἀμέσως καὶ ἐξαφανισθοῦν. Ἀλλὰ σὲ ποιὸ μέρος τῆς γῆς; Νὰ ἀναζητήσουν μέρος βαθύτερο καὶ ἀπὸ τὰ ὑποχθόνια, ὄχι γιὰτὶ αὐτὴ ἡ παράβασις εἶναι βαρύτερη ἀπὸ τὴν ἀθεΐα, ἀλλ' ἐπειδὴ, καὶ ἐκεῖνο μέσω τοῦ ὁποίου ἐκστομίζουσιν τὶς βλασφημίες τους, ὁμολογώντας ὅτι παίρνουν τὸ ὄργανο ἀπὸ ἄθεο πλάσμα, δὲν ἀπορρίπτουν ἀμέσως τὰ πάντα ὥστε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν ἀσέβεια, ἀλλὰ φωνάζουν ὅτι χρησιμοποιοῦν ὄργανο τῆς πονηρίας γι' αὐτὰ πὺ λένε. Ἀλλὰ ἀκόμα τολμοῦν νὰ κοιτάζουν στὸ πρόσωπο τοῦς ἀνθρώπους.

Τί εἶναι, ἄνθρωπε, αὐτὰ πὺ λές, Ὑπάρχουν δύο ἀρχές; Ἀλλ' αὐτὰ τὰ λές μέσω τοῦ πονηροῦ στόματος. Ὁ νόμος προέρχεται ἀπὸ ἐχθρική ἀρχή πὺ μάχεται τὴ χάρη; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ξεστόμισε τὸ ὄργανο τῆς πονηρίας. Οἱ προφῆτες εἶναι τῆς χειρότερης μοίρας; Κι αὐτὸ ξεχειλίζει ἀπὸ τὸ ἴδιο σκεῦος τῆς κακίας. Τὸ σῶμα εἶναι κακὸ καὶ ἔργο πονηρῆς δημιουργίας; Καὶ γιὰτὶ δὲν θυθίζεσαι στὴν πιὸ μεγάλη σιωπή, ἀλλὰ μιλάς ἀκόμα καὶ κάνεις χάρη σὲ ἐκεῖνον πὺ σου ἔδωσε ὑπαρξὴ μὲ τέτοιο πονηρὸ καὶ βδελυρὸ τρόπο, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖς νὰ πείς οὔτε καὶ ἓνα σωτήριο λόγο ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ βαθιὰ μέθη καὶ ψευδολογία; Γιατὶ τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς κακίας δὲν ξέρει ἄλλο τρόπο, ἀλλὰ ὅπως θησαυρίζει τὴν κακία καὶ πλάνη, ἔτσι καὶ τὴν ἐξωτερικεύει. Ἡ γλῶσσα τοῦ ψεύτη πῶς μπορεῖ νὰ πεί ἀλήθεια; Ἡ πονηρία πῶς μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ τὴν ἀγαθότητα; Τὸ ψεῦδος ἀποφεύγει νὰ λέγει τὴν ἀλήθεια. Καὶ πῶς ἐσὺ πιστεύεις στὸν ἴδιο σου ἑαυτὸ ὅταν μιλάει, ἀφοῦ εἶσαι ἐργαστήριον τοῦ ψεύδους;

Ἐγὼ ὅμως δεχόμενος καὶ νομίζοντας ὅτι πιστεύεις τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πὺ ἐκφράζεις, τὸ θεωρῶ πολὺ πιὸ φρόνιμο καὶ πιὸ σωστό, παρὰ ἂν κάποιος νομίζει ὅτι ἀποδέχεσαι αὐτὰ πὺ λές. Ἄν δηλαδὴ αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ ὄργανα πονηρὰ καὶ γι' αὐτὸ εἶναι

λῶ κουφότερον τὰ ἐναντιώτατα τῶν ῥημάτων πρεσβεύειν, ἢ τῇ
 γλώττῃ καὶ τὸν νοῦν συνδιαφθείρεσθαι; Δύο λέγει ἀρχάς· μίαν
 προσῆκε φρονεῖν. Πολέμιος ὁ νόμος τῇ χάριτι τὴν συμφωνίαν
 κηρύττειν αὐτῶν. Τῶν προφητῶν φαῦλος ὁ χορός· καὶ πόθεν
 5 ἂν τις γνοίῃ μᾶλλον, ὅτι χρηστός; Τὸ σῶμα πλάττει τοῦ πονη-
 ροῦ· ἀρκεῖ πρὸς τελευταίαν ἀπόδειξιν, ὅτι παλάμης ἐστὶ τῆς
 ἀγαθοῦργου. Ὁραῖτε τὸ τῆς ἀνοίας βάθος, τὸ μέγεθος τῆς ἀθε-
 ότητος, τῶν μὴ δυναμένων ἔχειν λογισμῶν οὐδ' ἐπὶ φαντασίαις
 πλαττομέναις ὑπόστασιν. Οὐκοῦν οὐδ' ἐπάδειν ὅλως δεῖ ταῖς
 10 ἀκοαῖς, ὅτι τὸ αὐτὸ τῆς αἰτίας ἀνίατον εἶποι τις ἂν ταύτας ἐπι-
 νέμεται. Φαίην ἂν ἔγωγε· εἰ μὲν γάρ τις τῶν σωτηρίων ἐπωδῶν
 παραδέξοιτο, ἀρχὴν λαμβάνει πρὸς τὴν προτέραν ἐπανα-
 δραμεῖν εὐγένειαν, εἰ δὲ μή, καθ' ἑαυτοῦ γε, κἀντεῦθεν τὴν ψῆ-
 φον αὐτὸς ἀφίησιν ἄφυκτον, πονηρὰν μετάπλασιν τῆς ἀγαθῆς
 15 πλάσεως καθόλου ἑαυτὸν ἀνθελόμενος, καὶ τὴν πρὸς τὰ χεῖρω
 μεταβολὴν (δέον τὸ ἀγαθὸν) συντηρήσας ἀμετάβλητον. Οὐκο-
 οῦν οὐ τὸν ἐπάδοντα σιγᾶν, ἀλλὰ σιγῆς ἑαυτὸν πάσης στηλι-
 τεύει καὶ διὰ πάντων ὑπεύθυνον, ὃς τὴν οἰκείαν ἐξ ἀπονοίας
 πώρωσιν σιγῆς ἡμῖν αἰτίαν ἐπέσειεν. Διὸ δὴ σύναψαι καὶ τὰ
 20 λείποντα.

λα'. Ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Σωτὴρ καὶ ὑπεράγαθος, ὁ τὰς
 ἁμαρτίας ἐπιδημήσας ἄραι τοῦ κόσμου, τῶν ἄλλων νοσημά-
 των καὶ παθῶν τὸ γένος ἐλευθερῶν, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων
 πολλοῖς ἄφεσιν ἐχαρίζετο, καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀφέσεως ἀπὸ
 25 τοῦ σώματος θεραπείας ἐλάμβανέ τε καὶ παρείχετο. Καίπερ, εἰ
 πονηρᾶς ἦν τὸ σῶμα διαπλάσεως, ὡς βλασφημία θρασύνεται,
 οὐκ ἂν εἶη δυνατόν τὸ μόνης τῆς ἀγαθῆς θεότητος ἀγαθούρ-
 γημα, τὴν τῶν πλημμελημάτων συγχώρησιν, τὸ πιστὸν καὶ βέ-
 βαιον διὰ τῆς κακίας ἐπιδέχεσθαι. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ἄλλο λέ-
 30 γειν, ἢ τὴν τῆς κακίας σύστασιν πηγάζειν τῆς ἀγαθότητος τὴν
 ἐνέργειαν, εἴπερ ἢ μὲν ἄφεσις τῶν ἁμαρτημάτων ἐκ τῆς τῶν
 σαμάτων θεραπείας προεῖη, τὰ δὲ τῆς κακίας ὑπάρχει γεννή-

πονηρὰ ἢ ψευδῆ, πῶς, ὅπως στὰ πονηρὰ, δὲν εἶναι πολὺ ἔλαφρότερο νὰ πιστεύεις τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ λές, παρὰ μαζὶ μὲ τὴ γλώσσα νὰ συνδιαφθείρεις καὶ τὸ νοῦ; Λέγει δύο ἀρχές ἔπρεπε νὰ πιστεύει μία. Ὁ νόμος πολεμᾷ τὴ χάρη. Πρέπει νὰ κηρύττει τὴ συμφωνία αὐτῶν. Τῶν προφητῶν ὁ χορὸς εἶναι φαῦλος καὶ ἀπὸ ποῦ θὰ καταλάβει κανεὶς καλύτερα ὅτι εἶναι καλός, Τὸ σῶμα μυθολογεῖ ὅτι εἶναι τοῦ πονηροῦ· φτάνει γιὰ τελευταία ἀπόδειξη, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀγαθοποιὰ χέρια. Βλέπετε τὸ βάθος τῆς ἀνοησίας, τὸ μέγεθος τῆς ἀθείας, τῶν λογισμῶν ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν ὑπόσταση οὔτε σὲ πλαστὲς φαντασίες. Ἐπομένως οὔτε νὰ βαυκαλίζεις πρέπει τίς ἀκοές, γιατί ἡ ἴδια ἀθεράπευτη αἰτία, θὰ ἔλεγε κάποιος, τίς ἐπινέμεται. Ἐγὼ θὰ ἔλεγα· ἂν κάποιος δώσει τὴν ἀκοή του στὰ σωτήρια λόγια, κάνει ἀρχὴ νὰ ἐπανέλθει στὴν προηγούμενη εὐγένεια, ἂν ὅμως δὲν τὸ κάνει αὐτό, ἕξαιτίας αὐτοῦ παίρνει ἀπόφαση ἀμετάκλητη ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, προτιμώντας μετάπλαση στὴν πονηρία τῆς ἀγαθῆς πλάσης καὶ διατηρώντας ἀμετάβλητη αὐτὴ τὴ μεταβολὴ στὸ χειρότερο (ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ προτιμήσει τὴ μεταβολὴ πρὸς τὸ ἀγαθόν). Ἄρα δὲν στηλιτεύει τὸν ὁμιλητὴ γιατί σιωπᾷ, ἀλλὰ τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴν ὅλη σιγὴ του καὶ τὸν θεωρεῖ ὑπεύθυνο γιὰ ὅλα αὐτά, ὁ ὁποῖος τὴν πώρωσή του ἀπὸ ἀνοησία τὴν παρουσίαζε σὲ μᾶς ὡς αἰτία τῆς σιωπῆς μας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ ὅσα λείπουν.

31. Ὁ φιλόανθρωπος καὶ ὑπεράγαθος Σωτήρας μας, αὐτὸς ποὺ ἦρθε νὰ σηκώσει τοὺς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου, ἀπαλλάσσοντας τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὰ ἄλλα νοσήματα καὶ πάθη, καὶ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτημάτων χάριζε σὲ πολλούς, καὶ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἄφεσης τὴν ἔπαιρνε καὶ τὴν παρείχε ἀπὸ τὴ θεραπεία τοῦ σώματος. Μολονότι βέβαια, ἂν τὸ σῶμα ἦταν ἔργο πονηρῆς δημιουργίας, ὅπως μὲ θράσος διακηρύττει ἡ βλασφημία, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν τὸ ἀγαθὸ δημιούργημα ἀποκλειστικὰ τῆς ἀγαθῆς θεότητας, νὰ δεχθεῖ τὴν πιστοποίηση καὶ βεβαίωση γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων μέσω τῆς κακίας. Γιατί τίποτε ἄλλο δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε, παρὰ ὅτι ἡ κακία εἶναι ἐκείνη ποὺ πηγάζει τὴν ἐνέργεια τῆς ἀγαθότητος, ἂν βέβαια ἡ ἄφεση τῶν ἁμαρτημάτων προέρχεται ἀπὸ τὴν θεραπείαν

ματα Ἄλλ' ὁ Σωτὴρ οὐ μόνον λόγῳ τὰς τῶν σωμάτων θερα-
 πείας ἐβράβευεν, ἀλλὰ καὶ χειρὶ. Πάλιν ἀλλαχοῦ κρατεῖ χειρός,
 ἧς μὴ πλάστης ἦν, καὶ τὸ κοράσιον ἐγείρει, καὶ τὸν υἱὸν ἀνίστα
 τῆς χήρας, καὶ καλῶς ἀποσκευασθὲν τῆς ψυχῆς σῶμα πάλιν
 5 ἐπαναστρέφει, καὶ συνάπτει ταύτῃ, ὃ καλὸν μὲν ἦν κατὰ τὴν
 θεομάχον γλῶτταν μὴδ' ὄλως λαβεῖν, δεύτερον δὲ λαβοῦσαν
 θάπτον ἀποθέσθαι, χεῖριστον δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν συνα-
 φθῆναι πάλιν. Καὶ ὁ τὸ κράτος ἐλθὼν καταλῦσαι τοῦ Ἐχθροῦ,
 πάσῃ δυνάμει κρατύνειν αὐτοῦ τὰ ἔργα φιλονεικεῖ. Καὶ τί λέ-
 10 γω κρατύνειν; μενούγγε τὴν τυραννίδα πολλάκις λυομένη, τοῦ-
 το μὲν οἷς ὑπέκειτο τὰ ταύτης ἔργα παντοδαποῖς νοσήμασι δα-
 πανώμενα, τοῦτο δὲ οἷς διεσπᾶτο τῷ θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ
 παρεδίδοτο, αὐτὸς ὁ τῆς τυραννίδος καθαιρέτης παρ' ὄλον τῆς
 ἐπιδημίας αὐτοῦ τὸν καιρὸν, ἀνακαινίζων ταύτην ὥφθη τῆς
 15 φθορᾶς ἀνιστῶν, τῶν παθῶν ἀπαλλάττων, καὶ τοσαντάκις,
 ὁσάκις νεκρούς τε εἰς ἀναβίωσιν ἤγε, καὶ τῶν σωμάτων τὰς
 νόσους ἀπήλαινε.

λβ'. Καὶ τὸ ἔτι μάλιστα δυσανασχετούμενον, ὅτι περ ἐξ ἐκεί-
 νου μέχρι νῦν διὰ τε τῶν αὐτοῦ θεοφόρων μαθητῶν, καὶ ἅ τὴν
 20 ἐκείνων μετῆλθον διαδοχὴν, οὐ λήγει ταύτην διὰ τῶν ὁμοίων
 πράξεων συγκαταπράττων καὶ συγκατασκευαζόμενος. Ἔρα
 ἔστι τι τῆς τοιαύτης ἐμπληξίας ἢ παρ' Ἑλλησιν ἢ παρὰ Βαρ-
 βάροις ἐμπληκτότερον ἢ ἀθεώτερόν τι λαβεῖν; Ἐγὼ μὲν οὐχ
 ὄρω, οἶμαι δὲ οὐδ' ἄλλως ὄραν οὐκ ἀνάξιος. Πυνθανομένοις
 25 μὲν τοι τοῖς Φαρισαίοις εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ κατὰ πᾶσαν αἰτί-
 αν ἀπολύειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὄρα πῶς οὐκ ἀλλαχόθεν, οὐδ'
 ἐκ τῆς ἰδίας ἐξουσίας καὶ τῶν τῆς χάριτος δογμάτων ὁ φιλάν-
 θρωπος ἡμῶν Δεσπότης, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς ἀρχαιογονίας καὶ
 τὴν λύσιν αὐτῶν τῆς ἀπορίας καὶ τὴν ἐπιτίμησιν ἐπάγει. «Οὐκ
 30 ἀνέγνωτε», γάρ φησιν, «ὅτι ὁ ποιήσας αὐτούς ἀπ' ἀρχῆς, ἄρ-
 σεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;», διδάσκων, μὴ δεῖν ῥαδίως

τῶν σωμάτων, καὶ αὐτὰ εἶναι γεννήματα τῆς κακίας. Ὁ Σωτήρας ὁμως δὲν πραγματοποιοῦσε μὲ λόγῳ μόνο τὶς θεραπείες τῶν σωμάτων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ χέρι. Πάλι σὲ ἄλλες περιπτώσεις κρατεῖ τὸ χέρι πού δὲν ἦταν πλάστης του, καὶ σηκώνει τὴν κορασίδα, ἀνασταίνει ἐπίσης τὸ υἱὸ τῆς χήρας, καὶ καλῶς ἐπιστρέφει τὴν ψυχὴ πού εἶχε ἀποχωρισθεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ συνδέει μ' αὐτή, πού σύμφωνα μὲ τὴν ἐχθρόθεη γλώσσα ἦταν καλὸ νὰ μὴν τὸ εἶχαμε λάβει καθόλου, καὶ λαμβάνοντάς το γιὰ δεύτερη φορὰ θὰ τὸ ἀποθέσει τὸ ταχύτερο, καὶ τὸ πλέον χειρότερο μετὰ τὴν ἀπόθεσή του θὰ ἐνωθεῖ πάλι μαζί του. Κι αὐτὸς πού ἦρθε νὰ καταλύσει τὸ κράτος τοῦ ἐχθροῦ ἀγωνίζεται μὲ ὅλη τὴ δύναμή του νὰ ἐνισχύσει τὰ ἔργα του. Τί λέγω νὰ τὰ ἐνισχύσει; Πολλές φορές πού ἡ τυραννικὴ ἐξουσία καταλύεται, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐπειδὴ καταστρέφονταν τὰ ἔργα τῆς ἀπὸ τὰ κάθε εἶδους νοσήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑπέφεραν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα πού τὴ διασποῦσε ὁ θάνατος καὶ παραδίνονταν στὴ φθορά, ὁ ἴδιος ὁ καθαιρέτης τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας ὅλον τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας του φάνηκε νὰ τὴν ἀνακαινίζει, ἀνασταίνοντας τὰ ἔργα τῆς ἀπὸ τὴ φθορά, ἀπαλλάσσοντάς τα ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ τόσες φορές τὸ ἔκανε αὐτό, ὅσες φορές ἐπανέφερε νεκροὺς στὴ ζωὴ καὶ ἀπομάκρυνε τὶς νόσους τῶν σωμάτων.

32. Κι αὐτὸ πού προκαλεῖ τὴ μεγαλύτερη δυσανασχέτηση σ' αὐτοὺς εἶναι, ὅτι ἀπὸ τότε μέχρι τώρα καὶ μέσω τῶν θεοφόρων μαθητῶν καὶ τῶν διαδόχων τους, δὲν παύει μὲ ὅμοιες πράξεις νὰ συγκροτεῖ αὐτὴν καὶ νὰ τὴ σταθεροποιεῖ. "Ἄραγε μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ ἢ στοὺς Ἕλληνες ἢ στοὺς Βαρβάρους πιὸ ἀνόητο καὶ πιὸ ἄθεο ἀπὸ αὐτὴ τὴ μωρία ; Ἐγὼ βέβαια δὲν βλέπω, καὶ νομίζω πὼς δὲν μπορεῖ καὶ κανένας ἄλλος νὰ τὸ δεῖ διαφορετικά. "Ὅταν τὸν ρωτοῦσαν οἱ Φαρισαῖοι, ἂν ἐπιτρέπεται σὲ κάποιον ν' ἀπολύσει τὴ γυναῖκα του γιὰ κάποια αἰτία, πρόσεχε πὼς ὁ φιλόνηθρος Κύριός μας ὄχι ἀπὸ ἄλλοῦ οὔτε ἀπὸ τὴ δικὴ του ἐξουσία καὶ τὴ χάρη τῶν δογμάτων του ἐπιφέρει καὶ τὴ λύση τῆς ἀπορίας τους καὶ τὴν ἐπιτίμησή τους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀρχαιογονία. Γιατὶ λέγει: «Δὲν διαβάσατε ὅτι ἐκεῖνος πού τοὺς ἔπλασε ἀπὸ τὴν ἀρχή, τοὺς ἔπλασε ἄνδρα καὶ γυναῖκα;»⁹¹, διδάσκοντας, ὅτι δὲν πρέπει εὐκολὰ νὰ δια-

διαλύεσθαι τὰ συνοικέσια, μηδ' οὕτως προπετώσ, πρὸς ἃ συν-
 ωθεῖ τὸ τῆς ὀρμῆς ἀκόλαστον, καταφέρεσθαι. Καὶ ὅτι τὴν δη-
 μιουργίαν αὐτὴν διδάσκαλον ἔχοντες τοῦ μήτε πλείοσι μιᾶς
 γυναιξὶ συνάπτεσθαι, μήτε διασπᾶν τὴν συνάφειαν, οὐκ ἠθέ-
 5 λησαν οὔτε τὴν ἐντολὴν ἐκ τοῦ Μωσαϊκοῦ διδασκαλείου μα-
 θεῖν, οὔτε τὸ ἄπορον ἐπιλυόμενον συνιδεῖν. Ἄλλ' αὐτὸς ἐκεῖ-
 θεν πρὸς ἐκάτερον παραταξάμενος μόνον λοιπὸν ἴδιον τὸν
 παλαιὸν ποιεῖται, καὶ δι' ἐκείνου πλέκει τὸν τῆς χάριτος. Ὁ
 γὰρ ἐκ μὴ ὄντων ἅπαντα παραγαγών, δι' ὧν εἰς ἄρσεν καὶ
 10 θῆλυ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μορφώσας διήρθρωσε, καὶ εἰς ἐν
 ἀλλήλοις συνήρμοσεν, ἐκεῖνός ἐστι, φησὶν, ὁ καὶ τὰ σπέρματα
 τοῦ νόμου καταβαλὼν, ὃς μὴ δεῖν μοχθηρία γνώμης ἀπ' ἀλλή-
 λων τοὺς συναφθέντας κελεύει διύστασθαι, μηδ' ὑπερορίους
 ἡδονάς, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων γένεσιν ὑβρίζειν πολυγαμίας
 15 μισμῶ.

Ὁρᾶς ὅπως ἀπὸ τῆς Μωσαϊκῆς κοσμογενείας τὸν ἑαυτοῦ
 διαπλέκει νόμον καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκεῖθεν ἔχειν ἐπιδείκνυσι τῆς
 θέσεως, εἶτα οὐ τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐπιστομίζων διὰ τοῦ
 πλάστου καὶ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ καὶ πάντας, ὅσοι δυσφημεῖν
 20 τὸν ἄνθρωπον παρηνέχθησαν, καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων προπηλα-
 κίζουσι γέννησιν, μετ' ὀλίγον ἐπάγει· «Ὁ οὖν ὁ Θεὸς ἔξευξεν,
 ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω». Οὐ δεῖ, φησὶν, οὐς ὁ Θεὸς ἔπηξε, νό-
 μους ἀνθρωπίνους παρακινεῖσθαι σπουδάσασιν, οὐδ' ἀντινο-
 μοθετεῖν τὸ πλάσμα τῷ Πλάσαντι. Καὶ οὐ μέχρι τοσαύτης τι-
 25 μῆς τὴν Μωσαϊκὴν φυσιολογίαν ἀνάγει, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν
 Ἰουδαίων ἐπὶ συστάσει τῆς ἰδίας γνώμης τε καὶ δόξης ἀντι-
 προβαλλομένων τε καὶ ἀνθυποφερόντων τὸν Μωσέα, ὡς αὐτὸς
 αὐτοῖς ἐπέτρεψεν ἀπολύειν τὰς γυναῖκας, οὐδὲν εἰς αὐτὸν οὐ-
 δαμῶς ἀπέρριψε μέμψεως, οὐδ' ὑπαίτιον ἐποίησατο. Ἄλλὰ
 30 καίτοι ἔχων καὶ τὴν ἐπ' ἀρχῆς ἐκ τῆς δημιουργίας ἀφορμὴν
 παροξύνουσαν, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀπορίαν εἰς τὸν νομοθέτην
 τὴν αἰτίαν ἐνεγκεῖν, τοσοῦτον ἀπέχετο τὸ ὑπεύθυνον ἀποφῆ-

λύονται οἱ γάμοι, οὔτε τόσο ἀπερίσκεπτα, ἐναντίον τῶν ὁποίων τοὺς κάνει νὰ καταφέρονται ἢ ἀκόλαστη ὁρμή τους. Καὶ ὅτι, ἐνῶ εἶχαν διδάσκαλο τὴν ἴδια τὴ δημιουργία νὰ μὴν ἔρχονται σὲ συνάφεια μὲ περισσότερες ἀπὸ μία γυναῖκες οὔτε νὰ διασποῦν τὴ συνάφεια, δὲν θέλησαν οὔτε τὴν ἐντολὴ νὰ μάθουν ἀπὸ τὸ διδασκαλεῖο τοῦ Μωυσῆ, οὔτε νὰ καταλάβουν ὅτι ἡ ἀπορία ἔχει λύση. Ἄλλ' αὐτὸς, ἀφοῦ ἀντιπαρατάχθηκε ὁρμώμενος μόνον ἀπὸ ἐκεῖ, κάνει δικό του τὸν παλαιὸ νόμο, καὶ μ' ἐκεῖνον συνυφαίνει τὸν νόμο τῆς χάριτος. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ δημιούργησε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν, μέσα στὰ ὅποια ὅταν διαμόρφωνε τὴν ἀνθρώπινη φύση τὴν διέπλασε σὲ ἄνδρα καὶ γυναῖκα καὶ τοὺς προσάρμοσε μεταξύ τους σὲ ἓνα, ἐκεῖνος εἶναι λέγει, ἐκεῖνος ποὺ καὶ τὰ σπέρματα τοῦ νόμου κατέβαλε, ὁ ὁποῖος προστάζει ὅσοι ἐνώθησαν νὰ μὴ χωρίζουν ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο ἀπὸ κακὴ γνώμη, οὔτε νὰ ἐπιδιώκουν ὑπέρμετρες ἡδονές καὶ νὰ προσβά- λουν τὴν ἀνθρώπινη γέννηση μὲ τὸ μόλυσμα τῆς πολυγαμίας.

Βλέπεις πῶς ἀπὸ τὴ Μωσαϊκὴ κοσμογένεση συντάσσει τὸ νόμο του, καὶ δείχνει ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς νομοθεσίας του; Ἐπειτα μιλώντας γιὰ Δημιουργὸ καὶ δημιουργία καὶ ἀποστομώνον- τας ὄχι περισσότερο τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ ὅλους ὅσοι παρα- φέρθηκαν καὶ δυσφημοῦν τὸν ἄνθρωπο καὶ προσηλακίζουν τὴ γέν- νηση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο, προσθέτει μετὰ ἀπὸ λίγα: «Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ συνέζευξε ὁ Θεός, νὰ μὴν τὸ χωρίζει ὁ ἄνθρωπος»⁹². Δὲν πρέπει λέγει, οἱ νόμοι ποὺ ὁ Θεὸς θέσπισε, νὰ μετακινοῦνται μὲ ἀνθρώπινα τεχνάσματα, οὔτε νὰ ἀντινομοθετεῖ τὸ πλάσμα στὸν Πλάστη. Καὶ δὲν ἐξυψώνει μέχρι σ' αὐτὴ τὴν τιμὴ τὴ Μωσαϊκὴ νομοθεσία γιὰ τὴ φύση μας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤδη καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, προ- κειμένου νὰ στηρίξουν τὴ δική τους γνώμη καὶ ἀντίληψη, ἀντιπρό- βαλλαν καὶ ἀντιπρότειναν τὸν Μωυσῆ, ὅτι αὐτὸς τοὺς ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπολύουν τοὺς γυναῖκες, δὲν ἐπέρριψε καμμιᾶ ἀπολύ- τως μομφὴ σ' αὐτόν, οὔτε τὸν κατέστησε ἔνοχο. Ἀλλά, μολονότι εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τὴν ἀφορμὴν ποὺ τὸν παρακινούσε νὰ ἐπιφέρει στὸν νομοθέτη καὶ τὴν κατηγορία τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπο- ρίας, ἀπέφυγε τόσο νὰ ἀποδώσει τὴν εὐθύνη στὸν Μωυσῆ, ὥστε τὸν

ναι τὸν Μωσῆν, ὥστε καὶ τοῦ τῆ οἰκονομοῦντος ἐπεκόσμησε σοφία· «Μωσῆς», γάρ φησι, «πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ἀπολύσαι τὰς γυναῖκας», τουτέστιν οὐκ αὐτὸς ἐκ μεταμελείας τὸν ἀρχαῖον, καὶ ὃν ἔγραψεν, ὑπεριδὼν νόμον 5 πρὸς δευτέραν ἀπόφασιν ἐπεστράφη, οὐδ' ἦν χάριν ἔλαβε λανθάνουσαν καταγγεῖλαι θείαν δημιουργίαν λογισμῶν ὀπίσω θέμενος, οὐδεὶς αὐτὸν ὄρα τοῦ διεσίου τὸ ὑπαίτιον, ἀλλὰ τὸ ὑμέτερον σκληροκάριον εἰς ὑμᾶς πᾶσαν ἀναρτᾷ τὴν αἰτίαν.

Μὴ βουλόμενον γὰρ παραδέχεσθαι τὴν τελειότητα τῆς 10 νομοθεσίας, καὶ τοῦ προτέρου νόμου τὴν μεταβολὴν ὑμῖν κατεπράξατο καὶ ταῖς ὁρμαῖς καθυφεῖναι τὸν τῆς εὐταξίας χαλινὸν ἐδιάσατο. Οὐ γὰρ ὑπερορῶν πόθεν ὁ θεόπτης τὸ τῆς δημιουργίας πρόσταγμα πρὸς ἕτερον ηἵτομόληκεν, ἀλλὰ τὸ ὑμῶν ἀπαράδεκτον οἰκονομία λύσαι τὴν ἀκρίβειαν συνεβούλευσεν, ὡς 15 ἂν μὴ, τῆς συναφείας ἐχούσης τὸ ἀδιάλυτον, τὸ σκληρὸν τῆς γνώμης καὶ τὸ ἀνήμερον, τὰ πολλῶν κατεργάσοιτο χεῖρονα, φόκω τὴν λύσιν, ὅτι μὴ ἔξεστι δόγματι, ἐπιμηχανώμενον. Τοιούτοις λογισμοῖς ὁ Σωτὴρ καὶ ἐνθυμήμασιν ἀπορραπίζει μὲν τῶν Ἰουδαίων τὸ κακούργημα, λύει δὲ τὸ σεσοφισμένον τῆς ἐρωτή- 20 σεως, καὶ παιδεύει πάντας ἐκεῖνον ἡμῶν εἰδέναί δημιουργόν, οὗ καὶ τὸν ἄνδρα τῆς γυναικὸς νόμος ἐστὶ μὴ διῖστασθαι, καταρχὰς μὲν τῆ διαπλάσει καὶ συναφείᾳ οἴονεϊ τυπούμενος προβουλεύματι, ὕστερον δὲ καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἐμφανιζόμενός τε καὶ διαρρήδην κηρυττόμενος. Καὶ γὰρ κοινόν ἐστι καὶ ἀμέρι- 25 στον τῆς ὑπερουσίου καὶ παντοκρατορικῆς Τριάδος, ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις, οὕτω καὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς νομοθεσίας τὸ ἀξίωμα. Διὸ καὶ τοῦ παρόντος νόμου κατὰ μὲν τὴν ἀρχαιογονίαν ὁ τοῦ Πατρὸς Υἱὸς ὁμοούσιος τὰ σπέρματα καταβάλλεται, σάρκα δὲ λαβὼν τὴν ἐμὴν καὶ τοῖς 30 ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος ἐμπολιτευσάμενος καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἀπαρτίζει τοῦτον καὶ ἐκτίθησι. Καὶ πῶς οὐκ ἂν τις φρίξειε τῆς ἐναντίας μοίρας ἢ τὴν πλάσιν ἡμῶν ἢ τὸν Μωσέα ἢ τὴν

τίμησε καὶ μετὴ σοφία τοῦ ρυθμιστῆ. Γιατὶ λέγει· «Ὁ Μωυσῆς ἕξαιτίας τῆς σκληρότητος τῆς καρδιᾶς σας σᾶς ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ ἀφήνετε τὶς γυναῖκες σας»⁹³. Δηλαδὴ δὲν παρέβλεψε αὐτὸς ἀπὸ μεταμέλεια τὸν ἀρχαῖο νόμο, τὸν ὁποῖο ὁ ἴδιος ἔχει καταγράψει, καὶ στράφηκε σὲ δεύτερη ἀπόφαση, οὔτε παραμέρισε μετὴ τὴ σκέψη τοῦ τὴν λανθάνουσα χάρις ποὺ ἔλαβε νὰ καταγγεῖλει τὴ θεία δημιουργία, κανέναν δὲν τὸν βλέπει ὑπεύθυνο τοῦ διαζυγίου, ἀλλὰ ἡ σκληρότητα τῆς καρδιᾶς σας εἶναι ἐκείνη ποὺ ρίχνει σ' ἐσᾶς ὅλη τὴν αἰτία.

Μὴ θέλοντας λοιπὸν νὰ παραδεχθεῖ τὴν τελειότητα τῆς νομοθεσίας καὶ τὴ μεταβολὴ τοῦ προηγούμενου νόμου τὴν ἀπέδωσε σὲ σᾶς (τοὺς Ἰουδαίους) καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ βάλει στὶς ὁρμάς σας τὸ χαλινάρι τῆς εὐταξίας. Δὲν περιφρόνησε δηλαδὴ ὁ θεόπτης τὸ πρόσταγμα τῆς δημιουργίας καὶ αὐτομόλησε σὲ ἄλλο, ἀλλὰ σκέφθηκε μετὴ τὴν οἰκονομία νὰ λύσει τὴν ἀπαράδεκτη συμπεριφορὰ σας, ὥστε νὰ μὴ συμβαίνει, ἔχοντας ὁ γάμος τὸ ἀδιάλυτο, νὰ διαπράττουν τὰ πολὺ χειρότερα ἢ σκληρότητα τῆς γνώμης καὶ ἡ ἀγριότητά σας, μηχανευόμενα μετὴ φόνο τὴ διάλυση, ἀφοῦ δὲν τὴν ἐπιτρέπει ὁ νόμος. Μετὴ τέτοιους λογισμοὺς καὶ σκέψεις ὁ Σωτῆρας ἀπὸ τὴ μὰ πλήττει τὸ κακούργημα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη δίνει λύση στὴ σοφιστικὴ ἐρώτηση, καὶ διδάσκει ὅλους νὰ ἀναγνωρίζομε ἐκεῖνον ὡς δημιουργό, τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ὁ νόμος νὰ μὴ χωρίζει ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὴ γυναῖκα, ὁ ὁποῖος στὴν ἀρχὴ βέβαια προτυπωνόταν σὰν μετὴ προβούλευμα μετὴ τὴ διάπλαση καὶ τὴ συνάφεια, ἔπειτα ὅμως ἐμφανιζόμενος μετὴ λόγια καὶ κηρυττόμενος μετὴ σαφήνεια. Γιατὶ εἶναι κοινὸ καὶ ἀμέριστο τῆς ὑπερούσιας καὶ παντοκρατορικῆς Τριάδας, ὅπως ἡ ἀγαθότητα καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις, ἔτσι καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς δημιουργίας καὶ τῆς νομοθεσίας. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦ παρόντος νόμου τὰ σπέρματα κατὰ τὴ ἀρχὴ τῆς γένεσης τοῦ ἀνθρώπου γένους τὰ καταβάλλει ὁ ὁμοούσιος Υἱὸς τοῦ Πατέρα, ὅταν ὅμως ἔλαβε τὴ σάρκα μου καὶ ἔζησε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ὡς ἄνθρωπος τὸν ὁλοκληρώνει καὶ τὸν ἐκθέτει καὶ μετὴ τὰ λόγια του. Καὶ πῶς δὲν θὰ νοιώσει κανεὶς φρίκη, ὄχι μόνο νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τῆς ἀντίπαλης ἀρχῆς ἢ

κοσμογένειαν μὴ ὅτι φθέγγασθαι, ἀλλὰ καὶ λογισμοῖς τῆς τοιαύτης βλασφημίας, τοῦ πονηροῦ προσβάλλοντος, κἂν ἐπὶ βραχὺ δοῦναι τῇ δυσσεβείᾳ κυμαίνεσθαι τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ μὴ θᾶπτον καὶ αὐτὴν ἀποσοβεῖν τὴν πείραν καὶ μετὰ σφοδρότη-
5 τος ἀποτρέπεσθαι;

λγ'. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων ὁ Δεσπότης ἴδιον αὐτοῦ τὸν κόσμον καὶ γινώσκει καὶ πολλάκις ἐπιδείκνυται. Καὶ πῶς οἱ ἀλλοτριουῦντες αὐτὸν τῆς ἐκείνου κραταιᾶς χειρὸς οὐκ ἀλλό-
τριοι περιφανῶς καὶ αὐτῆς τῆς τῶν Χριστιανῶν ἐξελέγχονται
10 κλήσεως; Καὶ γὰρ τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος τὸ καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἄγρῳ αὐτοῦ, καὶ τὴν τῶν ζιζανίων ἐπισποράν, ἣν καθεύδουσιν ἐπιθέμενος ἔσπειρεν ὁ Ἐχθρός, ταύτην δὴ τοῖς μαθηταῖς ἀναπτύσσει αἰτοῦσι μαθεῖν. «Ὁ σπείρων», φησί, «καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ ἄγρός
15 ἐστὶν ὁ κόσμος». Ὃν ἐν τῇ ἀποτυπώσει τῆς παραβολῆς ἄγρον αὐτοῦ εἶπε, τοῦτον ἐν τῇ ἀναπτύξει κόσμον ὀνομάζων καὶ δηλῶν, οὐκ ἄλλου τινός, ἀλλ' αὐτοῦ εἶναι τὸν περιγέειον κόσμον, ἐν ᾧ καὶ σωματικῶς παρὼν τὸν τῆς σωτηρίας διέσπειρε λόγον. Ὃταν οὖν ἡ ἀλήθεια τὸν κόσμον αὐτοῦ λέγη εἶναι,
20 ἔλεγε δὲ καὶ ὁ πονηρός, ἡνίκα τὰς βασιλείας πάσας κατηλαξο-νεύετο ὑποχειρίους ἔχειν, οἱ δὲ τῇ τόλμῃ τῆς γλώττης ἀφαιρουῖσι μὲν αὐτὸν τοῦ κοινοῦ Κτίστου καὶ Δημιουργοῦ, ὑποβάλλονται δὲ τῷ διαβό-λῳ, ἄρα οὐκ εἰς ψεῦδος μὲν ἀπορρίπτουσι τὴν ἀλήθειαν, τὸν δ' ἀρχηγὸν τοῦ ψεύδους ἀληθεία
25 μετὰ τῆς ἄλλης δόξης καλλωπίζουσι, καὶ τοῦ μὲν Δεσπότητος σιλοῦσι τὸ κτήμα, μετὰ τοῦ ληστοῦ δὲ γίνονται, καὶ τὸν ἀποστάτην καὶ μαστιγίαν καὶ ἀγνώμονα τῶν ὁμοδούλων ἀναγορεύουσι κύριον; Καὶ πῶς ἂν οὗτοι τὸν ἀληθῆ καὶ φιλόανθρωπον ὄψονται Κύριον, τῆς τυραννίδος συνεργούς καὶ ὑπηρέτας,
30 μᾶλλον δὲ ἀρχηγούς, ἑαυτοὺς ἀπογραψάμενοι;

Ἄλλως τε δέ, εἴπερ μὴ ἦσαν οἱ ἄγροὶ καὶ ὁ κόσμος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλοανθρώπου Σωτῆρος ἡμῶν, ἀλλ' ἡ φανλότης αὐτῶν διεκλήρουτο τὴν κυριότητα, πῶς τοῖς ἔνεκεν τοῦ ὀνόμα-

ἡ δημιουργία μας ἢ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἢ ἡ κοσμογονία, ἀλλὰ καὶ στὸ νοῦ μας νὰ βάλει τὴ βλασφημία αὐτὴ ὁ πονηρὸς, ὥστε νὰ φτάσει ἔστω καὶ λίγο νὰ ταλαντευθεῖ ἡ διάνοια, καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνει τὸ ταχύτερο καὶ αὐτὴ τὴ δοκιμασία καὶ νὰ τὴν ἀποκρούσει μὲ σφοδρότητα;

33. Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα εἶπαμε ὁ Κύριος καὶ δικό του ἀναγνωρίζει τὸν κόσμον καὶ πολλὰς φορὰς τὸν παρουσιάζει. Καὶ πῶς ὅσοι τὸν ἀποξενώνουν ἀπὸ τὸ κραταιὸ χέρι, δὲν ἀποδεικνύονται καὶ οἱ ἴδιοι φανερὰ ξένοι καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὀνομασία τῶν Χριστιανῶν; Γιατὶ ἐξηγώντας τοὺς μαθητὲς του, ποὺ ζήτησαν νὰ μάθουν, τὴν παραβολὴ ἐκείνου ποὺ σπέρνει τὸν καλὸ σπόρον στὸν ἀγρὸ του καὶ τὴ πρόσθετη σπορὰ τῶν ζιζανίων, τὴν ὁποία ἐπιτέθηκε καὶ ἔσπειρε ὁ ἐχθρὸς ὅταν κοιμοῦνταν, λέγει· «Αὐτὸς ποὺ σπέρνει τὸν καλὸ σπόρον εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ὁ ἀγρὸς εἶναι ὁ κόσμος⁹⁴. Αὐτὸν ποὺ κατὰ τὸ συμβολισμὸ τῆς παραβολῆς τὸν εἶπε ἀγρὸ, αὐτὸν κατὰ τὴν ἐξήγησίν του ὀνομάζοντάς τον καὶ δηλώνοντάς τον ὡς κόσμον, δὲν λέγει ὅτι εἶναι κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ ὅτι ὁ περίγειος κόσμος εἶναι δικὸς του, στὸν ὁποῖο ὄντας καὶ σωματικὰ παρὼν ἔσπειρε τὸν λόγον τῆς σωτηρίας. Ὅταν λοιπὸν λέγει ἡ Ἀλήθεια, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι δικὸς του, καὶ τὸ ἔλεγε καὶ ὁ Πονηρὸς ὅταν ἔλεγε ἀλαζονικὰ ὅτι ὅλες οἱ βασιλεῖες εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, ἐνῶ ἐκεῖνοι μὲ τὸ θράσος τῆς γλώσσας τοὺς τὸν ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸν κοινὸ Κτίστη καὶ Δημιουργό, καὶ τὸν θέτουν στὴν ἐξουσία τοῦ διαδόλου, δὲν μεταβάλλουν ἄραγε τὴν ἀλήθεια σὲ ψεῦδος, καὶ δὲν τιμοῦν τὸν ἀρχηγὸ τοῦ ψεύδους, ἐκτὸς ἀπὸ τίς ἄλλες γνῶμες τοὺς, καὶ μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ λαφυραγωγώντας ἔτσι τὴν ἰδιοκτησία τοῦ Κυρίου, γίνονται σύντροφοι μὲ τὸ ληστὴ καὶ ἀναγορεύουν κύριο τῶν ὁμοδούλων τοὺς τὸν ἀποστάτη καὶ μασπιγία καὶ ἀχάριστο; Καὶ πῶς αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸν ἀληθινὸ καὶ φιλόνηρωπο Κύριο, ἀφοῦ κατέγραψαν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν συνεργοῦς καὶ ὑπηρέτες τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας;

Ἐξάλλου ἂν δὲν ἦταν οἱ ἀγροὶ καὶ ὁ κόσμος τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλόνηρωπου Σωτήρα μας, ἀλλ' εἶχε ὡς κληρὸς τῆς τῆν κυριότητά τους ἢ φαυλότητα, πῶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ γιὰ χάριν τοῦ ὀνόματός του

τος αὐτοῦ καταλιποῦσιν οἰκίας καὶ ἀγρούς, καὶ τῆς σωματικῆς
 συγγενείας τὰ τιμιώτατα κατὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ μισθαπο-
 δοσίαν, οὐκ ἀφαιρεῖται τοὺς ἀγρούς, οὔτε ἄλλα, ὅσα τῆς αἰ-
 σθητῆς ἐστὶ κτίσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῷ ἑκατονταπλασίονι
 5 περιλαμβάνει δώρω καὶ ἀντιδίδωσιν, οἷς κληρονομία ἢ αἰώ-
 νιος ζωὴ, καὶ φιλοτιμεῖται τούτοις τοὺς θερμοὺς ἐραστάς, ὧν ἡ
 κτίσις, εἰ μὲν ἦσαν φαῦλα, καὶ αὐτὸν ἂν ἀπεσβέννυ τὸν ἔρωτα,
 καὶ μεροποιεῖται τῆς ἀμοιβῆς, ἃ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἔδει κεκτη-
 σθαι. Μᾶλλον μὲν οὖν, δι' ἃ καὶ τῶν ἄλλων ὁ μισθός, οὐχ οἷς
 10 δοθείη, ἄλλοις ἀφαιρεθείη, φέρει τὸ δίκαιον. Ποῦ δὲ χώραν
 ἔχει συντάττειν τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν σοφίαν ταῖς ἀγα-
 θοποιοῖς αὐτῆς δωρεαῖς, ἃ τῆς πονηρίας ἐστίν, εἴπερ ἦσαν οἱ
 ἀγροὶ καὶ τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς δημιουργήματα;

ἐγκατέλειψαν σπίτια καὶ ἀγροὺς καὶ τοὺς πρὸ ἀκριβοῦς συγγενεῖς
 τοὺς, κατὰ τὴ μισθαποδοσίᾳ τοῦ παρόντος βίου δὲν ἀφαιρεῖ τοὺς
 ἀγροὺς οὔτε ἄλλα ὅσα ἀνήκουν στὴν αἰσθητὴ κτίσις, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ
 τὰ περιλαμβάνει στὸ ἑκατονταπλάσιο δῶρο καὶ τὰ ἀντιδωρίζει σ'
 αὐτούς, πὺ κληρονομία τοὺς εἶναι ἢ αἰώνια ζωὴ⁹⁵, καὶ φιλοδωρεῖ
 τοὺς θερμοὺς ἐραστὲς μὲ αὐτὰ πὺ ἢ ἀπόκτησὶ τοὺς, ἂν ἦταν
 φαῦλα, θὰ ἔσθηνε καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἔρωτα, καὶ κάνει μέρος τῆς
 ἀμοιβῆς αὐτὰ πὺ δὲν ἔπρεπε καταρχὴν νὰ τὰ ἀποκτήσουν; Τὸ
 δίκαιο μᾶλλον ἀπαιτεῖ γιὰ ὅσα δόθηκαν οἱ ἀμοιβὲς καὶ τῶν ἄλλων,
 νὰ μὴ ἀφαιρεθοῦν, ἐνῶ δόθηκαν σὲ ἄλλους, ἀπὸ ἄλλους. Καὶ πὺ
 μπορεῖ νὰ ἔχει θέση ἢ σοφία, πὺ ὑπερέχει κάθε διάνοιας, νὰ βάζει
 μαζὶ μὲ τίς ἀγαθοποιούς δωρεές τῆς τὰ ἔργα τῆς πονηρίας, ἂν
 βέβαια ἦταν οἱ ἀγροὶ καὶ ὅσα εἶναι στοὺς ἀγροὺς δικά τῆς,

---

95. Ματθ. 19, 29.

ΦΩΤΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑΣ

ΚΑΙ ΟΤΙ, ΩΣΠΕΡ Ο ΥΙΟΣ ΕΚ ΜΟΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΙΕ-
ΡΟΛΟΓΕΙΤΑΙ ΓΕΝΝΑΣΘΑΙ, ΟΥΤΩ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ
ΑΓΙΟΝ ΕΚ ΜΟΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΙΤΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΕΙ-
ΤΑΙ ΕΚΠΟΡΕΥΕΣΘΑΙ· ΛΕΓΕΤΑΙ ΔΕ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΕΙΝΑΙ
ΩΣ ΟΜΟΟΥΣΙΟΝ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΜΕΝΟΝ ΔΙ' ΑΥΤΟΥ.

α. Ἐν πολλοῖς μὲν εἰσιν οἱ ἔλεγχοι πολυστίχοις ἐσπαρμένοι
λόγοις, δι' ὧν ἡ ὄφρὺς κατασπᾶται τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ
κατέχειν φιλονεικούντων, ἐπεὶ δὲ τὸ σὸν μεταλοπρεπὲς καὶ
θεοφιλέστατον σπούδασμα σύνοψίν τινα τῶν ἐλέγχων καὶ ὑπο-
5 τύπωσιν ἐξητήσατο γενέσθαι, τῆς θείας προνοίας εὐμενὲς ἡμῖν
ὀρώσης οὐκ ἀνάξιον τοῦ σου θείου ἔρωτος οὐδὲ τῆς αἰτήσεως
τὸ πέρασ ἐπιτεθήσεται.

β. Ἔστιν οὖν κατ' αὐτῶν ὁξὺ καὶ ἄφνικτον βέλος καὶ πρὸ
τῶν ἄλλων ἀπάντων ἡ Κυριακὴ καὶ θηρίον ἅπαν καὶ πᾶσαν
10 ἀλώπεκα καταβροντῶσά τε καὶ ἐξαφανίζουσα φωνή. Τίς
αὕτη; Τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἢ λέγουσα ἐκπορευέσθαι.
Ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα ἐκπορευέσθαι μυσταγωγεῖ,
καὶ σὺ τελεστήν ἄλλον ἐπιζητεῖς, δι' οὗ τελεσθήσῃ, μᾶλλον δὲ
συντελεσθήσῃ τὴν ἀσέβειαν καὶ μυθολογεῖς τὸ Πνεῦμα προ-
15 ἔρχεσθαι τοῦ Υἱοῦ; Εἰ τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος καὶ Δημιουργοῦ
καὶ Νομοθέτου τὰ δόγματα τῆς σῆς ἠττᾶσθαι παρανοίας ὀρ-

ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑΣ

ΚΑΙ ΟΤΙ, ΟΠΩΣ Ο ΥΙΟΣ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΓΡΑΦΕΣ
ΟΤΙ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ, ΕΤΣΙ ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΙΟ
ΠΝΕΥΜΑ ΘΕΟΛΟΓΕΙΤΑΙ ΟΤΙ ΕΚΠΟΡΕΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΜΟΝΟ
ΚΑΙ ΤΟ ΙΔΙΟ ΑΙΤΙΟ, ΛΕΓΕΤΑΙ ΟΜΩΣ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ
ΩΣ ΟΜΟΟΥΣΙΟ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΜΕΝΟ ΜΕΣΩ ΑΥΤΟΥ.

1. Οἱ ἔλεγχοι βέβαια εἶναι σπαρμένοι σὲ πολὺστιχα βιβλία, με-
τούς ὁποίους χαμηλώνει τὸ φρύδι ἐκείνων ποὺ φιλονεικοῦν ἀδίκως
ὅτι κατέχουν τὴν ἀλήθεια¹. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ θεο-
φιλὲς ἐνδιαφέρον σου ζήτησε νὰ γίνῃ κάποια σύνοψη καὶ ἀποτύ-
πωση τῶν ἐλέγχων, ἂν ἡ θεία πρόνοια μὲ βλέπει μὲ εὐμένεια, θὰ
προσθέσῃ τέλος ὄχι ἀνάξιο τοῦ θεοῦ σου ἔρωτα.

2. Εἶναι λοιπὸν ἐναντίον τους αἰχμηρὸ βέλος, ποὺ δὲν μποροῦν
νὰ ἀποφύγουν, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ποὺ
καταβροντᾷ καὶ ἐξαφανίζει κάθε θηρίο καὶ κάθε ἄλεπού. Ποιὸς
εἶναι αὐτός; Ὁ λόγος ποὺ λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν
Πατέρα², καὶ ἐσὺ ἐπιζητεῖς ἄλλον διδάσκαλο νὰ σὲ διδάξῃ, ἢ
μᾶλλον νὰ ὀλοκληρώσῃς τὴν ἀσέβειά σου, καὶ μυθολογεῖς ὅτι τὸ
Πνεῦμα προέρχεται ἀπὸ τὸν Υἱό³; Ἄν τοῦ κοινοῦ Σωτῆρα καὶ Δη-
μιουργοῦ καὶ Νομοθέτη τὰ δόγματα δὲν φοβήθηκες νὰ ἐπιθυμήσῃς

---

1. Πρὸβλ. Ρωμ. 1, 18.   2. Ἰω. 15, 26.   3. Τὸ περίφημο Filioque= καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

μὴν οὐκ ἔπτηξας ἀναλαβεῖν, τί ἂν τις ἕτερον ζητήσῃ λαβεῖν, δι'
 οὗ τὴν σὴν κατὰ κράτος ἀπελέγξει δυσσεβῆ σπουδὴν; Εἰ σὺ
 τοὺς Δεσποτικὺς ὑπερορᾶς νόμους, τίς τὴν σὴν εὐσεβῶν οὐ
 βδελύξεται δόξαν; Τίς δ' ἂν σε τοῦ πτώματος ἕτερος ἀναστήσῃ;
 5 Τίς δὲ θεραπείας περίνοια τὴν ὀλοσώματον θεραπεύσῃ πλη-
 γήν; Οὐχ ἦν ὁ Σωτήριος ἐπαφῆκε λόγος, ἀλλ' ἦν ἡ ἐκούσιος
 ἐνεβάθυνε νόσος καὶ τῆς δεσποτικῆς διδασκαλίας τὸ ἴαμα εἰς
 ἀμύθητον ἐξ ἀπειθείας μεταβαλεῖν ἐφιλονείκησε δηλητήριον,
 μᾶλλον δὲ τὴν ὑπέρμαχον καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ῥομφαίαν,
 10 ὑποδραμόντος τοῦ ζητήσαντος, εἰς τὴν ἐκείνων μετατάξασθαι
 μοῖραν. Διό σε καὶ κάτω κείμενον τῇ διστομῶ μαχαίρᾳ τοῦ
 Πνεύματος, οὐδὲν ἔλαττον ὅμως καὶ ἡμεῖς τὸ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ
 Δεσπότητος φίλτρον καὶ πρόθυμον ἐνδεικνύμενοι, ὅσα καὶ λο-
 γισμοὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν καθοπλιξούσης ἡμᾶς στρατηγίας εἰς
 15 παράταξιν ἀνακινουῖσιν, οὐδὲ τὰ ἐκ ταύτης τραύματα διαφυ-
 γεῖν τε φροντίδος ἔξω ποιήσομεν.

γ'. Εἰ γὰρ ἐξ ἑνὸς αἰτίου, τοῦ Πατρὸς, ὃ τε Υἱὸς καὶ τὸ
 Πνεῦμα προάγεται, εἰ καὶ τὸ μὲν ἐκπορευτῶς, ὃ δὲ γεννητῶς,
 γίνεται δὲ πάλιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος προαγωγός, ὡς ἡ βλα-
 20 σφημία βοᾶ, πῶς ἂν ὁ τῆς ἀκολουθίας ἀνάσχοιτο λόγος μὴ
 οὐχὶ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ παρακτικὸν εἶναι συμμυθολο-
 γεῖν; Ὁμοτίμως γὰρ ἀμφοῖν τοῦ αἰτίου προεληλυθότων, εἰ θά-
 τερον τῶ ἑτέρῳ τὴν τοῦ αἰτίου χρεῖαν ἀναπληροῖ, οὐδὲ θατέρῳ
 τὸ ἕτερον, μὴ οὐχὶ τὴν ἴσην ἀμειδόμενον χάριν αἴτιον γενέσθαι
 25 τῆς ἀπαράλλακτου τάξεως ἢ συντήρησις ἀπαιτεῖ.

δ'. Ἄλλως τε δέ, εἰ ὁ μὲν Υἱὸς τῆς πατρικῆς ὑπὲρ λόγον
 ἀπλότητος οὐκ ἐξίσταται, τὸ δὲ Πνεῦμα εἰς διπλοῦν αἴτιον
 ἀναφέρεται καὶ ἐκ διπλῆς προβολῆς ὑφίσταται, πῶς οὐκ ἐπα-
 κολουθήσει τὸ σύνθετον, πῶς δ' οὐχὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ ἔλαττον ἔ-
 30 χεῖν τὸ ἰσότημον Πνεῦμα βλασφημηθήσεται, πῶς ἢ τῆς Τρι-
 ᾰδος ἀπλότητος (ὡ γλώσσης ἀσεβεῖν τολμηρᾶς)! οὐχ ἔξει τὸ οἰ-
 κεῖον ἀξίωμα νοθευόμενον;

ε'. Τίς εἶπε τῶν ἱερῶν καὶ περιωνύμων Πατέρων ἡμῶν τὸ
 Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι; Ποία σύνοδος οἰκουμενικαῖς

νά νικηθοῦν ἀπὸ τῆ δικῆ σου παρανοϊκότητα, τί ἄλλο θὰ μποροῦσε νὰ ζητήσῃ κανεὶς νὰ λάβῃ, μὲ τὸ ὅποιο θὰ ἀπελέγξῃ κατὰ κράτος τὸν δυσσεβῆ σου ζῆλο; Ἐὰν ἐσὺ περιφρονεῖς τοὺς Δεσποτικούς νόμους, ποιὸς εὐσεβῆς δὲν θὰ σιχαθεῖ τῆ γνώμῃ σου; Τί ἄλλο θὰ μποροῦσε νὰ σὲ ἀναστήσῃ ἀπὸ τὴν πτώση σου; Ποιὰ ἐπινόηση θεραπείας θὰ θεραπεύσῃ τὴν καθολικὴ πληγὴ τοῦ σώματος; Ὁχι τὴν πληγὴν ποὺ προκάλεσε ὁ Σωτήριος λόγος, ἀλλὰ αὐτὴν ποὺ βάθυνε ἢ μὲ τὴ θέλησή σου νόσος καὶ ποὺ φιλονείκησε νὰ μεταβάλῃ μὲ τὴν ἀπειθεία τὸ φάρμακο τῆς Δεσποτικῆς διδασκαλίας σὲ ἀνείπωτο δηλητήριον, ἢ μᾶλλον τὴν ἀκαταμάχητη ρομφαία ποὺ στρέφεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ζήτησε νὰ τὴ μεταφέρει λαθραῖα μὲ τὴν παράταξιν ἐκείνων. Γι' αὐτὸ καὶ ἐσένα πεσμένο κάτω ἀπὸ τὴ δίκοπτη μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, ἐκφράζοντας ἑμεῖς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προθυμίαν γιὰ τὸν κοινὸ μας Δεσπότη καὶ ἔχοντας ὡς ὄπλον τὴν παράταξιν τῆς θείας καθοδήγησης, δὲν θὰ σὲ ἀφήσομε καθόλου λιγότερο ἔξω ἀπὸ τὴ φροντίδα μας, ὥστε νὰ διαφύγῃς ὅσα χτυπήματα προκαλοῦν καὶ οἱ λογισμοὶ καὶ τὰ τραύματα ἀπὸ αὐτὴν.

3. Ἐὰν δηλαδὴ ἀπὸ ἓνα αἶτιον, τὸν Πατέρα, προέρχεται καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ἂν καὶ τὸ Πνεῦμα μὲ τρόπο ἐκπορευτὸν καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τὸν τρόπο τῆς γέννησης, καὶ γίνεται πάλιν ὁ Υἱὸς προαγωγὸς τοῦ Πνεύματος, ὅπως κραυγάζει ἡ βλασφημία, πῶς ἢ λογικὴ ἀκολουθία θὰ δεχθεῖ νὰ μὴ μυθολογοῦμε, ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα προάγει τὸν Υἱόν; Γιατί, ἂν προῆλθαν ἰσότιμα καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὸ αἶτιον, καὶ ἂν καθένα γιὰ τὸ ἄλλο ἔχει τὴ θέσιν τοῦ αἰτίου, δὲν θὰ ἀπαιτεῖ γιὰ τὸ καθένα τὸ ἄλλο, ὡς συνέπεια τῆς ἀπαράλλακτης τάξεως καὶ ἀφου συμμερίζεται τὴν ἴδιαν χάριν, νὰ γίνῃ αἶτιον.

4. Ἐξάλλου, ἂν ὁ Υἱὸς δὲν βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὴν ὑπέροχον πατρικὴν ἀπλότητα, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα ἀναφέρεται σὲ διπλὸν αἶτιον καὶ ὑψίσταται ἀπὸ διπλὴν προβολήν, πῶς δὲν θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ σύνθεσις; Πῶς δὲν θὰ δεχθεῖ τὸ ἰσότιμον Πνεῦμα τὴ βλασφημίαν, ὅτι εἶναι κατώτερον ἀπὸ τὸν Υἱόν; Πῶς ἢ ἀπλότητα τῆς Τριάδος (τί γλῶσσα τολμηρὴ στὴν ἀσεβείαν) δὲν θὰ ἔχει νοθευμένο τὸ ἀξίωμα τῆς;

5. Ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἱεροῦς καὶ διάσημους Πατέρας μας εἶπε ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱόν; Ποιὰ σύνοδος στηριγμένη καὶ

ὁμολογίαις στηριζομένη καὶ διαπρέπουσα, μᾶλλον δὲ τίς ἱερέων καὶ ἀρχιερέων θεόλεκτος σύλλογος, οὐ ταύτην τὴν διάνοιαν καὶ πρὶν φανῆναι τῇ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπιπνοία κατεψηφίσατο; Καὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς κατὰ τὴν δε-
 5 σποτικὴν μυσταγωγίαν τελεσθέντες καὶ αὐτοὶ λαμπρῶς τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι καὶ μεγαλοφῶνως ἀνεκήρυττον, καὶ δὴ καὶ τοὺς μὴ φρονοῦντας οὕτως (ἤγουν ὡς τὸ Πνεῦμα ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς καὶ οὐ μὴν ἐξ Υἱοῦ) ὡς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὑβριστὰς τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλον.
 10 Ἐκ παλαιῶν τῶν χρόνων τὴν ἀρτιγενῆ δυσσέβειαν προφητικοῖς προορῶντες ὄμμασι καὶ αὐτὴν μετὰ τῆς προλαβούσης πολυμεροῦς ἀποστασίας καὶ γραφῆ καὶ λόγοις καὶ διανοία κατεδίκαζον. Ἐδογματίσεν εὐθύς τῶν οἰκουμενικῶν καὶ ἁγίων ἑπτὰ συνόδων ἢ δευτέρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πα-
 15 τρὸς ἐκπορεύεσθαι, διεδέξατο ἢ τρίτη, ἐβεβαίωσεν ἢ τετάρτη, σύμψηφος ἢ πέμπτη κατέστη, συνεκήρυξεν ἢ ἕκτη, ἐπεσφράγισε λαμπρῶς ἀγωνίσμασιν ἢ ἑβδόμη. Καθ' ἑκάστην αὐτῶν ἔστι περιφανῶς καθορᾶν παρηρησιαζομένην τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὐ τοῦ Υἱοῦ θεολογούμενον ἐκπο-
 20 ρεύεσθαι. Σὲ δὲ τίς ἀγέλη δυσσεβοῦσα μετεδίδαξε, τίς τῶν ἀντινομοθετούντων τῷ Δεσπότη καταπεσεῖν εἰς ἀθέσμους δόξας ὑπηγάγετο;

ζ'. Ἀλλὰ κἀντεῦθεν ἔστιν αὐτῶν φωράσαι τὸ δυσσεβὲς καὶ πρὸς θεομαχίαν αὐτόνομον. Εἰ γὰρ πάντα ὅσα ἔστι κοινὰ κατὰ
 25 τὴν ἀδιάφορον καὶ ἀμερῆ, ἀπλήν τε καὶ ἐνιαίαν κοινότητα, εἰ πάντα ὅσα τούτων ἔστί, Πνεύματος καὶ Πατρὸς, ταῦτα πρόσεστι καὶ Υἱῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ ὅσα ἐνθεωρεῖται τῷ Πνεύματι καὶ Υἱῷ, οὐκ ἔστι μὴ συνομολογεῖν ἐνυπάρχειν καὶ τῷ Πατρί, οὐ μὴν, ἀλλ' οὐδὲ ὅσα Υἱῷ καὶ Πατρί, οὐδὲ τούτων οὐδὲν ἔστι τοῦ
 30 Πνεύματος ἀποστερεῖν, ἐννόει μοι βασιλείαν, ἀγαθότητα, τὸ τῆς οὐσίας ὑπερούσιον, τὴν ὑπὲρ ἔννοιαν δύναμιν, τὸ αἰδιον, τὸ ἀσώματον, τὰς μυρίας καὶ συστοίχως φωνάς, αἷς ἢ ὑπέρθεος θεολογούμενη Θεότης τοῖς εὐσεβέσιν ἄνωθεν παραδέδοται. Εἰ οὖν οὕτω ταῦτα θεωρεῖται, καὶ οὐδεὶς ἔστι τῶν ἐν Χριστια-

ἔξασφαλισμένη σὲ οἰκουμενικὲς ὁμολογίες, ἢ καλύτερα ποιά θεοσύναικτη ὁμήγουρη ἱερέων καὶ ἀρχιερέων δὲν καταδίκασε αὐτὸν τὸ λογισμὸ καὶ προτοῦ ἐμφανισθεῖ μὲ τὴν ἔμπνευση τοῦ πανάγιου Πνεύματος, Γιατὶ μνημένοι καὶ αὐτοὶ κήρυτταν μὲ σαφήνεια καὶ μεγαλόφωνα ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ μάλιστα καὶ ὅσους δὲν εἶχαν αὐτὴ τὴν ἀποψη τοὺς ὑπέβαλλαν στὸ ἀνάθεμα ὡς ὑβριστὲς τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὰ παλαιὰ χρόνια τὴ νεοφανῆ δυσσέβεια προβλέποντάς τὴν μὲ προφητικὰ μάτια καταδίκαιζαν καὶ αὐτὴν μαζὶ μὲ τὴν προηγούμενη καὶ πολύμορφη ἀποστασία μὲ τὰ γραφτὰ καὶ τὸ λόγο καὶ τὴ σκέψη τους. Ἀπὸ τὶς ἅγιες ἑπτὰ οἰκουμενικὲς συνόδους εὐθύς ἢ δεύτερη δογματίσει ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀκολούθησε ἢ τρίτη, τὸ δεβαίωσε ἢ τέταρτη, συμφώνησε ἢ πέμπτη, τὸ διακήρυξε μαζὶ ἢ ἕκτη, τὸ ἐπισφράγισε μὲ λαμπρὰ ἀγωνίσματα ἢ ἕβδομη. Σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς μποροῦμε νὰ δοῦμε ὅτι κηρύττεται λαμπρὰ ἢ εὐσέβεια, καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν Υἱό. Ἐσένα ὅμως ποιά ἀσεβῆς ἀγγέλι σὲ δίδαξε καὶ σὲ ἄλλαξε, ποίος ἀπὸ ὅσους νομοθετοῦν ἀντίθετα πρὸς τὸν Κύριο σὲ παρέσυρε σὲ ἄνομες γνῶμες,

6. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἐξῆς μπορεῖ νὰ συλληφθεῖ ἡ ἀσέβειά τους καὶ ἡ αὐτόβουλη ἐχθρότητά τους πρὸς τὸν Θεό. Ἄν δηλαδὴ ὅλα ὅσα εἶναι κοινὰ σύμφωνα μὲ τὴν χωρὶς διαφορὲς καὶ ἀμέριστη καὶ ἀπλῆ καὶ ἐνιαία κοινότητα, ἂν ὅλα ὅσα ἀνήκουν σ' αὐτούς, στὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Πατέρα, ἀνήκουν αὐτὰ καὶ στὸν Υἱό, καὶ ἐπίσης ὅσα παρατηροῦνται στὸ Πνεῦμα καὶ στὸν Υἱό, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ συνομολογήσομε ὅτι ἐνυπάρχουν καὶ στὸν Πατέρα, ἀλλὰ βέβαια καὶ ὅσα ὑπάρχουν στὸν Υἱό καὶ τὸν Πατέρα, οὔτε ἀπὸ αὐτὰ μπορεῖς οὔτε ἓνα ν' ἀποστερήσεις τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐννοῶ τὴ βασιλεία, τὴν ἀγαθότητα, τὴν ὑπερούσια οὐσία, τὴν πάνω ἀπὸ κάθε σκέψη δύναμη, τὴν αἰωνιότητα, τὴν ἀπουσία σώματος, καὶ τὶς μύριες παράλληλες διατυπώσεις μὲ τὶς ὁποῖες θεολογεῖται καὶ παραδίδεται στοὺς εὐσεβεῖς ἀπὸ παλαιὰ ἢ θεότητα. Ἄν λοιπὸν αὐτὰ ἔτσι θεωροῦνται καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας Χριστιανὸς πού θὰ τολμήσει ἐχθρική

νοῖς, ὅς εἰς μαχόμενον ἀπενεχθείη διαβούλιον, ἔστι δέ, ὡς ὁ αἰρετίζων νεανιεύεται λόγος, ἢ τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ κοινόν, εἴη ἂν καὶ τὸ Πνεῦμα (οὐ̄ τί ἂν γένοιτο πρὸς δυσσέβειαν τολμηρότερον;) εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκ-
5 πόρευσιν μεριζόμενον, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ προάγον, τὸ δὲ προα-
γόμενον, καὶ τὸ μὲν αἴτιον, τὸ δὲ αἰτιατόν, καὶ πολλὴ ἄλλη θεο-
μαχίας παράταξις

ζ. Ἀλλὰ γὰρ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ. Τί δήποτε προσλαμβάνον, ὅπερ οὐκ ἔσχεν ἐκπορευόμενον τοῦ Πατρὸς;
10 Εἰ μὲν γὰρ ἔστι τι λαβεῖν καὶ εἰπεῖν, ὃ προσεῖληφε, πῶς οὐχὶ χωρὶς τῆς προσλήψεως ἀτελές, ἢ πάντως γε μετὰ τὸ προσ-
λαβεῖν; Εἰ δὲ μηδὲν προσεῖληφεν (ἐπιφύεται γὰρ κἀνταῦθα τά τε ἄλλα, καὶ τὸ διπλοῦν καὶ σύνθετον, καταθρασυνόμενον τῆς ἀπλῆς τε καὶ ἀσυνθέτου φύσεως) τίς ὁ λόγος τῆς οὐδὲν παρα-
15 σχεῖν δυναμένης ἐκπορεύσεως;

η'. Σὺ δὲ καὶ τοῦτο λογισμοῖς ἐπισκόπει· εἰ γεννᾶται μὲν ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορεύεται δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, τίς ἂν ἐπινοηθείη σχέσις ἄλλη, καθ' ἣν καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς ἐτέρου προαγωγῆς ἐαυτῷ τὸ προνόμιον συνδιασώσει καὶ τῆς ὁμο-
20 φνουῶς οὐσιώσεως οὐ φαυλίσει τὸ ἀξίωμα;

θ. Ὅρα δὲ κἀντεῦθεν· εἰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον τὸ Πνεῦμα καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, τίς ἀντιπεσεῖται λόγος μὴ καταπεσεῖν ἐξ ἀνάγκης (ὧ̄ φρενὸς ἄκρατον μεθουούσης τὴν ἀσέβειαν!) τὸ τῶν ιδιωμάτων ἀμετάπτωτον καὶ ὁ Πατὴρ (ἴλε-
25 ως δ' ἡμῖν εἴη καὶ τὸ βλάσφημον εἰς τὰς τῶν αἰτίων τρέποιτο κεφαλᾶς!) ψιλὸν ἂν εἴη περιλειπόμενον ὄνομα, κοινοποιηθέντος ἤδη τοῦ χαρακτηρίζοντος αὐτὸν ιδιώματος, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον τῶν δύο συναλειφομένων θεαρχικῶν ὑποστάσεων, καὶ ἀναβλαστήσει πάλιν ἡμῖν ὁ Σαβέλλιος, μᾶλλον δὲ τι τέρας ἔτε-
30 ρον ἡμισαβάλλειον.

ι'. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἢ κατὰ τὸν Υἱὸν ἐννοουμένη νυνὶ καὶ προτεινομένη πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀτοπήματος γέννησις οὐ-
μενον οὐδὲν ἀνεκτότερον τὸ δύσφημον ἀπεργάσοιτο τοῦ πα-
τρικοῦ ιδιώματος, λέγω δὴ τοῦ δηλοῦντος τὸ τῆς ἐκπορεύσεως

σκέψη, καί, ὅπως καυχίεται ὁ αἱρετικὸς λόγος, εἶναι ἡ ἐκπόρευση τοῦ Πνεύματος κοινή ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, τότε θὰ ἦταν καὶ τὸ Πνεῦμα (πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει τολμηρότερο πρὸς δυσσέβεια;) διαμοιρασμένο στὴ ἐκπόρευση τοῦ Πνεύματος, καὶ ἔτσι τὸ ἓνα μέρος θὰ ἐνεργοῦσε τὴν ἐκπόρευση καὶ τὸ ἄλλο θὰ ἐκπορευόταν, καὶ θὰ ἦταν τὸ ἓνα αἴτιο καὶ τὸ ἄλλο αἴτια-τὸ, καὶ ἄλλη μεγάλη παρόταξη θεομαχίας.

7. Ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό. Τί ὅμως παίρνει τὸ ὁποῖο δὲν πῆρε ἐκπορευόμενο ἀπὸ τὸν Πατέρα; Γιατί, ἂν γίνεται νὰ δεχθοῦμε καὶ νὰ ποῦμε αὐτὸ πού ἐπιπλέον ἔλαβε, πῶς δὲν θὰ ἦταν χωρὶς τὴν πρόσληψη ἀτελές, ἢ πάντως μετὰ τὴν πρόσληψη; Ἄν ὅμως δὲν προσέλαβε τίποτε (γιατὶ ἐδῶ ἀναφύεται ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ τὸ διπλὸ καὶ τὸ σύνθετο, πού ὑπονομεύουν τὴν ἀπλῆ καὶ ἀσύνθετη φύση), ποιὸς εἶναι ὁ λόγος μιᾶς ἐκπόρευσης πού δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει τίποτε;

8. Ἐσὺ ὅμως ἐξέτασε μὲ τὴ σκέψη σου καὶ αὐτό· Ἄν γεννιέται ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό, ποιά ἄλλη σχέση μπορεῖ νὰ ἐπινοηθεῖ κατὰ τὴν ὁποία καὶ τὸ Πνεῦμα θὰ συνδιασώσει τὸ προνόμιο γιὰ τὸν ἑαυτό του τῆς προαγωγῆς ἄλλου, καὶ δὲν θὰ ἀτιμάσει τὸ ἀξίωμα τῆς ὁμοφυΐας καὶ ὁμοουσιότητος;

9. Πρόσεχε πάλι καὶ αὐτό· Ἄν τὸ Πνεῦμα ἐκπορευόμενο ἀπὸ τὸν Πατέρα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, ποιὸς λόγος θὰ σταθεῖ ἐμπόδιο νὰ μὴν καταλυθεῖ κατ' ἀνάγκην (ὡ διάνοια μεθυσμένη ἀπὸ ἄκρατη ἀσέβεια) καὶ τὸ ἀμετάπτωτο τῶν ἰδιωμάτων, καὶ ὁ Πατέρας (ὅς εἶναι εὐσπλαχνος πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡ βλασφημία ὅς πέσει στὰ κεφάλια τῶν αἰτίων) θ' ἀπομείνει ἓνα ἀπλὸ ὄνομα, ἀφοῦ θὰ γίνῃ κοινὸ πλεόν τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἰδίουμα, καὶ θὰ γίνῃ συναλοιφή σὲ ἓνα πρόσωπο τῶν δύο θεαρχικῶν ὑποστάσεων, καὶ θὰ μᾶς ἀναβλαστήσει πάλι ὁ Σαβέλλιος, ἢ καλύτερα ἓνα ἄλλο ἡμισαβέλλειο τέρας.

10. Οὔτε βέβαια ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, πού τώρα ἐννοοῦμε καὶ προτείνουμε γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ τὸ ἀτόπημα, δὲν θὰ κάνει πιὸ ἀνεκτὴ τὴ δυσφήμιση τοῦ πατρικοῦ ἰδιώματος, ἐννοῶ αὐτὸ πού δηλώνει τὸ αἴτιο τῆς ἐκπόρευσης. Αὐτὸ λοιπὸν ἀκριβῶς σύμφωνα μὲ τὰ μυθο-

αἴτιον τούτου δὴ τούτου κατὰ τοὺς τῶν δυσσεβῶν μύθους εἰς τὸ τοῦ Υἱοῦ ἀναχεομένου τε καὶ συνθλιβομένου ἰδιώμα, κατατομὴ γὰρ πάλιν καὶ διαίρεσις καὶ τοῦ ἀμερίστου μερισμός. Εἰ γὰρ τὸ μὲν αὐτοῦ τῶν ἰδιωμάτων δίδωσιν ὁ Πατὴρ καὶ τῆς
5 κατ' αὐτὸ χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐξίσταται ἰδιότητος, τοῦ δὲ συντηρεῖ τὸ ἀκήρατον, πῶς οὐχὶ τὸ μὲν ἐαυτῷ δίδωσι ἐνθεωρεῖσθαι τῷ ἰδιώματι, τῷ δὲ συνδιαρεῖσθαι τῇ διχοτομίᾳ τοῦ ἰδιώματος; Ἀλλὰ γὰρ φρίττειν ἔστι, ὅτι καὶ μέχρι τούτων τὴν βλασφημίαν αὐτῶν προαγαγεῖν ὑπηνέγκαμεν.

10 ια'. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ δύο αἴτια ἐν τῇ θεαρχικῇ καὶ ὑπερουσίῳ Τριάδι καθορᾶται, ποῦ τὸ τῆς μοναρχίας πολυῦμνητον καὶ θεοπρεπὲς κράτος; Πῶς οὐχὶ τὸ τῆς πολυθεΐας ἄθεον νῦν ἐπικωμάσει; Πῶς δ' οὐκ ἐν προσχήματι Χριστιανισμοῦ ἢ δεισιδαιμονία τῆς ἑλληνικῆς πλάνης τοῖς ταῦτα λέγειν
15 τολμῶσιν οὐ συνεισελάσει;

ιβ'. Πάλιν, εἰ δύο αἴτια τῆς μοναρχικῆς Τριάδος ἐπαναβέβηκε, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ τρίτον τῆς αὐτῆς συνανακύψει γνώμης προερχόμενον; Ἐπεὶ γὰρ τῆς ἀνάρχου καὶ ὑπεραρχίου ἀρχῆς τῆς οἰκειᾶς ἔδρας τοῖς δυσσεβέσι περιτραπέισης καὶ εἰς δυάδα
20 διατμηθείσης, νεανικώτερον καὶ πρὸς τὴν Τριάδα ἢ κατατομὴ τῆς ἀρχῆς προελεύσεται, ἐπεὶ κὰν τῇ ὑπερφυεῖ καὶ ἀμερεῖ καὶ ἐνιαίᾳ τῆς Θεότητος φύσει τὸ τριαδικὸν μᾶλλον ἢ τὸ δυαδικὸν ἀναφαίνεται, οἷα δὴ καὶ τοῖς ἰδιώμασιν ἀρμοζόμενον.

ιγ'. Ἐὰν Χριστιανῶν ἀκοαῖς ἀνεκτὰ ταῦτα; Ἐὰν οὐκ ὀργὴν καὶ θρῆνον, τὰ τῶν παθῶν ὡς ἐπίπαν ἀσυνδύαστα, οἱ δυσσεβεῖν θρασυθέντες εἰς ἐν ἐπ' αὐτῶν συνελθεῖν ἐκδιάζονται; Ὀργὴν μὲν, οἷς τοσαύτην ἀπόνοϊαν ἀνελάβοντο, θρῆνον δέ, οἷς πρὸς ὄλεθρον ἀβοήθητον καταφέρονται· ἢ γὰρ εὐσέβεια, καὶ ὀργιζομένη, τὸν τοῦ ὁμοφυοῦς οἴκτον οὐκ ἀποτίθεται.

30 ιδ'. Σκοπεῖν δὲ τὸ τῆς δυσσεβείας μέγεθος οὐδὲ διὰ τῶν ῥηθησομένων ἐστὶ δυσχερές. Εἰ γὰρ μετὰ τὴν ἀναρχον καὶ πατρικὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ὁμοουσίου πάλιν ἀρχὴ καθίσταται καὶ αἴτιον ὁ Υἱός, πῶς ἂν τις διαφύγοι μὴ δύο λέγειν ἐν τῇ Τριάδι παραλλατούσας ἀρχάς, τὴν μὲν τὸ ἀναρχον ἔχουσαν καὶ

λογήματα τῶν ἀσεβῶν, ὅταν ἐπεκταθεῖ καὶ ἀναμιχθεῖ μὲ τὸ ἰδίωμα τοῦ Υἱοῦ γίνεται πάλι κατάτμηση καὶ διαίρεση καὶ μερισμὸς τοῦ ἀμέριστου. Ἐὰν δηλαδή τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἰδιώματά του τὸ δίνει ὁ Πατέρας καὶ στερεῖται τὴν ιδιότητα πού τὸν χαρακτηρίζει ὡς πρὸς αὐτό, ἐνῶ τοῦ ἄλλου διατηρεῖ τὸ ἀπαραβίαστο, πῶς δὲν θὰ συμβεῖ νὰ παρατηρεῖται τὸ δικό του ἰδίωμα στὸ ἰδίωμα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἰδίωμα τοῦ Υἱοῦ νὰ συνδιαιρεῖται μὲ τὴ διχοτόμηση αὐτή; Εἶναι ὅμως φρικτὸ πού ἀνεχθήκαμε νὰ φέρομε τὴ βλασφημία αὐτῶν καὶ μέχρι σ' αὐτά.

11. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, ἂν θεωροῦνται δύο αἷτια στὴ θεαρχικὴ καὶ ὑπερούσια Τριάδα, ποῦ εἶναι τότε τὸ πολυύμνητο καὶ θεοπρεπὲς κράτος τῆς μοναρχίας; Πῶς δὲν θὰ ὀρμήσει ἡ ἄθρη διδασκαλία τῆς πολυθεΐας; Καὶ πῶς μ' αὐτοὺς πού τολμοῦν νὰ λένε αὐτὰ δὲν θὰ εἰσβάλλει μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ δεισιδαιμονία τῆς εἰδωλολατρικῆς πλάνης;

12. Ἐπίσης, ἂν γίνουν δεκτὰ δύο αἷτια τῆς μοναρχικῆς Τριάδας, πῶς δὲν θὰ ἀνακύψει καὶ τὸ τρίτο, προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἴδια γνώμη; Μιὰ καὶ ἀνατραπεῖ δηλαδή ἀπὸ τὴν ἔδρα τῆς ἡ ἀναρχῆ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἀρχὴ ἐξουσία ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ χωρισθεῖ σὲ δυάδα, ἡ κατατομὴ τῆς ἀρχῆς θὰ προχωρήσει ὀρμητικότερα καὶ στὴν Τριάδα, ἐπειδὴ καὶ στὴν ὑπερφυσικὴ καὶ ἀμερῆ καὶ ἐνιαία φύση τῆς θεότητος ἐμφανίζεται τὸ τριαδικὸ μᾶλλον, καὶ ὄχι τὸ δυαδικό, ἐπειδὴ φυσικὰ ἀρμόζει καὶ στὰ ἰδιώματα.

13. Εἶναι ἄραγε αὐτὰ ἀνεκτὰ στὶς ἀκοὲς τῶν Χριστιανῶν; Ἄραγε δὲν ἐξαναγκάζουν οἱ ἀποθραυσμένοι στὴν ἀσέβεια νὰ συμπέσουν σὲ ἓνα ἢ ὀργὴ καὶ ὁ θρῆνος γι' αὐτούς, τὰ ἐντελῶς ἀσυνδύαστα πάθη; Ὀργὴ βέβαια γιὰ τὴν τόσο μεγάλη ἀνοησία τους, καὶ θρῆνος γιὰ τὸν ὀλεθρο στὸν ὁποῖο πέφτουν καὶ πού δὲν δέχεται βοήθεια. Γιατὶ ἡ εὐσέβεια, καὶ ὅταν καταληφθεῖ ἀπὸ ὀργή, δὲν ἀποβάλλει τὸν οἶκτο γιὰ τὸ συνάνθρωπο.

14. Δὲν εἶναι ὅμως δύσκολο ν' ἀντιληφθοῦμε τὸ μέγεθος τῆς ἀσέβειας καὶ μὲ αὐτὰ πού θὰ ποῦμε. Ἐὰν δηλαδή μετὰ τὴν ἀναρχὴ καὶ πατρικὴ ἀρχὴ καὶ αἷτια, γίνεται πάλι ἀρχὴ καὶ αἷτιο ὁμοούσιας ἀρχῆς ὁ Υἱός, πῶς θ' ἀποφύγει κανεὶς τὸ λάθος νὰ πεῖ ὅτι ἡ Τριάδα

ἑστηριγμένην ἐν αὐτῷ, τὴν δὲ ἀρχομένην τε ἅμα καὶ πρὸς ἀρχὴν ἀνατρέχουσαν καὶ συμμεταφερομένην τῇ τῶν σχέσεων διαφορᾷ:

ιε'. Εἰ δ' αἴτιος ὁ Πατὴρ τῶν ἐξ αὐτοῦ, οὐ τῷ λόγῳ τῆς φύσεως, τῷ δὲ λόγῳ τῆς ὑποστάσεως, ὁ δὲ λόγος τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως οὐδενὶ μέχρι νῦν περιορίζειν καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ ὑπόστασιν δεδυσσέθηται (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Σαβελλίῳ τὴν Υἱοπατορίαν τερατευσαμένῳ δεδυσσέθηται), οὕμενον οὐκ ἂν εἶη οὐδενὶ τρόπῳ οὐδενὸς τῶν ἐν τῇ Τριάδι αἴτιος ὁ Υἱός

10 ις'. Οὐδὲ τοῦτο δὲ χρὴ παραδραμεῖν, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πατρὸς εἰς δύο τὸ δυσσέδημα διαιρεῖ, ἢ πάντως γε τὸ τοῦ Υἱοῦ πρόσωπον εἰς μέρος ἀνειληφθαι τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως νομοθετεῖ. Εἰ γὰρ, ὡς εἴρηται, οὐ τῷ λόγῳ τῆς φύσεως, τῷ δὲ λόγῳ τῆς ὑποστάσεως αἴτιός ἐστιν ὁ Πατὴρ τῶν

15 ἐξ αὐτοῦ, ἐστὶ δὲ καὶ τοῦ Πνεύματος αἴτιος ὁ Υἱός, ὡς θεομαχία βῶα, ἢ συμμεριζόμενον ἀποφῆναι δεῖ τὴν πατρικὴν ὑπόστασιν τὸν Υἱόν, ἐξ ἧς καὶ τὸ αἴτιον παρέσχε λαβεῖν, ἢ τὸν Υἱὸν ἀναπληροῦντα τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνό τε συναποτολιμῆσαι λέγειν, πρὸ τῆς ἀναπληρώσεως ἐνδεές καὶ τὸν

20 Υἱὸν μέρος χρηματίσαντα πατρικόν, τὸ φρικτὸν τῆς Τριάδος μυστήριον εἰς δυάδα περιτέμνων.

ιζ'. Καὶ πολὺ ἂν εἶη ζιζανίων ἄλλο πλῆθος ἀπὸ τῆς ἐξ ἀρχῆς καταβληθείσης πονηρᾶς ἀναβλαστάνον σπορᾶς, ἣν οὐχὶ καθευδόντων, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ τὸν κατὰ ψυχὴν ἐγρηγορό-

25 των θάνατον καὶ ζητούντων τῶν φρενοβλαβῶν, ὅπως τὸν ἄνωθεν καὶ εὐγενῆ καὶ σωτήριον ἐπινοθεύσωσι σπόρον, ἐπελθὼν ὁ τοῦ γένους ἐχθρὸς ταῖς αὐτῶν κατέσπειρεν ἀθλίαις ψυχαῖς. Καὶ γὰρ ἅπαν κυρίως ἰδιὸν τινος ἐπὶ δύο τινῶν ἀπ' ἐκείνου πραγματικῶς λαμβανόμενον, καὶ κατὰ θατέρου μὲν ἀληθῶς

30 λεγόμενον, κατὰ δὲ τοῦ ἑτέρου οὐκέτι, ἑτεροφυῆ τὰ προτεθέντα δείκνυσιν, αὐτίκα τὸ γελαστικὸν ἀνθρώπου κυρίως ἰδιὸν ὄν καὶ Ἰησοῦ μὲν εἰ τύχοι τῷ δημαγωγῷ τοῦ Ἰσραὴλ ἀρμοζόμε-

περιέχει δύο παραλλάσσοις αρχές, ἢ μία πού ἔχει τὸ ἀναρχο καὶ στηρίζεται σ' αὐτό, καὶ ἡ ἄλλη πού ἀρχεται καὶ συγχρόνως ἀνατρέχει σὲ ἀρχή καὶ συμμεταφέρεται μὲ τὴ διαφορὰ τῶν σχέσεων.

15. Ἐάν ὁ Πατέρας εἶναι αἴτιος ὅσων προέρχονται ἀπὸ αὐτόν, ὄχι ὡς πρὸς τὴν ἔννοια τῆς φύσης, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν ἔννοια τῆς ὑπόστασης, καὶ ἀπὸ κανέναν ὡς τώρα δὲν διατυπώθηκε ἡ ἀσέβεια, ὅτι ὁ ἔννοια τῆς πατρικῆς ὑπόστασης περιορίζει τὴν ὑπόστασι τοῦ Υἱοῦ (γιατὶ οὔτε καὶ ἀπὸ τὸν Σαβέλλιο διατυπώθηκε αὕτη ἡ τερατώδης δυσφημιστικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν Υἱοπατορία), μὲ κανένα λοιπὸν ἀπολύτως τρόπο δὲν εἶναι κανενὸς ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδας αἴτιος ὁ Υἱός.

16. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραβλέψομε οὔτε αὐτό, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόστασι τοῦ Πατέρα ἡ ἀσεβῆς διδασκαλία τὴν διαιρεῖ σὲ δύο. Ἡ δηλαδὴ νομοθετεῖ ὅπωςδὴποτε ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ ἔχει ἀναληφθεῖ σ' ἓνα μέρος τῆς πατρικῆς ὑπόστασης. Γιατί, ἂν, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, ὁ Πατέρας εἶναι αἴτιος τῶν προσώπων πού προέρχονται ἀπὸ αὐτόν ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια τῆς φύσης, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια τῆς ὑπόστασης, καὶ εἶναι καὶ ὁ Υἱὸς αἴτιος τοῦ Πνεύματος, ὅπως ἡ θεομαχία διακηρύττει, ἢ πρέπει νὰ βεβαιώσομε ὅτι ὁ Υἱὸς συμμερίζεται τὴν πατρικὴ ὑπόστασι ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβε καὶ τὸ νὰ εἶναι αἴτιος, ἢ ὅτι ὁ Υἱὸς ἀναπληρώνει τὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα, καὶ νὰ ἀποτολμήσομε νὰ ἰσχυρισθοῦμε καὶ ἐκεῖνο, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναπλήρωσι καὶ ὁ Υἱὸς εἶχε χρηματίσει ἑλλειπὲς πατρικὸ μέρος, περιορίζοντας τὸ φρικτὸ μυστήριον τῆς Τριάδας σὲ δυάδα.

17. Καὶ θὰ ἀναβλαστήσει καὶ ἄλλο μεγάλο πλῆθος ζιζανίων ἀπὸ τὴν πονηρὴ σπορὰ πού ἔγινε στὴν ἀρχή, τὴν ὁποία ἤρθε ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ τὴν ἔσπειρε στὶς ἄθλιες ψυχὰς τους, ὄχι ἐνῶ κοιμοῦνταν, ὅπως φαίνεται, ἀλλὰ ἐνῶ ἦταν ξύπνιοι καὶ ζητοῦσαν οἱ φρενοβλαβεῖς τὸν ψυχικὸ θάνατον, πῶς νὰ νοθεύσουν τὸν οὐράνιον καὶ εὐγενῆ καὶ σωτήριον σπόρον. Γιατὶ κάθετι πού εἶναι ἀποκλειστικὸ ἰδιώμα κάποιου, ἂν ληφθεῖ ἀπὸ αὐτόν πραγματικὰ σὲ δύο ἄλλα, καὶ γιὰ τὸ ἓνα λέγεται ἀληθινά, ὄχι ὅμως καὶ γιὰ τὸ ἄλλο, δείχνει αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποία μιλοῦμε ἑτεροφυῆ. Γιὰ παράδειγμα τὸ γελαστικόν, πού εἶναι κύριον ἰδιώμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ταιριάζει

νον, τῷ δὲ ἐπιστάντι αὐτῷ ἀρχιστρατήγῳ τῆς τοῦ Κυρίου δυνάμεως κατὰ πάντα διϊστάμενον, ὁρᾶν ἐναογῶς δίδωσιν οὐχ ὁμοφυῆ τὸν δημαγωγὸν οὔμενον τῷ ἀρχαγγέλῳ νομίζειν οὐδ' ὁμοούσιον. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὁ διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου προῖὼν σαφῶς τε καὶ ἀταλαιπώρως εὐρήσει τὴν αὐτὴν θεωρίαν προβαίνουσαν. Εἰ δὲ τοῦτο πανταχοῦ κρατεῖ καὶ τὴν αὐτὴν ἀποσώζει διάνοιαν, ἐστὶ δὲ τοῦ Πνεύματος ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόμεναις τὸ πατρικὸν ἀνακηρύττουσα ἴδιον, τοῦτο δὲ κατὰ τὸ φρούαγμα τῆς αἰρέσεως ἐφαρμόζεται μὲν τῷ Υἱῷ, κατὰ
 10 δὲ τοῦ Πνεύματος οὐδαμῶς (οὐπω γάρ τις τοῦτο τὸ δύσφημον ἐννοήσκει), τὸ ἐξῆς αὐτοὶ κατὰ τῆς ἐαυτῶν κεφαλῆς οἱ τῶν τηλικούτων κακῶν εἰσηγηταὶ συναγέτωσαν. Εἰ δὲ μὴ πατρικὸν ἴδιον τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκπόμεναις φήσουσι, δηλονότι οὐδὲ τοῦ Υἱοῦ Ἐπεὶ δὲ οὐδὲ τοῦ Πνεύματος, λεγέτωσαν οἱ πάντα
 15 λέγειν θρασεῖς, πῶς ὁ μηδενός ἐστιν ἴδιον τῶν τριῶν, ἀλλὰ μηδὲ κοινόν, χώραν ὅλως ἔχει θεωρεῖσθαι ἐφ' ἐνός τινος τῶν ὑποστάσεων τῶν θεαρχικῶν;

ιη'. Παραπλήσιον δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο· Εἰ τὸ ἴδιον τοῦ Πατρὸς εἰς τὴν ιδιότητα μεταβάλλεται τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ
 20 ἴδιον δηλονότι τοῦ Υἱοῦ εἴη ἂν εἰς τὴν ιδιότητα μεταβαλλόμενον τοῦ Πατρὸς Ἐπειὶ γὰρ ὁδὸν ἀνατεμούσης τῆς δυσσεβοῦς γλωσσαλγίας, δι' ἧς τὰ τῶν ὑποστάσεων χαρακτηριστικὰ ιδιώματα μεταπίπτειν καὶ ἀντιπεριίστασθαι βούλεται, καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῖς (ὡς βάθος ἀσεβείας)! ὑπελεύσεται τὴν γέννησιν, ὅτε γε
 25 γένηται ὁ Υἱός· ἔδει γὰρ τοὺς πάντα τολμῶντας, ὡς ἔοικε, μηδὲ τὴν τοιαύτην θεομαχίαν ἀτόλμητον λιπεῖν.

ιβ'. Καθόλου δὲ ἐπὶ πάντων τῶν κυρίως ἰδίων, ἐπειδ' ἂν τι τούτων κατὰ τινος πραγματικῶς ὑποστάσεως ἀπὸ τοῦ πρώτως ἐξιδιωσαμένου μεταλαμβάνομενον ἀληθεύοι, εἰ καὶ μὴ τὸ
 30 ἀξίωμα τῆς ἀντιστροφῆς αὐτῷ συνεπάγοιτο, ἐκεῖνο δὴ τὸ παρέχον ἕτερον μετέχειν τοῦ ιδιώματος, εἰς λόγον ὁρῶμεν ἀναγόμενον φύσεως. Εἰ οὖν ὅπερ ἦν ἴδιον ἀπ' ἀρχῆς ἐγνωσμένον τοῦ Πατρὸς, τοῦτο δίδωσιν ἢ τόλμα παρεῖναι καὶ τῷ Υἱῷ,

τυχόν και στόν Ἰησοῦ τόν ἀρχηγό του Ἰσραήλ, διαφέρει ὁμως σέ ὅλα ἀπό τόν ἀρχιστρατηγό τῆς θείας δύναμης πού στάθηκε κοντά του, μᾶς παρέχει νά δοῦμε μέ σαφήνεια, ὅτι ὁ ἀρχηγός δέν εἶναι τῆς ἴδιας φύσης, ὄχι βέβαια, οὔτε και τῆς ἴδιας οὐσίας μέ τόν ἀρχάγγελο. Καί σέ ὅλες τίς ἄλλες περιπτώσεις ὅποιος προχωρεῖ μέ τήν ἴδια μέθοδο θά βρεῖ καθαρά και εὐκόλα νά ἰσχύει αὐτή ἡ θεωρία. Κι ἄν αὐτό ἰσχύει παντοῦ και ἔχει τὸ ἴδιο νόημα, και ἡ ἐκπόρευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπό τόν Πατέρα διακηρύσσει τὸ πατρικὸ ἰδίωμα, κι' αὐτό, σύμφωνα μέ τὴ μανία τῆς αἵρεσης, ἀρμόζει βέβαια στόν Υἱό, δέν ἰσχύει ὁμως καθόλου γιὰ τὸ Πνεῦμα (αὐτόν τόν κακόφημο λόγο δέν μπορεῖ νά τόν σκεφτεῖ κανεὶς), σὺν ἑξῆς αὐτοὶ οἱ δάσκαλοι τῶν κακῶν αὐτῶν ὡς ἐπισωρεύουν ἐναντίον τῆς κεφαλῆς τους τὰ κακά. " Ἄν ὁμως πούν, ὅτι ἡ ἐκπόρευση τοῦ Πνεύματος δέν εἶναι πατρικὸ ἰδίωμα, προφανῶς δέν εἶναι οὔτε τοῦ Υἱοῦ, και ἐπειδὴ δέν εἶνε οὔτε τοῦ Πνεύματος, ὡς ἐξηγήσουν, αὐτοὶ πού εἶναι θρασεῖς σὺν νά λένε τὰ πάντα, πῶς αὐτό πού δέν εἶναι ἰδίωμα κανενός ἀπό τοὺς τρεῖς, ἀλλὰ οὔτε και κοινό, μπορεῖ νά θεωρηθεῖ σὺν μία ἀπὸ τίς θεαρχικὲς ὑποστάσεις,

18. Παραπλήσιο μέ ὅσα εἶπαμε εἶναι και αὐτό. " Ἄν τὸ ἰδίωμα τοῦ Πατέρα μεταβάλλεται σὺν ἰδίωμα τοῦ Υἱοῦ και τὸ ἰδίωμα τότε τοῦ Υἱοῦ θά μεταβάλλεται σὺν ἰδίωμα τοῦ Πατέρα. Μιὰ και ἄνοιξε δηλαδή τὸ δρόμο ἡ ἀσεβῆς φλυαρία, πού θέλει τὰ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα τῶν ὑποστάσεων νά μεταπίπτουν και ν' ἀντικαθιστᾶ τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, και ὁ Πατέρας (ὡ βᾶθος ἀσέβειας!), σύμφωνα μέ τὴ γνώμη τους, θά δεχθεῖ τὴ γέννηση, ἀφοῦ γεννήθηκε ὁ Υἱός. " Ἐπρεπε δηλαδή, αὐτοὶ πού τόλμησαν τὰ πάντα, ὅπως φαίνεται, νά μὴν ἀφήσουν ἀτόλμητη οὔτε αὐτὴ τὴν ἐπίθεση κατὰ τοῦ Θεοῦ.

19. Σὺν ὅλα γενικὰ τὰ κύρια ἰδιώματα, ὅταν κάποιος ἀπὸ αὐτὰ ἀληθεύει πραγματικὰ σὺν κάποιον ὑπόστασιν, ὅταν μεταλαμβάνεται ἀπὸ αὐτὴν ἀπὸ ἐκεῖνον πού πρῶτα εἶχε δικό του αὐτό τὸ ἰδίωμα, ἀκόμα και ἄν δέν συνυπαγόταν τὸ νόμο τῆς ἐπιστροφῆς, ἐκεῖνο πού δίνει σὺν κάποιον ἄλλο τὴ δυνατότητα νά μετέχει τὸ ἰδίωμά του τὸ βλέπομε νά ἀνάγεται σὺν ἔννοια τῆς φύσης. " Ἄν λοιπὸν ὅποιος ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἰδίωμα ἀναγνωρισμένο τοῦ Πατέρα, αὐτό ἡ θρασύτη-

συνοράτω καὶ ἄκουσα πρὸς οἶον αὐτῆς τέλος καταστρέφει τὸ θεοστυγές Ἀκόλουθον δ' ἄρα, ὡς ἔοικεν, ἦν τοῖς ἐρασταῖς τοῦ ψεύδους, κατὰ τῶν ἰδιωμάτων ἐφάπαξ ἐκμεμνηνόσι, τοῦ Πατρὸς καὶ αὐτὴν γε παντελῶς τὴν ὑπόστασιν εἰς φύσιν ἀναλῦσαι 5 καὶ τὸ αἷτιον ὅλως περιελεῖν τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων.

κ'. Ναί, φησίν, ἀλλ' ὁ Σωτὴρ ἔφη, τοὺς μαθητὰς μυσταγωγῶν, ὅτι «τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Καὶ τίνα ἂν λάθοις, ὡς ἐπὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος κατέφυγες φωνήν, οὐχ ἵνα συνήγορον εὐρήσης, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτὸν τὸν 10 Δεσπότην, ἀέναον τῆς ἀληθείας πηγὴν, εἰς διαφωνίαν ἐξυβρίσης; Οὕτω γὰρ ἡ σὴ γλῶσσα πάντα τολμᾶν ἐστὶν ἀσελγῆς καὶ τῶν ἀλήπτων λαβὰς συμπλάττειν καὶ ἐπινοεῖν. Εἰ γὰρ αὐτὸς οὗτος ὁ Δημιουργὸς τοῦ γένους καὶ προνοητὴς νῦν μὲν τὸ Πνεῦμα διδάσκει ἐκπορεύεσθαι τοῦ Πατρὸς, οὐδαμῶς προστι- 15 θείς, ὅτι καὶ ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνον αἷτιον μόνον, ὥσπερ τῆς ἑαυτοῦ γεννήσεως, οὕτω καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως, θεολογεῖσθαι μυσταγωγεῖ, νῦν δέ, ὡς σὺ λέγεις (διότι φησίν, «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται»), περιεῖλε μὲν σιγῇ βαθεῖα τὴν προτέραν μυσταγωγίαν, καίτοι γε πρὸς δευτέραν ἐλθόντα τελετὴν 20 ἔδει καὶ τῆς προτέρας ἀναμνηῆσαι καὶ συνάψαι τὰ τοσοῦτον ἀλλήλων τῇ θεωρίᾳ διεστηκότα, ὁ δέ, τοῦτο μὲν δέον πράττειν, οὐ ποιεῖ, ἀντὶ δὲ τοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος μετὰγει, πῶς οὐχὶ τὴν σὴν ἔκθεσμον διαφωνίαν τῆς ἐνυποστάτου καὶ ἀναλλοιώτου 25 κατασκεδάζων ἀληθείας οὐχ ἑάλως δίκην ὀφείλων;

κα'. Ἐπεὶ δὲ σὲ οὐδὲ τὰ τῶν παίδων εἰδέναί ἢ τοῦ τοῖς ἀδυνατοῖς ἐπιχειρεῖν ἀπεστέρησε θρασύτης, ἀλλὰ γε νῦν, εἰ καὶ μὴ πρότερον, συνιέναι σε χρή, ὡς οὐδὲν οὕτω λαμπρῶς ἴσταται κατὰ τῆς σῆς ἀπονοίας, ὡς ἡ δεσποτικὴ καὶ σωτήριος αὕτη 30 φωνή. Εἰ μὲν γὰρ ἔλεγεν, «Ἐξ ἐμοῦ λήψεται», οὐδ' οὕτως τὸ σοὶ σπουδαζόμενον ἐλάμβανε πέρας, πλὴν ἀλλ' εἶχε τινα πρόφασιν ἢ πλάνην. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ λαμβάνειν ἀπὸ τινος χρείας

τὰ τους τὸ ἐπιτρέπει νὰ πηγαίνει καὶ στὸν Υἱό, ἃς προσέξει σὲ ποιὸ τέλος καταλήγει τὸ μίσος της πρὸς τὸν Θεό. Ἀκόλουθο λοιπόν, ὅπως φαίνεται, ἦταν γιὰ τοὺς ἐραστές τοῦ ψεύδους, μιὰ καὶ ἔχουν ἐκδηλώσει τὴ μανία τους ἐναντίον τῶν ἰδιωμάτων, καὶ αὐτὴ τὴν ὑπόστασι τοῦ Πατέρα νὰ τὴ μεταβάλουν ἐξολοκλήρου σὲ φύση, καὶ νὰ ἀφαιρέσουν τελείως τὴν αἰτία τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων.

20. Σύμφωνα λέγει, ἀλλὰ ὁ Σωτήρας εἶπε, διδάσκοντας τοὺς μαθητές του, ὅτι «Τὸ Πνεῦμα θὰ λάβει ἀπὸ τὴ δική μου γνώση καὶ θὰ σᾶς τὴν ἀναγγεῖλει»⁴. Καὶ ἀπὸ ποιὸν θὰ διαφύγεις, ὅτι κατέφυγες στὸ λόγο τοῦ Σωτήρα, ὄχι γιὰ νὰ βρεῖς συνήγορο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο, τὴν αἰώνια πηγὴ τῆς ἀλήθειας, νὰ τὸν ἐξυβρίσεις διαφωνώντας; Τόσο ἀσύδοτη εἶναι ἡ γλῶσσα σου νὰ τολμᾷ τὰ πάντα καὶ νὰ πλάθει καὶ νὰ ἐπινοεῖ ἐξηγήσεις στὰ ἀνεξήγητα. Γιατί, ἂν ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργὸς τοῦ γένους μας καὶ προνοητῆς ἄλλοτε διδάσκει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ δὲν προσθέτει καθόλου ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ διδάσκει νὰ πιστεύομε ὅτι ἐκεῖνος μόνον αἴτιος εἶναι, ὅπως τῆς δικῆς του γέννησης, ἔτσι καὶ τῆς ἐκπόρευσης τοῦ Πνεύματος, καὶ ἄλλοτε, ὅπως ἐσὺ ἰσχυρίζεσαι, ἐπειδὴ λέγει, «Θὰ λάβει ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι δικό μου», ἔρριξε σὲ βαθιὰ σιγὴ τὴν πρώτη διδασκαλίαν, παρόλο βέβαια πὺ ἔπρεπε προχωρώντας στὴ δεύτερη διδασκαλία νὰ ὑπενθυμίσει καὶ τὴν πρώτη καὶ νὰ συνδέσει αὐτὰ πὺ τόσο διαφέρουν μεταξύ τους στὴν ἔννοια, αὐτὸς ὅμως, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ κάνει αὐτό, δὲν τὸ κάνει, καὶ ἀντὶ νὰ διδάξει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, μεταφέρει τὴν ἐκπόρευση τοῦ Πνεύματος στὸν ἑαυτό του, πῶς ἐσὺ δὲν ἔχεις συλληφθεῖ ὡς ὑπεύθυνος δίκης διασπείροντας τὴν ἄνομη διαφωνία σου γιὰ τὴν ἐνυπόστατη καὶ ἀναλλοίωτη ἀλήθεια;

21. Ἐπειδὴ ὅμως ἐσένα ἡ θρασύτητά σου νὰ ἐπιχειρεῖς τὰ ἀδύνατα σὲ στέρησε ἀπὸ αὐτὰ πὺ ἀκόμα καὶ τὰ παιδιὰ γνωρίζουν, ἂν ὄχι προηγουμένως, τώρα τουλάχιστο πρέπει νὰ μάθεις, ὅτι τίποτε δὲν στέκεται τόσο κατάφωρα ἀντίθετο στὴν ἀνοησία σου, ὅσο ὁ Δεσποτικὸς καὶ σωτήριος αὐτὸς λόγος. Γιατί, ἂν ἔλεγε, θὰ λάβει ἀπὸ ἐμένα, οὔτε καὶ ἔτσι βέβαια θὰ ἐπαλήθευε αὐτὸ πὺ θέλεις, ἀλλὰ θὰ εἶχε κάποια δικαιολογία τέλος πάντων ἡ πλάνη σου. Γιατί βέβαια τὸ

ἄλλης χάριν, καὶ τὸ πρὸς οὐσίωσιν ἐκπορεύεσθαι εἰς ταυτὸ
 συνάγεται τῇ διανοίᾳ· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐπεὶ δὲ τῆς τοσαύ-
 τῆς ἀσεβείας τὸ μέγεθος ὁ Σωτὴρ προορῶν οὐδὲ τοιαύτην
 ἀφῆκε φωνήν, ἵνα μὴ πολλοὺς διὰ σοῦ ἢ τοῦ Πονηροῦ κα-
 5 κουργία κατανεμηθῆ, πῶς, ἀντὶ τοῦ κατηγορεῖν τὸν Δεσπότην,
 οὐκ εἰς τὴν τοῦ Δεσπότητος διὰ συγγνώμης οὐ καταφεύγεις φι-
 λανθρωπίαν καὶ τὰ τῆς καρδίας ὑπανοίγεις ὧτα τῇ ἐκείνου
 διδασκαλία;

κβ'. Εἶπεν ὁ Σωτὴρ ὅτι, οὐκ “Ἐξ ἐμοῦ” λήψεται, ἀλλ', «Ἐκ
 10 τοῦ ἐμοῦ λήψεται». Ἦδει γὰρ ὁ πάντας ἐλθὼν τῇ ἀληθείᾳ
 διδάξαι συμφωνεῖν, πολλῶ μᾶλλον συντηρεῖν ἀνεπίληπτον τὴν
 συμφωνίαν ἑαυτῶ. «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται» πολλὴν καὶ μεγά-
 λην, εἰ καὶ βραχεῖ παραλλάττει ῥήματι, τὸ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ», πρὸς
 τό, «ἐξ ἐμοῦ», τὴν διαφορὰν ἔχει· τὸ μὲν γάρ, «ἐξ ἐμοῦ», αὐτὸν
 15 τὸν εἰπόντα τὴν φωνὴν συνεισάγει, τὸ δέ, «ἐκ τοῦ ἐμοῦ», πάν-
 τως ἕτερον πρόσωπον παρὰ τὸν εἰπόντα· Τοῦτο δὲ ποῖον ἂν
 εἴη, ἐξ οὗ λαμβάνει τὸ Πνεῦμα, εἰ μὴ ὁ Πατήρ; Οὐδὲ γὰρ οὐδ'
 ἄλλο τι θεομαχοῦντες ἀναπλάσσουν· οὔτε γὰρ ἐξ ἑτέρου
 Υἱοῦ, οὐ μὴν, ἀλλ' οὔτ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ λαμβάνοντος Πνεύματος
 20 Ὁραῖς ὅπως οὐδὲ τὰ τῶν παιδῶν σοι παρεῖναι φιλεῖ; Καὶ γὰρ
 καὶ παῖδες ἴσασιν ἄρτι φοιτῶντες εἰς γραμματιστοῦ, τὸ μὲν, «ἐξ
 ἐμοῦ», αὐτὸν συνεισάγει τὸν προάγοντα τὴν τοῦ λόγου περι-
 κοπήν, τὸ δέ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ» ἕτερον πρόσωπον ἐμφαίνει, ἠνωμέ-
 νον μὲν δεσμοῖς οἰκειώσεως τῶ εἰπόντι, διάφορον δὲ πάντως τῇ
 25 ὑποστάσει, πρὸς ὃ καὶ τῶν ἀκροατῶν τὴν διάνοιαν ἀπλανῶς
 φέρεσθαι περαπέμπει. Ὡστε τὸ σὸν προσφύγιον, εἴπερ ὅλως
 ἔλοιο ἀντὶ τοῦ δυσσεβεῖν εὐσεβεῖν, μετανοίας ἂν σοι προσφύ-
 γιον γένοιτο, οὐδεμία δὲ πρὸς τὸ θεομαχεῖν ἀφορμή.

κγ'. Τί οὖν; Οὐκ ἔδει σε ταῦτα, εἰ μὴ τι ἄλλο, πρὸ τοῦ
 30 βλασφημεῖν, ἃ καὶ παῖδες ἴσασιν, εἰδέναι ζητεῖν; Πῶς δὲ σε
 φόβος οὐκ ἔλαβε, καίτοι δραστήριον ὄντα κρύψαι κακουρ-
 γίαν, ἀνέδην οὕτω τῶν Δεσποτικῶν ῥημάτων κατορχεισθαι
 καὶ καταψεύδεσθαι, καὶ ἃ μῆτε τὸ ἀκόλουθον τοῦ λόγου μῆτε

νά παίρνεις κάτι από κάπου για νά χρησιμοποιηθεῖ κάπου ἄλλου καὶ ἡ ἐκπόρευση πρὸς ὑπαρξὴ δὲν συμπίπτουν στὸ ἴδιο νόημα· πολὺ ἀπέχουν. Ἐπειδὴ ὅμως προβλέποντας ὁ Σωτὴρας τὸ μέγεθος τῆς ἀσέβειας αὐτῆς δὲν εἶπε τίποτε σχετικὰ μὲ αὐτήν, γιὰ νὰ μὴ διαβρώσει ἕξαιτίας σου πολλοὺς ἢ κακουργία τοῦ Πονηροῦ, πῶς, ἀντὶ νὰ κατηγορεῖς τὸν Κύριο, δὲν καταφεύγεις μετανοημένος στὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου καὶ δὲν ἀνοίγεις τὴν ἀκοὴ τῆς καρδιᾶς σου στὴ διδασκαλία ἐκείνου;

22. Δὲν εἶπε ὁ Σωτὴρας, “Θὰ λάβει ἀπὸ ἐμένα”, ἀλλὰ «Θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου». Γιατὶ γνώριζε, αὐτὸς πού ἦρθε γιὰ νὰ διδάξει ὅλους νὰ συμφωνοῦν στὴν ἀλήθεια, γνώριζε πολὺ περισσότερο νὰ διατηρεῖ ἀψεγάδιαστη τὴ συμφωνία γιὰ τὸν ἑαυτό του. Εἶπε, «Θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου». Ἔχει πολλὴ καὶ μεγάλη διαφορὰ ἂν ἔστω καὶ λίγο παραλλάξει ἢ διατύπωση ἀπὸ «τὸ δικό μου», πρὸς τὸ “ἀπὸ ἐμένα”. Γιατὶ τὸ “ἀπὸ ἐμένα” ἐννοεῖ αὐτὸν πού εἶπε τὸν λόγο, ἐνῶ τὸ «ἀπὸ τὸ δικό μου» ἐννοεῖ διαφορετικὸ πρόσωπο ἀπὸ αὐτὸν πού εἶπε τὸν λόγο. Κι αὐτὸ τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸ ὁποῖο παίρνει τὸ Πνεῦμα ποιὸ ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι, ἂν ὄχι ὁ Πατέρας, Οὔτε βέβαια ἀναπλάθουν κάτι ἄλλο πολεμώντας τὸν Θεό, οὔτε ἐπίσης ἀπὸ ἄλλον Υἱό, ὄχι βέβαια, ἀλλ’ οὔτε καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα πού λαμβάνει. Βλέπεις ὅτι δὲν θέλουν νὰ σὲ συμπαρασταθοῦν οὔτε τὰ παιδιά; Γιατὶ γνωρίζουν καὶ τὰ παιδιά, πού μόλις φοίτησαν στὸ σχολεῖο, ὅτι τὸ “ἀπὸ ἐμένα” ὑποδηλώνει τὸν ἴδιο πού εἶπε τὴ φράση, ἐνῶ τὸ «ἀπὸ τὸ δικό μου» δηλώνει ἄλλο πρόσωπο, ἐνωμένο μὲ πολλὴ οἰκείωση μ’ αὐτὸν πού τὴν εἶπε, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὴ ὅπωςδήποτε ὑπόσταση, πρὸς τὸ ὁποῖο παραπέμπει νὰ ὀδηγηθεῖ ἀλάθητα καὶ ὁ νοῦς τῶν ἀκροατῶν. Ὡστε τὸ καταφύγιό σου, ἂν ἐπιλέξεις ὄχι τὴν ἀσέβεια ἀλλὰ τὴν εὐσέβεια, θὰ γίνῃ καταφύγιο μετάνοιας, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει καμμιά ἀφορφή γιὰ τὸν πόλεμό σου ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

23. Τί λοιπόν, Δὲν ἔπρεπε, ἂν τίποτε ἄλλο, προτοῦ βλασφημήσεις, νὰ ζητήσεις νὰ μάθεις αὐτὰ πού τὰ γνωρίζουν καὶ τὰ παιδιά; Πῶς δὲν σὲ κατέλαβε φόβος, μολονότι βέβαια εἶσαι ἰκανὸς νὰ κρύψεις τὴν κακουργία, νὰ περιφρονεῖς μὲ τόση ἀδιαφορία καὶ νὰ διαψεύδεις τοὺς Δεσποτικὸς λόγους; Καὶ αὐτὰ πού οὔτε ἡ ἀκολουθία

τῆς διανοίας ἐπιτρέπει τὸ ἀνύδριστον, ταῦτα λέγειν οὐκ ἐρυ-
 θριάς τὸν Δεσπότην ἀποφαίνεσθαι; Καὶ γὰρ τὸ μὲν, «ἐξ ἐμοῦ»,
 δηλονότι μὴ ἐφθέγγετο, σὺ δέ, εἰ καὶ μὴ τῇ φωνῇ, μηχανῇ δὲ τῇ
 τοῦ κακουργεῖν τὸ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ» μεταπλάσας εἰς τό, «ἐξ ἐ-
 5 μοῦ», καὶ τὸ διὰ ταύτης σοι νομιζόμενον δηλοῦσθαι τῆς προσ-
 φορᾶς τὸν Σωτῆρα διδάσκειν κατηγορῶν, ἅμα τρία ταῦτα
 διαρρήδην συκοφαντεῖς εἶπεῖν ὃ μὴ εἶπε, μὴ εἶπεῖν ὅπερ εἶπε,
 καὶ νοῦν ἐκδιδάσκειν, ὃν οὐ μόνον οὐκ ἐδήλωσε τῇ φωνῇ, ἀλλὰ
 καὶ τὸναντίον τῇ μυσταγωγίᾳ τῇ αὐτοῦ μαχόμενον ἔστι σα-
 10 φῶς καθορᾶν, καὶ τέταρτον ἀντινομοθετοῦντα εἰσάγεις ἑαυ-
 τόν. Πῶς καὶ τίνα τρόπον; Αὐτὸς μὲν εἶπεν, «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ
 λήψεται», ἀλλ' οὐκ, «ἐξ ἐμοῦ», σὺ δὲ διδάσκειν αὐτὸν δισχυ-
 ρίζη, ὅπερ ἢ «ἐξ ἐμοῦ» λέξεις δοκεῖ σοι παραδηλοῦν. Ὡστε ὃ
 μὲν εἶρηκεν, ἀναιρεῖς, ὃ δὲ οὐκ ἔφησεν, ὡς εἰρημένον συγκρο-
 15 τεῖς. Τὸν γὰρ νοῦν βοᾶς ἧς οὐκ εἶπε φωνῆς δογματίζειν αὐτὸν
 τοῖς μαθηταῖς καὶ δι' αὐτῆς διδάσκειν ὃ μηδὲ ὡς ἐγνώσθη διὰ
 τῶν ἀχράντων χειλέων προαγαγών. Καὶ ἢ μὲν ἐνυπόστατος
 σοφία τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα μυσταγωγεῖ ἐκπορεύεσθαι τοῦ
 Πατρός, σὺ δ' ὡσπερ ἐλέγχειν πᾶσαν σπουδὴν ὑπελθῶν δια-
 20 φωνοῦντα πρὸς ἑαυτὸν τὸ Πνεῦμα κράξεις μεταδιδάσκειν
 ἐκπορεύεσθαι ἐξ αὐτοῦ, καὶ τῆς μὲν προτέρας ἐξίστασθαι θεο-
 λογίας, διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐκείνης τε παρὰ φαῦλον ποιεῖν καὶ
 οὐδὲ αὐτῇ τὸ κύριον συντηρεῖν. Ἄπαξ γὰρ τῆς ἐν χάριτι θεο-
 λογίας ὑπὸ τῆς χάριτος περιτρεπομένης οὐδαμοῦ τὸ βέβαιον
 25 τὴν διαμονὴν εὐρήσει.

κδ'. Ἀκούειν δ' ἄνωθ' ἐστὶ καιρὸς καὶ τῶν Κυριακῶν λο-
 γίων τῶν εἰρημένων καὶ τῆς διανοίας, ἧς τὰ ῥήματα διερμη-
 νεύουσι τὸν σκοπὸν οὐδὲ γὰρ ἔλαττον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ μᾶλ-
 λον δι' αὐτῶν τῆς ἀσεβείας στηλιτεύεται τὸ ἀναιδές. Μετὰ γὰρ
 30 τὸ εἶπεῖν, ὅτι «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα», ὑποκατιῶν ἐπά-
 γει ῥήμασιν αὐτοῦ· «Ἄλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, λύπη πε-
 πλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. Ἄλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω
 ὑμῖν συμφέρει, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· εἰ γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ
 Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς». Καὶ μετ' ὀλίγον «Ἔτι

τοῦ λόγου οὔτε τὸ ἄμεμπο τῆς διάνοιας ἐπιτρέπει, αὐτὰ δὲν ντρέπεσαι νὰ δηλώνεις ὅτι λέγει ὁ Κύριος; Γιατὶ τὸ «ἀπὸ ἐμένα» δὲν τὸ εἶπε, ἐσὺ ὅμως, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὸ λόγο, ἀλλὰ μὲ κάποιον τέχνασμα κακουργίας, ἀφοῦ μετέπλασες τὸ «ἀπὸ τὸ δικό μου», στὸ “ἀπὸ ἐμένα”, καὶ κατηγορώντας τὸν Σωτήρα ὅτι μὲ αὐτὸ διδάσκει αὐτὸ πού νομίζεις ἐσὺ, τὸν συκοφαντεῖς ὀλοφάνερα γιὰ τρία συγχρόνως πράγματα: ὅτι εἶπε αὐτὸ πού δὲν εἶπε· ὅτι δὲν εἶπε αὐτὸ πού εἶπε, καὶ ὅτι διδάσκει ἓνα νόημα, πού ὄχι μόνο δὲν εἶπε μὲ τὸν λόγο του, ἀλλ’ ἀντίθετα μπορούμε νὰ δοῦμε μὲ σαφήνεια ὅτι μάχεται τὴ διδασκαλία του. Καὶ τέταρτον, παρουσιάζεις τὸν ἑαυτὸ σου ν’ ἀντινομοθετεῖ. Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; Ἐκεῖνος εἶπε, «θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου», καὶ ὄχι “ἀπὸ ἐμένα”, ἐσὺ ὅμως ἰσχυρίζεσαι ὅτι διδάσκει, αὐτὰ πού κατὰ τὴ γνώμη σου ὑποδηλώνει ἡ φράση “ἀπὸ ἐμένα”. Ὡστε, αὐτὸ πού εἶπε τὸ ἀναιρεῖς, καὶ ἐκεῖνο πού δὲν εἶπε, βεβαιώνεις ὅτι τὸ ἔχει πεῖ. Διατυμπανίζεις ὅτι διδάσκει στοὺς μαθητὲς του τὸ νόημα ἑνὸς λόγου πού δὲν εἶπε, καὶ μὲ αὐτὸν δογματίζεις αὐτὸ πού δὲν εἶναι καθόλου γνωστὸ ὅτι εἶπαν τὰ ἄχραντα χεῖλη του. Καὶ ἐνῶ ἡ ἐνυπόστατη σοφία τοῦ Θεοῦ διδάσκει, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐσὺ, προσπαθώντας μὲ κάθε τρόπο ν’ ἀποδείξεις ὅτι τάχα διαφωνεῖ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, κραυγάζεις ὅτι ἄλλαξε καὶ διδάσκει ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν ἴδιο, καὶ ὅτι ἔχει ἐγκαταλείψει τὴν προηγούμενη ἀποψή του γιὰ τὸν Θεό, καὶ μὲ τὴ δεύτερη αὐτὴ ἐκφραρίζει τὴν πρώτη, ἀλλ’ οὔτε καὶ τῆς δευτέρας διατηρεῖ τὸ κύριο νόημά της. Γιατὶ, ἂν μὰ φορὰ ἀνατραπεῖ ἡ θεολογία τῆς χάριτος ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ χάρη, πουθενὰ δὲν θὰ παραμείνει ἡ σταθερότητα.

24. Ἐφτασε ὅμως ἡ ὥρα ν’ ἀκούσομε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ σειρά τῶν λόγων τοῦ Κυρίου καὶ τὸ νόημα, τὸν σκοπὸ τοῦ ὁποῖου διερμηνεύουν οἱ λόγοι. Γιατὶ καθόλου λιγότερο, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερο μὲ αὐτὰ στηλιτεύεται ἡ ἀναίδεια τῆς ἀσέβειας. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπε, «Πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου»⁵, παρακάτω προσθέτει στὸν λόγο του· «Ἐπειδὴ σᾶς μίλησα γι’ αὐτά, λύπη πλημμύρισε τὴν καρδιά σας. Ἀλλὰ ἐγὼ σᾶς λέγω τὴν ἀλήθεια· συμφέρει ἐγὼ νὰ φύγω· γιατί, ἂν ἐγὼ δὲν φύγω, δὲν θὰ ἔρθει σ’ ἐσᾶς ὁ Παράκλητος»⁶. Καὶ

5. Ἰω. 14, 28.

6. Ἰω. 16, 6-7.

πολλά ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Πάντα ὅσα
 5 ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστὶ· διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Ἔρ' οὐχὶ ταῦτα ἱερὰ καὶ θεόχρηστα λόγια, καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον οὐ παρέχεται σαφῶς ἐννοεῖν, καὶ τὴν αἰτίαν οὐκ ἐμφανίζει, δι' ἣν εἰπεῖν ταῦτα ἐδικαίωσεν ὁ Σωτὴρ καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς μυσταγωγίαν οὐκ ἀκήρα-
 10 τον συντηρεῖ, καὶ πᾶσαν οὐ καταισχύνει συκοφαντίαν καὶ δυσσεβείας ἀπάσης ἐκκόπτει ἀφορμὴν; Ἐπεὶ γὰρ εἶδε τοὺς μαθητὰς εἰς ἀθυμίαν καταπεσόντας, ὅτι περ αὐτοῖς παρῶν ἀνεῖπε τὸν κατὰ σῶμα χωρισμὸν καὶ ὅτι πορεύεται πρὸς τὸν Πατέρα, διὰ ταῦτα τούτους ἰδὼν εἰς κατηφείας λογισμὸν κατενεχθέν-
 15 τας, ἀνακτώμενός τε καὶ σὺν ἀληθείᾳ ψυχαγωγῶν, πρῶτον μὲν, ὅτι συμφέρει αὐτοῖς τὸ ἀπελθεῖν αὐτὸν ἐκδιδάσκει, εἶτα διερμηνεύων καὶ ὅπως συμφέρει, «Ἐὰν γὰρ ἐγώ», φησί, «μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς». Αἱ δὲ τοιαῦται φωναὶ δηλονότι πρὸς τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος
 20 ἀνυψοῦσθαι διανιστῶσιν, ὥσπερ καὶ τό, «Οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι». Ἀλλὰ πότε; «Ὅταν ἔλθῃ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνο γὰρ ὑμᾶς ὀδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν». Ἄλλο πάλιν ἐνταῦθα τοῦ Πνεύματος μέγεθος ἀναφυόμενον θαυμαστόν καὶ τοῖς μαθηταῖς ἀναπτυσσόμενον καὶ μετεωρίζον αὐ-
 25 τῶν τὴν διάνοιαν εἰς ἄφατον ὕψος, ἐν ᾧ τοῦ Πνεύματος αὐτοῖς καθ' ὑπερβολὴν διέλαμπε τὸ ἀξίωμα.

κε'. Τί οὖν; Εἰκὸς ἦν αὐτοῖς ὧδέ που περὶ τοῦ Πνεύματος ἀνηγμένοις διαλογίζεσθαι. Σὺ δὲ παρῶν, ὦ διδάσκαλε, βαστάζειν ἡμᾶς τὸ βάρος οὐκ ἐνίσχυες τῶν ἀπορρήτων, ὁ δὲ Παρά-
 30 κλητος ἐπελθὼν βελτίους ἡμᾶς καὶ ἰσχυροτέρους εἰς τὸ φέρειν αὐτῶν τὴν γνῶσιν ἀβαρῶς παρασκευάσει. Καὶ σὺ μὲν ἐπὶ μέρους ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν ἀνεκάλυψας, ἐκεῖνος δὲ ὀδηγήσει ἡμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ σοῦ μὲν μυσταγωγούντος ἔτι δεόμεθα καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως καὶ ἀληθείας, ἐκεῖνος δὲ παρα-

πιὸ κάτω «Ἔχω πολλὰ νὰ σᾶς πῶ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖτε νὰ βαστάσετε τώρα τὸ βάρος τους, ὅταν ὁμως ἔρθει ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, θὰ σᾶς ὀδηγήσει σὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ δὲν θὰ μιλῆσει ἀπὸ τὸ ἑαυτό του, ἀλλὰ θὰ σᾶς πεῖ ὅσα θὰ ἀκούσει καὶ θὰ σᾶς ἀναγγεῖλει ὅσα θὰ συμβοῦν στὸ μέλλον. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικὰ μου· γι' αὐτὸ σᾶς εἶπα, ὅτι θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου, καὶ θὰ σᾶς τὰ ἀναγγεῖλει»⁷. Δὲν εἶναι ἄραγε αὐτὰ λόγια ἱερὰ καὶ θεῖα, καὶ δὲν μᾶς δίνουν τὴ δύναμή τους νὰ ἐννοήσομε τὸ μυστήριον τῆς εὐσέβειας, καὶ δὲν φανερώνουν καὶ τὴν αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία θεώρησε καλὸ νὰ τὰ πεῖ ὁ Σωτήρας, καὶ δὲν διαφυλάττουν ἄθικτη τὴν ἀρχικὴν διδασκαλίαν καὶ δὲν κατατροπιάζουν κάθε συκοφαντίαν καὶ δὲν διαλύουν κάθε ἀφορμὴν ἀσέβειας; Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδε τοὺς μαθητὰς του νὰ λυποῦνται, γιὰ τὸν ὅτι μίλησε κατὰ πρόσωπον γιὰ τὸν σωματικὸν χωρισμὸν τους καὶ ὅτι πηγαίνει πρὸς τὸν Πατέρα του, γι' αὐτὸ βλέποντάς τους νὰ ἔχουν θυσιθεῖ σὲ σκέψεις καὶ λύπες, ξαναδίνοντας τὴν διάθεσίν τους καὶ παρηγορώντας τους ἀληθινὰ, τοὺς λέγει πρῶτον, ὅτι εἶναι πρὸς συμφέρον τους νὰ φύγει, καὶ ἐξηγώντας πῶς τοὺς συμφέρει, λέγει· «Γιατὶ, ἂν δὲν φύγω, δὲν θὰ ἔρθει σ' ἐσᾶς ὁ Παράκλητος»⁸. Οἱ λόγοι αὗτοι τοὺς κάνουν νὰ ὑψωθοῦν στὸ μεγαλεῖο τοῦ Πνεύματος. Ὅπως βέβαια καὶ τό, «Δὲν μπορεῖτε νὰ βαστάσετε τὸ βάρος τους τώρα»⁹. Ἀλλὰ ποτέ; «Ὅταν ἔρθει τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, ἐκεῖνο θὰ σᾶς ὀδηγήσει σὲ ὅλη τὴν ἀλήθειαν»¹⁰. Ἄλλο πάλι θαυμαστὸ μεγαλεῖο τοῦ Πνεύματος ἀναφύεται ἐδῶ, τὸ ὅποιο ἐξηγούμενον στοὺς μαθητὰς, ἀνεβάζει τὴν διάνοιάν τους σὲ ὕψος ἀνέκφραστο, ὅπου ἔλαμπε μπροστὰ τοὺς ὑπερβολικὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Πνεύματος.

25. Τί λοιπόν, Φυσικὸ ἦταν γι' αὐτοὺς νὰ σκέφτονται ἔτσι γιὰ τὸ Πνεῦμα Ἐσὺ, δάσκαλε, ἐνῶ εἶσαι κοντὰ μας, δὲν μᾶς ἐνίσχυσες νὰ σηκώσομε τὸ βάρος τῶν ἀπορρητῶν, ὅταν ὁμως θὰ ἔρθει ὁ Παράκλητος θὰ μᾶς κάνει καλύτερους καὶ πιὸ δυνατοὺς στὸ νὰ σηκώσομε εὐκόλως τὴν γνώσιν αὐτῶν. Καὶ ἐσὺ βέβαια μᾶς ἀπεκάλυψες ἕνα μέρος τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ ἐκεῖνος θὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ ὅλη τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐνῶ μᾶς διδάσκεις ἐσὺ, ἔχομε ἀκόμα ἀνάγκη ἀπὸ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ἀλήθειαν, ὅταν ὁμως θὰ ἔρθει ἐκεῖνος θὰ μᾶς δώσει

7. Ἰω. 16, 12-15.

8. Ἰω. 16, 7.

9. Ἰω. 16, 12.

10. Ἰω. 16, 13.

γεγονώς πάντων ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν ἄφθονον παράσχοι. Εἰ τοίνυν σὺ ταῦτα, ἡ ἐνυπόστατος σοφία καὶ ἀλήθεια, διδάσκεις, οὐκ ἐπιδιοστάζειν ἡμᾶς προσῆκε καὶ τῆς πρὸς τὸ μείζον ἐξαλατούσης τιμῆς τε καὶ δόξης τὸ Πνεῦμα παρ' ἡμῶν ἀξιοῦσθαι.

5 κς'. Ἐπειδὴ οὖν τὰ ὑψηλὰ περὶ τοῦ Πνεύματος εἰσηγεῖται μὲν τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ, ἀποσκευαζόμενός τε αὐτῶν τὸ ἀθυμοῦν, ἅμα δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν ἀληθείᾳ θεολογῶν, λογισμοῖς δ' ἀνθρώπινους, οὐκ εὐαγὲς ἦν ἀνακυμαίνεσθαι τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν (δεινὸν γὰρ ἡ ψυχὴ λύπη κάτοχος γενομένη καὶ
10 τὸ κριτήριον ἀχλύϊ συναναθολώσασα, τῆς μεταβολῆς τὸ σωτήριοιον ἀντιμεθέλκειν εἰς τὸ βλαβερόν), διὰ τοῦτο ὡς ἂν μὴ τὸ Πνεῦμα μείζον παραδέξωνται τοῦ Υἱοῦ, ἅτε δὴ τὰ μείζω παρεχόμενον, καὶ λογισμὸς αὐτοῖς ἐπέλθοι τὴν ὁμοφυῖαν ὑβρίζων καὶ τὸ ἰσότημον αὐτῶν εἰς ἀνισότητα διασπῶν, ὡς ἄριστος καὶ
15 τῶν σωμάτων καὶ τῶν ψυχῶν ἰατρὸς τὸ σωτήριοιον προκαταβάλλεται φάρμακον.

κς'. Εἰ δέ γε τοὺς μαθητὰς μὴ συνεῖχον, μηδ' ἀνεσόβουν, μηδὲ συνετάρακτον τοιοῦτοι λογισμοὶ (κρείττω γὰρ τῆς τοιαύτης συγχύσεως καὶ ταραχῆς τὸν ἱερόν ἐκεῖνον χορὸν εὐλαδέ-
20 στερον ἴσως ὁμολογεῖν), ἀλλ' οὖν ὁ τῆς κακίας εὐρετῆς καὶ τεχνίτης τὸ βέλτιον τῆ τοῦ χείρονος φαντασίᾳ περιβαλεῖν, πολλοὺς ἂν ἔσχε τῆς οἰκείας ποιήσασθαι θήραμα μηχανῆς καὶ δόξαν αἰρετίζουσαν κατασπεῖραι ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, ἦν αὐτῇ καταβολῇ καὶ αὐτῷ τεχνίτῃ καταισχύνων τε καὶ δια-
25 σκεδάζων ὁ Σωτὴρ ὀξέως καὶ θεοπρεπῶς ἐπιφέρει λέγων, ὡς «Οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει»· καὶ γὰρ καὶ περὶ αὐτοῦ ἦν προειρηκῶς, ὅτι «Πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν», οἷον Ἐμφοῖν ἡμῖν ἐκ τοῦ Πατρός ἐστι τὸ διδάσκειν καὶ φωτίζειν τὰς διανοίας ἡμῶν. Διὸ
30 καὶ διότι προῖων ἔφησε περὶ τοῦ Πατρός, ὅτι «Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς», ἀλλὰ καὶ ὁ Πατὴρ δοξάζει τὸν Υἱόν «καὶ ἐδόξασα», γὰρ ἔφη, «καὶ δοξάσω»· νυνὶ δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα δοξάζει

νά απολαύσομε με ἀφθονία τὰ πάντα. Ἐν λοιπὸν ἐσὺ ἡ ἐνυπόστατη σοφία καὶ ἀλήθεια μᾶς διδάσκεις αὐτά, δὲν ἔπρεπε ἡμεῖς νὰ διστάζομε ἀκόμα ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ἄξιο νὰ απολαμβάνει ἐκ μέρους μας μεγαλύτερη τιμὴ καὶ δόξα.

26. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Σωτήρας παραδίδει στοὺς μαθητὲς του αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν διδασκαλίαν του διαλύοντας τὴ λύπη τους καὶ συνάμα ἐκθέτοντας τὴν ἀληθινὴν θεολογίαν γιὰ τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦταν ὀρθὸ ὁ νοῦς τῶν μαθητῶν νὰ ταλαντεύεται σὲ ἀνθρώπινους λογισμοὺς (γιατὶ εἶναι φοβερὸ ἡ ψυχὴ παραδομένη στὴ λύπη καὶ ἔχοντας θολωμένη ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τὴν ἰκανότητα κρίσης νὰ μετατρέψει τὴ σωτήριαν μεταβολὴν σὲ βλαβερὴν), γι' αὐτό, γιὰ νὰ μὴν παραδεχθῶν ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὸν Υἱόν, ἀφοῦ χορηγεῖ τὰ μεγαλύτερα, καὶ περάσει ἀπὸ τὸ μυαλό τους ἡ σκέψις ποὺ ἀτιμάζει τὴν κοινὴ φύσιν, διασπώντας τὴν ἰσοτιμίαν τους σὲ ἀνισότητά, δίνει προληπτικὰ σὰν ἄριστος γιαντρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων τὸ σωτήριον φάρμακον.

27. Μολονότι βέβαια τοὺς μαθητὲς δὲν τοὺς διακατεῖχαν οὔτε τοὺς τρόμαζαν οὔτε τοὺς ταραζαν τέτοιες σκέψεις (γιατὶ πρέπει ἴσως νὰ ὁμολογήσομε τὸν ἱερὸν χορὸν τῶν μαθητῶν ἀνώτερον ἀπὸ τέτοια σύγχυσις καὶ ταραχὴ), ὥστόσο ὁ ἐφευρέτης καὶ τεχνίτης τῆς κακίας περιβάλλοντας τὸ καλὸ μὲ τὴ φαντασίαν τοῦ κακοῦ θὰ μπορούσε πολλοὺς νὰ τοὺς κάνει λεία τῆς μηχανορραφίας του καὶ νὰ διασπείρει σὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τὴν αἰρετικὴν ἀποψιν. Αὐτὴ τὴ μηχανορραφίαν διαλύοντας ὁ Σωτήρας καὶ καταντροπιάζοντας τὸν ἴδιον τὸν μηχανορραφὸν της, προσθέτει ἀμέσως μὲ τρόπο θεοπρεπῆ καὶ λέγει· «Δὲν θὰ μιλήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ θὰ πεῖ ὅσα θὰ ἀκούσει»¹¹. Γιατὶ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸν του εἶχε πεῖ προηγουμένως «Σὰς ἔκανα γνωστὰ ὅλα ὅσα ἀκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου»¹². Γιὰ παράδειγμα· Καὶ στοὺς δύο μᾶς ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ διδάσκομε καὶ νὰ φωτίζομε τὶς διάνοιές σας. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπειδὴ προχωρώντας εἶπε γιὰ τὸν Πατέρα, «Ἐγὼ σὲ δόξασα ἐπάνω στὴ γῆ»¹³· ἀλλὰ καὶ ὁ Πατέρας δοξάζει τὸν Υἱόν· γιατί λέγει· «Καὶ σὲ δόξασα καὶ θὰ σὲ δοξάσω»¹⁴. Τώρα ὅμως ὁ Υἱὸς δοξάζει καὶ τὸ Πνεῦμα μὲ τοὺς ὑψηλοὺς καὶ θεί-

ὁ Υἱὸς διὰ τῶν προειρημένων ὑψηλῶν τε καὶ θεοπρεπῶν φωνῶν· διὰ τοῦτο μετ' ὀλίγον ἐπιφέρει, ὅτι «Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει», πανταχοῦ τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμοφυές καὶ τὸ τῆς ὁμοτιμίας ἀξίωμα ἀκήρατον συντηρῶν, ὡς ἂν τις εἴποι· Κοινόν ἐστι τῆς
 5 ὑπερουσίου καὶ ὑπερδοξασμένης Τριάδος τὸ παρ' ἀλλήλων ἀρρήτῳ λόγῳ δοξάζεσθαι. Δοξάζει τὸν Πατέρα ὁ Υἱός, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν, δοξάζει καὶ τὸ Πνεῦμα· καὶ γὰρ ἐκεῖθεν αὐτῶ τῶν χαρισμάτων ὁ πλοῦτος πηγάζει· ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Πατέρα, ὅτι «ἐρευναῖ», μᾶλλον δὲ οἶδε «τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ»
 10 καὶ ἀποκαλύπτει αὐτά, καθόσον ἐστὶν ἀνθρωπίνη φύσει ληπτόν, τοῖς παρασκευασίσι ἑαυτοῦς ἐπιτηδείους δέξασθαι τὴν ἐκ τῆς θεογνωσίας ἀγγῆν. Δοξάζει δέ, ὥσπερ εἴρηται, νῦν ὁ τε Υἱὸς τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱόν, καὶ ἐστὶν αὐτῶν ὥσπερ κοινόν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ τὸ κράτος, οὕτω καὶ ἡ
 15 δόξα, καὶ οὐ μόνον ἡ παρ' ἡμῶν ἀναφερομένη, ἀλλὰ καὶ ἦν αὐτοὶ δέχονται παρ' ἑαυτῶν.

κη'. «Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει»· τουτέστιν, οὔτε διότι δόξαν ἀνῆψα τῷ Παρακλήτῳ, διὰ τοῦτο μείζονα αὐτὸν ἀπεφηνάμην ἐμοῦ, οὔτε πάλιν διότι ἐκεῖνος, ἔφην, «Δοξάσει ἐμέ», ἐμαυτὸν
 20 ἐκείνου προτίθημι τῇ τιμῇ. «Δοξάσει ἐμέ», τουτέστιν ὅσον ἐκείνου τὸ ὕψος κατανοεῖς, τὴν ἐμὴν δι' αὐτοῦ δόξαν ἔνεστί σοι ἀναθεωρεῖν καὶ γὰρ ὥσπερ ἐγὼ ἂ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐδίδαξα ὑμᾶς, οὕτω καὶ ἐκεῖνος λήψεται ἐκ τοῦ ἐμοῦ καὶ φωταγωγῆσει ὑμᾶς ἐπίσης ἢ τῶν χαρισμάτων ἀέναος ἡμῶν βρῦει
 25 πηγῇ, ἐπίσης ἢ ἐξ αἰδίου πρόοδος ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐπίσης τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμοφυές πάντα τὴν ἰσοτιμίαν μυσταγωγεῖ· πανταχόθεν τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον ἀπελαύνεται.

κθ'. Εἶτα εἰπὼν, ὅτι «λήψεται», λαμπρῶς ἀνακηρύττει, καὶ ἐφ' ᾧ λήψεται· οὐδὲ γὰρ ἵνα ἐκπορευθῆ, φησὶν, οὐδ' ἵνα ὑπο-
 30 στηῖ (πρόσεχε ταῖς Δεσποτικαῖς, ἀνθρωπε, φωναῖς), ἀλλὰ διὰ τί λήψεται. Διὰ τί; «Ὡστε τὰ ἐρχόμενα ἀναγγεῖλαι ὑμῖν»· καὶ γὰρ τοῦτο προαναφθεγξάμενος, ἐπισφραγίζει πάλιν λέγων·

ους λόγους πού εἶπαμε, γι' αὐτὸ μετὰ ἀπὸ λίγο προσθέτει· «Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσει»¹⁵, διατηρώντας παντοῦ τὴν κοινὴ οὐσία καὶ κοινὴ φύση καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἰσοτιμίας ἀπαραβίαστο· ὅπως δηλαδή θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ· Εἶναι κοινὸ γνῶρισμα τῆς ὑπερούσιας καὶ ὑπερδοξασμένης Τριάδας τὸ νὰ δοξάζεται ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο μὲ ἄρρητο λόγο. Ὁ Υἱὸς δοξάζει τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατέρας τὸν Υἱό, δοξάζει ὅμως καὶ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ ἀπὸ ἐκεῖ πηγάζει γι' αὐτὸ καὶ ὁ πλοῦτος τῶν χαρισμάτων. Ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Πατέρα, γιατί «ἐρευνῶ», ἢ καλύτερα γνωρίζει «τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ»¹⁶ καὶ τὰ ἀποκαλύπτει, ὅσο μπορεῖ νὰ τὰ δεχθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση, σὲ ὅσους ἔκαναν τοὺς ἑαυτοὺς τους κατὰλληλους νὰ δεχθοῦν τὴν ἀκτινοβολία ἀπὸ τὴ θεογνωσία. Δοξάζει ὅμως, ὅπως εἶπαμε, τώρα καὶ ὁ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱό, καὶ ὅπως εἶναι κοινὰ σ' αὐτοὺς ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐξουσία, ἔτσι καὶ ἡ δόξα, καὶ ὄχι μόνο αὐτὴ πού τοὺς ἀποδίδομε ἐμεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνη πού οἱ ἴδιοι δέχονται ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο.

28. «Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσει»¹⁷. δηλαδή, οὔτε ἐπειδὴ ἐγὼ ἀπέδοσα δόξα στὸν Παράκλητο, γι' αὐτὸ τὸν ἀνακήρυξα ἀνώτερο ἀπὸ ἐμένα, οὔτε πάλι ἐπειδὴ εἶπα, «ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσει», θέτω τὸν ἑαυτὸ νὰ προηγεῖται στὴν τιμὴ. «Θὰ μὲ δοξάσει», δηλαδή ὅσο κατανοεῖς τὸ ὕψος ἐκείνου, ἔχεις τὴ δυνατότητα μέσω αὐτοῦ νὰ βλέπεις τὴ δική μου δόξα. Γιατί, ὅπως ἐγὼ σᾶς δίδαξα ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου καὶ θὰ σᾶς φωτίσει· ἐξίσου ἀναβρῦει ἡ αἰώνια τῶν χαρισμάτων πηγὴ μας, ἐξίσου ἡ αἰώνια πρόοδος (προαγωγή) ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐξίσου ἡ ὁμοιότητα τῆς οὐσίας μας καὶ ἡ ὁμοιότητα τῆς φύσης μας. Τὰ πάντα διδάσκουν τὴν ἰσότητα στὴν τιμὴ, ἀπὸ παντοῦ ἀπορρίπτεται τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ μικρότερο.

29. Ἐπειτα, λέγοντας ὅτι «θὰ λάβει», διακηρύττει ἀπροκάλυπτα καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ θὰ λάβει. Ὅχι δηλαδή γιὰ νὰ ἐκπορευθεῖ, λέγει, οὔτε γιὰ νὰ λάβει ὑπόσταση (πρόσεχε, ἀνθρώπέ μου, τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου), ἀλλὰ γιατί θὰ λάβει. Γιατί; «Γιὰ νὰ ἀναγγεῖλει σ' ἐσᾶς ὅσα θὰ συμβοῦν στὸ μέλλον. Αὐτὸ δηλαδή πού προανήγγει-

17. Ἰω. 16, 14.

«Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Σαφέστερον δ' ἀνακαλύπτων, τί ποτέ ἐστὶν ὃ λέγει, «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», συντόμως ἐπάγει· «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστίν», ὥστε τὰ ἐμὰ λαμβάνων καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ Πατρὸς λαμβάνει. Καὶ οὐδὲ
5 μέχρι τούτου τὴν αὐτὴν διάνοιαν ἀναπτύσσων προάγει, ἀλλ' ἔτι τελειότερον αὐτὴν ἀνακαλύπτων καὶ βεβαιούμενος λέγει· «Διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει»· διότι ἐν τῷ Πατρὶ μὲν ἔστι τὰ ἐμὰ, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς λαμβάνει· καὶ γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐμὰ ἐστίν· ὥστε μόνον οὐχὶ θεῶ· Ὅταν
10 λέγω «ἐκ τοῦ ἐμοῦ», πρὸς τὸν ἐμὸν Πατέρα χρῆ τοὺς λογισμοὺς ὑμῶν ἀναφέρειν καὶ μὴ πρὸς ἕτερον ἐπιστρέφειν. Οὐδὲ γὰρ οὐδεμίαν πρόφασιν ὑμῖν ὑπελειπόμην, ἣν οὐ περιεῖλον, πρὸς ἕτερόν τι ταῖς φαντασίαις ὑποσύρρεσθαι, μάλιστα διότι καὶ προ-
διελέχθη ὑμῖν, ὅτι «πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστίν».

15 λ'. Τί τῶν ἀχράντων τούτων λογίων λαμπρότερον, τί δὲ παραστῆσαι σαφέστερον, ὅτι τό, «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», πρὸς τὸ Πατρικὸν παραπέμπει πρόσωπον καὶ ὡς τὴν τῶν χαρισμάτων ἐνέργειαν ὡς αἰτίου παρὰ τοῦ Πατρὸς ἱερολογεῖται τὸ Πνεῦμα λαμβάνειν, τῶν χαρισμάτων ἐκείνων, οἷς ἐνισχύσει τοὺς μαθη-
20 τὰς τῶν ἐρχομένων μὲν τὴν ἐπίγνωσιν σὺν εὐσταθεῖ καὶ ἀπερι-
τρέπτῳ φρονήματι φέρειν, καθίστασθαι δὲ καὶ τῶν ἀθεάτων μηδεμιᾶς παρακολουθούσης δυσχερείας θεατὰς καὶ δὴ καὶ τῶν ὑπὲρ λόγον ἔργων δημιουργούς; Ὁρ' οὐ πανταχόθεν σοι πᾶσα πρόφασις ἀσεβείας περικέκοπται; Ὁρ' ἔτι τολμήσεις
25 συκοφαντίας καὶ ψεύδη κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπινοεῖν, ἢ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ μηχανορραφεῖν σωτηρίας;

λα'. Ἐγώ γε οὐκ οὐδὲ τοῦ λοιποῦ σε φροντίδος ἔξω σταίην, εἰ μὲν ἀνιάτως ἔχειν καὶ ἐλέγχειν καὶ ἐπιτιμᾶν καὶ κάτω κείμενον ἔτι βάλλειν, εἰ δὲ πρὸς θεραπείαν ὁρᾶς, φάρμακόν σοι προσ-
30 ἀγειν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος τῆς ἀληθείας ἀκεσώδυνόν τε καὶ καθαρτήριον τῆς νόσου. Εἰ γὰρ (ὦ τί ἂν σέ τις προσείποι!) τοῦ

18. Ἰω. 16, 14.

19. Ὁπ. π. 15.

λε, τὸ ἐπισφραγίζει πάλι λέγοντας «Ἐὰν τὸν δικό μου θὰ λάβει, καὶ θὰ σᾶς ἀναγγεῖλει»¹⁸. Καὶ διευκρινίζοντας ἀκόμα καλύτερα τί ἀκριβῶς σημαίνει αὐτὸ πού λέγει, «Θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου», προσθέτει ἀμέσως «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας μου εἶναι δικά μου»¹⁹. Ὡστε παίρνοντας τὰ δικά μου, τὰ παίρνει καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου. Καὶ οὔτε μέχρι αὐτὸ τὸ σημεῖο προχώρησε τὴν ἀνάπτυξη αὐτῆς τῆς ἔννοιας, ἀλλὰ ἐκτυλίσσοντάς την καὶ βεβαιώνοντάς την ἀκόμα τελειότερα, λέγει· «Γι' αὐτὸ σᾶς εἶπα ὅτι λαμβάνει ἀπὸ τὸ δικό μου»²⁰, ἐπειδὴ τὰ δικά μου βρίσκονται μέσα στὸν Πατέρα, καὶ τὸ Πνεῦμα λαμβάνει ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατί ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικά μου. Σὰ νὰ φωνάζει δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο καὶ λέγει· Ὅταν λέγω «ἀπὸ τὸ δικό μου», πρέπει νὰ μεταφέρετε τὴ σκέψη σας στὸν Πατέρα μου, καὶ ὄχι νὰ τὴ στρέψετε σὲ ἄλλον. Γιατί καμμιὰ ἀπολύτως πρόφαση δὲν σᾶς ἄφησα, πού δὲν τὴν ἀφαίρεσα, νὰ σύρεσθε μὲ τίς φαντασίες σας σὲ κάτι ἄλλο, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ σᾶς εἶπα προηγουμένως ὅτι, «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας, εἶναι δικά μου».

30. Τί ὑπάρχει λαμπρότερο ἀπὸ αὐτὰ τὰ πανάχρονα λόγια; Τί μπορεῖ νὰ παρουσιάσει σαφέστερα ὅτι τό, «Θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου», παραπέμπει στὸ πατρικὸ πρόσωπο, καὶ ὅτι τὴν ἐνέργεια τῶν χαρισμάτων διδάσκει ὅτι τὸ Πνεῦμα τὴν παίρνει ἀπὸ τὸν Πατέρα, μὲ τὰ ὁποῖα χαρίσματα θὰ δώσει τὴ δύναμη στοὺς μαθητὲς νὰ ὑποφέρουν τὴν γνώση τῶν γεγονότων πού θὰ συμβοῦν στὸ μέλλον μὲ φρόνημα σταθερὸ καὶ ἀμετάβλητο καὶ νὰ γίνουν θεατὲς τῶν ἀθέατων χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει καμμιὰ δυσκολία, καὶ μάλιστα καὶ δημιουργοὶ τῶν πάντων ἀπὸ τὸ λόγο ἔργων; Ἄραγε δὲν σοῦ ἔχει περικοπεῖ ἀπὸ κάθε ἀποψη καὶ πρόφαση ἀσέβειας; Ἄραγε θὰ τολμήσεις ἀκόμα νὰ ἐπινοεῖς συκοφαντίες καὶ ψεύδη ἐναντίον τῆς ἀλήθειας, ἢ νὰ μηχανορραφεῖς ἐναντίον τῆς σωτηρίας σου;

31. Ἐγὼ λοιπὸν οὔτε στὸ ἐξῆς θὰ σὲ βγάλω ἀπὸ τίς φροντίδες μου, ἀλλὰ, ἂν βέβαια παραμένεις ἀθεράπευτος, καὶ θὰ σὲ ἐλέγχω καὶ θὰ σὲ ἐπιτιμῶ, καὶ καταγῆς πεσμένο θὰ σὲ χτυπῶ ἀκόμα, ἂν ὅμως ἀποβλέπεις στὴ θεραπεία σου, θὰ σοῦ δίνω φάρμακο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν κρατήρα τῆς ἀλήθειας παυσίπονο καὶ καθαρικὸ τῆς νόσου. Ἄν

20. Ὅπ. π.

Πνεύματος ἢ ἐκπόρευσις ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς τελεία, τελεία δὲ ὅτι Θεὸς τέλειος ἐκ Θεοῦ τελείου, τί ποτ' ἂν ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ συνεισενέγκῃ; Εἰ μὲν γάρ τι συνεισηνεγκεν, εἰπεῖν δεήσει καὶ ὁ συνήνεγκεν, εἰ δὲ παρὰ τὴν θεϊκὴν τοῦ Πνεύματος ὑπόστασιν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν οὔτε λαβεῖν οὔτε εἰπεῖν, τί καὶ τὸν Υἱὸν ὑβρίζειν ἔγνωσ τῷ ψεύδει καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ σὺν αὐτοῖς γε καὶ πρὸ αὐτῶν τὸν Πατέρα;

λβ'. Πάλιν δέ, εἰ ἐν ᾧ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, ἢ ἰδιότης ἐπιγινώσκειται αὐτοῦ, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν ᾧ γεννᾶται ὁ Υἱός, ἢ τοῦ Υἱοῦ, ἐκπορεύεται δέ, ὡς ὁ ἐκείνων λῆρος, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ, πλείοσιν ἄρ' ἰδιώμασιν διαστέλλεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, ἢ περὶ ὁ Υἱός Ἡ μὲν γὰρ πρόοδος ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς, εἰ καὶ τὸ μὲν πρόεισι γεννητῶς, τὸ δὲ ἐκπορευτῶς, ἀλλ' οὐκ ἐπίσης αὐτῶν ἑκάτερον ἀφορίζει τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, ἀποδιαστέλλεται δὲ τὸ Πνεῦμα καὶ δευτέρῳ διαφορᾷ, ἢν αὐτῷ τὸ διπλοῦν τῆς ἐκπορεύσεως προξενεῖ· εἰ δὲ πλείοσι διαφοραῖς διαστέλλεται τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα ἢ περὶ ὁ Υἱός, ἐγγυτέρῳ ἂν εἴη τῆς πατρικῆς οὐσίας ὁ Υἱός, καὶ διπλῶν ὄντων ἰδιωμάτων τῶν ἀφοριζόντων τὸ Πνεῦμα θατέρῳ τούτων ὑποβεβηκέναι τοῦ Υἱοῦ τῆς ὁμοφυοῦς πρὸς τὸν Πατέρα συγγενείας τὸ ἰσότημον δυσφημηθήσεται Πνεῦμα, καὶ οὕτως ἢ Μακεδονίου πάλιν κατὰ τοῦ Πνεύματος ἀναδύσεται λύσσα, τῆς ἐκείνου δυσσεθείας δι' ἑαυτῆς ἀνακαλουμένη τὸ ἥτημα.

25 λγ'. Ἀλλὰ καὶ εἰ μόνου Πνεύματός ἐστι τὸ εἰς ἀρχὰς ἀναφέρεσθαι διαφόρους, πῶς οὐκί καὶ μόνου Πνεύματος ἀκόλουθον λέγειν τὸ εἰς πολυάρχον ἀναφέρεσθαι ἀρχήν;

λδ'. Ἐτι δέ, εἰ ἐν οἷς Πατρὶ καὶ Υἱῷ κοινωνίαν οἱ πάντα θρασεῖς ἐκαινούργησαν, τὸ Πνεῦμα τούτοις ἀποτεριχίζουσι, 30 Πατὴρ δὲ κατ' οὐσίαν Υἱῷ, ἀλλ' οὐ κατὰ τι τῶν ἰδιωμάτων εἰς κοινωνίαν συνάπτεται, τῆς κατ' οὐσίαν ἄρα πατρικῆς συγγενείας τὸ ὁμοούσιον Πνεῦμα ὑπερορίζουσι.

δηλαδή (Ἀλήθεια, πῶς νὰ σὲ προσφωνήσῃ κανεὶς;) ἢ ἐκπόρευση τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι τέλεια, καὶ εἶναι τέλεια, γιὰ εἶναι τέλειος Θεὸς ἀπὸ Θεοῦ τέλειο, τί θὰ μπορούσε νὰ συνεισφέρει ἢ ἐκπόρευση ἀπὸ τὸν Υἱό; Γιατί, ἂν πρόσφερε κάτι, πρέπει νὰ ὀνομάσομε αὐτὸ πὺν πρόσφερε, ἂν ὅμως πέρα ἀπὸ τὴ θεϊκὴ ὑπόσταση δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ λάβει οὔτε νὰ πεῖ, γιὰ ἀποφάσεις νὰ ὑβρίζεις μὲ τὸ ψεῦδος σου καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὸν Πατέρα;

32. Ἐπίσης, ἂν τὸ ἰδιαίτερο γνῶρισμα τοῦ Πνεύματος βρίσκειται στὴν ἐκπόρευσίν του ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἐπίσης τὸ γνῶρισμα τοῦ Υἱοῦ στὸ ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ, ὅπως ἐκεῖνοι φλυαροῦν, ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, ἄρα μὲ περισσότερα γνῶρισμα διαστέλλεται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀπὸ ὅ,τι ὁ Υἱός. Γιατί ἢ πρόοδος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἂν καὶ στὴ μία περίπωση γίνεται μὲ γέννηση καὶ στὴν ἄλλη μὲ ἐκπόρευση, ὅμως ἕξι-σου καθένα ἀπὸ αὐτὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν Πατρικὴ ὑπόσταση. Τὸ Πνεῦμα ὁμως διαστέλλεται καὶ μὲ δεύτερη διαφορὰ, πὺν τοῦ τὴν προξενεῖ ἢ διπλῆ ἐκπόρευση. Ἐν ὅμως διαστέλλεται μὲ περισσότερες διαφορὰς τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀπὸ ὅ,τι ὁ Υἱός, ὁ Υἱὸς θὰ ἦταν πλησιέστερα στὴν πατρικὴ οὐσία, καὶ ἐνῶ εἶναι διπλὰ τὰ γνῶρισμα πὺν χωρίζουν τὸ Πνεῦμα, μὲ καθένα ἀπὸ τὰ δύο θὰ δυσφημοθεῖ τὸ ἰσότημο Πνεῦμα ὅτι εἶναι ὑποδιδασμένο ἀπὸ τὴ συγγένεια τῆς κοινῆς φύσης τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἔτσι ξεπροβάλλει πάλι ἢ λύσσα τοῦ Μακεδόνιου ἐναντίον τοῦ Πνεύματος, ἀνακαλώντας τὴν ἦττα τῆς ἀσέβειας ἐκείνου μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς.

33. Ἀλλὰ καὶ ἂν μόνου τοῦ Πνεύματος εἶναι γνῶρισμα νὰ ἀναφέρεται σὲ ἀρχὲς διάφορες, πῶς δὲν εἶναι ἐπόμενο καὶ τὸ νὰ λέμε μόνου γιὰ τὸ Πνεῦμα ὅτι ἀναφέρεται σὲ πολλαπλῆ ἀρχή;

34. Καὶ ἀκόμα, ἂν μὲ τὴ νέα σχέση πὺν δημιουργήσαν οἱ θρασεῖς σὲ ὅλα ἀνάμεσα καὶ στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, μὲ αὐτὴν κλείνουν ἀπ' ἔξω τὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ Πατέρας συνδέεται μὲ τὸν Υἱὸ ὡς πρὸς τὴν οὐσία καὶ ὄχι μὲ κάποιου γνῶρισμά του, ἄρα ἀποκλείουν τὸ ὁμοούσιο Πνεῦμα ἀπὸ τὴν πατρικὴ συγγένεια ὡς πρὸς τὴν οὐσία.

λε'. Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· πότερον τὴν αὐτὴν ἐκπόρευσιν ἢ τῆς πατρῶας ἀντίθετον; Εἰ μὲν γὰρ τὴν αὐτὴν, πῶς οὐ κοινοῦνται αἱ ιδιότητες, αἷς καὶ μόναις ἢ Τριάς τριάς εἶναι καὶ προσκυνεῖσθαι χαρακτηρίζεται; Εἰ δ' ἐκείνης ἀντίθετον, πῶς οὐ Μάνεντες ἡμῖν καὶ Μαρκίωνες πάλιν τῷ βλασφημῶ οὕτω συναναχορεύσουσι ῥήματι, τὴν θεομάχον πάλιν κατὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ γλωσσαλγίαν πλατύνοντες;

λς'. Ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις, εἰ πᾶν ὃ μὴ ἐστὶ κοινὸν τῆς παντοκρατορικῆς καὶ ὁμοουσίου καὶ ὑπερφυοῦς Τριάδος, 10 ἐνός ἐστὶ μόνου τῶν τριῶν, οὐκ ἔστι δὲ ἡ τοῦ Πνεύματος προβολὴ κοινὴ τῶν τριῶν, ἐνός ἄρα καὶ μόνου ἐπὶ τῶν τριῶν. Πότερον οὖν ἐκ τοῦ Πατρὸς φήσουσιν ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα, καὶ πῶς οὐκ ἐξομῶσονται τὴν φίλην αὐτοῖς καὶ καινὴν μυσταγωγίαν; Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τί μὴ κατ' ἀρχαῖς εὐθύς ἐθάρ- 15 ρησαν ὅλον αὐτῶν ἐξεμέσαι τὸν ἰόν, ἀλλὰ κατὰ μέρος ἀναβλύζουσιν; Ἐχρῆν γάρ, εἴτερ ἦσαν πεποιθότες αὐτῷ τῷ δυσσεβήματι, ἐξ ἀρχῆς ἀνομολογεῖν, ὡς οὐ μόνον τὸν Υἱὸν προβολέα τοῦ Πνεύματος δογματίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα τῆς προβολῆς ἀπελαύνουσιν, οἷς ἀκόλουθον δήπου καὶ τὴν γέννησιν 20 τῆ προβολῆ συμμετατιθέναι καὶ συμμεταφέρειν, καὶ μηδὲ τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκ δὲ τοῦ Υἱοῦ τερατολογεῖν τὸν Πατέρα τὴν γέννησιν ἔχειν, ἵνα μὴ μόνον τοὺς ἠσεβηκότας ἐξ αἰῶνος κρύψωσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεμνηνόντων ἐλέγχωνται μανικώτεροι.

25 λη'. Ἐτι δέ, εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς γεγέννηται, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, τίς ἢ καινοτομία τοῦ Πνεύματος, μὴ καὶ ἕτερόν τι αὐτοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς συνάγεσθαι κατὰ τὴν θεοβλαβῆ γνώμην μὴ τρεῖς, ἀλλὰ τέσσαρας τὰς ὑποστάσεις, μᾶλλον δὲ ἀπείρους, τῆς δὲ τετάρτης 30 αὐτοῖς ἄλλην πάλιν προβαλλούσης, κάκεινης ἐτέραν, μέχρις ἂν καὶ τῆς ἑλληνικῆς ὑπερελάσῃ πολυθειᾶς;

λη'. Ἀλλὰ κάκεινο κατ' αὐτῶν ἔστιν ἀφεῖναι. Ποῖον δὲ

35. Τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό· μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα ἢ μὲ ἀντίθετο; Γιατί, ἂν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, πῶς δὲν γίνονται κοινὲς οἱ ιδιότητες, μὲ τίς ὁποῖες καὶ μόνες ἡ Τριάδα χαρακτηρίζεται Τριάδα καὶ προσκυνεῖται; Ἐάν ὅμως μὲ τρόπο ἀντίθετο ἀπὸ ἐκείνη, πῶς δὲν θὰ σκιρτήσουν πάλι ἀπὸ χαρὰ μὲ τὸν βλάσφημο αὐτὸ λόγο οἱ Μάνεντες καὶ οἱ Μαρκίωνες αὐξάνοντας τὴν θεόμαχο ἐναντίον τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ φλυαρία τους,

36. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν λεχθεῖ, ἂν κάθε τι πού δὲν εἶναι κοινὸ γνῶρισμα τῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ ὁμοσύσιας καὶ ὑπερφυοῦς Τριάδος εἶναι γνῶρισμα μόνο τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς καὶ δὲν εἶναι ἢ προβολὴ τοῦ Πνεύματος κοινὴ καὶ τῶν τριῶν, ἐπομένως συνδέεται μὲ τὸν ἕνα καὶ μόνο ἀπὸ τοὺς τρεῖς. Ποιὸ λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο, θὰ ποῦν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα; Καὶ πῶς δὲν θ' ἀρνηθοῦν τὴν ἀγαπημένη τους νέα διδασκαλία; Ἐάν ὅμως ποῦν ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό, γιατί δὲν εἶχαν τὸ θάρρος ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ χύσουν ἀπὸ τὸ στόμα τους ὅλο τὸ δηλητήριό τους, ἀλλὰ τὸ χύνουν λίγο-λίγο; Γιατί ἔπρεπε, ἂν ἦταν βέβαια σίγουροι γι' αὐτὴ τὴν ἀσέβειά τους, νὰ ὁμολογήσουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι δὲν διδάσκουν μόνο τὸν Υἱὸ προβολέα τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀποκλείουν τὸν Πατέρα ἀπὸ τὴν προβολή, γιὰ τοὺς ὁποίους ἐπακόλουθο θὰ ἦταν μαζὶ μὲ τὴν προβολὴ νὰ μεταθέσουν καὶ τὴ γέννηση καὶ νὰ τὴν συμμεταφέρουν, καὶ νὰ μὴ τερατολογοῦν, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει τὴ γέννησή του ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας ἀπὸ τὸν Υἱό, γιὰ νὰ μὴν ἐπισκιάσουν μόνο ὅσους ἀσέβησαν ἐδῶ καὶ αἰῶνες, ἀλλὰ νὰ ἀποδεικνύονται πιὸ μακιακοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς μακιακοὺς.

37. Καὶ ἀκόμα, ἂν ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, πού ὀδηγεῖ αὐτὴ ἢ καινοτομία τοῦ Πνεύματος; Μήπως ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτὸ καὶ κάτι ἄλλο, ὥστε νὰ συναχθοῦν, σύμφωνα μὲ τὴν ἀσεβῆ αὐτὴ γνώμη, ὄχι τρεῖς, ἀλλὰ τέσσερις ὑποστάσεις, ἢ καλύτερα ἄπειρες, καὶ ἀπὸ τὴν τέταρτη πάλι ἀπὸ αὐτὲς προέρχεται ἄλλη, καὶ ἀπὸ ἐκείνη ἄλλη, μέχρι τὸ σημεῖο πού νὰ ξεπεράσουν ἀκόμα καὶ τὴν πολυθεΐα τῶν ἐθνικῶν,

38. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο μποροῦμε νὰ στρέψουμε ἐναντίον τους

τουτο; Εἰ πάντα ὅσα πρόσεσι τῷ Υἱῷ, τοῦ Πατρὸς λαμβάνων ἔχει, ἐκεῖθεν ἂν εἶη λαβῶν καὶ τὸ αἴτιον εἶναι τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως, πόθεν οὖν ἢ ἑτεροκοινῆς αὕτη φιλοτιμία, δι' ἧς ὁραῖται μὲν ὁ Υἱὸς τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως 5 αἴτιος, τὸ δὲ Πνεῦμα, καίτοι τὸ ἰσότιμον ἔχον καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς ὁμοταγῶς τε καὶ ὁμοτίμως προεληλυθὸς οὐσίας, τῶν ἴσων γε- ρῶν ἀπεστέρηται;

λθ'. Πάλιν αἴτιος ὁ Πατήρ, αἴτιος δὲ καὶ ὁ Υἱός. Τίνα γοῦν δικαιοῦσουσιν οἱ τῶν ἀτολήτων διαιτηταὶ τὴν αἰτίαν μᾶλλον 10 ἔχειν; Εἰ μὲν γὰρ τὸν Πατέρα, πῶς οὐκ ἐπέισακτον καὶ νόθον καὶ ὕβρις αὐτοῖς καὶ αὐτῇ γε ἢ συσκευασθεῖσα τιμὴ τοῦ Υἱοῦ, μάλιστα τὸ κῦρος ἔχοντος ἤδη ἅ τε καὶ τὸ πλεόν τοῦ Πατρὸς; Εἰ δὲ ὁ Υἱός, φεῦ τῆς βαρυτέρας τόλμης! Οὐ γὰρ ἐνόμισαν ἀρκέσειν αὐτοῖς εἰς ὅσον ἀσεβεῖν εἶλοντο διατεμεῖν καὶ συμμε- 15 ρίζεσθαι τῷ Υἱῷ τὴν Πατρικὴν αἰτίαν, εἰ μὴ καὶ τὸ πλεόν ἀφαιρήσουσι καὶ ἀντὶ τοῦ Πατρὸς τῷ Πνεύματι τὸν Υἱὸν ἀν- τεισάξουσιν αἴτιον.

μ'. Τί λέγεις; Ἐλάβε παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός ἐξ αὐτοῦ διὰ γεννήσεως προελθὼν καὶ προάγειν ἕτερον ὁμοφυές; Πῶς οὖν 20 καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς προάγων ὁμοφυές τὸ Πνεῦμα οὐ μετέδωκεν, ὡς μετέλαβεν, τῆς ὁμοίας δυνάμεως καὶ τιμῆς, ἵνα κἀκεῖνο πάλιν ὁμοφυοῦς ἔχη προόδῳ καὶ ὑποστάσει ἐναγλαϊῖζεσθαι; Καίτοι γε ἐχρῆν τὸν Υἱόν, εἰ καὶ μὴ δι' ἕτερόν τι, ἀλλ' οὖν γε πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς ἀναγόμενον μίμησιν ἐφ' ὁμοίαις ἐνεργεί- 25 αἰς συνδιασώζειν τὸ ὅμοιον.

μα'. Ἐγὼ δὲ οὐδὲ ταύτην δοίην ἂν σιγῇ τὴν ἀτοπίαν μείζο- να λέγειν, εἰ καὶ μὴ τῇ φύσει (ἄπαγε ὁμοούσιος γὰρ ἢ Τριάς), ἀλλά γε τῷ αἰτίῳ τὸν γεγεννηκότα τοῦ γεννήματος μυσταγω- γεῖ μὲν ἢ Δεσποτικῆ φωνῆ, διδάσκει δὲ μνηθεὶς ἐκεῖθεν καὶ ὁ 30 τῶν ἱερῶν Πατέρων ἡμῶν χορός· μείζονα δὲ τῷ αἰτίῳ τοῦ Πνεύματος τὸν Υἱὸν οὔτε θείων ἔστιν ἀκούειν Λογίων, ἀλλ'

Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἐάν ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Υἱός, τὰ ἔχει λαμβάνοντάς τα ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ἔλαβε καὶ θὰ ἔχει τὸ ὅτι εἶναι αἴτιο τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος. Ἐὰν ποῦ λοιπὸν αὐτὴ ἢ ἑτεροβαρῆς εὐνοία, ἀπὸ τὴν ὁποία φαίνεται ὁ Υἱός αἴτιος τῆς ἐκπόρευσης τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα, παρόλου ποῦ ἔχει τὴν ἰσοτιμία καὶ ἔχει προέλθει ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία μὲ τρόπο ὁμοταγῆ καὶ ὁμότιμο, ἔχει στερηθεῖ τίς ἴσες τιμές;

39. Πάλι αἴτιος εἶναι ὁ Πατέρας, αἴτιος καὶ ὁ Υἱός. Ποιὸν λοιπὸν θὰ δικαιώσουν οἱ διαιτητὲς τῶν ἀτόλμητων ὅτι ἔχει παρισσότερο τὴν αἰτία; Ἐάν βέβαια δικαιώσουν τὸν Πατέρα, πῶς δὲν εἶναι φερόμενη ἀπ' ἔξω καὶ νόθος καὶ ὕβρη γι' αὐτούς καὶ αὐτὴ ἢ κατασκευασμένη τιμὴ τοῦ Υἱοῦ, ἀφοῦ ἤδη ὁ Πατέρας ἔχει τὴν ὑψιστὴ ἰσχὺ καὶ τὴν περισσότερην δύναμη; Ἐάν δικαιώσουν τὸν Υἱό, ἀλλοίμονό τους γιὰ τὴ βαρύτερη τὸλμη τους. Γιατὶ δὲν νόμισαν ὅτι θὰ τοὺς εἶναι ἀρκετὸ μέχρι ἐκεῖ ποῦ ἔφτασε ἡ ἀσέδειά τους, στὸ νὰ διαιρέσουν δηλαδὴ καὶ νὰ συμερίζεται ὁ Υἱός τὴν πατρικὴ αἰτία, ἂν δὲν ἀφαιρέσουν καὶ τὸ περισσότερο, καὶ ἀντὶ τὸν Πατέρα νὰ καταστήσουν τὸν Υἱὸ αἴτιο τοῦ Πνεύματος.

40. Τί λέγεις; Ὁ Υἱός ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα μὲ γέννηση ἔλαβε ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἐξουσία νὰ εἶναι προβολέας κάποιου ἄλλου τῆς ἴδιας φύσης; Πῶς λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱός προάγοντας τὸ ὁμοίας φύσης μ' αὐτὸν Πνεῦμα δὲν τοῦ μετέδωσε ὅπως ἔλαβε, τὴν ὁμοία δύναμη καὶ τιμὴ, ὥστε καὶ ἐκεῖνο πάλι νὰ μπορεῖ νὰ κοσμεῖται μὲ τὴν προαγωγή καὶ τὴν ὑπόστασι τοῦ ἴδιου στὴ φύση μ' αὐτό; Ἐάν καὶ βέβαια ἔπρεπε ὁ Υἱός, ἂν ὄχι γιὰ κάτι ἄλλο, ἀλλ' ὁδηγούμενος στὴ μίμησι τοῦ Πατέρα σὲ ὁμοιες ἐνέργειες νὰ διασώζει τὴν ὁμοιότητά του μ' αὐτόν.

41. Ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ μπορούσα ν' ἀποσιωπήσω οὔτε αὐτὴ τὴν ἀνοησία, νὰ τὸν πῶ μεγαλύτερο, ἂν καὶ βέβαια ὄχι ὡς πρὸς τὴ φύση (μακριὰ μὰ τέτοια σκέψη, γιατί ἢ Τριάδα εἶναι ὁμοούσια), ἀλλὰ τουλάχιστο ὡς πρὸς τὸ αἴτιο διδάσκει ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ὅτι εἶναι μεγαλύτερος ἐκεῖνος ποῦ γέννησε ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ γεννήθηκε, καὶ τὸ διδάσκει μνημένος ἀπὸ αὐτόν καὶ ὁ ἱερός χορὸς τῶν Πατέρων μας, μεγαλύτερο ὅμως ὡς πρὸς τὸ αἴτιο τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα οὔτε

οὐδὲ νοῦς εὐσεβῆς μέχρι νῦν ἐάλω διανοηθεῖς, ἢ δέ γε θεομά-
χος γλῶσσα οὐ τῷ αἰτίῳ τὸν Υἱὸν μείζονα τοῦ Πνεύματος μό-
νον, ἀλλὰ καὶ τῆς πατρικῆς ἐγγύτητος πορρωτέρω ποιεῖ

μβ'. Ἐτι δέ, εἰ αἴτιος τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱός, πῶς οὐκ ἂν
5 εὐρεθείη δεύτερον ὑποφνύμενον αἴτιον ἐν τῇ ὑπεραρχίῳ καὶ
ὑπερφυεῖ τῆς Τριάδος ἀρχῆ, καὶ τό τε αἰτιατὸν καὶ μηδὲ πρὸς
ὑβριν τῆς πρώτης ἀρχῆς μεμηχανημένον μόνον, ἀλλὰ καὶ
αὐτοῦ ἐκείνου, περὶ οὗ κατασχηματίζεται ἡ τιμὴ; Τὸ γὰρ μηδέ
τινα χρεῖαν μηδ' αὐτῷ μηδὲ μηδενὶ παρέχειν, ἀλλὰ μηδ' ἀφορ-
10 μὴν μηδαμόθεν εὐρίσκειν ὥστε παρασχεῖν, πῶς οὐ μᾶλλον
ἀποφανεῖται τὸν Υἱὸν περιυβρισμένον καὶ τιμῆς ὀνόματι κα-
κουροτέραν τὴν ὑβριν ποιεῖ; Καὶ γὰρ τοῦ Πνεύματος πατρό-
θεν ἐξ αἰδίου τὴν ἐκπόρευσιν ἀνευδεῆ κεκτημένου, ποίας ἂν
ἄλλης προαγωγῆς ἢ οὐσιώσεως τὸ συμπλασθὲν αὐτοῖς αἴτιον
15 ἐπιγνωσθήσεται χορηγόν;

μγ'. Πῶς δ' οὐκ εἰς δύο αὐτοῖς διαμερισθήσεται τὸ Πνεῦμα,
τὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ὡς ἀληθῶς καὶ πρώτως αἰτίου προ-
ῖόν (ἀναίτιος γάρ), τὸ δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου καὶ αἰτιατοῦ (οὐκ
ἀναίτιον γάρ), καὶ οὕτω δ' οὐ τάξει μόνῃ καὶ σχέσει καὶ αἰτία
20 τὴν τοῦ Πνεύματος ἑτερότητα καὶ παραλλαγὴν ἢ αἴρεσις δρα-
ματουργεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς τετράδα ἀντὶ Τριάδος τὸ σέβας ἡμῶν
ἀπωθεῖσθαι τολμᾷ, μᾶλλον δ' οὐδὲν ἀνύβριστον καταλιπεῖν
τῶν ἐν τῇ ὑπεραγάθῳ Τριάδι καὶ Δημιουργῷ τοῦ παντός οὐδε-
μίαν παραλείπει σπουδῆν.

25 μδ'. Καὶ μὴν, εἰ αἴτιος μὲν τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱός, ἀμφοῖν δ'
αἴτιος ὁ Πατήρ, εὐρεθήσεται τι αἴτιον ἐν τῇ τελείᾳ καὶ τελειο-
ποιῷ Τριάδι τοῦ μὲν κυρίως καὶ πρώτου αἰτίου τῆς τελειότη-
τος ἀπεληλαμένον, ἀτελές δὲ καὶ ἡμίτομον ἢ σύνθετον, ἐξ ἀτε-
λουῦς καὶ τελείου τὴν σύνθεσιν ἀναδεδεγμένον. Καὶ σκοπεῖν ἔξ-
30 εστιν, ὅπως ἢ μὲν μυθολογία ἐν τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ τοῦς
ἵπποκενταύρους πάλαι παίζουσα ἀναπλάττει, ἢ δὲ θεομαχία
ἐν τοῖς αἰδίοις καὶ ἀναλλοιώτοις ἢ τὸ ἡμίτομον ἢ τὸ ἐξ αἰτίου

ἀπὸ τὰ θεῖα Λόγια μορεῖς ν' ἀκούσεις, ἀλλ' οὔτε νοῦς εὐλαβῆς βρέθηκε ὡς τώρα νὰ τὸ ἔχει σκεφθεῖ. Ἄλλ' ἡ θεομάχος γλώσσα δὲν κάνει τὸν Υἱὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μόνο ὡς πρὸ τὴν αἰτία, ἀλλὰ τὸν ἀπομακρύνει περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα.

42. Καὶ ἀκόμα, ἂν ὁ Υἱὸς εἶναι αἴτιος τοῦ Πνεύματος, πῶς δὲν θὰ βρεθεῖ δεύτερο ὑποδεέστερο αἴτιο στὴν ὑπεράρχια καὶ ὑπερφυῆ ἀρχὴ τῆς Τριάδας, καὶ πού τὸ αἰτιατὸ δὲν ἔχει ἐπινοηθεῖ μόνο πρὸς ὕβρη τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἴδιου ἐκείνου γιὰ τὸν ὅποιο ἐπινοεῖται ἡ τιμῆ; Γιατὶ τὸ νὰ μὴν παρέχει καμμιά χρησιμότητα οὔτε στὸν ἑαυτό του οὔτε σὲ κανέναν, ἀλλ' οὔτε ἀφορμὴ ἀπὸ πούθεν νὰ βρῖσκει ὥστε νὰ παράσχει, πῶς δὲν θ' ἀποδείξει περισσότερο ἀτιμασμένο τὸν Υἱὸ καὶ δὲν θὰ κάνει χειρότερη τὴν ὕβρη μὲ τὸ ὄνομα τῆς τιμῆς; Γιατί, ἀφοῦ τὸ Πνεῦμα ἔχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς αἰωνιότητος τὴν ἐκπόρευσίν του χωρὶς ἔλλειψη ἀπὸ τὸν Πατέρα, ποιῶς ἄλλης προαγωγῆς ἢ οὐσίωσης θὰ ἀναγνωρισθεῖ πῶς εἶναι χορηγὸ τὸ πλασμένο μαζί μ' αὐτοὺς αἴτιο;

43. Πῶς δὲν θὰ μοιρασθεῖ γι' αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα σὲ δύο, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἓνα νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα πού εἶναι τὸ ἀληθινὸ καὶ πρῶτο αἴτιο (γιατὶ εἶναι ἀναίτιος), καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸ δεύτερο καὶ αἰτιατὸ (γιατὶ δὲν εἶναι ἀναίτιο), καὶ ἔτσι ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν τάξιν καὶ τὴν σχέσηιν καὶ τὴν αἰτία δραματολογεῖ ἢ αἴρεση τὴν ἑτερότητα καὶ τὴν παραλλαγὴν τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ τολμᾷ νὰ ὀδηγεῖ τὸν σεβασμὸν μας σὲ τετράδα ἀντὶ Τριάδα; Ἡ καλύτερα δὲν παραλείπει καμμιά προσπάθεια, ὥστε ν' ἀφήσει ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴν ὕβριν κανένα ἀπὸ τὰ τρία πρόσωπα τῆς ὑπεράγαθης Τριάδας καὶ Δημιουργοῦ τοῦ παντός.

44. Ἄλλ' ἂν ὁ Υἱὸς εἶναι αἴτιος τοῦ Πνεύματος καὶ ὁ Πατέρας αἴτιος καὶ τῶν δύο, θὰ βρεθεῖ κάποιον αἴτιον στὴν τέλειαν καὶ τελειοποιητικὴν Τριάδα ἐκδιωγμένο ἀπὸ τὸ κύριον καὶ πρῶτον αἴτιον, πού θὰ εἶναι ἀτελὲς ἢ μισὸ ἢ σύνθετον, καὶ πού ἡ σύνθεσίν του θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀτελὲς καὶ τέλειον. Καὶ μπορούμε νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι ἡ μυθολογία παλαιὰ παίζοντας πλάθει τοὺς ἵπποκενταύρους καὶ τοὺς ἐντάσσει ἀνάμεσα στὰ ὄντα πού ὑπόκεινται σὲ γέννησιν καὶ φθορά, ἐνῶ ἡ θεομαχία δὲν φρίττει νὰ τερατολογεῖ μὲ πάθος καὶ νὰ ἐντάσ-

τε καὶ αἰτιατοῦ συμπεπλασμένον αἴτιον οὐ φρίττει μετὰ σπουδῆς τερατολογουῖσα, καὶ οὐδέτερον αὐτῶν τὸ ἀτελὲς παραχωρεῖ διαφεύγειν· ἐκάτερον γάρ, εἰ καὶ πρὸς ἄλληλα προβάλλεται διαμάχεσθαι (τοιαῦτα γὰρ τῆς ἀσεβοῦς σποράς τὰ γεώργια),
5 ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ ἀτελοῦς ὕβριν ἄμφω συνάγει.

μέ'. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ ἓν ἔστι τὸ Πνεῦμα καὶ ὑπερφυῶς τε καὶ κυριῶς ἓν, ὥσπερ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἰλικρινῶς τε καὶ ὑπὲρ λόγον ἓν, πῶς αὐτὸ τὸ δυναδικὸν τῶν αἰτίων οὐκ ἔκθεσμον ἅμα καὶ ἀδύνατον ἐπιγράφεσθαι;

10 μς'. Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα, κἂν ὀψὲ γοῦν ἀναλαβεῖν ὑμᾶς προσηκει συναίσθησιν τῶν ἠσεβημένων, καὶ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἀντὶ τῆς πολυπλανοῦς δεισιδαιμονίας συνελθεῖν τῷ φρονήματι καὶ μνηθῆναι μὲν καθαρῶς τὴν εὐσέβειαν, ἀναμαθεῖν δὲ πιστεύειν ἐξ ὅλου τοῦ
15 νοῦ καὶ διανοίας μὴ δισταζούσης, ὡς ἕκαστον μὲν πρόσωπον τῆς ὁμοουσίου καὶ θεαρχικῆς Τριάδος ἀφράστῳ λόγῳ εἰς κοινωνίαν μὲν ἀδιάστατον συνάπτονται τῇ φύσει, κατὰ δὲ τὸν τῆς ὑποστάσεως λόγον ἀμετάβλητον φυλάττουσιν ἀλλήλαις τὸν τῶν ιδιωμάτων χαρακτῆρα· οὐ γὰρ χώραν δίδωσιν ἐν αὐτοῖς
20 τὸ συγκεχυμένον ἐπελθεῖν ἢ διάκρισις, ἅπαγε, ἀλλ' ὥσπερ οὐδένα μερισμὸν ἢ διαίρεσιν ἢ κατὰ φύσιν κοινωνία παραδέχεται, οὕτως οὐδὲ τὰ ἐξ ὧν ἐκάστη τῶν τριῶν χαρακτηρίζεται, οὐμενοῦν εἰς οὐδεμίαν σύγχυσιν οὐδαμοῦ ἀναφύρεται. Ὡσπερ δὲ πάλιν ὁ Υἱὸς γεννᾶται μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, διαμένει δ'
25 ἂν ἀναλλοίωτον ἑαυτῷ τὸ τῆς υἰότητος συντηρῶν ἀξίωμα, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον ἐκπορεύεται μὲν τοῦ Πατρὸς, μένει δ' ἀμετάβλητον ἑαυτῷ συντηροῦν τὸ ἐκπορευτὸν· καὶ καθ' ὃν λόγον ἐξ ἀναιτίου τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα προῖον ἐτέρου γέννησιν ἢ ἐκπόρευσιν οὐ θεουργεῖ, οὐδὲ διὰ τινος μετα-
30 βολῆς τὴν ἐκπόρευσιν αὐτοῦ καινοτομεῖ, οὕτω δὴ καὶ ὁ Υἱὸς, γεννώμενος ἐξ ἀναιτίου τοῦ Πατρὸς, οὔτε διὰ γεννήσεως, οὐ μὴν, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἐκπορεύσεως οὐδεμίαν ἂν θεουργίαν οὐδενὸς ὁμοφυοῦς ἀνάσχοιτο ὑπολαβεῖν οὐδὲ σχέσεως ἐτέρας ἐπεισαγωγῇ τὸ προνόμιον ἐπινοθεύειν τῆς υἰότητος

σει στὰ αἰώνια καὶ ἀναλλοίωτα ἢ τὸ μισὸ ἢ τὸ πλασμένο ἀπὸ αἴτιο καὶ αἰτιατό, καὶ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐπιτρέπει νὰ διαφύγει τὸ ἀτελές. Γιατὶ καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο, ἂν καὶ προβάλλονται νὰ ἀλληλομαχοῦν (γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ δημιουργήματα τῆς ἀσεβοῦς φθορᾶς), ὅμως καὶ τὰ δύο ὁδηγοῦν στὴν ἴδια ὑβρη τοῦ μὴ τέλειου.

45. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ ὅσα ἔχομε πεῖ, ἂν τὸ Πνεῦμα εἶναι ἓνα, καὶ ὑπερφυῶς καὶ κυρίως ἓνα, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι μὲ σαφήνεια καὶ πάνω ἀπὸ τὸ λόγο ἓνα, πῶς αὐτὴ ἡ διπλότητα τῶν αἰτίων δὲν εἶναι ἄνομο καὶ μαζὶ καὶ ἀδύνατο νὰ λέγεται;

46. Γι' αὐτὰ λοιπὸν καὶ τὰ παρόμοια, ἔστω καὶ ἀργὰ πρέπει νὰ συνειδητοποιήσετε τὶς ἀσέβειές σας καὶ νὰ συμφωνήσετε μὲ τὸ φρόνημα τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὄχι τῆς πολυπλανοῦς δεισιδαιμονίας, καὶ νὰ διδαχθεῖτε καθαρὰ τὴν εὐσέβεια καὶ νὰ μάθετε νὰ πιστεύετε μὲ ὅλο τὸ νοῦ καὶ μὲ διάνοια πού νὰ μὴ διστάζει, ὅτι κάθε πρόσωπο τῆς ὁμοούσιας καὶ θεαρχικῆς Τριάδας μὲ ἀφραστο λόγο συνάπτονται κατὰ φύση σὲ κοινωνία ἀδι-αίρετη, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸν λόγο τῆς ὑπόστασης διατηροῦν ἡ κάθε μία ἀμετάβλητο τὸν χαρακτήρα τῶν ιδιωμάτων τους. Γιατὶ ἡ διάκριση δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθει σ' αὐτὴ ἡ σύγχυση, κάθε ἄλλο, ἀλλ' ὅπως ἡ κατὰ φύση κοινωνία δὲν παραδέχεται κανένα μερισμὸ ἢ διαίρεση, ἔτσι οὔτε τὰ ιδιώματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς ὑποστάσεις χαρακτηρίζεται σὲ καμμιά περίπτωση δὲν ἀναμιγνύονται σὲ καμμιά ἀπολύτως σύγχυση. Καὶ ὅπως πάλι ὁ Υἱὸς γεννιέται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ παραμένει ἀναλλοίωτος διατηρώντας στὸν ἑαυτό του τὸ ἀξίωμα τῆς υἰότητας, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιο ἐκπορεύεται βέβαια ἀπὸ τὸν Πατέρα, παραμένει ὅμως ἀμετάβλητο διατηρώντας στὸν ἑαυτό του τὸ ἐκπορευτὸ. Καὶ ὅπως τὸ Πνεῦμα προερχόμενο ἀπὸ τὸν Πατέρα πού δὲν ἔχει αἴτιο, δὲν προκαλεῖ μὲ τὴ θεϊκὴ του δύναμη γέννηση ἢ ἐκπόρευση ἄλλου, οὔτε κάνει μὲ νέο τρόπο καὶ κάποια μεταβολὴ τὴν ἐκπόρευσίν του, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Υἱὸς πού γεννιέται ἀπὸ τὸν δίχως αἰτία Πατέρα του, οὔτε μὲ γέννηση, ἀλλὰ βέβαια οὔτε καὶ μὲ ἐκπόρευση θὰ μπορούσε νὰ παράγει κάποιο ἄλλο πρόσωπο τῆς ἴδιας φύσης, οὔτε μὲ τὴν προσθήκη κάποιας ἄλλης σχέσης νὰ νοθεύσει τὸ προνόμιο τῆς υἰότητας.

μζ. Ἐκεῖνο δὲ μὴ καθορῶντα, δικαίως ἂν σε γραφοίμην
 ἔκουσίου πληρώσεως. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ τὸν λόγον τῆς φύσεως ὁ
 Πατὴρ προβάλλεται τὸ Πνεῦμα, τῆς αὐτῆς δὲ φύσεως ἢ Τριάς,
 τότε δὴ, τότε μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων συγγενῶν ἀτοπημάτων,
 5 ἐκ τίνος ἂν ἀφορμῆς ἐξώρμας μυθολογεῖν τὸ δυσσέβημα; Οὐ
 γὰρ μόνον εἰς προβολέα τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς ἂν σοι μετεβάλ-
 λετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα εἰς τε τὴν τοῦ Υἱοῦ γέννησιν
 καὶ τὴν ἰδίαν προβολὴν ἐτέμνετό τε καὶ κατεμερίζετο, καὶ σιγῇ
 τᾶλλα ἐχέτω, ὅτι τε ἄμεινον, καὶ οὐδὲ τῷ ῥήματι τὰ ἀτοπώτερα
 10 μὴ προφερόμενα τοῖς νουνεχῶς καὶ σὺν εὐλαβείᾳ διερευνῶσιν
 οὐκ ἄδηλον ἔχει τὴν κατανόησιν. Ἄλλ' οὕτω μὲν εἰ τῷ λόγῳ
 τῆς φύσεως, οὐχὶ δὲ τῷ λόγῳ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ὁ Πατὴρ
 τὸ Πνεῦμα εἴ τις προβάλλεσθαι τερατεύσοιτο. Εἰ δὲ καθὸ
 Πατὴρ ὁ Πατὴρ ἱερολογεῖται προβάλλειν τὸ Πνεῦμα καὶ τοῖς
 15 εὐσεβέσιν οὐκ ἐπιδιστάζεται, οὔτε ὁ Υἱός, καθὸ θεολογεῖται ὁ
 Υἱός, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος προβολῆς τὸ τῆς υἰότητος καινο-
 τομήσει ἀξίωμα, οὐδὲ τῷ Πατρὶ περικόψας εἰς ἑαυτὸν μετα-
 στήσει τὴν αἰτίαν τοῦ προβλήματος, ὥσπερ οὐδὲ τῆς περὶ αὐ-
 τὸν ἀστασιάστου τε καὶ ἀρρεύστου γεννήσεως. Οὐ γὰρ ἔστιν,
 20 οὐκ ἔστι ταῦτα φύσεως, καθ' ἣν ἢ κοινωνία δοξάζεται, ἀλλ'
 ὑποστάσεως ιδιώματα, δι' ὧν τὴν ἐν τῇ Τριάδι θεολογοῦμεν
 διάκρισιν.

μη'. Εἶεν. Ἀλλὰ γὰρ φασὶ τινες τοὺς αἵρεσιώτας λέγειν
 Πῶς δὲ τὸν κήρυκα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν τῆς οἰκουμένης διδά-
 25 σκαλον, οὐκ ἂν ἀλοίητε παραγραφόμενοι Παῦλον, ἐκεῖνον τὸν
 οὐράνιον ἄνθρωπον, ὃς μέγα τε καὶ ὡς ἀληθῶς οὐράνιον ἀνα-
 κέκραγεν, «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ
 εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κραῖζον Ἀβδᾶ, ὁ Πατὴρ»; Εἰ οὖν Παῦ-
 λος, ὁ τῶν ὀρθῶν δογμάτων γνώμων, τὸ Πνεῦμα λέγει ἐκ τοῦ
 30 Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, πῶς οἱ μὴ τοῦτο παραδεχόμενοι αὐτὸν
 τὸν μυσταγωγὸν τῶν οὐρανίων παραδέχονται; Καὶ τίς ἔστι
 Παῦλον τὸν θεωρὸν τῶν ἀπορρήτων, ὃς ἀπάσαις ψήφοις πα-

47. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλεις νὰ δεῖς, δίκαια θὰ μποροῦσα γι' αὐτὸ νὰ σὲ κατηγορήσω γιὰ ἔκουσια πάθηση τῶν ματιῶν σου. Γιατί, ἂν γιὰ φυσικὸ λόγῳ ὁ Πατέρας προβάλλει τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ Τριάδα ἔχει τὴν ἴδια φύση, τότε λοιπὸν, τότε μαζὶ μὲ πολλὰ καὶ ἄλλα συγγενῆ ἀποτήματα, ἀπὸ ποιά ἀφορμὴ θὰ ἔξορμοῦσες στὴν ἀσεβῆ μυθολογία; Γιατί ὄχι μόνο θὰ μετέβαλλες τὸν Υἱὸ σὲ προβολέα τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα θὰ χωριζόταν καὶ θὰ μεριζόταν τόσο στὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, ὅσο καὶ στὴν προβολὴ τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὰ ἄλλα ἀποτήματα ἃς τὰ ἀποσιωπήσομε, ἐπειδὴ ἀκόμα καὶ ἂν δὲν προφέρονται μὲ τὸ λόγο, εἶναι καλύτερη καὶ εὐκολότερη ἢ κατανόηση γιὰ ὅσους τὰ ἐρευνοῦν μὲ φρόνηση καὶ εὐλάβεια. Ἄλλ' ἔτσι εἶναι, ἂν σύμφωνα μὲ τὸ λόγῳ τῆς φύσης καὶ ὄχι μὲ τὸ λόγῳ τῆς ὑπόστασής τους τερατολογήσει κανένας ὅτι ὁ Πατέρας προβάλλει τὸ Πνεῦμα. Ἄν ὅμως, ὅπως διδάσκεται, ὁ Πατέρας ὡς Πατέρας προβάλλει τὸ Πνεῦμα καὶ οἱ εὐσεβεῖς γι' αὐτὸ δὲν διστάζουν, οὔτε ὁ Υἱός, σύμφωνα μὲ τὴ θεολογία γιὰ τὸν Υἱό, μὲ τὴν προβολὴ τοῦ Πνεύματος θὰ παρουσιάσει καινοτομία στὸ ἀξίωμα τῆς υἰότητος, οὔτε, ἀφαιρώντας ἀπὸ τὸν Πατέρα τὴν αἰτία τῆς προαγωγῆς (ἐκπόρευσης), θὰ τὴν μεταφέρει στὸν ἑαυτὸ του, ὅπως οὔτε τὴν αἰτία τῆς δικῆς του ἀδιαμφισβήτητης καὶ χωρὶς ρεύση γέννησης. Γιατί αὐτὰ δὲν εἶναι στοιχεῖα τῆς φύσης σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖα κηρύττεται ἡ κοινωνία, ἀλλ' εἶναι ἰδιώματα τῆς ὑπόστασης, μὲ τὰ ὁποῖα θεολογοῦμε τὴ διάκριση στὴν Τριάδα.

48. Ἄς εἶναι. Ἀλλὰ μερικοὶ λένε, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἵρεσης ἰσχυρίζονται καὶ λένε· Πῶς τὸν κήρυκα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Παῦλο, τὸν διδάσκαλο τῆς οἰκουμένης, δὲν θὰ συλληφθεῖτε νὰ τὸν παραγράφετε, ἕκενον τὸν οὐράνιο ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος μὲ μεγάλη καὶ ἀληθινὰ οὐράνια φωνὴ κραύγαζε, «Ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ στὶς καρδιές σας, κραυγάζοντας Ἄβδᾶ, Πατέρα»²¹; Ἄν λοιπὸν ὁ Παῦλος, ὁ κανόνας τῶν ὀρθῶν δογμάτων, λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό, πῶς ἐκεῖνοι, πού δὲν τὸ παραδέχονται αὐτό, παραδέχονται τὸν μυσταγωγὸ τῶν οὐράνιων μυστηρίων; Καὶ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος πού τὸν Παῦλο, αὐτὸν πού εἶδε τὰ

21. Γαλ. 4, 6.

ραγράφεται, ὁ πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ καὶ κοινὸν Δεσπότην ἀντιφθεγγόμενον ἐπιδειῖξαι σπουδάζων, ἢ ὁ τὴν πρὸς αὐτὸν συμφωνίαν αὐτοῦ διὰ σεβάσματος ἄγων καὶ ἀνυμνῶν; Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι μυσταγωγεῖ, Παῦλον δὲ ἢ αἵρεσις δογματίζειν εἰσάγει ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τίς ἂν εἶη ὁ παραγραφόμενος, μᾶλλον δὲ ὁ γραφόμενος αὐτὸν Δεσποτικῆς ἀντιλογίας καὶ δίκην ἄφυκτον τοῦ τολμήματος χρεωστεῖν; Ὁρᾷς, ὅπως ἔγνωσ τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον τῶν διδασκαλικῶν γερῶν μὴ ἀποστερεῖν, ὅπως τὸν πρὸς τὴν εὐσέβειαν ὁδηγὸν ἀντὶ τοῦ δι' αἰδοῦς ἄγειν καὶ σεβάσματος ἐπιρρήτῳ γνώμῃ δυσφημεῖς Ἄλλ' οὐδὲν ἢ αἵρεσις καινότερον τοῦ συνήθους ποιεῖ. Ἡ γὰρ αὐτὸν συκοφαντήσασα τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς διαφωνίαν ἐκπεσεῖν, πῶς οὐκ ἀκόλουθα πράττει ἑαυτῇ καὶ τὸν αὐτοῦ γνήσιον θεράποντα καὶ μαθητὴν εἰς ἀντιλογίαν ἀντανιστῶσα καὶ φιλονεικουσα δεῖξαι τοῦ διδασκάλου διωρθωτήν;

μθ. Ποῦ δὲ Παῦλος, ἄνθρωπε, λέγει τὸ Πνεῦμα «ἐκπορεύεσθαι τοῦ Υἱοῦ»; Εἶναι μὲν γὰρ τοῦ Υἱοῦ (οὐδὲ γὰρ ἀλλότριον μὴ γένοιτο!) κάκεινος εἶπε καὶ ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία συννομολογεῖ καὶ συνεπίσταται, «ἐκπορεύεσθαι δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» οὔτε διὰ τῆς ἐκείνου θεορρήμονος γλώττης προελήλυθεν, οὐ μὴν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν εὐσεβῶν οὐδεὶς (πολλοῦ γε καὶ δεῖ συκοφαντίας τοιαύτης) ἐγράφατο, ἀλλ' οὐδ' ἀκοῇ τὸ δύσφημον ἀνάσχοιτο δέξασθαι.

ν. Εἶπεν ὁ Παῦλος, ὁ τῷ δρόμῳ τοῦ θείου κηρύγματος βραχύτερον αὐτοῦ τῆς σπουδῆς τὸ τῆς οἰκουμένης ἐλέγξας μέγεθος, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ». Διὰ τί οὖν μὴ καὶ σὺ τοῦτο λέγεις, ἀλλὰ κακουργεῖς καὶ τὰ ἄνω κάτω ποιεῖς καὶ διαστρέφεις τὸ ῥῆμα τοῦ κήρυκος, καὶ τὸ βαρύτερον, τὴν σὴν διαστροφὴν καὶ βλασφημίαν εἰς τὴν τοῦ διδασκάλου παραπέμπεις φωνήν;

να. Ἐφη, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»· καλῶς γε καὶ θεοσόφως. Σὺ δὲ τί ποτε παραχαράττεις τὴν φωνὴν καὶ ἃ μὲν

ἀπόρητα, ὁ ὁποῖος παραγράφεται μὲ ὅλες τις ψήφους, αὐτὸς ποὺ σπεύδει νὰ τὸν ἀποδείξει ἀντίθετο στὸν διδάσκαλό του καὶ κοινό μας Δεσπότη, ἢ αὐτὸς ποὺ σέβεται καὶ ἔξυμνεῖ τὴ συμφωνία του μ' αὐτόν; Ἄν δηλαδὴ ὁ Κύριος διδάσκει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐνῶ ἡ αἵρεση κηρύττει ὅτι ὁ Παῦλος διδάσκει ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ παραγράφεται, ἢ καλύτερα αὐτὸς ποὺ τὸν κατηγορεῖ ὅτι εἶναι ὑπόλογος γιὰ ἀντίθεση πρὸς τὸν Κύριο καὶ χρεωστεῖ γιὰ τὸ τόλμημά του δίκη ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει; Βλέπετε πῶς ἔμαθες νὰ μὴν ἀποστερεῖς ἀπὸ τὰ διδασκαλικά βραβεῖα τοῦ διδάσκαλο τῆς οἰκουμένης, πῶς τὸν ὀδηγὸ τῆς εὐσεβείας, ἀντὶ νὰ τὸν ντρέπεται καὶ νὰ τὸν σέβεται, τὸν κακολογεῖς καὶ τὸν δυσφημεῖς; Ἄλλ' ἡ αἵρεση δὲν κάνει τίποτε πιὸ νέο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο. Γιατί, αὐτὴ ποὺ συκοφάντησε τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ ὅτι ἦρθε σὲ διαφωνία, πῶς δὲν πράττει σύμφωνα μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς ὀρθώνοντας ἀντίπαλό του καὶ τὸν γνήσιο ὑπηρέτη καὶ μαθητὴ του καὶ φιλονεικώντας νὰ τὸν ἀποδείξει διορθωτὴ τοῦ διδασκάλου του;

49. Ποῦ ὅμως, ἀνθρωπέ μου, ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό; Ὅτι βέβαια εἶναι τοῦ Υἱοῦ (γιατὶ δὲν εἶναι ξένο ἀπὸ αὐτόν, κάθε ἄλλο), καὶ ἐκεῖνος τὸ εἶπε καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τὸ συνομολογεῖ καὶ τὸ ἀναγνωρίζει. Ὅτι ὅμως ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό, οὔτε ἀπὸ τῆ θεορήμονα γλώσσα ἐκείνου ἀκούσθηκε, ἀλλὰ βέβαια οὔτε καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς (πολὺ ἀπέχει αὐτὴ ἢ συκοφαντία ἀπὸ αὐτοῦς) τὸ ἔγραψε, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ μπορούσε νὰ ἀνεχθεῖ στὰ αὐτιά το τῆ δυσφήμιση αὐτή.

50. Εἶπε ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος μὲ τῆ διαδρομὴ τοῦ θείου κηρύγματος ἀπέδειξε μικρότερο ἀπὸ τὸν πόθο του τὸ μέγεθος τῆς οἰκουμένης, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του»²². Γιατί λοιπὸν δὲν τὸ λές καὶ σὺ αὐτό, ἀλλὰ κακουργεῖς καὶ φέρνεις τὰ ἄνω κάτω καὶ διαστρέφεις τὸν λόγο τοῦ κήρυκα, καί, τὸ πιὸ βαρὺ, τῆ δική σου διαστροφή καὶ βλασφημία τὴν παραπέμπεις στὰ λόγια τοῦ διδασκάλου;

51. Εἶπε, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του» σωστὰ βέβαια καὶ μὲ θεοσοφία. Ἔσὺ ὅμως γιατί παραποιεῖς τὰ λόγια, καὶ αὐτὰ βέβαια ποὺ εἶπε

22. Γαλ 4, 6.

εἶπεν οὐ λέγεις, ἃ δὲ οὐδ' ἐνενόησεν, ὡς ἐκείνου λέγοντος κηρύττειν οὐκ ἐρυθριάς; «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»· οὐδὲ γάρ, οὐδ' ἦν ἄλλως βέλτιον εἰπεῖν· καὶ γὰρ ὁμοφυῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁμοούσιον καὶ τῆς αὐτῆς δόξης καὶ τιμῆς καὶ κυριότητος.
 5 Ὁ τοίνυν λέγων, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», τῆς φύσεως μὲν ἐκδιδάσκει τὸ ἀπαράλλακτον, τὴν δὲ αἰτίαν οὐδαμῶς συνεισάγει τῆς ἐκπορεύσεως καὶ τὴν μὲν κατ' οὐσίαν οἶδεν ἐνότητα, τὸν δ' ὁμοφυῶς προαγαγόντα τὴν ὑπόστασιν οὐμενοῦν οὐδαμῶς συνανακηρύττει, οὐδὲ τὸν αἴτιον ὑποδείκνυ-
 10 σι

νβ'. Τί δέ; Οὐ θεολογεῖται παρὰ πᾶσι καὶ ὁ Πατὴρ «εἶναι τοῦ Υἱοῦ»; Ἔρ' οὖν σὺ διὰ τοῦτο καὶ γέννησιν ἀναστρέψεις αὐτῶ; Εἰ δ' ὁ Πατὴρ λέγεται μὲν τοῦ Υἱοῦ, οὐχ ὅτι γεγέννηται, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁμοούσιος, εἰ βούλει δὲ καὶ ὅτι γεγέννηται, πῶς
 15 ἐνταῦθά σοι «Τὸ Πνεῦμα» ῥηθὲν «τοῦ Υἱοῦ», ἀντὶ τοῦ λέγειν αὐτὸ αἴτιον καὶ προαγωγὸν εἰς τὴν τοῦ προαγομένου καὶ αἰτιατοῦ τάξιν παρεσύρη; Εἰ γὰρ πού σε καὶ ἀσεβεῖν διὰ τῆς τῶν φωνῶν ὁμοιότητος ἔρωσ κατεῖχεν, ἐπίσης μὲν ἂν ἦς ἀσεβῶν ὥσπερ προβολέα τὸ Πνεῦμα λέγων τοῦ Υἱοῦ, οὕτω καὶ τὸ
 20 ἀνάπαλιν τοῦ Πνεύματος τὸν Υἱὸν πλὴν ἀλλ' ἢ γε πλάνη διὰ τινος ἂν ἀφορμῆς καὶ παραδείγματος ἐδόκει προιέναι· νῦν δέ σοι καὶ τὸ ἄλογον θεομαχεῖ καὶ τὸ θεομάχον πρὸς τὸ ἔμπληκτον περὶ τῆς προβολῆς φιλονεικεῖ καὶ ἀντερίζει.

γγ'. Ἱερολογεῖ τοίνυν ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸν Υἱὸν εἶναι τοῦ
 25 Πατρὸς, καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ (καὶ γὰρ ὁμοούσια), καὶ οὐ δήπου διότι θεολογεῖται γεγεννηθῆσθαι ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ διότι λέγεται καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἀνάπαλιν δυσφημήσομεν· οὕτως οὖν κἀπειδὴν ἱερολογοῦμεν τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ μὲν ὁμοούσιον
 30 πάντως πρὸς ἑκάτερον ταῖς φωναῖς συνεισάγομεν ἴσμεν δ' ὅτι ὁμοούσιον μὲν ἐστὶ τῷ Πατρί, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται, ὁμοούσιον δὲ τῷ Υἱῶ, οὐχ ὅτι ἐκπορεύεται (ἄπαγε· ἐπεὶ μηδὲ

δὲν τὰ λές, ἐνῶ ὅσα οὔτε καὶ σκέφθηκε, δὲν κοκκινίζεις νὰ τὰ κηρύτεις σὸν λόγια δικά του; Εἶπε «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του»²³, γιατί δὲν ὑπῆρχε, ναὶ δὲν ὑπῆρχε ἄλλος καλύτερος τρόπος νὰ τὸ πεῖ. Γιατὶ εἶναι τῆς ἴδιας φύσης καὶ τῆς ἴδιας οὐσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἴδιας δόξας καὶ τιμῆς καὶ κυριότητος. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ λέγει, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του», διδάσκει βέβαια τὸ ἀπαράλλακτο τῆς φύσης του, δὲν παρουσιάζει ὅμως καθόλου τὴν αἰτία τῆς ἐκπόρευσης. Καὶ τὴν ἐνότητα βέβαια τῆς οὐσίας τὴ γνωρίζει, δὲν κηρύττει ὅμως μαζί μ' αὐτὸ καθόλου ἐκεῖνον ποὺ μὲ ὁμοφυῆ τρόπο προέβαλε τὴν ὑπόστασι, οὔτε ὑποδεικνύει τὸν αἴτιο.

52. Ἄλλὰ τί; Δὲν θεολογεῖται ἀπὸ ὅλους, ὅτι καὶ ὁ Πατέρας εἶναι τοῦ Υἱοῦ; Ἄρα λοιπὸν ἐσὺ γι' αὐτὸ τὸ λόγο θὰ ἀποδώσεις καὶ γέννησι στὸν Πατέρα; Καὶ ἂν ὁ Πατέρας λέγεται βέβαια ὅτι εἶναι τοῦ Υἱοῦ, δὲν λέγεται ὅμως ὅτι γεννήθηκε, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ὁμοούσιος, ἂν θέλεις ὅμως καὶ ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὸν (ὁ Υἱός), πῶς ἐδῶ ποὺ εἰπώθηκε, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ», ἀντὶ νὰ λές αὐτὸ αἴτιο καὶ προαγωγό, παρασύρθηκες νὰ τὸ μεταφέρεις στὴν τάξι τοῦ προαγομένου καὶ αἰτιατοῦ; Γιατί, ἂν ἴσως σὲ κατεῖχε ἐλαθυμία πρὸς ἀσέβεια ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητος τῶν ἐκφράσεων, θὰ ἤσουν ἐξίσου ἀσεβῆς λέγοντας τὸ Πνεῦμα προβολέα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἀντίθετο τὸν Υἱὸ προβολέα τοῦ Πνεύματος πλὴν ὅμως ἡ πλάνη θὰ φαινόταν ὅτι προχωροῦσε ἀπὸ κάποια ἀφορμὴ καὶ παράδειγμα, τώρα ὅμως καὶ ὁ παραλογισμὸς σου μάχεται τὸν Θεό, καὶ ἡ θεομαχία φιλονεικεῖ καὶ ἐρίζει μὲ τὸν παραλογισμὸ γιὰ τὴν προβολή.

53. Διδάσκει λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία, ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι τοῦ Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας τοῦ Υἱοῦ, γιατί εἶναι τῆς ἴδιας οὐσίας. Καὶ ὄχι βέβαια, ἐπειδὴ ὁ θεῖος λόγος λέγει ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἐπειδὴ λέγεται ὅτι καὶ ὁ Πατέρας εἶναι τοῦ Υἱοῦ, γι' αὐτὸ καὶ θὰ βλασφημήσομε λέγοντας καὶ τὸ ἀντίστροφο. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὅταν θεολογοῦμε, ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ μὲ τὰ τρία ὀνόματα εἰσάγομε ὅπωςδῆποτε τὸ ὁμοούσιο μεταξὺ τῶν τριῶν. Καὶ γνωρίζομε ὅτι εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὁμοούσιο μὲ τὸν Υἱό,

23. Γαλ 4,6.

- κακεῖνος αὐτῷ διὰ τὴν γέννησιν), ἀλλ' ὅτι ἐξ ἑνὸς καὶ ἀμερί-
 στου αἰτίου πρὸ αἰώνων τε καὶ ὁμοταγῶς ἑκατέρω ἢ πρόοδος
 νδ'. «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ». Σύνες, ὡς οὗτος, καὶ μὴ
 τὴν τοῦ κήρυκος τῆς ἀληθείας θεόσοφόν τε καὶ σωτήριον
 5 φωνὴν ὀλεθρίου πάθους σαυτῷ συσκευάζης ὑπόθεσιν. Οὐκ
 ἔστιν ἐργώδης ἢ ἀνάνηψις, οὐκ ὀξύτερας δεῖται φρενός, οὐδ'
 ἐμβαθύνειν ἐρωμένης τοῖς κρουφιωτέροις· ἄλλο σημαίνει, «Τὸ
 Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», καὶ ἕτερον μυσταγωγεῖ, «Τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον». Μηδέ σε ἢ ὁμοιότης τῶν
 10 πτώσεων εἰς ἀνίατον συνελαννέτω πτῶμα. Πολλὰ γὰρ τῶν ῥη-
 μάτων τῷ ὁμοίῳ προαγόμενα τῆς φωνῆς τύπῳ, οὐ τὸν ὅμοιον
 νοῦν οὐμενοῦν οὐδ' ἐγγὺς διερμηνεύει· καὶ πλεῖστον ἂν σοι
 τοιούτων κατάλογον ἠθροισάμην, εἰ μὴ σου τὸ ἀπειθές τὴν
 ἐμὴν σπουδὴν μετέβαλλεν εἰς ὄκνον.
- 15 νε'. Σὺ δ' ἂν ἴσως εἴπειν ὑπαχθείης, μᾶλλον δὲ τοῖς σοῖς
 δουλεύων νόμοις ἀνάγκην ἔχεις μὴ ἀφίστασθαι τῆς ἀτοπίας·
 Ἐπειδὴ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς
 ὁ Υἱὸς οὐ τοῦτο μόνον θεολογεῖται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς φησιν,
 «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἔστι δὲ τὸ φῶς τοῦ φωτὸς ὁμο-
 20 οῦσιον ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, τὸν ἐκ τῆς σῆς σοφίας καὶ γνώμης
 καὶ γλώττης συμπλακέντα σοι βρόχον κἂν ὀψὲ γοῦν, ἵνα μὴ
 λέγω σαυτῷ περιθεῖναι, ἀλλ' οὖν δίκαιος ἦσθα παραιτεῖσθαι
 καὶ ζητεῖν τὸν διὰ τῆς ἀγχόνης ὀλεθρον ὅπως γένοιτό σοι δια-
 φυγεῖν.
- 25 νς'. Εἶπεν ὁ θεῖος Παῦλος, ὁ τῷ πλάτει τοῦ εὐαγγελικοῦ κη-
 ρύματος τὸν γύρον τῆς οἰκουμένης στενοχωρήσας· Ἐξαπέ-
 στειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· ὁ μὲν εἶπε λέγοντα
 οὐδεμίαν σε δίκην ἀπαιτοῦμεν, ὁ δὲ μὴ εἶπεν, ὡς ἐκείνου κη-
 ρύσσοντος δογματίζοντα ἐν δίκῃ σε γραφόμεθα ποινηῆς ἔνοχον
 30 εἶναι καὶ ἀσεβείας. Εἶπεν ἐκεῖνος ὁ οὐράνιος ἄνθρωπος, «Τὸ
 Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», σὺ δέ, ὥσπερ καὶ τὸν τρίτον οὐρα-

ὄχι ἐπειδὴ ἐκπορεύεται (μακριὰ μὰ τέτοια σκέψη, ἐπειδὴ οὔτε καὶ ἐκεῖνος εἶναι ὁμοούσιος μ' αὐτὸ ἕξαιτίας τῆς γέννησης), ἀλλ' ἐπειδὴ γιὰ τὸ καθένα ἢ πρόοδος (προέλευση) ἔγινε ἀπὸ ἑνα καὶ τὸ αὐτὸ ἀμέριστο αἴτιο πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ μὲ τὸν αὐτὸ τρόπο.

54. «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του». Σκέψου συνετά, ἄνθρωπέ μου, καὶ μὴ καθιστᾶς τὰ θεόσοφα καὶ σωτήρια λόγια τοῦ κήρυκα τῆς ἀλήθειας ἀφορμὴ ὀλέθριου πάθους γιὰ τὸν ἑαυτό σου. Ἡ ἀνάνηψη δὲν εἶναι δύσκολο ἔργο, δὲν χρειάζεται διάνοια ὀξύτερη οὔτε δυνατὴ στὴ διείσδυση τῶν βαθύτερων μυστηρίων. Ἄλλο σημαίνει, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του», καὶ ἄλλο διδάσκει ἢ ρήση, «Τὸ Πνεῦμα ποῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα»²⁴. Ἡ ὁμοιότητα τῶν πτώσεων νὰ μὴ σὲ ὠθεῖ σὲ ἀθεράπευτη πτώση. Γιατὶ πολλὰς λέξεις ποῦ ἐκφέρονται μὲ τὸν ὅμοιο τύπο τῆς φωνῆς, δὲν ἔχουν τὸ ἴδιο νόημα, οὔτε καὶ πλησιάζουν στὴν ἐρμηνεία. Θὰ μπορούσα νὰ σοῦ κάνω ἕνα μεγάλο κατάλογο ἀπὸ αὐτά, ἂν ἡ ἀνυπακοή σου δὲν μετέτρεπε τὴν προθυμία μου σὲ ὀκνηρία.

55. Ἐσὺ ἴσως φτάσεις νὰ πεῖς, ἢ καλύτερα, ὄντας δούλος τῶν δικῶν σου νόμων, εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ μὴν ἐγκαταλείψεις τὸν παραλογισμό σου. Ἐπειδὴ ὁ Υἱός, τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατέρα καὶ τὸ φῶς ἀπὸ τὸ φῶς, δὲν θεολογεῖται ἔτσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»²⁵, καὶ τὸ φῶς εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸ φῶς, ὁ Υἱός μὲ τὸν Πατέρα, τὸν βρόχο ποῦ σοῦ μπλέχθηκε ἀπὸ τὴ σοφία καὶ τὴ γνώμη καὶ τὴ γλῶσσα σου, ἔστω καὶ ἀργά, γιὰ νὰ μὴν πῶ νὰ τὸν περάσεις στὸ λαιμό σου, ἀλλὰ θὰ ἦταν σωστὸ νὰ παραιτηθεῖς καὶ νὰ ζητήσεις πῶς θὰ μπορέσεις νὰ διαφύγεις τὸν ὄλεθρο μὲ ἀγχώνη.

56. Εἶπε ὁ θεῖος Παῦλος, ποῦ μὲ τὸ πλάτος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματός του ἔκανε στενὸ τὸ γύρο τῆς οἰκουμένης «Ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του»²⁶. Αὐτὸ βέβαια ποῦ εἶπε, λέγοντάς το καὶ σύ, δὲν ἀπαιτοῦμε καθόλου ἀπὸ σένα νὰ δικαιοθεῖς, ἐκεῖνο ὅμως ποῦ δὲν εἶπε, ὅταν δογματίζεις ὅτι τὸ κηρύττει ἐκεῖνος, σὲ καταγγέλλομε ὅτι εἶσαι ἔνοχος γιὰ ποινὴ καὶ ἀσέβεια. Ἐκεῖνος ὁ οὐράνιος ἄνθρωπος εἶπε, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του», σὺ ὅμως, σὰ νὰ ἔχεις ἀνεβεῖ

νὸν ὑπεραναβάς καὶ ἀπορρητοτέρων ῥημάτων αὐτήκοος γε-
 γονώς, ἐκείνου μὲν τὴν φωνὴν ὡς ἀτελῆ παραγράφη καὶ τῆς
 σῆς πίστεως ἀπελαύνεις, τελειοποιῶν δὲ τὸ ἐκείνου ἀτελὲς ἀντί-
 τοῦ λέγειν, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», τὸ Πνεῦμα δογματί-
 5 ζεις (φεῦ τῆς ἀνυπερβλήτου τόλμης!) ἐκπορεύεσθαι τοῦ Υἱοῦ,
 καὶ ταῦτα δραματουργῶν καὶ βλασφημῶν τὸν βλασφημούμε-
 νον οὐδεμίαν λαμβάνεις αἰδῶ διδάσκαλον καὶ συνήγορον ἐπι-
 γράφεσθαι. Ὅντως ἔδειξας, ἐκ ποίου πνεύματος ἐνεργούμενος
 καὶ πληρούμενος τὸν τηλικούτον καὶ τοσοῦτον ἰὸν τῆς ἀσεβεί-
 10 ας ἐξήμεσας.

νζ. Βούλει σοι καὶ ἐτέρας ἱεράς παραθείην φωνάς, δι' ὧν
 σοι καὶ τὸ τῆς ἀπονοίας καὶ παρανοίας στηλιτεύεται κακομή-
 χανον; Ἱερολογεῖται τὸ πανάγιον Πνεῦμα, Πνεῦμα σοφίας,
 Πνεῦμα συνέσεως, Πνεῦμα γνώσεως, Πνεῦμα ἀγάπης, Πνεῦμα
 15 σωφρονισμοῦ, Πνεῦμα νίοθεσίας. «Οὐ γὰρ ἐλάβετε», φησί,
 «πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον», ὃ τὸ ἀνέσπερον τῆς ἀληθείας
 φῶς τῷ τοῦ ἡλίου δρόμῳ συνεξαπλώσας καὶ πᾶσαν τὴν γῆν ταῖς
 ἐκειῖθεν ἀκτῖσι περιλαβῶν, «ἀλλὰ Πνεῦμα νίοθεσίας»· καὶ πάλ-
 λιν, «Οὐ γὰρ ἔδωκεν ὑμῖν πνεῦμα δουλείας, ἀλλὰ Πνεῦμα σο-
 20 φίας καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ». Καὶ δὴ καὶ Πνεῦμα πί-
 στεως λέγεται καὶ ἐπαγγελίας καὶ δυνάμεως καὶ ἀποκαλύψε-
 ως, βουλῆς τε καὶ ἰσχύος καὶ εὐσεβείας καὶ προότητος· «Ἐὰν
 καὶ προληφθῆ ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς», φησὶν,
 «οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε αὐτὸν ἐν Πνεύματι προότητος»,
 25 Παῦλος ἢ πυρίνη γλῶσσα τοῦ Πνεύματος. Καὶ δὴ καὶ Πνεῦμα
 αἰσθήσεως λέγει γὰρ τὰ Λόγια· «Ἴδου κέκληκα ἐξ ὀνόματος
 τὸν Βεσελεὴλ· ἐπλήρωσα αὐτὸν Πνεῦμα σοφίας καὶ ἐπιστήμης
 καὶ αἰσθήσεως». Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ ταπεινώσεως λέγεται Πνεῦ-
 μα, ὡς πον ψάλλουσιν οἱ παῖδες τῷ πυρὶ δροσιζόμενοι· «Ἄλλ’
 30 ἐν ψυχῇ συντετριμμένη καὶ Πνεύματι ταπεινώσεως προσδε-
 χθείμεν». Ἀλλὰ καὶ κρίσεως Πνεῦμα καὶ καύσεως λέγεται, δι’
 ὧν ἡ τιμωρητικὴ τε καὶ καθαρτικὴ τοῦ Πνεύματος ἐμφανίζε-
 ται δύνამις. Καὶ γὰρ Ἡσαΐας βοᾷ· «Καθαριεῖ αὐτοὺς Κύριος

ψηλότερα ἀπὸ τὸν τρίτο οὐρανὸ καὶ ἄκουσες μὲ τὰ ἴδια τὰ αὐτιά σου πιὸ ἀπόρητα λόγια, τὸ λόγο ἐκείνου τὸν διαγράφεις ὡς ἀτελῆ καὶ τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὴν δική του πίστη, καὶ τελειοποιώντας τὴν ἀτέλεια ἐκείνου, ἀντὶ νὰ πεῖς, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του», δογματίζεις ὅτι τὸ Πνεῦμα (ἄλλοίμονο γιὰ τὴν ἀνυπέροβλητη τόλμη σου) ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό. Κι ἐνῶ δραματολογεῖς αὐτὰ καὶ βλασφημεῖς, δὲν κοκκινίζεις καθόλου νὰ θεωρεῖς τὸν βλασφημούμενο δάσκαλό σου καὶ συνήγορο. Ἔδειξες πράγματι ἀπὸ ποιὸ πνεῦμα ἐνεργούμενος καὶ πληροῦμενος ἐξέμεσες τὸ τόσο πολὺ καὶ τόσο πικρὸ δηλητήριο τῆς ἀσέβειας.

57. Θέλεις νὰ σοῦ παραθέσω καὶ ἄλλους ἱεροὺς λόγους, μὲ τοὺς ὁποίους στηλιτεύεται ἡ ὀλέθρια ἀνοησία καὶ ὁ παραλογισμὸς σου; Τὸ πανάγιο Πνεῦμα θεολογεῖται Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα σύνεσης, Πνεῦμα γνώσεως, Πνεῦμα ἀγάπης, Πνεῦμα σωφρονισμοῦ, Πνεῦμα υἰοθεσίας²⁷. Γιατὶ λέγει ἐκεῖνος πού ἄπλωσε τὸ ἀνέσπερο φῶς τῆς ἀλήθειας παράλληλα μὲ τὴν πορεία τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου καὶ στὴν ἀκτινοβολία του περιέλαβε ὅλη τὴ γῆ, «Δὲν ἐλάβατε πνεῦμα δουλείας γιὰ νὰ φοβᾶστε, ἀλλὰ Πνεῦμα υἰοθεσίας»²⁸. Καὶ πάλι· «Δὲν σᾶς ἔδωσε πνεῦμα δουλείας, ἀλλὰ Πνεῦμα σοφίας καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ»²⁹. Καὶ βέβαια λέγεται καὶ Πνεῦμα πίστεως καὶ ὑπόσχεσης καὶ δυνάμεως καὶ ἀποκαλύψεως καὶ βουλής καὶ ἰσχύος καὶ πραότητος³⁰. Γιατὶ λέγει ὁ Παῦλος, ἡ πύρινη γλῶσσα τοῦ Πνεύματος «Ἐάνθρωπος ἕνα ἁμάρτημα, ἔσεῖς οἱ πνευματικὰ ἀρμόδιοι νὰ τὸν καταρτίσετε μὲ Πνεῦμα πραότητος»³¹. Καὶ βέβαια καὶ Πνεῦμα αἴσθησης. Γιατὶ λέγουν τὰ ἱερά Λόγια· «Νά, κάλεσα μὲ τὸ ὄνομά του τὸν Βασιλεὺς· τὸν γέμισα μὲ πνεῦμα σοφίας καὶ ἐπιστήμης καὶ αἴσθησης»³². Λέγεται ὅμως καὶ Πνεῦμα ταπείνωσης, ὅπως ψάλλουν κάπου οἱ τρεῖς παῖδες πού δροσίζονταν ἀπὸ τὴ φωτιά· «Ἀλλὰ μὲ ψυχὴ συντριμμένη καὶ Πνεῦμα ταπείνωσης νὰ γίνομε δεκτοί»³³. Λέγεται ἐπίσης καὶ Πνεῦμα κρίσης καὶ καύσεως, μὲ τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται ἡ τιμωρητικὴ καὶ καθαρτικὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος. Καὶ πράγματι ὁ Ἡσαΐας κραυγάζει· «Θὰ τοὺς καθαρῖ-

30. Ἦσ. 11, 2. Ἐφ. 1, 13. 17.

31. Γαλ. 6, 1.

32. Ἐξ. 33, 2-3.

33. Δαν. (Προσευχὴ Ἀζαρίου 15).

Πνεύματι κρίσεως καὶ Πνεύματι καύσεως». Ἀλλὰ μὴν καὶ Πνεῦμα πληρώσεως, ὁ τῶν προφητῶν συμπαθέστατος Ἱερεμίας λέγει· «Ἡ ὁδὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου οὐκ εἰς ἅγιον οὔτε εἰς καθαρὸν Πνεῦμα πληρώσεως»· ἀντὶ τοῦ· Οὐ πεπλήρωται καθαρῶ καὶ ἁγίου Πνεύματος· Τί οὖν, διὰ τοῦτο σὺ τὴν ὄφρυν ἀνασπᾶς, ἐκ τῶν χαρισμάτων, ἅπερ αὐτὸ χορηγεῖ καὶ χαρίζεται, τὸ πανάγιον θεομαχήσεις ἐκπορεύεσθαι Πνεῦμα καὶ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ἐκπόρευσιν ἐκεῖθεν ἐλκύσαι; καὶ μὴ σε τῆς ἀσεβείας ἢ πρόσκλησις ἐκ τῶν δεξιῶν ὑποδραμοῦσα τὴν σὴν ἀναπεισὴ κατασοφίζεσθαι σωτηρίαν. Ὅτι μὲν γὰρ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Σοφία καὶ Δύναμις καὶ Ἀλήθεια τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν ἀνακηρύττεται Λόγοις, πᾶσιν ἢ γνῶσις ἐξήπλωται, ὅτι δὲ καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα οὐ μόνον λέγεται τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν χαρισμάτων, ὧν τῆς διανομῆς τὸ κῦρος ἔχει, ἐπίσης ὁ νοῦν ἔχειν ἠξιωμένος Χριστοῦ συνεπίσταται.

νη'. Τοιγαροῦν ὁ σὸς νόμος ἐπιτάξει σοι, μᾶλλον δὲ συναναγκάσει, μὴ μόνον ἐκ τοῦ Υἱοῦ λέγειν τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι, διότι τοῦ Υἱοῦ λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς συνέσεως καὶ ἐκ τῆς τῶν χαρισμάτων διανομῆς καὶ ἀπὸ τῶν μυρίων ἄλλων θεοπρεπῶν ἐνεργειῶν τε καὶ δυνάμεων, ὧν τὸ πανάγιον Πνεῦμα πηγὴ καὶ χορηγὸς δοξολογεῖται καὶ ἐπιγινώσκειται, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀποκαλύψεως, τῆς ἐπαγγελίας τε καὶ τῆς κρίσεως καὶ συνέσεως ὅτι μηδὲ κακουργεῖν σοι πάρεστιν μηδὲ λίαν βουλομένῳ τούτοις ὀνομάζεσθαι τὸν Υἱόν.

25 νθ'. Εἰ δέ τις ἐν τούτοις «Πνεῦμα» νομίσοι παραλαμβάνεσθαι οὐκ αὐτὸ τὸ πανάγιον καὶ ὁμοούσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα, ἀλλὰ τὰ ἐκεῖθεν βρύνοντα χαρίσματα, διότι πρὸς ἐκεῖνο τὴν ἀναφορὰν ἔχει καὶ αὐτὸ ταῦτα διανέμει, τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπωνυμίαν οἰκειώσασθαι, καίτοι πολλὰ λέγειν ἔχων, ὅμως νῦν οὐκ ἐρῶ. Διὰ τί; Διότι, εἰ καὶ τοῦτο συγχωρηθεῖ, οὐδὲν ἔλαττον αὐτῶν ἀπελέγχεται τῆς παρανομίας τὸ ἐπιχείρημα· ἐπεὶ γὰρ τοῦ Πνεύματος λέγεται τὰ χαρίσματα, ὁ δὲ καινὸς αὐτοῖς ἐπιτάσσει νόμος, ἐκεῖθεν προιέναι κηρύσσειν

σει ὁ Κύριος μὲ Πνεῦμα κρίσεως καὶ Πνεῦμα καύσεως»³⁴. Ἄλλὰ βέβαια καὶ Πνεῦμα πληρώσεως τὸ ὀνομάζει ὁ συμπαθέστατος ἀπὸ τοὺς προφήτες Ἰερεμίας «Ὁ δρόμος τῆς θυγατήρας τοῦ λαοῦ μου δὲν δὲν θὰ μὲ ὀδηγήσει σὲ ἅγιο οὔτε σὲ καθαρὸ Πνεῦμα πληρώσεως»³⁵. Ἄντι νὰ πεῖ· Δὲν ἔχει γεμίσει ἀπὸ καθαρὸ καὶ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατί λοιπὸν ἐσὺ σκυθρωπάξεις γι' αὐτό; Ἄπὸ τὰ χαρίσματα ποὺ αὐτὸ χορηγεῖ καὶ χαρίζει θὰ πολεμήσεις ὅτι ἐκπορεύεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὅτι ἔχει ἐλκύσει ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν ἐκπόρευση; Εἴθε ἢ πρόσκληση τῆς ἀσέβειας εἰσχωρώντας ὑποῦλα ἀπὸ τὰ δεξιὰ νὰ μὴ σὲ μεταπείσει νὰ καταστρατηγήσεις τὴ σωτηρία σου. Γιατί, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττεται ἀπὸ τὰ ἱερὰ μας Λόγια καὶ Σοφία καὶ Δύναμη καὶ Ἀλήθεια εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλους, ὅτι ὅμως καὶ τὸ πανάγιο Πνεῦμα δὲν λέγεται μόνο ὅτι εἶναι τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν χαρισμάτων, ποὺ ἔχει τὴν ἐξουσία τῆς διανομῆς τους, τὸ γνωρίζει ἐξἴσου καὶ ὅποιος ἔχει ἀξιωθεῖ νὰ ἔχει νοῦ Χριστοῦ.

58. Ἐπομένως ὁ δικός σου νόμος θὰ σὲ προστάξει, ἢ καλύτερα θὰ σὲ συναναγκάσει νὰ μὴν κηρύττεις μόνο ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό, ἐπειδὴ λέγεται τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ σύνεση καὶ ἀπὸ τὴ διανομὴ τῶν χαρισμάτων καὶ ἀπὸ τὶς μῦριες ἄλλες θεῖες ἐνέργειες καὶ δυνάμεις, τῶν ὁποίων τὸ πανάγιο Πνεῦμα δοξολογεῖται καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς πηγὴ καὶ χορηγός τους, καὶ μάλιστα καὶ ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀποκάλυψη καὶ τὴν ὑπόσχεση καὶ τὴν κρίση καὶ τὴ σύνεση, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖς νὰ κακουργεῖς, καὶ ἂν ἀκόμα τὸ θέλεις πολὺ, νὰ ὀνομάζεται μὲ αὐτὰ ὁ Υἱός.

59. Κι ἂν κάποιος νομίσει ὅτι σ' αὐτὰ παραλαμβάνεται πνεῦμα, ὄχι αὐτὸ τὸ πανάγιο καὶ ὁμοούσιο Πνεῦμα, ἀλλὰ τὰ χαρίσματα ποὺ ἀναδρύνουν ἀπὸ ἐκεῖ, γιατί σ' ἐκεῖνο ἀναφέρονται καὶ ἐκεῖνο τὰ διανέμει, ποὺ ἔχουν οἰκειωθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Πνεύματος, ἂν καὶ ἔχω πολλὰ νὰ πῶ, ὅμως τώρα δὲν θὰ τὰ πῶ. Γιατί; Ἐπειδὴ, ἀκόμα καὶ ἂν γίνῃ δεκτὸ καὶ αὐτό, καθόλου λιγότερο δὲν γίνονται φανερὰ ἢ παράνομη προσπάθειά τους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ χαρίσματα λέγονται καὶ εἶναι τοῦ Πνεύματος, καὶ ὁ νέος νόμος προστάζει νὰ κηρύττουν ὅτι

35. Ἱερ. 4, 11-12.

τὸ Πνεῦμα, οὐ καὶ εἶναι λέγεται, οὐκέτι τὸ Πνεῦμα ὧν λέγεται, ταῦτα προάγειν ἐροῦσιν, ἀλλ' ἀντιστρέψαντες φήσουσι τῆς συνέσεως ἐκπορεύεσθαι καὶ προῖέναι τὸ χάρισμα καὶ τῆς σοφίας καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν προειρημένων ὥστε οὐ τὸ
 5 χάρισμα, ἥτοι διὰ τοῦ πνευματικοῦ χαρίσματος, τὸ Πνεῦμα οὐδὲ τὴν σύνεσιν χορηγεῖ, οὐδὲ τὴν σοφίαν, οὐδὲ τὴν δύναμιν, οὐδὲ τὴν υἰοθεσίαν, οὐδὲ τὴν ἀποκάλυψιν, οὐδὲ τὴν πίστιν, οὐδὲ τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦναντίον ἢ σύνεσις καὶ ἢ ἀποκάλυψις καὶ ἢ εὐσέβεια καὶ ἢ πίστις καὶ ὁ σωφρονισμὸς
 10 προάγουσι τὰ χαρίσματα, ἅπερ σοι φίλον καλεῖν Πνεύματα, καὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως ἕκαστον, μᾶλλον δὲ εἴπερ ἕκαστον τῶν χαρισμάτων πνεῦμά σοι καλεῖσθαι νομίζεται καὶ τῷ ἀριθμῷ τῶν δωρεῶν τὸ πλῆθος τῶν πνευμάτων συναύξεται, καὶ οὐδὲν ἐνταῦθά σοι Πνεῦμα εἰπεῖν ἢ χάρισμα διαφέρει· οὐ δὲ
 15 λέγεται εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἐκεῖθεν ἢ σὴ νομοθεσία προέρχεσθαι τε καὶ προάγεσθαι κελεύει· ἕκαστον ἄρα σὺ τῶν χαρισμάτων ἢ τῶν πνευμάτων εἰς δύο τεμῶν, ἀνθ' ἑνὸς πλείω ποιήσεις, ἵν' ἢ τὸ μὲν χορηγοῦν, τὸ δὲ χορηγούμενον, καὶ τὸ μὲν προάγον, τὸ δὲ προαγόμενον, ἢ πίστις πίστιν καὶ ἢ σύνεσις σύνεσιν καὶ ἢ
 20 αἴσθησις αἴσθησιν, καὶ πόσον ἂν τις καταναλώσῃ χρόνον τὸν σὸν διερχόμενον λῆρον!

ξ. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο καθ' ἑαυτῆς ἢ αἴρεσις συνάγει· τὸ μὲν πανάγιον Πνεῦμα διανεμεῖ χαρίσματα τοῖς ἀξίοις, αὕτη δὲ οὐδενί, ὡς ἔοικεν, ἀρεσκομένη, οὐδὲ τῇ τούτου διανομῇ, τέμνει
 25 ταῦτα καὶ λεπτύνει καὶ εἰς πλείους μοῖρας καταμερίζει, ἵν' ἔχοι τοὺς αὐτῇ πειθομένους φιλοτιμεῖσθαι ταῖς δωρεαῖς ἐπὶ μᾶλλον τε καὶ δαψιλέστερον καὶ γέγονεν αὐτοῖς ἢ τῆς διανοίας ταραχὴ καὶ σύγχυσις τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν καὶ τάξιν εἰς ἀνατροπὴν καὶ φυρμὸν περιτρέπουσα, καὶ ἢ πρώτη καταβολὴ τοῦ
 30 δυσσεδήματος μυρίας αἰρέσεις ἀποτίκτουσα. Ἀλλὰ γὰρ εἰ καὶ ἀποχρώντως ἔχει ταῦτα πείθειν τε τοὺς μὴ παντελῶς εἰς ἀσέβειαν ἀποβεθηκότας καὶ τοὺς ἀναισχυντεῖν ἐλομένους διελέγχειν καὶ τοὺς δεισιδαμονεῖν ἐπικλιθέντας ἐπανορθοῦσθαι,

ἀπὸ ἐκεῖ προέρχεται τὸ Πνεῦμα τοῦ ὁποίου καὶ λέγεται πὼς εἶναι, δὲν θὰ ποῦν ὅτι τὰ προάγει τὸ Πνεῦμα πὸν λέγεται ἐκείνων, ἀλλὰ ἀντιστρέφοντας θὰ ποῦν ὅτι ἐκπορεύεται καὶ προέρχεται ἀπὸ τῆ σύνεση τὸ χάρισμα καὶ ἀπὸ τῆ σοφία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πὸν ἔχομε πεῖ. Ὡστε τὸ Πνεῦμα δὲν χορηγεῖ, δηλαδὴ τὸ χάρισμα διὰ τοῦ πνευματικοῦ χαρίσματος, οὔτε τῆ σύνεση οὔτε τῆ σοφία οὔτε τῆ δύναμη οὔτε τὴν υἰοθεσία οὔτε τὴν ἀποκάλυψη οὔτε τὴν πίστη οὔτε τὴν εὐσέβεια, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο μᾶλλον, ἢ σύνεση καὶ ἢ ἀποκάλυψη καὶ ἢ εὐσέβεια καὶ ἢ πίστη καὶ ὁ σωφρονισμὸς προάγουν τὰ χαρίσματα, τὰ ὁποῖα ἐσὺ ἀγαπᾷς νὰ τὰ καλεῖς πνεύματα, καὶ ἐπίσης καθένα ἀπὸ τὰ ἄλλα· ἢ μᾶλλον ἂν καθένα ἀπὸ τὰ χαρίσματα θεωρεῖς ὅτι καλεῖται πνεῦμα, τότε καὶ στὸν ἀριθμὸ τῶν δωρεῶν τὸ πλῆθος τῶν πνευμάτων συναυξάνεται, καὶ τίποτε δὲν διαφέρει τότε νὰ πεῖς Πνεῦμα ἢ χάρισμα, καὶ ὁποίου λέγεται ὅτι εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἀπὸ ἐκεῖνο προστάζει ἢ νομοθεσία σου νὰ προέρχεται καὶ νὰ προάγεται. Ἄρα ἐσὺ χωρίζοντας τὸ καθένα ἀπὸ τὰ χαρίσματα ἢ τὰ πνεύματα σὲ δύο, θὰ κάνεις ἀντὶ γιὰ ἓνα περισσότερα πνεύματα, γιὰ νὰ εἶναι τὸ ἓνα πὸν χορηγεῖ καὶ τὸ ἄλλο πὸν χορηγεῖται, καὶ τὸ ἓνα πὸν προάγει καὶ τὸ ἄλλο πὸν προάγεται, ἢ πίστη τὴν πίστη καὶ ἢ σύνεση τῆ σύνεση καὶ ἢ αἴσθησι τὴν αἴσθησι. Καὶ πόσο χρόνο θὰ μπορούσε νὰ καταναλώσει κανεὶς ἀναπτύσσοντας τὴ φλυαρία σου!

60. Ἄλλὰ βέβαια καὶ αὐτὸ ἢ αἴρεσι συνάγει ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της. Τὸ πανάγιο Πνεῦμα θὰ μοιράσει χαρίσματα σ' αὐτοὺς πὸν τὰ ἀξίζουν. Αὐτὴ ὅμως, ἐπειδὴ, ὅπως φαίνεται, δὲν εὐχαριστεῖται μὲ τίποτε, καὶ οὔτε καὶ μὲ τῆ διανομὴ αὐτοῦ, τὰ χωρίζει καὶ τὰ κομματιάει καὶ τὰ μοιράζει σὲ περισσότερα κομμάτια, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ διεγείρει πὸν πολὺ τὸ φιλότιμο ἐκείνων τὴν πιστεύουν σ' αὐτὴ μὲ τίς περισσότερες καὶ πλουσιότερες δωρεές, καὶ ἔτσι ἢ ταραχὴ τοῦ νοῦ τους καὶ ἢ σύγχυσι μεταβάλλει τὴ φύσι καὶ τὴν τάξι τῶν πραγμάτων σὲ ἀνατροπὴ καὶ ἀνάμειξι, καὶ ἢ πρώτη σπορὰ τῆς ἀσέβειας της γεννᾷ ἄπειρες αἵρέσεις. Ἄλλὰ βέβαια, ἂν καὶ αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ νὰ πείθουν ὅσους δὲν ἔχουν βυθισθεῖ τελείως στὴν ἀσέβεια, καὶ νὰ ἐλεγχουν ὅσους ἐπέλεξαν τὴν ἀδιαντροπία, καὶ νὰ ἐπαναρθώνουν ὅσους ἔπεσαν στὴ δεισιδαιμονία, ὡστόσο δὲν θὰ παραλείψομε οὔτε

ἀλλ' οὖν οὐδὲ τὰ λείποντα παραλείψομεν. Ἄλλος μὲν γὰρ τῶν νοσοῦντων ἑτέρα θεραπεία, ἕτερος δὲ δι' ἑτέρας ἢ ἀπαλλάσσεται τοῦ νοσήματος, ἢ ἐκὼν διελέγχεται καὶ διὰ μοχθηρίαν γνώμης τὸ ἀνίατον ὑφιστάμενος

5 ξα'. Διόπερ οὐδὲ ταῦτα παριδεῖν δίκαιον. Εἰ γεγέννηται μὲν ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορεύεται δὲ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ, πῶς οὐχὶ ἢ δυσσέβεια κατὰ τὴν οἰκείαν δόξαν οὐκ εἰς «υἰώνον» τὸ Πνεῦμα παραπέμψει καὶ τὸ φρικτὸν τῆς θεολογίας ἡμῶν οὐκ εἰς μακροὺς ἀπελάσει λήρους;

10 ξβ'. Ἴδοις δ' ἂν κἀντεῦθεν τὴν ὑπερβολὴν τοῦ δυσσεδήματος. Εἰ προσεχῆς μὲν ἐστὶν αἴτιον τοῦ Πνεύματος ὁ Πατήρ, ὥσπερ καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀμέσως γὰρ ὁμοίως ἢ τε γέννησις καὶ ἢ ἐκπόρευσις· οὐδὲ γὰρ διὰ μέσου τινὸς ὁ Υἱὸς γεννᾶται· ἀμέσως δ' ὁμοίως καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται· λέγει δὲ τῶν ἀσεβῶν ὁ
15 λῆρος ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὸ αὐτὸ ἂν αἴτιον ὁ Πατήρ καὶ πόρρω καὶ προσεχῆς αἴτιον εἶναι τοῦ αὐτοῦ ἀναρρηθείη, ὅπερ οὐδὲ ἐπὶ τῆς ῥεούσης καὶ ἀλλοιουμένης φύσεως ἔστιν ἐπινοεῖν.

ξγ'. Ὅραξ τοῦ δυσσεδήματος τὸ παράλογον; Ὅρα κἀντεῦ-
20 θεν· Ὅμα μὲν τοῦ Πατρὸς γεννᾶσθαι τὸν Υἱὸν καὶ ὅμα τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι, ἀκόλουθόν τε θεολογεῖν καὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ ὑπερφυοῦς οὐσίας τοὺς νόμους ἐστὶ μὴ ἀγνοεῖν ὅμα δὲ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι μὲν τοῦ Πατρὸς, ἐκπορεύεσθαι δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ (τὸ γὰρ πρότερον καὶ ὕστερον τῆς αἰδίου Τριά-
25 δος ἀλλότριον), πῶς οὐχὶ ἢ διαφορὰ τῶν θεουργικῶν αἰτίων διαφόρους οὐ συναρτίσει τὰς ὑποστάσεις, καὶ τομὴν ἐπαφήσει κατὰ τῆς ἀτμήτου καὶ ἀπλῆς καὶ ἐνιαίας τοῦ Πνεύματος ὑποστάσεως; Τῆς μὲν γὰρ αὐτῆς ὑποστάσεως διαφόρους προελθεῖν ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεις, μάλιστα γὰρ ἐπὶ τῶν ὑπερφυῶν
30 καὶ κρεῖττον ὑφισταμένων λόγου, ῥᾶόν τέ ἐστι συνιδεῖν καὶ μυρία λαβεῖν τὰ μαρτύρια, εἰς διάφορα δὲ τὴν ἀναφερομένην ὑπόστασιν αἴτια οὐδαμῶς ἔστιν εὔρεῖν μὴ τῷ διαφορῶ τῶν αἰτίων καὶ αὐτὴν μὴ συνδιαφέρειν αὐτῆς καὶ συνδιατέμνεσθαι.

ὅσα λείπουν. Γιατὶ ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὸ νόσημα μὲ ἄλλη θεραπεία καὶ ἄλλος μὲ ἄλλη, ἢ ἀποδεικνύεται ὅτι ἐκούσια πάσχει καὶ ἔξαιτίας τῆς μοχθηρίας τῆς γνώμης του παραμένει ἀθεράπευτος.

61. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ παραβλέψομε οὔτε αὐτά. Ἐὰν δηλαδὴ γεννήθηκε ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό, πῶς ἢ ἀσέβεια, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῆς, δὲν θὰ κάνει τὸ Πνεῦμα ἐγγονὸ καὶ δὲν θὰ παρασύρει τὴ φρικτὴ θεολογία μας σὲ μακρὲς φλυαρίες,

62. Καὶ μπορεῖς νὰ δεῖς ἀπὸ αὐτὸ πόσο ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ ἀσέβεια. Ἐὰν πλησιέστερο αἴτιο τοῦ Πνεύματος εἶναι ὁ Πατέρας, ὅπως καὶ τοῦ Υἱοῦ, γιατί εἶναι κατὰ ὅμοιο τρόπο ἄμεση ἢ γέννηση καὶ ἡ ἐκπόρευση, ἀφοῦ δὲν γεννιέται ὁ Υἱὸς μέσω κάποιου, καὶ ὅμοια χωρὶς μεσολάβηση ἐκπορεύεται καὶ τὸ Πνεῦμα, ἡ φλυαρία ὅμως τῶν ἀσεβῶν λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, τὸ ἴδιο αἴτιο ὁ Πατέρας θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ ὅτι εἶναι τοῦ ἰδίου καὶ μακρύτερο καὶ πλησιέστερο αἴτιο, πρῶγμα πού δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ σκεφθεῖ οὔτε γιὰ τὴ ρευστὴ καὶ μεταβαλλόμενη φύση.

63. Βλέπεις πόσο παράλογη εἶναι ἡ ἀσέβεια; Πρόσεχε ὅμως καὶ ἀπὸ αὐτό. Τὸ νὰ γεννιέται ὁ Υἱὸς καὶ νὰ ἐκπορεύεται συγχρόνως τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι καὶ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο περὶ Θεοῦ καὶ μαρτυρεῖ γνώση τῶν νόμων τῆς ἀσώματης καὶ πάνω ἀπὸ τὴ φύση οὐσίας, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐκπορεύεται βέβαια τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ νὰ ἐκπορεύεται ταυτόχρονα καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό (γιατὶ τὸ πρὶν καὶ τὸ μετὰ εἶναι ξένο πρὸς τὴν αἰώνια Τριάδα), πῶς ἢ διαφορά τῶν θείων αἰτίων δὲν θὰ ἀποτελέσει καὶ διαφορετικὲς τὶς ὑποστάσεις καὶ δὲν θὰ προκαλέσει τομὴ στὴν ἄτμητη καὶ ἀπλὴ καὶ ἐνιαία ὑπόσταση τοῦ Πνεύματος; Τὸ νὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν ἴδια ὑπόσταση διάφορες ἐνέργειες καὶ δυνάμεις, καὶ μάλιστα στὶς ὑπερφυεῖς καὶ πού βρίσκονται πάνω ἀπὸ τὸ λόγο, εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ διαπιστώσεις καὶ νὰ βρεῖς ἄπειρες μαρτυρίες, ὑπόσταση ὅμως πού νὰ ἀναφέρεται σὲ διάφορα αἴτια πούθενὰ δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς, πού λόγω τῆς διαφορᾶς τῶν αἰτίων νὰ μὴν διαφέρει καὶ αὐτὴ μαζὶ καὶ νὰ μὴ διαιρεῖται.

ξδ'. Ἐπὶ δέ γε τοῖς εἰρημένοις, εἰ πᾶν ὅπερ ἔν ἐστι μὲν τῷ Θεῷ, οὐκ ἐν τῇ ἐνότητι δὲ καὶ ὁμοφυΐᾳ τῆς παντοκρατορικῆς ὁράται Τριάδος, τοῦτο δὴ, τοῦτο πάντως ἐνός ἐστι τῶν τριῶν· ἢ δὲ τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσις οὐκ ἐστὶ τῆς ἐν τῇ Τριάδι θεω-
 5 ρουμένης ὑπερφυοῦς ἐνάδος, ἐνός ἄρα καὶ μόνου ἐστὶ τῶν τριῶν. Προσέχειν δὲ δεῖ καὶ τῇ τοιαύτῃ τοῦ λόγου διασκέψει· εἰ γὰρ ἐκπορεύεται μὲν τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, οὐχ ὕστερον δὲ οὐδὲ πρότερον ἢ περ αὐτὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς (ὡς προ-
 10 ρωτάτω γὰρ τὰ χρονικὰ ταῦτα προσρήματα τῆς ὑπεραιδίου Θεότητος, ἐν τῷ γεννᾶσθαι τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐν τούτῳ ἄρα τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται τοῦ Υἱοῦ)· εἰ οὖν ἐν ᾧ διὰ γεννή-
 σεως πρόεισιν ὁ Υἱός, ἐν τούτῳ δι' ἐκπορεύσεως προάγει τὸ Πνεῦμα, καὶ προάγοντί τε καὶ προαγομένῳ συννυφίσταται (τοῦτο γὰρ τῆς ἀσεβοῦς εἰσπορᾶς τὸ γεώργιον), ἐν ᾧ ἄρα γεν-
 15 νᾶται ὁ Υἱός, ἐπίσης ἂν εἴη τὸ Πνεῦμα καὶ συγγεννῶμενον τῷ Υἱῷ καὶ ἐκπορευόμενον ἐξ αὐτοῦ. Ὡστε τὸ Πνεῦμα γεννητὸν τε ἅμα καὶ ἐκπορευτὸν· γεννητὸν μὲν, ὅτι τῷ Υἱῷ γεννωμένῳ συμπρόεισιν, ἐκπορευτὸν δέ, ὅτι διπλῆν ὑπομένει τὴν ἐκπόρευ-
 σιν, ὧν τί ἂν φωραθεῖη πρὸς ἀσέβειαν ἢ πρὸς μανίαν χαλεπώ-
 20 τερον;

ξε'. Ὁρᾶς σου τὰ σοφίσματα καὶ τῶν χρήσεων τὴν παρά-
 χρησιν εἰς οἶόν σε θάθρον πλάνης καὶ ἀπωλείας συνώθησε, καὶ
 ὅτι τό, «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», καὶ δὴ καὶ τό, «Ἐξαπέστειλε ὁ
 Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», οὐ μόνον οὐδεμίαν συνηγο-
 25 ρίαν τῇ σῆ βλασφήμῳ παρέχονται γλώσση, ἀλλὰ καὶ πάντων
 μᾶλλον τὴν τόλμαν αὐτῆς διελέγχουσι καὶ τὴν δίκην ἐπάγου-
 σιν ἄφυκτον; Ἀλλὰ μέχρι τίνος δεῖ σχολάζειν τοῖς ἀκριδῶς ἤδη
 καὶ πολυμερῶς ἀποδεδειγμένοις, δέον καὶ εἴ τι ἕτερον αὐτοῖς
 προκομίζεται τῆς κακοσχόλου γνώμης διασκορπίσαι;

30 ξς'. Ἀμβρόσιον καὶ Ἀύγουστίνον καὶ Ἱερώνυμον καὶ τινὰς
 ἑτέρους τῷ δόγματι τῆς Ἐκκλησίας ἀντανιστῶσι· καὶ γὰρ
 φασιν αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα δογματίζειν ἐκπορεύεσθαι τοῦ Υἱοῦ·

64. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπαμε, ἂν κάθε τι πού ὑπάρχει βέβαια στὸν Θεό, δὲν παρατηρεῖται ὅμως στὴν ἐνότητα καὶ ὁμοφυΐα τῆς παντοκρατορικῆς Τριάδας, καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι ὅπωςδήποτε ἑνὸς ἀπὸ τὰ τρία πρόσωπα, ἢ ἐκπόρευση ὅμως τοῦ Πνεύματος δὲν ὑπάρχει στὴν ὑπὲρ φύση ἐνότητα πού παρατηρεῖται στὴν Τριάδα, ἄρα εἶναι ἑνὸς μόνο ἀπὸ τὰ τρία. Πρέπει νὰ προσέξομε καὶ αὐτὸ τὸ νόημα τοῦ λόγου· Ἄν τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό, ὅχι ἔπειτα οὔτε πρωτύτερα ἀπὸ ὅ,τι αὐτὸς γεννιέται ἀπὸ τὸν Πατέρα (γιατὶ αὐτοὶ οἱ χρονικοὶ προσδιορισμοὶ βρίσκονται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ὑπεραιώνια θεότητα, ἀφοῦ συγχρόνως μὲ τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα γίνεται καὶ ἡ ἐκπόρευση ἀπὸ τὸν Υἱό)· ἂν λοιπὸν συγχρόνως μὲ τὸν Υἱὸ πού προέρχεται μὲ τὴ γέννηση, προάγει συγχρόνως μὲ τὴν ἐκπόρευση τὸ Πνεῦμα, καὶ ἀνήκει αὐτὸ συγχρόνως καὶ στὸν προάγοντα καὶ στὸν προαγόμενο (αὐτὸς εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἀσεβοῦς σπορᾶς), ἄρα συγχρόνως μὲ τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἐξίσου τὸ Πνεῦμα καὶ γεννιέται μαζὶ μὲ τὸν Υἱό, καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτόν. Ὡστε τὸ Πνεῦμα θὰ εἶναι μαζὶ καὶ γεννητὸ καὶ ἐκπορευτὸ· γεννητὸ βέβαια ἐπειδὴ προέρχεται μαζὶ μὲ τὸν Υἱὸ πού γεννιέται, καὶ ἐκπορευτὸ, ἐπειδὴ δέχεται διπλῆ ἐκπόρευση. Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ φοβερότερο ἀπὸ αὐτὰ πρὸς ἀσέβεια καὶ μανία;

65. Βλέπεις σὲ ποιὸ βάραθρο τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀπώλειας σὲ ἔσπρωξαν τὰ σοφίσματα σου καὶ ἡ παρερμηνεία τῶν χωρίων, καὶ ὅτι ἡ ῥήση, «Θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου»^{35α}, ὅπως βέβαια καὶ τὸ, «Ἐστειλε ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του»^{35β}, ὅχι μόν δὲν προσφέρουν καμμιά συνηγορία στὴ βλάσφημη γλώσσα σου, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλα ἐλέγχουν τὴν τόλμη τῆς καὶ ἐπισύρουν τιμωρία πού δὲν διαφεύγεται; Ἀλλὰ ὡς πότε πρέπει νὰ χρονοτραβοῦμε σ' αὐτὰ πού ἔχομε ἀποδείξει μὲ ἀκρίβεια καὶ πολλοὺς τρόπους, ἐνῶ πρέπει νὰ διαλύσομε καὶ ἂν κάποιο ἄλλο προσκομίζει ἢ κακόσχολη γνώμη;

66. Ἀντιπαραθέτουν στὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ἀμβρόσιο καὶ τὸν Αὐγουστῖνο καὶ τὸν Ἱερώνυμο καὶ κάποιους ἄλλους. Γιατὶ λένε, πὼς δογματίζουν αὐτοὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ

35α. Ἰω. 16, 14.

35β. Γαλ. 4, 6.

«Καὶ δεῖ τοὺς ἱεροὺς Πατέρας μὴ δυσσεβείας ὑπάγειν ἐγκλήματι. Ἡ γὰρ εὐσεβῶς ἐδογματίσαν καὶ χρὴ τοὺς ὅσοι Πατέρας αὐτοὺς ἐπιγράφονται, συμφρονεῖν αὐτῶν τῷ φρονήματι, ἢ τῶν δυσσεβῶν εἰσηγητὰς δογμάτων γεγονότας, κἀκείνους μετὰ
5 τοῦ φρονήματος ὡς ἀσεβεῖς ἀποπέμπεσθαι». Ταῦτά τινες οἱ νεανίσκοι μὲν τὴν ἀπόνοιαν δεδιότες (δεδειότες) δὲ μὴ πού τι τῶν ἀτολήτων διαφυγὸν αὐτῶν τὴν τόλμαν ἄπρακτον, ὅσα γε τῇ σφῶν γνώμῃ καὶ σπουδῇ γένοιτο. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἤρκεσεν αὐτοῖς οὔτε τῆς Δεσποτικῆς φωνῆς ἢ διαστροφή οὔτε τοῦ
10 κήρυκος τῆς εὐσεβείας ἢ πρὸς ἀσέβειαν διαβολή, ἀλλ' ἀτελὲς αὐτῶν ἠγοῦνται τὸ σπούδασμα, εἰ μὴ καὶ οὕς Πατέρας ὑμνοῦσι ζητήσουσι δι' ὧν ἐξυβρίζουσιν. Ἀπλοῦς δὲ τῆς ἀληθείας ὁ καταισχύνων αὐτοὺς κἀνταῦθα λόγος, Σύνετε, λέγων, ὅπου φέρεσθε, μέχρι τίνος ὑμῶν τὸν ὄλεθρον εἰς αὐτὰ τὰ τῆς ψυχῆς
15 ἐμβαθύνετε καίρια;

ξζ. Τίνες Πατέρας τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας ὡς ἀληθῶς νομίζουσιν, οἷους ἠνάγκασεν ἡμᾶς ὁ δύσερως τῆς ἀποστασίας ἔρως ὑπερασπιστὰς προκομίζειν τοῦ δυσσεβήματος; Τίνες αὐτοῖς μᾶλλον τὸ πατρικὸν διασώζουσι δίκαιον; οἱ μὴδὲν αὐ-
20 τοὺς ἀντιφθέγγεσθαι τῷ κοινῷ Δεσπότη μὴδόλως παραδεχόμενοι, ἢ οἱ τούτους διαζόμενοι πρὸς ἀντίπαλον καταστῆναι τῆς Δεσποτικῆς φωνῆς μαρτυρίαν καὶ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην μυσταγωγίαν, δι' ἧς θεολογοῦμεν τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, διαστρέφειν ἰδίαις εὐρεσιολογίαις; Καὶ γὰρ πῶς
25 οὐκ ἔστι κατάδηλον, ὡς ἡ αἵρεσις ῥήματι μὲν τοὺς εἰρημένους ἄνδρας Πατέρας καλεῖ (γυμνῷ γὰρ καὶ τιμῆς ἀπάσης οὐ φθονεῖ μεταδιδόναι τῷ ὀνόματι), ἔργῳ δὲ καὶ τῇ κατασκευαζούσῃ μηχανῇ τὸ οἰκεῖον βούλημα εἰς τὴν τῶν θεομάχων καὶ φθοροποιῶν μοῖραν αὐτοὺς ἀπελαύνουσιν, εἰ μήπω ἄρα οἱ πάντα
30 τολμηταὶ τοιοῦτοις αὐτῶν τοὺς Πατέρας προνομίοις νομίζουσιν ἐπαγλαῖζεσθαι.

ξη. Ἀνεῖπεν Ἀμβρόσιος ἢ Ἀύγουστίνος ἢ ὅστις ἕτερος τῆς Δεσποτικῆς φωνῆς ἐναντία· τίς τοῦτό φησιν; Εἰ μὲν ἐγώ, τῶν σῶν Πατέρων ὑβριστῆς εἰμι, εἰ δὲ σὺ μὲν λέγεις, ἐγὼ δὲ

τὸν Υἱό. “Καὶ πρέπει νὰ μὴν καταλογίζομε στοὺς Πατέρες τὸ ἔγκλημα τῆς αἵρεσης. Γιατὶ ἢ ἡ διδασκαλία τους εἶναι εὐσεβῆς καὶ πρέπει ὅσοι τοὺς ἀναγνωρίζουν Πατέρες τους νὰ ἔχουν τὰ ἴδια φρονήματα μ’ αὐτούς, ἢ ἂν ἔγιναν διδάσκαλοι αἱρετικῶν δογμάτων, νὰ τοὺς ἀποδοκιμάζουν ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἐκείνους μαζί με τὴ διδασκαλία τους”. Αὐτὰ λένε κάποιοι ἀπὸ ἀφροσύνη νεανική, φοβούμενοι ὅμως μήπως κάτι ἀπὸ τὰ ἀπόλητα διαφύγει τὴν τόλμη τους καὶ μείνει ἄπρακτο, ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ γνώμη καὶ τὴν προσπάθειά τους. Γιατὶ δὲν τοὺς ἦταν ἀρκετὴ οὔτε ἡ διαστροφή τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, οὔτε ἡ διαβολὴ γιὰ ἀσέβεια τοῦ κήρυκα τῆς εὐσέβειας, ἀλλὰ θεωροῦν ἀτελῆ τὴν προσπάθειά τους, ἂν δὲν ἀναζητήσουν ὥστε νὰ βροῦν αἰτία γιὰ νὰ ἐξυβρίσουν καὶ τοὺς Πατέρες πού ἐξυμνοῦν. Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ εἶναι ἀπλὸς ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας πού τοὺς κατατροπιάζει, λέγοντάς τους Σκεφθεῖτε λογικὰ πρὸς τὰ ποῦ πηγαίνετε, πόσο βαθιὰ σπρώχνετε τὸν ὄλεθρό σας μέσα στὰ ἴδια τὰ μύχια τῆς ψυχῆς σας!

67. Ποιοὶ θεωροῦν ἀληθινὰ Πατέρες τοὺς ἱεροὺς ἄνδρες, αὐτοὺς πού μᾶς ἀνάγκασε ὁ κακὸς ἔρωτας τῆς ἀποστασίας νὰ τοὺς προσκομίσουμε ὡς ὑπερασπιστὲς τῆς αἵρεσης, Ποιοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διασώζουν περισσότερο τὸ δίκαιο τῶν Πατέρων; Αὐτοὶ πού παραδέχονται ὅτι ἀπολύτως τίποτε δὲν ἀντιλέγουν στὸν κοινὸ Κύριο, ἢ ὅσοι ὑποχρεώνουν αὐτοὺς νὰ δώσουν ἀντίθετη μαρτυρία στὸν Δεσποτικὸ λόγο καὶ νὰ διαστρέφουν μὲ δικές τους εὐρεσιλογίες τὴ θαυμαστὴ ἐκείνη θεία διδασκαλία μὲ τὴν ὁποῖα θεολογοῦμε ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα; Πῶς δηλαδή δὲν εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ αἵρεση μὲ τὰ λόγια μόνο καλεῖ Πατέρες τοὺς ἄνδρες πού ἀναφέραμε (γιατὶ δὲν φθονεῖ νὰ μεταδώσει στὸ ἀπλὸ ὄνομα κάθε τιμῆ), ἐνῶ μὲ τὰ ἔργα καὶ μὲ τὰ τεχνάσματα πού ἐπινοοῦν αὐτὸ πού θέλουν, τοὺς ἀπωθοῦν στὴ μερίδα τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν καταστροφέων; Ἐκτὸς βέβαια ἂν αὐτοί, οἱ σὲ ὅλα θρασεῖς, νομίζουν ὅτι μὲ τέτοιες τιμὲς δοξάζονται οἱ Πατέρες τους,

68. Δίδασκε ὁ Ἀμβρόσιος ἢ ὁ Αὐγουστίνος ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος ἀνάθετα πρὸς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου. Ποιὸς τὸ λέγει αὐτό; Ἄν τὸ λέγω ἐγώ, εἶμαι ὑβριστῆς τῶν Πατέρων σου, ἂν ὅμως ἐσὺ βέβαια

κωλύω, σὺ μὲν ὑβρίζεις, ἐγὼ δέ σε τῶν Πατέρων ὑβριστὴν
 καταψηφίζομαι. Ἀλλά, φησί, γεγράφασι ταῦτα καὶ τοῖς ἐκεί-
 νων λόγοις ἐμπεριέχεται, τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι.
 Καὶ τί τοῦτο; Εἰ μὲν διδαχθέντες οὐ μετέθεντο, εἰ τοῖς δικαίοις
 5 ἐλέγχοις οὐ μετεβάλλοντο, τὸ σὸν ἔργον λέγεις καὶ τὴν σὴν
 ἀνοθέτητον γνώμην (ἄλλη πάλιν αὕτη κατὰ τῶν σῶν Πα-
 τέρων συκοφαντία) εἰς τὴν ἐκείνων ἀναφέρεις διδασκαλίαν.
 Εἰ δὲ οἷα τὰ ἀνθρώπινα, καίτοι τὰ ἄλλα τοῖς ἀρίστοις ἐνευ-
 θυμοῦντες (ἐνευθηνοῦντες) ἢ ἀγνοία τινὶ περιέπεσον ἢ παρο-
 10 ράματι ὑπηνέχθησαν, οὐκ ἀντεῖπον δὲ διδασκόμενοι οὐδὲ
 πρὸς τὸ νουθετοῦν ἀπηυθαδεδιάσαντο, τί τοῦτο πρὸς σέ; Πῶς
 δὲ εὐρήσεις ἐκείνους καταφυγὴν ὧν οὐδὲν ὅμοιον πρὸς τὰ σά,
 τὴν ἄφυκτον δίκην ἀποφυγεῖν; Εἰ γὰρ ὧν σὺ μὲν ἀπολαύεις,
 ἐκείνοις οὐδὲ γέγονε μεταχεῖν, πολλῶν δ' ἄλλων προσόντων
 15 αὐτοῖς θαύματος ἀξίων, δι' ὧν ἀρετὴ διαλάμπει καὶ εὐσέβεια,
 τὸ σὸν ἐξ ἀγνοίας ἢ κατὰ παρόρασιν ἐρρήθη δυσσέβημα, τί τὸ
 ἐκείνων ἀνθρώπινον ἥττημα νόμον μὲν ὥστε δυσσεβεῖν ἑαυτῶ
 συνεισφέρεις, ἐκ δὲ τοῦ σοῦ νόμου τοὺς μηδὲν τοιοῦτο νομο-
 θετεῖν φωραθέντας παρανόμους ἀποφαίνεις, καὶ ἀσεβείας
 20 ἐσχάτης ἐν προσωπεῖω στοργῆς καὶ εὐνοίας δίκην ἀπαιτεῖς;
 οὐ γὰρ καλὰ σοι τῶν ἀγωνισμάτων τὰ ἐπίχειρα. Ἀλλ' ὄρα τῆς
 ἀσεβείας τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῆς κακοσχόλου γνώμης τὸ ἀσύ-
 νετον. Εἰς συνηγορίαν ἄγουσι τὸν Δεσπότην, πεφώρανται συ-
 κοφαντοῦντες· ἐκάλεσαν συνηγόρους τοὺς μαθητάς, ἐάλωσαν
 25 κακείνους τὸν αὐτὸν τρόπον περιβάλλοντες συκοφαντίαις
 κατέφυγον πάλιν εἰς Πατέρας, καὶ ἀντὶ τιμῆς, μεγάλην αὐτῶν
 καταχέουσι βλασφημίαν.

ξθ. Καὶ Πατέρας μὲν καλοῦσι (καλοῦσι γάρ), ἀλλ' οὐχ ἵνα
 τὸ τῶν Πατέρων ἀπονεύμωσι γέρας, ἀλλ' ἵν' εὐρήσωσι δι' ὧν
 30 ἂν γένοιτο πατραλοῖαι. Καὶ οὐδὲ τὴν τοῦ θεσπεσίου Παύλου
 φρίττουσι φωνήν, ἣν αὐτοὶ κατὰ τῶν Πατέρων αὐτῶν μετὰ
 πολλῆς ἀπορρίπτουσι τῆς κακουργίας. Καὶ γὰρ οὗτος ὁ τὴν

τὸ λές, καὶ ἐγὼ σ' ἐμποδίζω, ἐσὺ ὑβρίζεις, καὶ ἐγὼ σὲ καταδικάζω ὡς ὑβριστὴ τῶν Πατέρων. Ἄλλά, λέγει, τὰ ἔχουν γράψει αὐτὰ καὶ περιλαμβάνονται στὰ λόγια τους, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό. Τί σημαίνει αὐτό; Ἄν βέβαια ἀφοῦ διδάχθηκαν δὲν ἄλλαξαν γνώμη, ἂν μὲ τοὺς δίκαιους ἐλέγχους δὲν συμμορφώθηκαν, ἐκθέτεις τὸ δικό σου ἔργο, καὶ τὴν γνώμη σου ποὺ δὲν δέχεται συμβουλές (αὐτὴ εἶναι μιὰ ἄλλη συκοφαντία πάλι ἐναντίον τῶν Πατέρων σου) τὴ μεταφέρεις στὴ διδασκαλία ἐκείνων. Ἄν ὅμως σύμφωνα μὲ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, μολονότι κατὰ τὰ ἄλλα διέθεταν πολλές ἀρετές, ἢ ἔπεσαν σὲ κάποια ἄγνοια ἢ παρασύρθηκαν ἀπὸ κάποια ἀβλεψία, δὲν ἔφεραν ἀντίρρηση διδασκόμενοι οὔτε αὐθαδείασαν σὲ νουθεσίες, αὐτὸ τί σ' ἐνδιαφέρει ἐσένα; Καὶ πῶς θὰ βρεῖς καταφύγιο σ' αὐτούς, ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε ὅμοιο μὲ τὰ δικά σου, ὥστε ν' ἀποφύγεις τὴν ἀναπόφευκτη τιμωρία; Ἄν δηλαδή αὐτὰ ποὺ ἐσὺ ἀπολαμβάνεις ἐκεῖνοι δὲν μπόρεσαν οὔτε κὰν νὰ τὰ ἀγγίξουν, καὶ ἐνῶ διέθεταν πολλὰ ἄλλα ἀξιοθαύμαστα, τὰ ὁποῖα ἀκτινοβολοῦν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐσέβεια, ἀπὸ ἄγνοια ἢ ἀβλεψία διατυπώθηκε ἡ δικὴ σου ἀσέβεια, γιατί προσκομίζεις τὸ ἀνθρώπινο σφάλμα ἐκείνων ὡς νόμο γιὰ ν' ἀσεβεῖς, καὶ παρουσιάζεις μὲ τὸ νόμο σου παράνομους ἐκείνους ποὺ δὲν βρέθηκαν νὰ νομοθετοῦν τίποτε τέτοιο, καὶ απαιτεῖς τὴν τιμωρία τους μὲ τὸ πρόσχημα στοργῆς καὶ εὐνοίας. Τὰ ἔπαθλα λοιπὸν τῶν ἀγώνων σου δὲν εἶναι καλὰ. Πρόσεχε ὅμως τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀσέβειας καὶ τὴν ἀφροσύνη τῆς κακόσχολης γνώμης σου. Φέρνουν ὡς συνήγορό τους τὸν Κύριο, καὶ συλλαμβάνονται νὰ συκοφαντοῦν κάλεσαν ὡς συνηγόρους τοὺς μαθητές, καὶ βρέθηκαν νὰ συκοφαντοῦν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐκείνους κατέφυγαν πάλι στοὺς Πατέρες, καὶ ἀντὶ νὰ τὶς τιμήσουν, τοὺς περιλούουν μὲ πολλὴ βλασφημία.

69. Καὶ τοὺς ὀνομάζουν βέβαια Πατέρες (πραγματικὰ τοὺς ἀποκαλοῦν), ἀλλ' ὄχι γιὰ νὰ τοὺς ἀπονεύμουν τὸ βραβεῖο τῶν Πατέρων, ἀλλὰ γιὰ νὰ βροῦν τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ γίνουν φονεῖς τῶν Πατέρων τους. Καὶ δὲν νιώθουν φρίκη οὔτε ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ θεσπέσιου Παύλου ποὺ στρέφουν ἐναντίον τῶν Πατέρων τους μὲ πολλὴ κακότητα. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τὴν ἐξουσία νὰ δένει καὶ

ἔξουσίαν λαβὼν δεσμεῖν καὶ λύειν καὶ τὸ τοῦ δεσμοῦ φοβερόν
 ἄμα καὶ κραταιὸν (μέχρι γὰρ αὐτῆς ἀναφέρεται τῆς βασιλείας
 τῶν οὐρανῶν), οὗτος δὴ μεγάλη καὶ διαπρυσίῳ κέκραγε τῇ
 φωνῇ· «Κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν
 5 παρ' ὃ εὐαγγελιζόμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω». Παῦλος ἡ ἀσί-
 γητος τῆς Ἐκκλησίας σάλπιγξ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος
 τοὺς παρὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἕτερόν τι τολμῶντας φρόνημα
 λαβεῖν καὶ παρεισάγειν τῷ ἀναθέματι παραπέμπει, καὶ οὐ
 τοὺς ἄλλους μόνον, οἵτινες τοῦτο τολμήσειαν, ἀραιῖς ἀνυπερ-
 10 βλήτοις ὑπάγει, ἀλλὰ καὶ ἑαυτόν, ἔνοχος εἰ ὀφθείῃ, πρὸς τὴν
 ἴσῃν συνωθεῖ δικῆν. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου τὸ φοβερόν τῆς
 ἀποφάσεως περιγράφει, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ἐρευνᾷ·
 κἂν ἄγγελον εὔρη τοῖς ἐπὶ γῆς ἐκεῖθεν ἐπιστάντα καὶ ἕτερόν τι
 παρὰ τὸ εὐαγγελικὸν εὐαγγελιζόμενον κήρυγμα, τοῖς ὁμοίοις
 15 δεσμοῖς ὑποβάλλει καὶ τῷ διαβόλῳ παραπέμπει. Καὶ σὺ Πα-
 τέρας ἀνακαλῶν ἐφ' ὕβρει μὲν τῶν Δεσποτικῶν δογμάτων, ἐφ'
 ὕβρει δὲ τοῦ κηρύγματος, οὗ γεγόνασι κήρυκες οἱ μαθηταί,
 ἐφ' ὕβρει πασῶν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἐφ' ὕβρει δὲ τῆς
 ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κηρυττομένης εὐσεβείας, οὐ φρίτ-
 20 τεις οὐδὲ τρέμεις οὐδὲ καταπήσσεις τὴν ἀπειλήν; Ἀλλὰ καὶ
 τοὺς σοὺς Πατέρας, εἰ μὴ ταύτης κοινωνοὺς ποιήσεις, ἀβίω-
 τόν σοι τὸν θίον ἠγῆ· καὶ ὁ μὲν οὐδὲ τὴν ἀσώματον εὐλαβεῖται
 φύσιν, οὐδὲ ὅτι ὡς νόες καθαροὶ καθαρώς καὶ ἀμέσως τῷ κοι-
 νῷ παριστάμενοι Δεσπότη, οὐδὲν τούτων δυσωπήσεως ἀφορ-
 25 μὴν ποιεῖται, ἀλλὰ τοῖς ἐπιγείοις ἐν ἴσῳ πρὸς τὸ ἀνάθεμα κα-
 τασπᾷ. Σὺ δὲ Ἀμβρόσιον καὶ Αὐγουστῖνον καὶ τοὺς ἄλλους
 (φεῦ τιμῆς ὀλεθρίας)! Πατέρας καλῶν, κατὰ τῆς Δεσποτικῆς
 ἀνθοπλίζων μυσταγωγίας, ἀνεκτότερον οἶει τὸ κατάκρομα ἢ
 κατὰ σεαυτοῦ ἢ κατ' ἐκείνων ἐπισπᾶσθαι; Οὐ γὰρ καλὴν γε
 30 τὴν ἀμοιβὴν τοῖς σοῖς ἀπονέμεις Πατρᾶσι, οὐ καλὰ τὰ τρο-
 φεῖα τοῖς γεννησαμένοις ἀντεισφέροις, ἀλλὰ γὰρ εἰς μὲν τοὺς
 μακαρίους ἄνδρας ἐκείνους, ὥσπερ οὐδὲν αὐτοῖς τῶν σῶν

νά λύνει ἁμαρτίες, καὶ τὸ φοβερὸ καὶ συγχρόνως πανίσχυρο τῶν δεσμῶν (γιατὶ ἀνέρχεται ὡς αὐτὴ τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν), αὐτὸς λοιπὸν μὲ μεγάλη καὶ περίλαμπρη φωνὴ κραυγάζει· «Καὶ ἂν ἔμεῖς ἢ ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ εὐαγγελίζεται σὲ σᾶς ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ κηρύξαμε ἔμεῖς σ' ἐσᾶς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος»³⁶. Ὁ Παῦλος, ἡ αἰσίγαστη σάλπιγγα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ τόσο μεγάλος καὶ τόσο σπουδαῖος, αὐτοὺς ποὺ τολμοῦν ν' ἀποδεχθοῦν ἄλλο φρόνημα καὶ νὰ κηρύξουν κάτι ἄλλο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο τοὺς στέλνει στὸ ἀνάθεμα, καὶ δὲν παραδίνει τοὺς ἄλλους μόνο, ὅποιοι θὰ τὸ τολμοῦσαν, σὲ κατάρεις ἀνυπερέβλητες, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτὸ του, ἂν ἀποδειχθεῖ ἔνοχος, τὸν καταδικάζει μὲ τὴν ἴδια ποινὴ. Καὶ δὲν περιορίζει ὡς ἐδῶ τῇ φοβερῇ ἀπόφασί του, ἀλλὰ ἐρευνᾷ ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, κι ἂν βρεῖ ἄγγελο νὰ ἔχει ἔρθει ἀπὸ ἐκεῖ σὰν ἐπιστάτης τῶν ἀνθρώπων καὶ κηρύττει κάποιο ἄλλο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο κήρυγμα, τὸν δένει μὲ τὰ ἴδια δεσμὰ καὶ τὸν στέλνει στὸν διάβολο. Κι ἐσὺ καλώντας Πατέρες μὲ σκοπὸ νὰ περιβάλεις μὲ ὕβρεις τὶς Δεσποτικὲς ἀλήθειες, μὲ ὕβρεις καὶ τὸ κήρυγμα ποὺ κήρυξαν οἱ μαθητές, μὲ ὕβρεις ὅλες τὶς οἰκουμενικὲς συνόδους, μὲ ὕβρεις καὶ τὴν εὐσεβῆ διδασκαλία ποὺ κηρύττεται σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη, δὲν νοιώθεις φρίκη, οὔτε σὲ πιάνει τρόμος, οὔτε συστέλλεσαι ἀπὸ τὴν ἀπειλή, ἀλλὰ καὶ τοὺς δικούς σου Πατέρες, ἂν δὲν τοὺς κάνεις κοινωνοὺς τῆς ὕβρης σου, θεωρεῖς τὸν βίον σου ἀβίωτο. Καὶ αὐτὸς βέβαια δὲν σέβεται οὔτε τὴν ἀσώματη φύση, οὔτε τὸ ὅτι ὡς νοῆς καθαροὶ καθαρὰ καὶ ἀπευθείας στέκονται κοντὰ στὸν κοινὸ Κύριον· τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τοῦ γίνεται ἀφορμὴ φόβου, ἀλλ' ἐξίσου μὲ τοὺς ἐπίγειους τοὺς στέλνει στὸ ἀνάθεμα. Ἐσὺ ὅμως τὸν Ἀμβρόσιο καὶ τὸν Αὐγουστῖνο καὶ τοὺς ἄλλους (ἀλλοίμονο, πόσο ὀλέθρια τιμὴ), καλώντας τοὺς Πατέρες καὶ ἀντιπαραθέτοντάς τοὺς ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, νομίζεις ὅτι ἢ καταδίκη ἢ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου ἢ ἐναντίον ἐκείνων θὰ εἶναι πρὸ ἀνεκτῆ; Δὲν ἀποδίδεις καλὴ ἀνταμοιβὴ στοὺς Πατέρες σου, δὲν ἀντιπροσφέρεις σ' αὐτοὺς ποὺ σὲ γέννησαν πρέποντα τὰ τροφεῖα, ἀλλὰ σ' ἐκείνους τοὺς μακάριους ἄνδρες, ὅπως δὲν εἶχαν καμμιὰ συμμετοχὴ στὰ σοφίσματα τὰ

36. Γαλ 1,8.

μετῆν σοφισμάτων οὐδὲ τῆς ἀπειθείας καὶ ἀσεθείας, οὕτως οὐδὲ τὸ σὸν ἀνάθεμα χώραν εὐρήσει διαβαίνειν, σὺ δὲ δι' ὧν ὁμῶς ἐκεῖθεν νομίζεις τὸ δυσσεβὲς συγκροτεῖσθαι, λαμπροῖς τοῖς ἔργοις καὶ φωνῆς ἀπάσης γεγωνότερον κεκραγόσι κατ' 5 αὐτῶν τὸ ἀνάθεμα προκομίζεις

ο'. Καὶ οὐ τοῦτό φημι, ὅτι πάντως ἅπερ σὺ κατηγορεῖς, ἐκείνοις οὕτω περιφανῶς δογματίζεται, ἀλλ' εἰ καὶ τοιοῦτόν τι συνέπεσεν αὐτοὺς εἰπεῖν (ἄνθρωποι γὰρ ἦσαν καὶ ἀνθρωπίνου παρολισθήματος οὐκ ἔστι διαπαντὸς ὑπεράνω φέρεσθαι 10 τὸν ἐκ πηλοῦ καὶ ῥεούσης ὕλης συγκείμενον· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τοῖς ἀρίστοις ἐπιφύεταιί τινα κηλῖδος ἵχνη), ἀλλ' οὖν, εἴ τι παρηνέχθησαν ἐνασχημονῆσαι, τοὺς εὐγνώμονας ἂν τῶν τοῦ Νῶε παίδων ἐμμησάμην, καὶ ἀντὶ περιβολαίων, τῇ σιωπῇ μᾶλλον καὶ εὐγνωμοσύνη τὴν πατρικὴν ἐπεκάλυψα ἀσχημο- 15 σύνην, οὐχὶ δ' ὥσπερ σὺ κατὰ τὸν Χάμ διεπραξάμην, μᾶλλον δὲ σὺ πολὺ πικρότερον ἐκείνου καὶ ἀναιδέστερον τοὺς Πατέρας οὓς λέγεις εἰς ἀσχημοσύνην στηλιτεύεις· ὁ μὲν γὰρ οὐχ ὅτι ἀπεκάλυψεν, ἀλλ' ὅτι μὴ ἐπεκάλυψε, τὴν ἀρὰν ὑπέχει, σὺ δὲ καὶ ἀποκαλύπτεις καὶ σεμνύνη τῇ τόλμῃ· καὶ ὁ μὲν τοῖς ἀδελ- 20 φοῖς τὸ ἀπόρητον ἐκφέρει, σὺ δὲ οὐκ ἀδελφοῖς, οὐδὲ πρὸς ἓνα ἢ δύο, ἀλλ' ὅσα γε τῇ σῆ σπουδῇ καὶ ἀναισχυντία τὴν οἰκουμένην θέατρον καθίζων μέγα μὲν σαλπίζεις, ὡς οἱ σοὶ Πατέρες ἐνασχημονοῦσι· ἐνασελγαίνεις δ' αὐτῶν ταῖς ἀσχημοσύναις, καὶ τρυφᾶς τὴν κατ' ἐκείνων ἀτιμίαν, καὶ συγχορευτὰς 25 ζητεῖς δι' ὧν τὴν ἐκείνων ὕδριν καὶ ἀσχημοσύνην εἰς τὸ λαμπρότατον πανηγυρίζεις.

οα'. Εἶπεν Αὐγουστῖνος καὶ Ἱερώνυμος τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. Καὶ πόθεν ἔστι λαβεῖν ἢ δοῦναι πίστιν, τοσοῦτου ῥεύσαντος χρόνου, ὅτι μὴ αὐτῶν κεκακούρηται τὰ 30 συντάγματα; Μὴ γὰρ νομίσεις μόνον σαυτὸν εἶναι θερμὸν πρὸς ἀσέβειαν καὶ τολμηρὸν τὰ ἀτόλμητα, ἀλλ' ἐκ τῆς σῆς ἀναλογίζου μᾶλλον γνώμης, ὅτι καὶ τηνικαῦτα οὐδὲν τὸ κω-

δικά σου οὔτε στήν ἀνυπακοή καὶ στήν ἀσέβεια, ἔτσι οὔτε τὸ δικό σου ἀνάθεμα δὲν θὰ βρεῖ χώρα νὰ περάσει, ἐσὺ ὅμως μὲ ὅποια ἀπὸ ἐκεῖ νομίζεις ὅτι συγκροτεῖται ἡ αἴρεση, πού φωνάζουν μὲ λαμπρὰ ἔργα καὶ δυνατότερα ἀπὸ κάθε φωνή, μὲ αὐτὰ προβάλλεις ἐναντίον αὐτῶν τὸ ἀνάθεμα.

70. Καὶ δὲν λέγω αὐτὸ, ὅτι ὅπωςδήποτε ὅσα ἐσὺ κατηγορεῖς, διδάσκονται τόσο φανερά ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα συνέπεσε νὰ ποῦν αὐτοὶ κάτι τέτοιο (γιατὶ ἦταν ἄνθρωποι, καὶ τὸ ἀνθρώπινο ὀλίσθημα δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀποφεύγει πάντοτε αὐτὸς πού ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλὸ καὶ ρευστὴ ὕλη· κάποτε μάλιστα καὶ στοὺς ἄριστους ἐκδηλώνονται κάποια ἴχνη κηλίδας), ἀλλ' ὅμως ἂν παρασύρθηκαν νὰ κάνουν κάποια ἀπρέπεια, θὰ ἔκανα ὅ,τι καὶ οἱ συνετοὶ υἱοὶ τοῦ Νῶε³⁷, καὶ ἀντὶ μὲ ροῦχα, θὰ κάλυπτα μὲ τὴ σιωπὴ καὶ τὴ σύνεση τὴν πατρικὴ ἀσχημοσύνη, καὶ δὲν θὰ φερόμουν ὅπως ἐσὺ ἀκολουθώντας τὸν Χάμ· ἢ μᾶλλον ἐσὺ πολὺ πιὸ ἐχθρικά ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ μὲ ἀναίδεια μεγαλύτερη ἀπὸ τοῦ Χάμ διασύρεις γιὰ ἀσχημοσύνη αὐτοὺς πού ἀποκαλεῖς Πατέρες. Γιατὶ αὐτός, ὄχι ἐπειδὴ ἀπεκάλυψε, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν κάλυψε τὴν ἀσχημοσύνη τοῦ πατέρα του, εἶναι ἔνοχος γιὰ τὴν κατάρρα, ἐνῶ ἐσὺ καὶ ἀποκαλύπτεις καὶ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὴν τόλμη σου. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια ἀναφέρει τὸ ἀπόρητο στοὺς ἀδελφούς του, ἐνῶ ἐσὺ δὲν τὸ ἀναφέρεις στοὺς ἀδελφούς σου οὔτε σ' ἓναν ἢ δύο ἄλλους, ἀλλὰ μὲ μεγάλη προθυμία καὶ ἀδιαντροπιά, καθίζοντας θέατρο μεγάλο τὴν οἰκουμένη, σαλπίζεις, ὅτι οἱ Πατέρες σου ἀσχημονοῦν, καὶ συγχρόνως ἀσελγεῖς μὲ τὶς ἀσχημοσύνες τους καὶ νοιώθεις ἀπόλαυση ἀπὸ τὴν ἀτίμωσή τους, καὶ ἀναζητᾷς καὶ συνθιασῶτες γιὰ νὰ πανηγυρίσεις τὴν προσβολὴ καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τους μὲ λαμπρότερο τρόπο.

71. Εἶπαν ὁ Αὐγουστίνος καὶ ὁ Ἱερώνυμος, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό. Καὶ ἀπὸ ποῦ μπορεῖ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ καὶ νὰ τὸ πιστέψουμε, ἔχοντας περάσει τόσοσ χρόνος, ὅτι δὲν κακοποιήθηκαν τὰ γραπτά τους; Μὴ νομίσεις βέβαια πὼς μόνο ἐσὺ εἶσαι γεμᾶτος θέρμη γιὰ ἀσέβεια καὶ τολμηρὸς γιὰ τὰ ἀτόλμητα, ἀλλὰ ἀναλογίσου ἀπὸ τὴ δική σου γνώμη, ὅτι καὶ τότε τίποτε δὲν ἐμπόδι-

37. Γέν. 9, 21-27.

λύον ἦν τοιούτων σκευῶν εὐπορηῆσαι τὸν πολυμήχανον τοῦ γένους ἐχθρόν.

οβ'. Εἶπον οὖς σὺ λέγεις ταῦτα. Εἰ δὲ διὰ τινὰ περίστασιν ἢ πρὸς Ἑλληνιστῶν ἀντιφερόμενοι λύσαν ἢ πρὸς ἄλλην αἵρετικὴν διαμαχόμενοι δόξαν ἢ τῇ τῶν ἀκροατῶν συγκαταβαίνοντες ἀσθενεία, ἢ πόσα τοιαῦτα καθεκάστην ὁ ἀνθρώπινος ἐπιδείκνυσι βίος· εἰ οὖν ἐκεῖνοις διὰ τι τούτων ἢ καὶ δὰ πλείω τοιαύτην ἐκεῖνοις ἀφεῖναι συνέπεσε φωνήν, πῶς σὺ τὸ μὴ κατὰ δογματικὴν ἐκεῖνοις ἔννοιαν εἰρημένον, δόγμα καὶ νόμον ποιῶν, σαυτῷ μὲν ἀδοθήθητον τὴν ἀπώλεια ἐπάγεις, ἐκεῖνους δὲ συγκατασπᾶν τῇ σῇ φιλονεικεῖς ἀπονοία;

ογ'. Εἶπεν ὁ τῆς οἰκουμένης κήρυξ, ὁ τῶν ἀπορρήτων θεωρός, ὁ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῖς καθ' ἑαυτὸν ἐξευγενίσας τρόποις· εἶπεν ἐκεῖνος πρὸς τοὺς Ἑλληνιστὰς πολλῷ τῷ λόγῳ ῥέοντας ἀντιφερόμενος καὶ τὴν ἐκείνων ὄφρυν, ἄνω τεινομένην, κάτω παρασκευάσας νεύειν, μᾶλλον δὲ πρὸς τὴν ἀσθενείαν αὐτῶν συγκατιῶν· τί εἶπε; «Διερχόμενος καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὖρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· “Ἀγνώστῳ Θεῷ”· ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν». Τί οὖν; Δι' ὧν τῆς Ἐκκλησίας ὁ διδάσκαλος τοὺς Ἑλλήνων σοφοὺς ἐθήρα καὶ τῆς ἀσεβείας πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἐχειραγῶγει καὶ μετέφερε, ταῦτα σὺ δόγμα ποιήσεις, καὶ κηρύττειν τολμήσεις τὸν καθαιρέτην τῶν εἰδώλων καταγγέλλειν, ὃν ἐσέβετο καὶ ὠνόμαζεν ὁ Ἑλληνισμὸς ἄγνωστον Θεόν; Οὐ γὰρ θαυμαστόν σου τὸ τῆς σοφίας δραστήριον καὶ τῶν κακοσχόλων ἢ πλοκῇ σοφισμάτων. Ἀνειμένος ἦν ὁ βωμὸς τῷ Πανί, ἢ δὲ τῶν Ἀθηνῶν πόλις, τοῦ τιμωμένου τέως μὴ συνιέντες τὸ ὄνομα, ἐπέγραφον τῷ βωμῷ· «Ἀγνώστῳ Θεῷ». Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τῶν προφητικῶν χρησμῶν καὶ τῶν Δεσποτικῶν λογίων ὁ περιδέξιος ἐκεῖνος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος μὴ πειθόμενον ἑώρα τὸ Ἑλληνικόν, ἐξ αὐτῶν αὐτοῦς τῶν

ξε νὰ ἔχει ἀφθονία τέτοιων σκευῶν ὁ πολυμήχανος ἐχθρὸς τοῦ γένους μας.

72. Τὰ εἶπαν αὐτὰ ἐκεῖνοι πού λές ἐσύ. Ἐν ὅμως τὰ εἶπαν ἀπὸ κάποια περιστασιακὴ ἀνάγκη ἢ ἀμυνόμενοι στὴ λύσσα τῶν ἐθνικῶν ἢ ἀντικρούοντας κάποια ἄλλη αἰρετικὴ δοξασία, ἢ ἀπὸ συγκατάβαση στὴν ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν τους, ἢ γιὰ τόσα ὅμοια πού καθημερινὰ παρουσιάζει ὁ ἀνθρώπινος βίος, ἂν λοιπὸν συνέπεσε γιὰ κάποια αἰτία ἀπὸ τὴν παραπάνω οἱ δύο ἐκεῖνοι νὰ διατυπώσουν αὐτὸ τὸ λόγο, πῶς ἐσύ αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ ὄχι μὲ ἔννοια δογματικὴ, κἀνοντάς το δόγμα καὶ νόμο, προξενεῖς στὸν ἑαυτὸ σου βέβαια ἀπώλεια πού δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ βοήθεια, ἀλλὰ καὶ φιλονεικεῖς νὰ παρασύρεις ἐκείνους στὸ δικό σου παραλογισμό;

73. Εἶπε ὁ κήρυκας τῆς οἰκουμένης, ὁ θεατῆς τῶν ἀπορρητῶν, αὐτὸς πού ἐξευγένισε τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τοὺς τρόπους του, εἶπε ἐκεῖνος στοὺς ἐθνικοὺς (Ἀθηναίους), ἀντικρούοντάς τους μὲ τὸν εὐστροφο λόγο του καὶ κἀνοντάς τους νὰ χαμηλώσουν τὰ ἀλαζονικὰ φρύδια τους, ἢ καλύπτεται συγκατανεύοντας στὴν πνευματικὴ τους ἀδυναμία: τί εἶπε; «Βαδίζοντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἱερά σας καὶ παρατηρώντας αὐτὰ, βρῆκα καὶ ἓνα βωμὸ πού ἔφερε τὴν ἐπιγραφή, “Στὸν ἄγνωστο θεό”. Αὐτὸν λοιπὸν πού ἐσεῖς τιμᾶτε, ἂν καὶ δὲν τὸν γνωρίζετε, αὐτὸν ἐγὼ σᾶς καθιστῶ γνωστόν»³⁸. Τί λοιπόν; Αὐτὰ μὲ τὰ ὅποια ὁ δάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας ἐπιχειροῦσε νὰ συλλάβει τοὺς σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ τὴν ἀσέβεια ἤθελε νὰ τοὺς ὀδηγήσει καὶ νὰ τοὺς μεταφέρει στὴν εὐσέβεια, αὐτὰ ἐσύ θὰ τὰ κάνεις δόγμα καὶ θὰ τολμήσεις νὰ καταγγείλεις, ὅτι ὁ καθαιρέτης τῶν εἰδώλων κηρύττει αὐτὸν πού ὁ Ἑλληνισμὸς σεβόταν καὶ ἀποκαλοῦσε ἄγνωστο Θεό; Δὲν εἶναι θαυμαστὴ τῆς σοφίας σου ἡ ἀποτελεσματικότητά καὶ ἡ πλοκὴ τῶν πονηρῶν σου σοφισμάτων. Ὁ βωμὸς ἦταν ἀφιερωμένος στὸν Πάνα, ἀλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ δὲν καταλάβαιναν τότε τὸ ὄνομα τοῦ τιμώμενου, ἔγραψαν στὸν βωμὸ τὴν ἐπιγραφή, “Στὸν ἄγνωστο Θεό”. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν προφητεῖα καὶ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ὁ ἐξαίρετος ἐκεῖνος καὶ οὐράνιος ἀνθρώπος ἔβλεπε τοὺς εἰδωλολάτρεις νὰ μὴν πιστεύουν σ’ αὐτόν,

38. Πράξ. 17, 23.

θεοστυγῶν σεβασμάτων εἰς τὸ τοῦ Δημουργοῦ μετακαλεῖται
 σέβας, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ διαδόλου προγραμμάτων τῆς αὐτοῦ
 καταψηφίζεται τυραννίδος, ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων καταστρέφει
 τὸ κράτος αὐτοῦ τῆς ἐξουσίας, ἀπὸ τῆς πλάνης γεωργεῖ τὴν
 5 εὐσέβειαν, ἐκ τῆς ἀπωλείας βλαστοῦς ἡμῖν προβάλλεται σω-
 τηρίας, ἐκ τῆς τοῦ διαδόλου παγίδος εἰς τὸν δρόμον ἐνισχύει
 τοῦ Εὐαγγελίου, βαλδίδα ποιεῖται τὴν κορυφὴν τῆς ἀποστα-
 σίας τῆς εἰσόδου, δι' ἧς ἦν αὐτοῖς εἰς τὸν νυμφῶνα Χριστοῦ
 καὶ τὴν ἄχραντον αὐτοῦ παστάδα εἰσελθεῖν τὴν Ἐκκλησίαν.
 10 Οὕτως ἦν ἐκεῖνος ὁ μετάρσιος νοῦς διὰ τῶν ὄπλων τοῦ ἐχθροῦ
 αὐτὸν κατατιτρώσκειν τὸν ἐχθρὸν καὶ αἰχμαλωτίζειν δραστή-
 ριός τε καὶ τὴν ἄνωθεν ἐαυτῷ φέρειν ἰσχύν. Τί οὖν; Διότι Παῦ-
 λος τοῖς ὄπλοις τοῦ ἐχθροῦ καθεῖλε τὸν ἐχθρὸν, διὰ τοῦτο σὺ
 τὰ τοῦ ἐχθροῦ τιμήσεις ὄπλα καὶ θεῖα ὄπλα καλέσεις καὶ πρὸς
 15 τὴν σὴν ὠθήσεις ταῦτα σφαγὴν; Καὶ πόσα ἂν ἔνεστι τοιαῦτα
 παραδείγματα παρ' αὐτῷ τῷ πάντα ἐν σοφίᾳ τῆ τοῦ Πνεύμα-
 τος δυνάμει διακυβερνήσαντι λαβεῖν!

οδ'. Τί δὲ δεῖ παραδειγμάτων; Αὐτὸς διαπρυσίῳ λέγει τῆ
 φωνῇ· «Ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους
 20 κερδήσω· τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον
 κερδήσω· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὦν ἄνομος Θεοῦ, ἀλλ'
 ἔννομος Χριστοῦ, ἵνα κερδήσω ἀνόμους». Ἐρ' οὖν σὺ διὰ
 τοῦτο τὸν Ἰουδαιισμόν ἀνακαινίσεις, ἢ τὴν ἀνομίαν ἀντὶ τῶν
 θείων καὶ ἀνθρωπίνων θεσμῶν ἐμπολιτεύεσθαι τῷ θίῳ νομο-
 25 θετήσεις, καὶ ἀνακράξεις ἀναισχύντως, μᾶλλον δὲ λίαν ἀθέως,
 ὡς Παύλου εἰσὶ ταῦτα καὶ αἱ ἐντολαὶ καὶ τὸ κήρυγμα;

οε'. Παρὰ πόσοις δὲ καὶ ἄλλοις τῶν μακαρίων καὶ ἁγίων
 Πατέρων ἡμῶν ἔνεστι τοιαῦτα εὐρεῖν! Ἐννόει μοι τὸν τῆς
 Ρώμης ἀρχιερέα Κλήμεντα, καὶ ᾧ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκεῖθεν φέ-
 30 ρει «Κλημέντια» (ἵνα μὴ λέγω τὰ γεγραμμένα, ὡς ὁ παλαιὸς

προσπαθεῖ νὰ τοὺς καλέσει στὸ σεβασμὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ θεομίσητα σεβάσματά τους ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἐπιγράμματα τοῦ διαβόλου καταδικάζει τὴν τυραννικὴ ἔξουσία του, ἀπὸ τὰ δικά του ὀχυρώματα καταστρέφει τὴ δύναμη τῆς ἔξουσίας του, μέσα ἀπὸ τὴν πλάνη καλλιεργεῖ τὴν εὐσέβεια, μέσα ἀπὸ τὴν ἀπώλεια κάνει νὰ βλαστήσουν γιὰ μᾶς βλαστοὶ σωτηρίας, ἀπὸ τὴ παγίδα τοῦ διαβόλου ἐνισχύει στὸ δρόμο τοῦ Εὐαγγελίου, ἐφαλτήριο εἰσόδου κάνει τὴν κορυφὴ τῆς ἀποστασίας, μέσω τῆς ὁποίας (εἰσόδου) ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθουν αὐτοὶ στὸν νυμφώνα τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴν ἄχραντη παστὰδα αὐτοῦ, τὴν Ἐκκλησίᾳ. Τόσο πολὺ ἱκανότατος ἦταν αὐτὸς ὁ οὐράνιος νοῦς καὶ εἶχε μέσα του τὴν οὐράνια δύναμη, ὥστε μὲ τὰ ὄπλα τοῦ ἐχθροῦ νὰ καταπληγώνει τὸν ἴδιο τὸν ἐχθρὸ καὶ νὰ τὸν αἰχμαλωτίζει. Τί λοιπὸν; Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος μὲ τὰ ὄπλα τοῦ ἐχθροῦ ἀφάνισε τὸν ἐχθρὸ, γι' αὐτὸ ἐσὺ θὰ τιμήσεις τὰ ὄπλα τοῦ ἐχθροῦ καὶ θὰ τὰ καλέσεις θεῖα ὄπλα καὶ θὰ τὰ ὠθήσεις πρὸς σφαγὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ σου; Καὶ πόσα ἄλλα τέτοια παραδείγματα μπορεῖ κανεὶς νὰ λάβει ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ὅλα τὰ διακυβέρνησε μὲ σοφία μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος!

74. Ἀλλὰ τί χρειαζόμαστε τὰ παραδείγματα; Ὁ ἴδιος μὲ διαπρύσια φωνὴ κραυγάζει· «Ἐξησα γιὰ χάρη τῶν Ἰουδαίων σὰν Ἰουδαῖος, γιὰ νὰ κερδίσω Ἰουδαίους· γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου σὰν νὰ ζοῦσα κάτω ἀπὸ τὸ νόμο, γιὰ νὰ κερδίσω ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου· γιὰ χάρη τῶν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο ἔξησα σὰν νὰ ἤμουν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο, ἐνῶ δὲν εἶμαι ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τηρητῆς τοῦ νόμου τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ κερδίσω τοὺς ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο»³⁹. Ἄρα λοιπὸν γι' αὐτὸ ἐσὺ θὰ ἀνανεώσεις τὸν Ἰουδαϊσμὸ ἢ θὰ νομοθετήσεις τὴν ἀνομία στὴ ζωὴ στὴ θέση τῶν θείων καὶ ἀνθρώπινων θεσμῶν καὶ θὰ διακηρύξεις χωρὶς ντροπὴ, ἢ καλύτερα μὲ πολλὴ ἀθεία, ὅτι αὐτὰ εἶναι τοῦ Παύλου, καὶ οἱ ἐντολὲς καὶ τὸ κήρυγμα;

75. Καὶ σὲ πόσους ἄλλους ἀπὸ τοὺς μακάριους καὶ ἁγίους Πατέρες μας μπορεῖς νὰ τὰ βρεῖς αὐτά! Σκέψου τὸν ἀρχιερέα τῆς Ρώμης Κλήμεντα, καὶ ἐκεῖνα τὰ γραπτὰ ποὺ φέρουν τὴν ἐπωνυμία τους ἀπὸ ἐκεῖνον, τὰ Κλημέντια (γιὰ νὰ μὴν πῶ, ὅπως λέγει ὁ παλαιὸς

λόγος, κατὰ τὸ τοῦ κορυφαίου Πέτρου γεγενῆσθαι πρόσταγμα), τὸν Ἀλεξανδρείας Διονύσιον ἐξ ἀντιπνοίας τῆς πρὸς τὸν Σαβέλλιον μικροῦ τῷ Ἀρείῳ χεῖρα προτείνοντα, τὸν ἐν ἱερομάρτυσι λάμποντα τῶν Πατέρων τὸν μέγαν Μεθόδιον, ὃς
 5 ἀγγέλων τὴν ἀσώματον καὶ ἀπαθῆ φύσιν πρὸς ἔρωτα βρότειον καὶ ὁμιλίαν σωμάτων καταπεσεῖν οὐκ ἐλαύνει δόξης. Ἐάσειν μοι δοκῶ Πάνταινον καὶ Κλήμεντα, Πιέριόν τε καὶ Πάμφιλον καὶ Θεόγνωστον, ἄνδρας τε ἱερούς καὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλους μαθημάτων, ὧν τὰς θέσεις οὐ πάσας πάντως
 10 δεχόμενοι, καλοῦ γε θίου καὶ τῆς ἄλλης ἱερολογίας γέρας αὐτοῖς ἀπονέμοντες, διὰ πολλῆς τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄγομεν μάλιστα γε Πάμφιλον καὶ Πιέριον, ἅτε δὴ καὶ μαρτυρικοῖς ἄθλοις ἐνδιαπρέψαντας, μεθ' ὧν καὶ τοὺς ἀπὸ Δύσεως παρατρέχομεν, Εἰρηναῖόν τε τὸν ἀρχιερέα Θεοῦ καὶ τὴν τῶν ἱερῶν
 15 ἐφορείαν τῶν Λουγδούνων δεξάμενον, καὶ Ἰππόλυτον τὸν αὐτοῦ μαθητὴν καὶ ἐν ἀρχιερεῦσι μάρτυρα, ἄνδρας θαυμασίους μὲν ἐν πολλοῖς, ἔσθ' ὅτε δὲ τῆς ἀκριθείας λόγους αὐτῶν ἐνίους οὐκ ἀναστέλλοντας κατασύρεσθαι.

ος. Ἄρ' οὖν καὶ κατὰ τούτων ἀπάντων τὸ σὸν προκομί-
 20 σεις διλήμματον καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνατείνων ἐρεῖς. Ἡ δεῖ τοὺς ἄνδρας τιμῶντα καὶ ἃ τούτοις γέγραπται μὴ παραγράφεσθαι, ἢ παραγραφομένους τῶν ῥημάτων ἔνια καὶ αὐτοὺς ἐκείνους συμπαράγραφεσθαι; Καὶ πῶς οὐχὶ μᾶλλον καὶ δικαιότερον τὸ σὸν οὗτοι κατὰ σοῦ περιδέξιον οὐκ ἀντιστρέψουσιν, Ἄνθρω-
 25 πε, λέγοντες, τί συνάπτεις τὰ ἀσύναπτα; Εἰ μὲν ἀληθῶς Πατέρας ἡμᾶς καλεῖς, πῶς οὐ φρίττεις ἀνθοπλίζειν κατὰ Πατέρων, καὶ τὸ βαρύτερον, κατὰ τοῦ κοινου Δεσπότην πάντων καὶ Δημιουργοῦ; Εἰ δ' ἅπαξ ἐνασελγαίνειν σπούδασμά σοι καθ' ἡμῶν, πῶς οὐ μέμηνας ἐμφανῶς Πατέρας τε ἅμα καλῶν καὶ τὰς
 30 πατρολοίας χεῖρας ἐπανατείνων ἡμῖν; Καὶ διὰ πόσων ἂν ἐτέρων διέλθοι τὸ σὸν κατὰ σοῦ φερόμενον σόφισμα! Ἀλλὰ γὰρ ὡσπερ τοὺς εἰρημένους Πατέρας, οὕτω δὴ καὶ ταῦτα ἐῷμεν τὰ νῦν.

ος. Τὴν μέντοι βασίλειον στολήν, τὸν μέγαν Βασίλειον τίς

λόγος, ὅτι τὰ γραπτὰ γράφησαν μὲ διαταγὴ τοῦ κορυφαίου ἀποστόλου Πέτρου), τὸν Ἀλεξανδρείας Διονύσιο, πού ἀπὸ ἀντίθεση πρὸς τὸν Σαβέλλιο πλησίασε κάπως τὸν Ἄρειο, τὸν διαπρεπῆ ἀνάμεσα στοὺς ἱερομάρτυρες, τὸν μεγάλο Μεθόδιο τῶν Πατάρων, ὁ ὁποῖος δὲν ἀποκλείει ἀπὸ τὴν ἀποψή του, ὅτι ἡ ἀσώματη καὶ χωρὶς πάθη φύση τῶν ἀγγέλων ἔπεσε σὲ ἔρωτα τῶν θνητῶν καὶ ἔπαφή μὲ τὰ σώματα. Θ' ἀφήσω μοῦ φαίνεται τὸν Πάντενο καὶ τὸν Κλήμεντα καὶ τὸν Πιέριο καὶ τὸν Πάμφιλο καὶ τὸν Θεόγνωστο, ἄνδρες ἱεροὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν ἱερῶν μαθημάτων, τὶς θέσεις τῶν ὁποίων δὲν τὶς δεχόμεστε βέβαια ὅλες, ἀλλὰ ἀπονέμοντάς τους βραβεῖο γιὰ τὸν καλὸ βιό τους καὶ τὴ ἄλλη ἱερὴ διδασκαλία τους, τοὺς περιβάλλομε μὲ πολλὰ τιμὰς, καὶ μάλιστα τὸν Πάμφιλο καὶ τὸν Πιέριο, ἐπειδὴ διέπρεψαν καὶ σὲ μαρτυρικοὺς ἀγῶνες. Μαζὶ μ' αὐτοὺς θὰ ἀφήσομε καὶ τοὺς Δυτικούς, ὅπως τὸν Εἰρηναῖο, τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπόπτη τῆς τῆς ἐπισκοπῆς τῶν Λουγδούνων, καὶ τὸ μαθητὴ του Ἰπτόλυτο, ἀρχιερέα καὶ μάρτυρα, ἄνδρες θαυμαστοὺς γιὰ τὶς πολλὰς ἀρετὰς τους, ἀλλὰ μερικές φορές δὲν παύουν κάποιοι λόγοι τους ν' ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴ δογματικὴ ἀκρίβεια.

76. Ἔρα λοιπὸν καὶ ἐναντίον ὅλων αὐτῶν θὰ μεταφέρεις τὸ δίλημμά σου καὶ ὑψώνοντας τὰ φρύδια σου θὰ πεῖς Ἡ πρέπει τιμώντας τοὺς ἄνδρες νὰ μὴν ἀπορρίπτομε καὶ τὰ γραπτὰ τους, ἢ ἂν ἀπορρίψομε μερικὰ γραπτὰ τους, ν' ἀπορρίψομε μαζὶ καὶ τοὺς ἴδιους; Καὶ πῶς δὲν θὰ ἔχουν, ἄνθρωπέ μου, περισσότερο δίκαιο νὰ στρέψουν αὐτοὶ ἐναντίον σου τὸ φοβερὸ δίλημμά σου, λέγοντας σου Πῶς συνδέεις τὰ ἀσύνδετα; Ἄν εἰλικρινὰ μᾶς καλεῖς Πατέρες, πῶς δὲν σὲ κυριεύει φρίκη νὰ ἐξοπλίζεσαι ἐναντίον τῶν Πατέρων, καὶ τὸ πιὸ βαρὺ, ἐναντίον τοῦ κοινοῦ Κυρίου καὶ Δημιουργοῦ πάντων; Ἄν πάλι ἡ μόνιμη προσπάθειά σου εἶναι νὰ ἀσελγεῖς ἐναντίον μας, πῶς δὲν εἶναι φανερὴ ἡ μανία σου νὰ μᾶς ὀνομάξεις Πατέρες, καὶ ταυτόχρονα νὰ στρέφεις ἐναντίον μας τὰ πατροκτόνα χέρια σου; Καὶ πόσα ἄλλα θὰ μπορούσε νὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι τὸ σόφισμά σου στρέφεται ἐναντίον σου; Ἄλλ' ὅπως ἀφήσαμε τοὺς Πατέρες πού ἀναφέραμε, ἔτσι ὡς ἀφήσομε καὶ αὐτὰ τὰ παρόντα.

77. Ποιὸς ὅμως δὲν γνωρίζει, ὅτι ἡ βασιλικὴ στολή, ὁ μέγας

οὐκ οἶδε ψυχῆς μὲν θαλάμοις ἀκήρατον συντηροῦντα τὴν εὐ-
 σέβειαν, ὑποσιγῶντα δὲ τοῦ Πνεύματος τὴν θειότητα; Ὡ ψυ-
 χῆς θεῖον ζεούσης φίλτρον, τὴν φλόγα δὲ τέως οὐκ εἰς τὸ λαμ-
 πρότερον ἀναρριπιζούσης, ἵνα μὴ θᾶπτον συναποσβεσθῆ αὐτῇ
 5 προόδῳ καὶ αὐτῇ παρησιᾶς λαμπρότητι! Οὗτος οὖν οἰκονο-
 μῶν ἐν κρίσει τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ μᾶλλον ἀνακηρύττεσθαι
 τῇ κατὰ μικρὸν ἐπιδόσει μεθοδεύων τὴν εὐσέβειαν (ἐπειδὴν
 γὰρ ἡρέμα ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐμβαθύνοιο, κραταιο-
 τέρα τοῦ δόγματος ἢ φλόξ ἀναδίδοται, τῷ τάχει δὲ καὶ τῇ ἀ-
 10 θρόα προσβολῇ τῆς λαμπηδόνης πολάκις τὸ νοερὸν ὄμμα, καὶ
 μάλιστα τῶν πολλῶν, ἐξαμανροῦσθαι εἴωθε, καθάπερ καὶ
 ἀστραπὴ τὰς ὄψεις ἐπισκοτίζει, καὶ μάλιστα τὰς ἀσθενέστερον
 διακεμένας), διὰ τοῦτο σιγᾷ μὲν ὁ πρὸ παντὸς ἄλλου κηρύσ-
 σειν ἐπυρπολεῖτο, ἔπραττε δὲ τὴν σιγὴν, ὥστε μᾶλλον καιροῦ
 15 παρόντος μεγαλοφωνότερον ἔχειν τὸ σιωπώμενον κηρύσσειν.
 Πολύστιχον ἂν συνθείη βιβλίον, εἴ τις τῶν τοιούτων τὰ ὀνόμα-
 τα καὶ τὰς αἰτίας, δι' αἷς πολάκις τὸ τῆς ἀληθείας οὐ προῆγον
 ἄνθος, ὡς ἂν αὐτό τε τὸ ἄνθος ὠραῖον εὐανθήσῃ, ἢ τε βλάστη-
 σις ἐπιδοίῃ μᾶλλον καὶ τὸν καρπὸν συλλέξωσι πολυπλάσιον,
 20 γραφῇ παραδοῦναι βουληθείη· ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἀγάμεθα καὶ
 τῆς ὑπὲρ λόγον ἐπιπνοίας καὶ τῆς ἐν σοφίᾳ οἰκονομίας, εἰ δέ
 τις τὰ τοιαῦτα ὡς νόμους καὶ δόγματα παρεισάγειν τῇ Ἐκκλη-
 σίᾳ διάζοιτο, ἐχθρὸν μὲν αὐτὸν τῶν ἀγίων ἡγούμεθα, ἐχθρὸν
 δὲ τῆς ἀληθείας καὶ λυμεῶνα τῆς εὐσεβείας, καὶ δίκαις καταδι-
 25 κάζομεν, αἷς αὐτὸς ἐαυτῷ γεγονὼς ἔνοχος παρέσχε.

ση'. Προκομίζεις σὺ τοὺς ἐκ Δύσεως Πατέρας, μᾶλλον δὲ
 τὸν βαθὺν τοῦτον ζόφον πάσης φιλονεικεῖς καταχέαι τῆς
 οἰκουμένης. Ἐγὼ δέ σοι φῶς ἀνέσπερον τῆς εὐσεβείας καὶ
 νοερὸν ἀπ' αὐτῆς ἀνάψω τῆς Δύσεως, οὐ τὴν λαμπηδόνα τὸ
 30 σὸν οὐχ ὑποστήσεται μὲν ἀφανισθῆναι σκότος· «Εἶπεν Ἀμ-
 βρόσιος τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι». Ἀπὸ τῆς σῆς
 αὐτῆ γλώττης προέρχεται ἢ ὁμίχλη. Ἀλλ' ἀντιφθέγγεται τὴν
 ὀρθοδοξίαν ἀστράπτων ὁ τρισόλβιος Δάμασος, καὶ θᾶπτον ὁ
 σὸς ἐξαφανίζεται γνόφος. Καὶ γὰρ οὗτος τὴν δευτέραν σύνο-

Βασιλείος, διατηροῦσε βέβαια ἄθικτη τὴν εὐσέβεια στὰ ἐνδόμυχα τῆς ψυχῆς του, ἀποσιωποῦσε ὅμως τὴ θεότητα τοῦ Πνεύματος, ὧ ψυχὴ πού φλέγεσαι ἀπὸ θεία ἀγάπη, πού πρὸς στιγμή δὲν ἀναφλογίζει τὴ φλόγα λαμπρότερη, γιὰ νὰ μὴ σθῆσει μαζί της μὲ τὴν πρόοδό της ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τῆς παρησιίας! Αὐτὸς λοιπὸν οἰκονομῶντας τοὺς λόγους του μὲ κρίση καὶ μεθοδεύοντας μᾶλλον νὰ ἀνακηρύττεται μὲ βαθμαίᾳ ἐπίδοση ἢ εὐσέβεια (γιατὶ ἂν εἰσχωρήσει ἥρεμα στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ἀναδίδεται δυνατότερη ἢ φλόγα τοῦ δόγματος, ἐνῶ μὲ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ξαφνικὴ προσβολὴ τῆς λάμπης πολλὰς φορὰς τὸ μάτι τοῦ νοῦ, καὶ μάλιστα τῶν πολλῶν, συνήθως θαμπώνει, ὅπως βέβαια καὶ ἡ ἀστραπὴ προξενεῖ ἐπισκόπηση στὰ μάτια, καὶ μάλιστα στὰ πιὸ ἀσθενικά), γι' αὐτὸ ἀποσιωπᾷ βέβαια αὐτὸ πού φλεγόταν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ κηρύττει, κρατοῦσε ὅμως τὴ σιωπὴ, ὥστε, ὅταν ἐρχόταν ἢ ὦρα νὰ μπορεῖ νὰ κηρύττει αὐτὸ πού ἀποσιωποῦσε μὲ πιὸ μεγάλη φωνή. Θὰ μπορούσε νὰ συγγράψει πολυσέλιδο βιβλίον, ἂν κάποιος θελήσει νὰ παραδώσει γραπτὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ τὶς αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες συχνὰ δὲν πρόβαλλαν τὸ ἄνθος τῆς ἀλήθειας, ὥστε καὶ τὸ ἄνθος νὰ γίνῃ ὠραιότερο καὶ ἡ βλάστηση νὰ αὐξηθεῖ περισσότερο καὶ νὰ συλλέξουν καρπὸν πολλαπλάσιον. Ἄλλ' ἐκείνους βέβαια τοὺς θαυμάζομε καὶ γιὰ τὴν πάνω ἀπὸ τὸ λόγο ἔμπνευση καὶ τὴ σοφὴ οἰκονομία. Ἄν ὅμως κάποιος βιαζόταν νὰ τὰ εἰσαγάγει αὐτὰ στὴν Ἐκκλησίαν ὡς νόμους καὶ δόγματα, τὸν θεωροῦμε ἐχθρὸν τῶν ἁγίων καὶ ἐχθρὸν τῆς ἀλήθειας καὶ καταστροφέα τῆς εὐσέβειας, καὶ τὸν καταδικάζομε σὲ τιμωρίας πού ὁ ἴδιος μὲ τὴν ἐνοχίαν του προκάλεσε στὸν ἑαυτὸν του.

78. Μᾶς φέρνεις τοὺς Πατέρες τῆς Δύσης, ἢ καλύτερα φιλονεικεῖς ν' ἀπλώσεις τὸν βαθὺ αὐτὸ σκοτάδι σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη. Ἐγὼ ὅμως θὰ σοῦ ἀνάψω ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ Δύση ἀνέστερο καὶ νοερὸ φῶς, τὴ λάμπη τοῦ ὁποῖου δὲν θ' ἀντέξει νὰ μὴν ἀφανισθεῖ τὸ σκοτάδι. "Εἶπε ὁ Ἀμβρόσιος, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱόν". Ἡ ὁμίχλη αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴ δική σου γλῶσσα. Ἄλλὰ σοῦ ἀντιπροβάλλει ἀκατανοητῶντας τὴν ὀρθοδοξίαν ὁ τρισμακάριος Δάμεσος, καὶ ἀμέσως ἐξαφανίζεται τὸ δικό σου σκότος. Γιατὶ αὐτὸς

δον, ἥς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ δόγματα στέργουσι, ἐπι-
 κυρῶν, λαμπρῶς ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνομολογεῖ ἐκπορεύεται
 τὸ Πνεῦμα. “Εἶπεν Ἀμβρόσιος ἢ Ἀύγουστίνος”. Ἄλλη πάλιν
 ἀγλὺς τοῦ σου στόματος προχεομένη. Ἄλλὰ Κελεστίνος οὐκ
 5 εἶπεν, οὐκ ἤκουσεν, οὐκ ἐδέξατο, ἀλλὰ αὐγὴν ὀρθοδοξίας
 ἀσπράσας, τῶν σῶν ῥημάτων τὴν ἀγλὴν διασκεδάξει.

οθ. Καὶ τί με δεῖ περὶ τῶν ἄλλων σχολάζειν; Λέων ὁ μέγας,
 ὁ τὰς ἱεράς τῆς Ρώμης φροντίδας ἱερωτέρας ἀποδείξας, ὁ τῆς
 τετάρτης στυλὸς συνόδου, οὗτος διὰ τε τῶν θεοπνεύστων αὐ-
 10 τοῦ καὶ δογματικῶν ἐπιστολῶν, διὰ τε τῶν ἀναπληρούντων αὐ-
 τοῦ τὸ προνόμιον, διὰ τε τῆς συμφωνίας, δι’ ἧς ἐκείνην τὴν με-
 γάλην καὶ θεόλεκτον ὁμήγουριν κατηγλαίιζε, τὴν αὐτὴν τῆς ὀρ-
 θοδοξίας φωτοχυσίαν εἰς πᾶσαν, οὐ τὴν Δύσει μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τὰ τῆς Ἀνατολῆς ἀπανγάζων ὄρια, τὸ πανάγιον Πνεῦμα
 15 διαπρυσίως ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι ἀναδιδάσκει καὶ οὐ
 τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἕτερόν τι παρὰ τὸ τῆς συνόδου
 φρόνημα δογματίζειν ἀντανισταμένους, ὅσους μὲν ἱερωσύνης
 βαθμὸς ἔχει, τῆς ἱερωσύνης γυμνοὺς ἀποφαίνει, ὅσοι δὲ τὴν
 ἰδιωτῶν χώραν πληροῦσιν, εἴτε θίον ὑπέδραμον τὸν μονάδα,
 20 εἴτε πολιτεία συνεξετάζονται δήμου, τῷ ἀναθέματι παραπέμ-
 πει. Καὶ γὰρ ἄπερ ἢ θεόπνευστος σύνοδος ὀρίζει, Λέων ὁ θε-
 σπέσιος διὰ Πασχασίνου καὶ Λουκηνοῖου καὶ Βονιφατίου τῶν
 ἱερῶν ἀνδρῶν ἀναφανδὸν ἐπισφραγίζει, ὡς μυριάκις ἔστιν
 αὐτῶν ἐκείνων ἀκούειν, οὐκ αὐτῶν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ
 25 ἀπεσταλκότητος αὐτοῦ καὶ γὰρ συνοδικὰς ἐπιστολάς ἐπιστέλ-
 λων τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ καὶ τοὺς λόγους καὶ τὸ φρόνημα
 καὶ τὰς ψήφους οὐκ ἐκείνων ἢ αὐτοῦ γε μᾶλλον εἶναι καὶ μαρ-
 τύρεται καὶ διαβεβαιοῦται, καίτοι γε καὶ εἰ μηδὲν προσῆν
 τοιοῦτον, ἀποχρώντως ἔχει τὸ ἀντ’ αὐτοῦ δοῦναι τοὺς συνε-
 30 δριάσαντας τῇ συνόδῳ καὶ τὸ πέρασ λαβούσης ὁμολογεῖν ἐμμέ-
 νειν τοῖς ἐψηφισμένοις

π. Ἄλλὰ γὰρ οὐδὲν ἔστιν οἷον αὐτῶν τῶν ἱερῶν ἀκούειν
 ῥημάτων λέγει γὰρ μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς πίστεως, ἣν ἢ πρώτη
 καὶ δευτέρα σύνοδος καρτύνουσα παραδέδωκεν «Ἦρκει μὲν

ἐπικυρώνοντας τὰ πρακτικά τῆς Β' συνόδου, τῆς ὁποίας τὰ δόγματ' ἀποδέχονται τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, διακηρύττει ἀπερίφραστα, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. “Εἶπε ὁ Ἀμβρόσιος ἡ ὁ Αὐγουστῖνος”. Ἄλλο πάλι ὁμίχλη ξεχύνεται ἀπὸ τὸ στόμα σου. Ὅμως ὁ Κελεστίνος δὲν τὸ εἶπε, δὲν τὸ ἄκουσε, δὲν τὸ δέχθηκε, ἀλλὰ ἀκτινοβολώντας τὴ λάμψη τῆς ὀρθοδοξίας διασκορπίζει τὴν ὁμίχλη τῶν λόγων σου.

79. Καὶ γιατί πρέπει ν' ἀσχολοῦμαι μὲ τοὺς ἄλλους; Ὁ Λέων ὁ μέγας, ὁ ὁποῖος ἀπέδειξε πῶς σεβαστὲς τὶς ἱερὲς φροντίδες γιὰ τὴν Ρώμη, ὁ σπύλος τῆς τέταρτης συνόδου, αὐτὸς καὶ μὲ τὶς θεόπνευστες δογματικὲς του ἐπιστολές, καὶ μέσω τῶν ἰδίων τῶν ἀντιπροσώπων του, καὶ μὲ τὴ συμφωνία του, μὲ τὴν ὁποία καταλάμπρυνε τὴ μεγάλη καὶ θεία ἐκείνη σύναξη, τὴν ἴδια φωτοχυσία τῆς ὀρθοδοξίας ἀπλώνοντας ὄχι μόνον σὲ ὅλη τὴ Δύση, ἀλλὰ καὶ μέχρι τὰ σύνορα τῆς Ἀνατολῆς, διδάσκει ὀλοφάνερα, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού διαφωνοῦσαν καὶ δίδασκαν κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ ἀποφασισθέντα ἀπὸ τὴν σύνοδο, ὅσοι ἦταν ἱερεῖς τοὺς ἀπογυμνώνει ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης, ἐνῶ ὅσοι ἦταν ἰδιῶτες εἴτε εἶχαν εἰσέλθει στὸν μοναχικὸ βίον, εἴτε ἀνῆκαν στὸ πλῆθος τῶν λαϊκῶν, τοὺς στέλνει στὸ ἀνάθεμα. Γιατὶ ὅσα ὀρίζει ἡ θεόπνευστη σύνοδος ὁ θεσπέσιος Λέων τὰ ἐπικυρώνει ἐπίσημα μὲ τὶς ὑπογραφές τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν Πασχασίνου, Λουκηνοσίου καὶ Βονιφατίου, ὅπως ἄπειρες φορὲς μποροῦμε ν' ἀκούσομε ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἰδίους, καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο πού τοὺς ἔστειλε. Γιατὶ στέλνοντας συνοδικὲς ἐπιστολές μαρτυρεῖ καὶ διαβεβαιώνει, ὅτι οἱ λόγοι καὶ ἡ γνώμη καὶ οἱ ψῆφοι τῶν ἀντιπροσώπων του δὲν εἶναι ἐκείνων, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Μολονότι βέβαια, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ὑπῆρχε κάτι τέτοιο, εἶναι ἀρκετὸ τὸ ὅτι ὑπέγραψαν ἀντ' αὐτοῦ ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν μέρος στὴν σύνοδο καὶ τὸ ὅτι μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς ὁμολογοῦν ὅτι μένουν πιστοὶ στὰ ψηφίσματά της.

80. Ἀλλὰ τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἐπιβεβαιωτικὸ, ὅσο τὸ ν' ἀκούει κανεὶς τοὺς ἰδίους τοὺς ἱεροὺς λόγους γιατί λέγει μετὰ τὴν ἔκθεση τῆς πίστεως, τὴν ὁποία ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα σύνοδος μᾶς παρέ-

οὖν εἰς ἐντελῆ τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσιν καὶ βεβαίωσιν τὸ σοφὸν καὶ σωτήριον τοῦτο τῆς θείας χάριτος σύμβολον». Ἐντελῆ φησιν, οὐκ ἔλλιπῆ, οὐδὲ προσθήκης δεομένην ἢ ἀφαιρέσεως. Καὶ πῶς ἐντελῆ; Τοῖς ἐπαγομένοις πρόσεχε. «Περί τε», γάρ 5 φησιν, «τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκδιδάσκει τὸ τέλειον». Εἶτα πῶς ἐκδιδάσκει τὸ τέλειον; Τὸν μὲν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀναβοᾷ γεννηθῆναι, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι. Καὶ μετ' ὀλίγα· «Καὶ διὰ μὲν τοὺς τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ μαχομένους τὴν χρόνους ὕστερον παρὰ 10 τῶν ἐπὶ τῆς βασιλευούσης πόλεως ἑκατὸν πενήκοντα συνελθόντων Πατέρων περὶ τῆς τοῦ Πνεύματος οὐσίας παραδοθεῖσαν διδασκαλίαν κυροῖ». Καὶ πῶς ἐκύρωσαν οὗτοι τὴν τοῦ Πνεύματος οὐσίαν; Ἡ δὴλον εἰπόντες τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι; Ὡστε ὁ ἄλλο τι παρὰ τοῦτο διδάσκων τὸ 15 κῦρος ἀνατρέπει καὶ συγχεῖ καὶ φύρει, τό γε ἦκον εἰς τόλμαν τὴν αὐτοῦ, αὐτὴν τοῦ Πνεύματος τὴν οὐσίαν. Εἶτα, «διὰ τοὺς τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ μαχομένους». Καὶ τίνες ἐμάχοντο; Πάλαι μὲν οἱ Μακεδόνιον ἀντὶ τῶν ἀχράντων Λογίων διδάσκαλον σφίσιν αὐτοῖς ἀνειπόντες, νῦν δὲ οἱ ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς 20 αὐτοῦ μυσταγωγίας· ἀλλ' οὐκ ἔχω τίνα καλέσω· οὕτως ἐστὶν αὐτῶν ἀκέφαλον τὸ δυσσέβημα· πλὴν ἀντὶ τοῦ Σωτῆρος οἱ τῇ ἀπωλείᾳ προσδεδραμηκότες

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἢ τε σύνοδος πολυγλώσσω καὶ πνευματοκινήτῳ φθέγγεται φωνῇ, καὶ Λέων ὁ πάνσοφος συναναβοᾷ 25 καὶ ψήφοις ἀπάσαις ἐπασφαλίζεται. Σὺ δὲ τὸν νοῦν ἐπίστησον τοῖς ἐφεξῆς πρὸς γὰρ τῷ τέλει τῆς ὅλης τοῦ λόγου περικοπῆς ὧδέ φησι· «Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων ὤρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος» (ἧς δηλονότι κορυφαῖος Λέων ὁ βασι- 30 λικὸν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὰ ῥήματα κεκτημένος). Τί ὤρισεν; «Ἐτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἤγουν συγγράφειν ἢ συντιθέναι ἢ φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἑτέρους τοὺς δὲ τολμῶν- τας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἤγουν προκομίζειν ἢ διδάσκειν ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέ-

δωσε μὲ ἐγκυρότητα: “Ἀρκοῦσε βέβαια γιὰ τὴν τέλεια γνώση καὶ εὐσέβεια τὸ σοφὸ αὐτὸ σύμβολο τῆς θείας χάριτος”. Τέλεια λέγει, ὄχι ἔλλιπῃ, πού δὲν χρειάζεται προσθήκη ἢ ἀφαίρεση. Καὶ πῶς εἶναι τέλεια; Πρόσεχε ὅσα προσθέτει. Γιατὶ λέγει: “Γιατὶ διδάσκει τὸ τέλειο γιὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα”. Καὶ πῶς διδάσκει τὸ τέλειο; Ὁ Υἱός, κραυγάζει, γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ λίγο παρακάτω: “Καὶ γιὰ ὅσους μάχονται τὸ ἅγιο Πνεῦμα βεβαιώνει τὴ διδασκαλία πού ἔχει παραδοθεῖ γιὰ τὴν οὐσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν πενήντα Πατέρες πού συνήλθαν στὴ βασιλεύουσα”. Καὶ πῶς ἐπικύρωσαν αὐτοὶ τὴν οὐσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Ἡ δὲν εἶναι ὀλοφάνερο λέγοντας, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα; Ὡστε, ὅποιος διδάσκει κάτι ἄλλο πέρα ἀπὸ αὐτό, ἀνατρέπει τὸ κύρος τῶν συνόδων, προκαλεῖ σύγχυση καὶ ἀναμιγνύει, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ θράσος του, τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ Πνεύματος. Ἐπειτα “Γι’ αὐτοὺς πού μάχονται τὸ ἅγιο Πνεῦμα”. Καὶ ποιοὶ μάχονταν αὐτό; Παλαιὰ βέβαια ὅσοι ἀναγνώρισαν δάσκαλό τους, ἀντὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὸν Μακεδόσιο, καὶ τώρα ἐκεῖνοι πού ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἱερῆς διδασκαλίας του ἀλλὰ δὲν ἔχω ποιὸν νὰ κατονομάσω. Τόσο πολὺ ἀκέφαλη εἶναι ἡ αἵρεσή τους· πλὴν ὅμως θὰ πῶ, ὅσοι, ἀντὶ στὸν Σωτήρα, ἔτρεξαν στὴν ἀπώλεια.

Καὶ αὐτὰ βέβαια διακηρύσσει ἡ σύνοδος μὲ τὴν πολύγλωσση καὶ πνευματοκίνητη ὁμοφωνία της, καὶ ὁ πάνσοφος Λέων συμφωνεῖ μαζί της καὶ τὰ ἐπισφραγίζει μὲ ὅλες τὶς ψήφους. Ἐσὺ ὅμως συγκέντρωσε τώρα τὸ νοῦ σου στὰ ἐπόμενα· γιατί στὸ τέλος ὅλης τῆς περικοπῆς λέγει τὰ ἐξῆς: “Αὐτὰ λοιπὸν πού διατυπώθηκαν ἀπὸ ἐμᾶς μὲ κάθε ἀκρίβεια καὶ ἐπιμέλεια ἀπὸ κάθε ἀποψη ὄρισε ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος” (τῆς ὁποίας δηλαδὴ κορυφαῖος εἶναι ὁ Λέων, πού διαθέτει καὶ νοῦ βασιλικὸ καὶ λόγους). Τί ὄρισε; “Νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ διατυπώνει διαφορετικὴ πίστη, δηλαδὴ νὰ συγγράφει ἢ νὰ συντάσσει ἢ νὰ πιστεύει ἢ νὰ διδάσκει σὲ ἄλλους, καὶ ὅσοι τολμοῦν ἢ νὰ συντάσσουν ἄλλη πίστη, δηλαδὴ νὰ προβάλλουν ἢ νὰ διδάσκουν ἢ νὰ παραδίδουν ἄλλη πίστη σὲ ὅσους θέλουν νὰ

φειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐξ Ἰουδαι-
 σμοῦ ἢ γοῦν ἐξ αἰρέσεως οἰασθηποτοῦν, τούτους, εἰ μὲν εἶεν
 ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς
 ἐπισκοπῆς, καὶ τοὺς κληρικούς τοῦ κλήρου, εἰ δὲ μονάζοντες ἢ
 5 λαϊκοὶ εἶεν, ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς».

πα'. Ἐμβλέψατε, οἱ τυφλοὶ, καὶ ἀκούσατε, οἱ κωφοί, οὓς τὸ
 σκότος κατέχει τῆς αἰρετικῆς ἐγκαθημένους δύσεως ἐνατενί-
 σατε πρὸς τὸ ἀείφωτον τῆς Ἐκκλησίας φέγγος καὶ ἐμβλέψατε
 πρὸς τὸν γενναῖον Λέοντα· μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Πνεύματος, οἷα
 10 δι' αὐτοῦ σαλπίζει καθ' ὑμῶν, ἐνωτίσασθε σάλπιγγος, καὶ φρί-
 ξατε εἰ μὴ τινα ἄλλο δυσωπούμενοι, ἀλλὰ γε τὸν ὑμέτερον Πα-
 τέρα· μᾶλλον δὲ δι' αὐτοῦ καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ταῖς προλαβού-
 σαις συνόδοις εὐαρεστοῦντες εἰς τὸν χορὸν τῶν λογάδων Πα-
 τέρων ἐγγράφονται. Σὺ Πατέρας ὀνομάζεις Αὐγουστῖνον καὶ
 15 Ἰερώνυμον καὶ τοιούτους ἄλλους· καλῶς γε ποιεῖς, οὐκ ἐφ' οἷς
 καλεῖς, ἀλλ' ὅτι μὴ καὶ τὴν ἀθέτησιν τῆς πατρικῆς αὐτῶν ὀνο-
 μασίας σαυτῶ ποιεῖς σεμνολόγημα. Καὶ εἰ μέχρι τούτου τὸ περὶ
 τῶν Πατέρων σοι μηχανήματα προσήει, ὅσον ἦν ἀτελής ἢ κακουρ-
 γία, τοσοῦτον ἂν μετριώτερον ἀπῆτει τὴν δίκην. Ἄρχειν γὰρ
 20 ἀσεβούσης γνώμης, εἰς τέλος δὲ μὴ ἐξάγειν ταύτην, περικό-
 πτειν ἐστὶ τὴν σφοδρότητα τοῦ ἄγους, τὸ δὲ πραῦνει καὶ ἐξευ-
 μενίζεται τὸ ἀπαραίτητον τῆς δίκης Πατράσι καθ' ὧν ἐνασελ-
 γαίνεις μορμολύττειν ἡμᾶς ἔγνωσ. Ἄλλ' ὅ γε τῶν Πατέρων χο-
 ρός, οὓς κατὰ τῆς σῆς μηχανῆς προβάλλεται ἢ εὐσέβεια, Πα-
 25 τέρες Πατέρων εἰσὶ· καὶ γὰρ ὅτι καὶ αὐτῶν ἐκείνων, οὓς νομί-
 ζετε Πατέρας, οὐκ ἂν ἀρηθείητε· εἰ δὲ γε ὑμεῖς, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖ-
 νοι.

πβ'. Ἐννοήσατε τὸν ὁμόθρονον τούτοις καὶ τὴν δόξαν ἰσο-
 στάσιον, τὸν κλεινὸν Βιγίλιον (Βιργίλλιον)· τῇ πέμπτῃ μὲν καὶ
 30 αὐτὸς ἐφειστήκει συνόδῳ, οἰκουμενικοῖς δὲ καὶ αὐτὴ καὶ ἀγί-
 οῖς ψηφίσμασιν ἐλλαμπρύνεται. Οὗτος οὖν οἷα δὴ κανὼν ἀπα-
 ρέγκλητος τοῖς ὀρθοῖς αὐτῆς ἐναρμοζόμενος δόγμασι, τὰ τε
 ἄλλα συμφώνους ἀφήσει φωνάς, καὶ τὸ πανάγιον καὶ ὁμοού-
 σιον Πνεῦμα τοῖς τε πρὸ αὐτοῦ καὶ τοῖς σὺν αὐτῶ Πατράσιν ἐν

ἐπιστρέφουν στήν ἀναγνώριση καὶ γνώση τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς ἢ τὸν Ἰουδαϊσμό, ἢ τέλος ἀπὸ ὅποιαδήποτε αἵρεση, αὐτοὺς, ἂν εἶναι ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ νὰ ἀποξενώνονται οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴ τους καὶ οἱ κληρικοὶ ἀπὸ τὴν ἐνορία τους, ἐνῶ ἂν εἶναι μοναχοὶ ἢ λαϊκοὶ νὰ ἀναθεματίζονται αὐτοί”.

81. Ἀνοίξτε τὰ μάτια σας σεῖς οἱ τυφλοὶ, καὶ ἀκοῦστε σεῖς οἱ κουφοὶ, πού εἶστε καθισμένοι καὶ σᾶς ἔχει κυριευμένους τὸ σκοτάδι τῆς δύσεως· ὑψῶστε τὰ μάτια σας πρὸς τὸ αἰῶνα ἀκτινοδόλο φῶς τῆς Ἐκκλησίας καὶ κοιτάξτε τὸν γενναῖο Λέοντα· ἢ καλύτερα ἀκοῦστε τί σαλπίζει σ’ ἐσᾶς μέσω αὐτοῦ ἢ σάλπιγγα τοῦ Πνεύματος, καὶ νοιώστε φρίκη, ἂν δὲν ντρέπεσθε κανέναν ἄλλον, τουλάχιστο ντραπεῖτε τὸν Πατέρα σας, ἢ μᾶλλον μέσω αὐτοῦ καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι, πράττοντας τὰ εὐάρεστα στὶς προηγούμενες συνόδους, γράφτηκαν καὶ αὐτοὶ στὸ χορὸ τῶν ἐπίλεκτων Πατέρων. Ἐσὺ ὀνομάζεις Πατέρες τὸν Αὐγουστῖνο καὶ τὸν Ἰερώνυμο καὶ ἄλλους παρόμοιους, καὶ κάνεις καλά, ὄχι γιὰ τὸ λόγο πού τοὺς καλεῖς, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν θεωρεῖς σεμνολόγημα γιὰ τὸν ἑαυτό σου καὶ τὴν ἀθέτηση τῆς πατρικῆς ὀνομασίας αὐτῶν. Κι ἂν ἔφτανε μέχρις ἐδῶ ἡ μηχανορραφία σου γιὰ τοὺς Πατέρες, ὅσο ἀτελής ἦταν ἡ κακουργία, τόσο μετριότερη τιμωρία θὰ ἀπαιτοῦσε. Γιατί, ὅταν ἀρχίζει ἡ γνώμη νὰ ἀσεβεῖ καὶ δὲν φτάσει ὡς τὸ τέλος, σημαίνει περικοπὴ τοῦ μεγέθους τοῦ μᾶσματος, καὶ αὐτὸ καταπραῖνει καὶ ἐξευμενίζει τὴ σκληρότητα τῆς ποινῆς. Προσπαθεῖς νὰ μᾶς φοβίζεις μὲ τοὺς Πατέρες ἐναντίον τῶν ὁποίων ἀσεβεῖς, ἀλλὰ ἡ σύναξη τῶν Πατέρων πού ἀντιτάσσει ἢ εὐσέβεια ἐναντίον τοῦ τεχνάσματός σου, εἶναι Πατέρες Πατέρων. Γιατί, ὅτι εἶναι Πατέρες καὶ ἐκείνων τῶν ἰδίων πού ἐσεῖς θεωρεῖτε Πατέρες, δὲν θὰ τὸ ἀρνηθεῖτε· ἂν τὸ ἀρνηθεῖτε ἐσεῖς, δὲν θὰ τὸ ἀρνηθοῦν ἐκεῖνοι.

82. Σκεφθεῖτε τὸν ὁμόθρονο αὐτῶν καὶ τὴν ἰσόβαθμη δόξα, τὸν ἔνδοξο Βι(ρ)γίλιο. Αὐτὸς ἦταν πρόεδρος τῆς πέμπτης συνόδου. Λαμπρύνεται καὶ αὐτὴ μὲ οἰκουμενικὰ καὶ ἅγια ψηφίσματα. Αὐτὸς λοιπόν, σὰν ἀπαράβατος κανόνας, συμφωνώντας μὲ τὰ ὀρθὰ δόγματα τῆς, καὶ σὲ ἄλλες ἀποφάσεις συμφωνεῖ, καὶ μαζὶ μὲ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν Πατέρες καὶ τοὺς συγχρόνους του διακήρυξε μὲ ἴσο καὶ ὅμοιο

ἴσω καὶ ὁμοίῳ ζήλω ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνεκήρυσεν ἐκπορεύεσθαι καὶ τοὺς εἴ τι ἄλλο κατὰ λόγον δόγματος παρὰ τὴν ὁμόψηφον καὶ κοινήν τῶν εὐσεβούντων πίστιν προάγειν ἔλοιντο τοῖς ἴσοις δεσμοῖς τοῦ ἀναθέματος ὑπηγάγετο.

5 πγ. Ἴδοις δ' ἂν καὶ τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν Ἀγάθωνα τοῖς αὐτοῖς ἀνδραγαθήμασι σεμνυνόμενον· καὶ γὰρ αὐτὸς τὴν ἕκτην σύνοδον (οἰκουμενικῶ δὲ καὶ αὐτὴ διαλάμπει ἀξιῶματι), παρών, εἰ καὶ μὴ σώματι, γνώμη δὲ καὶ πάσῃ σπουδῇ, διὰ τῶν αὐτοῦ τοποτηρητῶν συνεκρότει τε ταύτην καὶ κατηγλαίξε· διὸ
10 τό τε σύμβολον τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν καὶ καθαρᾶς πίστεως ἀπαράλλακτον καὶ κατὰ τὰς προλαβούσας συνόδους ἀκαινόμητον συνετήρησε καὶ τοὺς παρακινεῖν τι τῶν ὅσα δογματίζει θρασυνομένους, μᾶλλον τῶν ἐξ ἀρχῆς δογματισθέντων, ἐπισφραγίζων, εἰς τὰς ἴσας ἀράς ἀπορρίπτει.

15 πδ'. Πῶς δ' ἂν παρέλθοιμι σιγῇ τοὺς ἀρχιερέας Ρώμης, Γρηγόριόν τε καὶ Ζαχαριαν, ἀνδρας ἀρετῇ διαπρέψαντας καὶ διδασκαλίας θεοσόφοις τὸ ποίμνιον συναυξήσαντας, ναὶ δὴ καὶ θαυμάτων χαρίσμασι διαλάμπσαντας; Καὶ γὰρ τούτων, εἰ καὶ μηδέτερος οἰκουμενικοῖς προνομίοις ἀνηγμένη συνεδρία-
20 σε συνόδῳ, ἀλλ' οὖν λαμπρῶς τε καὶ περιφανῶς κατὰ μίμησιν ἐκείνων τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς θεόλογοῦσι ἐκπορεύεσθαι. Ὁ μὲν μετὰ τὴν ἕκτην οὐ πολλοῦ ῥυέντος ἐνακμάσας χρόνου ὁ θεῖος Γρηγόριος, Ζαχαρίας δὲ ὁ θεσπέσιος πέντε καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν ὕστερον ἔτεσιν, οἱ τὸ Δεσποτικὸν καὶ
25 πατρικὸν δόγμα καὶ κήρυγμα ὡς ἐν ἀχράντῳ τῇ ψυχῇ καὶ καθαρᾷ θαλαμείοντες παστάδι ἐκειῖθεν ἀκήρατον, ὁ μὲν τῇ Λατινίδι γλώσσει, ὁ δὲ τῇ Ἑλλάδι φράσει, Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ καὶ νυμφίῳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν διὰ τῆς εὐσεβοῦς λατρείας τὸ ποίμνιον συνηρμόσαντο. Ἀλλ' ὥσπερ εἶπον, οὗτος ὁ σοφὸς
30 Ζαχαρίας ἄλλα τε τῶν ἱερῶν γραμμάτων τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου καὶ τὰς ὡς ἐν διαλόγῳ τυπουμένας ὠφελείας διὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν οἰκουμένην ἀπήχησε σάλπιγγος. Αὕτη τοίνυν ἡ θεοφόρος ξυνωρίς πρὸς τῷ τέλει τοῦ δευτέρου τῶν διαλόγων, ἡνίκα

ζῆλο, ὅτι τὸ πανάγιο καὶ ὁμοούσιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ὅσους ἄλλους ἤθελαν νὰ προτείνουν ὡς δόγμα κάτι ἄλλο πέρα ἀπὸ τὴν κοινὴ ἀποφασισμένη πίστι τῶν εὐσεβῶν τοὺς δένει μὲ τὰ ἴσα δεσμὰ τοῦ ἀναθέματος.

83. Μπορεῖς νὰ δεῖς καὶ τὸν καλὸ καὶ ἀγαθὸ Ἀγάθωνα νὰ θεωρεῖ καύχημά του τὰ ἴδια ἀνδραγαθήματα. Γιατὶ καὶ αὐτὸς τὴν ἔκτη σύνοδο (διαλάμπει καὶ αὐτὴ μὲ τὴν οἰκουμενικότητά της), ὄντας παρῶν, ἂν καὶ ὄχι σωματικά, ἀλλὰ μὲ τὴ γνώμη του καὶ μὲ κάθε προσπάθεια μὲ τοὺς ἐκπροσώπους του συγκροτοῦσε αὐτὴ καὶ τὴ καταλάμπρυνε. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ σύμβολο τῆς γνήσιας καὶ καθαρῆς πίστεως μας φύλαξε ἀπαράλλακτο καὶ σύμφωνα μὲ τὶς προηγούμενες συνόδους χωρὶς καινοτομίες, καὶ ὅσοι παίρνουν τὸ θράσος νὰ μεταβάλουν κάτι ἀπὸ τὰ δόγματά του, ἢ μᾶλλον ἀπὸ ὅσα δόγματα ἔχουν ψηφιστεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἐπισφραγίζοντας αὐτά, τοὺς ἀπορρίπτει αὐτοὺς σὺς ἴσες κατάρεις.

84. Πῶς ὅμως νὰ μὴ μνημονεύσω τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης Γρηγόριο καὶ Ζαχαρία, ἄνδρες ποὺ διέπρεψαν στὴν ἀρετὴ καὶ μὲ τὶς σοφὲς ἱερὲς διδασκαλίες τῆς αὔξησαν τὸ ποιμνιό τους, καὶ μάλιστα διέλαμψαν καὶ μὲ τὰ χαρίσματα διενέργειας θαυμάτων; Γιατὶ ἀπὸ αὐτοὺς, ἂν καὶ κανένας δὲν ἔλαβε μέρος σὲ σύνοδο ποὺ συνήλθε μὲ τὰ οἰκουμενικὰ προνόμια, ὥστόσο μὲ τρόπο λαμπρὸ καὶ ἐπίσημο, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα ἐκείνων, θεολογοῦν ὅτι τὸ Πανάγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ὁ ἕνας, ὁ θεῖος Γρηγόριος, ἔζησε λίγο μετὰ τὴν ἔκτη, ἐνῶ ὁ Ζαχαρίας ὁ θεσπέσιος ἔπειτα ἀπὸ ἑκατὸν ἑξήντα πέντε χρόνια. Αὐτοὶ τὸ δόγμα καὶ κήρυγμα ποὺ ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ τοὺς Πατέρες, κρύβοντάς το στὴν ψυχὴ σὰν σὲ νυφικὸ θάλαμο ἄχραντο καὶ καθαρὸ, ἀπευθύνοντάς το ἀπὸ ἐκεῖ ἀμόλυντο, ὁ ἕνας στὴ Λατινικὴ γλῶσσα, καὶ ὁ ἄλλος μὲ ἑλληνικὰ λόγια, ἔνωσαν τὸ ποιμνιό τους μὲ τὸ Χριστὸ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ νυμφίο τῶν ψυχῶν μας μὲ τὴν εὐσεβῆ λατρεία. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, αὐτὸς ὁ σοφὸς Ζαχαρίας καὶ ἄλλα συγγράμματα τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου καὶ διατυπωμένες διαλογικὰ ὠφέλειες μέσω τῆς ἑλληνικῆς σάλπιγγας τὶς διακήρυξε στὴν οἰκουμένη. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ θεοφόρο ζεῦγος πρὸς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου διάλογου, ὅταν καὶ

καὶ τῷ ἀρχιδιακόνῳ Πέτρῳ (ἀνὴρ δ' ἦν οὗτος θεοφιλῆς) δια-
 πορουμένῳ, τί δήποτε μᾶλλον τῷ βραχεῖ τῶν ἁγίων λειψάνων
 ἢ τοῖς ὀλοκλήροις τῶν θαυμάτων πάρεισιν αἱ δυνάμεις, ἅμφω
 μὲν λύσιν ἐπάγει τῆς θείας χάριτος ἀπολαύειν, μᾶλλον δὲ τὴν
 5 ἐνέργειαν ἐπιδείκνυσθαι τῷ βραχεῖ· ἐπειδὴ περὶ μὲν τῶν ὀλο-
 κλήρων οὐδενὶ διανίσταται λογισμὸς, μὴ τῶν ἁγίων, ὧν λέγε-
 ται, εἶναι, οὐδ' ὅτι μὴ βρῦειν ταῦτα δύναται θαυμάτων ἐπιστα-
 σία τῶν καλλινίκων ψυχῶν, αἱ τοῖς τῶν σωμάτων συνδιήθλη-
 σαν ἀγῶσι καὶ πόνοις, οὐκ ὀλίγοις δὲ τῶν ἀσθενέστερων περὶ
 10 ταῦτα διακεμένων τῷ δισταγμῷ τὸ βραχὺ καθυβρίζεται, ὅτι-
 περ ἁγίων οὐκ ἔστιν, ἀφ' ὧν ὀνομάζονται, καὶ ὅτι μὴ τῆς αὐτῆς
 καὶ ταῦτα καταξιούται χάριτός τε καὶ ἐπιφοιτήσεως· διὰ τοῦτο
 μᾶλλον ἐν οἷς τὸ ἀμφίβολον ἐδόκει κρατεῖν, ἐν ἐκείνοις ὑπὲρ
 ἐλπίδα πᾶσαν τῷ τε πλήθει καὶ μεγέθει ἢ ἐνυπόστατος καὶ ἀκέ-
 15 νωτος πηγὴ τῶν ἀγαθῶν εἰς τὸ δαψιλέστερον πηγάζει τὰ θαύ-
 ματα. Τὴν οὖν εἰρημένην ἀπορίαν ὁ μὲν, ὡς ἔφθην εἰπὼν, Λα-
 τινίδι, ὁ δὲ δι' Ἑλληνισούσης ἐρμηνείας μετὰ καὶ πολλῶν ἄλ-
 λων προδιευκρινηθέντων ἐπιλυσάμενος, ὧδέ πως μετ' ὀλίγον
 ἐπάγει· «Τὸ παράκλητον Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς προέρχεται καὶ
 20 ἐν τῷ Υἱῷ διαμένει».

πέ. Ταύτην τὴν ἱερολογίαν ὁ Πρόδρομος μὲν τῶν ἐν τῇ χά-
 ριτι πρῶτος ἀνεῖπε, τῶν πιστῶν δὲ παρ' αὐτοῦ τὸ πλῆθος ἐμνή-
 θη, καὶ ἡ εὐσέβεια διαπαντὸς ὁρᾶται ταύτῃ λαμπρυνομένη.
 Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁ μικροῦ δέω φάναι ὑπὲρ ἄνθρωπον ἄνθρω-
 25 πος τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸν τοῦ παντὸς
 Δεσπότην καὶ Δημιουργόν, τὸ τοῦ κόσμου καθάρσιον ρεί-
 θροις βαπτίζων Ἰορδάνου καὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁρῶν ἀνεωγμέ-
 νους, θαῦμα θαύμασι μαρτυρούμενον, ἐν εἴδει μὲν περισσευῶς
 τὸ πανάγιον Πνεῦμα κατερχόμενον ἐθεάσατο, ἀφῆκε δὲ φω-
 30 νὴν ἢ ἀληθῶς τοῦ Λόγου φωνὴ ἐν τῷ ὁρᾶν τὰ ἀθέατα· «Εἶδον
 τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περισσευῶν καὶ μένον ἐπ' αὐτόν».
 Μένει τοίνυν καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα ἐπὶ τὸν

στὸν ἀρχιδιάκονο Πέτρο (ποὺ ἦταν ἄνθρωπος πολὺ θεοφιλῆς) ἐπειδὴ ἀποροῦσε, γιατί τέλος πάντων εἶναι παροῦσες οἱ θαυματουργικὲς δυνάμεις σὲ μικρὸ τμῆμα μᾶλλον τῶν ἁγίων λειψάνων παρὰ σὲ ὁλόκληρα, δίνει τὴ λύση, ὅτι καὶ τὰ δύο (καὶ τὸ μικρὸ τμῆμα καὶ ὁλόκληρο τὸ σῶμα) ἀπολαμβάνουν τὴ θεία χάρη, ἀλλὰ ἡ ἐνέργειά τους ἐκδηλώνεται περισσότερο στὸ μικρὸ τμῆμα, ἐπειδὴ γιὰ τὰ ὁλόκληρα σώματα σὲ κανέναν δὲν γεννιέται ἡ σκέψη ὅτι δὲν εἶναι τῶν ἁγίων ποὺ λέγονται πῶς εἶναι, οὔτε ὅτι δὲν μποροῦν νὰ ἀναβλύζουν θαύματα μὲ τὴν παρουσία τῶν καλλίνικων ψυχῶν, οἱ ὁποῖες συμμερίστηκαν τοὺς ἀγῶνες καὶ τοὺς κόπους τῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἀθλήση. "Ὅχι ἀπὸ λίγους ἀπὸ τοὺς ἀσθενέστερους σ' αὐτὰ τὸ μικρὸ ἀτιμάζεται μὲ τὸ δισταγμὸ ὅτι τάχα δὲν εἶναι ἐκείνων τῶν ἁγίων, ποὺ ἔχουν τὸ ὄνομά τους, καὶ ὅτι δὲν ἀξιῶνονται καὶ αὐτὰ τὴν ἴδια χάρη καὶ τὴν ἐπιφοίτηση. Γι' αὐτό, σὲ ἐκείνους ποὺ φαινόταν ὅτι ὑπερίσχυε ἡ ἀμφιβολία, σὲ αὐτοὺς πέρα ἀπὸ κάθε ἐλπίδα μὲ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος ἡ ἐνυπόστατη καὶ ἀκένωτη πηγὴ τῶν ἀγαθῶν πηγάζει ἀφθονότερα τὰ θαύματα. Αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἀπορία ὁ ἕνας, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἐρμηνεύοντάς την μὲ τὴ Λατινικὴ γλῶσσα, καὶ ὁ ἄλλος μὲ τὴν Ἑλληνικὴ μαζὶ καὶ μὲ ἄλλες διευκρινήσεις ποὺ ἔγιναν, ἀφοῦ τὴν ἔλυσε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, προσθέτει: "Τὸ Παράκλητο Πνεῦμα προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἔχει τὴ διαμονή του στὸν Υἱό"^{39α}.

85. Αὐτὴ τὴν ἱερὴ διδασκαλία ὁ πρόδρομος τῶν πιστῶν τῆς χάριτος τὴν κήρυξε πρῶτος, καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὴ διδάχθηκε τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, καὶ μὲ αὐτὴν ἡ εὐσέβεια φαίνεται νὰ δοξάζεται γιὰ πάντα. Γιατὶ ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ποὺ παραλίγο θὰ τὸν ἔλεγα ὑπεράνθρωπο, ὅταν βάπτιζε στὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνη τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸν Κύριο καὶ Δημιουργὸ τοῦ παντός, τὸ καθάριστο τοῦ κόσμου, καὶ εἶδε νὰ ἀνοίγουν οἱ οὐρανοὶ καὶ τὸ θαῦμα νὰ ἐπιβεβαιώνεται μὲ θαύματα, εἶδε νὰ κατεβαίνει τὸ πανάγιο Πνεῦμα σὰν ἕνα περιστέρι, καὶ ἔβγαλε φωνή, ἡ ἀληθινὰ φωνὴ τοῦ Λόγου, καθὼς ἀντίκρουζε τὰ ἀθέατα: «Εἶδα τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνει σὰν περιστέρι καὶ νὰ μένει πάνω σ' αὐτόν»⁴⁰. Κατεβαίνει λοιπὸν

40. Ἰω. 1, 32.

Υἰόν, εἰ βούλει δέ, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ· οὐδεμίαν γὰρ ἐνταῦθα παραλλαγὴν ἢ τῶν πτώσεων εἰσάγει διαφορά. Καὶ ὁ προφήτης δὲ Ἡσαΐας ἄνωθεν τὰ παραπλήσια χρησιμολογῶν καὶ τὸν χρησιμὸν εἰς πρόσωπον ἀναφέρων Χριστοῦ· «Πνεῦμα Κυρίου»,
5 φησὶν, «ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με».

Ἦκουσάς ποτε τῶν κλεινῶν ἐκείνων Γρηγορίου ἢ Ζαχαρίου (τάχα γὰρ σου μᾶλλον οὗτοι τὸ ἀναιδὲς διαλύσουσιν εἰς αἰδῶ)· ἤκουσας λεγόντων αὐτῶν· Τὸ Πνεῦμα ἐν τῷ Υἱῷ μένει· καὶ πῶς εὐθύς οὐκ ἀνέδροαμες ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, δι' ἧς φησι, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ», καὶ ἀντιτοῦ τερατολογεῖν τὴν ἐκπόρευσιν διανέστης εἰς τὸ νοεῖν, ὡς, ἐπεὶ τὸ Πνεῦμα μένει ἐν τῷ Υἱῷ, εἰκότως ἂν λέγοιτο τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ; Ἡ γὰρ ἐν τῷ Υἱῷ τοῦ Πνεύματος μονὴ αἰτία ἂν οὐκ ἀφανὴς εἶη οὐδὲ διὰ βίας ἄγουσα πρὸς πειθῶ, διὰ τί λέγεται
15 τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· ποῖον γὰρ ἐγγύτερον ἢ ἀποστολικῇ χρῆσις χαρίζεται νοεῖν, τὸ Πνεῦμα μένει ἐν τῷ Υἱῷ, ἢ ἐκπορεύεσθαι τοῦ Υἱοῦ; μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴ γε ἢ σύγκρισις ἀπειροκάλον. Τὸ μὲν γὰρ ὅ τε τοῦ κοινου Δεσπότητος σαλπίζει Βαπτιστῆς καὶ ὁ προφήτης πάλαι προθεσπίζει, καὶ αὐτὸς ὁ
20 Σωτὴρ ἀναγινώσκων τὸ λόγιον ἐπισφραγίζει· καὶ ταύτην ἢ εὐσέβεια τὴν μυσταγωγίαν ἐκεῖθεν λαβοῦσα πᾶσι πιστοῖς διδάσκαλος πρόκειται. Σὺ δὲ τῶν ζοφερῶν τῆς δυσσεβείας ἀναδύς πυλῶν, ἀντὶ τοῦ δοξολογεῖν σε τὸ Πνεῦμα μένει ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ἐπὶ τὸν Υἰόν, θεομαχεῖς ἐκπορεύεσθαι λέγων τοῦ Υἱοῦ.

25 Διαμένει ἐν τῷ Υἱῷ· διὰ τοῦτό ἐστι τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅτι τῆς αὐτῆς, ὡς ἔφθην εἰπὼν, φύσεώς τέ ἐστι καὶ θεότητος καὶ δόξης καὶ βασιλείας καὶ δυνάμεως· εἰ βούλει δέ, καὶ ὅτι χρεῖε τὸν Χριστόν· «Πνεῦμα γὰρ Κυρίου», φησὶν, «ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με»· καὶ διότι ἐπισκιάσαντος αὐτοῦ τῇ Παρθένῳ ἢ ὑπὲρ
30 λόγον ὑπέστη σύλληψις καὶ ὁ ἀνέκφραστος καὶ ἄσπορος προῆλθε τόκος· ναὶ δὴ καὶ διότι ἀποστέλλει αὐτόν· «Εὐαγγελί-

41. Ἦσ. 61, 2. Λουκᾶ 4, 18.

42. Γαλ. 4, 6.

τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ μένει ἐπάνω στὸν Υἱό, καὶ ἂν θέλεις καὶ μέσα στὸν Υἱό. Γιατὶ ἡ παραλλαγή τῆς φράσης δὲν σημαίνει καμμιά διαφορά. Ἄλλὰ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, προφητεύοντας τὰ παραπλήσια καὶ ἀναφέροντας τὴν προφητεία στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, λέγει· «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἦρθε ἐπάνω μου καὶ με ἔχρισε»⁴¹.

Ἄκουσες κάποτε ἀπὸ τοὺς ἑνδοξοὺς ἐκείνους, τὸν Γρηγόριο ἢ τὸν Ζαχαρία (ἴσως δηλαδὴ αὐτοὶ σοῦ μετατρέψουν τὴν ἀναίδεια σὲ σεβασμό)· τοὺς ἄκουσες νὰ λένε, “Τὸ Πνεῦμα μένει μέσα στὸν Υἱό”, καὶ πῶς δὲν ἔσπευσες ἀμέσως ἀπὸ αὐτὸ στὸ λόγο τοῦ Παύλου ποὺ λέγει, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του»⁴², καὶ ἀντὶ νὰ διατυπώνεις τερατολογίες γιὰ τὴν ἐκπόρευση, βρῆκες ἀφορμὴ νὰ σκεφθεῖς ὅτι, ἀφοῦ τὸ Πνεῦμα μένει μέσα στὸν Υἱό, εὐλόγα λέγεται “Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ”; Γιατὶ ἡ παραμονὴ τοῦ Πνεύματος μέσα στὸν Υἱό δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἀφανὴς αἰτία, οὔτε ὀδηγεῖ μὲ τὴ βία νὰ πεισθοῦμε γιατί λέγεται «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του». Τί πλησιέστερο δηλαδὴ μᾶς ἐπιτρέπει ἡ ἀποστολικὴ ρῆσις νὰ σκεφθοῦμε, τὸ Πνεῦμα μένει μέσα στὸν Υἱό, ἢ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό; Ἄλλὰ μᾶλλον καὶ ἡ ἴδια ἡ σύγκριση εἶναι ἀκαλαίσθητη. Γιατὶ τὸ ἓνα καὶ ὁ Βαπτιστῆς τοῦ κοινοῦ μας Κυρίου τὸ σαλπίζει, καὶ ὁ προφήτης παλαιὰ τὸ θεσπίζει ἀπὸ πρὶν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας διαβάζοντας τὸ χωρίο τὸ ἐπιβεβαιώνει, καὶ παίρνοντας ἀπὸ ἐδῶ ἢ ὀρθὴ πίστις αὐτὴ τὴ διδασκαλία τὴ διδάσκει σὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς. Ἐσὺ ὅμως θγαίνοντας ἀπὸ τίς ζοφερὲς πύλες, ἀντὶ νὰ δοξολογεῖς τὸ Πνεῦμα ποὺ μένει μέσα στὸν Υἱό καὶ ἐπάνω στὸν Υἱό, μάχεσαι τὸν Θεό, λέγοντας ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό.

Διαμένει μέσα στὸν Υἱό· γι’ αὐτὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅτι, ὅπως εἶπα, εἶναι τῆς ἴδιας φύσης καὶ θεότητος καὶ δόξας καὶ βασιλείας καὶ δυνάμης. Καὶ ἂν θέλεις καὶ ὅτι χρίει τὸν Χριστό· γιατί λέγει, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἦρθε ἐπάνω μου καὶ με ἔχρισε»⁴³, καὶ ἐπειδὴ ἐπισκιάζοντας τὴν Παρθένο ἔγινε ἢ πάνω ἀπὸ λόγο σύλληψη καὶ προῆλθε ἡ ἀνέκφραστη καὶ ἄσπορη γέννησις, καὶ ἀκόμα ἐπειδὴ τὸν ἀποστέλλει· γιατί λέγει· «Μὲ ἔστειλε νὰ κηρύξω τὸ Εὐαγγέλιο στοὺς

σασθαι» γάρ, φησί, «πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με». Πόσον οὖν ἀμεινόν σοι καὶ ἀκολουθότερον ἦν καὶ νοεῖν καὶ λέγειν, ὡς δι' ἐν τι τῶν τεθεωρημένων ἢ καὶ διὰ πλείω λέγεται Πνεῦμα Υἱοῦ καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ, ἀλλὰ μὴ ταῦτα τοιαῦτα ὄντα καὶ τηλικαύτην
 5 ἰσχὺν ἔχοντα καὶ ἀκολουθίαν παρ' οὐδὲν θέμενον ἀναπλασμοῖς ἰδίοις καὶ φαντασίαις ἀνυποστάτοις ἐπιχειρεῖν τῆς Ἐκκλησίας τὰ δόγματα διαφθεῖρειν; Πλὴν αὐθις ὁ κλεινὸς Ζαχαρίας καὶ Γρηγόριος παρίτω τῆς σῆς δόξης τοὺς ἐλέγχους ἐστὶ μοι συνεργαζόμενος· ὁ γὰρ ἐκ τῶν οἰκείων ἔλεγχος καὶ
 10 τοῖς ἀναιδεστάτοις αἰδεσιμώτερος

πς. Εἰ τοίνυν Ζαχαρίας καὶ Γρηγόριος, τοσοῦτοις ἔτεσιν ἀλλήλων διεστηκότες, οὐκ ἔσχον τὰς γνώμας περὶ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐμπορεύσεως διισταμένας, δηλονότι καὶ ὁ μέσον ἀμφοῖν χορὸς ἱερὸς κατὰ διαδοχὴν τῶν ἱερατικῶν τῆς
 15 Ρώμης προστάντες θεσμῶν τὴν αὐτὴν ἀκαινοτομήτως ἐπρέσβευόν τε καὶ συνδιέθαλπον πίστιν· ὑπὸ γὰρ τῶν ἄκρων τὰ μέσα ὡσπερ ῥᾶον συνέχεται καὶ συναπαρτίζεται, οὕτω συγκροτεῖται καὶ συγκατευθύνεται. Καίτοι γε εἴ τις τῶν τε φθασάντων καὶ τῶν ἐπομένων ἀγίων ἀνδρῶν πρὸς ἀλλότριον ἀποκλί-
 20 νων φωραθεῖη φρόνημα, οὐκ ἄδηλός ἐστιν, ὡς ἐν ᾧ τῆς ἐκείνων ἑαυτὸν διέρρηξε πίστεως, ἐν τούτῳ καὶ τοῦ χοροῦ καὶ τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτὸν συνεξέτεμεν. Οὕτω μὲν οὖν τῶν εἰρημένων ἀγίων ἀνδρῶν ὁ χορὸς ἐν εὐσεβείᾳ τὸν βίον ὅλον διεφύλαττεν.

25 πς. Ἀλλ' ἀγνοεῖς τὰ παλαιά, καὶ ὄκνον ἔχεις τῶν σῶν Πατέρων καὶ ὡς ἀληθῶς Πατέρων ἀναθεωρεῖ τὸ φρόνημα; Χθές, καὶ οὐπω δευτέρα γενεὰ παρήλθε, Λέων ἐκεῖνος ὁ περιώνυμος, ὁ καὶ θαύμασιν ἔχων ἔστιν οἷς ἐνσεμνύνεσθαι, πᾶσαν ἀπάντων ἐκκόπτων πρόφασιν αἰρετικὴν ἐπέιπερ τὸ ἱερὸν τῶν Πατέρων
 30 ἡμῶν μάθημα πολλάκις ἢ Λατινὶς φθεγγομένη διὰ τὸ τῆς φωνῆς ἐνδεές τε καὶ τῷ πλάνει τῆς Ἑλληνίδος μὴ συνεπεκτείνεσθαι οὐ καθαρῶς οὐδ' εἰλικρινῶς οὐδὲ περὶ πόδα τοὺς λόγους ἤρμοξε τῷ νοήματι καὶ πολλοῖς παρεῖχε περὶ τὴν πίστιν ἑτεροθρησκείας ὑπόληψιν τῶν ὀνομάτων ἢ στενοχωρία μὴ ἐξαρ-

φτωχοῦς»⁴⁴. Πόσο καλύτερο θὰ ἦτον καὶ συνεπέστερο νὰ σκέφτεσαι καὶ νὰ λές, ὅτι γιὰ ἓνα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε ἢ καὶ γιὰ περισσότερα λέγεται Πνεῦμα Υἱοῦ καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ, καὶ ὄχι αὐτὰ πού εἶναι τέτοια καὶ ἔχουν τόσο μεγάλη δύναμη καὶ ἀκολουθία, θεωρώντας τα μηδαμινά, μὲ δικούς σου ψευτοσυλλογισμούς καὶ φαντασίες ἀνυπόστατες νὰ ἐπιχειρεῖς νὰ ἀλλοιώσεις τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας; Ἀλλὰ ἄς ἔρθει πάλι ὁ ἔνδοξος Ζαχαρίας καὶ ὁ Γρηγόριος νὰ συνεργασθεῖ μαζί μου στοὺς ἐλέγχους τῆς δικῆς σου δοξασίας. Γιατί ὁ ἔλεγχος ἀπὸ οἰκείου εἶναι σεβαστός καὶ στοὺς πιὸ ἀναιδεῖς.

86. Ἐν λοιπὸν ὁ Ζαχαρίας καὶ ὁ Γρηγόριος, πού τόσο ἀπέχουν χρονικὰ ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, δὲν εἶχαν διαφορετικὲς γνώμες μεταξύ τους γιὰ τὴν ἐκπόρευση τοῦ παναγίου Πνεύματος, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ ὁ ἀνάμεσα στοὺς δύο ἱερός χορὸς τῶν προϊσταμένων κατὰ διαδοχὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας πρέσβευαν καὶ τηροῦσαν χωρὶς νεωτερισμοῦ τὴν ἴδια πίστη. Γιατί, ὅπως ἀπὸ τὰ ἄκρα συγκρατοῦνται καὶ συναπαρτίζονται τὰ ἐνδιάμεσα εὐκολότερα, ἔτσι συγκροτοῦνται καὶ συγκατευθύνονται. Ἐν καὶ βέβαια, ἂν κάποιος ἀπὸ τοὺς προηγούμενους καὶ τοὺς ἐπόμενους ἅγιους ἄνδρες συλληφθεῖ ν' ἀποκλίνει πρὸς ξένο φρόνημα, δὲν εἶναι ἄγνωστο, ὅτι ὅπου διέρηξε τίς σχέσεις του μὲ τὴν πίστη ἐκείνων, ἐκεῖ ἀπέκοψε τὸν ἑαυτό του καὶ ἀπὸ τὸ χορὸ ἐκείνων καὶ τὸ θρόνο καὶ τὴν ἀρχιεροσύνη. Τόσο πολὺ λοιπὸν ὁ χορὸς τῶν ἁγίων ἀνδρῶν πού εἶπαμε φύλαγε τὴν εὐσέβεια σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους.

87. Ἀλλ' ἄγνοεῖς τὰ παλαιὰ καὶ διατάξεις νὰ ἀναθεωρήσεις τὴν πίστη τῶν Πατέρων σου καὶ ἀληθινὰ Πατέρων; Χθές, καὶ δὲν εἶχε παρέλθει ἀκόμα δεύτερη γεννιά, ἐκεῖνος ὁ ξακουστός Λέων, πού μπορεῖ νὰ καυχίεται καὶ γιὰ κάποια θαύματα, ἀφαιρώντας ἀπὸ ὅλους κάθε αἵρετικὴ πρόφαση, ἐπειδὴ συχνὰ ἡ Λατινικὴ γλῶσσα, ἀναπτύσσοντας τὴν ἱερὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων μας, ἐξαιτίας τῆς φτώχειας τῆς σὲ νοήματα καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς νὰ ἀπλωθεῖ στὸ πλάτος τῆς Ἑλληνικῆς, δὲν συνέθετε τὸ λόγο τῆς καθαρὰ οὔτε εἰλικρινὰ οὔτε τὸν προσάρμοζε πιστὰ στὸ νόημα, καὶ σὲ πολλοὺς προξενοῦσε γύρω ἀπὸ τὴν πίστη ὑπόνοια ἑτεροθρησκείας ἢ στενότητα

44. Λουκᾶ 4, 18.

κουσα διερμηνεύειν τῆς διανοίας τὴν ἀκριβειαν· διὰ δὴ τοῦτο ὁ θεόσοφος ἐκεῖνος ἀνὴρ εἰς ἐνθύμιον κατέστη (καὶ τό γε τῆς πρὸς τὸ ἐνθύμιον ῥοπῆς αἴτιον ὑπῆρχε μετὰ τῆς προειρημένης αἰτίας ἢ νῦν ἀνέδην αἵρεσις παρρησιαζομένη ὑπὸ τοῖς ὁδοῦσι 5 τῆνικαῦτα κατὰ τὴν Ρωμαίων πόλιν λαλουμένη), τὸ δὲ ἐνθύμιον, Ἑλλάδι γλώσση πρόσταγμα δοῦναι τὸ τῆς πίστεως ἱερὸν μάθημα καὶ τοὺς Ρωμαίους λέγειν· καὶ γὰρ διὰ ταύτης τῆς θεοπνεύστου ἐπινοίας τό γε τῆς φωνῆς ἐνδεές εἰς ἀναπλήρωσιν ἀποκαθίσταται καὶ εὐρυθμίαν· καὶ τῶν εὐσεβοῦντων ἀπε- 10 λαύνεσθαι τὴν ἐξ ὑπολήψεως ἑτεροδοξίαν, ναὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ ἄγους ἀρτιφυές θᾶπτον τῆς Ρωμαϊκῆς πρόρριζον ἐκκόπτεσθαι πολιτείας Διόπερ οὐ μόνον ἐν αὐτῇ τῇ Ρωμαίων πόλει προγράμματά τε καὶ προθέματα ἔθετο, κατὰ τὰς μυστικὰς ἱερολογίας τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως ἡμῶν σύμβολον, καθ' ὃν τρόπον καὶ 15 κατ' ἀρχὰς συνοδικοῖς καὶ φωναῖς καὶ ψηφίσμασιν ἐκπεφώνηται, Ἑλλάδι γλώσση καὶ παρ' αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς τὴν Ρωμαίων φωνὴν ἀφιαῖσιν ἀπαγγέλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῶν ἐπαρχιῶν αἰ τὴν Ρωμαίων ἀρχιερωσύνην δι' εὐλαθείας καὶ ἡγεμονίαν ἄγουσι, τὰ αὐτὸ φρονεῖν καὶ πράττειν, ἀραῖς τε τοῦ 20 δόγματος τὸ ἀμετάθετον ἀσφαλισάμενος καὶ λόγοις καὶ γράμμασι συνοδικοῖς διεπέμψατο.

πη'. Καὶ ἦν ἡ προᾶξις οὐκ αὐτοῦ μόνον ἀρχιερατεύοντος τὸ σεβάσιμον ἔχουσα, ἀλλὰ καὶ ὁ προᾶος καὶ ἐπιεικῆς καὶ ἀσκητικοῖς ἀγῶσιν ἐναγλαιζόμενος, ὁ κλεινὸς Βενέδικτος ὁ μετ' 25 ἐκεῖνον τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου διάδοχος, τὸ αὐτὸ καὶ στέργειν καὶ κρατύνειν οὐ τὴν δευτέραν τάξιν ἔχειν ἐσπούδαζεν, εἰ καὶ δευτερεύειν αὐτὸν ὁ χρόνος ὑπέταπτεν. Εἰ δέ τις μετ' ἐκείνους γλώσση δολερᾶ καὶ τί μὴ πλαττομένη (οὐ γὰρ ἐθάρρει γυμνῇ τῇ κεφαλῇ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ θεοφιλέστατα παρα- 30 τάττεσθαι, ἀλλ' οὐδὲ τὸ φρικτὸν τῆς πίστεως ἀνά χειλέων ἀπάντων περιφέρεισθαι, προκάλυμμα τῆς γνώμης θέμενος) τὸ ῥηθὲν θεοσεδέστατον καὶ ὠφελμώτατον ἔργον τῶν Ἐκκλησιῶν περιέχειρέ τε καὶ ἐλυμήνατο (οὐκ ἐμὸν γὰρ ὀνόματι τὰς παλαμναίους προᾶξεις διεξιέναι), αὐτὸς ἂν εἰδείη· μᾶλλον δὲ πικρῶς

τῶν ὀνομάτων, ἐπειδὴ δὲν ἐπαρκοῦσε νὰ διερμηνεύει τὴν ἀκριβεία τῆς σκέψης. Γι' αὐτὸ ὁ θεόσοφος ἐκεῖνος ἄνθρωπος σκέφθηκε (καὶ ἡ αἰτία ποὺ ἔκλινε σ' αὐτὴ τὴ σκέψη μαζί μὲ τὴν αἰτία ποὺ προανέφερα ἦταν καὶ ἡ αἴρεση ποὺ τῶρα ἀνοιχτὰ ἐμφανίζεται καὶ κυκλοφορεῖ αὐτὰ μέσα στὰ δόντια στὴν πόλη τῶν Ρωμαίων), καὶ ἡ σκέψη του ἦταν, νὰ δώσει διαταγὴ τὸ ἱερὸ σύμβολο νὰ τὸ ἐκφωνοῦν καὶ οἱ Ρωμαῖοι στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Γιατὶ μ' αὐτὴ τὴ θεόπνευστη σκέψη ἡ ἔλλειψη τῆς γλῶσσας ἀναπληρώνεται καὶ ἀποκτᾶ εὐρυθμία, καὶ ἐξαλείφεται ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς ἡ ὑπόνοια γιὰ διαφορὰ στὴν πίστη, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα βέβαια ἦταν ἀμέσως νὰ κοπεῖ ἀπὸ τὴ ρίζα τὸ νεόφυτο βδέλυγμα ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ πολιτεία. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνο σ' αὐτὴ τὴν πόλη τῶν Ρωμαίων ὄρισε προγράμματα καὶ ἔθεσε διατάγματα κατὰ τὶς μυστικὰς τελετὰς τὸ ἱερὸ σύμβολο τῆς πίστεώς μας ν' ἀπαγγέλλεται στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ τὸν τρόπο ποὺ διατυπώθηκε στὴν ἀρχὴ μὲ συνοδικὰς διατυπώσεις καὶ ψηφίσματα, ἀκόμα καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ μιλοῦν τὴ γλῶσσα τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐπαρχίες ποὺ σέβονται τὴν ἀρχιερατεία καὶ ἡγεμονία τῶν Ρωμαίων, νὰ πιστεύουν καὶ νὰ πράττουν τὸ ἴδιο, καὶ ἀφοῦ ἐξασφάλισε μὲ κατάρτες καὶ λόγους τὸ ἀμετάθετο τοῦ δόγματος, τὸ ἔστειλε μὲ γράμματα συνοδικά.

88. Καὶ ἡ πράξις αὐτὴ ἦταν σεβαστὴ ὄχι μόνο ὅσο αὐτὸς ἀρχιεράτευε, ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ἐπεικὴς καὶ διακρινόμενος γιὰ τοὺς ἀσκητικὸς ἀγῶνες του, ὁ ἔνδοξος Βενέδικτος, ὁ ὁποῖος μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ἔγινε διάδοχός του στὸν ἀρχιερατικὸ θρόνο, φρόντιζε νὰ μὴν ἔχει τὴ δευτέρη θέσι στὴν ἀποδοχὴ καὶ τὴν ἰσχὺ του, ἂν καὶ ὁ χρόνος τοῦ ἔδινε τὴ δευτέρη θέσι. Κι ἂν κάποιος μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς μὲ γλῶσσα δόλια καὶ ποὺ τί δὲν ἔπλαθε (γιατὶ δὲν εἶχε τὸ θάρρος μὲ ἀκάλυπτο κεφάλι νὰ ἀντιπαρατάσσεται πρὸς τὰ ἄριστα καὶ θεοφιλέστατα, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ περιφέρεται στὰ χεῖλη ὄλων τὸ φρικτὸ μυστήριον τῆς πίστεως θέτοντας προκάλυμμα τῆς γνώμης) τὸ θεοσεβέστατο καὶ ὠφελιμώτατο ἔργον ποὺ εἶπαμε τῶν Ἐκκλησιῶν ψαλλίδισε καὶ κατέστρεψε (δὲν εἶναι βέβαια ἔργον μου νὰ ἐκθέσω μὲ τὸ ὄνομά τους τὶς ἀσεβεῖς πράξεις του) αὐτὸς νὰ γνωρίζει, καὶ μᾶλλον τὸ γνωρίζει ἤδη ὀδυνηρὰ καὶ ἄθλια εἰσπραττόμενος τὴν τιμωρία

οἶδεν ἤδη καὶ ἀθλίως τὴν δίκην ἐκεῖθεν εἰσπραττόμενος τῆς
 ὑφάλου τόλμης. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν (σιγᾶ γὰρ καὶ αὐτός, εἰ καὶ
 μὴ ἐκῶν) εἰς τὸ τῆς σιγῆς ἀπερρίφθω χωρίον, ὃ δέ γε θεσπέ-
 σιος Λέων οὐ μέχρι τῶν εἰρημένων προήγαγε τὴν καλὴν ταύ-
 5 τὴν καὶ θεοκίνητον πρόνοιάν τε καὶ προᾶξιν, ἀλλὰ καὶ γὰρ
 ἦσαν ἐν τοῖς θησαυροφυλακίαις τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ
 Παύλου ἐκ παλαιωτάτων χρόνων καὶ εὐσεβείας ἀνθούσης
 ἀποτεθησαυρισμέναί τοις ἱεροῖς κειμηλίαις ἀσπίδες δύο, αἱ
 γράμμασί τε καὶ ῥήμασιν Ἑλληνικοῖς ἔλεγον τὴν πολλάκις
 10 εἰρημένην ἱεράν τῆς ἡμῶν πίστεως ἔκθεσιν ταύτας ὑπαναγνω-
 σθῆναι κατενώπιον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πλήθους καὶ εἰς ὄψιν ἀπάν-
 των ἐλθεῖν ἐδικαίωσε, καὶ πολλοὶ τῶν τεθεαμένων τηνικαῦτα
 καὶ ἀνεγνωκότων ἔτι τῷ βίῳ παραμένουσιν.

πθ'. Ἄλλ' οὕτω μὲν καὶ οὗτοι τὴν εὐσέβειαν ἤστραπτον καὶ
 15 τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἐθεολόγον ἐκπορεύεσθαι. Ὁ δὲ ἐμὸς
 Ἰωάννης (ἐμὸς γὰρ τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι πλέον τῶν ἄλλων ἐξω-
 κείωτο τὰ ἡμέτερα) οὗτος τοίνυν ὁ Ἰωάννης ἡμέτερος, ὃ τὸ
 νοῦν μὲν ἀνδρεῖος, ἀνδρεῖος δὲ τὴν εὐσέβειαν, ἀνδρεῖος δὲ μι-
 σεῖν καὶ καταβάλλειν ἀδικίαν πᾶσαν καὶ δυσσέβειαν, καὶ οὐχ
 20 ἱεροῖς θεσμοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πολιτικοῖς ἐπαρκεῖν δυνάμενος
 καὶ τὸ ἄτακτον εἰς τάξιν μεταβάλλειν, οὗτος ὁ κεχαριτωμένος
 τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς διὰ τῶν αὐτοῦ θεοσεβεστάτων καὶ περι-
 δόξων τοποτηρητῶν Παύλου καὶ Εὐγενίου καὶ Πέτρου τῶν ἀρ-
 χιερέων καὶ ἱερέων Θεοῦ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνόδῳ παραγεγονό-
 25 των ὡς ἡ καθολικὴ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ τῆς
 Ῥώμης ἀρχιερεῖς τὸ τῆς πίστεως ἀποδεχόμενος σύμβολον γνώ-
 μη καὶ γλώσση καὶ χερσὶν ἱεραῖς τῶν εἰρημένων περιφανεστά-
 των καὶ θαυμασιῶν ἀνδρῶν ὑπέγραψέ τε καὶ ἐπεσφραγίσασατο.
 Ναὶ δὴ καὶ ὁ μετ' ἐκεῖνον ἱερός Ἀδριανὸς συνοδικὴν ἡμῖν ἐπι-
 30 στολήν, ὡσπερ ἔθος παλαιόν, ἀναπέμψας, τὴν αὐτὴν εὐσέβειαν
 δι' αὐτῆς ἀνεκήρυττε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἐθεολόγει ἐκ-
 πορεύεσθαι. Τούτων δὴ τῶν ἱερῶν καὶ μακαρίων ἀρχιερέων
 Ῥώμης οὕτω διὰ βίου καὶ πεφρονηκότων καὶ διδαξάντων καὶ
 ἀπὸ τῶν ἐπικήρων πρὸς τὴν ἀκήρατον ζωὴν ἐν τῇ αὐτῇ ὁμολο-

ἀπὸ αὐτὸ γιὰ τὴν ὑπουλή τόλμη του. Ἄλλ' ἐκεῖνος βέβαια (γιατὶ σωπαίνει καὶ αὐτὸς ἂν καὶ ὄχι ἐκούσια) ὡς ἀπορριφθεῖ στὸ χῶρο τῆς σιωπῆς του, ὁ θεσπέσιος ὅμως Λέων δὲν προχώρησε μόνο ὡς αὐτὰ πού εἶπαμε αὐτὴ τὴν καλὴ καὶ θεόπνευστη πρόνοια καὶ πράξη του, ἀλλὰ ὑπῆρχαν στὰ θησαυροφυλάκια τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου ἀπὸ τοὺς παλαιότατους χρόνους καὶ ὅταν ἡ εὐσέβεια ἀνθοῦσε ἀποθησαυρισμένες στὰ ἱερὰ κειμήλια δύο ἀσπίδες, πού μὲ γράμματα καὶ λέξεις Ἑλληνικὲς ἔλεγαν τὴν ἱερὴ ἔκθεση τῆς πίστεως μας πού πολλές φορές εἶπαμε. Αὐτὸς ἔκρινε δίκαιο νὰ διαβαστοῦν ἐνώπιον τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ νὰ τὶς βλέπουν ὅλοι, καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού τὶς εἶδαν τότε καὶ τὶς διάβασαν βρίσκονται ἀκόμα στὴ ζωὴ.

89. Ἔτσι λοιπὸν αὐτοὶ ἀκτινοβολοῦσαν ἀπὸ τὴν εὐσέβεια καὶ θεολογοῦσαν, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ὁ δικός μου ὅμως Ἰωάννης (δικός μου βέβαια καὶ γιὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἦταν ἐξοικειωμένος μὲ τὰ δικά μας)· αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ἰωάννης ὁ δικός μας, ἀνδρεῖος στὸ νοῦ, ἀνδρεῖος στὴν εὐσέβεια, καὶ ἀνδρεῖος στὸ νὰ μισεῖ καὶ νὰ νικᾷ κάθε ἀδικία καὶ κάθε ἀσέβεια, ἀλλὰ καὶ πού μποροῦσε νὰ ἐπαρκεῖ ὄχι μόνο στοὺς ἱερὸς θεσμούς, ἀλλὰ καὶ στοὺς πολιτικούς, καὶ νὰ μεταβάλλει τὴν ἀταξία σὲ τάξη, αὐτὸς ὁ γεμᾶτος μὲ τόση χάρη ἀρχιερέας τῆς Ρώμης, μὲ τοὺς θεοσεβέστατους καὶ περίφημους ἀντιπροσώπους του τὸν Παῦλο, τὸν Εὐγένιο καὶ τὸν Πέτρο, τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ πού ἦρθαν στὴ σύνοδό μας, ὅπως ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης, ἀποδεχόμενος τὸ σύμβολο τῆς πίστεως, μὲ τὴ γνώμη καὶ τὸ λόγο καὶ τὰ ἱερὰ χέρια τῶν λαμπρῶν καὶ θαυμάσιων ἐκείνων ἀνδρῶν τὸ ὑπέγραψε καὶ τὸ ἐπισφράγισε. Βέβαια καὶ ὁ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ἱερός Ἀδριανὸς μᾶς ἔστειλε συνοδικὴ ἐπιστολή, ὅπως συνηθιζόταν ἀπὸ παλαιά, ὅπου μ' αὐτὴν ἀνακήρυττε τὴν εὐσεβῆ πίστη καὶ δίδασκε, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἱερὸς καὶ μακάριους ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης, πού ἔτσι πίστεψαν καὶ δίδαξαν αὐτὰ σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους καὶ μετέστησαν στὴν ἀκήρατη ζωὴ ἀπὸ τὰ ἐδῶ ἐπίκαιρα μὲ τὴν ἴδια ὁμολογία, αὐτοὶ πού νόσησαν τὴ

γία μεταστάντων, τίνας ἂν σχοῖεν εἰπεῖν οἱ τὴν αἵρετικὴν νόσον νοσήσαντες, ἐξ ὧν τὸ δηλητήριο φάρμακον τῆς τηλικαύτης ἀσεβείας ἐξέπιον, καὶ οὐκ αὐτίκα τούτους ἀντιπάλους τοῖς ὀρθοδοξίᾳ τὰ ἐσπέρια καταφωτίσαι θριαμβεύουσι;

5 ζ. Ἄλλὰ γὰρ οὐπω τὴν πλάνην ταύτην ἀποθέσθαι βούλεσθε; Ἐγὼ γοῦν καὶ ἑτέρας ὑμῖν ἐπωδάς ἐκ τῶν τοῦ Πνεύματος λογίων ἐπάσομαι, εἰ καὶ τῆς θνούσης ἀσπίδος τὰ ὦτα πρὸς τὰς τῶν ἐπαδόντων φωνὰς πρὸ τῆς μετανοίας τὴν μίμησιν μελετήσετε. «Πνεῦμα Θεοῦ» λέγεται τὸ πανάγιον Πνεῦμα· φη-
10 σὶ γὰρ ὁ Σωτὴρ· «Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια». «Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς· Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες», πάλιν ἢ αὐτὴ τῆς ἀληθείας πηγή, «ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Καί, «Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ», Ἡσαΐας βοᾷ· «Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ», Παῦλος ὁ μεγα-
15 λόφωνος τῶν ὀρθῶν δογμάτων κήρυξ· «Ἑμεῖς δὲ οὐκ ἐλάβετε τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ», καί, «Εἰ δὲ Πνεύματι Θεοῦ ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί». «Πνεῦμα Κυρίου», Ἡσαΐας βοᾷ· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με». Πάλιν λέγεται «Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, Πνεῦμα Χρι-
20 στοῦ, Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν Χριστόν», ὡς Παῦλος πάλιν μυσταγωγεῖ· «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν κραῖζον· Ἀβδᾶ, ὁ Πατὴρ»· καί, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν Χριστόν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν»· καί, «Ἑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, εἵπερ Πνεῦμα Χριστοῦ
25 οἰκεῖ ἐν ὑμῖν»· καί, «Εἴ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ».

Προσέσχες πάντων, ὅτι τὸ Πνεῦμα λέγεται τοῦ Θεοῦ, ἐκ τοῦ Θεοῦ τε καὶ Πατρὸς, καὶ Κυρίου καὶ τοῦ ἐγείραντος Χριστόν ἐκ νεκρῶν καὶ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς Ἄρα οὖν ὅταν λέγη,
30 «Πνεῦμα Θεοῦ ἢ Πατρὸς ἢ Κυρίου ἢ τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν Χριστόν, ἢ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ», αὐτὸ τοῦτο δηλοῦσιν αἱ

45. Ματθ. 12, 28.

46. Ματθ. 10, 20.

47. Ἦσ. 11, 2.

48. Α' Κορ. 2, 12.

49. Ρωμ. 8, 9.

50. Ἦσ. 61, 1.

51. Γαλ. 4, 6.

νόσο τῆς αἴρεσης ποιούς μποροῦν νὰ ποῦν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦπιαν τὸ δηλητήριο αὐτῆς τῆς μεγάλης ἀσέβειας, καὶ δὲν τοὺς παρουσιάζουν ἀμέσως ὡς ἀντιπάλους ἐκείνων ποὺ καταφώτισαν μὲ τὴν ὀρθοδοξία τῆ Δύση;

90. Ἄλλὰ δὲν θέλετε ἀκόμα νὰ ἐγκαταλείψετε αὐτὴ τὴν πλάνη; Ἐγὼ λοιπὸν θὰ σᾶς ψάλω καὶ ἄλλες ἐπωδὲς ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος, ἀκόμα καὶ ἂν μιμηθεῖτε πρὶν ἀπὸ τὴ μετάνοιά σας τὴν ἀσπίδα ποὺ κλείνει τὰ αὐτιά της στὶς φωνὲς ἐκείνων ποὺ λένε τὶς ἐπωδὲς. Τὸ πανάγιο Πνεῦμα λέγεται Πνεῦμα Θεοῦ. Γιατὶ λέγει ὁ Σωτήρας· «Ἄν ἐγὼ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ βγάζω τὰ δαιμόνια»⁴⁵, καὶ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα· «Δὲν εἶστε ἐσεῖς ποὺ μιλάτε», λέγει πάλι ἡ ἴδια πηγὴ τῆς ἀλήθειας, «ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα σας εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μιᾶ μ' ἐσᾶς»⁴⁶, καὶ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὅπως φωνάζει ὁ Ἡσαΐας· «Καὶ θὰ ἐπαναπαυθεῖ σ' αὐτὸν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»⁴⁷. Ἐπίσης Πνεῦμα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος ὁ μεγαλόφωνος κήρυκας τῶν ὀρθῶν δογμάτων· «Ἐσεῖς δὲν ἐλάβετε τὸ Πνεῦμα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό»⁴⁸, καὶ ἄλλου· «Ἄν ὀδηγεῖσθε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, δὲν εἶστε σαρκικοί»⁴⁹. Λέγεται καὶ Πνεῦμα Κυρίου ὅπως φωνάζει ὁ Ἡσαΐας· «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου μένει ἐπάνω μου καὶ αὐτὸ μὲ ἔχρισε»⁵⁰. Ἐπίσης λέγεται, Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, Πνεῦμα Χριστοῦ, Πνεῦμα ἐκείνου ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὅπως ὁ Παῦλος πάλι διδάσκει· «Ἐστειλε ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του μέσα στὶς καρδιές σας ποὺ φωνάζει· Ἀββᾶ, Πατέρα»⁵¹, καί, «Τὸ Πνεῦμα ἐκείνου ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ κατοικεῖ μέσα σας»⁵², καί, «Ἐσεῖς δὲν εἶστε σαρκικοί, ἂν κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ μέσα σας»⁵³, καί, «Ἄν κάποιος δὲν ἔχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς δὲν εἶναι τοῦ Χριστοῦ»⁵⁴.

Πρόσεξες ὅτι ἀπὸ ὅλους τὸ Πνεῦμα λέγεται τοῦ Θεοῦ, ἢ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἢ τοῦ Κυρίου ἢ ἐκείνου ποὺ ἀνέστησε τὸν Χριστό, καὶ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα. Ἄρα λοιπὸν ὅταν λέγει, Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Πατέρα ἢ τοῦ Κυρίου ἢ ἐκείνου ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἢ Πνεῦμα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν

52. Ρωμ. 8, 11.

53. Ρωμ. 8, 9.

54. Ρωμ. 8, 10.

φωναί, ὅπερ ἐσήμαινεν ἢ λέγουσα «ἐκπορεύεσθαι τοῦ Πα-
 τρός»; ἢ οὐδεὶς οὕτω ἀνόητος οὐδὲ αὐτῶν τῶν ἀπλῶν ῥημάτων
 εἰς ἐσχάτην ἄγνοιαν ἤκων, ὡς μὴ ῥᾶον ἔχειν συνοραῖν, ὅτι τῶν
 εἰρημένων ἕκαστον, εἰ καὶ περὶ τὰ αὐτὰ λέγεται πρόσωπα, ἀλλ'
 5 οὖν ἕτερον ἢ λέξις παρίστησι σημαίνονμενον ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς
 ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα, καὶ ἕτερον ἢ Πνεῦμα Θεοῦ ἢ
 Κυρίου ἢ τῶν εἰρημένων ἕκαστον λέγουσα. Τὸ μὲν γὰρ τὴν
 ἐκπόρευσιν τῷ ῥήματι ἀπαγγέλλει, τὰ δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ' εἰ καὶ
 διότι αὐτοῦ ἐκπορεύεται, ταῦτα λέγεται, πλὴν ἀλλ' οὐδεμία τε
 10 τῶν φωνῶν τῶν εἰρημένων τὸ ἐκπορεύεσθαι ταῖς λέξεσιν ἐρμη-
 νεύει. Καὶ γὰρ περιφανῶς ἕτερόν ἐστιν εἰπεῖν ἐκπορεύεσθαι
 τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα, καὶ ἄλλο σημαίνουσι τοῖς ὀνόμασιν αἰ
 τὸ Πνεῦμα λέγουσαι τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου καὶ τὰ ὅμοια.

4α. Καίτοι γε, εἰ καὶ ἐκάστη τῶν φωνῶν ἐσήμαινε τὴν ἐκ-
 15 πόρευσιν, ὅτιπερ αὐτοῖς ῥήμασι θείοις ἀνερρήθη τὸ ἐκ τοῦ
 Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, καὶ τοῦτο πρὸς ἡμῶν ἂν ἦν μυριάκις
 γὰρ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐκπορεύεσθαι νοουμένου τοῦ
 Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς, πῶς οὐδ' ἅπαξ εἴρηται ἐκπορεύε-
 σθαι τοῦ Υἱοῦ; Οὐ γὰρ ἔχει χώραν εἰπεῖν, ὡς εἴρηται διὰ τῶν
 20 λόγων, οἳ μηδὲ ὅπως τοῦτο σημαίνουσι τῇ φωνῇ, καὶ ὅτι μήτε
 θείοις, ἀλλ' οὐδ' ἀνθρωπίνοις καὶ πνευματοφόροις ῥήμασι
 κατὰ λέξιν ποτ' ἐνερρήθη τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι τοῦ Υἱοῦ
 καὶ εἰ τὸ μὲν λέγεσθαι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ παραπλή-
 σια τὴν ἐκπόρευσιν ἔχουσι πρώτην αἰτίαν καὶ κυριωτάτην
 25 (καὶ γὰρ ὁμοούσιον, διότι ἐκπορεύεται, οὐ διότι δὲ ὁμοούσιον,
 ἐκπορευτόν). Τὸ δὲ λέγεσθαι «Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἢ Χριστοῦ» ἢ
 τὰ τοιαῦτα ἐκ πολυμεροῦς πρόεισιν αἰτίας (διότι τε γὰρ ὁμο-
 ούσιον καὶ διότι χρεῖαι αὐτὸν καὶ διότι μένει ἐπ' αὐτὸν καὶ διότι
 ἐν αὐτῷ). Εἰ οὖν τὸ ἐκπορεύεσθαι τὴν κυριωτάτην ἐπέχον αἰ-
 30 τίαν, δι' ἣν τὸ Πνεῦμα λέγεται εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου καὶ
 τὰ τοιαῦτα, ὅμως οὐ δίδωσιν αὐτοῖς ἀπαγγέλλειν τὸ ἐκπορεύε-
 σθαι, πῶς δυνατόν, ἐφ' ᾧ πλείω τὰ αἴτια θεωρεῖται, δι' ὧν ὑ-
 μνολογεῖται Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καὶ Χριστοῦ, ἐπὶ τούτου ζητεῖν,

Θεοῦ, οἱ ἔκφρασις αὐτὲς δηλώνουν αὐτὸ πού σήμαινε ἡ ἔκφραση, «ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα»; Ἡ κανένας δὲν εἶναι τόσο ἀνόητος πού νὰ ἀγνοεῖ τελείως καὶ αὐτὰ τὰ ἀπλά λόγια, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ ν' ἀντιληφθεῖ εὐκόλα, ὅτι ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, ἂν καὶ λέγεται γιὰ τὰ ἴδια πρόσωπα, ὡστόσο ἄλλο νόημα ὑποδηλώνει ἡ φράση «ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸ Πνεῦμα», καὶ ἄλλο ἡ φράση, Πνεῦμα Θεοῦ ἢ Κυρίου, ἢ λέγοντας καθένα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε. Γιατὶ ἐκείνη ἡ ἔκφραση ἀναγγέλλει μὲ τὴ λέξη τὴν ἐκπόρευση, ὄχι ὅμως καὶ τὰ ἄλλα. Ἄλλὰ ἂν καί, ἐπειδὴ ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτόν, λέγονται αὐτά, πλὴν ὅμως καμμιὰ ἀπὸ τὶς ἔκφρασις πού εἶπαμε δὲν ἐρμηνεύει μὲ τὶς λέξεις τῆς τὸ «ἐκπορεύεται». Γιατὶ ὀλοφάνερα ἄλλο εἶναι νὰ πεῖς “τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα”, καὶ ἄλλο σημαίνουν οἱ λέξεις πού λένε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου καὶ τὰ ὅμοια.

91. Μολονότι βέβαια, καὶ ἂν ἀκόμα κάθε ἔκφραση σήμαινε τὴν ἐκπόρευση, ἐπειδὴ μὲ τὶς ἴδιες θεῖες ἔκφρασις κηρύχθηκε τὸ ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ αὐτὸ πάλι θὰ ἦταν μὲ τὸ μέρος μας. Γιατί, ἐνῶ ἄπειρες φορές, σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, νοεῖται ὅτι Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, πῶς δὲν εἰπώθηκε οὔτε μία φορὰ ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό; Οὔτε μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι εἰπώθηκε μὲ τοὺς λόγους, πού καθόλου δὲν σημαίνουν αὐτό, καὶ ὅτι οὔτε μὲ θεῖα, ἀλλ' οὔτε καὶ μὲ ἀνθρώπινα καὶ πνευματοφόρα λόγια εἰπώθηκε ποτὲ κατὰ λέξη ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό. Καὶ ἂν τὸ νὰ λέγεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ παραπλήσια ἔχουν πρώτη καὶ κυριότατη αἰτία τὴν ἐκπόρευση (γιατὶ εἶναι ὁμοούσιο ἐπειδὴ ἐκπορεύεται, καὶ ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ὁμοούσιο, γι' αὐτὸ ἐκπορεύεται), τὸ ὅτι λέγεται ὅμως Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ ἢ τὰ ὅμοια προέρχεται ἀπὸ πολλαπλὴ αἰτία (καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὁμοούσιο, καὶ ἐπειδὴ χρίει αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ μένει ἐπάνω σ' αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ βρίσκεται μέσα του). Ἄν λοιπὸν τὸ ὅτι ἐκπορεύεται ἀποτελεῖ τὴν κύρια αἰτία, πού τὸ Πνεῦμα λέγεται ὅτι εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου καὶ τὰ ὅμοια, ὅμως δὲν δίνει σ' αὐτοὺς τὴ δυνατότητα νὰ λένε τὸ «ἐκπορεύεται», πῶς εἶναι δυνατόν ὅπου παρατηροῦνται περισσότερα αἰτία, μὲ τὰ ὅποια ἐξυμνεῖται ὡς Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καὶ Χριστοῦ, ἐκεῖ νὰ ζητοῦμε ὀπωσδήποτε ὡς

καίτοι μηδὲ συναριθμουμένην τοῖς αἰτίοις ἀπαραίτητον τὴν ἐκπόρευσιν;

46. Σὺ δὲ ἄρα τὰ ὦτα καὶ τὴν διάνοιαν ἀνατείνων πρὸς ἀσέβειαν, ἐπειδὴν ἀκούσης τὸ «Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ 5 Υἱοῦ», πάντα παραδραμῶν ἐξ ὧν τῆς θεολογίας ἦν σοι μὴ διεκπεσεῖν, εἰς ὃ μηδεὶς εἰπεῖν κατηνέχθη, πρὸς ἐκεῖνο κατὰ κεφαλὴν τρέχεις. Εἴρηται τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι τοῦ Πατρός, εἴρηται καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἄλλα, ὧν πολ- λάκις ὁ λόγος ἀνέπτυξε τὴν διήγησιν, καὶ οὐδὲν τούτων πλὴν 10 τῆς προτέρας φωνῆς σημαίνει τὴν ἐκπόρευσιν· εἴρηται τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καὶ Χριστοῦ καὶ τὰ παραπλήσια, οὐδαμοῦ δὲ ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Μηδαμῶς οὖν εἰρημέ- νης τῆς ἐκπορεύσεως, πῶς οὐ παντελῶς ἀσύνετόν τε καὶ παρά- φορον εἰς ἐκεῖνο τὰς φωνὰς ἀνάγειν, εἰς ὃ μηδαμῆ μηδαμῶς 15 ἐκπεφώνηται; Οὐ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τολμήσουσιν οἱ πάντα θρασεῖς εἰπεῖν, ὡς ἔστι ρήμασιν αὐτοῖς ἐκ τῶν ἱερῶν Λογίων λαβεῖν τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι.

47. Σὺ δὲ μοι σκόπει κἀντεῦθεν· τὸ Πνεῦμα λέγεται τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅπως λέγεται, οὐ χαλεπὸν ἐκ τοῦ Ἡσαΐου μαθεῖν, 20 μᾶλλον δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Δεσποτικῆς ἀναγνώσεως καὶ φωνῆς «Πνεῦμα γὰρ ἐπ' ἐμέ», φησὶν, «οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με»· ὥστε τὸ Πνεῦμα ἄλλον μὲν τρόπον λέγεται τοῦ Κυρίου, ἕτερον δὲ τοῦ Υἱοῦ· τὸ μὲν γὰρ ὡς ὁμοούσιον, τὸ δὲ, εἰ καὶ ὁμοούσιον, ἀλλὰ νῦν γε διὰ τὸ χρίσμα λέγεται τοῦ Υἱοῦ· Χριστοῦ γὰρ 25 Πνεῦμα, ὅτι χρίει αὐτόν· «Πνεῦμα γὰρ ἐπ' ἐμέ», αὐτὴ φησὶν ἡ Ἀλήθεια, «οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με». Χρίει τὸ Πνεῦμα τὸν Χρι- στόν ἄνθρωπε, πῶς νοεῖς; καθ' ὃν λόγον μετέσχε σαρκὸς καὶ αἵματος καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, ἢ καθ' ὃν ἐξ αἰδίου ὑπῆρχε Θεός; Ἀλλὰ τὸ μὲν δεύτερον οὐκ ἂν οὔμαι σε, εἰ καὶ πάντα θρα- 30 σὺς ἦσθα, θρασυνθῆναι εἰπεῖν. Οὐ γὰρ χρίεται ὡς Θεός, ἀπαγε, ὁ Υἱός. Οὐκοῦν καθὸ ἄνθρωπος χρίεται τῷ Πνεύματι ὃ

ἀπαραίτητη τὴν ἐκπόρευση, ἂν καὶ βέβαια δὲν συμπεριλαμβάνεται αὐτὴ στὰ αἷτια;

92. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐστὶ σφραγισμένη τὴν ἀκοή καὶ τὴ σκέψη στὴν ἀσέβεια, ὅταν ἀκούσεις τὸ «Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ» ἢ «τοῦ Υἱοῦ», παρατρέχοντας ὅλα, μέσω τῶν ὁποίων μπορούσες νὰ μὴν ἐκπέσεις ἀπὸ τὴ θεολογία, ἐκεῖνο ποὺ κανένας δὲν παρασύρθηκε νὰ πεί, σ' αὐτὸ ὁρμᾶς μὲ τὸ κεφάλι ἐμπρός. Εἰπώθηκε ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ εἰπώθηκε ὅτι εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα πολλές φορές ἀνέφερε ἢ διήγησέ μας, καὶ κανένα ἀπὸ αὐτά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτη ἔκφραση, δὲν σημαίνει τὴν ἐκπόρευση. Εἰπώθηκε τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ παραπλήσια, πουθενὰ ὅμως ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό. Ἐπειδὴ λοιπὸν καθόλου δὲν ἀναφέρθηκε ἢ ἐκπόρευση, πῶς δὲν εἶναι τελείως ἀνόητο καὶ παρανοϊκὸ νὰ ἀνάγει κανεὶς τὶς λέξεις σ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο πουθενὰ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἔχει λεχθεῖ καθόλου; Δὲν θὰ τολμήσουν βέβαια νὰ ποῦν καὶ αὐτὸ οἱ θρασεῖς σὲ ὅλα, ὅτι δηλαδή μπορούν ἀπὸ τὰ ἱερά. Εὐαγγέλια ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τους νὰ συμπεράνουν, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱό.

93. Ἐπειδὴ ὅμως σὲ παρακαλῶ ἐξέτασε τὸ πρῶγμα καὶ ἀπὸ αὐτό. Λέγεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ πῶς λέγεται δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ μάθεις ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα, ἢ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀνάγνωση καὶ τὴν ἐκφώνηση τοῦ Κυρίου· γιατί λέγει· «Πνεῦμα ὑπάρχει ἐπάνω μου, μὲ τὸ ὁποῖο μὲ ἔχρισε»⁵⁵. Ὡστε τὸ Πνεῦμα μὲ ἄλλο νόημα λέγεται τοῦ Κυρίου, καὶ μὲ ἄλλο τοῦ Υἱοῦ. Τὸ ἓνα λέγεται ὡς ὁμοούσιο, τὸ ἄλλο, ἂν καὶ ὁμοούσιο, σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση ὅμως ἐξαιτίας τοῦ χρίσματος λέγεται Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ. Λέγεται Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ τὸν χρίει. Γιατὶ ἡ ἴδια ἢ Ἀλήθεια λέγει· «Πνεῦμα ὑπάρχει ἐπάνω μου, μὲ τὸ ὁποῖο μὲ ἔχρισε». Τὸ Πνεῦμα χρίει τὸν Χριστό. Πῶς τὸ ἀντιλαμβάνεσαι, ἄνθρωπε; Σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι ἔλαβε σὰρκα καὶ αἷμα καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, ἢ μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι πάντοτε ἦταν Θεός; Ἀλλὰ τὸ δεύτερο βέβαια δὲν νομίζω, ἂν καὶ εἶσαι θρασύς καὶ ἰκανὸς γιὰ ὅλα, ὅτι θὰ ἔχεις τὸ θράσος νὰ τὸ πείς. Γιατὶ ὁ Υἱὸς δὲν λαμβάνει τὸ χρίσμα ὡς Θεός, μακριὰ μὰ τέτοια σκέψη! Χρίεται ἄρα ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρω-

Χριστός, καὶ καθὸ χρίει τὸ Πνεῦμα τὸν Χριστόν, λέγεται Πνεῦμα Χριστοῦ. Σὺ δὲ λέγεις· Ἐπειδὴ λέγεται Πνεῦμα Χριστοῦ, πάντως καὶ ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ. Οὐκοῦν τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ οὐ καθὸ Θεὸς ἐξ αὐτοῦ προελεύσεται, ἀλλὰ καθὸ ἄν-
 5 θρωπος, καὶ οὐκ ἀπ' ἀρχῆς καὶ πρὸ αἰώνων καὶ ἅμα τῷ Πατρὶ οὐσιώθη, ἀλλὰ τηνικαῦτα, ἡνίκα καὶ τὸ ἀνθρώπινον προσελάβετο φύραμα ὁ Υἱός

48'. Ἐπίστησον τὸν νοῦν καὶ ἀνάνηψον τῆς πλάνης, ἀν-
 θρωπε, μηδὲ τὴν σαυτοῦ πληγὴν καὶ τὸ τραῦμα πᾶσαν ἐπι-
 10 δείξης θεραπείαν ἐλέγχοντα. Τὸ Πνεῦμα δοξολογεῖται τοῦ Χριστοῦ, διότι χρίει αὐτόν, ὁ δὲ σὸς τῆς ἀπωλείας νόμος προσ-
 τάττει λέγειν, διότι ἐκπορεύεται αὐτοῦ· ἐκπορεύεται δὲ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ὁ λόγος ἔδειξε διὰ τῆς σῆς δόξης βαδίζων, οὐ
 καθὸ Θεὸς ὁ Χριστός, ἀλλὰ καθὸ τὸ ἡμέτερον προσελάβετο
 15 φύραμα. Εἰ οὖν καθὸ τοῦ ἡμετέρου μετέσχε φυράματος, κατὰ
 τοῦτο ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ἐκπορεύεται δὲ
 πάλιν καὶ τοῦ Υἱοῦ καθὸ Θεός (τῆς σῆς γὰρ ταῦτα τῆς νομοθε-
 σίας τὰ προστάγματα), ὁμοούσιος ἂν ἢ ἀνθρωπίνη φύσις τῇ
 Θεότητι συλλογισθείη, εἴπερ τὸ Πνεῦμα ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ
 20 καί γε δὴ τοῦ Χριστοῦ· ἐκπορεύεσθαι μὲν γὰρ ποιεῖς αὐτὸ καὶ
 πρὸ τῆς σαρκώσεως καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν, τὸ δὲ ὁμοούσιον
 οὐπω περιεῖλες. Εἰ οὖν ὁμοούσιον μὲν τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ,
 ὁμοούσιον δὲ καὶ τῇ προσληφθείᾳ φύσει (ἐξ αὐτῆς γὰρ αὐτὸ
 κελεύεις ἐκπορεύεσθαι), εἴη ἂν ἀλύτοις λόγοις ἀποδείξω
 25 ὁμοούσιος καὶ ἢ ἐν τῷ Χριστῷ θεότης τῇ ἐν αὐτῷ ἀνθρωπότη-
 τι. Ἐῷ δὲ νῦν παριστάνειν, ὡς καὶ κατὰ τοῦ Πατρὸς τὸ σὸν
 συνάγει δόγμα διὰ τῆς αὐτῆς τῶν λόγων θεωρίας τὸ τῆς σαρκὸς
 ὁμοούσιον καὶ τί ἂν εἴη τῆς ἀσεβείας ἀθεώτερον ἢ τῆς
 πλάνης ἀθλιώτερον;

30 49'. Σὺ δὲ οὐπω βούλει συνιδεῖν, εἰς οἴους σε κρημνοὺς καὶ
 βάραθρα ψυχικῆς διαφθορᾶς ἐναπορρίπτει καὶ κατορύττει τὸ
 μὴ βούλεσθαί σε Χριστῷ μηδὲ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς πείθεσθαι,
 μηδὲ ταῖς οἰκουμενικαῖς ἔπεσθαι συνόδοις, μηδὲ πρὸς τὰς
 λογικὰς ἐφόδους καὶ αὐτὰς διὰ τῶν ἱερῶν προϊούσας Λογιῶν

πος, καὶ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα χρίει τὸν Χριστό, λέγεται Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐσὺ ὅμως λές· Ἐπειδὴ λέγεται Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπωςδήποτε καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτόν. Ἄρα τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ προέλθει ἀπὸ τὸν Χριστό κατὰ τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, καὶ δὲν ἔλαβε οὐσία ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ ταυτόχρονα μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τότε ὅταν ὁ Υἱὸς ἔλαβε καὶ τὴν ἀνθρώπινη σάρκα.

94. Συγκέντρωσε τὴν προσοχὴ σου, ἄνθρωπέ μου, καὶ ἔλα σὲ συναίσθηση τῆς πλάνης σου, καὶ μὴ δείξεις ὅτι ἡ πληγὴ καὶ τὸ τραῦμα σου δὲν ἐπιδέχονται καμμιά θεραπεία. Δοξολογεῖται τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ χρίει αὐτόν, ἐνῶ ὁ δικός σου νόμος τῆς ἀπώλειας προστάζει, νὰ τὸ λέμε αὐτὸ, ἐπειδὴ ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Χριστό, ὅπως ἔδειξε ὁ λόγος ἀκολουθώντας τὴ δική σου γνώμη, ὅχι κατὰ τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὅτι ἔλαβε τὴ δική μας σάρκα. Ἄν λοιπὸν κατὰ τὸ ὅτι ἔλαβε τὴ σάρκα μας ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ ἐκπορεύεται πάλι καὶ ἀπὸ τὸν Υἱὸ κατὰ τὸ ὅτι εἶναι Θεός (γιατὶ αὐτὰ εἶναι τὰ προστάγματα τῆς νομοθεσίας σου), θὰ θεωροῦνταν ὁμοούσια ἢ ἀνθρώπινη φύση μὲ τὴ θεότητα, ἀφοῦ τὸ Πνεῦμα θὰ ἦταν ὁμοούσιο μὲ τὸν Υἱό, καὶ βέβαια καὶ μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ τὸ κάνεις νὰ ἐκπορεύεται καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὴ σάρκωση, ἐνῶ τὸ ὁμοούσιο δὲν τὸ ἀναίρεσες ἀκόμα. Ἄν λοιπὸν τὸ Πνεῦμα εἶναι βέβαια ὁμοούσιο μὲ τὸν Υἱό, εἶναι ὅμως καὶ ὁμοούσιο μὲ τὴν φύση πού προσέλαβε (γιατὶ ὀρίζεις ὅτι ἀπὸ αὐτὴν ἐκπορεύεται), θὰ ἦταν μὲ ἀδιαμφισβήτητες ἀποδείξεις ὁμοούσιες καὶ ἡ θεότητα καὶ ἡ ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ. Παραλείπω ὅμως τώρα νὰ δείξω, ὅτι καὶ στὸν Πατέρα μὲ τὴν ἴδια σειρά τῶν λόγων τὸ δόγμα σου ἀποδίδει τὸ ὁμοούσιο τῆς σάρκας καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἀθεότερο ἀπὸ τὴν ἀσέβεια αὐτὴ ἢ ἀθλιότερο ἀπὸ τὴν πλάνη αὐτή;

95. Ἐσὺ ὅμως δὲν θέλεις ἀκόμα νὰ ἀντιληφθεῖς σὲ τί λογῆς κρημνοὺς καὶ βάραθρα ψυχικῆς διαφθορᾶς σὲ ρίχνει καὶ σὲ θάβει τὸ νὰ μὴ θέλεις νὰ πιστέψεις στὸν Χριστό οὔτε στοὺς μαθητὲς του, οὔτε ν' ἀκολουθήσεις τίς οἰκουμενικὲς συνόδους, οὔτε νὰ στρέψεις τὸ νοῦ σου καθόλου στίς λογικὲς ἀποδείξεις, πού προχωροῦν καὶ αὐτὲς μὲ

μηδαμῶς τὸν νοῦν ἐπιστρέφειν, ἀλλὰ κατηγορεῖς μὲν τοῦ κοινοῦ Δεσπότη, καταψεύδη δὲ τοῦ γενναίου Παύλου, κατεξανίστασαι δὲ τῶν οἰκουμενικῶν καὶ ἁγίων συνόδων, διασύρεις δὲ Πατέρας, καὶ τοὺς σοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Πατέρας ὡς 5 ἀληθῶς Πατέρων τῆς διανοίας ἐξοστρακίζων ἐς κόρακας ἀποπέμπεις, καὶ πρὸς τὰς λογικὰς κωφεύεις θεωρίας, καὶ πάντα σοι κατεπόθη τὰ σωτήρια εἰς τὸ τῆς ἐπισφαλοῦς προλήψεως πάθος Ἄλλ' ἀνθ' ἡμῶν σοι Δαβὶδ ὁ μελωδὸς καὶ θεοπάτωρ ἐμβοήσεται· «Σύνετε», δὴ, «ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ πο- 10 τέ, φρονήσατε», μήποτε ἀρπάζῃ ὁ κοινὸς τοῦ γένους ἐχθρὸς τοσαύταις ἡμᾶς περιβάλλον πάγαις ὡς «λέων ἄγριος καὶ ὠρυόμενος τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ οὐ μὴ ἦ ὁ ῥύόμενος».

45. Τὰς μὲν οὖν ὑποτυπώσεις ταύτας, ὥσπερ ἤτησας, ἔχεις, ἀνδρῶν ἐμοὶ σεβασμιώτατε καὶ φιλομαθέστατε. Εἰ δέ ποτε 15 Κύριος ἡμῖν τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπιστρέψει τῶν διβλίων καὶ τῶν ὑπογραφέων ἡμῶν, τάχα ἂν ἔξεις τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡμῖν ἐμπνέοντός τε καὶ ἐπινεύοντός καὶ τὰς χρήσεις, ἃς οἱ νέοι προκομίζουσι πνευματομάχοι, μᾶλλον δὲ οἱ καθ' ὅλης ἐκμανέντες τῆς ὑπεραγάθου καὶ τρισυποστάτου Θεότητος (οὐδὲν γὰρ 20 αὐτοῖς τῶν ἐν αὐτῇ παραλέλειπται, ὃ μὴ ταῖς οἰκείαις ἀπονοίαις καθυβρίζουσι· ναὶ δὴ καὶ τοὺς ἐπαγομένους αὐτοῖς ἐξ ὧν αὐτοὶ προάγουσι χρήσεων ἐλέγχους, ἀλλὰ καὶ τὴν περὶ ταῦτα κακουργίαν αὐτῶν καὶ μηχανουργίαν, καὶ μὴν καὶ τῶν μακαρίων καὶ θεοσόφων Πατέρων ἡμῶν τὰς ἀπαραγράπτους μαρ- 25 τυρίας, δι' ὧν αὐτῶν καταισχύνεται καὶ πάσης εὐσεβείας ἀπελάυνεται τῆς ἀποστασίας τὸ φρόνημα.

τῆ βοήθεια τῶν λόγων τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ κατηγορεῖς τὸν κοινὸ Κύριο, διαψεύδεις τὸ γενναῖο Παῦλο, καταφέρουσαι ἐναντίον τῶν οἰκουμενικῶν καὶ ἁγίων συνόδων, διασύρεις τοὺς Πατέρες, καὶ τοὺς δικούς σου ἄρχιερεῖς καὶ Πατέρες, ἀληθινὰ τέκνα Πατέρων, ἀποβάλλοντάς τους ἀπὸ τῆ σκέψῃ σου, τοὺς ἀποστέλλεις στοὺς κόρακες, καὶ εἶσαι κουφὸς στὶς λογικῆς θεωρίες, καὶ ὅλα τὰ φάρμακα τὰ κατανάλωσες στὸ πάθος τῆς ἀβέβαιας πρόληψης. "Ὁμως, ἀντὶ ἐγώ, θὰ σοῦ φωνάξῃ ὁ μελωδὸς καὶ θεοπάτωρ Δαβίδ· «Σκεφθεῖτε συνετὰ, σεῖς οἱ ἄφρονες τοῦ λαοῦ, καὶ σεῖς οἱ ἀνόητοι κάποτε ἀποκτῆστε φρόνηση»⁵⁶, μήπως σᾶς ἀρπάξῃ ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τοῦ γένους πλέκοντας τὶς ψυχῆς σας μὲ τόσο πλῆθος παγίδων, σὺν ἄγριο λιοντάρι πού βρυχᾶται⁵⁷, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει ἐκεῖνος πού θὰ σᾶς σώσει⁵⁸.

96. Ἔχεις τὶς πληροφορίες αὐτὲς ὅπως ζήτησες, ἐσὺ ὁ πιὸ σεβάσιμος γιὰ μένα ἀπὸ ὅλους καὶ ὁ πιὸ φιλομαθής. Ἄν πάλι κάποτε ὁ Κύριος ἐπιτρέψει τὴν ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τῶν βιβλίων καὶ τῶν γραμματέων μου, ἴσως νὰ λάβεις μὲ τὸ φωτισμὸ καὶ τὴ συγκατάθεση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὰ χωρία πού προσκομίζουν οἱ νέοι πνευματομάχοι, ἢ μᾶλλον αὐτοὶ πού ἔχουν κυριευθεῖ ἀπὸ μαῖνια ἐναντίον ὅλης τῆς ὑπεράγαθης καὶ τρισυπόστατης θεότητος (γιατὶ δὲν ἔχουν παραλείψει τίποτε ἀπὸ αὐτὴν πού νὰ μὴν τὸ ἀτιμάζουν μὲ τὶς ἀνοησίες τους), καὶ βέβαια καὶ τοὺς ἐλέγχους πού τοὺς γίνονται γιὰ τὰ χωρία πού παρουσιάζουν, ἀλλὰ καὶ τὶς παραποιήσεις καὶ τὰ μηχανεύματά τους γύρω ἀπὸ αὐτά, καθὼς ἐπίσης καὶ τὶς ἰσχυρότατες μαρτυρίες τῶν μακάριων καὶ σοφῶν Πατέρων μας, μὲ τὶς ὁποῖες καταντροπιάζεται καὶ ἐκδιώκεται ἀπὸ κάθε εὐσέβεια τὸ φρόνημα τῆς ἀποστασίας.

56. Ψαλμ. 93, 8.

57. Α' Πέτρο. 5, 8.

58. Ψαλμ. 49, 22.

ΦΩΤΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΠΟ/ΛΕΩΣ

(ΛΙΒΕΛΛΟΣ)

*Κατὰ τῶν τῆς παλαιᾶς Ρώμης,
ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.*

*α'. Εἰ ἀπλοῦν μὲν τὸ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πατρὸς δὲ καὶ ἐκ τοῦ
Υἱοῦ ἐκπορεύεται, πάντως ἐν ἅν οὔτοι νομισθεῖεν πρόσωπον
κάντεῦθεν εἰσαχθήσεται συναλοιφή Σαβέλλιος, ἢ μᾶλλον εἰ-
πεῖν, ἡμισαβέλλιος.*

5 *β'. Εἴπερ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διπλοῦν ἂν εἶη καὶ σύνθετον· εἰ πρὸς δύο
ἀρχὰς ἀναχθήσεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ποῦ τὸ πολυῦμνητον
ἔσται τῆς μοναρχίας;*

*γ'. Εἰ προβάλλεται μὲν τὸ Πνεῦμα ὁ Πατήρ, προβάλλεται
10 δὲ τοῦτο καὶ ὁ Υἱός, εἶη ἂν ὁ Πατήρ καὶ προσεχῆς τοῦ Πνεύ-
ματος προβολεὺς καὶ πόρρω διὰ τὴν ἐκ τοῦ Υἱοῦ προβολήν.*

*δ'. Εἴπερ ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος ἐντελής, περιττὴ ἄρα ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.*

*ε'. Εἰ μὲν τὴν αὐτὴν προβολὴν ἔχει τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱός
15 τῷ Πατρί, κοινὴ τούτοις ἢ τῆς προβολῆς ιδιότης καὶ πῶς ἔ-
σται τὸ κοινὸν ιδιότης; Εἰ δὲ τὴν ἐναντίαν, πῶς οὐ φθείρει ταύ-
την ἐκείνη; φθαρτικὰ γὰρ ἀλλήλων τὰ ἐναντία. Εἰ δὲ ἑτεροίαν,
μέρος μὲν τοῦ Πνεύματος οὕτω, μέρος δὲ τρόπον ἄλλο ἐκπο-
ρευθήσεται καὶ ἐξ ἀνίσων μερῶν ἔσται τοῦτο συγκείμενον.*

20 *ς'. Εἴπερ ἐξ ἑνὸς αἰτίου, δηλαδὴ τοῦ Πατρὸς, ὃ τε Υἱός καὶ
τὸ Πνεῦμα προεληλύθασι, προβάλλεται δὲ πάλιν ὁ Υἱός τὸ*

ΦΩΤΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

ΛΙΒΕΛΛΟΣ

**Κατὰ τῶν πιστῶν τῆς Παλαιᾶς Ρώμης, πού ἀποδεικνύει
ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἐκπορεύεται μόνο ἀπὸ τὸν Πατέρα
καὶ ὄχι καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό.**

1. Ἐάν τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀπλὸ καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, θὰ θεωρηθοῦν ὅπωςδήποτε αὐτὰ ἓνα πρόσωπο, καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ προέλθει συγχώνευση Σαβέλλιος, ἢ καλύτερα νὰ ποῦμε ἡμισαβέλλιος.

2. Ἐάν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, θὰ εἶναι διπλὸ καὶ σύνθετο· ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἀποδοθεῖ σὲ δύο ἀρχές, πῶς θὰ ἰσχύει ἡ πολυύμνητῆ ἀρχὴ τοῦ ἑνός;

3. Ἐάν τὸ Πνεῦμα τὸ προβάλλει ὁ Πατέρας, ἀλλὰ προβάλλει αὐτὸ καὶ ὁ Υἱός, ὁ Πατέρας θὰ εἶναι καὶ ἄμεσος προβολέας τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἀπώτερος λόγω τῆς προβολῆς του ἀπὸ τὸν Υἱό.

4. Ἐάν ἡ ἐκπόρευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι τέλεια, εἶναι ἄρα περιττὴ ἡ ἐκπόρευση ἀπὸ τὸν Υἱό.

5. Ἐάν ὁ Υἱός ἔχει τὴν ἴδια μὲ τὸν Πατέρα προαγωγή τοῦ Πνεύματος, εἶναι κοινὴ σ' αὐτοὺς ἡ ιδιότητα τῆς προαγωγῆς καὶ πῶς τὸ κοινὸ θὰ εἶναι ιδιότητα; Ἐάν ἔχει τὴν ἀντίθετη, πῶς ἡ μία δὲν φθείρει τὴν ἄλλη; Γιατὶ τὰ ἀντίθετα ἀκυρώνουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Ἐάν πάλι τὴν ἔχει διαφορετικὴ, ἓνα μέρος τοῦ Πνεύματος θὰ ἀκπορεύεται ἔτσι καὶ ἓνα ἄλλο μὲ διάφορο τρόπο, καὶ αὐτὸ θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄνισα μέρη.

6. Ἐάν ἀπὸ ἓνα αἴτιο, δηλαδή ἀπὸ τὸν Πατέρα, προῆλθαν καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ Υἱός προάγει πάλι τὸ Πνεῦμα, θὰ προβά-

Πνεῦμα, προβαλεῖται καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱόν· ὁμοτίμως γὰρ ἄμφω προήγαγεν ὁ Πατήρ καὶ προβολεύς.

ζ. Εἵπερ ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ κοινωνεῖ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος προβολῆς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ταύτης κοινωνήσει· πάντα γὰρ ὅσα τοῦ Πατρὸς κοινὰ πρὸς τὸν Υἱόν, ταῦτα καὶ πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ λοιπὸν ἔσται καὶ αἴτιον ἅμα καὶ αἰτιατόν, ὃ καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων μυθολογίας τερατωδέστερον.

η'. Εἰ προβάλλεται μὲν καὶ ὁ Υἱός, τὸ Πνεῦμα δὲ τῆς προβολῆς ἀπεστέρηται, καταδεστέρας ἂν εἶη τοῦτο παρὰ τὸν Υἱόν δυνάμεως, ὃ τῆς Μακεδονίου παραφροσύνης.

θ. Προφασίζονται δέ, ὅτι Ἀμβρόσιος οὕτως εἶρηκεν ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις, ἔτι δ' ὡς ἡ νενοθεύκασιν οἱ πνευματομάχοι τὰς τούτων συγγραφάς, ἢ κατ' οἰκονομίαν ἴσως εἰρήκασιν, ἢ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐχρήσατο, παρ' ἑαυτῷ φυλάττων ἀπόρρητον μέχρι τινὸς τοῦ παναγίου Πνεύματος τὴν θεολογίαν, ἢ καὶ τῆς ἀκριβείας ὡς ἄνθρωποι παρεσύρησαν, ὃ πολλοὶ πεπόνθασιν τῶν μεγάλων ἐν τισιν, ὡς ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, καὶ Μεθόδιος ὁ Πατάρων, καὶ Πιέριος, καὶ Πάμφιλος καὶ Θεόγνωστος, καὶ Εἰρηναῖος ὁ Λουγδούνων, καὶ Ἰππόλυτος ὁ αὐτοῦ μαθητής. Τινὰς γὰρ αὐτῶν ῥήσεις οὐκ ἀποδεχόμεθα, καίτοι τᾶλλα σφόδρα θαυμάζοντες.

ι'. Εἶπον οἱ τρεῖς, ὡς Ρωμαῖοι λέγουσιν, οἱ δὲ τῶν ἑπτὰ συνόδων ἀρχιερεῖς οὐκ εἶπον. Τὸν γὰρ τῆς πίστεως ἡμῶν ὅρον πᾶσαι κατὰ διαδοχὰς ἐβεβαίωσαν, αἷς οἱ πρόεδροι καὶ λαμπτήρες τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀναντιρρήτως συνεψήφισαντο καὶ δόγμα προστεθῆναι μηδὲν ἔτι τεθείκασιν μήτ' ἀφαιρεθῆναι τοῦ ῥηθέντος ὅρου τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὸν κατατολήσαντα παντάπασιν ἀπορραγῆναι τῆς Ἐκκλησίας.

ια'. Ὁ μέντοι θεῖος Γρηγόριος ὁ Διάλογος, οὗ πολὺ μετὰ τὴν ἕκτην σύνοδον ἀκμάσας, Ῥωμαϊκῇ φωνῇ καὶ γράμμασιν ἐθεολόγησεν ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου προβάλλεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, Ζαχαρίας δὲ πέντε καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτεσιν

λει και τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱό. Γιατὶ ὁμότιμα και τοὺς δύο τοὺς προήγαγε ὁ Πατέρας και προβολέας τους.

7. Ἐὰν ὁ Υἱὸς μετέχει μὲ τὸν Πατέρα στὴν προαγωγή τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θὰ γίνεи κοινωνὸς σ' αὐτὴ και τὸ ἅγιο Πνεῦμα, γιατί ὅλα ὅσα εἶναι τοῦ Πατέρα και εἶναι κοινὰ μὲ τὸν Υἱό, αὐτὰ εἶναι κοινὰ και μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο· και ἐπομένως θὰ εἶναι μαζί και αἴτιο και αἴτιατό, πράγμα πῶς τερατώδες και ἀπὸ τὴ μυθολογία τῶν Ἑλλήνων.

8. Ἐὰν προάγει τὸ Πνεῦμα και ὁ Υἱός, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ἔχει στερηθεῖ τὴν προαγωγή, θὰ εἶναι τότε κατώτερη δύναμη ἀπὸ τὸν Υἱό, πράγμα πὸ εἶναι δίδαγμα τῆς παραφροσύνης τοῦ Μακεδονίου.

9. Προφασίζονται ὅτι αὐτὸ εἶπε ὁ Ἀμβρόσιος στοὺς λόγους του γιὰ τὸ Πνεῦμα, ἀκόμα και ὁ Αὐγουστῖνος και ὁ Ἰερώνυμος. Ὑπὲρ αὐτῶν πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε, ὅτι ἢ ἔχουν οἱ πνευματομάχοι νοθεύσει τὰ συγγράμματά τους, ἢ μίλησαν ἴσως κατ' οἰκονομίαν, πὸ χρησιμοποίησε και ὁ μέγας Βασίλειος, πὸ φύλαγε μέσα του ἀπόρητη ὡς ἓνα διάστημα τὴ θεολογία γιὰ τὸ πανάγιο Πνεῦμα. Ἴσως και σὰν ἄνθρωποι παρασύρθηκαν ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια, πράγμα πὸ ἔπαθαν πολλοὶ μεγάλοι σὲ κάποια θέματα, λόγου χάρις ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, και ὁ Πατάρων Μεθόδιος, και ὁ Πιέριος, και ὁ Πάμφιλος, και ὁ Θεόγνωστος, και ὁ Εἰρηναῖος Λουγδούνων, και ὁ μαθητῆς του Ἰππόλυτος. Γιατὶ μερικὲς γνώμες τους δὲν τὶς ἀποδεχόμεστε, μολονότι βέβαια στὰ ἄλλα τοὺς θαυμάζουμε ὑπερβολικά.

10. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς τὸ εἶπαν, ὅπως λέν οἱ Ρωμαῖοι. Δὲν τὸ εἶπαν ὅμως οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἑπτὰ συνόδων. Γιατὶ τὸν ὄρισμὸ τῆς πίστεως μας τὸν ἐπιβεβαίωσαν ὅλες διαδοχικά, και μ' αὐτὲς συμφώνησαν χωρὶς ἀντίρρηση οἱ πρόεδροι και φωστῆρες τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, και νομοθέτησαν νὰ μὴν προστεθεῖ οὔτε ν' ἀφαιρεθεῖ καμμιά διδασκαλία ἀπὸ τὸν ὄρισμὸ τῆς πίστεως πὸ εἶπαμε, ἀλλὰ κα αὐτὸν πὸ θὰ τολμήσει νὰ τὸ κάνει ν' ἀποκοπεῖ τελείως ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

11. Ὁ θεῖος Γρηγόριος ὅμως ὁ Διάλογος, πὸ ἔζησε ὄχι πολὺ μετὰ τὴν ἕκτη σύνοδο, σὲ λατινική γλώσσα και μὲ γράμματα διατύπωσε τὴ θεολογία, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα προβάλλεται μόνο ἀπὸ τὸν Πατέρα· και ὁ Ζαχαρίας ἑκατὸν ἑξήντα πέντε ἔτη ἀργότερα ἐρμη-

ὑστερον τὰ συγγράμματα τοῦ Διαλόγου δι' Ἑλληνίδος ἐρμηνεύων φωνῆς, «Τὸ παράκλητον Πνεῦμα», φησίν, «ἐκ τοῦ Πατρὸς προέρχεται, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ μένει», παρὰ τοῦ Προδρομοῦ τοῦτο μαθῶν, ἰδόντος τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περισσεύσαν καὶ μένον ἐπ' αὐτόν.

ιβ'. Λέων δὲ καὶ Βενέδικτος, οἱ μεγάλοι Ρώμης ὑστερον ἀρχιερεῖς Ἑλληνιστὶ κατὰ τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν ἐκφωνεῖσθαι τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἐν τῇ Ρώμῃ καὶ ταῖς ἄλλαις ὑπὸ ταύτην Ἐκκλησίαις ἐνομοθέτησαν, ἵνα μὴ τὸ στενὸν τῆς διαλέκτου βλασφημίας παράσχη πρόφασιν. Οὗτος δὲ ὁ Λέων τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Ρωμαίων διανοίξας, ἀσπίδας δύο τοῖς ἱεροῖς κειμηλίοις συναποτεθησαυρισμένας ἐξήνεγκεν, Ἑλληνικοῖς καὶ γράμμασι καὶ ῥήμασιν ἐχούσας τὴν εὐσεβῆ τῆς πίστεως ἔκθεσιν, καὶ ταύτας ἐνώπιον ὑπαναγνωσθῆναι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πλήθους ἐδικαίωσεν. Καὶ μέχρι τοῦ εὐσεβοῦς πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου οἱ Ρώμης ἀρχιερεῖς ἐν ἀρχῇ τῆς ἀρχιερωσύνης συστατικὰς τῆς ἑαυτῶν θρησκείας ἐκπέμποντες ἐπιστολὰς εἰς πάντας τοὺς πατριαρχικοὺς θρόνους τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἀπαράλλάκτως ἐνέταπτον.

ιγ'. Ἀλλὰ τί δεῖ πολλὰ λέγειν; Ὁ Υἱὸς καὶ Δεσπότης τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι μυσταγωγεῖ, καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος αὐθις ἀποφαίνεται λέγων «Κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω». Τίς δὲ ἐπιζητεῖ διδάσκαλον ἄλλον, εἰ μὴ προφανῶς μέμνηεν;

**ΕΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ VINDOBON. GR. THEOL.. 40.**

θ. Εἰπὼν ὁ Δαβὶδ, «Καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ», ἐδίδαξε καί, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, τῷ Πατρὶ προσνεύμας τὸ «ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ», οὐ τῷ Υἱῷ, ἵνα προανέλῃ τὴν βλασφημίαν τῶν οἰομένων ἐκπορεύεσθαι τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

νεύοντας τὰ συγγράμματα τοῦ Διαλόγου ἑλληνικὰ, γράφει· “Τὸ παράκλητο Πνεῦμα προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ μένει σὸν Υἱό”. Τὸ ἔμαθε αὐτὸ ἀπὸ τὸν Πρόδρομο, πού εἶδε τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνει σὰν περιστέρι καὶ νὰ μένει σ’ αὐτόν.

12. Ὁ Λέων πάλι καὶ ὁ Βενέδικτος, οἱ μεγάλοι ἀργότερα ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης, νομοθέτησαν νὰ ἐκφωνεῖται στὰ ἑλληνικὰ κατὰ τὴ θεία λειτουργία τὸ σύμβολο τῆς πίστεως στὴ Ρώμη καὶ στὶς Ἐκκλησίες τῆς ἐξουσίας της, γιὰ νὰ μὴ δώσει ἡ ἀδυναμία διατύπωσης τῆς γλώσσας ἀφορμὴ γιὰ βλασφημία. Αὐτὸς ὁ Λέων, ἀφοῦ ἄνοιξε τὸ θησαυροφυλάκιο τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων, ἔβγαλε δύο ἀσπίδες πού ἦταν ἀποθησαυρισμένες μαζὶ μὲ τὰ ἱερά κειμήλια πού περιεῖχαν μ’ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ λέξεις τὴν ὀρθὴ ἔκθεση τῆς πίστεως, καὶ ἔκρινε σωστὸ νὰ διαδαστοῦν μπροστὰ σὸ πλῆθος τῆς Ρώμης. Καὶ μέχρι τὸν εὐσεβῆ πατριάρχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σέργιο οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης, ὅταν ἀνελάμβαναν τὴν ἀρχιεροσύνη, στέλνοντας τὶς διαπιστευτήριες ἐπιστολὲς γιὰ τὴν πίστη του σὲ ὅλους τοὺς πατριαρχικοὺς θρόνους, συμπεριελάμβαναν σ’ αὐτὲς χωρὶς παραλλαγή τὸ σύμβολο τῆς πίστεως.

13. Ἀλλὰ τί χρειάζεται νὰ λέμε πολλά; Ὁ Υἱὸς καὶ Κύριός μας διδάσκει, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐπίσης, διατυπώνοντας τὴ γνώμη του γιὰ τὴν πίστη, λέγει· «Καὶ ἂν ἔμεῖς ἢ ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σᾶς κηρύττει ἄλλο εὐαγγέλιο ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιο πού κηρύξαμε σ’ ἐσᾶς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος»². Καὶ ποῖος ἀναζητεῖ ἄλλο δάσκαλο, ἂν δὲν ἔχει τρελλαθεῖ φανερά;

ΑΛΛΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ VINDOBON. GR. THEOL. 40.

9. Λέγοντας ὁ Δαβίδ, «Καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ στόματός του»³, δίδαξε, ὅτι ἀπὸ τὸν Πατέρα μόνο ἐκπορεύεται, ἀποδίδοντας σὸν Πατέρα τὴν φράση «ἀπὸ τὸ στόμα του», γιὰ νὰ προαναιρέσει τὴν βλασφημία ὅσων νομίζουν ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό.

1. Ἰω. 1, 32.

2. Γαλ. 1, 9.

3. Ψαλμ. 32, 6.

ι. Ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀπάντων ἢ ἐκπόρευσις τὴν ἀπλῶς
 ἐξέλευσιν δηλοῖ, ὡς τὸ ψαλμικῶς εἰρημένον «Ἐξεπορεύετο
 ἔξω καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό», ἢ δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐ τὴν ἀπλῶς ἐξέλευσιν σημαίνει, ἥτις
 5 ἐστὶ συμβεβηκὸς γινομένη καὶ ἀπογινομένη, ἀλλὰ τὴν οὐσιώ-
 δη καὶ φυσικὴν καὶ τοῦ πῶς εἶναι σημαντικὴν καὶ τὴν ὑπάρ-
 ξεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμφαντικὴν ὅτι οὐ γεννητῶς ἐστὶν
 ὡς ὁ Υἱός, ἀλλ' ἐκπορευτῶς καὶ ἰδίως, τοῦ μὲν γὰρ Υἱοῦ ἴδιον
 τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννᾶσθαι φυσικῶς, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύ-
 10 ματος τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι φυσικῶς, καὶ κατὰ
 τοῦτο μόνον διαφέρουσι ἀλλήλων, ἥτοι κατὰ τὴν ἰδιότητα
 τῆς ὑπάρξεως, ἐν ὄντες ἄλλως τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ ἀξίαν
 καὶ δύναμιν, καί, ἀπλῶς εἰπεῖν, τᾶλλα πάντα πρὸς τε τὸν Πα-
 τέρα καὶ πρὸς ἀλλήλους Πῶς οὖν φατε τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ-
 15 πορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ; Εἰ μὲν ὡς ἐξ αἰτίου, ἰδοὺ δύο
 αἷτια καὶ δύο ἀρχαί, Πατὴρ καὶ Υἱός, καὶ διαρχία μᾶλλον ἢ
 μοναρχία τὸ παρ' ὑμῖν πρεσβευόμενον, καὶ οὐχ ἡμέτερον λέ-
 γειν ὅσα τὰ ἄτοπα ἔψεται. Εἰ δ' ἐτέρως, ὡς ἐκ φεραλλήλου διὰ
 τὴν εἰς ἀλληλα τούτων ἀντιπεριχώρησιν, καί, ὡς ἀπλῶς εἰ-
 20 πείν, ἐξαποστελλόμενον ἐξαποστέλλει γὰρ ὡσπερ ὁ Πατὴρ
 τὸν Υἱόν, οὕτω καὶ ὁ Υἱός τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον «Ὅταν δέ»,
 φησὶν, «ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμπω ὑμῖν παρὰ τοῦ
 Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπο-
 ρεύεται, ἐκεῖνο μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ», εἰ, κατὰ ταύτην τὴν
 25 διάνοιαν, ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, λέγετε, ἔρρωσθε μὲν
 τὸν νοῦν, ἀμαρτάνετε δὲ καθ' ἕτερον λόγον πρῶτον μὲν τὴν
 ὑπὸ τῶν ἑπτὰ συνόδων βεβαιωθεῖσαν ἔκθεσιν τῆς πίστεως τῇ
 προσθήκῃ ταύτῃ παραποιοῦντες καὶ τότε μόνον τῶν ἀπάντων
 ἔπειτα τὸ «καὶ» προκειμένον, ὃ σύνδεσμον καλεῖν εἰώθαμεν,
 30 ἴσην τὴν ἐκπόρευσιν δίδωσι νοεῖν ἔκ τε τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ
 Υἱοῦ, κἂν ὑμεῖς ἐτέρως νοῆτε τὴν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καθὰ προει-

10. Σὲ ὅλες τίς ἄλλες περιπτώσεις ἢ λέξη «ἐκπόρευση» δηλώνει τὴν ἀπλή ἔξοδο, ὅπως αὐτὸ πού λέγει ὁ Ψαλμωδός «Ἐκπορευόταν (ἔξερχόταν) ἔξω καὶ μιλοῦσε σὲ ὄσους βρίσκονταν ἐκεῖ»⁴. Ἡ ἐκπόρευση ὅμως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸν Πατέρα δὲν σημαίνει τὴν ἀπλή ἔξοδο, ἢ ὁποία εἶναι ἓνα συμβῶν πού γίνεται καὶ τελειώνει, ἀλλὰ τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴ καὶ τοῦ πῶς εἶναι σημαντικὴ καὶ δηλωτικὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ γέννηση ὅπως ὁ Υἱός, ἀλλὰ μὲ ἐκπόρευση καὶ μὲ ἰδιαίτερο τρόπο. Ἰδιαίτερο γνώρισμα τοῦ Υἱοῦ εἶναι τὸ ὅτι γεννιέται μὲ φυσικὸ τρόπο ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐνῶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ ὅτι μὲ φυσικὸ τρόπο ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ μόνο ὡς πρὸς αὐτὸ διαφέρουν μεταξύ τους, δηλαδή ὡς πρὸς τὴν ιδιότητα τῆς ὑπάρξεως, ἐνῶ ἀλλιῶς εἶναι ἓνα ὡς πρὸς τὴν οὐσία, τὴ φύση, τὴν ἀξία καὶ τὴ δύναμη, καὶ γενικὰ ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα καὶ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ μεταξύ τους. Πῶς λοιπὸν λέτε ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό; Ἄν ἐκπορεύεται σὰν ἀπὸ αἰτιό του, νὰ δύο αἴτια καὶ δύο ἀρχές, Πατέρας δηλαδή καὶ Υἱός, καὶ ἔτσι αὐτὸ πού διδάσκετε εἶναι διαρχία μᾶλλον παρὰ μοναρχία. Καὶ δὲν εἶναι ἔργο δικό μου νὰ πῶ ἐγὼ ὅσα ἄτοπα θὰ ἀκολουθήσουν. Ἄν ἐκπορεύεται μὲ ἄλλο τρόπο, τότε ἔχομε ἐκπόρευση ἀπὸ ἀμοιβαιότητα, ἔξαιτίας τῆς μεταξύ τους ἀντιπεριχώρησης, καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἀπλά, ἐκπορεύεται ἔξαποστελλόμενο. Ἐξαποστελλεῖ δηλαδή, ὅπως ὁ Πατέρας τὸν Υἱό, ἔτσι καὶ ὁ Υἱός τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ λέγει· «Ὅταν ἔρθει ὁ Παράκλητος, τὸν ὁποῖο ἐγὼ θὰ σᾶς στείλω ἐκ μέρους τοῦ Πατέρα μου, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, τὸ ὁποῖο ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐκεῖνο θὰ δώσει μαρτυρία γιὰ μένα»⁵. Ἄν, σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια, λέτε ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, τότε διανοητικὰ εἶστε υἱγιεῖς, ἁμαρτάνετε ὅμως γιὰ ἄλλους λόγους πρῶτον, μὲ τὴν προσθήκη αὐτὴ παραποιώντας τὴν ἔκθεση τῆς πίστεως πού βεβαίωσαν οἱ ἑπτὰ σύνοδοι, καὶ εἶστε ἔσεις μόνοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους πού τὸ λέτε. Ἐπειτα καὶ τὸ σχετικὸ «καί», πού συνηθίσαμε νὰ τὸ καλοῦμε σύνδεσμο, πού μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐννοήσομε ἐξίσου τὴν ἐκπόρευση καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, ἀκόμα κι ἂν ἔσεις ἐννοεῖτε διαφορετικὴ τὴν ἐκπόρευση ἀπὸ τὸν Υἱό, ὅπως εἶπαμε. Πρέπει ὅμως ὄχι μόνο νὰ

ρήκαμεν· χρῆ δὲ μὴ μόνον φρονεῖν ὀρθῶς, ἀλλὰ μηδὲ σκανδα-
 λίζειν ἄλλους· εἰ γὰρ ὁ σκανδαλίζων ἓνα φρικτῆς ἄξιος ἐκρί-
 θη παρὰ τοῖς Εὐαγγελίοις κολάσεως, οἱ τὴν οἰκουμένην ὅλην
 σχεδὸν σκανδαλίζοντες ποίαν ἀξίαν εὕροιεν κόλασιν;

5   ια'. Εἰπὼν ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι
 «παρὰ τοῦ Πατρὸς» ἐκπορεύεται, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις
 κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου, πῶς οὐκ εἶπεν, ὅτι
 «Καὶ παρ' ἐμοῦ»; Καὶ οὗτοι μὲν ἀποκρίνονται, ὅτι ὡς ἄνθρω-
 πος ἐταπεινολόγησεν, ἡμεῖς δὲ ταχέως ἀπαντῶντες ἐλέγχομεν
 10 αὐτοὺς ψευδολογοῦντας· τὸ γὰρ εἰπεῖν, «Ὅν ἐγὼ πέμψω
 ὑμῖν», οὐχ ὡς ἄνθρωπος εἶρηκεν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς Θεός· ἄν-
 θρωπος γὰρ οὐ πέμπει Θεόν, εἴ γε Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.
 Δις οὖν τὸ «παρὰ τοῦ Πατρὸς» εἶρηκεν εἰς βεβαίωσιν τοῦ τοι-
 ούτου λόγου καὶ πρὸς ἐπιστόμησιν τῶν μελλόντων λέγειν, ὅτι
 15 καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· τοῦτο τὸ λῆμμα τῆς ἀγχινοίας
 ἐστὶ τοῦ συνετωτάτου βασιλέως· τούτῳ γὰρ ἐχρήσατό ποτε
 κατὰ τῶν Μεδιολάνων ἐπισκόπου διαλεγόμενος.

φρονούμε ὀρθά, ἀλλὰ νὰ μὴ σκανδαλίζομε καὶ τοὺς ἄλλους. Γιατί, ἂν ὅποιος σκανδαλίζει ἓνα ἄνθρωπο κρίθηκε ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια ἄξιος φρικτῆς τιμωρίας, αὐτοὶ ποὺ σκανδαλίζουν ὅλη τὴν οἰκουμένη ποιά τιμωρία θὰ βροῦν ποὺ νὰ τοὺς ἀξίζει;

11. Ἐφοῦ ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς εἶπε γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι μίᾳ φορᾷ, ἀλλὰ καὶ δύο φορές στὴν ἴδια σειρᾷ τοῦ λόγου, πῶς δὲν εἶπε, “Καὶ ἀπὸ ἐμένα”; Καὶ αὐτοὶ βέβαια ἀπαντοῦν καὶ λένε, ὅτι ὡς ἄνθρωπος ταπεινολόγησε, ἐμεῖς ὁμῶς ἀπαντώντας ἀμέσως, τοὺς ἀποδεικνύομε ὅτι ψευδολογοῦν. Γιατὶ ὅταν εἶπε «Τὸν ὅποιο ἐγὼ θὰ σᾶς στείλω», δὲν τὸ εἶπε ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς Θεός· γιατί ἓνας ἄνθρωπος δὲν στέλνει Θεό, ἐφόσον βέβαια εἶναι Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο. Δύο λοιπὸν φορές εἶπε τὴν φράση «Ἀπὸ τὸν Πατέρα», γιὰ νὰ βεβαιώσει τὸ λόγο του καὶ γιὰ ν’ ἀποστομώσει ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ποῦν, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸν Υἱὸ ἐκπορεύεται. Αὕτῃ ἡ λογικὴ ἀπόδειξη προέρχεται ἀπὸ τὴν ὀξύνοια τοῦ συνετώτατου βασιλιᾶ⁶. Γιατὶ αὐτὸ χρησιμοποίησε κάποτε ἐναντίον τοῦ ἐπισκόπου τῶν Μεδιολάνων μιλώντας μαζί του⁷.

6. Τοῦ Ἁλεξίου Κομνηνοῦ.

7. Ἴσως τοῦ Πέτρου Μεδιολάνων.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς σὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πὺ βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πὺ βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

		Γένεσις			Ἡσαίας	
2	24		142	4	44	386
9	21-21		400	11	2	384. 428
		Ἔξοδος		53	5	274
				61	1	428. 432
15	23		172		2	420
17	5		182			
	7		172			
20	12		256	4	11-12	386
	13		276	38	31-32	178
26	-		178			
		Ἀριθμοὶ				
33	2-3		384	-	15	384
		Δευτερονόμιον				
20	1-5		172	1	25	232
6	5		298	2	9	280
30	19		88		23	268
		Ψαλμοὶ		3	6	94
					11	230
32	6		442		16	96
40	7		444		17	96
49	22		436	4	8	206
90	13		200		9	238
93	8		436	5	13	240
94	11		174		14	240
109	1		302		17	158. 240
110	26-27		116		18	158. 242
					34	114

5	35	114.248	15	4	120.256
	44	112	15	7-8	120
	45	112	15	8	120
	48	112	15	9	120
6	1	96	15	11	120256
	9	92.252	18	11	308
	9-13	248	18	12	310
	10	92	19	4	142.328
	14	92	19	5	142
	24	244.246	19	6	142.330.
	25	110	19	8	276.332
	26	110	19	16-20	274
	28	252	19	18	142
	28-30	110	16	17-18	94
	29	252	21	3	176
	30	252	21	4-5	286
	32-33	112	21	13	290
7	11	96	21	19	154
	12	122	22	29	144
	13	146	22	30	144
	22-23	60	22	31	296
	23	62	22	31-32	146
8	11	62.150.254	22	36	298
9	35	106	22	37	126.238
10	20	428	22	38	238
	25	120	22	39	126.300
	29	110	22	40	302
11	5	106	22	44	302
	7-13	230	23	7	316
	25	94.132	23	9	96
	27	318	23	16	316
12	1 &	238	23	17	118
	25	134.222	23	18	318
	28	428	23	19	118
	50	94	23	22	118
13	17	144.270	23	23	320
	37	334	23	24	238.320
	38	122	23	37	282
	41	122	24	35	132
	52	272	25	41	98
	57	102	26	26	18
15	1 &	256	27	45	124

		Μάρκος		Λουκάς		Λουκάς	
			15	11			312
1	1-2	242	15	21			314
	3	242	16	17			132
2	23	268	16	19-31			148
5	9	278	16	26			148
6	18	242	16	29			140
12	26	146	17	14			254
	28-34	258	19	27			212. 226
	29	126	24	15			294
	31	126	24	16			294
			24	18			292
1	6	258					
	26	268	1	9			104
	69	128		10			104
	70	128		11			100
	71	128		13			100
	74-75	128		14			104. 232. 304
2	7	232		16			248
	25-38	262		32			418. 442
	36	264		46			268
	36-38	130	2	13 έ.			288
	41 έ.	264		15			288
	41-48	130		16			114
	47	266	4	10			22
	48	266		10-11			48
	49	130. 266	5	39			140
3	17	98		45			132
4	5-6	206		46			142
	6	208	8	12			382
	18	420		39			150
	19	140		44			150. 238
	21	140		56			144
6	45	270	9	6			106
9	29	304	11	35			106
	35	306	12	28			96. 360
10	25-28	132		29			98
	27	126		30			98
12	49	98	14	28			356
13	11	106		30			176
	28	146	15	15			360
15	8	310		26			338. 382. 444

16	6-7	356	10	20	188
	7	358	11	38	268
	12	358		1	190
	12-15	358		16	190
	13	358.360		18	190
	14	352.362.364.392		21	190
	15	266.290.364		22	190
	17	418		28	190
	32	102			
17	4	360			
					Κορινθίους Α'
			11	29	192
			11	36	184
5	1-5	154	15	4	192
13	8	154	15	5-6	192
17	23	402	15	8	156
			1	12	168
			1	13	168
1	2ξ.	154	2	10	362
	18	338	2	12	428
2	9	154	5	5	154
	13	156	6	13	162
	34	302	7	18-19	192
3	1	158	7	19	192
	2-5	158	7	34	162
4	17	182	9	8	164
	20	182	9	9	164
	23	182	9	10	164
7	4	186	9	13-14	164
	7	170	9	20-21	404
	12	186	10	1-3	164
	14	184	10	4	166
	22	184	10	9	166
	25	184	15	53	192
8	9	428			
	10	428			
	11	428			
	15	384	15	54	194
9	3	186	5	17	194
	5	188	5	18	194
	6	188	6	16	194
	15	188	6	18	196
	18	188	7	1	196
					Κορινθίους Β'

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

- Ἄαρὼν 174. 178.
 Ἄβελ 180. 322.
 Ἄβραάμ 62. 128. 144. 146. 148.
 150. 176. 178. 180. 182. 190.
 192. 228. 230. 236. 254. 296.
 298.
 Ἄγαθός, ὁ Θεός, 86. 144. 176.
 178. 222. 224. 226. 230. 232.
 234. 236. 250. 290.
 ἀγαθότης 140. 154. 186. 202. 230.
 234. 236. 238. 242. 244. 246.
 258. 262. 266. 270. 272. 276.
 282. 288. 304. 306. 310. 312.
 316. 324. 326.
 Ἄγαθων 416.
 ἀγαλλίασις 128. 130. 214.
 ἀγανάκτησις 268.
 ἀγάπη 300. 302.
 Ἄγάπιος, αἰρετικός, 32.
 Ἄγαρηνοὶ 58.
 ἄγγελος 98. 116. 122. 126. 144.
 146. 232. 262. 316. 398. 442.
 Ἄγια ἁγίων 178. 248.
 ἁγιασμός 258.
 ἁγιότης 190. 316. 318.
 ἁγιωσύνη 196.
 ἄγνοια 292.
 ἄγος 10.
 ἄγρουπνία 108.
 Ἄδὰμ 70.
 Ἄδάμαντος, αἰρετικός, 32.
 Ἄδείμαντος, αἰρετικός, 32.
 ἄδης 40. 94. 280. 306.
 ἀδικία 136. 188. 338. 426.
 Ἄδριανός 426.
 ἀθανασία 162. 192. 194. 418.
 ἀθεμιτουργία 54.
 ἀθεότης 28. 44. 78. 324.
 ἀθυμία 358.
 ἀθώωσις 46.
 Αἰγύπτιος 26.
 Αἴγυπτος 178. 182.
 αἵματα προφητικά 282. 284.
 αἷμα Χριστοῦ 18. 22. 48. 160.
 αἵρεσις 10. 14. 40. 66. 350. 372.
 388. 394. 414. 424.
 αἴσθησις 388.
 αἰσχροτής 156.
 αἰσχύνη 34. 90. 168. 314.
 αἰτία (Θεός) 346.
 ἀκαθαροσία 32. 56. 72.
 ἀκηδία 146.
 ἀκολασία 24. 62. 64. 136.
 ἀκρασία 112.
 ἀκροβυστία 192.
 ἀκρόβυστος 156.
 ἀλαζονεία 30. 208. 280.
 Ἄλεξάνδρεια 406.
 Ἄλεξανδρεῖς 26.
 Ἄλέξανδρος 154.
 Ἄλέξανδρος, ἀρχιερεὺς Λύκων,
 24.
 ἀλήθεια 22. 30. 60. 88. 90. 98. 104.
 110. 132. 142. 156. 158. 160.
 162. 176. 178. 184. 186. 196.
 204. 238. 240. 244. 246. 254.
 260. 266. 268. 272. 274. 280.
 282. 284. 286. 292. 294. 306.
 308. 310. 324. 334. 338. 384.
 352. 354. 356. 358. 360. 364.
 382. 384. 386. 394. 408. 414.
 428. 432. 444.
 ἀλληλουχία 190.
 ἀλλοίωσις 312.
 ἁμάρτημα, -τα 48. 172. 186. 212.
 230. 326.

ἄμαρτία 140. 152. 184. 228. 236.
 300. 326.
 ἄμαρτωλός, -οὶ 98. 186.
 Ἄμβρόσιος Μεδιολάνων 392. 394.
 398. 408. 410. 440.
 Ἄμμηρᾶς 76.
 ἀμοιβή 336. 398.
 αναγέννησις 244.
 ἀνάθεμα 38. 48. 186. 342. 398.
 400. 416. 442.
 ἀναισχυντία 38. 100. 400.
 ἀνάκλασις 20.
 ἀναλγησία 270.
 Ἄνανίας 154.
 ἀνάστασις 124. 144. 146. 214. 230.
 280. 292. 294.
 ἀνθρωποκτόνος 136. 140. 208.
 276.
 ἀνισότης 360.
 Ἄννα 130. 264.
 Ἄν(ν)ία, κώμη, 56.
 ἀνοία 88. 100. 124. 144. 160. 292.
 294. 326.
 ἀνομία 12. 60. 404.
 ἄνομος 404.
 ἀνταπόδοσις 212.
 Ἄντιόχεια 54.
 ἀντιπεριχώρησις 444.
 Ἄντίχριστος 58.
 ἀπαρχή 190.
 ἀπάτη 40. 50. 62. 64. 72. 78. 88.
 ἀπαύγασμα 382.
 ἀπείθεια 340. 400.
 ἀπειλή 290. 294. 398.
 ἀπέχθεια 320.
 ἀπιστία 158. 160. 172. 182. 292.
 ἀπλότης 340.
 ἀποκάλυψις 386. 388.
 ἀπολωλός πρόβατον 308. 310.
 ἀπόνουα 34. 140. 210. 212. 214.
 224. 248. 260. 282. 326. 346.
 384. 352. 394. 402. 436.

ἀποστασία 10. 12. 14. 16. 20. 26.
 30. 34. 38. 40. 42. 44. 46. 48.
 54. 56. 58. 60. 64. 66. 70. 72.
 74. 78. 80. 84. 104. 116. 120.
 124. 126. 132. 132. 138. 144.
 146. 152. 156. 160. 162. 164.
 168. 176. 180. 182. 206. 208.
 214. 216. 218. 222. 224. 226.
 238. 262. 272. 274. 288. 294.
 308. 316. 320. 342. 394. 404.
 436.
 Ἄπόστολοι 12. 14. 18. 70.
 ἀποτομία 190.
 ἀπώλεια 20. 22. 38. 40. 54. 56. 66.
 116. 130. 136. 188. 208. 284.
 308. 310. 312. 314. 316. 392.
 402. 404. 412.
 ἄρα 20. 46. 322. 398. 400. 416.
 Ἄραδες 80.
 Ἄραβία 80.
 Ἄργαι 16.
 Ἄργαοῦν, πολίχνη, 78. 80.
 Ἄρειος 406.
 ἄρετή 56. 70. 110. 112. 184. 186.
 230. 254. 416.
 Ἄρμενία 36. 76.
 Ἄρμένιοι 14. 36. 44.
 ἄρμονία 262.
 ἄρρητουργία 24. 62.
 Ἄρσένιος, μοναχός, 218.
 ἀρχαιογονία 328. 332.
 Ἄρχέλαος, ἐπίσκοπος Καρχά-
 ρων, 30. 34.
 ἀρχή (Θεός) 324. 326. 346. 348.
 ἀρχιερωσύνη 422. 424. 442.
 ἀσέβεια 12. 18. 24. 30. 32. 36. 38.
 44. 46. 50. 52. 54. 58. 62. 64.
 66. 74. 76. 78. 82. 84. 96. 112.
 114. 116. 120. 122. 132. 134.
 144. 236. 242. 250. 260. 320.
 322. 324. 338. 338. 344. 350.
 354. 356. 364. 382. 384. 386.

388. 392. 394. 396. 400. 428. 432.
434.
ἀσέβημα 46. 62. 54.
ἀσέλγεια 38. 152. 284.
Ἄσῆρ 130.
Ἄστατοι, μαθητές Σεργίου, 76.
ἀσχημοσύνη 400.
ἀσωτία 24.
ἀτιμία 48. 294. 400.
ἀτοπία 236. 262. 324.
Αὐγουστίνος 392. 394. 398. 400.
410. 414.
αὐθεντία 278.
αὐτεξούσιον 164.
αὐτεξουσιότης 310.
ἄφεις 48. 326.
ἄφθαρσία 160. 192. 194.
Ἄφθόνιος, αἵρετικός, 32.
Ἄχαϊα 16.

B

Βαάνης 14. 56. 70. 72.
Βαανῖται 72. 74.
βάπτισμα 48. 198. 232.
Βαράκ 184.
Βαραχίας 322.
Βάρβαρος, -οι 328.
βασιλεία 62. 124. 196. 212. 222.
288.332.
βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 62. 94.
110. 112. 122. 126. 130. 134.
146. 148. 150. 170. 174. 180.
200. 202. 216. 258. 272. 276-
278. 362. 398. 420.
Βασιλείδης, αἵρετικός, 38.
Βασιλειος, αἵρετικός, 80.
Βασίλειος ὁ Μέγας 406. 440.
βδέλυγμα 34. 318.
βδελυρία 14. 34. 56. 290.
βεδήλωσις 290.
Βεελζεβούλ 120. 132. 134.

Βενέδικτος 424. 442.
Βενιαμὴν 190.
Βέρζελης 218.
Βεσελεὴλ 384.
Βιγίλιος Βιργίλιος) 414.
βλάβη 256.
βλασφημία 62. 206. 234. 256. 264.
296. 318. 326. 334. 340. 346.
378. 396. 442.
Βονιφάτιος 410.
Βούσας, αἵρετικός, 32.
Βούδης 26. 38.
Βόστρων ἐπισκοπή 24.
βρῶμα πνευματικὸν 164. 166.
Βυθὸς 162.

Γ

Γαβριήλ 126. 258.
Γαλιηνός, βασιλεύς, 34.
Γαυριάδιος, αἵρετικός, 32.
Γεδεῶν 184.
Γεναίσιος 14. 16. 44. 46. 50.
γέννα 200. 202.
γέννα πυρός 202. 322.
γενεαλογία 152.
γέννησις Χριστοῦ 232. 234. 268.
330. 344. 352. 368. 374. 376.
380. 382.
Γερμανίικεια 46.
γλωσσαλγία 244. 350. 368.
γνώσις 28. 158.
γοητεία 78.
Γραμματεῖς 120. 126. 316. 318.
320.
Γραφή 20. 22. 294.
Γρηγόριος Διάλογος 440.
Γρηγόριος, πάπας, 416. 420. 422.

Δ

Δαβὶδ 114. 116. 118. 128. 154. 184.

232. 236. 238. 258. 260. 262.
302. 442.
δαιμόνιον 128. 202. 204. 428. 436.
δαίμων 26. 60. 62. 280.
δάκρυ 10. 278.
Δάμασος 408.
δειλία 314.
δεισιδαιμονία 346. 374.
Δέσποινα (Θεοτόκος) 18.
δεσποτεία 124. 176. 182.
Δεσπότης 48. 100. 118. 124. 126.
134. 136. 150. 158. 170. 176.
200. 202. 210. 224. 236. 246.
252. 280. 284. 292. 310. 328.
334. 340. 342. 352. 354. 356.
378. 398. 406. 418. 420. 436.
442.
δημιουργία 282. 284. 330. 332.
Δημιουργός 16. 150. 168. 176.
202. 258. 278. 284. 334. 338.
372. 404. 406. 418.
διαβολή 26.
διάβολος 36. 56. 64. 98. 122. 136.
150. 152. 154. 202. 206. 208.
210. 216. 308. 404.
διαγογγυσμός 306.
Διαθήκη 128.
Διαθήκη Καινή-Νέα-χάριτος
132. 168. 176. 176. 178. 190.
194. 196. 264. 272. 284. 288.
320.
Διαθήκη Παλαιά 22. 132. 140.
142. 144. 152. 154. 158. 160.
164. 168. 174. 176. 178. 180.
182. 190. 192. 194. 196. 230.
264. 272. 284. 288. 320.
διαίρεσις 224. 346. 374.
διαρχία 444.
διαφθορά 24. 62. 136. 434.
δικαιοσύνη 112. 128. 130. 160.
184. 242. 252. 254.
Διονύσιος Ἀλεξανδρείας 406.

440.
διχοτομία 346
δόλος 76. 136.
δόξα 108. 170. 178. 182. 188. 192.
264. 272. 294. 300. 304. 306.
308. 318. 360. 362. 380. 390.
414. 420.
δόξα ἀνθρωπίνη 258.
δόξα θεία - Θεοῦ 170. 280. 284.
δόξα Ἰσραὴλ 262. 264. 266.
δόξα περίγεια 230.
δουλεία 28. 58. 160.
δραματουργία 56.
Δρυϊνός, αἵρετικός, 56.
δύναμις θεία 106. 310. 332. 384.
350. 358. 362. 370. 386. 388.
404. 420. 440. 444.
δυσσέβεια 10. 18. 22. 24. 28. 32.
34. 36. 38. 54. 88. 96. 98. 236.
248. 334. 342. 344. 346. 358.
390. 394. 420. 426.
δυσσέβημα 30. 32. 38. 234. 240.
298. 348. 368. 376. 388. 390.
394. 396. 412.
δυσφημία 36.
δωρεὰ (Θεοῦ) 316. 336. 388.
Δωρίς, κώμη, 34.

Ε

Ἑβραῖος, -οι 54.
ἐγκράτεια 108.
εἶδωλον 402.
εἰρήνη 20. 66. 110. 122. 262.
Εἰρηναῖος 406. 440.
ἐκθεσις πίστεως 444.
Ἑκκλησία 94. 342. 376. 380. 398.
402. 404. 408. 414. 422. 424.
426. 440.
Ἑκκλησία Καθολικὴ καὶ Ἀποστο-
λική 18. 22. 48. 262. 374.
Ἑκκλησία Χριστοῦ 70.

ἐμπορεύεσθαι 340. 338. 340. 342.
 344. 352. 354. 356. 362. 366.
 376. 378. 380. 382. 384. 390.
 394. 408. 410. 420. 426. 430.
 432. 434. 438. 438. 442. 444.
 446.
 ἐκπόρευσις 338. 344. 350. 352.
 366. 368. 370. 372. 374. 392.
 420. 422. 430. 432. 438. 444.
 ἔλεος 320.
 ἐλευθερία 128. 228.
 Ἐλισάβετ 126. 258.
 Ἑλλάς 416.
 Ἕλλην,- ες 28. 328. 402. 440.
 Ἑλληνισμὸς 402. 414.
 ἐλπίς 106. 172. 176. 192. 220. 262.
 264. 314.
 Ἑλύμας 154.
 ἐμβρονησία 38. 92.
 ἐνανθρώπησις 234. 250. 260.
 ἐνέργεια 50. 198. 366. 386. 418.
 ἔνωσις 86. 88.
 Ἐνώχ 180.
 ἐξομολόγησις 132. 314.
 ἔξουσία 18. 100. 108. 124. 138.
 166. 170. 176. 196. 236. 282.
 404.
 ἐπαγγελία 176. 182. 184. 188. 196.
 384. 386.
 ἔπαινος 258.
 Ἐπαφρόδιτος 14. 16. 54. 56. 72.
 108.
 ἐπίγνωσις 60. 364. 412. 414.
 ἐπιθυμία 60. 144. 184. 200. 272.
 ἐπιθυμία σαρκική 186.
 ἐπιμέλεια 86. 138.
 ἐπίνοια 310. 318.
 ἐπιορκία 114. 136.
 ἐπίπνοια 100. 160. 166. 264. 272.
 274. 282. 284. 300. 302. 342.
 Ἐπίσπαρις, χωρίον, 12. 44.54.
 ἐπιτίμησις 256. 292. 294. 316. 328.

Ἐπιφάνιος 24.
 ἐπιφοίτησις 260. 418.
 ἔρις 14. 50. 72.
 ἔρως θεῖος 338.
 ἕτεροδοξία 424.
 ἕτεροθρησκεία 422.
 Εὐαγγέλιον 12. 14. 22. 24. 36. 38.
 60. 66. 104. 118. 130. 142. 150.
 164. 190. 208. 216. 398. 404.
 446.
 εὐγένεια 212. 294. 326.
 Εὐγένιος, ἐκπρόσωπος Πάπα Λέ-
 οντος 426.
 εὐδαιμονία 282.
 εὐδοκία 262.
 εὐεργεσία 70. 108. 296.
 εὐεργεσία 228. 238.
 Εὐεργέτης 300.
 εὐκρασία 92. 112.
 εὐλάβεια 60. 290. 320. 376. 424.
 εὐμένεια 84. 282.
 εὐσέβεια 12. 14. 30. 34. 42. 50. 64.
 124. 126. 130. 138. 148. 184.
 200. 204. 260. 342. 346. 374.
 378. 388. 394. 398. 402. 404.
 408. 412. 418. 422. 426. 436.
 358. 414.
 εὐταξία 300. 332.
 εὐφημία 306.
 εὐφροσύνη 148. 214.
 Ἐφέσιοι 16.
 ἔχθρα 72. 280. 320.
 Ἐχθρὸς (διάβολος) 92. 96. 98.
 100. 104. 122. 124. 126. 136.
 140. 152. 156. 160. 164. 166.
 176. 186. 192. 194. 198. 200.
 206. 208. 210. 212. 214. 224.
 226. 278. 328. 348.

Z

Ζαράνης, αἵρετικός, 32.

Ζαρούας, αίρετικός, 32.
 Ζαχαρίας 126. 128. 258. 420.
 Ζαχαρίας, αίρετικός, 14. 16. 50.
 322.
 Ζαχαρίας, πάπας, 416. 422. 440.
 ζῆλος 416.
 ζῆλος εὐσεβῆς 34. 54.
 ζωὴ 26. 88. 418.
 ζωὴ αἰώνιος 110. 124. 132. 140.
 146. 148. 274. 276. 336.
 Ζώσιμος, αίρετικός, 80.

Η

ἡδονὴ 138. 200. 234. 330.
 Ἡλίας 128. 304.
 ἡμερότης 72.
 Ἡρακλειανὸς ὁ Καλχηδόνας 24.
 Ἡρακλείδης, αίρετικός, 32.
 Ἡράκλειος, αὐτοκράτωρ, 36. 44.
 Ἡρώδης 244.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 116. 118.
 120. 194. 274. 384. 420.
 428. 432.
 Ἡσαῦ 188.

Θ

θάνατος 88. 286. 290. 292. 300.
 304. 348.
 θαυματουργία 238.
 θειότης 408.
 θέλημα 94. 96. 98. 134. 186. 198.
 298.
 θέλημα ἀνδρὸς 100.
 Θέλημα Θεοῦ-Πατρὸς 98. 162.
 θέλημα Πονηροῦ 138. 240.
 θέλημα σαρκὸς 100.
 θεοβλάβεια 70.
 θεογνωσία 362.
 Θεόγνωστος 406. 440.
 Θεόδοτος, αίρετικός, 74. 80.

Θεόδωρος, αίρετικός, 44.
 θεολογία 94. 228. 432. 440.
 θεομαχεῖν 134. 236. 260. 274. 294.
 354. 380.
 θεομαχία 36. 70. 74. 80. 84. 120.
 134. 160. 150. 206. 216. 342.
 344. 346. 350. 372.
 Θεὸς 16. 18. 22. 26. 28. 40. 44. 48.
 60. 62. 64. 68. 88. 90. 92. 94.
 96. 100. 106. 108. 110. 112.
 114. 116. 1188. 120. 12. 124.
 126. 128. 130. 136. 138. 146.
 148. 152. 154. 156. 158. 160.
 162. 168. 170. 172. 17. 176.
 180. 182. 184. 188. 190. 192.
 194. 196. 198. 200. 202. 204.
 208. 216. 218. 224. 226. 228.
 230. 234. 236. 242. 244. 248.
 250. 252. 258. 260. 262. 264.
 274. 280. 286. 290. 296. 298.
 300. 302. 304. 318. 322. 356.
 362. 366. 378. 382. 392. 406.
 416. 426. 428. 432. 434. 446.

θεοσέβεια 298.

θεοσημεία 106. 134. 136.

θεότης 238. 242. 244. 248. 250.
 252. 254. 256. 236. 278. 342.
 392. 420. 434. 436.

Θεοτόκος 18. 48.

θεουργία 374.

θλίψις 154.

Θμούις 24.

θρῆνος 278.

θρησκεία 74.

θυσία 130.

θυσιαστήριον 118. 130. 164. 318.
 322.

Θωμᾶς, ἐπίσκοπος Νεοκαισαρεί-
 ας, 32. 76.

Ι

Ἰακώβ 62. 146. 148. 150. 182. 188.

254. 296. 298.
 Ἰάκωβος 304.
 Ἰαμβρῆς 204.
 Ἰανῆς 204.
 Ἰέραξ, αἵρετικός, 32.
 Ἰερεμίας 278. 386.
 Ἱεροσόλυμα - Ἱερουσαλήμ 18.
 48. 114. 118. 130. 248. 264. 282.
 304.
 ἱερολογία 164. 206. 258. 284. 304.
 406. 424.
 Ἱερώνυμος 392. 400. 414.
 ἱερωσύνη 410.
 Ἰεφθάε 184.
 Ἰησοῦς 94. 96. 102. 106. 130. 192.
 234. 266. 288. 298. 300. 302.
 Ἰησοῦς (Ναυῆ) 348.
 Ἰησοῦς Χριστός 48. 94. 108. 110.
 114. 116. 118. 162. 170. 174.
 182. 182. 184. 188. 192. 194.
 196. 206. 212. 232. 242. 260.
 262. 264. 268. 282. 290. 428.
 Ἰορδάνης 418.
 Ἰουδαία 26.
 Ἰουδαῖος 26. 114. 116. 120. 134.
 150. 256. 282. 284. 290. 298.
 306. 316. 318. 322. 330. 332.
 404.
 Ἰουδαϊσμός 404. 414.
 Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ, 178.
 Ἰούδας, προδότης, 136.
 Ἰουστινιανὸς 44.
 Ἰοῦστος, αἵρετικός, 40. 42. 44.
 Ἰππόλυτος 406. 440.
 Ἰσαὰκ 62. 146. 148. 150. 254. 296.
 298.
 ἰσοτιμία 362.
 Ἰσραήλ 126. 128. 158. 160. 166.
 178. 190. 262. 264. 266. 288.
 348.
 Ἰσραηλίτης 190.
 Ἰωάννης, αἵρετικός, 36. 80.

Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 14. 248.
 304.
 Ἰωάννης, πάπας, 426.
 Ἰωάννης (πρόδρομος) 106. 128.
 228. 246.
 Ἰωνᾶς, πατὴρ Πέτρου, 94.
 Ἰωσήφ (= Ἐπαφρόδιτος) αἵρε-
 τικός, 14. 16. 18. 50. 52. 54.
 Ἰωσήφ (μνηστήρ Θεοτόκου) 266.

Κ

Καῖν 180.
 κακία 26. 56. 58. 88. 90. 202. 234.
 236. 240. 258. 276. 278. 284.
 286. 306. 310. 324. 326. 360.
 Κακός, ὁ Πονηρός, 86.
 κακοτεχνία 38.
 κακουργία 302. 354. 396. 414.
 436.
 Καλλινίκη 10. 12. 36. 44.
 καλλονή 312.
 Κανακάρης, αἵρετικός, 80.
 Καρβέας, αἵρετικός, 80.
 καρτερία 184.
 Καρχάρων ἐπισκοπή 30. 34.
 κατάγνωσις 40. 148. 234.
 κατάπαυσις 174.
 καταφρόνησις 136.
 κατήφεια 314. 358.
 Κελεστίνος 410.
 κήρυγμα θεῖον 378. 398. 404.
 Κηφᾶς 168.
 Κίβωσσα 16. 38. 42.
 Κλεόπας 292.
 Κλημέντια 404.
 Κλήμης (Ρώμης) 404. 406.
 κλοπή 136. 276.
 κληρονομία 336.
 κοινωνία 18. 22. 124. 374.
 κόλασις 154. 200. 446.
 Κολοσσαεῖς 16.

Κολώνεια 16. 44. 68.
 κοσμογένεια 80. 156. 218. 330.
 Κούβρικος (=Μάνης) 28. 38.
 Κρικοράχης 54.
 κρίσις 386.
 κρίσις θεία 258.
 Κτίστης 116. 278. 334.
 Κυνοχωρῖται 16. 76.
 Κύριος 44. 48. 60. 62. 94. 108. 110.
 116. 126. 132. 162. 168. 170.
 176. 182. 184. 192. 194. 196.
 198. 206. 212. 232. 258. 260.
 264. 266. 268. 282. 296. 302.
 350. 420. 428. 430. 432. 436.
 κωμωδία 188.
 Κωνσταντῖνος, αἰρετικός, 12. 14.
 38. 40. 42. 50. 68.
 Κωνσταντῖνος, αὐτοκράτωρ, 36.
 40.
 Κωνσταντινούπολις 442.

Λ

Λάζαρος 106. 140. 148.
 Λαοδικεῖς 16.
 λατρεία 128. 150. 166. 178. 186.
 188. 236. 262. 304. 416.
 λατρεία νομική 264.
 Λέων, αὐτοκράτωρ, 46. 74.
 Λέων, Μοντανός, 68.
 Λέων ὁ Μέγας (πάπας) 410. 412.
 414. 422. 426. 442.
 λήθη 220.
 Λόγια Κυριακὰ 22. 48.
 Λόγος τοῦ Θεοῦ 378. 418.
 λοιδορία 72.
 Λουγδοῦνον 406. 440.
 Λουκᾶς 116. 118. 126. 152. 206.
 Λουκῆνσιος 410.
 λουτρὸν ἀφέσεως ἁμαρτημάτων
 48.
 λύπη 108. 314. 356. 360.

λύτρωσις 264.
 Λυτρωτῆς 294.
 λυχνία 178.

Μ

μαγγανεία 78. 80.
 Μακεδόνες 40.
 Μακεδόνιος 412. 440.
 μακροθυμία 20. 226.
 Μανάναλις (Μάναλις) 16. 36. 38.
 50.
 Μάνης 10. 14. 20. 28. 32. 34. 70.
 218. 368.
 μανία 28. 30. 114. 148. 162. 178.
 197. 222. 252. 260. 392.
 Μανιχαῖοι 10. 16. 36. 38. 44. 48.
 50. 58. 218.
 Μαρκίων 368.
 Μάρκος 146.
 μαρτύριον 108.
 ματαιολογία 118. 194.
 Ματθαῖος 152.
 μεγαλαυχία 210.
 Μεδιόλανα 446.
 μέθη 24. 136. 162. 240. 276. 324.
 μέθη αἰρετική 130.
 Μεθόδιος 406. 440.
 Μελιτινῖται 82.
 Μελιτινή, πόλις, 76.
 μέψις 330.
 μερισμὸς 222. 224. 346. 374.
 Μεσοποταμία 30. 34.
 μεταμέλεια 140. 214. 334.
 μετάνοια 10. 40. 44. 204. 214. 224.
 242. 312. 314. 354. 428.
 μετουσία 186.
 μηχανουργία 62. 166. 436.
 μαιφονία 76. 136. 280. 320. 322.
 μίασμα 64. 76.
 μιασμὸς 330.

μισαδελφία 136.
 μισθαποδοσία 182. 336.
 μισθαρνία 312.
 μῖσος 34.
 Μιχαήλ, αίρετικός, 80.
 Μιχαήλ, αὐτοκράτωρ, 74.
 μοιχεία 56. 276.
 μολυσμός 196.
 μοναρχία 244. 346. 438. 444.
 Μονοχεράρης 76.
 μοχθηρία 330.
 Μοψουεστία 16.
 μυθολογία 372. 440.
 μυσαρότης 80.
 μύσος 12. 64. 132. 290.
 μυσταγωγία 38. 58. 102. 342. 352.
 356. 358. 368. 394. 398. 412.
 420. 442.
 μυστήριον 26. 58. 60. 110. 144.
 166. 192. 196. 232. 242. 260.
 262. 324. 358.
 μυστήριον ἀποστασίας 54.
 Μωσῆς-Μωυσῆς 114. 126. 132.
 140. 142. 156. 164. 166. 172.
 174. 182. 190. 204. 248. 254.
 256. 258. 284. 290. 292. 294.
 304. 330. 332.

N

Ναζαρέτ 268.
 Νεοκαισάρεια 76.
 νεωτερισμός 312.
 Νικηφόρος 218.
 Νικόπολις 78.
 νομοθεσία 116. 120. 122. 132. 146.
 160. 164. 178. 186. 188. 190.
 206. 236. 258. 268. 276. 300.
 332. 332. 388.
 νομοθεσία Μωσαϊκή 126.
 νομοθεσία παλαιά 140.
 νομοθεσία πατρική 120.

Νομοθέτης 338.
 νόμος 26. 122. 132. 142. 144. 156.
 158. 164. 166. 170. 182. 184.
 186. 188. 228. 230. 234. 236.
 238. 240. 242. 244. 246. 254.
 256. 258. 262. 264. 266. 268.
 270. 272. 274. 282. 290. 294.
 298. 302. 318. 320. 324. 326.
 330. 332.
 νόμος άμαρτίας 184.
 νουθεσία 74. 110.
 Νῶε 180. 400.

O

ὀδύνη 148. 214.
 οἰκονομία 132. 142. 196. 290. 334.
 408. 440.
 ὀλιγωρία 244. 290. 320.
 ὀμόνοια 74.
 ὀμοούσιος 332. 346. 350. 430. 432.
 368. 380. 382. 434.
 ὀμοτιμία 362.
 ὀμοφυΐα 360. 392.
 ὀμοφροσύνη 192.
 ὀνειδισμός 120. 182.
 ὀργή 114. 154. 174. 188. 220. 234.
 288. 296. 346.
 ὀργια βδελυκτὰ 80.
 ὀρθοδοξία 408. 410. 428.
 ὄρκος 114. 128. 178. 182. 248. 316.
 Οὐαλεντῖνος 12. 38.
 Οὐαλεριανός, βασιλεύς, 34.
 οὐσίωσις 196. 316. 344. 354. 372.
 οὐσία, θεία, 370. 412. 444.
 οὐσλια πατρική 366.

Π

πάθημα 170.
 πάθος 70. 98. 106. 124. 136. 164.
 176. 184. 278. 286. 292. 312.

314. 326. 328. 382. 346.
 πάθος σαρός 152.
 Παλαιστίνη 26.
 Πάμφιλος 406. 440.
 Πᾶν 402.
 πανουργία 52.
 Πάνταινος 406.
 παραβολή 308. 314. 316. 334.
 παραίνεσις 74. 122.
 παράκλησις 176. 178. 192.
 Παράκλητος 28. 58. 66. 356. 358.
 362. 418. 444.
 Παρακονδάκης 76.
 παραμυθία 28. 214.
 παράνοια 296. 338. 384.
 παρανομία 386.
 παραπικρασμός 172.
 παραπληξία 294.
 παραφροσύνη 58. 294. 440.
 Παρθένος 18. 28. 126. 130. 232.
 420.
 παροΐνια 114. 134. 148. 150. 206.
 212. 268. 318.
 παρουσία Κυρίου 110.
 παρησία 38. 172. 174. 262. 290.
 408. 408.
 Πασχασίνος, ἐκπρόσωπος πάπα
 Λέοντος τοῦ Μεγάλου, 410.
 Πάταρα 406. 440.
 Πατήρ 16. 18. 44. 94. 96. 98. 108.
 112. 114. 116. 118. 120. 130.
 132. 158. 164. 166. 168. 172.
 188. 192. 196. 198. 202. 206.
 232. 236. 242. 248. 250. 252.
 258-260. 264. 266. 268. 274. 286.
 290. 298. 306. 312. 318. 332.
 338. 340. 342. 344. 346. 348.
 350. 352. 354. 356. 358. 362.
 364. 366. 368. 370. 374. 376.
 378. 380. 382. 386. 390. 392.
 394. 410. 412. 416. 418. 426.
 430. 432. 438. 440. 442. 444.

446.
 πατρολοΐας 396. 406.
 Παυλικιανοὶ 10. 12.
 Παυλοϊωάνναι 12
 Παῦλος 16. 20. 34. 40. 64. 66. 98.
 108. 110. 114. 116. 118. 144.
 154. 156. 158. 160. 162. 164.
 168. 170. 176. 178. 180. 182.
 184. 190. 194. 232. 248. 376.
 378. 382. 384. 396. 398. 404.
 426. 428. 436. 442.
 Παῦλος, αἵρετικός, 10. 12. 14. 36.
 44.
 Παῦλος, τοποτηρητῆς πάπα Λέ-
 οντος τοῦ μεγάλου, 426.
 πειθῶ 420.
 πειρασμός 172.
 περίνοια 62. 214. 340.
 περιτομή 156. 158. 192. 234.
 περιφάνεια 284.
 Πέρσαι 26. 28. 30. 34. 36.
 πέτρα (Χριστός) 166.
 Πέτρος 20. 94. 106. 154. 304. 406.
 426.
 Πέτρος, ἀρχιδιάκονος, 418.
 Πέτρος, τοποτηρητῆς πάπα Λέον-
 τος τοῦ μεγάλου, 426.
 Πιέριος 406. 440.
 Πισιδία 54.
 πίστις 20. 46. 52. 68. 80. 158. 160.
 172. 180. 182. 184. 186. 190.
 198. 202. 204. 218. 220. 230.
 292. 308. 320. 384. 386. 388.
 410. 412. 416. 422. 424. 440.
 442. 444.
 πλάνη 16. 28. 32. 36. 40. 42. 66. 66.
 70. 72. 80. 84. 88. 90. 92. 102.
 134. 140. 168. 184. 188. 202.
 204. 218. 232. 234. 236. 240.
 242. 264. 274. 312. 314. 316.
 324. 404. 428. 434. 346. 352.
 380. 392.

Πλάστης 136. 142. 152. 162. 206.
300.

πλαστουργός 260.

πλεονεξία 82.

πλημμέλεια 108.

πλημμέλημα 268. 270. 322. 326.

πλούσιος 142.

Πνεῦμα -Πνεῦμα ἅγιον 28. 50.

58. 66. 68. 96. 98. 114. 116. 128.

132. 138. 156. 170. 172. 202.

204. 228. 230. 232. 236. 244.

260. 262. 264. 302. 338. 340.

342. 344. 348. 350. 352. 354.

356. 358. 360. 362. 364. 366.

368. 370. 372. 374. 376. 378.

380. 382. 384. 386. 388. 390.

392. 394. 396. 400. 408. 410.

412. 414. 416. 418. 420. 422.

426. 428. 430. 432. 434. 436.

438. 440. 442. 444. 446.

Πνεῦμα ἀγάπης 384.

Πνεῦμα ἀποκαλύψεως 384.

Πνεῦμα βουλήs 384.

Πνεῦμα γνώσεως 384.

πνεῦμα δουλείας 384.

πνεῦμα δυνάμεως 384.

Πνεῦμα ἐπαγγελίας 384.

Πνεῦμα ἐπιστήμης 384.

Πνεῦμα εὐσεβείας 384.

Πνεῦμα ἰσχύος 384.

Πνεῦμα καύσεως 384. 386.

Πνεῦμα κρίσεως 384. 386.

Πνεῦμα πίστεως 384.

Πνεῦμα πληρώσεως 386.

Πνεῦμα πραότητος 384.

Πνεῦμα σοφίας 384.

Πνεῦμα συνέσεως 384.

Πνεῦμα σωφρονισμοῦ 384.

Πνεῦμα ταπεινώσεως 384.

Πνεῦμα νιοθεσίας 384.

Πνευματομάχοι 436. 440.

πόθος 184.

Πολέμιος (διάβολος) 200.

πολυγαμία 330.

πολυθεΐα 346. 368.

πόμα πνευματικόν 164. 166.

πονηρία 146. 156. 166. 208. 220.

252. 256. 258. 270. 272. 274.

278. 282. 284. 294. 302. 324.

336.

Πονηρός 36. 58. 64. 86. 90. 92. 96.

98. 100. 104. 106. 108. 110.

118. 122. 124. 132. 134. 138.

140. 142. 144. 150. 152. 160.

162. 176. 178. 192. 194. 196.

200. 234. 236. 238. 240. 242.

250. 254. 262. 276. 280. 354.

πορνεία 136. 162.

πρόθεσις 178.

Πράξεις Ἀποστόλων 22. 116.

πραότης 220.

προαγωγή 372.

προαίρεσις 270.

προβολή 340. 368. 376. 438. 440.

προδοσία 76.

Πρόδρομος, ὁ Βαπτιστής, 442.

προθυμία 254.

πρόνοια 58. 60. 86. 92. 108. 170.

188. 200. 222. 226. 228. 230.

236. 258. 264. 282. 284. 286.

318. 426.

πρόοδος 362. 366. 382.

προσευχή 22. 68. 126. 186. 264.

290.

προσκυνεῖν 20.

προσκύνησις 20. 46. 210. 212.

προσωποληψία 60. 154.

πρόσωπον 344. 348. 364. 438. 374.

προφητεία 132. 202. 204. 242. 274.

286.

προφήτης 20. 22. 26. 122. 140.

146. 158. 166. 182. 230. 240.

242. 244. 254. 270. 272. 282.

284. 290. 292. 294. 302. 320.

322. 324. 326. 386. 420.
 πῦρ ἄσβεστον 80.
 πῦρ ἐξώτερον 154.
 πώρωσις 306.

Ρ

ράβδος Ἰσραήλ 178.
 ῥαδιουργία 62.
 Ρωμαῖοι, -οι 16. 52. 424. 440.
 442.
 Ρώμη 34. 404. 410. 412. 422. 442.
 426.

Σ

Σαβέλλιος 344. 348. 406. 438.
 Σαδδουκαῖοι 144. 292.
 Σαμόσατα 10. 16. 36.
 Σαμουήλ 184.
 Σαμψών 184.
 Σαρακηνοὶ 26. 52. 76. 82.
 Σαραπίων 24.
 σάρκωσις 234. 434.
 Σατανᾶς 154. 160.
 σεμνότης 76.
 Σέργιος, πατριάρχης Κων/πόλε-
 ως 442.
 Σέργιος (Τυχικός), αίρετικός,
 14.16. 58. 70. 72. 74. 76. 78.
 Σεργιῶται, ὄπαδοὶ Σεργίου, 72.
 Σιγή 162.
 Σιλουανὸς (=Κωνσταντῖνος) αί-
 ρετικός, 12. 14. 38. 40.
 Σισίνιος, αίρετικός, 32.
 Σιών 286.
 σκληροκαρδία 142. 306. 334.
 σκότος 90. 136. 226. 274. 282.
 σκότος ἐξώτερον 62. 298.
 Σκυθιανὸς 26. 28. 38.
 Σολομών 110. 252.
 σοφία 20. 194. 278. 290. 296. 302-

304. 306. 318. 334. 336. 356.
 358. 360. 382. 386. 388. 402.
 408. 388.
 σταυρὸς 22. 24. 46. 280. 286.
 300. 304.
 σταυρὸς ζωοποιὸς 46.
 στεναχωρία 422.
 Στέφανος 116. 118.
 στοργή 396.
 συγγνώμη 134. 214. 216. 270. 282.
 298. 312. 354.
 συγκατάβασις 142.
 σύγχυσις 374. συζυγία 142.
 συκοφαντία 136. 358. 364. 378.
 396.
 συμβεβηκὸς 444.
 Σύμβολον τῆς πίστεως 442.
 Συμεὼν (δίκαιος) 130. 262.
 Συμεὼν (=Τίτος) αίρετικός, 14.
 40. 42. 44.
 συμπάθεια 124. 148. 212. 278.
 συμφορὰ 82.
 συναίσθησις 134.
 συναλοιφή 438.
 συνάφεια 74. 142. 164. 222. 310.
 330. 332.
 συνέργεια 186. 188.
 σύνεσις 384. 386. 388.
 Σύνοδος οἰκουμενική 434. 436.
 444.
 συντέλεια 122.
 Συρία 10. 12. 36. 48.
 σῶμα Χριστοῦ 22. 48.
 Σωτῆρ 94. 100. 104. 112. 116. 118.
 120. 122. 124. 126. 130. 132.
 134. 142. 144. 148. 150. 152.
 160. 194. 198. 200. 230. 232.
 234. 240. 244. 248. 252. 254.
 262. 270. 272. 274. 278. 284.
 286. 288. 290. 294. 298. 302.
 304. 306. 308. 316. 320. 326.
 328. 334. 338. 340. 352. 354.

356. 358. 360. 412. 420. 428.
 σωτηρία 20. 64. 68. 84. 96. 102.
 106. 114. 128. 130. 140. 160.
 170. 174. 184. 214. 228. 232.
 234. 250. 252. 264. 266. 272.
 274. 284. 300. 304. 306. 308.
 310. 312. 334. 364. 404.
 σωφρονισμός 388.
 σωφροσύνη 108.

T

Ταβία, πόλις, 56.
 ταλανισμός 284.
 ταπεινοφροσύνη
 ταραχή 360.
 τελειότης 272. 276. 278. 312. 332.
 τερατολογία 72.
 Τερέδινθος 26. 28.
 Τεφρίκη 82.
 Τζανίων 78.
 τιμή 154. 264. 290. 318. 322. 370.
 372. 380. 396. 406. 360. 362.
 Τιμόθεος 108.
 Τιμόθεος (=Γεγναΐσιος) 14. 16.
 44.
 τιμωρία 50. 116. 148. 152. 172.
 204. 254. 236. 284. 322.
 Τίτος (=Συμεών), αίρετικός, 14.
 44.
 Τίτος Βόστρων 24.
 Τριάς (Θεός) 332. 346. 348. 362.
 368. 370. 372. 374. 376. 390.
 392.
 τρυφή 136. 298.
 Τρύφων, ἑπαρχος, 40.
 τυραννίς 286. 294. 328. 334. 404.
 Τυχικός 14. 16. 664. 66

Υ

ὑδρις 18. 72. 120. 206. 246. 248.

284. 294. 316. 318. 320. 370.
 372. 374. 398. 400.
 υίοθεσία 94. 102. 190. 388.
 Υίοπατορία 348.
 Υἱός 94. 96. 98. 112. 116. 120. 154.
 164. 166. 168. 170. 172. 174.
 192. 194. 196. 198. 202. 230.
 236. 242. 300. 306. 318. 332.
 338. 340. 342. 344. 346. 348.
 350. 354. 360. 362. 366. 368.
 370. 372. 374. 376. 378. 380.
 382. 384. 390. 392. 396. 408.
 412. 418. 420. 422. 430. 432.
 434. 438. 442. 444. 446.
 υἱός ἄσωτος 314.
 Υἱός τοῦ ἀνθρώπου 122. 334.
 Υἱός τοῦ Θεοῦ 228.
 υιότης 96. 374. 376.
 ὑπομονή 184. 192.
 ὑπόστασις 344. 348. 350. 352. 354.
 366. 368. 374. 380. 390.

Φ

Φανάρεια, κόμη, 12. 36.
 φαντασία 422.
 Φαρισαῖος 120. 126. 238. 298.
 316. 318. 320.
 φαυλότης 334.
 φθόνος 44. 82.
 φθορά 76. 136. 224. 268. 306. 328.
 372.
 φιλανθρωπία 130. 204. 226. 228.
 282. 306. 312. 354.
 Φιλιππήσιοι 16.
 φιλονεικία 46.
 φιλοσοφία 300.
 φιλοτιμία 370.
 φόβος 234. 314. 384. 354.
 φόνος 276. 284. 332.
 φρενοβλάβεια 40.
 φρίκη 232.

φρόνημα 10. 16. 42. 50. 66. 84.
120. 136. 146. 182. 218. 220.
228. 232. 240. 316. 364. 374.
394. 398. 410. 422. 436.

φρόνημα αίρετικόν 12.

φρόνημα ἀποστασία 12.

Φρυγία 54.

φύσις θεία 196. 198. 350. 352. 376.
406. 444.

φῶς ἀληθινόν 102.

φῶς εὐσεβείας 138.

φῶς τοῦ κόσμου (Χριστός) 240.
382.

Φῶς (ὁ Χριστός) 136.

φωτοχυσία 410.

Χ

Χαλκηδών 24.

Χάμ 400.

χαρὰ 20. 262.

χάρις 108. 118. 128. 132. 138. 144.
158. 164. 174. 180. 196. 228.
230. 232. 242. 244. 248. 254.
256. 264. 268. 274. 276. 278.
294. 296. 316. 318. 322. 326.
332. 356. 412. 418.

χάρισμα 190. 192. 312. 316. 362.
364. 388. 416. 386.

Χερουβιμ 178.

Χορτοκοπίον, πόλις, 56.

χρηστότης 190. 254.

χρίσμα 432.

Χριστιανός 12. 16. 26. 30. 38. 76.
176. 204. 334. 344. 346.

Χριστός 14. 18. 20. 26. 34. 38. 44.
46. 48. 54. 66. 70. 100. 108.
114. 124. 132. 144. 156. 166.
170. 174. 176. 182. 186. 188.
190. 192. 194. 196. 198. 236.
240. 248. 250. 258. 260. 262.
264. 264. 274. 294. 316. 386.
404. 412. 416. 4520. 422. 428.
430. 432. 434.

Χρυσοχέρης 84.

Ψ

ψευδολογία 136. 154. 176. 324.

ψευδομαρτυρία 276.

ψεῦδος 32. 38. 136. 148. 158. 160.
176. 204. 208. 240. 246. 266.
280. 308. 324. 352. 366.

Ω

ὠφέλεια 22. 158.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ -ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10
ΔΙΗΓΗΣΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΑΝΙΧΑΙΩΝ ΑΝΑΒΛΑΣΤΗΣΕΩΣ	10
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.	10
ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ (᾿Απορίαι καὶ λύσεις τῶν Μανιχαίων).	86
ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.	140
ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ, ᾿Αρσενίω τῷ ὀσιωτάτῳ μοναχῷ, πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ τῶν ἱερῶν. Κατὰ τῆς τῶν Μανιχαίων ἀρτιφυοῦς πλάνης.	218
ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑΣ.	338
(ΛΙΒΕΛΛΟΣ) ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΟΤΙ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΟΝΟΝ ΕΚΠΟΡΕΥΕΤΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ΑΓΙΟΝ, ΑΛΛ' ΟΥΧΙ ΚΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΥΙΟΥ.	438
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	449
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	449
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	454

ΑΠΑΝΤΑ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΙΟΥ

- 1ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. *Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, ἧτοι Πρὸς Ἀμφιλόχιον Μητροπολίτην Κυζίκου, ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ζητημάτων διαφόρων εἰς ἀριθμὸν τριακοσίων εἴκοσι δύο ἐρωτήσεων καὶ ἐπιλύσεων (Ἐρωταποκρίσεις Α'-ΕΓ').*
- 2ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. *Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωτα-ποκρίσεις ΕΔ'-ΡΜΔ').*
- 3ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. *Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΡΜΔ' - ΤΚΘ').*
- 4ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δογματικά: *Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως εἰς Λόγους Δ'.- Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας.- Κατὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς Ρώμης περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται.*
- 5ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. *Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια Α'-ΡΝΘ').*
- 6ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. *Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΡΞ'-ΣΚΒ').*
- 7ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. *Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΚΓ'-ΣΜΑ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 8ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δ'. *Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΜΒ'-ΣΝ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 9ος Φωτίου Κων/πόλεως : Ε'. *Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΝΑ'-ΣΠ.).- Διάφορα: Τί ἐστὶν ὁ ᾄδης καὶ ποῦ κεῖται.- Εἰ ὄρωνται οἱ δίκαιοι ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.- Μεταξοσκώληκες καὶ μέταξα.- Περὶ Κροκόπτων ζώων.- Εἰ ἐστὶν ὄρνις ὁ Φοῖνιξ. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*

- 10ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Κανονικά: *Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ', ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι Α'- Γ' κεφάλαιον Η'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 11ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Κανονικά: 1. *Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι ΙΑ'. ΙΔ').* 2. *Νομοκάνων, ἧτοι Ἐξηγήσεις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων.- Ἐρωτήματα δέκα σὺν ἴσαις ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 12ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ὁμιλίαι: α) *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.-* β) *Ἐκφρασις τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις νέας ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης οἰκοδομηθείσης. Β'. Ἐπιστολαί: Φωτίου Ἐπιστολαὶ ΡζΓ' ἐν βίβλοις τρισίν. Βιβλίον Α' Ἐπιστολαὶ Α' - ΚΔ', Βιβλίον Β' Ἐπιστολαὶ Α' - ΡΒ', Βιβλίον Γ' Ἐπιστολαὶ Α' - ΖΖ'. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος

- 1ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Καισάριον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, θεῖον Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον Ἀντιοχείας, Μ. Ἀθανάσιον.
- 2ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστείας, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Σχετικές μὲ θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς φίλους διαφόρους, Μεσιτευτικές, Συστατικές, Παραμυθητικές, Συμβουλευτικές.
- 3ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον Θεολόγον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον, Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς ρήτορας, πρὸς φιλοσόφους, Ἐπιστολές μεσιτευτικές, συστατικές, παραμυθητικές, συμβουλευτικές.
- 4ος **Ὁμιλίες** Εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α'–Θ').
- 5ος **Ὁμιλίες εἰς Ψαλμούς**: Ψαλμὸν Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ, ΜΕ', ΜΗ', ΝΘ', ΞΑ', ΡΙΔ'.
- 6ος **Α'**. **Ὁμιλίες ἠθικές καὶ πρακτικές**: Περὶ νηστείας Α'–Β', Περὶ εὐχαριστίας, Περὶ ταπεινοφροσύνης, Περὶ φθόνου, Κατὰ ὀργιζόντων, Κατὰ μεθύοντων, Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῶ» Προτρεπτικὸς εἰς τὸ βάπτισμα.
Β'. **Ὁμιλίες κοινωνικές**: Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, καὶ εἰς τὸ «Καθελῶ μοι τὰς ἀποθήκας».
- 7ος **Γ'**. **Ὁμιλίες δογματικές**: Περὶ πίστεως, εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ Ἀνομοίων, καὶ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τοῦ κακοῦ ὁ Θεός».
Δ'. **Ὁμιλίες περιστάτικες**: Ἐν λιμῶ καὶ ἀνχημῶ, Περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς διωτικοῖς.
Ε'. **Ὁμιλίες ἐγκωμιαστικές**: Εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, εἰς τοὺς μάρτυρας Βαρλαάμ, Γόρδιον, ἅγιον Μάμαντα, Ἁγίους Τεσσαράκοντα.
ΣΤ'. **Ὁμιλίες παιδαγωγικές**: Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων, Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.
- 8ος **Ἀσκητικά Α'**: Λόγος περὶ κρίματος, Περὶ πίστεως, Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις, Λόγοι ἀσκητικοὶ Α'–Β', Περὶ ἀσκήσεως, Ὅροι κατὰ πλάτος Α καὶ Β').

- ος Ἀσκητικά Β': "Ὁροι κατ' ἐπιτομήν, Ἀσκητικαὶ διατάξεις.
 ος Δογματικὰ ἔργα: 1. Ἀνατρεπτικός τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομί-
 ου. 2. Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- ος Ἀπολογητικά: Λόγος Α' Κατὰ εἰδώλων.- Λόγος Β' Περί ἐνανθρωπήσε-
 ως).
 ος Δογματικά Α': Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β'.
 ος Δογματικά Β': Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ'.- Περί τῆς ἐνσάρκου ἐπι-
 φανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Κατὰ Ἀρειανῶν.
 ος Δογματικά Γ': Περί Διονυσίου Ἀλεξανδρείας.- Πρὸς Σεραπίωνα
 Θμούεως 1. Κατὰ τῶν βλασφημούντων καὶ λεγόντων κτίσμα εἶναι τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2. Κατὰ τῶν λεγόντων κτίσμα τὸν Υἱόν. 3. Ὁμοίως
 περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.- Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου,
 κατὰ τῶν αἵρετικῶν.- Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀδέλφιον, κατὰ Ἀρειανῶν.-
 Πρὸς Μάξιμον φιλόσοφον.
 ος Ἑρμηνευτικά Α': Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν.-
 Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμούς.- Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμούς (Α'-Μ').
 ος Ἑρμηνευτικά Β': Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμούς (Ψαλμοὶ ΜΑ'-ΠΖ').
 ος Ἑρμηνευτικά Γ': Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμούς (Ψαλμοὶ ΠΗ'-ΡΜΣ').
 ος Ἱστορικοδογματικά Α': Ἀπολογητικός κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικός
 Δεύτερος.- Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνστάντιον Ἀπολογία.- Περί τῶν δια-
 βαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ.
 ος Ἱστορικοδογματικά Β': Περί τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.- Ἐγκύκλιος
 Ἐπιστολὴ.- Ἐπιστολὴ πρὸς μοναχοὺς.- Περί τῶν γεγενημένων παρ'
 Ἀρειανῶν.
 ος Ἱστορικοδογματικά Γ': Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ
 Λιβύης.- Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς τόμος.- Πρὸς Ἰουβιανὸν περὶ πίστε-
 ως.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους.- Περί τῶν ἐν Ἀριμίνῳ καὶ
 Σελευκείᾳ συνόδων.- Ἐπιστολές Πρὸς Σεραπίωνα, Πρὸς Μοναχοὺς,
 Πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, Πρὸς Παλλάδιον πρε-
 σβύτερον, Πρὸς Ρουφῖνον.- Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑορταστικῶν β', ε', ζ',
 κβ', κδ', κη', κθ', μβ', μγ', με', ἢ λθ' ἑορταστικῆ.
 ος Ἀσκητικά: Βίος Μ. Ἀντωνίου.- Περί παρθενίας ἢ ἀσκήσεως.- Ἐπιστολές
 : 1. Πρὸς Δρακόντιον. 2. Πρὸς Ἀμοῦν, 3. Πρὸς Ὠρσίσιον Α' καὶ Β'.-
 Βίος καὶ πολιτεία τῆς ἁγίας Συγκλητικῆς.
 ος Ἀμφιβαλλόμενα ἔργα: Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν.-
 Περί Σαβδάτων καὶ Περιτομῆς.- Κατὰ Ἀπολιναρίου Λόγοι α'-β'.- Εἰς
 τὸ «πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου».- Περί πίστεως λόγος
 μείζων.- Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως μείζονος λόγου.- Ἑρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ
 Λουκᾶν.- Σύνοψις ἐπιτομὸς τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς
 Διαθήκης.

Τόμος Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- 1ος Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α': Λόγος Α' Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.— Λόγος Β' Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς.— Λόγος Γ' Πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντήσαντας.— Λόγος ΣΤ Εἰρηνικὸς πρῶτος.— Λόγος Θ' Ἀπολογητικὸς εἰς πατέρα καὶ Βασίλειον.— Λόγος ΙΑ' Εἰς Γρηγόριον Νύσσης.— Λόγος Ι' Εἰς ἑαυτὸν, εἰς τὸν πατέρα καὶ Βασίλειον τὸν Μέγαν.— Λόγος ΙΒ' Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.— Λόγος ΙΓ' Εἰς Εὐλάλιον.— Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικὸς δεύτερος.— Λόγος ΚΓ' Εἰρηνικὸς τρίτος.
- 2ος Προσωπικές σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β': Λόγος ΝΒ' Περί τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντὸς ἀνθρώπου οὔτε παντὸς καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι.— Λόγος ΛΓ' Πρὸς Ἀρειανούς καὶ εἰς ἑαυτὸν.— Λόγος ΛΔ' Εἰς τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας.— Λόγος ΚΣ' Εἰς ἑαυτὸν, εἰς τὸν λαὸν καὶ τοὺς ποιμένας ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον.— Λόγος Λς' Εἰς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξαντο εἰς αὐτόν.— Λόγος ΛΕ' Εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.— Λόγος ΜΒ' Συντακτῆριος εἰς τὴν τῶν 150 ἐπισκόπων παρουσίαν.
- 3ος Ἀπολογητικὰ ἔργα : Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως· Λόγος Δ' Στηλιτευτικὸς Α'. Λόγος Ε' Στηλιτευτικὸς Β'.— Λόγος ΚΕ' Εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον.
- 4ος Δογματικὰ ἔργα : Λόγοι Θεολογικοὶ α'-ε': Λόγος ΚΖ' Θεολογικὸς α', Πρὸς Εὐνομιανούς προδιάλεξις.— Λόγος ΚΗ' Θεολογικὸς β', Περί θεολογίας.— Λόγος ΚΘ' Θεολογικὸς γ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος Λ' Θεολογικὸς δ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος ΛΑ' Θεολογικὸς ε', Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.— Λόγος Κ' Περί δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.— Λόγος Μ' Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα.
- 5ος Α' Λόγοι Ἐορταστικοί : Λόγος ΛΗ' Εἰς τὰ Θεοφάνια.— Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα.— Λόγος ΜΑ' Εἰς τὴν Πεντηκοστήν.— Λόγος ΜΕ' Εἰς τὸ Πάσχα.— Λόγος ΜΔ' Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν.
Β' Ἠθικολογικοί : Λόγος ΙΔ' Περί φιλοπρωχίας.— Λόγος Ις' Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης.— Λόγος ΙΖ' Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναξιανζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον.— Λόγος ΙΘ' Εἰς τὸν ἔξισωτὴν Ἰουλιανόν.— Λόγος ΛΖ' Εἰς τὴν ρῆσιν «ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους».
- 6ος Α' Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί : Λόγος ΙΕ' Εἰς τοῦ Μακκαβαίους.— Λόγος ΚΑ' Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον.— Λόγος ΚΔ' Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν.
Β' Λόγοι Ἐπατάφιοι : Λόγος ΜΓ' Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.— Λόγος ΙΗ' Εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα παρόντος τοῦ Βασιλείου.— Λόγος Η' Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν.— Λόγος Ζ' Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν.
- 7ος Ἐπιστολές : (Ἐπιστολές Α' - ΣΜΔ').
- 8ος Α' Ὁ Χριστὸς πάσχων.

Τόμος Β' **Ἐπη Δογματικά** : (Περὶ Πατρὸς, Υἱοῦ, ἁγίου Πνεύματος, κόσμου, προνοίας, νοερῶν οὐσιῶν, ψυχῆς, Διαθηκῶν, ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ, μαστίγων Αἰγύπτου, δεκαλόγου Μωυσέως, θαυμάτων Χριστοῦ, παραβολῶν τοῦ Χριστοῦ, Ὕμνοι εἰς Θεὸν κλπ.

9ος **Ἐπη Ἠθικά** : Ποικιλία θεμάτων.

10ος **Ἐπη Ἱστορικά** : Ποικιλία θεμάτων.

11ος **Ἐπη εἰς Ἐτέρους - Ἐπιγράμματα**

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

1ος **Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία** (Βιβλία Α' - Γ').

2ος **Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία** (Βιβλία Δ' - ΣΤ').

3ος **Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία** (Βιβλία Ζ' - Ι').

4ος **Τριακονταετηρικὸς εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον.** - **Εἰς τὸν Βίο Μ. Κωνσταντίνου.** - **Λόγος Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἁγίων.**

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

1ος **Δογματικά Α'** (Ἐκδοσις ἀκριθῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).

2ος **Φιλοσοφικά Κεφάλαια καὶ Ἀποσπάσματα.** - **Περὶ αἰρέσεων.** - **Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης.**

3ος **Περὶ εἰκόνων.** - **Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.**

4ος **Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος.** - **Περὶ ἁγίας Τριάδος (Λόγοι Α'-Β').** - **Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.** - **Περὶ τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου.** - **Περὶ πίστεως κατὰ τῶν Νεστοριανῶν.** - **Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαριαίας.**

5ος **Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων.** - **Περὶ συνθέτου φύσεως.** - **Κατὰ Μανιχαίων.** - **Διάλεξις Ἰωάννου Ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον.** - **Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.** - **Περὶ Δρακόντων καὶ στριγγῶν.** - **Πάθος Ἀρτεμίου.**

6ος **Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Α - Δ).**

7ος **Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Ε - Μ).**

8ος **α) Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Ν - Ω).** - **β) Λόγοι :** **Περὶ νηστειῶν.** - **Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς πονηρίας πνευμάτων.** - **Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.** - **Περὶ ἐξομολογήσεως.** - **Περὶ ἀζύμων.**

9ος **Α'. Λόγοι :** 1. **Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου** 2. **Εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκῆν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος.** 3. **Εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ τὸν σταυρόν.** 4. **Εἰς τὸ ἅγ. Σάββατον.** 5. **Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.** 6. **Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Α'.** 7. **Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Β'.** 8. **Ἐγκύμιον 1ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.** 9. **Ἐγκύμιον 2ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.** 10. **Λόγος 3ος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.**

Β'. Ἀγιολογικά : 1. **Ἐγκύμιον εἰς Ἰωάννην Χρυσόστομον.** 2) **Ἐγκύμιον εἰς τὴν μάρτυρα Βαρβάραν.**

Γ'. Προσευχές (Α' - Δ').

- 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπῶν χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης. Βίος Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ.
- 11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Πρὸς Ῥωμαίους – Πρὸς Κορινθίους Α', Πρὸς Κορινθίους Β').
- 12ος Εἰς Ἐπιστολάς Παύλου (Γαλάτας, Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Θεσσαλονικεῖς Α'+Β', Τιμόθεον Α'+Β', Τίτον, Φιλήμονα καὶ Ἑβραίους).

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- 1ος Διάλογος Παλλαδίου.– Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.– Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 2ος Ὅμιλιες εἰς τὴν Γένεσιν (Α'–ΚΓ').
- 3ος Ὅμιλιες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ'–ΜΑ').
- 4ος Ὅμιλιες εἰς τὴν Γένεσιν (ΜΒ'–ΞΔ').
- 5ος α) Ὅμιλιες εἰς τὴν Γένεσιν (Γ'-ΙΒ'). β) Εἰς Ψαλμοὺς (ΜΑ'-ΜΓ').
- 6ος Ὅμιλιες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ'–ΡΚΓ').
- 7ος α) Ὅμιλιες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ'–ΡΝ').
β) Ὅμιλιες εἰς τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαούλ.
- 8ος α) Ὅμιλιες εἰς τὴν Γένεσιν (Α'-Θ').– β) Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἡσαΐαν. Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ (Κεφάλαια Ι'-ΙΓ').
- 8Α Ὅμιλιες σὲ πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. Α'-Κ').
- 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΚΑ'-ΛΖ').
- 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΛΗ'-ΝΣ').
- 11Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΝΖ'-ΟΕ').
- 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλιες ΟΣ'-Ζ').
β) Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλιες Α' – Δ').
- 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλιες Ε' – ΛΑ').
- 13Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλιες ΛΒ' – ΝΔ').
- 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλιες ΝΕ' – ΠΗ').
- 15ος Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὅμιλιες Α' – ΚΓ').
- 16Α Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὅμιλιες ΚΔ' – ΜΔ').
- 16Β α) Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὅμιλιες ΜΕ' – Ν').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὅμιλιες Α' – Ι').
- 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὅμιλιες ΙΑ' – ΛΓ').
- 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλιες Α' – ΚΑ').
- 18Α Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλιες ΚΒ' – ΜΔ').
- 19ος Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλιες Α' – ΚΔ').
- 20ος α) Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλιες ΚΕ'-Λ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὅμιλιες Α' – ΙΑ').
- 21ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὅμιλιες ΙΒ' – ΚΔ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὅμιλιες Α' – ΙΒ').
- 22ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὅμιλιες ΙΓ' – ΙΕ').
β) Στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ γ) Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

- 23ος α) Ὑπόμνημα στήν Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς ('Ομιλίες Α' - Ε').
 β) Στήν Α' Πρὸς Τιμόθεον καὶ γ) Στή Β' Πρὸς Τιμόθεον.
- 24ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Τίτον ('Ομιλ. Α'-Σ'), β) Στήν Πρὸς Φιλήμονα ('Ομιλ. Α'-Γ'), γ) Στήν Πρὸς Ἑβραίους ('Ομιλ. Α'-ΙΕ').
- 25ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Ἑβραίους ('Ομιλ. ΙΣ'-ΛΔ').
 β) Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον ('Ομιλ. Α'-Ζ').
- 26ος Ὅμιλιες Ἡθικῆς - Ἀγιογραφικῆς.
1. Ὅμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος καὶ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτοῦντος, καὶ ὅτι παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησι-κακεῖν χειρόν (σ. 18).
  2. Ὅμιλία εἰς τὰ μύρια τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ περὶ τοῦ μνη-σικακεῖν (σ. 68).
  3. Ὅμιλία εἰς τὸ, «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἅπ' ἐμοῦ τὸ ποτή-ριον τοῦτο· πλήν σὺχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Καὶ κατὰ Μαρκιωνι-στῶν καὶ Μανιχαίων, καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ παντὸς θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα (σ. 84).
  4. Ὅμιλία περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι, καὶ εἰς τὸ, «Στενὴ ἢ πύλη», καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἐρμηνεῖα τῆς προσευχῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» (σ. 118).
  5. Ὅμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πα-τέρα ἰσότης (σ. 144).
  6. Ὅμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμ-μα τοῦ βωμοῦ, καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους (σ. 198).
  7. Ὅμιλία συνάξεως διὰ χρόνου ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ γενομένης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι χρησιμώτερος βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων, καὶ κατὰ τί διαφέρει πολιτεία σημείων (σ. 234).
  8. Ὅμιλία, Ὅτι χρήσιμος ἢ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, καὶ ὅτι δουλεία καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχείρωτον ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Ἀποστόλων πολλῶν ἐστὶν ἀξιωματῶν ὄνομα, καὶ ὅτι τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πολλῶ μείζονα κέκτην-ται δύναμιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐξουσίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς Νεο-φωτίστους (σ. 272).
  9. Ὅμιλία, Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τὸ σιγᾶν τὰ λεγόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ τίνος ἕνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκον-ται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστᾶς ὁ Χριστός, καὶ ὅτι τῆς ὄψεως σαφεστέραν παρέσχε τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ τῶν σημείων τῶν Ἀποστόλων (σ. 310).
  10. Ὅμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν εἰρημένων. Καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας ὑπὲρ τῆς βραχυλογίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαύλου προσηγορίας καὶ Παύλου, καὶ τίνος ἕνεκεν Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκλήθη, ὅτι χρησίμως καὶ συμφερόντως, καὶ εἰς τοὺς Νεο-φωτίστους (σ. 364).

11. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων καὶ ὅτι χρήσιμον τὸ φέρειν ἐλέγχους, καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ εὐθέως πιστεύσας μετωνομάσθη Παῦλος, καὶ ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ προαρέσεως γέγονεν αὐτῷ ἡ μεταβολή, καὶ εἰς τὸ ρητόν, «Σαῦλε, Σαῦλε, τί μὲ διώκεις;» (σ. 394).
12. Ὁμιλία, Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων. Παραίνεσις πρὸς τοὺς παρόντας, εἰς τὸ κήδεσθαι τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸ Κορινθίους ἐπιστολῆς, «Παῦλος κλητός», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 444).
13. Ὁμιλία Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται», καὶ τὰ ἐξῆς (σ. 486).
14. Ὁμιλία Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Οἶδαμεν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», καὶ περὶ ὑπομονῆς, καθὼς ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος (σ. 518).
15. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν, καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν», καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν (σ. 542).
16. Ὁμιλία Εἰς τὸ «Κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερεῖα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν» (σ. 594).

27ος Ὁμιλίαι Ἀγιογραφικῆς – Ἑρμηνευτικῆς.

1. Εἰς τὸ «ἀσπάσασθε Πρισκίλλαν καὶ Ἀκύλαν», Ὁμιλία Α' (20).
2. Εἰς Ἀκύλαν καὶ Πρισκίλλαν, Ὁμιλία Β', καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἱερεῖς (σ. 50).
3. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Διὰ δὲ τὰ πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχετω» (σ. 92).
4. Εἰς τὸ, «Γυνὴ δέδετα νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν διακοιμηθῆ, ἐλευθέρῃ ἐστὶν ὡς θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρῃ δὲ ἐστὶν ἐὰν οὕτω μείνη» (σ. 126).
5. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας (σ. 154).
6. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον» (σ. 214).
7. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται» (σ. 252).
8. Ὁμιλία Α' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐχόντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ εἰς τὸ, «Ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα», καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 282).
9. Ὁμιλία Β' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐχόντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ πρὸς Μανιχαίους καὶ πάντας τοὺς διαβάλλοντας τὴν Παλαιὰν καὶ διαιροῦντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καινῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 316).
10. Ὁμιλία Γ' πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ρῆσιν «Ἐχόντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς

πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ διὰ τί κοινῇ πάντες ἀπολαμβάνουσι τὰ ἀγαθὰ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 350).

11. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν, «Ὁφειλον ἀνέχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνη (σ. 390).
12. Πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῷ ἀποστολικῷ ρητῷ τῷ λέγοντι, *Εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται*», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 422).
13. Εἰς τό, «*Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα*», καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 458).
14. Εἰς τό, «Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῶ ἀντέστην», καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀντίστασις ἦν, ἀλλ' οἰκονομία τὰ γινόμενα (σ. 514).
15. Εἰς τό, «*Οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιῶντα*» (σ. 572).
16. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν τὸ λέγον, «*Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἔσονται καιροὶ χαλεποὶ*» (σ. 608).

28ος 1. Ποιμαντικά:

Α'. Λόγος, Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη (σ. 10).

Β'. Λόγοι Περί ἱερωσύνης.

1. Λόγος Α' (σ. 54).
2. Λόγος Β' (σ. 84).
3. Λόγος Γ' (σ. 116).
4. Λόγος Δ' (σ. 190).
5. Λόγος Ε' (σ. 238).
6. Λόγος ΣΤ' (σ. 258).

2. Ἀσκητικά Α':

Α'. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον Λόγοι Α', Β', Γ' :

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς τοὺς κατηγόρους (σ. 325).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς ἄπιστον πατέρα (σ. 372).
3. Λόγος Τρίτος, Πρὸς πιστὸν πατέρα (σ. 442).

Β'. Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας πρὸς μοναχὸν (σ. 519).

Γ'. Περί κατανύξεως:

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς Δημήτριον μονάζοντα (σ. 608).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς Στελέχιον (σ. 672).

Δ'. Πρὸς Θεόδωρον:

1. Πρὸς Θεόδωρον μοναχὸν (σ. 718).
2. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα (σ. 746).

29ος Ἀσκητικά Β':

Α'. Πρὸς Σταγείριον, Λόγοι Α'-Γ':

1. Λόγος Α', Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα (σ. 12).
2. Λόγος Β', Καὶ ὅτι ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος (σ. 110).
3. Λόγος Γ', Πρὸς Σταγείριον, Περί ἀθυμίας (σ. 204).

Β'. Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους (σ. 294).

Γ'. Περί τοῦ κανονικῆς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι (σ. 374).

Δ'. *Περὶ παρθενίας* (σ. 448).

30ος Α'. *Δοκίμια:*

1. *Πρὸς νεωτέραν χηρεύσασαν* (σ. 12).
2. *Πρὸς τὴν αὐτὴν, Περὶ μονανδρίας* (σ. 50).

Β'. *Ὁμιλίαις Ἑθικαῖς:*

Περὶ Μετανοίας, ὁμιλίαι Α' – Θ':

1. Ὁμιλία Α': *Ἐξ ἀγροῦ αὐτοῦ ἐπανελθόντος* (σ. 86).
  2. Ὁμιλία Β': *Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὴν σκυθρωπότητα βασιλέως Ἀχαάβ καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην* (σ. 112).
  3. Ὁμιλία Γ': *Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ εἰς τὰς δέκα παρθένας* (σ. 134)
  4. Ὁμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ εὐχῆς* (σ. 160).
  5. Ὁμιλία Γ': *Περὶ νηστείας καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιήλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας* (σ. 184).
  6. Ὁμιλία Γ': *Περὶ νηστείας, λεχθεῖσα τῇ ἕκτῃ ἐβδομάδι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς* (σ. 208).
  7. Ὁμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ περὶ κατανύξεως, καὶ ὅτι ταχὺς ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν καὶ βραδὺς εἰς τιμωρίαν, ἐν ᾧ καὶ ἡ περὶ τῆς Ρα-ἀβ παράδοξος ἱστορία* (σ. 238).
  8. Ὁμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας* (σ. 284).
  9. Ὁμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐν ταῖς συνάξεσιν, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ περὶ κρίσεως* (σ. 312).
- Γ'. *Ὁμιλίαις Κατηχητικαῖς. Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πράξεων*
1. Κατήχησις Α': *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι* (σ. 324).
  2. Κατήχησις Β': *Ἀκολουθία πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι καὶ σαφῆς ἀπόδειξις τῶν συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι τελουμένων* (σ. 360).
  3. Κατήχησις Γ': *Ὁμιλία λεχθεῖσα πρὸς Νεοφωτίστους* (σ. 384).
  4. Κατήχησις Δ': *Πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν ἰδοὺ πάντα καινὰ* (σ. 402).
  5. Κατήχησις Ε': *Παραίνεσις, ὥστε τρυφῆς ἀπέχεσθαι καὶ πολυτελείας καὶ μέθης καὶ τὴν συμμετρίαν προτιμᾶν καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 428).
  6. Κατήχησις Σ': *Ἐπιτίμησις πρὸς τοὺς καταλιπόντας τὴν σύναξιν καὶ εἰς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θεάτρα ἀπελθόντας καὶ ὅσην προσήκει τῶν ραθυμούντων ἀδελφῶν ποιῆσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 452).
  7. Κατήχησις Ζ': *Ὅτι μεγίστης ὠφελείας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὅτι δεῖ ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν ἀπάντων καὶ τῶν πνευματικῶν ἔχεσθαι, καὶ ὅσον ἀγαθὸν εὐχὴ καὶ ἐλεημοσύνη. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 472).
  8. Κατήχησις Η': *Ἀποχὴ καὶ ἔπαινος εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς περιοικίδος παραγενομένους καὶ ὅτι τῶν δικαίων ἀπάντων ἐπαγγελίας αἰσθητὰς δεξα-*

μένων και ἀντί τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ φανταζομένων, ἡμεῖς ἀπεναντίας, τῶν νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι, περί τὰ αἰσθητὰ κεχήναμεν καί ὅτι προσήκει καί ὑπό τήν ἔω καί κατά τήν ἐσπέραν ἐπί τήν ἐκκλησίαν σπεύδοντας τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι καί ἐξομολογήσεις. Καί εἰς τοὺς Νεοφωτίστους (σ. 498).

9. Κατήχησις Θ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καί διὰ τί λουτροῦ παλιγγενεσίας καί οὐκ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων λέγεται, καί ὅτι ἐπικίνδυνον οὐ τὸ ἐπιорκεῖν μόνον, ἀλλὰ καί τὸ ὀμνύειν, κἄν εὐορκῶμεν (σ. 518).
10. Κατήχησις Ι': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καί περί γυναικῶν τῶν ἐν πλέγμασι καί χρυσῶ κατακοσμουσῶν ἑαυτὰς· καί περί τῶν κληδονισμοῖς ἢ περιάπτοις ἢ ἐπωδαῖς κεχρημένων, ἅπερ ἅπαντα ἀλλότρια Χριστιανισμοῦ (σ. 546).
11. Κατήχησις ΙΑ': Ἐν τῇ προτέρᾳ κατηχήσει διαλεχθεὶς περί ὄρκων, ταύτην εἶπεν εἰς τήν αὐτὴν πάλιν ὑπόθεσιν, δεικνύς ὅτι οὐ τὸ ἐπιорκεῖν μόνον, ἀλλὰ καί αὐτὸ τὸ εὐορκεῖν κόλασιν ἔχει, καί ὅτι χρησίμως ὁ Χριστὸς διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη (σ. 578).
12. Κατήχησις ΙΒ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι κατήχησις ἐσχάτη (σ. 600).

Γ. Παιδαγωγικῆς:

Περί κενοδοξίας, καί ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα (σ. 620).

31ος Α'. Ὁμιλίαι Κατηχητικῆς καί Ἠθικῆς Β'.

1. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσι καί δυσχεραίνοντας ἐπὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ καλέσασαι καί σκανδαλιζομένους ἐπὶ ταῖς τῶν φαύλων εἡμερίαις καί δυσπραγίαις τῶν δικαίων (σ. 28).
2. Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐκ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος, καί ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει ἢ τούτου πονηρία εἰάν προσέχωμεν, καί περί μετανοίας (σ. 74).
3. Ὅτι ἐκ ραθυμίας ἢ κακίας καί ἀπὸ σπουδῆς ἢ ἀρετῆς, καί οὐδὲν οὔτε οἱ ἀνθρώποι πονηροί, οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν νήφοντα παραβλάψαι δύναται, καί ἢ ἀπόδειξις ἄλλοθὲν τε πολλαχόθεν, καί ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἀδὰμ καί τὸν Ἰὼβ (σ. 98).
4. Ὅτι ἐπικίνδυνον καί τοῖς λέγουσι καί τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημογορεῖν, καί ὅτι χρήσιμον καί δικαιοσύνη μεγίστη τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων (σ. 134).
5. Εἰς τό, «Πᾶν ἀμάρτημα, ὃ εἰάν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστίν» (σ. 168).
6. Περί προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 180).
7. Περί προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 198).
8. Περί εὐχῆς, (σ. 220).
9. Περί τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως καί τῆς τῶν παρόντων εὐτελείας (σ. 230).
10. Περί τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν (σ. 250).

11. Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἔχθρῶν, μηδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας, καὶ πρὸς ἄνδρας περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης (σ. 286).
12. Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα (σ. 310).
13. Περὶ τελείας ἀγάπης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως καὶ περὶ κατανύξεως (σ. 332).
14. Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ βίου λαμπρὰ μάτην ἐπτοημένους (σ. 376).
15. Ὅτι πάντων ἢ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμότερα (σ. 390).
16. Περὶ ἐλεημοσύνης, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ παριέναι αὐτὸν χειμῶνος ὥρα καὶ ἰδεῖν τοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς ἀνεπιμελήτους ἐρριμμένους κατὰ τὴν ἀγορᾶν (σ. 402).
17. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνηκότας (σ. 442).
18. Λόγος ταῖς Καλάνδαις. Ἐλέχθη κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νεομηνίας καὶ κατὰ τὴν πόλιν χορείας τελούντων, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Τὰ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε» (σ. 464).
19. Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται (σ. 496).

B'. Ὅμιλιες Περιστατικὲς Α'.

1. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Α', εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Οἴνω ὀλίγω χρωῶ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας» (σ. 564).
2. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Β', περὶ τῆς συμβάσεως συμφορᾶς ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῇ ἀταξίᾳ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδριάντων τοῦ Θεοδοσίου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ μεγάλου, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Τοῖς πλουσίοις παράγγελε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν», καὶ κατὰ πλεονεξίας (σ. 628).

32ος Ὅμιλιες Περιστατικὲς Β'.

3. Εἰς τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τὸν βασιλέα πρεσβευομένου, καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς νηστεία, καὶ ὅτι τοῦ φαγεῖν ἀνθρώπινον σῶμα τὸ κατηγορησαὶ χειρὸν, καὶ περὶ τῶν διὰ τὴν στάσιν σφαγέντων καὶ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀναιτίων ἐάλωσαν (σ. 8).
4. Παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἐκ παραδειγμάτων τοῦ τε Ἰωβ καὶ τῶν τριῶν παίδων, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 58).
5. Ἐπι παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ τοῦ φέρειν γενναίως τὴν ἐπικειμένην ἀπειλήν, ἔχοντα παραδείγματα ἐκ τῶν συμβάντων τῷ τε Ἰωβ καὶ τοῖς Νινευίταις, καὶ ὅτι οὐ χρὴ δεδιέναι τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τί τὸ κακῶς ἀποθανεῖν, καὶ περὶ τοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς φεῦγειν τοὺς ὄρκους, καὶ εἰς τὸν σεισμόν (σ. 96).
6. Ὅτι χρήσιμος ὁ τῶν ἀρχόντων φόβος καὶ διήγησις τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν συμβάντων τοῖς ἀγγελίαν τῆς στάσεως τῷ βασιλεῖ φέρουσι, καὶ ὅτι ὁ ἀδίκως τις πάσχων καὶ εὐχαριστῶν τῷ συγχωροῦντι Θεῷ, ἴσος ἐστὶ τοῦ

διὰ τὸν Θεὸν τὰ αὐτὰ πάσχοντος· καὶ τὰ παραδείγματα πάλιν ἐκ τῶν τριῶν παίδων καὶ τῆς βαβυλωνίας καμίνου, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 148).

7. Ὅτι τὸ τῆς λύπης πάθος εἰς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν μόνον χρήσιμον, καὶ εἰς τὸ, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι μεγίστης παρακλήσεως ὑπόθεσις ἢ τῆς δημιουργίας κατασκευῆ, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;», καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 192).
8. Προτροπὴ εἰς ἀρετὴν, καὶ εἰς τὸ, «Περιεπάτει ὁ Θεὸς τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ», καὶ περὶ τοῦ φεύγειν τοὺς ὄρκους (σ. 216).
9. Ἐπαινος τῶν κατορθωκῶτων τὸ μὴ ὀμνύειν καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλει τις διακρίνεσθαι μετὰ ἐστίασιν ἀκροᾶσθαι θείων λογίων ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τί μετὰ χρόνον πολὺν ἐδόθησαν αἱ ἅγιοι Γραφαί, καὶ εἰς τὸ, «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 236).
10. Ἐπαινος τῶν μετὰ τὴν ἐστίασιν ἀπαντηκῶτων εἰς τὴν ἀκρόασιν, καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ κατὰ τῶν θεοποιούντων τὴν κτίσιν, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 268).
11. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς στάσεως προσδοκηθέντων κακῶν, καὶ ἀνάμνησις τῶν τότε συμβάντων· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τῶν τὸ σῶμα ἡμῶν διαβαλλόντων, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 302).
12. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἡμαρτηκῶτων εἰς τὸν βασιλέα, καὶ φυσιολογία τῆς κτίσεως, καὶ ὅτι ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον νόμον φυσικὸν ἐγκατέθηκεν αὐτῷ, καὶ περὶ τοῦ πάσῃ σπουδῇ ἀπέχεσθαι τῶν ὄρκων (σ. 334).
13. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκυθρωπῶν καὶ ἀνάμνησις τῶν διὰ τὴν στάσιν διασυρέντων καὶ τιμωρηθέντων· ὁμοίως δὲ πάλιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, καὶ ὅτι φυσικὸν νόμον ἐδέξατο, καὶ περὶ τοῦ τελείως κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 370).
14. Τοῦ δήμου παντὸς ἀφεθέντος τῆς ἀγωνίας καὶ θαρσῆσαντος, τινὲς πάλιν τὴν πόλιν ἐτάραξαν φοβεράς πλάττοντας φήμας, καὶ ἠλέγχθησαν· εἰ τοῦτο τε σὺν ὀμλίᾳ εἴρηται, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ὄρκων παραίνεσιν, διὸ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Σαοὺλ ἱστορία καὶ τὸν Ἰεφθάε παρήχθη, καὶ ἐδείχθη πόσαι ἐξ ἑνὸς ὄρκου γίνονται ἐπιπορκίαι (σ. 398).
15. Ἐτι εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, καὶ ὅτι χρήσιμον πανταχοῦ φόβος, καὶ ὅτι πένθος γέλωτος λυσιτελέστερον, καὶ εἰς τὴν ῥῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις», καὶ ὅτι τοῦ φονεῦειν τὸ ὀρκίζεσθαι χειρόν (σ. 438).
16. Φημισθείσης εἰς τὸν ἄρχοντα πραιίδας καὶ πάντων περὶ φυγῆς βουλευομένων, τοῦ ἄρχοντος εἰσελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρακαλέσαντος, ἐλέχθη ἡ παρούσα ὀμλία· καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν, καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (σ. 472).

17. Εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἀποσταλέντας Ἐλέδριον στρατηλάτην καὶ Καισάριον μάγιστρον εἰς τὴν τῶν πεπλημμεληκότων ἐξέτασιν διὰ τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 510).
18. Εἰς τὴν προειρημένην ὑπόθεσιν τῆς στάσεως, περὶ νηστείας, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε» (σ. 544).
19. Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 576).
20. Ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς πρὸς τὸ δύνασθαι κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς πρώτης· καὶ πῶς δυνατὸν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅτι πολὺς τῷ Θεῷ τοῦ νόμου τούτου λόγος, καὶ ὅτι πρὸ τῆς γεέννης τὸ μνησικακεῖν κολάζει τοὺς ἀλόντας· καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς, καὶ περὶ τῶν μὴ κατωρθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 612).
21. Εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ, καὶ εἰς τὴν τοῦ βασιλέως διαλλαγὴν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τοὺς πλημμελήσαντας εἰς τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 664).

33ος Ὅμιλιες Περιστατικῆς Γ'.

1. Περὶ Ἐλεαζάρου καὶ τῶν ἑπτὰ παιδῶν, λεχθεῖσα ἐτέρου προειρηκότους σφόδρα πρασδυτέρου (σ. 20).
2. Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσλθούσης κάκειθεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης καὶ προπεψάσης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος θ' σημεῖα τῆς πόλεως· ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παρορούσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης καὶ τῶν ἀρχόντων (σ. 48).
3. Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπία, καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ τῆς διαλέξεως. Ἐλέχθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἐκείνου, πρὸς τὸ πλῆθος (σ. 66).
4. Εἰς Εὐτρόπιον, εὐνοῦχον, πατρικιον καὶ ὑπατον, ὄμιλ. Α' (σ. 86).
5. Ὅτε τῆς ἔξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη, καὶ περὶ παραδείσου καὶ Γραφῶν, καὶ εἰς τό, «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου» (σ. 106).
6. Ὅτε Σατορνῖνος καὶ Αὐρηλιανὸς ἐξωρίσθησαν καὶ Γαῖνᾶς ἐξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ περὶ φιλαργυρίας (σ. 170).
7. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ Πέτρᾳ ὀλίγων συλλεγέντων διὰ τὸν χειμῶνα, εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι καὶ μὴ ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν ἐν ἀμαρτήμασιν ὄντας, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι (σ. 190).
8. Ὅμιλία παραινετική, λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας, καὶ ἀπόδειξις περὶ τῶν ἀγῶνων καὶ ἄθλων τοῦ μακαρίου καὶ δικαίου Ἰωβ (σ. 220).
9. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὑπὲρ τε τῆς σπουδῆς τῶν παρόντων καὶ ραθυμίας τῶν ἀπολειφθέντων, περὶ τοῦ ψάλλειν καὶ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κώλυμα γυναιξὶ τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους (σ. 252).
10. Ὅμιλία ρηθεῖσα ἐν τοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέ-

ως, πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, ἐτέρων δύο ἐπισκόπων εἰρηκότων (σ. 278).

11. Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου, Γότθων ἀναγνόντων καὶ πρεσβυτέρου Γότθου προομιλήσαντος (σ. 288).
12. Ὁμιλία περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἵπποδρομίας μηδέ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν, καὶ λυπήσας αὐτοὺς, εἶτα τῇ συνάξει τῇ μετ' ἐκείνην τὴν Κυριακὴν παραχωρήσας εἰπεῖν ἐπισκόπῳ ἀπὸ Γαλατίας ἀφιγμένῳ, καὶ σιγήσας καὶ ἐν τούτῳ λυπήσας, ταύτην εἶρηκε τὴν ὁμιλίαν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰς τό, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι» (σ. 332).
13. Ὁμιλία εἰς τό, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι», ρηθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου, ἐπισκόπου ὀλίγα προομιλήσαντος (σ. 354).
14. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας (σ. 384).
15. Ὁμιλία ὅτε ἀπήει ἐν τῇ ἐξορίᾳ (σ. 402).
16. Ὁμιλία ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας (σ. 412).
17. Ὁμιλία ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας (σ. 420).
18. Ὁμιλία εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας. (σ. 438).
19. Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ταῖς γενομέναις καὶ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ καὶ περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ κατὰ Ἰουδαίων (σ. 478).

34ος Λόγοι Δογματικοὶ καὶ Πολεμικοὶ:

1. Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν παρὰ τοῖς προφήταις πολλαχοῦ περὶ αὐτοῦ εἰρημένων (σ. 12).
2. Κατὰ Ἰουδαίων, Λόγοι Α' - Η'.
  - α. Λόγος Α' (σ. 98).
  - β. Λόγος Β', Πρὸς τοὺς νηστεύοντας τὴν τῶν Ἰουδαίων νηστείαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους. (σ. 144).
  - γ. Λόγος Γ', Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας (σ. 160).
  - δ. Λόγος Δ', Εἰς τὰς Σάλπιγγας τοῦ Πάσχα αὐτῶν. (σ. 192).
  - ε. Λόγος Ε' (σ. 226).
  - ς. Λόγος ς'. (σ. 292).
  - ζ. Λόγος Ζ' (σ. 330).
  - η. Λόγος Η' (σ. 366).
3. Λόγος εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἕλληνας (σ. 416).
4. Περὶ εἴμαρμένης καὶ προνοίας, Λόγοι Α' (σ. 544).
5. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Β' (σ. 556).
6. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Γ' (σ. 572).
7. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Δ' (σ. 582).
8. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Ε' (σ. 600).
9. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος ς' (σ. 614).

35ος Α. Ὁμιλίαι Δογματικαί:

1. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Α' (σ. 10).

2. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Β' (σ. 40).*
  3. *Περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ ὅτι ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ φορητὴ τοῖς Σεραφίμ, Λόγος Γ' (σ. 78).*
  4. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Δ' (σ. 112).*
  5. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ε' (σ. 146).*
  6. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ζ'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον (σ. 190).*
  7. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ζ'. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως καὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπόδειξις (σ. 220).*
  8. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Η'. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα κατὰ αἵρετικῶν, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (σ. 266).*
  9. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Θ'. Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 300).*
  10. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι' (σ. 316).*
  11. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΑ' (σ. 356).*
  12. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΒ', Εἰς τὸν παραλυτικὸν (σ. 380).*
- Β. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:**
1. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 422).*
  2. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 462).*
  3. *Εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα (σ. 490).*
  4. *Εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα (σ. 520).*
  5. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Α' (σ. 554).*
  6. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Β' (σ. 588).*
  7. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Γ' (σ. 626).*
  8. *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (σ. 636).*
- 36ος **Α. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:**
1. *Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ληστήν (σ. 8).*
  2. *Εἰς τὸν σταυρὸν (σ. 36).*
  3. *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα (σ. 70).*
  4. *Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως (σ. 92).*
  5. *Κατὰ μεθυόντων καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν (σ. 142).*
  6. *Εἰς τὴν Σαμαρείτιδα (σ. 172).*
  7. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Α' (σ. 200).*
  8. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Β' (σ. 232).*
  9. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Α' (σ. 292).*
  10. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Β' (σ. 330).*
- Β. Ὅμιλιες Ἐγκωμιαστικῆς Α':**
1. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Α' (σ. 350).*
  2. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Β' (σ. 368).*
  3. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Γ' (σ. 382).*
  4. *Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 388).*
  5. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὅμιλία Α' (σ. 400).*

6. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Β' (σ. 418).*
7. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Γ' (σ. 432).*
8. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Δ' (σ. 446).*
9. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ε' (σ. 478).*
10. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία ς' (σ. 498).*
11. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 518).*
12. *Ἡ κλῆσις τοῦ Παύλου (σ. 536).*
13. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Α' (σ. 568).*
14. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Β' (σ. 578).*
15. *Ἐγκώμιον εἰς ἁγίους Πάντας (σ. 604).*

37ος **Α. 'Ομιλίαι Ἐγκωμιαστικῆς Β':**

1. *Εἰς τὸν Μελέτιον Ἀντιοχείας (σ. 20).*
2. *Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανόν (σ. 36).*
3. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαθύλαν (σ. 52).*
4. *Εἰς τὸν Ἰουβεντῖνον καὶ Μαξιμῖνον (σ. 66).*
5. *Εἰς τὴν μάρτυρα Πελαγίαν (σ. 82).*
6. *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον (σ. 100).*
7. *Εἰς τὸν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας (σ. 128).*
8. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Α' (σ. 150).*
9. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Β' (σ. 168).*
10. *Εἰς τὰς μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν Δομνίαν (σ. 182).*
11. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν (σ. 218).*
12. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ (σ. 244).*
11. *Εἰς μάρτυρας Αἰγυπτίους (σ. 264).*
12. *Εἰς τὸν ἐπίσκοπον Διόδωρον (σ. 276).*
13. *Εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θέκλαν (σ. 284).*
14. *Εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν (σ. 292).*
15. *Εἰς τὴν μάρτυρα Δροσίδα (σ. 312).*

Β. Ἐπιστολές:

1. *Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα Α'-ΙΖ' (σ. 348-557).*
2. *Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος (σ. 558).*

38ος **Ἐπιστολές:**

1. *Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰννοκέντιον (σ. 18-47).*
2. *Ἐπιστολὴ πρὸς διαφόρους ἀποδέκτας ΙΗ' - ΠΜΒ' (σ. 48-433).*

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ)

- Α'** **Θέματα :** Ἀγαθότητα - Ἀχαριστία.
Β' **Θέματα :** Βασιλεία οὐρανῶν - Εὐαγγέλιο.
Γ' **Θέματα :** Εὐγνωμοσύνη - Πίστη.
Δ' **Θέματα :** Πλεονεξία - Ψυχολογία.

Τόμος

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

1ος Δογματικά Α'

1. Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες.
2. Κατὰ εἴμαρμένης.
Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως (σ. 200).
4. Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας (σ. 500).

2ος Δογματικά Β': (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α'–Β').

3ος Δογματικά Γ':

1. Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ'.
2. Λόγος Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν.

4ος Α') Λόγοι Δογματικοί :

1. Πρὸς Εὐστάθιον, Περὶ τῆς ἀγ. Τριάδος.
2. Πρὸς Ἀβλάδιον, Περὶ τοῦ μὴ οἶεσθαι λέγειν τρεῖς θεοὺς.
3. Πρὸς Σιμπλίκιον, Περὶ πίστεως.
4. Κατὰ Μακεδονιανῶν τῶν Πνευματομάχων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
5. Πρὸς Θεόφιλον, Κατὰ Ἀπολιναριστῶν.
6. Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολιναρίου.
7. Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου.

Β') Ἐπιστολές (Α'–ΛΑ').

5ος Ἐρμηνευτικά Α' :

1. Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου.
2. Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἑξαήμερου.
3. Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως (Ὁμιλίαι Α'–Γ').

6ος Ἐρμηνευτικά Β' :

1. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν.
2. Εἰς τὸν βον Ψαλμόν.
3. Περὶ τῆς ὀγδόης.
4. Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.

7ος Ἐρμηνευτικά Γ' :

1. Ἐξήγησις εἰς τὰ Ἄσματα, Λόγοι Α'–ΙΕ'.

8ος Α') Ἐρμηνευτικά Γ' – Δογματικά :

1. Εἰς τὴν Προσευχὴν, Λόγοι Α'–Ε'
2. Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς, Λόγοι Α'–Η'.

Β') Ἀσκητικά Α' :

1. Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀσκήσεως.
2. Πρὸς Ἀρμόνιον, Περὶ τοῦ τί τὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα.
3. Πρὸς Ὀλύμπιον, Περὶ τελειότητος.
4. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι.
5. Περὶ τῶν νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων.

9ος Α') Ἀσκητικά Β' : Περὶ παρθενίας (Κεφάλαια Α'–ΚΓ').

Β') Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί:

1. Περὶ ἀρετῆς, ἥτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως (Λόγοι Α'–Β').

- Τόμος 2. Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὀσίας Μακρίνης.
 3. Εἰς τὸν Βίον Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.
 10ος Ὀμιλίες : α) Δογματικές, β) Ἠθικές, γ) Ἐορταστικές.
 11ος Ὀμιλίες : α) Ἐορταστικές, β) Ἐγκωμιαστικές, γ) Ἐπιτάφιας.

Η'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου

- 1ος α) Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περί ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 β) Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.

2ος Λόγοι: Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζόντων (Λόγοι Α' - Γ').

3ος Α') Πραγματεῖες Δογματικές:

1. Περί θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.
2. Περί θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτάς μεθέξεως.
3. Περί θείας καὶ θεοποιοῦ μεθέξεως.
4. Διάλεξις Ὁρθοδόξου καὶ Βαρλααμίτου.
5. Διάλεξις Θεοφάνους πρὸς Θεότιμον.
6. Ὅτι Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες.

Β') Πραγματεῖες Ὁμολογιακές :

1. Ἀγιορειτικὸς Τόμος.
2. Ἐκθεσις δυσσεβημάτων.
3. Ἀναίρεσις γράμματος Καλέκα.
4. Ἀναίρεσις γράμματος Ἰγνατίου Ἀντιοχείας.
5. Ἀναίρεσις ἐξηγήσεως τόμου Καλέκα.

4ος Ἐπιστολές:

Πρὸς τὸν Ἀρσένιον Στουδίτην.- Πρὸς Ἰωάννην Γαβραῆν.- Πρὸς Παῦλον Ἀσάνην.- Πρὸς Δανιήλ Αἴνου.- Πρὸς τὸν Νομοφύλακα Συμεών.- Πρὸς Ἀθανάσιον Κυζίκου.- Πρὸς Δαμιανόν.- Πρὸς Διονύσιον μετὰ τῆς ὁμολογίας.- Πρὸς Βησσαρίωνα.- Πρὸς Μακάριον Α'.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Γέροντας.- Πρὸς Φιλόθεον.- Πρὸς Μακάριον Β'.- Πρὸς Ἄνναν Παλαιολογίαν.

5ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ').

6ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ').

7ος Α') Κείμενα Αἰχμαλωσίας:

- 1) Λόγος διασαφῶν τὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δόξαν.
- 2) Εἰς τὴν ρῆσιν ἐκ τῶν Θησαυρῶν τοῦ Κυρίλλου.
- 3) Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν.
- 4) Ἐπιστολὴ ὅτε ἐάλω. 5) Διάλεξις πρὸς τοὺς Χιόνας.
- 6) Ἐπίτομος διήγησις διαλέξεως μετὰ Γρηγορᾶ.

Β') Λόγοι :

- 1) Περί τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας καὶ δυσσεβείας Λόγοι Α' - Δ'.
- 2) Περί τῆς ρήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.

8ος Α') Ἐκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια.

Τόμος Β') *Ἀσκητικὴ Γραμματεία:*

- 1) *Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας.*
- 2) *Εἰς τὸν Βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου.*
- 3) *Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην.*
- 4) *Πρὸς τοὺς Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τοὺς φιλοσόφους.*
- 5) *Πρὸς τὸν ἱερομόναχον Παῦλον Ἀσάνην.*
- 6) *Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας.*

Γ') *Εὐχῆς (Α' - Δ').*9ος *Ὅμιλίες Α' - Κ': Σελ. 640.*

1. *Ὅμιλία Α', Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.*
2. *Ὅμιλία Β', Εἰς τὴν κατὰ τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
3. *Ὅμιλία Γ', Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
4. *Ὅμιλία Δ', Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιίας.*
5. *Ὅμιλία Ε', Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ περὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτη κακίας.*
6. *Ὅμιλία ς', Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν καὶ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου.*
7. *Ὅμιλία Ζ', Περὶ νηστείας.*
8. *Ὅμιλία Η', Περὶ πίστεως καὶ ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας.*
9. *Ὅμιλία Θ', Ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς.*
10. *Ὅμιλία Ι', Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς (Παραλυτικοῦ).*
11. *Ὅμιλία ΙΑ', Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν.*
12. *Ὅμιλία ΙΒ', Εἰς τὴν τετάρτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
13. *Ὅμιλία ΙΓ', Εἰς τὴν πέμπτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
14. *Ὅμιλία ΙΔ', Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.*
15. *Ὅμιλία ΙΕ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.*
16. *Ὅμιλία Ις', Εἰς τὸ Μ. Σάββατον.*
17. *Ὅμιλία ΙΖ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.*
19. *Ὅμιλία ΙΗ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.*
20. *Ὅμιλία ΙΘ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος.*
21. *Ὅμιλία Κ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ.*

10ος *Ὅμιλίες ΚΑ' - ΜΒ': Σελ. 640.*

1. *Ὅμιλία ΚΑ', Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
2. *Ὅμιλία ΚΒ', Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
3. *Ὅμιλία ΚΓ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πατέρων.*
4. *Ὅμιλία ΚΔ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς.*
5. *Ὅμιλία ΚΕ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων.*
6. *Ὅμιλία Κς', Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*
7. *Ὅμιλία ΚΖ', Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*

- Τόμος 8. 'Ομιλία ΚΗ', *Εἰς τὴν ἑορτὴν Πέτρου καὶ Παύλου.*
 9. 'Ομιλία ΚΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Ματθαίου.*
 10. 'Ομιλία Λ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Ματθαίου.*
 11. 'Ομιλία ΛΑ', *Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σταυροῦ.*
 12. 'Ομιλία ΛΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Θ' Ματθαίου.*
 13. 'Ομιλία ΛΓ', *Εἰς τὴν λιτὴν.*
 14. 'Ομιλία ΛΔ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 15. 'Ομιλία ΛΕ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 16. 'Ομιλία Λς', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΑ' Ματθαίου.*
 17. 'Ομιλία Λζ', *Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*
 18. 'Ομιλία Λη', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Ματθαίου.*
 19. 'Ομιλία Λθ', *Εἰς ἐπιδημίαν.*
 20. 'Ομιλία Μ', *Εἰς τὴν Ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου.*
 21. 'Ομιλία ΜΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΔ' Ματθαίου.*
 22. 'Ομιλία ΜΒ', *Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.*
- 11ος **Ὀμιλίαις ΜΓ' - ΞΓ'** : Σελ. 640.
1. 'Ομιλία ΜΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΖ' Ματθαίου.*
  2. 'Ομιλία ΜΔ', *Εἰς τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελιστὴν.*
  3. 'Ομιλία ΜΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Β' Λουκᾶ.*
  4. 'Ομιλία Μς', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
  5. 'Ομιλία Μζ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Δ' Λουκᾶ.*
  6. 'Ομιλία Μη', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ε' Λουκᾶ.*
  7. 'Ομιλία Μθ', *Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον.*
  8. 'Ομιλία Ν', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Λουκᾶ.*
  9. 'Ομιλία ΝΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Λουκᾶ.*
  10. 'Ομιλία ΝΒ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
  11. 'Ομιλία ΝΓ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
  12. 'Ομιλία ΝΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ι' Λουκᾶ.*
  13. 'Ομιλία ΝΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων.*
  14. 'Ομιλία Νς', *Εἰς τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων.*
  15. 'Ομιλία Νζ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων.*
  16. 'Ομιλία Νη', *Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.*
  17. 'Ομιλία Νθ', *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων.*
  18. 'Ομιλία Ξ', *Εἰς τὰ Ἐπιφάνια.*
  19. 'Ομιλία ΞΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Λουκᾶ.*
  20. 'Ομιλία ΞΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΓ' Λουκᾶ.*
  21. 'Ομιλία ΞΓ', *Πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας.*

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- 1ος **Ἀποφθέγματα Γερόντων**: Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Ἀγά-θωνος, Ἀμμωνᾶ, Ἀχιλλᾶ, Ἀμμώη, Ἀμμούν, Ἀνούβ, Ἀβραάμ, Ἀρη, Ἀλωνίου, Ἀπφύ, Ἀπολλώ, Ἀνδρέου, Αἰώ, Ἀμμωναθά, Μ. Βασιλείου, Βησσαρίω-

Τόμος νος, Βενιαμίν, Βιαρέ, Γρηγ. Θεολόγου, Γελασίου, Γερωντίου, Δανιήλ, Διοσκόρου, Δουλά, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐφραίμ, Εὐχαρίστου, Κοσμικοῦ, Εὐλογίου, Εὐπρεπίου, Ἐλλαδίου, Εὐαγρίου, Εὐδαίμονος, Ζήνωνος, Ζαχαρίου, Ἡσαΐου, Ἡλία, Ἡρακλείου, Θεοδώρου, τῆς Φέρμης, Θεοδώρου τοῦ Ἐνάτου, Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκήτιν, Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροπολίτου, Θεοδότου, Θεωνᾶ, Θεοφίλου, ἀμμᾶς Θεοδώρας, Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, Ἰωάννου τοῦ ἐν Κοινοδίῳ, Ἰσιδώρου, Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Ἰσαάκ τοῦ Πρεσβυτέρου, Ἰωσήφ τοῦ ἐν Πενεφῷ, Ἰακώβου, Ἰέρακος, Ἰωάννου τοῦ Εὐνούχου, Ἰωάννου τοῦ Κίλικος, Ἰωάννου τῶν Κελλίων, Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, Ἰωάννου τοῦ Θηβαίου, Ἰλαρίωνος, Ἰσχυρίωνος, Κασσιανοῦ, Κρονίου, Καρίωνος, Κό-πρι, Κύρου, Λουκίου, Λώτ, Λογγίνου, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Μωυ-σέως, Ματώη, Μάρκου μαθητοῦ ἀβδᾶ Σιλουανοῦ, Μιλησίου, Μωτίου, Μεγεθίου, Μιώς, Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, Μακαρίου τοῦ Πολιτικοῦ, Νείλου, Νισθερώου, Νίκωνος, Νετρᾶ, Νικήτα, Ζοΐου, Ξανθία, Ὀλυμπίου, Ὀρσισίου, Ποιμένος, Παμβῶ, Πιστοῦ, Πίωρ, Πιτυρίωνος, Πιστάμωνος, Πέτρου τοῦ Πιονίτου, Παφνουτίου, Παύλου τοῦ Κοσμίτου, Παύλου τοῦ Μεγάλου, Παύλου τοῦ Ἀπλοῦ, Πέτρου τοῦ τῶν Δίου, Ρωμαίου, Ρούφου, Ρωμανοῦ, Σισώη, Σίδωνος, Σαϊῶ, Σάρρας, Συγκλητικῆς, Τιθώη, Τιμοθέου, Ὑπερεχίου, Φωκᾶ, Φήλικος, Φιλαγρίου, Φορτᾶ, Χομαί, Χαιρήμωνος, Ψενθαϊσίου, Ὠρ.

2ος *Τὸ Λειμωνάριον.*

3ος *Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου:*

1) *Περὶ θεῶν ὀνομάτων.* 2) *Περὶ Οὐρανίου ἱεραρχίας.* 3) *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.* 4) *Περὶ μυστικῆς θεολογίας.* 5) *Ἐπιστολές.*

4ος *Θεοδώρητου Κύρου: Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.*

5ος *Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι Ἁγίων: 1. Ἐπιστολὴ πρὸς ἀβδᾶν Γεώργιον. 2. Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου. 3. Βίος τοῦ ὁσίου Σάβα. 4. Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου καὶ ἡσυχαστοῦ. 5. Βίος τοῦ ἀβδᾶ Κυριακοῦ. 6. Βίος τοῦ ἀβδᾶ Θεοδοσίου. 7. Εἰς τὸν ὄσιον Θεόγνιον τὸν ἐπίσκοπον. 8. Βίος τοῦ ἁγίου Ἀβρααμίου.*

6ος *Παλλαδίου Ἐλενοπόλεως: Λαυσαϊκὴ Ἱστορία.*

7ος *Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου: 50 Πνευματικὲς Ὀμιλίαι.*

8Α *Ἰσαάκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοί (Α' - ΚΣΤ').*

8Β *Ἰσαάκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοί (ΚΖ' - ΞΑ').*

8Γ *Ἰσαάκ τοῦ Σύρου: α) Λόγοι Ἀσκητικοί (ΞΒ' - ΠΣΤ').*

β) *Ἐπιστολές (Α' - Δ').*

9 *Α'. Διαδόχου Φωτικῆς: 1) Κεφάλαια Γνωστικά. 2) Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν. 3) Ὁράσεις. 4) Ἐρωταποκρίσεις.*

Β'. Ἰωάννου Καρπαθίου: Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.

10Α *Ἁγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (Α' - ΣΚΘ').*

10Β *Ἁγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ' - ΦΚΒ').*

10Γ *Ἁγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ' - ΩΜ').*

11Α *Α'. Εὐαγρίου: 1. Κεφάλαια πρακτικά, πρὸς Ἀνατόλιον. 2. Λόγος πρακτικός. 3. Τῶν κατὰ μοναχῶν πραγμάτων τὰ αἴτια. 4. Κεφάλαια ΛΓ' κατ' ἀκολουθίαν. 5. Πνευματικαὶ γνῶμαι κατὰ ἀλφάβητον. 6. Ἐτεραι γνῶμαι. 7. Περὶ τῶν ὀκτώ λογισμῶν, πρὸς Ἀνατόλιον. 8. Ἀποσπάσματα.*

- Β'.** Ἁγίου Νείλου: 1) Διηγήματα Α'-Ζ', 2) Πρὸς Ἀλβιανὸν μοναχὸν ἔρημίτην, 3) Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα, Περὶ Περιστεραῶς.
- 11B Ἁγίου Νείλου:** 4) Πρὸς Μάγναν, Λόγος περὶ ἀκτημοσύνης, 5) Ὅτι διαφέρουσι τῶν ἐν πόλεσιν ὠκισμένων οἱ ἐν ἐρήμοις ἡσυχάζοντες... 6) Λόγος πρὸς Εὐλόγιον μοναχόν. 7) Πρὸς Εὐλόγιον, Λόγος περὶ τὰς ἀντιζήλους τῶν ἀρετῶν κακίας. 8) Περὶ τῶν ὀκτῶ πνευμάτων τῆς πονηρίας. 9) Λόγος περὶ προσευχῆς. 10) Κεφάλαια ΚΖ' περὶ πονηρῶν λογισμῶν. 11) Παραινήσεις πρὸς μοναχοὺς. 12) Γνώμαι ἀπάγουσαι τῶν φθαρτῶν καὶ κολλῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον. 13) Κεφάλαια ἢ παραινήσεις. 14) Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας λογισμῶν.
- 11Γ Ἁγίου Νείλου:** 15) Λόγος Ἀσκητικός, Κεφ. Α'-ΟΕ'. 16) Λόγος εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, «νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πῆραν...». 17) Λόγος Ἀσκητικός καὶ πολυμερής. 18) Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον (Κεφ. Α'-ΟΓ') 19) Διήγησις περὶ Πάχονος, πορνικὸν πόλεμον πέσχοντος καὶ νικῶντος. 20) Ὑπερεχίου, Παραινήσεις ἀσκητῶν. 21) Ἀποσπάσματα ἐκ Λόγων καὶ Ὀμιλιῶν τοῦ Ἁγίου Νείλου (Εἰς τὸ Πάσχα, Λόγοι δύο, καὶ εἰς τὴν Ἀνάληψιν, Λόγοι τρεῖς). 22) Ἐπιστολαὶ (Βιβλ. Α' 1-333).
- 11Δ Ἐπιστολαί:** 1. Βιβλίον Β' (1-333), 2. Βιβλίον Γ' (1-333). 3. Βιβλίον Δ' (1-62).
- 12ος Α'.** Ἀββᾶ Ἡσαΐα : Λόγοι Ἀσκητικοί.
- Β'.** Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ: Κεφάλαια ὠφέλιμα.
- Γ'.** Ἀββᾶ Δωροθέου : Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.
- 13ος Α'.** Μάρκου Ἐρημίτη: Δέκα δοκίμια (Περὶ νόμου πνευματικοῦ, Περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι, Περὶ μετανοίας, Περὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, Πρὸς Νικόλαον νουθεσίαι ψυχωφελεῖς, Κεφάλαια νηπτικά ΚΗ', Συνδιάλεξις πρὸς σχολαστικόν, Συμβουλίαι νοὸς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, Περὶ νηστείας, Εἰς τὸν Μελχισεδέκ).
- Β'.** Ἡσυχίου Ἱεροσολύμων: Λόγος ψυχωφελὴς περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς εἰς ἑκατοντάδας δύο. Λόγοι Α'-Η' (Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, Περὶ τῆς τρίτης ὥρας καὶ ἕκτης, Περὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, Εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, Εἰς τὴν αὐτὴν Θ. Μαρίαν, Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου, Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Θωμᾶν, Εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον).— Συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ λύσεων.— Μαρτύριον ἁγίου Λογγίνου.
- 13Α Ἀναστασίου Σιναΐτου:** 1) Ὁδηγός, 2) Περὶ τῆς ἁγίας συνάξεως καὶ περὶ τοῦ μὴ κρίνειν καὶ μνησικακεῖν καὶ 3) Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγωγὴν τῆς ἑξαήμερου κτίσεως.
- 13Β Ἀναστασίου Σιναΐτου:** Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις Α'-ΞΔ'.
- 13Γ Ἀναστασίου Σιναΐτου:** Α) Ἐρωταποκρίσεις ΞΕ-ΡΝΔ. Β) ΛΟΓΟΙ
- 13Δ Ἀντιόχου Μοναχοῦ:** Ἐπιστολὴ Πρὸς Εὐστάθιον - Κεφάλαια Α'-ΡΓ'.
- 14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. Μυσταγωγία. 2. 400 Κεφάλαια Περὶ ἀγάπης. 3. Λόγος Ἀσκητικός. 4. 200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.
- 14Α Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. Ἐρωταποκρίσεις. 2. Πρὸς Θεόπεμπτον τὸν Σχολαστικόν. 3. Ἐρμηνεία εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμόν.
- 14Β Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ:** Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις Α' - ΝΓ').
- 14Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ').

- 14Δ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἀγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες Α'–Ε', καὶ Α'–ΡΔ').*
- 14Ε Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :
 1. *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἀγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες ΡΕ'–ΡΟΘ').*
 2. *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἀγίου Διονυσίου (α. Εἰς τὸ Περὶ οὐρανίου ἱεραρχίας καὶ β. Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας).*
- 14ς Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἀγίου Διονυσίου.*
 (1. *Εἰς τὸ Περὶ θείων ὀνομάτων, καὶ 2. Εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας).*
- 15Α Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Δοκίμια δογματικά, θεολογικά καὶ πολεμικά: Πρὸς Μαρίνον, Δοκίμια Α'–Γ', Πρὸς Γεώργιον τὸν πρεσβύτερον, Ἀπαντήσεις πρὸς ἐρωτήσεις διαφόρων, Περὶ τοῦ «Παρελθέτω τὸ ποτήριον», Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Νίκανδρον, ἀπολογία πρὸς Σικελούς, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρίνον, Περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, Ὅροι διάφοροι, Πνευματικὸς καὶ δογματικὸς τόμος, Περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, Περὶ ὄρων διαστολῶν, Ἐπίλυσις ἀποριῶν διακόνου Θεοδώρου, Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Κεφάλαια διάφορα περὶ οὐσίας, φύσεως, ὑποστάσεως, προσώπου καὶ θελήματος Χριστοῦ.*
- 15Β Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Ἐπιστολές κοινές, δογματικὲς καὶ πολεμικὲς: Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην.- Πρὸς Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον (δύο.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον.- Πρὸς μοναχὴν.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον Περὶ τῶν ὀρθῶν ὄρων τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων.- Πρὸς Πέτρον ἰλλούστριον (δύο).- Πρὸς Κοσμᾶν τὸν διάκονον, περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως (δύο).- Πρὸς Ἰουλιανὸν σχολαστικόν, περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου.- Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Πύρρον.- Πρὸς Μαρίνον.- Πρὸς ἐπίσκοπον Κυδωνίας.- Πρὸς Αὐξέντιον.- Πρὸς Στέφανον.- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς Κόνωνα.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον.- Πρὸς Κυρισίκιον.- Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον.- Πρὸς Πολυχρόνιον (ὀκτώ).- Πρὸς Θαλάσιον (τρεῖς).- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.*
- 15Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. *Συζήτησις ἐν Βιζύῃ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Θεοδοσίου.* 2. *Ἐξήγησις τῆς κινήσεως.* 3. *Διάλεξις πρὸς Πύρρον.* 4. *Περὶ ψυχῆς.* 5. *Ἐρμηνεία τῆς προσευχῆς «Πατερ ἡμῶν», 3. Βίος Μαξίμου.*
- 15Δ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. *Κεφάλαια διάφορα.* 2. *Κεφάλαια ἕτερα, Σχόλια εἰς τὰς Ἐπιστολάς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.*
- 15Ε Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Κεφάλαια Θεολογικά.*
- 16ος Ἰωάννου τῆς Κλίμακος: *Κλίμαξ εἰς Λόγους Α', καὶ Λόγος εἰς τὸν Ποιμένα.*
- 17ος Α. Πέτρου Δαμασκηνοῦ : 1. *Ἐπίσημοις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.*
 2. *Λόγοι συνοπτικοὶ ΚΔ'.*

- Β. Φιλοθέου Σιναΐτου :** *Νηπτικά Κεφάλαια Μ.*
- Γ. Θεοδώρου τοῦ Ἀσκητοῦ :** 1. *Κεφάλαια Ρ'.* 2. *Θεωρητικόν.*
- 18ος **Θεοδώρου Στουδίτου:** Ὁμιλίαι πρὸς τὸ κοινόν: α) *Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.* β) *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.* γ) *Λόγος Κατηχητικὸς εἰς τὴν ἁγ. Κυριακὴν τοῦ Πάσχα.* δ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* ε) *Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων.* ς) *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ.* ζ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱ. κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου.* η) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην.* θ) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαῖον.* ι) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα του Πλάτωνα.* ια) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀρσένιον τὸν ἀναχωρητὴν.* ιβ) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς μητέρα του.* ιγ) *Λόγοι Κατηχητικοὶ Α'-ΛΓ.*
- 18Α **Θεοδώρου Στουδίτου:** *Λόγοι Κατηχητικοὶ ΛΔ'-ΡΚΔ'.*
- 18Β **Θεοδώρου Στουδίτου:** *ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ,* 1) *Βιβλίον Α' (Ἐπιστολὴς Α' - ΝΖ').* 2) *Βιβλίον Β' (Ἐπιστολὴς Α' - ΝΕ'..*
- 18Γ **Θεοδώρου Στουδίτου:** *ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ,* *Βιβλίον Β' (Ἐπιστολὴς ΝΣΤ' - ΣΚΑ'.)*
- 19Α **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου:** *Βίος Συμεῶν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου.- Κεφάλαια.- Εὐχαριστίαι.- Διάλογος μετὰ σχολαστικοῦ.*
- 19Β **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-Γ').- Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-ς').*
- 19Γ **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου:**
Α') Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Ζ'-ΙΕ').
Β') Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Α'-Ζ').
- 19Δ **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Η'-ΛΔ').*
- 19Ε **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Ὑμνοὶ (Α'-ΚΖ').*
- 19ς **Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Ὑμνοὶ (ΚΗ'-ΝΗ').*
- 20ος **Α. Νικήτα Στηθάτου :** *Νηπτικά κεφάλαια, ἑκατοντάδες τρεῖς.*
 1. *Ἐκατοντάς πρώτη, Κεφάλαια πρακτικά.* 2. *Ἐκατοντάς δευτέρα, Κεφάλαια φυσικά.* 3. *Ἐκατοντάς τρίτη, Κεφάλαια γνωστικά.*
- Β. Ἡλία Ἐκδίκου:** 1. *Ἀνθολόγιον γνωμικόν.* 2. *Κεφάλαια γνωστικά ΛΒ'.* 3. *Κεφάλαια πρακτικά καὶ θεωρητικά ΡΙΖ'.*
- Γ. Θεολήπτου Φιλαδελφείας:** 1. *Λόγος τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύων ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν κόπον.* 2. *Κεφάλαια ἑννέα.*
- Δ. Νικηφόρου τοῦ Μονάζοντος:** *Λόγος περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας.*
- Ε. Γρηγορίου Σιναΐτου :** *Κεφάλαια 137 περὶ λογισμῶν καὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν δι' ἀκροστιχίδος.* 2. *Κεφάλαια Γνωστικά ἑπτὰ.* 3. *Κεφάλαια δέκα Περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς.* 4. *Κεφάλαια δέκα πέντε Περὶ ἡσυχίας καὶ τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς.* 5. *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ καθέξεσθαι τὸν ἡσυχάζοντα εἰς τὴν εὐχὴν καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι.*
- ς. Θεοφάνους Μοναχοῦ :** *Κλίμαξ Θείων Χαρίτων.*

- 21ος Α. Καλλίστου Καταφυγιάτου : Τὰ σωζόμενα, *Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ βίου θεωρητικοῦ.*
- 21Α Β. Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων : *Μέθοδος καὶ κανῶν ἀκριβῆς περὶ τῶν αἵρουμένων ἡσύχως βιῶναι καὶ μοναστικῶς, περὶ τε ἀγωγῆς καὶ πολιτείας καὶ διαίτης αὐτῶν.*
- Α. Καλλίστου Τηλικούδη τοῦ Πατριάρχου : 1) *Κεφάλαια Περὶ προσευχῆς.*
2. *Περὶ ἡσυχαστικῆς τριβῆς.* 3. *Ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων.*
- Β. Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, *Παράφρασις εἰς ΠΝ' Κεφάλαια εἰς τοὺς πενήκοντα Λόγους τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.*
- 22ος Νικολάου Καβάσιλα : *Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.— Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.*

Γ' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- 1ος Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου : 1. *Ἀπολογίαι Α' καὶ Β'.*— 2. *Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως.*— 3. *Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.*
- 2ος Τατιανοῦ : *Πρὸς Ἕλληνας.*— Ἀθηναγόρου : 1. *Πρεσβεία Χριστιανῶν.*
2. *Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.*— Θεοφίλου Ἀντιοχείας : *Πρὸς Αὐτόλυκον,* Βιβλία Α'-Γ'.— *Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.*

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

- 1ος Α) *Προτρεπτικός.*— Β) *Παιδαγωγός,* Λόγος Α'.
- 2ος *Παιδαγωγός,* Λόγοι Β' καὶ Γ'.
- 3ος *Στρωματεῖς* Λόγοι Α'. - Δ'.
- 4ος *Στρωματεῖς* Λόγοι Ε'. - Η'. - Λόγος, *Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.*

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- 1ος *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων.— Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.— Ἀποστολικοὶ Κανόνες.*
- 2ος *Ἐπιτομὴ Η' Βιβλίου τῶν Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων.— Αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος*
- 3ος *Κλήμεντος*
1. *Τῶν Πέτρου ἐπιδημίων κηρυγμάτων (Ὁμλ. ΙΒ'-Κ').*
  2. *Πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β'.*
  3. *Περὶ τῶν πράξεων, ἐπιδημιῶν τε καὶ κηρυγμάτων.*
  4. *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.*
- 4ος 1. *Ἐπιστολὴ Βαρνάβα.*
2. *Ἐπιστολὲς Ἰγνατίου:*
- α) *Γνήσιες (σύντομος καὶ ἐκτενὴς μορφή): 1. Πρὸς Ἐφεσίους, 2. Πρὸς Μαγνησίους, 3. Πρὸς Τραλλισίους, 4. Πρὸς Ρωμαίους, 5. Πρὸς Φιλαδελφεῖς, 6. Πρὸς Σμυρναίους, 6. Πρὸς Πολύκαρπον.*

- β) Ἀμφιβαλλόμενες:** 1. *Μαρίας πρὸς Ἰγνάτιον.* 2. *Ἰγνατίου Πρὸς Μαρίαν,* 3. *Πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ,* 4. *Πρὸς Ἀντιοχεῖς,* 5. *Πρὸς Ἡρώνα,* 6. *Πρὸς Φιλιππησίους.*—*Μαρτύριον Ἰγνατίου.*—
3. α) *Πολυκάρπου ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους,* β) *Μαρτύριον Πολυκάρπου.*
4. *Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ.*
5. *Παπία Ἱεραπόλεως, ἀποσπάσματα.*

ΙΔ'. ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

- 1ος *Κατηχήσεις Φωτιζομένων (Α' - Β').*
Α'. Κατηχήσεις Φωτιζομένων (ΙΓ' - ΙΗ').
Β'. Κατηχήσεις Μυσταγωγικαί (Α' - Ε').
- 2ος **Γ'. Ὁμιλίαις - Ἐπιστολαίς:**
1. *Εἰς τὸν Παραλυτικὸν τὸν ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν.*
  2. *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα τὸν Θεοδόχον.*
  3. *Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μωνσταντῖνον τὸν εὐσεδέστατον βασιλέα.*
  4. *Μαρτυρίαι παλαιῶν περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ φανέντος εἰς Ἱεροσόλυμα.*
  5. *Χρονολογία.*
  6. *Συμπαράθεσις ἐπιστολῶν Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ πάπα Ἰουλίου.*

ΙΕ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- 1ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' - ΣΤ'.*
- 2ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' - ΙΑ'.*
- 3ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' - ΙΖ'.*
- 4ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α' - Ζ',.*
- 5ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α' - Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτῆριον, Βασιλειῶν.*
- 6ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - ΙΘ'.*
- 7ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' - ΛΕ'.*
- 8ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἁγ. καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - Ε'.*
- 9ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ' - Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιῆς Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α' - ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἰς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἐκδοση.*

- 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἅγια Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ'). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ, Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλίον Γ, Λόγοι Α'-Γ. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ, Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Δ'. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ, καὶ εἰς Ἰερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δαυιὴλ Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ὡσηὲ (Λόγοι Α'-Ζ)- Ἰωὴλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἀμῶς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαΐαν (Λόγ. Α'-Ζ). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ναούμ (Λόγοι Α'-Γ), Ἀβ-βακούμ (Α'-Γ), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ)- Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ, καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ΣΤ). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ, Λόγος Ε', Α'-Ε'). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ, κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ καὶ Η τεμάχια, Λόγος Θ). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Γ, κεφ. Α'-Β, Λόγος ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοση.*

- 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) *Εἰς τὰς Πράξεις, καὶ γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὀμιλίαι ἑορταστικαί (Α'-ΙΖ) Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 31ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὀμιλίαι ἑορταστικαί (ΙΗ-Λ). Ὀμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ).- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΙΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΦΩΤΙΟΥ

- 1ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, ἧτοι Πρὸς Ἀμφιλόχιον Μητροπολίτην Κυζίκου, ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ζητημάτων διαφόρων εἰς ἀριθμὸν τριακοσίων εἴκοσι δύο ἐρωτήσεων καὶ ἐπιλύσεων (Ἐρωταποκρίσεις Α'-ΞΓ).
- 2ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΞΔ'-ΡΜΔ').
- 3ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΡΜΔ' - ΤΚΘ').
- 4ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δογματικά: Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως εἰς Λόγους Δ'.- Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας.- Κατὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς Ρώμης περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται.
- 5ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια Α'-ΡΝΘ').
- 6ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΡΞ-ΣΚΒ').
- 7ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΚΓ'-ΣΜΑ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 8ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δ'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΜΒ'-ΣΝ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 9ος Φωτίου Κων/πόλεως : Ε'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΝΑ'-ΣΠΓ.).- Διάφορα: Τί ἐστὶν ὁ ἄδης καὶ ποῦ κεῖται.- Εἰ ὄρνυται οἱ δίκαιοι ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.- Μεταξοσκώληκες καὶ μέταξα.- Περὶ Κροκόπων ζώων.- Εἰ ἐστὶν ὄρνις ὁ Φοῖνιξ Ὑπὸ ἔκδοσιν.

- 10ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Κανονικά: *Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων* (Τίτλοι Α'- Γ' κεφάλαιον Η). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 11ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Κανονικά: 1. *Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων* (Τίτλοι ΙΑ'. ΙΔ'). 2. *Νομοκάνων, ἧτοι Ἐξηγήσεις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων.*- Ἐρωτήματα δέκα σὺν ἴσαις ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 12ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ὁμιλῖαι: α) *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.*- β) *Ἐκφρασις τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις νέας ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο οἰκοδομηθείσης.* Β'. Ἐπιστολαί: *Φωτίου Ἐπιστολαὶ ΡζΓ' ἐν δίδυμοις τρισίν. Βιβλίον Α' Ἐπιστολαὶ Α' - ΚΔ', Βιβλίον Β' Ἐπιστολαὶ Α' - ΡΒ', Βιβλίον Γ' Ἐπιστολαὶ Α' - ΕΖ'.* Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΙΖ' ΑΠΑΝΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ ΣΑΛΑΜΙΝΙΟΥ

- 1ος Σαλαμίνιου Ἐρμείου Σωζομενοῦ : *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Α' - Δ'.*
- 2ος Σαλαμίνιου Ἐρμείου Σωζομενοῦ : *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Ε' - Θ'.*
Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΙΗ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

- 1ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Α'. Ἐπιστολὲς Α'. - Φ'.
- 2ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Β'. Ἐπιστολὲς Α'. - Τ.
- 3ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Γ'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΥΠΓ.
- 4ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Δ'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΣΛ'.
- 5ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί, Βιβλίον Ε'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΦΞΘ'.

ΙΘ' ΕΚΤΟΣ ΣΕΙΡΑΣ

- Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ: Κείμενο, ποιητικὴ ἀπόδοσιν, Μετάφρασιν καὶ διδάγματα (Ψαλμοὶ Α'. - ΟΕ').
- Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ: Κείμενο, ποιητικὴ ἀπόδοσιν, Μετάφρασιν καὶ διδάγματα (Ψαλμοὶ ΟΣ. - ΡΝ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν
- Χρήστου Βούλγαρη: *Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α'. Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.*
- Χρήστου Βούλγαρη: *Ὑπόμνημα εἰς τὴν Β'. Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.*

Ἀθηναγόρου Κοκκινάκη: *Τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα· Λόγοι καὶ διαλέξεις.*

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 0394/ 72 394 – Λητή Θεσ/νίκης

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 140 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)